

ATTHASALINI
OR
THE COMMENTARY TO THE
DHAMMASANGANIPPAKARANA
OF THE
ABHIDHAMMA PITAKA.

අනුසාලිනී

නාම

බමමසඬග ශ්‍රී සංකර ඡුට්ඨකථා.

Vol. XLII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

ATTHASALINI

OR

THE COMMENTARY TO THE

DHAMMASANGANIPPAKARANA

OF THE

ABHIDHAMMA PITAKA.

අත්ථසාලිනී

නාම

බමමසඤ්ජායකරණධම්මකථා.

සඨිමන් භේවාචිතාරණ මහාසයාණනිසා

විමලධම්ම භේවාචිතාරණ මහාසයෙන

සිරිනාථ කුමරදාස මුනසිංචන මහාසයෙන ච

තිපිටක මුද්දාලයෙ මුද්දාපෙත්වා

පාකට්ඨකා.

ඉ. ව. 2484

ක්. ව. 1940

මිල රු.155/=

DHAMMASANGANIPPAKARANA

අනුසාලිනී

නාම

බමමසඬග ශ්‍රී සීතරත්න ධර්මා.

සිරිමතා බුද්ධසොසාවරියෙන් විරචිතො
අනුසාලිනී

නාම

ධම්මසංඝයාගේ පරිකරණධර්මය.

ගෞතමසංඝයා (ගෝතම) සුධම්මාකර පරිවේණාධිපතිනා

ධම්මකිත්තිසසිරි භාරතිසසරාවරිය

පණ්ඩිත

"යතිරල" පසුකඳුනප්‍රකාශිතයෙන්

ලංකාදකුණිකාසාය ගාලවිහිනින මුක්තාරාමයේ

පටිපාටි සංස්කරණයකට විරුද්ධ

සංස්කරණය.

සංස්කරණයෙන් පසුව මහාසංඝයාගේ

විමලධර්ම හේවාචාර්ය මහාසංඝයා

සිරිනාම කුමරදාස මුනිසිංහ මහාසංඝයා වි

තිපිටක මුද්‍රාලයේ මුද්‍රාපෙත්වා

පාකට්ඨකයා.

Vol. XLII.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST

BHADANTACARIYA BUDDHAGHOSA MAHA THERAS

ATTHASALINI

OR

THE COMMENTARY TO THE

DHAMMASANGANIPPAKARANA

OF THE

ABHIDHAMMA PITAKA.

EDITED BY

Ven'ble Dharmakeerti Sri Bharatiswaracharya Pandit

YAGIRALA PANNANANDA PADHANA NAYAKA THERA,

*Principal of Sudharmakara pirivena,
Gonagala, Induruwa.*

PUBLISHED BY THE TRUSTEES

WIMALA DHAMMA HEWAVITARNE ESQ.

AND

SIRINATH KUMARADASA MOONASINGHE ESQ.

THE TRIPITAKA PUBLICATION PRESS,

MALIGAKANDA,

COLOMBO (CEYLON)

B. E. 2484.

C. E. 1940.

First Edition	:	1000 - 1919
Second Edition	:	1000 - 1991
Third Edition	:	1000 - 2006

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death, He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 Volumes After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARNE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94 had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARNE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarne and Somawati Hewavitarne Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

*NOEL WIJENAIKE
NANDA AMARASINGHE
PARINDA RANASINGHE*

01. 08. 2006

Somawati Hewavitarne Trust Office
No. 130, Maligakanda Road, Colombo 10,
SRI LANKA.

THE LATE
MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875.

DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මැතිනිය

THE LATE
VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.
(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)
Director of Tripitaka Mudhrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER 1864

DIED 29TH APRIL, 1933

PREFATORY NOTE

With the issue of the Atthasalini or Dhammasanganippakarana Atthakatha, of the Abhidhamma Pitaka, we have great pleasure in placing before the public, the 42nd. Volume of the Simon Hewavitarne Bequest Series.

The editing of this volume has been done by the Ven'ble Pandit Yagirala Sri Pannananda, Nayaka Thero, Chief High Priest of Galle District, Principal of Sudharmakara Pirivena, Gonagala, Induruwa, to whom our sincere thanks are due.

It was our fervent hope to publish the second part of the Apadana Atthakatha this year; but due to shortage of paper, in consequence of the outbreak of war in Europe, the work may be delayed; however we trust that we will be able to publish it at the beginning of next year.

W. D. Hewavitarne,
S. K. Moonesinghe.

Tripitaka Publication Office,
130, Maligakanda,
Colombo.

31st August $\frac{2463}{1919}$

PREFACE.

විකුණුවනි.

සිරිමතා සහායසිංහන සකලලොකපුර්වෙන හගවතා පරතිත තීරතෙන පඤ්චවතකාලීසවස්සබ්භතතරෙ යං භාසිතං ලපිතං කපිතං සබ්බං තං බුද්ධවචනමිති වොගරියතෙ. ධම්ම විනය නාමෙන දර්ශා විභතතං හදිදං බුද්ධවචනං සංඝේපතො සත්තරස්ස පොත්තකෙසු සම්බන්ධතං භොති.

තෙසු දීඝ, මජ්ඣිම, සංයුත, අඬුතුත්තර, බුද්දක, නාමිකං නිකාය පඤ්චකමපි ධම්මසම්බන්ධ, විභ්වය, කථාවච්ඡු, පුග්ගලපඤ්ඤානති, ධාතු, යමක, පටිඨාන, නාමිකං පකරණ සත්තකමපි ධම්මනාමෙන ව පාරුජිකපාලි, පාවිතරියපාලි, මහාවග්ගපාලි, චුල්ලවග්ගපාලි, පරිවාර පාලි, නාමිකං පොත්තකපඤ්ඤානා විනයනාමෙන ව සම්බන්ධිත යනෙන. තිදුත ඉතිවුත්තකාදයො බුද්දකනිකායනොගධත්තා න හි පච්චෙකං වත්තබ්බා සිද්ධං.

සබ්බස්සිමස්ස බුද්ධවචනස්ස අත්පරිජානනමපි සාතිසයපප යොජනවනොපායා නානානාමිකා අට්ඨකථා ටීකා අනුටීකා සම්බන්ධාදයො සමපාදිතා භොතති තංතම්කාලිකෙහි මහාබ්ගතෙහි ධම්ම විනය ධරෙහි පරාක්රමපාය වෙව සාසනට්ඨිතියා.

විසෙසතො පන වතු විභතතිස්සත්තං ධම්මසම්බන්ධිපකරණං, අට්ඨා රස විභතතිස්සත්තං විභ්වපකරණං, බුද්දසම්බන්ධිස්සත්තං ධාතුකථාපකරණං, ජපපඤ්ඤානතිස්සත්තං පුග්ගලපඤ්ඤානතිපකරණං, සහස්ස සුත්තස්සත්තං කථාවච්ඡුපකරණං, දසයමකස්සත්තං යමකපකරණං, වතු විසතිපච්චයස්සත්තං පටිඨානපකරණඤ්ඤාතරබ්බ අත්ඨාලිනී, සමමාග විනොදනී, පරමත්ථදීපනී හි තිස්සො අට්ඨකථායො විනිතා භොතති ගමනිරතර සත්තනිසෙවනියා. පරමත්ථදීපනී පනාත්ත කථාවච්ඡු පුග්ගල පඤ්ඤානති ධාතුකථා යමක පටිඨානානං පඤ්ඤානං පකරණාන මත්ථාය විනිතත්තා පඤ්ඤාපකරණට්ඨකථා හි නාමත්තරෙන පි පසිද්ධා භොති.

අඤ්ඤං බහුතමට්ඨකථානම්ම ඉමිස්සා අත්ඨාලිනියා පි කත්තා, සබ්බත්ථ විස්සුත්තයසොසොසො ආවරියබුද්ධසොසො ව භොති. අයමා යසො ලබ්බාගමනොපායා පුරු ජම්බුදීපෙ වසමානො සමානො අත්ඨාලිනියා.

රවිසිත්‍රා: හි විනෝදනාති එකවේවා. සා පන විනෝදා සබ්බසො විනෝදාන මෙව හමාකුලානං පකාසයති. න හි නථා විනෝදනෙ සාරතා සව්වතා වා දිස්සතෙ.

වුත්තං හි බුද්ධිසොසාවරියෙනෙව:-

“කම්මට්ඨානාති සබ්බාති වරියාතිඤ්ඤා විපස්සනා
විසුද්ධිමයෙහ පතිදං යසමා සබ්බං පකාසිතං,
තස්මා තං අගගෙඤ්ඤාන සකලායපි තනතියා
පදනුක්කමතො එව කරිස්සාමන්වණ්ණෙන” ති ව.

“විත්ථාරෙ විසුද්ධිමයෙහ වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බො” ති ව වචනෙහිමෙහි විඤ්ඤායෙන විසුද්ධිමයෙහෙ පච්ඡා අත්ඨාලිති මකාසි ති.

යජ්ජාදෙව අත්ඨාලිතිං කඤ්ඤා පච්ඡා විසුද්ධිමයං කරෙය්‍ය “විත්ථාරෙ අත්ඨාලිතියා වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බො”ති නනු වත්තබ්බං සියා? ඉති තෙස මව්චාරබුද්ධිනං මතිමත්තස්ස නිස්සාරතා වෙව පතිට්ඨා රතිතතා දිස්සතෙ. තතො නිට්ඨාත්‍ර ගතත්තබ්බො තෙනා වරියෙන බුද්ධිසොසෙන නිජරවෙඨි වසතා අත්ඨාලිති න කතා ති ව ලභිකාදීප මාගමම විසුද්ධිමයාරවනාතො පරමෙව කතා ති වාති. කිං ඛත්‍රතා?.

බුද්ධිසොසාගමනතො පුබ්බෙව්වා භු ලභිකානමන්ඨසාධිකා ගිත සාධිකා මහාට්ඨකථා, කුරුඤ්ඤාකථා, පච්චරියට්ඨකථා, සබ්බපට්ඨ කථා, අකුකට්ඨකථා ති පාකවා පඤ්ච අට්ඨකථායො අගෙය්‍යං. පඨමිකා මතිඤ්ඤාකථා එව මහාට්ඨකථානාමෙන වොභාරපපත්තා ති මඤ්ඤානති. ඉමාපු සෙට්ඨාපු පඤ්චපු අට්ඨකථාපු විජ්ජමානාපු එව නිජාවරියපපමුබ්බෙති භාරතියෙහි තියොජිතො සමුස්සාගිනොය මාගසමා විදෙසිකාන මෙවන්දාය තා අට්ඨකථායො මාගධාය නිරුත්තියා පරිවත්තෙකතුං ලභිකාදීප මාගතො. තදගුමතපායොජනං දසෙස්සෙනා සමකාලිකො මහාවංස කතතා:-

“පරිවත්තෙසි සබ්බා පි සිහලට්ඨකථා තද,
සබ්බසං මූලභාසාය මාගධාය නිරුත්තියා” ති. අංග.

සබ්බාසට්ඨකථානං පරිවත්තිතභාවො ව මහාවංසකතතාරං පි වුත්තො. තථා පි බුද්ධිසොසෙය්‍යෙව වචනෙහි න තං වචනං සංසඤ්ඨි සමෙති. සො අගොසි අට්ඨකථා සම්පාදකො න තු පරිවත්තෙකො ති තෙනෙව පකාසිතො විය දිස්සතෙ.

වුත්තමපි වෙතං ධම්මපදට්ඨකථායං:-

“තං භාසං අතිවිත්ථාරගතඤ්ඤා වචනක්කමං
පභාසාරෙපසිඤ්ඤා තනතියාසං මනෝරමං.

ගාථානං වාසඤ්ඤාපදං යං තත්ථ න විභාවිතං
කෙවලං තං විභාවෙතො සෙසං තමෙව අත්තො,
භාසනතරෙන භාසිස්සං.....” ති.

මනෝරථපුරුෂී පපඤ්ඤාදනී සාරත්ථිපතීසු:-

අපනෙතො තනොගං සිහලභාසං මනෝරමං භාසං
තනතිතයානුච්ඡිකං ආරොපෙනො විගතදෙසං
සමයං අවිලෝමෙනො ථේරුතං ථේරවංසපාදිපාතං
සුනිපුණ් විනිව්ඡයානං මහාවිහාරවාසිනං
හිතො පුතපුතාගතමත්ථං අත්ථං පකාසයිස්සාමි

සමතත්ථාසාදිකායං:-

සංවණ්ණනං තඤ්ඤා සමාරහනො- තස්සා මහාඅට්ඨකථං සරීරං
කතො මහාපච්චරියං තථෙව- කුරුඤ්ඤාමාදිසු විසුසුතාසු
විනිව්ඡයො අට්ඨකථාසු වුතො- සො යුත්තමත්ථං අපරිච්චිතො
තතො හි අනොගධපේරවාදං- සංවණ්ණනං සමච්ඡිකාසං
තස්මා හි යං අට්ඨකථාසු වුත්තං- තං වජ්ජිකාන පමාදලොඛා
තතො ව භාසනතර මෙව හිතො- විජාරමඤ්ඤා සමාසයිතො
විනිව්ඡයං සබ්බ මසෙසයිතො- තනතිතකමං කඤ්ඤා අවොකකමිතො

සමමාගවිනෝදනීයං:-

පොරුණට්ඨකථානං සාරං ආදාය සා අයං නිට්ඨං

පරමත්ථිපතීයං:-

ආචරියානං වාදං- අවිභාය විහජ්ජවාදිසිස්සානං” ති.

ඉවාදිති සොව බුද්ධිකොසො නිජකමං විජාරෙසි මහාවිහාර
වාසිනී සකකතො රක්ඛිතො විගිතගාරවො ඵචිතවිස්සාසො කතබ්බු
මානො පනායමාසමා සිහලට්ඨකථාපොත්තකෙ ලගිතො තාසු දිස්ස
මානාති ථකච්චට්ඨානාති අපනෙතො අනාගතාති උපනෙතො අති
විජාරිතාති සබ්බිපිකා සබ්බිත්තාති විජාරෙතො සමාජ්ඣාසයං සමා
නාමං සමාරුචි අට්ඨකථායො අකාසී ති බාසතෙ. ඉත්ථං විදෙසිකාන
මත්ථාය ලඛකාදීපෙ නිවසං සිහලට්ඨකථායො නිස්සාය සමාජ්ඣාසයං
පාලි අට්ඨකථායො කතො ස ගතො ජලබුද්ධිං, විගතො සිහලට්ඨකථා
තමපණ්ණිදිපතො, අයමපි අත්ථසාලිනී බුද්ධිකොසෙන සමාදිතො
න තු පරිවත්තිතා ති සකකා වත්තුං, වීමංසිතබ්බට්ඨාන මිදං විඤ්ඤාති.

බමමසඬගඤ්ඤාපාකරණං වණ්ණයනොත්තායසමතො බුද්ධිකොසෙන
විත්තුපාද- රූප- නිකේධප- අට්ඨකථා කණ්ඩානං වණ්ණනාවසෙන
සබ්බාකාරෙන සාමුකා වණ්ණිතං යොති. තථාපි න සකකා ඤාතුං
සිහලට්ඨකථායමනොගධාති කාති කාති ථානාති තෙන අපති

නාති හි. අපිට තරම් සවණපටගතකර්තව්වි අවධිකර්මය අනෙකා කතහාවො, ඉට් 112, 122, පිටිකාසු ව අඤ්ඤාසු අවධිකර්මය ව දික්මා නාති කර්මය සදායෙන.

ඉන්ද්‍රිය බුද්ධිසංසාරයෙන් කතායම්ප්‍රසාදිති කාලනතරජාන ලෙබකදෙසර්පතෙති කාලසිය ඉපතො පි පරමාර්තො යාවජ්ජ පටිත්තති. සා පනායං ස්වාමි මරමම සිහලපොත්තෙති සංසද්දො, සමෙත්වාඤ්ඤාතරෙත විදෙසිකෙන බුද්ධිමතා ආසිහලකකිරෙති මුද්දා පෙත්වා පාකට්ඨිකතා. සොධිතා පි සා නානාදෙසාකුලා ව ගොති. “කපුගම” සොභිතෙන භික්ෂුතා සංසොධෙත්වා සිහලකකිරෙති මුද්දා පෙත්වා පාකට්ඨිකතා අත්ථසාලිති තනො පාසංසියා ගොති.

ඉතිමාසු ද්විසු බුද්ධිකර්මකර්මය වත්තමානාසු තිපිටකමුද්දාණසංගය අවධිකර්මය මුද්දාපනාවසරෙ ඉමිසංසා පි වාසෙ සමපතො ගොති. තිපිටක මුද්දාපනාය ධනං විසුජ්ජෙත්වා නියමෙත්වා සසිමන් භේවාපිනාරණ මහාසංගෙ දිවංගාතො, එසිමන්ති, වාර්දුස්, ධම්මපාල, භේවාපිනාර භේසු සොදරෙසු විසුසුතෙසු මහතා පරිසංගෙත තිපිටකමුද්දාපනාසු තෙසු යථාකමං තිදසාලයපතෙතසු පි න තාව තිපිටකමුද්දාපනො අවධිකර්මය මුද්දාපනමතො වා සබ්බථා ඔසානපතො ගොති. තිපිටක මුද්දාණ සංගය අතීතජ්ඣකකෙනෙති ආරාධිතො මයා ඉතො පුබ්බෙ 2465 බුද්ධි වසෙ බුද්ධිවංසකර්මය ව 2475 වසෙ විහරිකර්මය ව සොධිතා ගොතති. තප්ථවෙතරිති තත් අජ්ඣකකෙනෙති විමලධම්ම භේවාපිනාරණ මහාසංගෙන සමාරාධිතොග මිමිසං අත්ථසාලිතිසං සොධනෙ තිසුසුතො ආසිං. සංගෙ මහිතවජ්ඣකකෙනෙති සිසං තිපිටක මුද්දාපනං කතතුකාමො සමානො තදත්ථිපට්ඨතිසං තීරතතරමෙව බ්‍යාවටො ගොති. තෙන මමපති පෙසිතාති ආසිහලකකිරමුද්දාත පොත්තකඤ්ච තිණි හත්ථිලිඛිතපොත්තකාති ව මමායතනාති සිහල-ස්වාමි-මරමමකර පොත්තකාති ව ඔප්පාකෙනො මහතා උද්දායෙන ඉමිසංසා සුද්ධිමකාසිං යථාසතති. නායං සුකරා අගොසි සුද්ධි. එකසමිං පොත්තකෙ දික්මානා පාඨා නාඤ්ඤාසමිං කියමි වි පොත්තකෙ දික්මානො. තනො සබ්බසො විසදිසා වා දික්මානො. හත්ථිලිඛිත පොත්තකෙසු අහමුප්පානො විසදිසතා ව මහති දික්මානො. අනො ගෙතුතො හු විසෙස පරිකාසා කාතබ්බා අගොසි. තදත්ථං අත්ථසාලිති අත්ථගොජනා පගො ජතවති බමුච භිගොසා.

සංසොධනෙ පතිමසමිං මම පරිවෙසෙ උපපට්ඨානාවර්ග උපා වර්ගා භේදිපිට්ඨෙස් ජිනසෙන මුල්ලව ගුණරතන භික්ෂු ගත්තතර සංසද්දාදිවසා අවටනන මුපකාරිනො අගෙසුං. විසෙසතො පනෙත්ථ යථා වුතෙතන ජිනසෙනො භික්ෂුතා ගතිතපරිසංගෙ මම පරිසංගෙ ලාභවාය අගොසි.

ඉන්ද්‍රිය මහතා පරිසංගෙත මහතිසංසාරකර්මය ව සංසොධිතා වාය මත්ථසාලිති සබ්බදෙසවිතිසංසාරා හි න මඤ්ඤා. තථාපි පුබ්බෙ

මුද්‍රාපෙත්වා පාකටිකතාහි අත්සාලිනීහි අයමෙව සුඛතරං හි මඤ්ඤ
පුබ්බමුද්‍රාපිත අත්සාලිනීහි ඉමමත්සාලිනිං සංඝඤ්ඤා සමමත්වා
පරික්ඛතොහි තත්ථ විසෙසො සකකා සබ්බෙති බුද්ධිභූං.

පේරෙ යො ධරණීසුරක්‍රයෙහිජාතො
සප්පඤ්ඤා භූවතසුතො හි බුද්ධිසොයො,
ගමහිරං විසදතරත්සාලිනිං තං
සො කාසි පවුරමතිප්පහාසමෙතො.

එතිස්සා ලිපිකරජාතදෙසරුසිං
භාපෙත්වා විමලතරං විධාතුකාමා,
යාවෙසි තිපිටක මුද්‍රණා සභා මං
තස්මා හං මුදිතමතො පරත්කාමො.

සමපතෙන ජලනිධි භොගි සාගරකබ්බි
වසෙස මෙ ජනිතදිනමහි සංඛිවසෙසා,
පාපෙසිං පත පරිසුද්ධියාවසාන
මිච්ඡතොනා අමතපදං සතං හිතාය.

Yagirala Pannananda Nayaka Thero.

31, 8, 40.

Sudharmakara Pirivena,
Gonagala,
Induruwa.
CEYLON.

ABBREVIATIONS.

සංකේතන නිරූපන.

1	“කුණසාල” රජමහාවිහාර පොතකාලය පොතක	
2.	විජේපාදය පරිච්ඡේද	” ”
3.	විජාලකාර ”	” ”
4.	ආචාරකර ඉදිරි	” ”
5	සිතලකර ”	” ”

CONTENTS.

සූචිපත.

අංකය.

පිටිපිටිය.

1.	නිදන කථා	61
	නිකමිනිකා.	
2.	කායකම්මථාර කථා.	98
3.	චචිකම්මථාර කථා.	99
4.	මනෝකම්මථාර කථා.	100
5.	කම්ම කථා.	106
6.	අකුසලකම්මපථ කථා.	112
7.	ථාර කථා.	114
8.	බලමුදෙසවාර කථා.	138
9.	නිදෙසවාර කථා.	150
10.	සමගගවාර.	162
11.	සුඤ්ඤතවාර.	152
12.	කාමාවචරකුසලනිදෙසො.	158
13.	පටිපද.	174
14.	ආරමමණවතුකත.	175
15.	කසිණ කථා.	177
16.	අභිභායතන කථා.	179
17.	විමොක්ඛ කථා.	180
18.	බ්‍රහ්මවිහාර කථා.	184
19.	අසුභ කථා.	187
20.	රූපාවචරකුසල කථා.	187
21.	ආරූපකුසල කථා.	196
22.	තෙහුමකකුසල.	198
23.	පකිණ්ණක කථා.	215
24.	කුසලා බම්මා ති පදයා වණ්ණනා.	222
25.	බලමුදෙසවාර කථා.	226
26.	අකුසලා බම්මා ති පදයා වණ්ණනා.	233
27.	මනෝවිකුසල බාහුදාය.	235
28.	කාමාවචර කුසල විපාක කථා.	253
29.	රූපාරූපාවචර විපාක කථා.	254

අඩකය.

30. ලොකුහතරවිපාක කපා.
 31. අකුසලවිපාක කපා.
 32. කිරිසමනොධාතු විනයං.
 33. විතතුපපාදකණ්ඩ වණණනා.
 34. රූපකණ්ඩවණණනා.
 35. තිසෙකපකණ්ඩවණණනා.
 36. අවසිකපාකණ්ඩවණණනා.
-

පිට්ඨකය.

- 256
- 256
- 257
- 259
- 293
- 338
- 352

THE PALI ALPHABET

IN SINHALESE CHARACTERS.

VOWELS.

අ ආ ඉ ඊ උ ඌ ඍ ඎ

CONSONANTS.

ක ka	ඛ kha	ග ga	ඝ gha	ඞ ga	
ච ca	ඡ cha	ජ ja	ඣ jha	ඤ ña	
ට ta	ඨ tha	ඩ da	ඬ dha	ණ ña	
ත ta	ථ tha	ද da	ධ dha	න na	
ප pa	ඵ pha	බ ba	භ bha	ම ma	
ය ya	ර ra	ල la	ව va	ස sa	හ ha
				ඉ i	ආ a

ක ka	ඛ kha	කි ki	ඛි kī	කු ku	ඛු kī	කෙ ke	කො ko
ච ca	ඡ cha	චි ci	ඡි cī	චු cu	ඡු cī	චෙ chē	චො chō
ග ga	=	=	=	=	=	=	=

ක ක ka	ඤ ඤ ña	නි i va, භු tra	එඵ mpha
ක ක kka	ඡ ඡ cha	දද dda	මෙ, මි mba
කය kya	ඤ ඤ ña	ධ, ධ dha	මෙ mba
භු kṛi	ඡ, ඤ ඡ cha	ද dra	මෙ mma
ක ක kva	ඡ, ඤ ඡ ja	ච, ච dha	මෙ mha
ක ක kha	ඤ ඤ ña	ධ dha	යෙ, යෙ ya
ච ච khva	ච ච ta	න න na	යෙ ya
ග ග ga	ච, ච ta	න න na	ල la
ග ග gga	ච ච ta	න න na	ල la
ග ග gra, ච ච kka	ච ච ta	න න na, න න na	ල la
ච ච kka	ඡ ඡ cha	න න na, න න na	ල la
ච ච ga	ඡ ඡ cha	ප ප pa	යෙ sa
ච ච gga	ඡ ඡ cha	ප ප pha	යෙ sma
ච ච ca	ඡ, ජ ජ ja	බ බ ba	යෙ swa
ච ච cha	ඡ ඡ cha	බ බ bba	යෙ hma
ජ ජ ja	න න na	බ බ bra	යෙ hva
ජ ජ jja	න න na	ච ච mpa	ල la

අත්සාලිනි

නාම

ධම්මසංඛ්‍යානිප්පකරණධර්මකථා.

—:0:—

නමො නසංගභවතො අරහතො යමො සම්මුද්ධස්ස.

කරුණා විශ සතොසු පඤ්ඤා යස්ස මිහෙසිතො,
ඤ්ඤායධම්මෙසු සබ්බෙසු පවතතිත්ථ යථාරුචි.

දයාය තාය සතොසු සමුස්සාතිතමානසො,
පාටිභිරුවසානමචි වසනොති දිසාලයෙ.

පාරිච්ඡත්තකාමුලමචි පණ්ඩුකම්බලනාමකො,
සිලාසතො සන්තර්සිතො ආදිච්චො ච සුගතීරෙ.

වකකවාලසහස්සෙති දසනාගමම සබ්බසො,
සන්තර්සිතොන දෙව්‍යානං ගණෙන පරිවාරිතො.

මාතරං පමුඛං කන්ධා තස්සා පඤ්ඤාය තෙජසා,
අභිධම්මකථාමග්ගං දෙව්‍යානං සමපව්‍යතති.

තස්ස පාදෙ නමසිත්වා සම්මුද්ධස්ස සිරිමතො,
සද්ධම්මඤ්ඤාය පුජෙත්වා කන්ධා සංඝස්ස ව ඤ්ඤාලිං.

නිපව්‍යාසාරස්සෙතස්ස කතස්ස රතතතතයෙ,
ආනුභාවෙන සොසෙත්වා අත්තරුයෙ අසෙසතො.

විසුද්ධාවාරසිලෙන නිපුණාමලවුද්ධිනා,
භික්ඛුනා වුද්ධිසොසෙන සක්කව්‍යං අභියාපිතො.

යං දෙවදෙවො දෙව්‍යානං දෙසෙත්වාන යතො පුත,
ථෙරස්ස සාරිපුත්තස්ස සමාවිකම් විනායකො.

අනොතභ්‍යදගෙ කන්ධා උපධ්‍යානං මිහෙසිතො,
යඤ්ච පුත්වාන සො ථෙරෙ අගරිත්වා මහිතලං.

භික්ඛුනං පසිරුද්ධාසි ඉති භික්ඛුති ධාරිතො,
සංඛිතිකාලෙ සංඛිතො වෙදෙහමුනිනා පුත.

තස්ස ගමභිරඤ්ඤෙන ඔගාලාස්ස අභිණ්‍යසො,
තානානගවිච්ඡතස්ස අභිධම්මස්ස ආදිතො.

යා මහාකස්සපාදිති වසිඤ්චිකථා පුරු,
සංඛිතා අනුසංඛිතා පච්ඡා පි ව ඉසිති යා.

ආහාර පාන ඵලදායී මිනිසෙකු තබාගන්නා,
යා දිවං දිව්‍යවාසයට ගොස් ඇති බවයි.

අපගේ ආත්මා සහ අපගේ ආත්මා සහ
ආත්මා සහ අපගේ ආත්මා සහ අපගේ ආත්මා සහ

නිකායනරාජයාගේ අත්මකාවට අත්‍යවශ්‍ය,
මහාමාර්ගවාසයට දිව්‍යවාසයට විනිවිදය.

අත්‍යවශ්‍ය පාන සහ අත්මකාවට අත්‍යවශ්‍ය,
ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට

කමට ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට,
විශ්‍යයට ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට.

තමා සහ අත්මකාවට ගෞරවයට ගෞරවයට,
පදනමකට ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට.

ඉති මේ ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට,
අත්මකාවට ගෞරවයට ගෞරවයට ගෞරවයට.

නමුත් අතිශයෝක්තියක් නොවන අතිශයෝක්තියක්? බලවේගයෙන් බලවේගයෙන්
විශේෂයෙන්; අතිශයෝක්තියෙන් දිව්‍යවාසයට ගොස් ඇති බවයි, “බලවේගයෙන්
මේ ¹ දුකට වෙදනා අතිශයෝක්තියක් නොවන අතිශයෝක්තියක්, අතිශයෝක්තියක්
වන්නේ” යන අදහස් විය, තමා සහ අතිශයෝක්තියක් බලවේගයෙන් වෙදනා
බලවේගයට ගොස් අතිශයෝක්තියක් විශේෂ වන්නේ සමස්තයෙන් වෙදනා
තමා අතිශයෝක්තියක් වුවහොත්, ගොස් අතිශයෝක්තියක් නොවන විශේෂ
වන්නේ විශේෂයෙන් වෙදනා වෙදනා ගොස් අතිශයෝක්තියක් වුවහොත්, ගොස්
එකතො සමස්තයෙන් බලවේගයෙන් රාජකාරයෙන් ² වෙදනා වෙදනා වෙදනා
ජාතිගෝලයෙන් ගොස් අතිශයෝක්තියක් අතිශයෝක්තියෙන් වෙදනා විශේෂයෙන්
තමා වෙදනා වෙදනා ගොස් අතිශයෝක්තියෙන් වෙදනා වෙදනා වෙදනා වෙදනා
දෙවන ගොස් අතිශයෝක්තියක් වුවහොත්, තමා රාජකාරයෙන් ගොස් අතිශයෝක්තියක්
වුවහොත්, එවෙලේ අතිශයෝක්තියක් බලවේගයෙන් බලවේගයෙන් බලවේගයෙන්
අතිශයෝක්තියක් වුවහොත්.

සුභතතා ගි පදය පදනමකට එකදෙනෙකු විභවය, න
නිපදයෙන්; අතිශයෝක්තිය පදය පදනමකට සුභතතාගාමය අතිශයෝක්තිය
ගාමය පදනමකට තමා වෙදනා නිපදයෙන් විභවය, තමා
දිව්‍යවාසයෙන් අතිශයෝක්තිය බලවේගයෙන් වෙදනා ගාමයෙන් බලවේගයෙන්
දිව්‍යවාසයෙන් පදනමකට වෙදනා ගාමයෙන් වෙදනා ගාමයෙන් වෙදනා ගාමයෙන්
ගාමයෙන් තමා, පදනමකට වෙදනා ගාමයෙන් තමා, සුභතතාගාමය

1-4 මේ අදහස්, 2-1, 2, 3 ගාමයෙන් රාජකාරයෙන්, 3-4 අතිශයෝක්තියෙන්.

පඤ්චා වන්ධනාදේ සතිපට්ඨානා එකදෙසෙතෙව විභතතා, න නිපදෙසෙන; අභිධම්මං පඤ්චා පන තිණ්ණවපි නයානං වසෙන නිපදෙසතො විභතතා, තථා වන්ධාරි සමමපපබානාති වන්ධනාදො ඉද්ධිපාදා සත්ත චෝජනිකා අරියො¹ අට්ඨාසිතිනො මහෙස්සා වන්ධාරි ක්කානාති වන්ධෙස්සා අපමාදාදායො පඤ්චා සික්ඛාපදාති වන්ධෙස්සා පටිසම්මිදා, තිණ්ණවපි නයානං වසෙන නිපදෙසතොව විභතතා, තෙවලං හෙත්ථ සික්ඛාපදා විභවෙහ සුත්තනතභාජනියං නත්ථි, සුත්තනතං පඤ්චා ව ඤාණං එකදෙසෙතෙව විභතතං න නිපදෙසෙන; තථා කිලෙසා; අභිධම්මං පඤ්චා පන “එකවිධෙහ ඤාණවත්ත”තති ආදිනා නයෙන මාතිකං ධර්මපඤ්චා නිපදෙසතො²ව විභතතං, තථා එකකතො³ පට්ඨාය අනෙකෙති නයෙති කිලෙසා; සුත්තනතං පඤ්චා ව භූමමනතර පරිචේත්ථෙදා එකදෙසෙතො⁴ව විභතතා, න නිපදෙසෙන; අභිධම්මං පන පඤ්චා තිණ්ණවපි නයානං වසෙන භූමමනතරපරිචේත්ථෙදා නිපදෙසතො ව විභතතා⁵, එවං ධම්මාතිරෙක ධම්මවිසෙසවෙස්සන අභිධම්මොති⁶ වෙදිතවෙස්සා.

පකරණ පරිචේත්ථෙදතො පනෙස-ධම්මසමන්තපාස විභවික බාහුකථා පුග්ගලපඤ්ඤානති කථාවත්ත සමක පට්ඨානානං සත්තනතං පකරණානං වසෙන සීතනා, අයමෙත්ථ ආචරියානං සමානකථා; විභවෙව්වාදී⁷ පනාහ කථාවත්තං කසමා ගතිනං? නනු සමමාසමුදායං පරිනිබ්බාණතො අට්ඨාරසවස්සාසිකාති ඤෙවස්සසතාති අතිකක්ඛමිවා මොග්ගලි පුත්තතිස්සත්ථෙරෙනෙතං ධර්මිකං? තසමා සාවකභාසිකතතා ජ්ඣෙධ්මිථ නනති, කිං පන ජපකරණාති අභිධම්මො?ති, එවං න වදමිති, අථ කිං වදෙසි?ති, සත්තපකරණානිති, කතරං ගහෙත්වා සත්ත කතොනති?ති, මහාධම්මකදයං නාම අත්ථි එතෙතෙව සහ සත්තාති, මහාධම්ම හදයෙ අපුබ්බං නත්ථි, කතිපයාව පඤ්ඤාචාරා අවසෙසා, කථාවත්තනාව සද්ධිං සත්තාති, නො කථාවත්තනා, මහාබාහුකථා නාම අත්ථි තාය සද්ධිං සත්තාති, මහාධම්මකදයෙ තාව කතිපයා පඤ්ඤාචාරා අවසෙසා, මහා බාහුකථාය අපුබ්බං නත්ථි, අපමනතිකාව තනති අවසෙසා කථාවත්තනාව සද්ධිං සත්තාති.

සමමාසමුදායං හි සත්තපකරණාති දෙසෙසතො කථාවත්තං පඤ්චා යා එසා පුග්ගලවාදෙ තාව චතුස්ස පඤ්ඤාසු ද්විතං පඤ්ඤාකානං වසෙන අභිවුඛවාදසුත්තී⁸, තං ආදිං කථා සම්මකථාමිත්තෙසු අසමුප්පණ්ණාණචාරමිත්තාය පාළියා මාතිකා ධර්මිකා, සා පනෙසා “පුග්ගලො උපලබ්ධති සම්මකථා⁹ පරමත්තනාති, ආමනනා, ගො සම්මකථො පරමත්තො තනො සො පුග්ගලො උපලබ්ධති සම්මකථාපරමත්තනාති, නහෙවං විතවෙම්ම ආජානාති තිත්තහං=පෙ-පුග්ගලො¹⁰ නුප

1-1. 2. 3. 4 අට්ඨාසිතිනො මහෙස්සා

2-1. 2. 3. 4 නිපදෙසෙන

3-1. 2. 4 එකතො

4-1. 2. 3 එකදෙසෙන

5-1. 2. 3 පඤ්ඤාතො

6-I. 2 3 අභිධම්මො

7-2. 3 විද්ධෙව්වාදී. 4. විද්ධෙව්වාදී

8-4. අට්ඨාසිතිනො

9-1 සම්මකථා

10- තිත්තහං පුග්ගලො

ලංහනි සම්මතයට පරමන්තයා, ආමන්ත, ජයා සම්මතයට පරමන්තයා වන්නා සො පුණ්ණලො භූමිලංහනි සම්මතයට පරමන්තයා, නගනවං වනනලංහනි ආරානාති නිගනනං පෙ=සබ්බත් පුණ්ණලො උපලංහනි සබ්බත් පුණ්ණලො නුපලංහනි, සබ්බද පුණ්ණලො උපලංහනි සබ්බද පුණ්ණලො නුපලංහනි, සබ්බසු පුණ්ණලො උපලංහනි සබ්බසු පුණ්ණලො නුපලංහනි සම්මතයට පරමන්තයා, එවං පමං වාදානිසාය පමං නිගනනං දුතියං නිසාය දුතියං පෙ= අධිමං නිසාය අධිමං නිගනනං දසෙසනෙන සන්ධාරං සම්භා¹, ඉමනා තයෙන සබ්බත් මාතිකාපතං වෙදිහබ්බං;

තං පනෙනං මාතිකාං ධර්මෙනා ඉදං දිසාං ධර්මයි, මම පරිනිබ්බානෙනා අධාරසම්මාසාධනාං දිව්නාං වසාසනානං මන්තෙමොග්ගප්පත්තනිසාසෙනෙරො නාම භික්ඛු භික්ඛුසහසාමණෙකි තිසිනො සභාවාදෙ පඤ්ඤාප්පත්තසත්තාති පරවාදෙ පඤ්චාති සුත්තසහසාං සමොධානෙනා දීඝතිකායපමාණං භාවාදාප්පත්තනං භාජෙසසතිති, මොග්ගප්පත්තනිසාසෙනෙරෙපි ඉදං පකරණං දෙසෙනො න අත්තනො ඤාණෙන දෙසෙසි, සන්ධාරං පන දිනන තයෙන ධර්මමාතිකාය දෙසෙසි. ඉති සන්ධාරං දිනනතයෙන ධර්ම මාතිකාය දෙසිතත්තා සකලලෙපතං පකරණං බුද්ධිභාසිභාමච නාම ජානං, යථා කිං?, යථා මධුපිණ්ඩික සුත්තනනාදීති, මධුපිණ්ඩිකසුත්තනනාමිති හඟවා “සතො නිදනං භික්ඛු! පුරිසං පපඤ්චසාදාසෙබ්බො සමුද්ධරනාති එත්ථ වෙ නත්ථි අභිනාදිහබ්බං අභිවදිතබ්බං අරෙකාසිහබ්බං එසෙවනො රාගානුසයාන”නාති මාතිකාං ධර්මො උද්ධායාසවා පිඨාරං පාමිසි. ධර්මපටිග්ගානනා භික්ඛු මහාභව්වානනෙරං උපසඤ්ඤාමිනා දසකලෙන ධර්මමාතිකාය අත්ථං පුළුංසු, පෙරො පුළුංගමත්තනෙනෙව අනපෙච්චා දසකලයා අපට්ඨිදසානත්ථං “සෙය්ථාපි ආවුසො! පුරිසො සාරජිනො සාරගවෙසි”ති සාරොපමං ආගරිච්චා සාරරුකෙබ්බා විස හඟවා සාධාපලාසසදිසා² සාවතා “සොභාචුසො! හඟවා ජානං ජානාති පසාං පසාති වසබ්බුහුතො ඤාණහුතො ධර්මහුතො බ්‍රහ්මහුතො වත්තා පවත්තා අත්ථසා නිනෙතවා අමතසා දතා ධර්මසාමි තථාගතො”ති සන්ධාරං ථොමෙච්චා පුනඤ්ඤාං පෙරෙති යාවිහො සන්ධාරං ධර්මමාතිකාය අත්ථං විහජිනා “ආභාසිමානාව පන තුමො ආයසමනො! හඟවනනා යෙව උපසඤ්ඤාමිනා එතමත්ථං පටිපුච්ඡෙය්ථා, සවෙ සබ්බඤ්ඤාභාසානෙන සද්ධිං සංසජ්ඣමානං සමෙති ගණෙය්ථා, තො වෙ මා ගණිත්ථා”ති³ ඉමනා අභිප්පායෙන “යථා තො හඟවා ව්‍යාකරෙති තථා නං ධාරෙය්ථා”ති වච්චා උගෙය්ථෙසි, තෙ සන්ධාරං උපසඤ්ඤාමිනා පුළුංසු, සන්ධාරං දසකලිතං භව්වානෙනාති අවච්චා සුචර්ණොලිඛං⁴ උග්ගාපෙනො විස ගිවං උත්තාමෙච්චා සුප්පජිහසත පත්තසාසිතිකා මහාමුඛං පුරෙනො බ්‍රහ්මසාරං නිව්ඡාරෙච්චා සාධු

1-1 2, 3, 4 දසෙසනෙන ධර්මා

2-2 සාධාපලසදිසා

3-4 ගණනථාති

4-1, 4, 5 සුචර්ණොලිඛං.

සාධු තී ථේරස්ස සාධුභාරං දනා, “පණ්ඩිතො භික්ඛවෙ! මහාභව්වානො, මහාපඤ්ඤා භික්ඛවෙ! මහාභව්වානො, මං වෙපි භූතෙහ භික්ඛවෙ! එත මිත්තං පටිපුට්ඨෙත්ථයාථ අහස්සි නා එවමෙව ව්‍යාභරෙය්‍යං යථා හං මහා කච්චානෙන ව්‍යානත”තති අහ, එවං සත්ථාරා අනුමොදිතා ජාලෙතො පට්ඨාය ව පන සභාලං පුත්තං බුද්ධිභාසිතං නාම ජාහං, අනාදිකේරා දිති විජාරිතසුභොසුප්පි එසෙව නයො, එවමෙව සමමාසංඛ්‍යාදො සත්තපසකරණාති දෙසෙනොතා භාථාවච්ඡං පඤ්චා වුත්තනායෙන මාති හං ඔපෙසි, ඔපෙනොතා ව පන ඉදමද්දස, මම පටිතිබ්බාණනො අට්ඨා රසවස්සාධිභානං දුට්ඨතං වස්සසභානං මන්තෙ මොග්ගලිපුත්තනිස්ස කේරෙති නාම භික්ඛු භික්ඛුසහස්සමප්පකි තිබ්බෙනො සභවාදෙ පඤ්චා පුත්තසභාති පරවාදෙ පඤ්චාති පුත්තසහස්සං සමොධානෙනාදි සතිකා යපමාණං භාථාවච්ඡපසකරණං භාජෙසසති ති, මොග්ගලිපුත්තනිස්ස කේරෙති ඉමං පසකරණං දෙසෙනොතා න අත්තනො සදුනෙතා දෙසෙ සි, සත්ථාරා පන දින්නනායෙන ඔපිතමාතිභාය දෙසෙසි, ඉති සත්ථාරා දින්නනායෙන ඔපිතමාතිභාය දෙසිතත්තා සභාලවෙපනං පසකරණං බුද්ධිභාසිතමෙව¹ ජාහං, එවං කථාවච්ඡනාව සද්ධං සත්තපසකරණාති අභිධමො නාම,

තත්ථ ධම්මසංඝරත්නපසකරණෙ වතස්සො විහතතියො²—විහත විහතති රූපවිහතති තිකෙඛපරාසි අච්ඡිද්ධායෙති, තත්ථ කාමාවච්චර කුසලතො අට්ඨ, අකුසලතො ආදස, කුසලවිපාකතො සොළස, අකුසලවිපාකතො සත්ත, ක්‍රියතො එකාදස, රූපාවච්චරකුසලතො පඤ්ච, විපාකතො පඤ්ච, ක්‍රියතො පඤ්ච, අරූපාවච්චරකුසලතො චත්තාරි, විපාකතො චත්තාරි, ක්‍රියතො චත්තාරි, ලොකුත්තරකුසලතො චත්තාරි, විපාකතො චත්තාරිති එකුත්තවුති විහතාති විහත විහතති නාම, විහතපාදකණ්ඩනුපි එතස්සෙව නාමං, හං වාවනාමග්ගතො අති රොජ්ජනාණවාරං, විජාරියමානං පන අනන්තමපරිමාණඤ්ච ගොති.

හදනන්තරං එකවිධෙක දුට්ඨෙතාති³ ආදිතා නයෙන මාතිභං ඔපෙඤ්චා විජාරෙත විහජ්ඤා දසසිතා³ රූපවිහතති නාම, රූප කණ්ඩනුපි එතස්සෙව නාමං, හං වාවනාමග්ගතො අතිරෙක දුට්ඨ නාණවාරං, විජාරියමානං පන අනන්තමපරිමාණං ගොති.

හදනන්තරං මූලතො ඛනිතො ආර්ථතො භූමිතො අත්තො ධම්ම තො නාමතො ලිඛගතො ති එවං මූලාදීති තිකඛිපිඤ්චා තිකඛිපිඤ්චා දෙසිතො තිකෙඛපරාසි නාම, සො:—

මූලතො ඛනිතො වාපි ආර්ථතො වාපි භූමිතො,
අත්තො ධම්මතො වාපි නාමතො වාපි ලිඛගතො,
තිකඛිපිඤ්චා දෙසිතත්තා තිකෙඛපො ති පට්ඨවති.

නිකේධපභණ්ඩනිසි තසෙව නාමං, හං වාචනාමයනො
තිමත්තභාණ්ඩාරං¹, විජාරියමානං පන අනන්තමපරිමාණං හොති.

තදනන්තරං පන තෙපිටකස්ස බුද්ධචචනස්ස අනුධාරිතං යාව
සරණදුකා නිසබ්බතං අට්ඨකථාභණ්ඩං නාම, යතො මහාපකරණීයා
භික්ඛු මහාපකරණෙ ගණනවාරං අසලලකේතිත්තා ගණනවාරං² සමා
නෙත්ති. හං වාචනාමයනො ද්විමත්තභාණ්ඩාරං, විජාරියමානං පන
අනන්තමපරිමාණං හොති, ඉති සකලමපි ධම්මසංඝණිප්පකරණං
වාචනාමයනො අතිරේක තෙරසමත්තභාණ්ඩාරං, විජාරියමානං
පන අනන්තමපරිමාණං හොති, එවමෙතං:-

විහතවිහතති රූපඤ්ච නිකේධපො අත්ථේතතා,
ගමහිරං නිපුණං ණානං³ තමපි බුද්ධෙන දෙසිතං.

තදනන්තරං විහඬිතපකරණං නාම, හං- බඬිවිහඬෙතා ආයතන
විහඬෙතා ධාතු විහඬෙතා සච්ච විහඬෙතා ඉන්ද්‍රිය විහඬෙතා පච්චයාකාර
විහඬෙතා සතිපට්ඨාන විහඬෙතා සමමප්පධාන විහඬෙතා ඉද්ධිපාද විහ
ඬෙතා බොජ්ඣංග විහඬෙතා මය්ග විහඬෙතා ක්කාන විහඬෙතා අප්පමඤ්ඤ
විහඬෙතා සිකධාපද විහඬෙතා පටිසම්බද්ධ විහඬෙතා ඤාණ විහඬෙතා⁴
බුද්ධ භවනු විහඬෙතා ධම්මගදය විහඬෙතා ති අට්ඨාරසවිධෙන විහතනං,

තත්ථ බඬිවිහඬෙතා සුත්තනන්තරාජනීය අභිධම්මාජනීය පඤ්ඤ
පුළුච්ඡානං විසේන තිස්සා විහතෙතා, සො වාචනාමයනො පඤ්චමත්ත
භාණ්ඩාරො, විජාරියමානො පන අනන්තො අපරිමාණො හොති.
හතො පරං ආයතන විහඬිතාදයොපි එතෙතෙව⁵ තීති තයෙති විහතතා,
තෙසු ආයතන විහඬෙතා වාචනාමයනො අතිරේක භාණ්ඩාරො, ධාතු
විහඬෙතා ද්විමත්තභාණ්ඩාරො, තථා සච්ච විහඬෙතා, ඉන්ද්‍රිය විහඬෙත
සුත්තනන්තරාජනීයං තත්ථි, වාචනාමයනො පනෙස අතිරේකභාණ්
ඩාරමත්තො, පච්චයාකාර විහඬෙතා ඡමත්තභාණ්ඩාරො, පඤ්ඤ පුළු
ච්ඡං පනෙත්ථ තත්ථි, සතිපට්ඨාන විහඬෙතා අතිරේකභාණ්ඩාරමත්තො,
තථා සමමප්පධාන ඉද්ධිපාද බොජ්ඣංග මය්ග විහඬිතා, ක්කාන විහඬෙතා
ද්විභාණ්ඩාර මත්තො, අප්පමඤ්ඤ විහඬෙතා අතිරේකභාණ්ඩාරමත්තො,
සිකධාපද විහඬෙතාපි සුත්තනන්තරාජනීයං තත්ථි, වාචනාමයනො
පනෙස අතිරේකභාණ්ඩාරමත්තො, තථා පටිසම්බද්ධ විහඬෙතා, ඤාණ
විහඬෙතා දසවිධෙන විහතෙතා, වාචනාමයනො පනෙස තිමත්ත
භාණ්ඩාරො⁶. බුද්ධ භවනු විහඬෙතාපි දසවිධෙන විහතෙතා, වාචනා
මයනො පනෙස තිමත්තභාණ්ඩාරො, ධම්මගදය විහඬෙතා තිවිධෙන⁷
විහතෙතා, වාචනාමයනො පනෙස අතිරේක ද්විභාණ්ඩාරමත්තො

1-1 2. 3 4 තිමත්තා භාණ්ඩාර [හඬිත්ථ] 4-1, 2. 3. 4 ඤාණවත්ත විහඬෙතා

2-2, 3 4 ගණනා

5-1, 2. 3. තොතච

3-5 ඤාණං

6-1 2. 3. 4 වාචනාමයනො තිමත්තභාණ්ඩාරො

7-5 තිවිධෙනෙව

සංඛිඛිපි විජාරියමානා අනන්තා අපරිමාණා හොති. එවමෙතං විභවසප්පකරණං නාම වාචනාමය්‍යතො පඤ්චයංසමත්තභාණවාරං, විජාරතො පන අනන්තමපරිමාණං හොති.

තදනන්තරං ධාතුසඵාපකරණං නාම, තං-සංඝයාගො අසංඝයාගො. සංඝයාගිතෙන අසංඝයාගිතං, අසංඝයාගිතෙන සංඝයාගිතං, සංඝයාගිතෙන සංඝයාගිතං, අසංඝයාගිතෙන අසංඝයාගිතං; සමපයොගො විපපයොගො, සමපයුතෙතන විපපයුතං, විපපයුතෙතන සමපයුතං, සමපයුතෙතන සමපයුතං, විපපයුතෙතන විපපයුතං, සංඝයාගිතෙන සමපයුතං විපපයුතං, සමපයුතෙතන සංඝයාගිතං අසංඝයාගිතං, අසංඝයාගිතෙන සමපයුතං විපපයුතං, විපපයුතෙතන සංඝයාගිතං අසංඝයාගිතනනි චුද්දස විධෙන විභවතං, තං වාචනාමය්‍යතො අතිරෙකඡභාණවාරමත්තං, විජාරියමානං පන අනන්තමපරිමාණං හොති.

තදනන්තරං පුග්ගලපඤ්ඤාතී නාම, සා-බ්‍රහ්මපඤ්ඤාතී ආයතන පඤ්ඤාතී ධාතුපඤ්ඤාතී සම්මපඤ්ඤාතී ඉන්ද්‍රියපඤ්ඤාතී පුග්ගල පඤ්ඤාතී ති ඡබ්බිධෙන විභවතා, සා වාචනාමය්‍යතො අතිරෙකපඤ්ඤා භාණවාරං, විජාරියමානා පන අනන්තා අපරිමාණාව හොති.

තදනන්තරං කථාවච්ඡුප්පකරණං නාම, තං සකචාදෙ පඤ්චසුත්ත සකාති පරවාදෙ පඤ්චාති¹ සුත්තසහස්සං සමොධානෙත්වා විභවතං, තං වාචනාමය්‍යතො ඉද්දති පොඤ්ඤෙ ලිඛිතං අගභෙත්වා සංඝිති ආරො පිත නයෙන දීඝතිකායපමාණං, විජාරියමානං පන අනන්තමපරිමාණං හොති.

තදනන්තරං යමකං නාම, තං-මුලයමකං බ්‍රහ්මයමකං ආයතන යමකං ධාතුයමකං සම්මයමකං සංඝාරයමකං අනුසයයමකං විතන යමකං ධම්මයමකං ඉන්ද්‍රියයමකනනි දසවිධෙන විභවතං, තං වාචනා මය්‍යතො විසංභාණවාරසතං විජාරතො පන අනන්තමපරිමාණං හොති.

තදනන්තරං මහාපකරණං නාම, පට්ඨානනනිපි තය්‍යෙව නාමං, තං-භෙදා පච්චයො ආරම්භක පච්චයො අධිපතිපච්චයො අනන්තර පච්චයො සමනන්තරපච්චයො සහජාතපච්චයො අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයො කිසසපච්චයො උපතිසසපච්චයො පුරෙජාතපච්චයො පච්ඡා ජාතපච්චයො ආසෙවනපච්චයො කාමපච්චයො විපාකපච්චයො ආහාරපච්චයො ඉන්ද්‍රියපච්චයො ක්‍රියාතපච්චයො මය්‍යපච්චයො සමපයුත්තපච්චයො විපපයුත්තපච්චයො අත්ථිපච්චයො නත්ථිපච්චයො විගත පච්චයො අවිගතපච්චයො ති පච්චයවංසන තාව චතුර්විධනි විධෙන විභවතං.

ඉමස්මිං පන යානෙ පට්ඨානා² සමානෙතබ්බං, කුසලතතිභාදයො ති ආවිසති තිකා නාම³, භෙදාධම්මා නභෙදාධම්මා=පෙ=සරණධම්මා

1-1 පඤ්චසුත්තසහස්සිති 2, 3, 4 පඤ්ඤාතී

2-4 හ පට්ඨාන.

3-1, 2, 3, 4 තිකා

අසරණබවමා හි ඉමේ සතං දුකා, අපරෙපි විජ්ජාභාගිනො බවමා අවිජ්ජාභාගිනො බවමා=පෙට්ටියේ සැණ අනුප්පාදේ සැණකති දා වකතාප්‍රියසුත්තනනික දුකා නාම, හෙය් දාච්ඡිති තිකා¹ සතං දුකාහි අයං ආභවම භාසිතා ජිතවචනගුතා සබ්බසැඤ්චුද්ධොත දෙසිතා සත්තනනං පකරණනා මානිකා නාම, අපාපරෙ දාච්ඡිතාප්‍රිය සුත්ත නතිකදුකා කුභො පභව? කෙන ඔපිතා? කෙන දෙසිතා?හි, බවමසෙ නාපති සාරිපුත්තකෙරපභව, තෙන ඔපිතා. තෙන දෙසිතා හි, ඉමේ ඔපෙනො පන ථෙරෙ න² සංචුක්කංසිකෙන අත්තනො සැණෙන ඔපෙසි. එකුත්තරිං පන එකතිපාත දුකතිපාත සමිතිතිදසුත්තර සුත්තනෙනති සමොධානෙතො ආතිබමිකකෙරුනං සුත්තනතං පච්ඤා අතිලම්භනං ඔපිතා, තෙ පනෙතෙ එකසමිති කිකෙපකණ්ඩු යෙව මච්ඡාං පාපෙතො විභවතා, සෙසංධානෙසු යාව සරණදුකා අතිබවමා විභවතො, සමමාසචුද්ධොත හි අනුලොම පටිච්ඡානෙ දාච්ඡිති තිකෙ නිසාය තිකපට්ඨානං නාම නිද්දිට්ඨං, සභං දුකෙ නිසාය දුක පට්ඨානං නාම නිද්දිට්ඨං, තභො පරං දාච්ඡිති තිකෙ ගහෙතො දුක සතෙ පකච්ඡිති දුකතික පට්ඨානං නාම දසසිතං, තභො දුකසතං ගහෙතො දාච්ඡිතිතො තිකෙසු පකච්ඡිති තිකදුකපට්ඨානං නාම දසසිතං, තිකෙ පන තිකෙසු යෙව පකච්ඡිති තිකතිකපට්ඨානං නාම දසසිතං, දුකෙ ට දුකෙසු යෙව පකච්ඡිති දුකදුකපට්ඨානං නාම දසසිතං එව,

තිකඤ්ච පට්ඨානවරං දුකුත්තමං දුකං තිකඤ්චව තිකං දුකඤ්ච තිකං තිකඤ්චව දුකං දුකඤ්ච ඡ අනුලොමමති නායා සුගමරිද් හි.

පච්චනීය³ පට්ඨානෙපි දාච්ඡිති තිකෙ නිසාය තිකපට්ඨානං නාම, දුකසතං නිසාය දුකපට්ඨානං නාම, දාච්ඡිති තිකෙ දුකසතෙ පකච්ඡිති දුකතිකපට්ඨානං නාම, දුකසතං දාච්ඡිති තිකෙසු පකච්ඡිති තිකදුකපට්ඨානං නාම, තිකෙ තිකෙසු යෙව පකච්ඡිති තිකතිකපට්ඨානං නාම, දුකෙ දුකෙසු පකච්ඡිති දුකදුක පට්ඨානං නාමාති පච්චනීයෙපි ඡති නයෙති පට්ඨානං නිද්දිට්ඨං; තෙන වුත්තං:-

තිකඤ්ච පට්ඨානවරං දුකුත්තමං දුකං තිකඤ්චව තිකං දුකඤ්ච තිකං තිකඤ්චව දුකං දුකඤ්ච ඡ පච්චනීයමති නායා සුගමරිද් හි,

තභොපරං අනුලොමපච්චනීයෙපි එතෙනෙව උපායෙන ඡ නායා දසසිතා, තෙනාහ:-

තිකඤ්ච පට්ඨානවරං දුකුත්තමං දුකං තිකඤ්චව තිකං දුකඤ්ච තිකං තිකඤ්චව දුකං දුකඤ්ච ඡ අනුලොමපච්චනීයමති නායා සුගමරිද් හි.

තදනනනරං පච්චනීයානුමමති එතෙනෙව ඡති නයෙති නිද්දිට්ඨං තෙනාහ:-

1-5 දුකා 2-1. 2, 3, 4 පෙරෙ සංචුක්කංසිකතා 3-4 පච්චනීක

තිකඤ්ච පට්ඨානවරං දුකුතතමං දුකං තිකඤ්ච ව තිකං දුකඤ්ච,
තිකං තිකඤ්ච ව දුකං දුකඤ්ච ඡ පච්චතීයානුලොමභී නයා
සුගමහීරං ති.

එවං අනුලොමෙ ඡ පට්ඨානානි, පරිලොමෙ ඡ, අනුලොමපච්ච
නීයෙ ඡ, පච්චතීයානුලොමෙ ඡ පට්ඨානානි ති ඉදං වතුච්ඡති සමන්ත
පට්ඨානසමොධානං පට්ඨානමහාපකරණං නාම;

ඉදං ඉමස්ස අභිධම්මස්ස ගමහීරභාවවිජානනත්වං වත්තාරෙ
සාගරං වෙදිතබ්බා-සංසාර සාගරෙ, ජලසාගරෙ, නයසාගරෙ, සුඤ්ඤ
සාගරෙ ති, තත් සංසාර සාගරෙ නාම:-

බක්ඛානං පටිපාටි ධාතු ආයතනාන ව,
අබ්බොවජ්ඣනං වත්තමානා සංසාරෙ ති පද්ධවති ති.

එවං චූෂ්ණං සංසාරවට්ටං; ස වායං යසා ඉමෙසං සත්තානං උප්ප
ත්තයා පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති එත්තකානඤ්ඤි වස්සසත්තානං වා
වස්සසත්තානං වා වස්සසත්තසත්තානං වා කප්පසත්තානං වා කප්ප
සත්තානං වා කප්පසත්තසත්තානං වා මත්තෙ සත්තා උප්පන්නා,
තතො පුබ්බෙ නාගෙසුත්ති වා අසුභස්ස නාම රඤ්ඤෙ කාලෙ
උප්පන්නා, අසුභස්ස බුද්ධස්ස කාලෙ උප්පන්නා, තතො පුබ්බෙ නාගෙ
සුත්ති වා අයං පරිවෙෂ්ඨෙ නභි. "පුරිමා භික්ඛවෙ! කොටි න පඤ්ඤා
යති අවිජ්ජාය ඉතො පුබ්බෙ අවිජ්ජා නාගොසි අථ පච්ඡා සච්ඡාදි"ති,
ඉමිනා පන තයෙන අයං සංසාරසාගරෙ අනමිතයො ව,

මහාසමුද්දෙ පන ජලසාගරෙ නාමා ති වෙදිතබ්බා; සො වතුර
සීති යොජන සහස්ස¹ගමහීරෙ, තත් උදකස්ස ආලුකකසතෙති වා
ආලුකකසහස්සෙති වා ආලුකකසත්තසත්තසෙසෙති වා පමාණං නාම නභි,
අථ බො අසඤ්ඤෙයො අප්පමෙයො මහාඋදකකඛ්ඤොක්ඛෙව සංඝං
ගච්ඡති. අයං ජලසාගරෙ නාම;

කතමො නයසාගරෙ?, හෙපිට්ඨං බුද්ධවචනං; ඤෙ ති තතභියො
පච්චවෙකඛ්ඤානානං සද්ධාසම්පන්නානං පසාදබහුලානං ඤාණ්ණත්තර
නං භූලපුත්තානං අනන්තං පිතිසොමනස්සං උප්පජ්ජති. භාතමා ඤෙ?,
විනයඤ්ච අභිධම්මඤ්ච; විනයධර භික්ඛූනං හි විනයතතභි පච්චවෙකඛ
නානානං දෙසානුරූපං සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං නාම ඉමසම් දෙසෙ
ඉමසම් විතික්කමෙ ඉදං නාම හොති ති සික්ඛාපද² පඤ්ඤාපනං
අපඤ්ඤාසං අවිසයො බුද්ධානමෙව විසයො ති උපහරිමිත්තස්සධම්ම
පෙය්‍යාලං පච්චවෙකඛ්ඤානානං නිලපෙය්‍යාලං පච්චවෙකඛ්ඤානානං
සඤ්චරිතා පෙය්‍යාලං පච්චවෙකඛ්ඤානානං අනන්තං පිතිසොමනස්සං
උප්පජ්ජති. ආභිධම්මිකභික්ඛූනලපි බක්ඛානතරං ආයතනතතරං ධාතු

බඳුල්වන බුදුමසමරිකිණ්ණං විය ව විරෙවිංසු. අට්ඨිති වෙව දනෙත
 හි ව අනඛිතඤ්ච සෙනට්ඨානෙනි මදතරස්මයො තික්කමිංසු, යාසං
 වසෙන දිසාභාගා රජතසවෙනි¹ ආසිඤ්චමානබිරධාර්සමරිකිණ්ණං
 විය, සමපසාරිතරජතපට්ටවිභානා විය, ට්ඨිපතනතරජතතාලවණ්ඨා
 විය, බුදුකුමුදසිත්ථුවාරපුමනමලලිකාදිබුදුමසඤ්ඤානා² විය ව විරෙ
 විංසු, මඤ්ඤට්ඨපහසාර පත තමා තමා සර්පපදෙසා තික්කමිංසු.

ඉති තා ජබ්බණ්ණ රසමයො නික්කමිඤ්ඤා සතමයාපඨපිං ගණ්ඨිංසු
 චතුත්තරාසික දම්යොජන සහසහසාර්භලා මයාපඨපි නිකුතනා³පුච
 ණ්ණපිණ්ඩි විය අගොසි. අථ මයාපඨපිං භිඤ්ඤා ගෙට්ඨා උදකං
 ගණ්ඨිංසු. පඨපි සකාරකං⁴ අට්ඨනත්තරාසිකවතුයොජනසහසහසාර්භල
 ලං උදකා පුචණ්ණකලසෙහි ආසිඤ්චමානවිලිතපුචණ්ණං විය අගො
 සි. උදකං⁵ විනිවිජ්ඣිතා වාතං අග්ගගෙසුං. ජනත්තරාසික නවයොජ
 න සහසහසාර්භලා වාතො සමුසසිත පුචණ්ණකකකො විය අගොසි.
 වාතං විනිවිජ්ඣිතා ගෙට්ඨා අජවාසාසං පකඛ්ඤිංසු. උපරිතාගෙන
 උග්ගතාපිච්ච වාතුමිභාරාජිකෙ ගණ්ඨිංසු. හෙ විනිවිජ්ඣිතා තාව
 තිංසෙ, තතො යාමෙ, තතො තුසිතො, හතො තිමාණරථී, තතො පර
 තිමිතවසවතී, තතො තවමුභමලොකො, තතො වෙගප්ථලො, තතො
 පඤ්ඤාචාසෙ විනිවිජ්ඣිතා චතතාරෙ ආරුපෙග්ග ගණ්ඨිංසු. චතතා
 රෙ ව ආරුපෙග්ග විනිවිජ්ඣිතා⁶ අජවාසාසං පකඛ්ඤිංසු. තිරිසභාගෙනි
 අනන්තා ලොකධාතුයො පකඛ්ඤිංසු. එතතකෙසු ධාතෙසු⁷ වඤ්චනි
 වඤ්චනා නඤ්ච, පුරිසෙ පුරිසප්පනා නඤ්ච, තාරකරුපෙසු තාරක රුප
 ප්පනා නඤ්ච, දෙවතානං උය්‍යනවිමානප්පරුකෙකෙසු වෙව සරිරෙසු ව
 ආහරණෙසු වා ති සබ්බජ්ජනා නඤ්ච, තිසහසසි මයාසහසසි ලොක
 ධාතුයා ආලොකඵරණසමන්තො මයාමුග්ගා පි පුරිසුග්ගමනෙ බජ්ජො
 පනකො විය අගොසි. වඤ්ඤුරියතාරකරුපදෙවතුයානා විමාන කප්ප
 රුකඛානං පරිවේජදකමත්තානමෙව⁸ පඤ්ඤාසිත්ථ. එතතානං ධාතං බ්‍රහ්ම
 රසමිති යෙව අජ්ඣෙසාර්ථං අගොසි. අයඤ්ච නෙව බ්‍රහ්මානං අධිට්ඨා
 තිඤ්ඤි, න භාවතාමසිඤ්ඤි; සණ්ඨපුබ්බමමං පත සමමසනො ලොකනා
 ථසස ලොහිතං පසිදි. වජ්ජුරුපං පසිදි. ජම්මණ්ණො පසිදි. චිත්තසමු
 ට්ඨානා වණ්ණධාතු සමන්තා අසිතිනත්මතෙත පදෙසෙ නිවල්ලාව
 අට්ඨාසි. ඉමිතා නිසාරෙන සහසාහං සමමසි. සහතරතනිඤ්චාති
 සමමසිතධමෙමා කිත්තකො අගොසි ති, අනන්තා අපරිමාණො අගො
 සි. අගං තාව මනසා දෙසනා නාම;

සත්ථා පත එවං සහසාහං මනසා විනතිතධමමං චම්මෙදං කථා
 දෙසෙතොතා වසාසනෙතපි වසාසගසෙතනපි වසාසගසගසෙතනපි

1-1, 2, 3, 4 රජතකුපවති	5-4 උදකපි
2-1 කුසුමසමරිකිණ්ණං	6-2, 3, ආපිඤ්ඤා
3-5 නිබ්බන්ත	7-1, 2, 3 එතතකෙසානෙ
4-2, 3, 4 සකාරකං	8-1 පරිවේජදකමෙව

දහෙසසිරිත පවිත්‍රභාවය මනෝසලාභයෙහි සිරිත සුරක්ෂිතව පවතී. නිවැසියා වුවද, පාරාධිපතියා වානුමහාරාජදහනිය. සෙලමය පතන ආදිය උත්තරකුරු ගවන්ති. තනො පිණිසානං ආහරිතො අනෙතනකදහ නිරෙ නිසිනෙතො තං පරිභුක්තො දිවාවිහාරය වනුනවතං ගවන්ති.

ධම්මසෙතොපති සාරිපුත්තනෙරො පි තත් ගතො සමාසවුද්ධිය වතනං කතො එකමනා නිසිදති. අපාස සත්තං නයං දෙති¹. සාරිපුත්ත! එතනො ධම්මො මයා දෙසිතො ති ආවිඛති. එවං සමාසවුද්ධිය නයං දෙනො පටිසම්භිද්ධපත්තං අභ්‍යසාවකස්ස වෙලනෙත සත්තං හත්තං පසාරෙතො දසසිතසමුද්ධසද්ධං නයද්ධං හොති. ථෙරසාපි නයසනෙත නයසනසෙත නයසනසෙත ගතවතා² දෙසිතධම්මො උපට්ඨාති යෙව; සත්තං දිවාවිහාරං නිසිදිතො ධම්මං දෙසෙතො පත්තවිවරං ආදය නයං වෙලාය³ ගවන්ති?ති, සාවිඛිවාරිනං කුලපුත්තනං සමපත්තනං ධම්මදෙසනවෙලා නාම අත්ති; නයං වෙලාය ගවන්ති, ධම්මං දෙසෙතො ගවන්තං වා ආගවන්තං වා කො ජානනති? කෙ න ජානනති?ති, මහෙසකකා⁴ දෙවතා ජානනති. අපෙස සකකා⁴ දෙවතා න ජානනති. කසමා න ජානනති?ති, සමාසවුද්ධිය වා නිමිතවුද්ධිය වා රසමි ආදීසු නානත්තාභාවා, උචිතතමිති තෙසං රසමිසු වා සරෙසු වා වචනෙසු වා නානත්තං හත්ති. සාරිපුත්තනෙරොපි සත්තං දෙසිතං දෙසිතං ධම්මං ආහරිතො අනෙතො සද්ධිවිහාරිකානං පසාරිතං භික්ෂුසත්තං දෙසෙති.⁵ තෙසං අයං ප්‍රබ්ධයොගො:- තෙ කිරිකස්ස පදසලස්ස කාලෙ බුද්ධකවග්ගුලියොති යං නිබ්බත්තා පබ්බාතෙ ඔලම්බනා දම්නං අභිධම්මකභික්ෂුකං අභිධම්මං සජ්ඣායනානං සරෙ නිමිතං ගතොති කණ්ඩපකෙ සුත්තපකෙ⁶ අජානිතොපි සරෙ නිමිතකතාගමනකෙනෙව කාලං කතො දෙව ලොකෙ නිබ්බත්ති. එකං බුද්ධිතතරං දෙවලොකෙ වසිතො තස්මිං කාලෙ මනුස්සලොකෙ නිබ්බත්තා යමක පාවිහාරියෙ පසිදිතො ථෙරසා සත්තිකෙ පබ්බතං. ථෙරො සත්තං දෙසිතං දෙසිතං ධම්මං ආහරිතො තෙසං දෙසෙති. සමාසවුද්ධිය අභිධම්මදෙසනාපරියොසා නස්ස තෙසං භික්ෂුකං සත්තපාකරණ උග්ගහණස්ස එකපසාතෙරෙව අගොසි.

අභිධම්ම වාචනාමගො නාම සාරිපුත්තනෙරොපසභාවො; මහා පකරණෙ ගණනාවාරො පි ථෙරෙනෙව සපිතො, ථෙරො පි ඉමිතා නිහාරෙත ධම්මතතරං අමකෙතොව සුඛං ගතොවා ධාරෙතො පරියා පුණ්ණං වාචෙතොස්ස පභොතිති⁷ ගණනාවාරං සපෙසි. එවං සෙනො

1-5 දෙසෙති

2-1, 2 3, 4 නයසනසෙත ගතවතා

3-5 දෙපසතුං නයං වෙලාය

4-මහෙසකකා; අපෙසකකා; සබ්බත්ති]

5-1, 2, 3, 4 දෙසෙති

6-1 2, 3 කණ්ඩපකෙ සුත්තපකෙ. 4 කණ්ඩපකෙවා සුත්තපකෙ වා

7-1, 3 3, 4 භොතිති

ඵලොප පඨමනං ආභිධම්මො හොති?ති, න හොති. සමමාසවු
ද්ධොව පඨමනරං ආභිධම්මො; කොති නං මහාචාර්යපලාභෙන
නිසිද්ධො පටිච්ඡිකි. බුද්ධො හුළො ව පන සත්තං එකපලා
භෙන නිසිනො උද්ධං උද්ධෙනි:—

යද හවෙ පාභුහවනති ධම්මා
ආකාපිතො ක්කායතො බ්‍රාහ්මණස්ස,
අථස්ස කම්මා වපයනති සබ්බා
යතො පජානාති සහෙතු ධම්මං.

යද හවෙ පාභුහවනති ධම්මා
ආකාපිතො ක්කායතො බ්‍රාහ්මණස්ස,
අථස්ස කම්මා වපයනති සබ්බා
යතො ඛයං පච්චයානං අවෙදි.

යද හවෙ පාභුහවනති ධම්මා
ආකාපිතො ක්කායතො බ්‍රාහ්මණස්ස,
ච්ඡුපයං තිට්ඨති මාරසෙනං
සුරියො ව ඔහාසගමනත්‍රිකවනති.

ඉදං පඨම බුද්ධවචනං නාම; ධම්මපද භාණ්ඩා පන:—

අනෙක ජාති සංසාරං සක්ඛිවිස්සං අනිබ්බිසං,
ගහකාරකං ගවෙසනොත්තං දුක්ඛා ජාති පුනට්ඨනං.

ගහකාරක! දිට්ඨොසි පුන ගෙහං න කාහසි,
සබ්බා තෙ ථාසුකා හග්ගා ගහකුටං විසම්මිතං,
විසම්මාරගතං චිත්තං තණ්හානං ඛයමජ්ඣගා ති.

ඉදං පඨමබුද්ධවචනං නාමා ති වදනති.

සමකසාලානමනත්තරෙ නිපනොන ජරිතිබ්බාණ් සමයෙ “ගඤ
දුති භික්ඛවෙ! අමනාසාමි වො වයධම්මා සම්මාරා අපමාදෙන සමපා
දෙථා”ති වුත්ත වචනං පච්චිම බුද්ධවචනං නාම; උභික්කමනත්තරෙ
පඤ්චවත්තාදීස වස්සාති පුප්ඵදුමං ගනේනොන විශ¹ රතනාවලිං.
ආවුතනොන විශ ව කපිතො අමතපපකාසකො² සද්ධම්මො මජ්ඣිම
බුද්ධවචනං නාම;

තං සබ්බෙපි සමායාමානං පිටකතො තිත්ථි පිටකාති හොනති,
තිකායතො පඤ්චතිකායා, අභිගතො නවසිනාති, ධම්මකකිකිතො වතු
රාසිති ධම්මකකිකි සහස්සාති; කථං?, සබ්බෙපි ගෙනං පිටකතො විනය
පිටකං සුත්තනට්ඨකං අභිධම්මපිටකාති තිප්පහෙදමෙව හොති.
තත් උභයාන පාඨමොක්ඛාති දො ච්ඡාදා දොවිසති ඛකිකා සො

ලඝු පරිවාරා ති ඉදං විනයපිටකං නාම; බ්‍රහ්මචාරාදි වතුහනිංස සුත්ත සංඝගො දිසතිකායො, මූලපරියායසුඤ්ඤාදි දියසංඝහ දොසුත්තසංඝගො මජ්ඣිමනිකායො, මඤ්ඤාදි සුත්තසංඝගො සත්ත සත්ත දාසංඝසුත්තසංඝගො සංසුත්තනිකායො, විත්තපරියාදන සුත්තාදි තවසුත්තසංඝගො පඤ්ඤාසත්ත සත්තපඤ්ඤාසුත්තසංඝගො අසංකරනිකායො, බ්‍රහ්මකපාඨ-ධම්මපද-උද්දන-ඉතිවුත්තන-සුත්තනිපාන-විමානවත්තු-පෙතවත්තු-ථෙරගාථා-ථෙරිගාථා-ජාතන-තිද්දෙස-පටි සමභිද-අපදන-බ්‍රහ්මවංස-වරියාපිටකවසෙන පණ්ණරසපඨෙදො¹ බ්‍රහ්මකතිකායො ති ඉදං සුත්තනිපිටකං නාම; ධම්මසංඝගො ආදිති සත්තපපකරණාති අභිධම්මපිටකං නාම; තත්ථ:—

විවිධ විසෙස නයන්තා විනයනතො වෙව කායවාචානං,
විනයත්ථ විදුති අයං විනයො විනයො ති අකංඛාතො.

විවිධා ති එත්ථ පඤ්ඤාපිටපාතිමොක්ඛාදොසපාරාජකාදි සත්ත ආපනති කඛකා මාතිකා විහරිතාදිපඨෙදො නායා; විසෙසභුතා ව දලතිකම්මසිතිලී කරණපඨෙදොජනා අනුපපඤ්ඤාතතිනායා; භාසිකා වාචසිකා අජ්ඣාචාර නිසෙධනතො වෙස කායං වාවඤ්ඤා විනෙති; තසමා විවිධනායන්තා විසෙස නයන්තා කායවාචනඤ්ඤා විනයනතො අයං විනයො විනයො ති අකංඛාතො; තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසලාත්ථං වුත්තං:—

විවිධ විසෙස නයන්තා විනයනතො වෙව කායවාචානං,
විනයත්ථ විදුති අයං විනයො විනයො ති අකංඛාතො ති.

ඉතරං පත:—

අත්ථානං සුචනතො සුචුත්තතො සචනතො ථ සුදනතො
සුත්තාණා සුත්ත සභාගතො ච සුත්තං සුත්තනති අකංඛාතං.

තං ති අත්තත්ථපරත්ථාදිහෙදෙ අත්ථ සුචෙති, සුචුත්තා වෙත්ථ අත්ථ වෙනෙය්ජක්ඛාසයානුලොමෙන වුත්තන්තා, සචති වෙතං අත්ථ සංඝම්මව ඵලං, පසචති ති වුත්තං හොති; සුදති වෙතං ධෙනු වීය ඩිරං, පඤ්ඤාති ති වුත්තං හොති; සුචු වු තො නායති², රක්ඛති ති වුත්තං හොති; සුත්තසභාගඤ්ඤාතං, යථා ති තච්ඡිකානං සුත්තං පමාණං හො ති, එවමෙතමි විසංඤ්ඤාතං, යථා ව සුචෙත්තන සංඝගතිනාති පුප්පාති න විකිරිතනති න විද්ධංසියනති³ එවමෙතෙන සංඝගතිනා අත්ථා, තෙ තෙනෙතමෙතස්ස වචනත්ථකොසලාත්ථං වුත්තං:—

අත්ථානං සුචනතො සුචුත්තතො සචනතො ථ සුදනතො,
සුත්තාණා සුත්ත සභාගතො ච සුත්තං සුත්තනති අකංඛාතනති.

1-1, 2, 3, 4 වරියාපිටකපඨෙදො

2-2 3, සුචු වුත්ත නායති

3-1, 2, 3, 5 විද්ධංසියනති

අභිධර්මය වචනනො වුනොත් යෙව්, අපරො පන නයො:—

යං එත්ථ වුද්ධිමනො සලකකණං පුජ්ඣා පරිවර්තනා,
වුත්තාධිකා ව ධම්මා අභිධම්මො තෙන අක්කාතො.

අයං හි අභිසංඥා වුද්ධි සලකකණං පුජ්ඣා පරිවර්තනාධිකෙසු දිස්සති. නාමානෙස “බාලො මෙ ආවුසො! දුක්ඛා වෙදනා අභික්කමනති නො පටික්කමනති”ති ආදිපු වුද්ධියං ආගතො, “යා තා රතනියො අභිඤ්ඤා තා අභිලක්ඛිතා”ති ආදිපු සලකකණේ, “රාජාතිරාජා මුත්තජ්ඣෙ”ති ආදිපු පුජ්ඣෙ, “පටිබලො විනෙහුං අභිධම්මෙ අභිවිතයෙ”ති ආදිපු පරිවර්තනා, අඤ්ඤාමඤ්ඤාසංකරවිරතීතෙ ධම්මෙ ව විතයෙ වා ති වුත්තං ගොති. “අභික්කමනෙතන වණ්ණණා”ති ආදිපු අධිකෙ, එත්ථ ව “රුපුපපතතියා මග්ගං නාමෙති මෙතනාසනගතෙන වෙනසා එකං දිසං එරිච්ඡා විතරති”ති ආදිතා නයෙන වුද්ධිමනොපි ධම්මා වුත්තා, “රූපා රූමණං වා සද්දරමණං වා”ති ආදිතා නයෙන ආරමණාදීනි ලක්ඛණීයතො සලකකණාපි, “සෙක්කා ධම්මා අසෙක්කා ධම්මා ලොකුතතරා ධම්මා”ති ආදිතා නයෙන පුජ්ඣාපි, පුජාරගා ති අධිප්‍රායො; “එසෙසා ගොති වෙදනා ගොති”ති ආදිතා නයෙන සභාවපරිවර්තනතො පරිවර්තනාපි, “මග්ගකතා ධම්මා අප්පමාණා ධම්මා අනුත්තරා ධම්මා”ති ආදිතා නයෙන අධිකාපි ධම්මා වුත්තා, තෙනෙතමෙනස්ස වචනත්ථ කොසලලන්තං වුත්තං:—

යං එත්ථ වුද්ධිමනො සලකකණං පුජ්ඣා පරිවර්තනා,
වුත්තාධිකා ව ධම්මා අභිධම්මො තෙන අක්කාතො ති.

යං පනෙත්ථ අවසිට්ඨං¹ නං:—

පිටකං පිටකාත්ථිදු පරියත්තිභාජනත්ථො ආහු,
තෙන සමොධානෙත්ථා තයො පි විනුයාදයො ඤෙය්‍යා.

පරියත්තිපි හි “මා පිටකසම්පදනො”ති ආදිපු පිටකනති වුවව ති, “අථ පුරිසො ආගච්ඡෙය්‍ය කුද්දලපිටකං ආදයා”ති ආදිපු යං කිඤ්ච භාජනමපි, කසමා පිටකං පිටකත්ථිදු පරියත්තිභාජනත්ථො ආහු, ඉදං තෙන සමොධානෙත්ථා තයො පි විනුයාදයො ඤෙය්‍යා ති තෙන එවං දුට්ඨිකෙත්ථ පිටකසංඥාන සහ සමාසං කත්වා විතයො ව සො පිටකඤ්ච පරියත්තිභාවතො තස්ස තස්ස අත්ථස්ස භාජනතො වා ති=විතය පිටකං, යථා වුත්තෙනෙව තයෙන සුත්තඤ්ච නං පිටකඤ්චාති=සුත්ත පිටකං, අභිධම්මො ව සො පිටකං වා ති=අභිධම්මපිටකනති එව මෙතෙ තයො පි විනුයාදයො ඤෙය්‍යා, එවං ඤත්වා ව පන තෙකෙව පිටකෙසු නානප්පකාර කොසලලන්තං:—

දෙසනා සාසනකථා හෙදං තෙසු යථාරහං
 සික්ඛාපපතාණගමනීර භාවඤ්ච පරිදීපයෙ.
 පරියතතිහෙදං සමපතනං විපතතිඤ්චාපි යං යතිං,
 පාපුණාති යථා භික්ඛු තච්ච සබ්බං විභාවයෙති.

තත්‍රායං පරිදීපනා විභාවනා ව, එතානි හි තිණී පිටකානි යථා කකමං ආණා වොහාර පරමන්දෙසනා, යථාපරාධ යථානුලෝම යථා ධම්ම සාසනානි, සාවරසංවර දිට්ඨිවිතීවෙසන නාමරූපපරිවේෂ්ඨකථා ති ව චුච්චති; එන් හි විතයපිටකං ආණාරගෙන භගවතා ආණාබාහුලල තො දෙසිතතතා ආණාදෙසනා, සුතතනනපිටකං වොහාරකුසලෙන භගවතා වොහාරබාහුලලතො දෙසිතතතා වොහාරදෙසනා, අභිධම්ම පිටකං පරමන්දකුසලෙන භගවතා පරමන්බාහුලලතො දෙසිතතතා පරමන්දෙසනා ති චුච්චති;

තථා පඨමං යෙ තෙ පචුරපරාධා සතතා තෙ යථාපරාධං එන් සාසිතා ති=යථාපරාධසාසනං, දුතියං අනෙකාණ්ඩාසයානුසයවරියාධි මුහුතිකා සතතා යථානුලෝමං එන් සාසිතා ති=යථානුලෝමසාසනං, තතියං ධම්මපුඤ්ඤාමතෙන අහං මමා ති සඤ්ඤිතො සතතා යථාධම්මං එන් සාසිතා ති=යථාධම්මසාසනනති චුච්චති;

තථා පඨමං අණ්ඩාවාරපට්ටකකුහුතො සංවරසංවරෙ එන් කපි තොති=සංවරසංවරකථා, සංවරසංවරෙ ති බුද්ධතො වෙච මහතොතා ව සංවරසංවරෙ, කමමාකමමං විය එලාඵලං විය ව, දුතියං ආසට්ඨි දිට්ඨිපට්ටකකුහුතො දිට්ඨිවිතීවෙසනා එන් කපිතා ති=දිට්ඨිවිතීවෙසන කථා, තතියං රහාදිපට්ටකකුහුතො නාමරූපපරිවේෂ්ඨෙද එන් කපි තො ති=නාමරූපපරිවේෂ්ඨකථා ති චුච්චති.

තිසුපි වෙතෙසු තිසෙසා සික්ඛා තිණී පහාණානි වතුබ්බිධො ව ගමනීරහාවො වෙදිතබ්බො. තථා හි විතයපිටකෙ විසෙසෙන අධිසීල සික්ඛා චුතතා, සුතතනනපිටකෙ අධිවිතනසික්ඛා, අභිධම්මපිටකෙ අධි පඤ්ඤ සික්ඛා, විතයපිටකෙ ව විතීකකමපපහාණං කිලෙසානං විතීකකම පට්ටකකතතා සීලසං, සුතතනනපිටකෙ පරිසුඛානපපහාණං පරි සුඛානපට්ටකකතතා සමාධිසං, අභිධම්මපිටකෙ අනුසයපපහාණං අනු සයපට්ටකකතතා පඤ්ඤය, පඨමෙ ව තදබ්ගපපහාණං කිලෙසානං, ඉතරෙසු විකම්මන සමුවේෂ්ඨපපහාණානි, පඨමෙ ව දුච්චරිතසංකි ලෙසසං පහාණං, ඉතරෙසු තණ්හාදිට්ඨිසංකිලෙසානං පහාණං, එක මෙකසමී වෙන් වතුබ්බිධො පි ධම්මන්දෙසනාපට්ටිච්චගමනීරහාවො වෙදිතබ්බො, තන් ධම්මො ති තතති; අන්තො ති තසං යෙවන්තො; දෙ සතා ති තසං මහසා වචන්වාපිතාය තතතියා දෙසනා; පට්ටෙච්චො ති තතතියා තතතිඅන්තො ව යථාභුතාවබ්බොධො; තීසුපි වෙතෙසු¹ එතෙ ධම්මන්දෙසනාපට්ටෙච්චො; යසමා සසාදිති විය මහාසමුදො, මන්දබුද්ධිති

දුකෙකාගාහා¹ අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ව, තස්මා ගමිතරු; එව. එකමෙකසමි. එත් වතුබ්බිධො පි ගමිතරුතාවො වෙදිතබ්බො.

අපරෙ නායො, ධවෙමා ති ගෙහු; වුත්තං ගෙහං “ගෙහුළුති ඤාණං බමමපටිසම්භිද්ධ”ති, අපො ති ගෙහුළුලං; වුත්තඤ්ඤාතං “ගෙහුළුලෙ ඤාණං අත්පටිසම්භිද්ධ”ති, දෙසනා ති පඤ්ඤාතනි; යථා බමමං බමමාතිලාසො ති අබ්පායො; අනුලොමපටිලොමසංඛෙපටිත්ථාද්වසෙන වා කථනං; පටිවෙධො ති අතිසමයො; සො ව ලොකියලොකුත්තරෙ විසයතො ව අසමොගතො ව අත්ථානුරූපං බමමෙසු බමමානුරූපං අත්තෙසු පඤ්ඤාතනි යථානුරූපං පඤ්ඤාතනිසු අවබොධො; තෙසං තෙසං වා නත්තත්ත වුත්තබමමානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලකකණ්ඩොතො අවිපරිත සභාවො; ඉදා ති යසා එතෙසු පිටකෙසු යං යං බමමතානං අත්ථානං වා යො වායං යථා යථා ඤාපෙනබ්බො අත්තො සොතුනං ඤාණස්ස අභිමුඛො හොති නථා නථා තදත්ථොතිනා දෙසනා, යො වෙත් අවිපරිතාවබොධසංඛාතො පටිවෙධො තෙසං තෙසං වා බමමානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො සලකකණ්ඩොතො අවිපරිත සභාවො, සබ්බවෙතං අනුපටිත²කුසලසමායාරෙති දුපපඤ්ඤාති සසාදීති විසමහාසමුද්දො දුකෙකාගාහං අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨාඤ්ඤා, තස්මා ගමිතරු; එවමි එකමෙකසමි. එත් වතුබ්බිධො පි ගමිතරුතාවො වෙදිතබ්බො; එත්තාවතා ව:—

දෙසනා සාසනකල්පා හෙදං තෙසු යථාරහං,
සිකකාපහාණගමිතරුතාවඤ්ඤා පරිදීපයෙ.

ඉති අයං භාෂා වුත්තත්තා හොති:—

පරියතතිහෙදං සමපතනිං විපතතිඤ්ඤාපි යං යතිං,
පාපුණාති යථා තිකුචු තමපි සබ්බං විභාවයෙ ති.

එත් පත තිසු පිටකෙසු තිවිධො පරියතතිහෙදො දට්ඨබ්බො, තිස්සො ති පරියතතියො “අලගද්දපමා තිස්සරණත්ථා භණ්ඩාගාරිකපරියතනි”ති, තත්ත යා දුග්ගතිතා උපාරමනාදිගෙහු පරියාපුතා? අයං අලගද්දපමා; යං සකියාය වුත්තං “සෙය්‍යථාපි තිකුචුවෙ! පුරිසො අලගද්දත්තො අලගද්දගවෙසී අලගද්දපරියෙසනං වරමානො, සො පස්සෙය්‍ය මහත්තං අලගද්දං, තමෙනං හොගෙ වා නභිගුට්ඨො වා ගණේය්‍ය, තස්ස සො අලගද්දො පටිපටිවතතිකා ගතෙ වා බාහාය වා අරඤ්ඤාතරසමි වා අභිතපට්ඨමෙහ භසෙය්‍ය, සො තතො නිදානං මරණං වා තිගවේජය මරණමත්තං වා දුකං, තං කියා ගෙහු? දුග්ගතිතත්තා තිකුචුවෙ! අලගද්දස්ස, එවමෙව ඛො තිකුචුවෙ! ඉබ්බෙහෙව මොසපුරිසා බමමං පරියාපුණත්තනි සුත්තං=පෙ=වෙදලං; තෙ හං බමමං පරියාපුණිකා තෙසං බමමානං පඤ්ඤාය අත්තං ත උපපරිකතනි. තෙසං තෙ බමමා

පඤ්ඤා අත්තං අනුපපට්ඨිතං න තිප්ඛානං බමනති. තෙ උපාරමානා තිසංඝා යෙව ධම්මං පරියාපුණ්ණාති ඉතිවාදපමොක්ඛාතිසංඝා ව, යස්ස චන්දාය ධම්මං පරියාපුණ්ණාති තඤ්ඤා අත්තං නානුභොතති. තෙසං තෙ ධම්මා දුග්ගහිතා දීඝරත්තං අතිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනති, තං කිස්ස හෙතු? දුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ! ධම්මාන"නති, යා පන සුග්ගහිතා සිලකක්ඛාදිපාරිසුරියෙව¹ ආකඛෙමානෙන පරියාපුතා? න උපාරමාදිහෙතු, අයං නිස්සරණ්ණා; යං සක්ඛාය වුත්තං "තෙසං තෙ ධම්මා සුග්ගහිතා දීඝරත්තං භිතාය සුඛාය සංවත්තනති, තං කිස්ස හෙතු? සුග්ගහිතත්තා භික්ඛවෙ! ධම්මාන"නති, යං පන පරිඤ්ඤාතක්ඛක්ඛො පඨිණ්කිලෙසො භාවිතමය්‍යො පටිවිඥාකූපෙසා සච්ඡිකතතිරෙධො බිණ්ණසවො කෙවලං පච්චෙණ්ඩාලනන්දාය වංසානුරක්ඛණ්ණන්දාය පරියාපුණාති. අයං භණ්ඩාගාරිකපරිශතති ති;

විනයෙ පන සුපට්ඨිපනො භික්ඛු සිලසම්පදං නිස්සාය භිස්සො විජ්ජා පාපුණාති. තාසං යෙව ච තත් පහෙද චචනතො; සුතෙන සුපට්ඨිපනො සමාධිසම්පදං නිස්සාය ඡළභිඤ්ඤා පාපුණාති. තාසං යෙව ච තත් පහෙදචචනතො; අභිධම්මෙ සුපට්ඨිපනො පඤ්ඤා සම්පදං නිස්සාය චතස්සො පටිසම්මද පාපුණාති. තාසඤ්ච තත්ථෙව පහෙදචචනතො; එවමෙනෙසු සුපට්ඨිපනො යථාක්කමෙන ඉමං විජ්ජාත්තාය ඡළභිඤ්ඤා චතුපටිසම්මදපහෙදං සම්පතති පාපුණාති. විනයෙ පන දුපට්ඨිපනො අනනුඤ්ඤාන සුඛමච්ඡාදන්තරණපාපුරණාදිපස්සසාමඤ්ඤාතො පටික්ඛිතොසු උපාදිත්තකථස්සාදීසු අනවජ්ජ සඤ්ඤාදි හොති. වුත්තං වෙතං "තථාගං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජා නාමි යථා යෙ මෙ අනතරුසායා ධම්මා වුත්තා භගවතා තෙ පටිසෙව හො නාලං අනතරුසායා"ති, තතො දුස්සිලභාවං පාපුණාති. සුතෙන දුපට්ඨිපනො "චක්ඛාරෙ මෙ භික්ඛවෙ! පුග්ගලා සනො සංවිජ්ජ මානා ලොකස්මි"නති ආදීසු අධිප්පායං අජානනො දුග්ගහිතං ගණ්හාති, යං සක්ඛාය වුත්තං "අත්තතා දුග්ගහිතෙන අමෙය වෙව අබ්භාවික්ඛති අත්තානඤ්ච බන්ති බහුඤ්ච අපුඤ්ඤං පසවති"ති, තතො මිච්ඡාදිට්ඨිතං පාපුණාති. අභිධම්මෙ දුපට්ඨිපනො ධම්ම විත්තං අභිධාවනො අවිනෙයයාති පි විනෙත්ති. තතො විත්තකෙඛ පං පාපුණාති, වුත්තං වෙතං "වත්තාරිමාති භික්ඛවෙ! අවිනෙයයාති න විනෙත්තබ්බාති, යාති විනෙත්තො උම්මාදස්ස විඝාතස්ස භාගී අස්සා"ති, එවමෙනෙසු දුපට්ඨිපනො යථාක්කමෙන ඉමං දුස්සිල භාව මිච්ඡාදිට්ඨිතාවිත්තකෙඛපහෙදං විපතති පාපුණාති ති, එත්තා වතා ව:-

පරිශත්තිහෙදං සම්පතතිං විපතතිඤ්චාපි යං යහිං,
පාපුණාති යථා භික්ඛු තම්පි සබ්බං විභාවයෙ ති.

අයමි ගාථා වුත්තන්තා හොති. එවං තානපසකාරතො පිටකාති
ඤ්චා තෙසං වසෙන සබ්බවෙපතං සමගය්‍යමානං තිණ්‍හි පිටකාති
හොතති. කථං තිකායතො පඤ්ච තිකායා?ති, සබ්බමෙව හෙතං දීඝති
කායො මජ්ඣිමනිකායො සංයුත්තනිකායො අඛ්‍යුත්තරනිකායො
බ්‍රහ්මකතිකායො ති පඤ්චපභෙදං හොති, භත්තමො දීඝතිකායො?
තිවග්ගසඛගණි බ්‍රහ්මජාලාදීති වතුත්තිංස සුත්තාති.—

වතුත්තිංසෙව සුත්තන්තා තිවග්ගො යස්ස සමගහො,
එස දීඝතිකායො ති පථමො අනුලොමිකො.

කස්මා පනෙස දීඝතිකායො ති වුච්චති? දීඝපමාණානං සුත්තානං
සමුග්ගතො තිවාසතො ව; සමුග්ගතිවාසා හි තිකායො ති වුච්චන්ති, “නාගං
භික්ඛවෙ! අඤ්ඤං එකතිකායමපි සමනුපස්සාමි එවං විත්තං යථාසිද්ධං
භික්ඛවෙ! තිරව්ජානගභා පාණා පොතිකතිකායො විකල්පනිකා
යො”ති, එවමාදීති වෙත්ථ සාධකාති සාසනතො ලොභතො ව, එවං
සෙසානමපි තිකායභාවෙ වචනන්තො වෙදිතබ්බො. භතමො මජ්ඣිම
තිකායො? මජ්ඣිමපමාණාති පඤ්චදසවග්ගසමගහාති මුලපරියාය
සුත්තාදීති දිගඤ්ඤතං ථෙව ව සුත්තාති:—

දිගඤ්ඤතසුත්තන්තා ථෙව ව සුත්තාති යත්ථ සො,
තිකායො මජ්ඣිමො පඤ්චදසවග්ගපරිග්ගහො.

භතමො සංයුත්තනිකායො? දෙවතාසංයුත්තාදිවසෙන සිතාති¹
මසතරණසුත්තාදීති සත්තසුත්තසගය්‍යාති සත්තසුත්තසතාති ව දා
සට්ඨි ව සුත්තාති:—

සත්තසුත්තසගය්‍යාති සත්තසුත්තසතාති ව,
දාසට්ඨි වෙව සුත්තන්තා එසො සංයුත්තසමගහො.

භතමො අඛ්‍යුත්තරනිකායො? ඵ්ඛෙකභවගාතිරෙකවසෙන
සිතාති විත්තපරියාද්‍යාදීති නවසුත්තසගය්‍යාති පඤ්චසුත්තසතාති
සත්තපඤ්ඤසඤ්ච සුත්තාති:—

නවසුත්තසගය්‍යාති පඤ්චසුත්තසතාති ව,
සත්තපඤ්ඤසුත්තාති සඛ්ඛා අඛ්‍යුත්තරෙ අයං.

භතමො බ්‍රහ්මකතිකායො? සකල්‍ය විනයපිටකං අභිබ්බමපිටකං
බ්‍රහ්මපාඨබ්බමපද්‍යදයො ව, පුබ්බෙ දසසිතා පඤ්චදසපභෙදා යපෙතා
වත්තාරො තිකායෙ අවසෙසං බ්‍රහ්මවචනං:—

ථපෙච්චා වතුරෙපෙනෙ තිකායෙ දීඝආදිකො,
තදඤ්ඤං බ්‍රහ්මවචනං තිකායො බ්‍රහ්මකො මතො ති.

එවිට නිකායනො පසුවනිකායා හෙතෙයි. කපිං අභිච්ඡෙදන
 ආවේශනාදී? යි, සංඛමෙව හිදං “සුභං-ගෙයං-වෙය්‍යාකරණං-ගාථා-
 උද්‍යානං-ඉතිවුත්තං-ජාතං- අබ්‍යුත්තමං- වෙදලල”නති නවප
 හෙදං හොති, තත් උනතොභිභවන-නිදෙස-බ්‍රහ්ම-පරිවාර, සුභ
 නිපාතො මභවලසුභ- රත්නසුභ- නාලසුභ- තුවංකසුභාති,
 අසුභමපි ව සුභානාමකං තපාගතවචනං සුභතනති වෙදිතබ්බං;
 සබ්බමපි සගාථකං සුභතා ගෙය්‍යනති වෙදිතබ්බං; විසෙසෙන සංසුභ
 තිකායෙ සකලොපි සගාථකවග්ගො, සකලමපි අභිධම්මපිටකං, තිග්‍යා
 ථකං සුභතං, යසෙව අසුභමපි අධිකමෙති අසභනිතං බුද්ධවචනං තං
 වෙය්‍යාකරණනති වෙදිතබ්බං; ධම්මපද-පෙරගාථා-පෙරිගාථා-සුභ
 නිපාතො හොසුභතාමිකා සුභිකගාථා ව ගාථා ති වෙදිතබ්බං; සොම
 නාසාදුණමසිකගාථාපටිසංසුභතා ආසිතිසුභතනතා උද්‍යානනති වෙදි
 තබ්බං; “වුත්තසෙවතං භගවතා”ති ආදිනාපචතතා දසුභතරසත
 සුභතනතා ඉතිවුත්තකනති වෙදිතබ්බං; අපණ්ණකජාතකාදීති පසුභ
 සාධිකාති පසුභජාතකසතාති ජාතකනති වෙදිතබ්බං; “වතොරු මෙ
 හිකබ්බො! අච්ඡරියබ්‍රහ්මා ධම්මා ආනන්ද”ති ආදිනාපචතතා
 සබ්බමපි අච්ඡරියබ්‍රහ්මම පටිසංසුභතා සුභතනතා අබ්‍රහ්මධම්මනති
 වෙදිතබ්බං; වුලලවෙදලල-මහාවෙදලල-සමාදිට්ඨි-සකාපසුභ-සභි
 රහජනි-මහාපුණ්ණමසුභතාදයො සබ්බමපි වෙදසුභ තුට්ඨිකා ලදා
 ලදා පුච්ඡසුභතනතා වෙදලලනති වෙදිතබ්බං. එවමෙතං අභිච්ඡෙදන
 නවභවනති; කපිං ධම්මකනිකිනො වතුරසිති ධම්මකනිකි සහසා
 නී? යි, සබ්බමෙව හිදං බුද්ධවචනං—

ආසිතිං බුද්ධතො ගණිං දො සහසාති හිකබ්බතො,
 වතුරසිතිසහසාති යෙමෙ ධම්මා පචතතිනො ති.

එවිට පරිදීපිතධම්මකනිවසෙන වතුරසිතිසහසාපභෙදං හොති.
 තත් එකානුසංසිකං සුභතං එකො ධම්මකනිකො, යං අනෙකානුසංසි
 කං තත් අනුසංසිවසෙන ධම්මකනිකනණනා, ගාථාබ්‍රහ්මසු පසුභපුච්ඡ
 නං එකො ධම්මකනිකො, විසජ්ජනං එකො, අභිධම්ම එකමෙකං තික
 උකභාජනං එකමෙකසුභ විභවාරභාජනං එකමෙකො ධම්මකනිකො,
 විතයෙ අපි වජ්ඣ අපි මාතිකා අපි පදභාජනියං අපි ආපතති අපි
 අනාපතති අපි අනතරපතති අපි තිකවෙජ්ජෙ¹, හත් එකමෙකො
 කොට්ඨාසො එකමෙකො ධම්මකනිකො ති වෙදිතබ්බො, එව ධම්මක
 නිකො වතුරසිතිධම්මකනිකසහසාති; එවමෙතං සබ්බමපි බුද්ධවචනං
 පසුභසතික සභිතිකාලෙ සභිගායනෙතන මහාකායපපමුඛෙන වසිග
 භෙත අයං ධම්මො අයං විතයො ඉදං පඨමබුද්ධවචනං ඉදං මජ්ඣිම
 බුද්ධවචනං ඉදං පච්ඡමබුද්ධවචනං ඉදං විතයපිටකං ඉදං සුභතන
 පිටකං ඉදං අභිධම්මපිටකං අයං දීඝතිකායො=පෙ=අයං බුද්ධා නිකා

1-1. 2. 3. 4 අපි ආනාදානති අපි තිකවෙජ්ජෙ

යො ඉමානි සුත්තාදීනි නවධානි ඉමානි වතුරසිතිධම්මකකිසිසගස්සානීති ඉදං පභෙදං වච්ඡාපෙත්වාප සභිකිනං, න කෙවලඤ්ච ඉමමෙව, අඤ්ඤම්ච උද්ධතසම්භග-වග්ගසම්භග-පෙය්‍යාලසම්භග- එකතිපාහද්ධතතිපාහදි තිපාහසම්භග- සංසුත්තසම්භග- පණණාසසම්භගාදිමනෙක විධං තිසු පිටකෙසු සන්දිස්සමානං සම්භගපපභෙදං වච්ඡාපෙත්වාප සත්තති මාසෙති සම්භිතං. සම්භිතිපරියොසානෙ වස්ස ඉදං මහාභාස්ස පඤ්ඤරත දසබලස්ස සාසනං පඤ්චවස්සසගස්සපරිමාණකාලං පවත්තනසමත්ථං කතනති සඤ්ජාතපපමොද සාධුකාරං විශ දදමානා අයං මහාපඤ්ච උදකපරියන්තං කත්වා අනෙකාපපකාරං සංකල්පි සමප කල්පි සමපවෙධි අනෙකානි ව අව්ජරියානි පාඤ්ඤාසු.

එවං සම්භිතෙ පනෙත්ථ අයං අභිධම්මො පිටකතො අභිධම්මපිටකං නිකායතො බුද්ධකතිකායො අභගතො වෙය්‍යාචාරණසිං ධම්මකකිසි තො කතිපයානි ධම්මකකිසිසගස්සානි ගොනති. තං ධාරයනෙත්තසු භික්ඛුසු පුබ්බෙ එකො භික්ඛු සබ්බසාමසික පරිසාය නිසිදිත්වා අභි ධම්මතො සුත්තං ආහරිත්වා ධම්මං කථෙන්නො රුපකකිසො අබ්‍යා කතො වත්තායෙ ඛනිා සියා කුසලා සියා අකුසලා සියා අබ්‍යාකතා, දසායතනා අබ්‍යාකතා, ඥේ අයතනා සියා කුසලා සියා අකුසලා සියා අබ්‍යාකතා, සොලසධාතුයො අබ්‍යාකතා, ඥේ ධාතුයො සියා කුසලා සියා අකුසලා සියා අබ්‍යාකතා, සමුදය සම්මා අකුසලං මග්ග සම්මා කුසලං තිරෙධසම්මා අබ්‍යාකතං, දුක්ඛසම්මා සියා කුසලං සියා අකුසලං සියා අබ්‍යාකතං, දසිත්ථියා අබ්‍යාකතං, දෙමනස්සිත්ථියං අකු සලං, අනඤ්ඤානඤ්ඤාස්සාමිත්ථියං කුසලං, පත්තාපි ඉත්ථියානි සියා කුසලා සියා අබ්‍යාකතා, ඡ ඉත්ථියානි සියා කුසලා සියා අකුසලා සියා අබ්‍යාකතා ති ධම්මකථං කථෙති¹, තස්මිං ණානෙ එකො භික්ඛු තිසි තො ධම්මකථික! තං සිතෙරුං පරිබ්බිපන්නො විශ දීඝසුත්තං ආහරසි කිං සුත්තං නාමෙත්තනති? ආහ. අභිධම්මසුත්තං නාම ආවු සො ති, අභිධම්මසුත්තං කස්මා ආහරසි? කිං අඤ්ඤං බුද්ධාසිතං සුත්තං ආහරිතුං න වට්ඨති ති? අභිධම්මෝ කෙන භාසිතො? ති, න එකො බුද්ධාසිතො ති, කිං පන තෙ ආවුසො! විනයපිටකං උග්ග හිත්තනති?, න උග්ගහිතං ආවුසො! ති, අවිනයධාරිතාය මඤ්ඤ තං අජානන්නො එවං වදෙසි ති, විනයමත්තමෙව ආවුසො! උග්ගහිත්තනති, තම්පි තෙ දුග්ගහිතං පරිසපරියන්නෙ නිසිදිත්වා තිද්ධයන්නෙ උග්ග හිතං භවිස්සති, තුල්‍යාදිසෙ හි පබ්බාජෙන්නො වා උපසම්මාදෙන්නො වා සාතිසායෙ ගොති. කිං කාරණං? විනයමත්තස්සාපි දුග්ගහිත්තනා, බුත්තඤ්ඤවතං තත්ථ අනාපතති න විවණ්ණභුකාමො ඉඛ්ඤ තාව ආවුසො! සුත්තන්තං වා ගාථායො වා අභිධම්මං වා පරියාපුණස්සු, පච්ඡාපි විනයං පරියාපුණ්ණස්සි ති, සුත්තන්නෙ ඔභාසං කාරුපෙත්වා අභිධම්මං වා විනයං වා පුච්ඡති, අභිධම්ම ඔකාසං කාරුපෙන්නො සුත්තන්නං වා විනයං වා පුච්ඡති, විනයෙ ඔභාසං කාරුපෙත්වා

සුභතනාං වා අභිධම්මං වා පුච්ඡති, තිං පන එතතකම්පි න ජානාසීති, එතතකෙන පි පරවාදී තිග්ගතිනො හොති. මහාගොසිඛසුභතං පන ඉතොපි බලවතරං, තනු හි ධම්මසේනාපති සාරිපුත්තතෙරො අඤ්ඤ මඤ්ඤං පුච්ඡනපඤ්ඤාඤා විසංජ්ජනඤා ආරේච්ඡං සජ්ජසන්තිකං ගන්ත්වා මහාමොග්ගල්ලානතෙරස්ස විසංජ්ජනං ආරේච්ඡන්තො “ඉධා චුස්සො! සාරිපුත්ත! දො භික්ඛු අභිධම්මභංගං කපේනති තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පඤ්ඤං පුච්ඡන්ති අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස පඤ්ඤං උධා විසංජ්ජන්ති නො ච සංසාදෙනති ධම්මි ච නෙසං කථා පවත්තති හොති, එවරුපෙන බො ආචුස්සො! සාරිපුත්ත! භික්ඛුනා ගොසිඛසාලවනං සොපනස්ස”¹ ති ආහ; සන්ධා ආභිධම්මිකා නාම මං සංසෙන පරිබාහිරාති අවච්ඡා සුච්ඡන්තොලිඛගසද්ධිං ගිවං උත්තාමෙච්ඡා පුණ්ණවන්දසසිරිකං මහාචුඛං පුරෙච්ඡා බුහුසොසං නිවේරෙනො සාධු සාධු සාරිපුත්තා! ති මහා මොග්ගල්ලානතෙරස්ස සාධුකාරං දන්වා යථා තං මොග්ගල්ලානො ච සම්මා බ්‍යාකරමානො බ්‍යාකරෙස්ස, මොග්ගල්ලානො හි සාරිපුත්ත! ධම්මකපිනො ති ආහ.

ආභිධම්මිකභික්ඛු යෙව කිර ධම්මකපිකා නාම; අවසේසා ධම්ම භංගං කපේනොපි න ධම්මකපිකා; කසමා? තෙ හි ධම්මකථං කපේ නො කම්මනතරං විපාකනතරං රුපාරුපපරිචේදං ධම්මනතරං ආලොලේචා කපේනති, ආභිධම්මිකා පන ධම්මනතරං අනාලො ලෙනති. තස්මා ආභිධම්මිකො භික්ඛු ධම්මං කපේතු වා මා වා පුච්ඡන කාලෙ පන පඤ්ඤං කපේස්සති ති, අගමෙව කිර එකතතධම්ම කපිකො නාම හොති. ඉදං සන්ධාය සන්ධා සාධුකාරං දන්වා සුකපිතං මොග්ග ලානොනො ති ආහ. අභිධම්මං පරිබාහෙනො ඉමස්මිං ජීවකෙක පභාරං දෙති. සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං පරිබාහති, සජ්ජි වෙසාරජ්ජඤ්ඤං පටිති වතෙතති¹, සොතුකාමං පරිසං විසංවාදෙති, අරියමග්ගො ආවරණං බ්‍යක්ඛිති, අවධාරසසු හෙදකරවන්දිසු එකස්මිං සන්ධිස්සති, උකෙඛපතිස කම්ම නියස්සකම්ම තජ්ජනියකම්මාරහො හොති, තං තං කම්මං කච්ඡා උග්ගොජේතබ්බො ගච්ඡ විසාසාදො හුච්ඡා ජීවිස්සති ති, අපාපි එවං වදෙස්ස සමෙව අභිධම්මො බුද්ධභාසිතො යථා අනෙකෙසු සුභතසහ සෙසසු “එකං සමං ගතවා රුජගගෙ විහරති”² ති ආදිනා නයෙන නිදනං සජ්ජිතං, එවමස්සාපි නිදනං සජ්ජිතං භවෙස්සාති, සො ජාතක සුභතතිපාකධම්මපද්ධිතං එවරුපං නිදනං තච්ඡි, න වෙතාති බුද්ධ භාසිතාති ති පටිකම්පිති උතතරිමපි එවං වතතබ්බො පණ්ණිත! අභි ධම්මො නාමෙස සබ්බඤ්ඤාබුද්ධානං යෙව විසයො, න අඤ්ඤාසං විසයො, බුද්ධානං හි මනකතති පාකටා, අභිජාති පාකටා, අභි සමෙබ්බාධ පාකටා, ධම්මවක්කපපවහනනං පාකටං, යමනපාටිගාරිස්ස පාකටං, කිට්ඨකමො³ පාකටො, දෙවප්‍රොකෙ දෙසිතභාවො පාක ටො, දෙවොරොහණං පාකටං, යථා නාම වක්කවතතිරඤ්ඤා හජිරත

නාම අධාරනාමා වා ථෙතෙතො යානකෙ යොජෙතො විවරණං නාම අධාරනං අකාරණං, වකකරතනං වා පන ථෙතෙතො පලාලසකවෙ ඔලුමෙතො, විවරණං නාම අධාරනං අකාරණං, යොජනපමාණං භිහාසනසමන්තමණිරතනං වා පන කප්පාසපච්ඡයං පක්ඛිපිතො වලඤ්ඤා නාම අධාරනං අකාරණං, කසමා? රුජාරහගණකියාය; එවමෙව අභිධමෙතො නාම න අඤ්ඤාසං විසයො සබ්බඤ්ඤා බුද්ධානං යෙව විසයො, තෙසං වසෙන දෙසෙනබ්බා දෙසනා, බුද්ධානඤ්ඤා ඔක්කනනි පාකට්ඨං=පෙ=දෙවොරෙගණං පාකට්ඨං,

අභිබමමස නිදන කිව්වං නාම තත්ථි පණ්ණිතා ති, ත හි සක්කා එවං චුතෙන පරවාදිතා සහබමමකං උද්ගාරං උද්ගරිතුං, මණ්ඩලා රුමවාසි තිස්සභුතීන්තරෙ පන මහාබොධිනිදනෙ එස අභිධමෙතො නාමාති දසෙතො “යෙන සවාහං භික්ඛවෙ! විහාරෙන පසමාභිසමුද්ධො විහරමි. තස්ස පදෙසෙන විහාසි” නති ඉමං පදෙසවිහාරස්සත්ත නතං ආහරිතො කපෙසි. දසවිධො හි පදෙසො නාම; ඛක්ඛපදෙසො-ආයතනපදෙසො-ධාතුපදෙසො-සම්ච්චපදෙසො-ඉන්ද්‍රියපදෙසො-පච්ච යාකාරපදෙසො-සතිපට්ඨාන පදෙසො-ක්ඛිනපදෙසො-නාමපදෙසො-බමමපදෙසො ති; තෙසු සත්ථා මහාබොධිමණෙති පඤ්චකකිකෙ තිප පදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං වෙදනාකකිවසෙනෙව විහාසි, ආදසායනතාති අධාරසධාතුයො තිපපදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙ මාසං බමමායනතෙ වෙදනාවසෙන බමමධාතුයඤ්ච වෙදනාවසෙනෙව විහාසි, වතතාරි සම්චාති තිපපදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං දුක්ඛ සම්ච වෙදනා වසෙනෙව විහාසි, බාපිසතින්ද්‍රියාති තිපපදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං වෙදනාපඤ්චකෙ ඉන්ද්‍රියවසෙන විහාසි, ආ දසපදිකං* පච්චයාකාරවට්ටං තිපපදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං එස්සපච්චයා වෙදනාවසෙනෙව විහාසි, වතතාරෙ සතිපට්ඨානෙ තිප පදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං වෙදනාසතිපට්ඨානවසෙනෙව විහාසි, වතතාරි ක්ඛානාති තිපපදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං ක්ඛානවෙගස්ස වෙදනාවසෙනෙව විහාසි; නාමං තිපපදෙසෙන පටි විජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං තත්ථි වෙදනාවසෙනෙව විහාසි, බමම නිපපදෙසෙන පටිවිජ්ඣි, ඉමං තෙමාසං වෙදනතතිකවසෙනෙව විහාසි ති එවං ථෙරෙ පදෙසවිහාරස්සත්තතතවසෙන අභිබමමස නිද නං කපෙසි. භාමවාසි සුමනදෙවන්තරෙ පන ගෙට්ඨාලොහපාසාදෙ බමමං පරිවතෙනතො¹ අගං පරවාදී බාහා පහස්ස අරඤ්ඤා කඤ්ඤාතො විස අසක්ඛිකං අට්ඨං² කරෙතො විස ව අභිබමම නිදනස්ස අත්ථිභාවට්ටි ත ජානාති ති පඤා නිදනං කපෙතො එවමාහ “එකං සමයං භගවා දෙවෙස්ස විහරති තාවතියෙස්ස පාරිච්ඡත්තකමුලෙ පණ්ණි කම්බලපිලායං, තත්‍ර ඛො භගවා දෙවතානං තාවතියානං අභිබමමකථං කපෙසි “කුසලා බමමා අකුසලා බමමා අව්‍යාකතා බමමා” ති, අඤ්ඤස්ස

පන සුතෙකපු එකමෙව නිදනං, අභිධමෙව දො නිදනාති අභිගමි නිදනං දෙසනාතිදනං, තත් අභිගමනිදනං දීපඛකරදසලතො පටිභාය යාව මහාබොධිපලලඛනා වෙදිතබ්බං, දෙසනාතිදනං යාව ධම්මවක්කපපවනනා, එවං උභය නිදනසම්පන්නාං පනං අභිධමං නිදනකොසලලත්ථං ඉදං තාව පඤ්ඤාකම්මං වෙදිතබ්බං:—

අයං අභිධමො නාම කෙන පභාවිතො? කත් පරිපාවිතො? කත් අභිගතො? කද අභිගතො? කෙන අභිගතො? කත් විවිතො? කද විවිතො? කෙන විවිතො? කත් දෙසිතො? කස්සත්ථාය දෙසිතො? කිමත්ථං දෙසිතො? කෙති පටිග්ගතිතො? කෙ සිකිත්තති? කෙ සිකිත්ත සිකිත්තා? කෙ ධාරෙනති? කස්ස වචනං? කෙනාභතො?ති, තත්ථිදං විසස ජ්ජනං, කෙන පභාවිතො?ති, බොධිඅභිනිශාරං සක්ඛාය පභාවිතො; කත් පරිපාවිතො?ති, අසිඤ්ඤාසුඤ්ඤා¹ ජාතකසතෙසු; කත් අභිගතො?ති, බොධිමුලො; කද අභිගතො?ති, විසාඛපුණ්ණමාසියං; කෙනාධිගතො?ති, සබ්බඤ්ඤාසුඤ්ඤා; කත් විවිතො?ති, බොධිමණ්ඩො; කද විවිතො?ති, රතනසරසතතාභො; කෙන විවිතො?ති, සබ්බඤ්ඤාසුඤ්ඤා; කත් දෙසිතො?ති, දෙවෙසු තාවතිංසෙසු; කස්සත්ථාය දෙසිතො?ති, දෙවතානං; කිමත්ථං දෙසිතො?ති, වතුරෙකතිත්ථරණත්ථං; කෙති පටිග්ගතිතො?ති, දෙවෙති; කෙ සිකිත්තති?ති, සෙබා ව පුප්පජ්ජනකල්පාණා ව; කෙ සිකිත්තසිකිත්තා?ති, අරහතො ඛිණ්ණවා; කෙ ධාරෙනති?ති, යෙ සංවතතති තෙ ධාරෙනති; කස්ස වචනති? හගවතො වචනං අරහතො සමාසමුද්ධං; කෙනාභතො?ති, ආවරිතපරම්පරාය; අයං හි සාරිපුත්තනෙරෙ හගුරු සොතිතො පිය ජාලි පියපාලො පියදසසි කොසියපුත්තො සිග්ගවො සතෙදහො මොග්ගලිපුත්තො සුදත්තො ධම්මො දසකො සොනකො රෙවතො ති එවමාදිති යාව තතිසංඛිතිකාලො ආභතො, තතො උද්ධං තෙසං යෙව සිසානුසිසොති ති එවං තාව ජමුදීපතලො ආවරිතපරම්පරාය ආභතො. ඉමං පන දීපං:— තතො

මහිනෙදා ඉට්ඨියො උත්ඨියො

සමබලො හගුතාමො ව,

එතෙ නාහා මහාපඤ්ඤා

ජමුදීපා ඉධාගතා හි.

ඉමෙහි මහානාගෙහි ආභතො, තතො උද්ධං තෙසං යෙව සිසානුසිසාසමාතාය ආවරිතපරම්පරාය යාවජ්ජනකාලො ආභතො, එවං ආභතං පනං යං තං දීපඛකරදසලතො පටිභාය යාව මහාබොධි පලලඛනා අභිගමනිදනං, යාව ධම්මවක්කපපවනනා දෙසනා නිදනං වුත්තං. තස්ස ආවහාවත්ථං අයමානුපුබ්බි කරා වෙදිතබ්බං:—

ඉතො කීර කප්පසකසහස්සාධිකානං වතුනාං අසඬ්ඛියානං මන්තෙ අමරවතී නාම නගරං අසොසි, නන්ද සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණො පටිවසති උභයො සුජාතො මාතිතො ච පිතීතො ච, සංසුද්ධගහණිකො යාව සත්තමා කුලපටිවට්ටා අනඛිතො අනුපකකුට්ඨො ජාතිවාදෙන, අභිරූපො දස්සනීයො පාසාදිකො පරමාය වණ්ණපොකකිරතාය සමන්තාගතො, සො අඤ්ඤං කමමං අභාසා බ්‍රාහ්මණසිප්පමෙව උග්ගණති, තස්ස දගරකාලෙ යෙව මාතෘපිතරෙ කාලමහංසු; අථස්ස රුසිවසිකො අමච්චො ආයපොත්ථං ආගරිතො සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාදිපුරිතෙ ගඛෙහි විවරිතො එතතතං තෙ කුමාර! මාතුසන්තකං එතතතං පිතුසන්තකං එතතතං අය්‍යකපය්‍යකානං සන්තකානති යාවසත්තමා කුලපටිවට්ටා ධනං ආවික්ඛිතො එතං පටිපජ්ජාති ති ආහ, සුමෙධපණ්ණිතො විනොසි ඉමං ධනං සංගරිතො මස්සං පිතුපිතාමහාදයො පරලොකං ගච්ඡන්තා එකකායාපණම්පි ගහෙතො න ගතා, මයා පත ගහෙතො ගමනකාරණං කාතුං වට්ටතී ති, රඤ්ඤො ආරෙවෙතො තගරෙ හෙරිං වරුපෙතො මහාජතස්ස දුතං දතො තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජ්. ඉමස්මිං පත සානෙ සුමෙධකථා කථෙතබ්බා, වුත්තඤ්ඤවහං බුද්ධවංසෙ:—

කපප ව සත්තසහස්ස වතුරෙ ව අසඬ්ඛියෙ,
අමරං නාම නගරං දස්සනෙය්‍යං මනොරමං.

දසති සද්දෙහි අවිචිතතං අත්තපානසමායුතං,
ගජ්ඣසද්දං අස්සසද්දං හෙරිසඬ්ඛිරථාති ව.

විණාමුතිභගසද්දඤ්ඤා කාලගීතං නථෙව ව,
බාදථ පිච්ච වෙව අත්තපානෙන සොසිතං.

නගරං සබ්බභගසමපන්නං සබ්බකාමමුපාගතං,
සත්තරහනසමපන්නං නානාජනසමාකුලං.

සම්භං දෙවනගරං ව ආවාසං පුඤ්ඤකමම්නං,
නගරෙ අමරවතියා සුමෙධො නාම බ්‍රාහ්මණො.

අනෙකකොටිසනනිවයො පහුතබනබඤ්ඤවා,
අජ්ඣායංගො මන්තධරෙ තිණණං වෙදුත පාරගු.

ලක්ඛණෙ ඉතිහාසෙ ව සධම්මෙ පාරමිං ගතො,
රහොගතො නිසීදිතො එවං විනෙතසහං තදු.

දුක්ඛො පුත්තඛවො නාම සරිරස්ස ව හෙදනං,
සමොගමරණං දුක්ඛං ජරාය අභිමද්දනං.

ජාතිධම්මො ජරාධම්මො ව්‍යාධිධම්මො වහං තදු,
අජරං අමරං බෙමං පරියෙසිස්සාමි නිබ්බුතීං.

යනතුනිම පුතිකායං නානාකුණපසුරිතං,
ඡබ්බසිඤ්ඤාන ගවේජයං අනපෙකකා අනභිකො.

අභි භෙතිති යො මග්ගො න සො සක්කා න භෙතුග්ගෙ,
පරිගෙසිඤ්ඤාමි තං මග්ගං ගවතො පරිමුත්තියා.

යථාපි දුකෙක විජ්ජනෙත සුඛං තාමපි විජ්ජති,
එවං ගවෙ විජ්ජමානෙ විහවො පි ඉවජ්ඣබ්බකො.

යථාපි උණෙත විජ්ජනෙත අපරං විජ්ජති සිතලං,
එවං තිව්ඛයති විජ්ජනෙත නිබ්බාණං ඉවජ්ඣබ්බකං.

යථාපි පාපෙ විජ්ජනෙත කල්යාණමපි විජ්ජති,
එවමෙව ජාති විජ්ජනෙත අජාති පි ඉවජ්ඣබ්බකා.

යථා ගුරුගතො පුරිසො තළාකං දිස්සාන පුරිතං,
න ගවෙසති තං තළාකං න දෙසො තළාකස්ස සො.

එවං කිලෙසමලබොවෙ විජ්ජනෙත අමතංතලෙ,
න ගවෙසති තං තළාකං න දෙසො අමතංතලෙ.

යථා අරිති පරිරුද්ධො විජ්ජනෙත ගමනෙ පථෙ,
න පලායති සො පුරිසො න දෙසො අඤ්ඤාසස්ස සො.

එවං කිලෙසපරිරුද්ධො විජ්ජමානෙ සිවෙ පථෙ,
න ගවෙසති තං මග්ගං න දෙසො සිවමඤ්ඤෙ.

යථාපි ව්‍යාධිතො පුරිසො විජ්ජමානෙ තිකිච්ඡකෙ,
න තිකිච්ඡපෙති තං බ්‍යාධිං න සො දෙසො තිකිච්ඡකො.

එවං කිලෙසව්‍යාධිති දුක්ඛිනො පරිපිළිනො,
න ගවෙසති තං අවර්ගං න සො දෙසො විනාශකො.

යථාපි කුණ්ටං පුරිසො තණ්හං බද්ධං ජිගුච්ඡිග්ගං,
මොවසිඤ්ඤාන ගවේජයං සුඛි සෙරි සයංවසී.

තථෙවිම පුතිකායං නානාකුණපසුරිතං,
ඡබ්බසිඤ්ඤාන ගවේජයං අනපෙකකා අනභිකො.

යථා උච්චාරයානමති කාරිසං හරහාරියො,
ඡබ්බසිඤ්ඤාන ගවේජනති අනපෙකකා අනභිකා.

එවමෙවායං ඉමං කායං නානාකුණපසුරිතං,
ඡබ්බසිඤ්ඤාන ගවේජස්සං වච්චං භාසා යථා කුටිං.

යථාපි ජජ්ජරං තාවං පලුග්ගං උද්ධගාතිණිං,¹
සාමි ඡබ්බසිඤ්ඤාන ගවේජනති අනපෙකකා අනභිකා.

එවමෙවාහං ඉමං කායං නවච්ඡිද්දං ධූවස්සවං,
 ඡබ්බසිත්වානා ගච්ඡං ජිණ්ණං තාවං ව සාමිනා.

යථාපි පුරිසො වොරෙහි ගච්ඡන්තො ගණ්ඨවාදිං,
 ගණ්ඨවෙෂ්ඨහං දිස්වා ඡබ්බසිත්වානා ගච්ඡති.

එවමෙව අයං කායො මහාවොරසමො විශ්,
 පහාසිමං ගම්ඤ්ජාමි කුසලවෙෂ්ඨතාහයා.

එවාහං විනාසිත්වානා නෙහිහොවිසනං ධංගං,
 නාථානාථානං දත්තානාං හිමවනනමුපාගමිං.

හිමවනනස්ස අවිදරෙ ධම්මො නාම පබ්බතො,
 අස්සමො සුභතො මස්සං පණ්ණසාලා සුමාපිතා.

වඛකමං තත්ථ මාපෙසිං පඤ්චදෙසවිච්ඡිනං,
 අධිගුණසමුපෙනං අභිඤ්ඤාලමාකරිං.

සාටකං පඡ්ඨං තත්ථ නවදෙසමුපාගතං,
 වාකචිරං නිවාසෙසිං ආදසගුණමුපාගතං.

අධිදෙසසමාකිණ්ණං පඡ්ඨං පණ්ණසාලාං,
 උපාගමිං රුක්ඛමුලං ගුණෙහි දසනුපාගතං.

වාපිතං රුපිතං ධඤ්ඤං පඡ්ඨං නිරවසෙසතො,
 අනෙකගුණසමපනතං පවනතථලමාදිසිං.

තත්ථපාධානං පද්ධිං නිසජ්ජධානවඛකමො,
 අබ්හතතරමහි සත්තාහෙ අභිඤ්ඤාලමපාපුණිනහි.

තත්ථ “අස්සමො සුභතො මස්සං පණ්ණසාලා සුමාපිතා”හි ඉමිස්සා පාළියා සුමෙධපණ්ණිතෙන අස්සමපණ්ණසාලාවඛකමා සහත්ථා මාපිතා විශ චුත්තා, අයං පනෙත්ථ අන්තො=මහාසත්තං හිමවනතං අර්ඥයාගහෙත්වා අජ්ජ ධම්මකපබ්බතං පවිසිස්සාමි හි නික්ඛන්තං දිස්වා සකෙතො දෙවානම්ඤ්ඤෙ විස්සකමවදෙවපුත්තං ආමනෙතත්වා ගච්ඡ තාන! අයං සුමෙධපණ්ණිතො පබ්බජිස්සාමි හි නික්ඛන්තො එහස්ස වසනට්ඨානං මාපෙති ති; සො තස්ස වචනං සමපට්ඨිත්වා රමණීයං අස්සමං සුගුත්තං පණ්ණසාලං මනොරමං වඛකමඤ්ච මාපෙසි. භගවා පත තද අත්තනො පුඤ්ඤානුභාවෙන නිපථන්තං තං අස්සමපදං සකාය සාරිපුත්ත! තස්මිං ධම්මකපබ්බතො:—

“අස්සමො සුභතො මස්සං පණ්ණසාලා සුමාපිතා,
 වඛකමං තත්ථ මාපෙසිං පඤ්චදෙසවිච්ඡින”නති

ආහ. තත්ථ “සුභතො මස්සං”නති සුභතො මයා; “පණ්ණසාලා සුමාපිතා”හි පණ්ණව්ෂ්ඨනා සාලා පි මෙ සුමාපිතා අහොසි. “පඤ්චදෙස

විවර්ජිත” නැති පසුවමේ වඩාත්ම දියුණු නාම-ඵලවිසමයා අනෙකා
 උකහනා ගහන වර්තනා අතිසමාධානා අතිවිසාලතා ති, ඵලවිසමගුම්
 ගාගමිං හි වඩාමේ වඩාත්ම නානාසාදා රුජනති, ඵොවා උට්ඨතනති,
 විභතං ඵොගතං න ලගති, කමමධානං විපජ්ජති, මුද්දගමනලෙ පන
 ඵාසු විහාරං ආගමම කමමධානං සමපජ්ජති, තස්මා ඵලවිසමගුම්ගා
 ගතා ඵෙකො දෙසො ති වෙදිතබ්බො; වඩාත්ම දියුණු අනෙකා වා මජ්ඣෙ
 වා කොටියං වා රුකෙක සති පමාදමාගමම වඩාත්ම නානාසාදා රුජනති
 සිසං වා පටිගඤ්ඤති ති අනෙකාරුකහනා දුතියො දෙසො; තිණලතාදි
 ගහනවර්තනා වඩාමේ වඩාත්ම නෙකා අනිකාරවෙලායං උරගාදිකෙ
 පාණේ අකකමිත්වා වා මාරෙති තෙති වා දවෙසා දුක්ඛං ආපජ්ජති ති
 ගහනවර්තනා තතියො දෙසො; අතිසමාධානෙ වඩාමේ ආයාමනො
 රතතිකෙ වා අධ්ඨරතතිකෙ වා වඩාත්ම නානාසාදා පරිවෙජ්ජෙ පකලිත්වා
 නබාපි අභිගුලියොපි භිජ්ජනති ති අතිසමාධානා වතුපො දෙසො; අති
 විසාලෙ වඩාමේ වඩාත්ම නානාසාදා විතං විධාවති ඵොගතං න ලගති ති
 අතිවිසාලතා පසුවමො දෙසො; පුත්තලතො පන දියධ්ඨරතං දීප්ප
 පසෙසු රතනමිත්තං අනුවඩාත්ම දීප්පතො සමසිතතං මුද්දගලං සම
 විපජ්ජතිණ්ණවාලකං වඩාත්ම වට්ටති, වෙතිගතිරිමති දීප්පතාදක
 මතින්ද්‍රපොරුසං වඩාත්ම විස, තාදිසං තං අගොසි, තෙනාග “වඩාත්ම
 තත්මාපෙසිං පසුවදෙසවිවර්ජිත” නැති

“අධිගුණසමුපෙත” නැති අධිති සමණස්සබ්බෙ උපෙතං; අධිමාති
 සමණස්සබ්බෙ නාම-ධනධිගුණපරිගණනාවො, අනවර්ජිතපාතපරි
 ගෙසනාවො, නිබ්බුතපිණ්ඩගුණපරිගණනාවො, රධිං පිලෙකා ධනසාරං
 වා සිසකතාපණාදීති වා ගණනෙනාසු රුජකුලෙසු රධිපිලකතිලෙසා
 භාවො, උපකරණෙසු නිවර්තනගණාවො, වොරවිලොපෙ නිබ්බතතා
 වො, රුජරුජගාමවෙවති අසංසධිතාවො, වතුසු දීප්ප අප්පට්ඨතතා
 වො ති; ඉදං වුතතං ගොති, යථා තස්මිං අස්සමෙ වසනෙනා සකකා
 ගොභාති ඉමාති අධිගුණසමුපෙතාති වින්දිතුං, ඵං අධිගුණසමුපෙතං
 තං අස්සමං මාපෙසිනති.

“අභිඤ්ඤබලමාගරි” නැති පච්ඡා තස්මිං අස්සමෙ වසනෙනා කසිණ
 පරිභවමං කත්වා අභිඤ්ඤනාසු සමාපනතිනාසු උපපාදනත්ථං අතිවට්
 තො දුක්ඛතො විපස්සනං ආරභිත්වා ථාමසතතං විපස්සනාබලං
 ආගරිං, යථා තස්මිං වසනෙනා තං බලං ආහරිතුං සකෙකාමි, ඵං තං
 අස්සමං තස්ස අභිඤ්ඤත්ථං විපස්සනාබලස්ස අනුවර්ජිතං කත්වා
 මාපෙසිනති අනෙකා;

“සාධකං පජ්ජිං තත්ත නවදෙසමුපාගත” නැති ඵත්ථං ආනු
 ජුබ්බි කථා—

තදා කීර කුටිලෙණවඩාත්මාදිපතිමණිතං පුපුප්පගඵලපගරුකක
 සඤ්ජනං රමණීයං මධුරසලිලාසයං අපගතවාලුම්ගතිං සනකසකුණං

පවිච්ඡෙදකාමං අස්සමං මාපෙඤා අලංකාරවඩකමස්ස උභොසු අනෙත්තසු ආලම්බනඵලකං සංවිධාය නිසිදනන්දාය වඩකමවෙමජ්ඣිකමනලං චුග්ගවණ්ණසිලං මාපෙඤා අනෙත්තපණ්ණසාලායං ජටමණ්ඩලවාතවිරිදණ්ඩකුණ්ඩිනාදිකො තාපසපරික්කාරො, මණ්ඩපෙ පානීයකුට පානීයසංඛි පානීයසරුවානි, අභිසාලායං අභිගාරකපලල දුරුආදී නි ති එවං යං යං පබ්බජිතානං උපකාරය සංවත්තති තං තං සබ්බං මාපෙඤා පණ්ණසාලාය භිත්තියං “යෙ කෙවි පබ්බජිතුකාමා ඉමෙ පරික්කාරෙ ගගෙඤා පබ්බජන්තු”ති අකබරුති ජිඤ්ඤා දෙවලොකමෙව ගතො විස්සංකමමදෙවපුත්තො සුමෙධපණ්ණිකො හිමවන්තපාදෙ හිරිකන්දරුහුසාරෙන අත්තනො නිවාසානුරූපං ඵාසුකට්ඨානං ඔලොකෙනෙත්තා නදීතිවත්තනො විස්සකමමනිමිතං සකකදත්තියං රමණීයං අස්සමං දිස්වා වඩකමණ්ණකොටිං ගතො පදවිලක්ඛං අපස්සනෙත්තා ධූවං පබ්බජිතා ධූරගාමෙ භික්ඛං පරියෙසිත්වා කිලන්තාරූපා ආගන්ත්වා පණ්ණසාලං පවිසිත්වා නිසින්නා භවිස්සන්ති ති විනෙත්තො ඵොකං ආගමෙත්වා අතිවිශ්විදයන්ති ජාතිස්සාමි ති පණ්ණසාලාකුටිආරං විවරිත්වා අනෙත්තා පවිසිත්වා ඉත්තො විතො ව ඔලොකෙනෙත්තා මහාභිත්තියං අකබරුති වාචෙත්වා මග්ගං කපටියපරික්කාර ඵනෙ ඉමෙ ගගෙඤා පබ්බජිස්සාමි ති අත්තනා නිවත්තපාරුතං සාටකසුගං පජති, තෙනාහ “සාටකං පජතිං තන්තා”ති, එවං පවිට්ඨා අහං සාරිපුත්ත! තස්සං පණ්ණසාලායං සාටකං පජතිං.

“නවදෙසමුපාගත”න්ති, සාටකං පජනන්තො නවදෙසෙ දිස්වා පජතින්ති දීපෙති, තාපසපබ්බජ්ජං පබ්බජිතානං ති සාටකස්මිං නවදෙසා උපට්ඨගන්ති, මහග්ගභාවො ඵකො දෙසො, පරපට්ඨිකභාවා උපපජ්ජනභාවො ඵකො, පරිභොගෙන ලත්තං කිලිස්සනභාවො ඵකො, කිලිට්ඨ ව ඛොචිතබ්බො ව රජිතබ්බො ව භොති, පරිභොගෙන ජීරණභාවො ඵකො, ජීරණස්ස හි නුත්තං වා අග්ගලදනං වා කාතබ්බං භොති, පුත පරියෙසනාය දුර්ගිහමභවභාවො ඵකො, තාපසපබ්බජ්ජාය අසාරූපභාවො ඵකො, පට්ඨජිකානං සාධාරණභාවො ඵකො, යථා හි තං පට්ඨජිකා න ගණන්ති තථා ගොපෙතබ්බො භොති, පරිචුක්ඛන්තස්ස විභූසණධර්මානභාවො ඵකො, ගගෙඤා වරන්තස්ස බ්බහිරමහිවත්තාවො ඵකො ති,

“වාතවිරං නිවාසෙසි”න්ති තද අහං සාරිපුත්ත! ඉමෙ නවදෙසෙ දිස්වා සාටකං පභාය වාතවිරං නිවාසෙසිං, මුක්ඛණ්ඩං හිරහිරං කත්වා ගන්තො කතං වාතවිරං නිවාසනපාරුපණ්ණාය ආදිසිත්ති අත්තො.

“ආදසගුණමුපාගත”න්ති ආදසගි ආතිසංසෙහි සමන්තාගතං; වාතවිරස්මිං හි ආදසාතිසංසා, අපපග්ගං සුඤ්ඤං කපටියන්ති අයං¹ තාව ඵකො ආතිසංසො, සහත්වා කාතුං සකස්සා ති අයං දුක්ඛයො, පරිභො

ගෙන¹ සනිකා කිලියානි, බොවියමානෙ පි පපඤ්චා නචි ති අයං තතිසො, පරිඤ්චාගෙන ජිණේසො පි සිබ්බිතබ්බාභාවො වතුනො, පුත පරියෙසනනාසං සුබොත කරණභාවො පඤ්චමො, තාපසපබ්බජ්ජාය සාරුප්පභාවො ජට්ඨො, පට්ඨානිකානං නිරුප්පභාගභාවො සත්තමො, පරිභුඤ්ඤානාසං විභුසණධ්මානාභාවො අට්ඨමො, ධාරණේ සලලසුත භාවො නවමො, විවරපට්ඨයෙ අපට්ඨජ්ජාභාවො දසමො, වාසුපාතනියා ධම්මික අනවජ්ජාභාවො එකාදසමො, වාකවීරෙ නට්ඨො පි අනපෙක්ඛ භාවො ද්වාදසමො ති,

“අට්ඨදෙසසමාකිණ්ණං පජ්ඣං පණ්ණසාලක”නති-කථං පජ්ඣං? සො කිර වරසාවකසුගං ඔවුඤ්චනොතා විවරවංසෙ ලග්ගිතං අනොජ පුප්ඵදුමසද්දිසං රත්තවාහවීරං ගහෙත්වා නිවාසෙත්වා තස්සුපරි අපරං සුවණ්ණවණ්ණං වානවීරං පරිදතිත්වා පුග්ගාගපුප්ඵසචරසද්දිසං සමුරං අජිතවමං එකංසං කත්වා ජට්ඨානිකං පරිවුඤ්චිත්වා වුළාග සද්ධිං නිවුලුභාවකරණත්ථං සාරසුචිං පවෙසෙත්වා මුත්තාජලසද්දියාය සිකකාය පවාලවණ්ණං කුණ්ඩිකං ඔදගිත්වා තිපු ධානෙසු වඩ්ඪං කාජං ආදාය එකිකා කාජකොටියා කුණ්ඩිකං එකිකා අභිකුස පටි තිදණ්ඩකාදිති ඔලගෙත්වා බාරිභාරං අංසෙ කත්වා දහබිණේන හතේන කත්තරදණ්ඩං ගහෙත්වා පණ්ණසාලතො තිකුම්භිත්වා සට්ඨිහතේ මහාවඩ්ඪමෙ අපරා පරං වඩ්ඪමනො අත්තනො වෙසා ඔලොකෙත්වා “මයං මනො මත්ථ භං පචොතා, සොභති වත මෙ පබ්බජ්ජා, වුද්ධිපවෙචක වුද්ධාදිති සබ්බෙති පි ධිරපුරිසෙති වණ්ණිතා ථොමිතා අයං පබ්බජ්ජා නාම, පති ණං මෙ ගිහිබ්බකං, තිකුනොතාසම් තොකබ්බමං, ලද්ධා මෙ උත්තම පබ්බජ්ජා, භාරිකාමි සමණධම්මං ලුභිකාමි මයාඵලසුච”නති උසාහ ජාතො බාරිභාරං ඔතාරෙත්වා වසායවෙමයෙකු මුත්තවණ්ණසිලා පටෙව සුවණ්ණපටිචා විය තිසිගො දිවසභාගං වීඨිනාමෙත්වා සායණා සමයං පණ්ණසාලං පටිසිත්වා බිදලමඤ්චාපසෙක කට්ඨත්ථරිභාය තිපනො සරිරං උදුං ගාභාපෙත්වා බලවපවුසෙ පවුණ්ඩිත්වා අත්ත නො අගමනං ආවජෙජ්ජිං අයං සරුවාසෙ ආදිතවං දිසා අමිතභොගං අනන්තං යසං පහාය අරඤ්ඤං පටිසිත්වා තොකබ්බම ගවෙසකො සුත්වා පබ්බජ්ජො, ඉතොදුති පට්ඨාය පමාදවාරං වරිකුං න වට්ඨති, පටි වෙකං හි පහාය විවරන්තං මිච්ඡාපිතකකමකබ්බා බාදනති, ඉදුති මයා පටිවෙකමනුබුද්ධෙහුං වට්ඨති, අයං හි සරුවාසං පටිබොධනො දිසා තිකුනොතො, අයඤ්ච මනාපා පණ්ණසාලා, බෙලුවපකකවණ්ණ පරි භණ්ඩිකාභා භුමි, රජතවණ්ණං සෙනතිත්ථියො, කපොතපාදවණ්ණං පණ්ණප්පදනං, විචිත්තචරණවණ්ණං බිදලමඤ්චකො, නිවාසථාසු භං වසනට්ඨානං, න එතොතා අභිපේකතර විය මෙ ගෙගසවපද පඤ්ඤානි ති පණ්ණසාලාය දෙසෙ විචිතනොතා අට්ඨදෙසෙ පසි.

පණ්ණසාලාපරිභොගයමි හි අට්ඨ ආදිතවා-මහාසමාරමෙහන² දබ්බ සමාර සමොධානෙත්වා කරණපරියෙසනභාවො එතො ආදිතවො,

1-1, 2, 3, 5 න පරිභොගෙන 1- , 2, 3 මහාසමාරෙත

තිණපණණ මතතිකාසු පතිතාසු තාසං පුනපුන ධර්මපත්තො
නිබ්බර්තනානභාවො දුතියො, සෙනාසනං නාම මහලුකස්ස පාපුණාති
අවෙලාය වුට්ඨාපියමානස්ස විනේතකස්සතා න භොති තී උට්ඨාපනීය
භාවො තතියො, සිතුණපට්ඨාසාදෙන කායස්ස සුකුමාලකරණභාවො
වතුන්දො, ගෙහං පට්ටෙයින යං කිසුට්ඨි පාපං සක්කා කාතුනති ගරහ
පට්ටිච්ඡාදනභාවො පඤ්චමො, මස්සනාති පරිශ්ශකකරණභාවො ඡට්ටො,
ගෙහස්ස අපට්ඨාසො නාමෙස දුතියංචාසො වියා ති සත්තමො, උභකා
මඤ්ඤාසරගොසුකාදීනං සාධාරණතාය බහුසාධාරණභාවො අට්ඨ
මො ඉති ඉමෙ අට්ඨ අදීනවෙ දිස්වා මහාසනේතා පණණසාලං පජ්ජි,
තෙනාහ “අට්ඨදෙසසමාතිණණං පජ්ජිං පණණසාලකතති”.

“උපාගමිං රුක්කමුලං ගුණෙහි දසනුපාගත”තති ඡන්තං පටික්ඛි
පිඤා දසති ගුණෙහි උපෙතං රුක්කමුලං උපගතොස්මි ති වදති, තත්ති
මෙ දස ගුණා-අපසමාරම්භතා එකො ගුණො, උපගමනමත්තනමෙව
ති තත්ථ භොති ති අපට්ටිච්ඡකතා දුතියො, තං හි සමමට්ඨං අසමමට්ඨ
මපි පරිභොගථාසුකං භොති යෙව; අනුට්ඨාපනීයභාවො තතියො,
ගරහං න පට්ටිච්ඡාදෙති තත්ථ හි පාපං කරුණෙනා ලජ්ජති ති ගරහාය
අපට්ටිච්ඡාදනභාවො වතුන්දො, අබ්බොක්කාසචාසො විය කායං න සත්ථ
මොති ති කායස්ස අසත්ථමනභාවො පඤ්චමො, පරිශ්ශකකරණභාවො
ඡට්ටො, ගෙහාලයපටිකේඛපො සත්තමො, බහුසාධාරණගෙහෙ විය
පට්ටිච්ඡායාමි නං නික්කමථා ති නිගරණභාවො අට්ඨමො, වසන්තස්ස
සප්පිතික්කාවො නවමො, රුක්කමුලසෙනාසනස්ස ගතගතට්ඨානෙ
සුලභතාය අනපෙකභාවො දසමො ති, ඉමෙ දස ගුණෙ දිස්වා රුක්ක
මුලං උපගතොස්මි ති වදති. ඉමාති එතතකාති කාරණාති සලුකේඛ
ඤා මහාසනේතා පුන දිවසෙ භික්ඛාය පාටිසි. අථස්ස සමපතනගාමෙ
මනුස්සා මහනේතන උස්සාහෙන භික්ඛං අදංසු. සො හත්තකිච්චං
නිට්ඨාපෙඤා අස්සමං ආගමම නිසිදිඤා විනේතසි:- “නාහං ආහාරං න
ලභාමි ති පබ්බජ්ජො සිතිඤ්ඤාසං නාමෙස මානමදපුරිසමදෙ
වසෙයිති, ආහාරමුලකස්ස දුක්ඛස්ස අනේතා නත්ථ, යනනුතාහං වාපිත
රුපිත බඤ්ඤතිබ්බත්තකං ආහාරං පජ්ජිඤා පවත්තථලභොජ්
භවෙය්”තති. සො තතො පට්ඨාය තථා කඤා සවෙනෙනා වාය
මනේතා සත්තාහඤ්ඤානරෙ යෙව අට්ඨසමාපත්තියො පඤ්ච ව අභිඤ්ඤ
යො නිබ්බනේතසි, තෙන වුත්තං:-

වාපිතං රුපිතං බඤ්ඤං පජ්ජිං නිරවසෙසෙනා,
අනේකගුණසමපතනං පවත්තථලමාදිසිං.

තත්ථප්පාධානං පද්ධිං නිසජ්ජට්ඨානවඤ්ඤමෙ,
අබ්බන්තරමහි සත්තාහෙ අභිඤ්ඤබලමපාපුණිනති.

එවං මෙ සිද්ධිපත්තස්ස වසිගුත්තස්ස සාසනෙ,
දීපඤ්ඤෙ නාම ජ්ජො උපපජ්ජ ලොකනායකො.

උපපජ්ජනෙත ව ජායනෙත බුජ්ඣනෙත ධම්මදෙසනෙ,
වතුරෙ තිමිත්තෙත තාදාසිං කුණරතිසමපිනො.

පච්චන්තදෙසවිසයෙ නිමනෙතනිං තථාගතං,
තස්ස ආගමනං මග්ගං සොධෙතති තුට්ඨමානසා.

අභං තෙන සමයෙන තික්කමිත්වා සකස්සමා,
බුතනෙතා වාකවිරුති ගච්ඡාමි අවමරෙ තදා.

වෙදජාතං ජනං දිස්වා තුට්ඨගච්ඡං පමොදිතං,
මරෙහිත්තාන ගගනා මනුස්සෙ පුච්ඡි තාවදෙ.

තුට්ඨගච්ඡා පමුදිතො වෙදජාතො මහාජනො,
කස්ස සොඛියති මග්ගො¹ අඤ්ඤං වට්ඨමායනං.

තෙ මෙ පුට්ඨා ව්‍යාකරිංසු බුද්ධො ලොකෙ අනුත්තරෙ,
දිපඛකරෙ නාම ජනො උපපජ්ජි ලොකත්‍යායකො.

තස්ස සොඛියති මග්ගො¹ අඤ්ඤං වට්ඨමායනං,
බුද්ධො හි නාමං සුත්තාන පිති උපපජ්ජි තාවදෙ.

බුද්ධො බුද්ධො හි කථයනෙතා සොමනස්සං පවෙදසිං,
තත්ථ උත්තා විචිනෙතසිං තුට්ඨා සංවිග්ගමානසො.

ඉධ චිජාති රෙපිස්සං බණ්ණො වෙ මා උපච්චගා,
යදි බුද්ධස්ස සොධෙථ එකොකාසං දදාමි මෙ.

අභවපි සොධසිස්සාමි අඤ්ඤං වට්ඨමායනං,
අදංසු තෙ මමොකාසං සොධෙතුං අඤ්ඤං තදා.

බුද්ධො බුද්ධො හි විනෙතනෙතා මග්ගං සොධෙමගං තදා,
අතිට්ඨිතෙ මමොකාසෙ දිපඛකරෙ මහාමුති.

චතුති සතසගස්සෙති ජලුහිඤ්ඤාති තාදිති,
බිණ්ණසවෙති විමලෙති පටිපජ්ජි අඤ්ඤං ජනො.

පච්චුග්ගමනා චත්තනති වජ්ජනති භෙරියො බහු,
ආමොදිතා කරමරු සාබුකාරං පචත්තගු.

දෙවා මනුස්සෙ පස්සනති මනුස්සාපි ව දෙවතා,
උභොපි තෙ පඤ්ඤාදිකා අනුගතති තථාගතං,

දෙවා දිබ්බෙති තුරියෙති මනුස්සා මානුස්සෙති ව,
උභොපි තෙ වජ්ජයන්තා අනුගතති තථාගතං.

දිබ්බං මඤ්ජරවං පුප්ථං පදුමං පාරිවජ්ජනකං,
දිසොදිසං මකිරතති ආකාසනභගතා මරු.

1 දිබ්බං චන්දනවුණ්ණඤ්ච වරගතිඤ්ච කෙවලං,
දිසොදිසං ඔකිරන්ති ආකාසනභගතා මරු.

වච්චකං සලලං තීපං නාගපුත්තාගකෙකකා,
දිසොදිසං උකම්පන්ති භූමිතලගතා නරු.

කෙසෙ මුඤ්චිත්භං තත්ථ වාකවිරඤ්ච වච්චකං,
කලලෙ පත්ථරිත්තාන අවකුජ්ජ්ජා නිපජ්ජ්ජං.

අකකම්මිත්තං මං බුද්ධො සභ සිසෙහිති භව්ජ්ජු,
මා නං කලලෙ අකකම්මේවා හිතාය මෙ භවිස්සාති.

පඨවියං නිපන්නස්ස එවං මෙ අසි වෙනසො,
ඉච්ඡිත්තො අයං අජ්ජ කිලෙසෙ සාතිස්සාමහං².

කිං මෙ අඤ්ඤාතවෙසෙන ධම්මං සච්ඡිකතෙතිධි,
සබ්බඤ්ඤාතං පාපුණ්ණිත්වා බුද්ධො හෙස්සං සදෙවකෙ.

කිමෙම එකෙන තිණ්ණෙන පුරිසෙන පාමදස්සිත්වා,
සබ්බඤ්ඤාතං පාපුණ්ණිත්වා සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.

ඉමිත්තා මෙ අධිකාරෙන කතෙන පුරිසුත්තමෙ,
සබ්බඤ්ඤාතං පාපුණ්ණිත්වා තාරෙමි ජනනං බහුං.

සංසාරසොතං ජිජ්ඣිත්වා විද්ධංසෙත්වා තයො භවෙ,
ධම්මනාවං සමාරය්හ සන්තාරෙස්සං සදෙවකං.

දිපඛකරේ ලොකවිදු අහුතින් පටිග්ගහො,
උගස්සිසකෙ මං ඔත්තාන ඉදං විවන්මබ්බි.

පස්සථ ඉමං තාපසං ජට්ටං උග්ගතාපතං,
අපරිමෙය්ස ඉතො කප්පෙ බුද්ධො ලොකෙ භවිස්සාති.

අහු කපිලවහයා රමමා³ තිකම්මිත්වා තථාගතො,
පඨානං පද්ධිත්තාන කත්වා දුක්ඛකාරකාරියං.

අජපාලරුක්ඛමුලෙ නිසිදිත්වා තථාගතො,
තත්ථ පායාස මග්ගස්ස නෙරඤ්ජරමුපෙතිති.

නෙරඤ්ජරය තීරමහි පායාසං ආදිය සො ජිනො,
පටියත්තවරමග්ගෙන බොධිමුලමුපෙතිති.

තතො පදකම්ණං කත්වා බොධිමණ්ඩං අනුත්තරේ,
අස්සත්ථරුක්ඛමුලමහි බුජ්ජිස්සාති මහායසො.

1-අගං. ගාථා මුද්දිකපොත්තකෙ යෙව දිස්සති 2-5 සාතිස්සාමහං.

3 1, 2, 3 කපිලවහගෙ රමමි

ඉමග්ග ජනිකා මාතා මායා නාම ගවිග්ගති,
පිතා සුඤ්ඤාදනො නාම අයං හෙග්ගති ගොතමො.

අනාසවා චිතරුගා සත්තචිතතා සමාහිතා,
කොලිතො උපතියෙග්ගා ව අග්ගා හෙග්ගනති සාවකා.

ආතජ්ඣො නාමුපට්ඨානො උපට්ඨිග්ගති තං ජිතං,
බොධො උපලච්ඡණො ව අග්ගා හෙග්ගනති සාවකා.

අනාසවා චිතරුගා සත්තචිතතා සමාහිතා,
බොධි තග්ග හගවතො අග්ගන්තො ති පවුච්චති.

ඉදං සුඤ්ඤාන වචනං අසමග්ග මහෙසිනො,
ආමොදිතා තරමරු බුද්ධිජඣකුරො අයං.

උකකුට්ඨිසඤ්ඤා වතෙතනති¹ අපථාපෙතති සසතනති ව,
කතඤ්ජලී තමග්ගනති දසසගග්ගි සදෙවකා.

යදිමග්ග ලොකනාථග්ග විරජකිග්ගාම සාසනං,
අනාගතමති අභ්වානෙ හෙග්ගාම සමමුඛා ඉමං.

යථා මනුග්ගා තදිං තරනතා පටිතිත්ථං විරජකිග්ග,
හෙට්ඨාතිත්ථෙ ගහෙත්ථාන උතතරනති මහාතදිං.

ඵවමෙව මගං සබ්බෙ යදි මුඤ්ඤාමිමං ජිතං,
අනාගතමති අභ්වානෙ හෙග්ගාම සමමුඛා ඉමං.

දීපඛකරො ලොකවිදු ආහුතිතං පටිග්ගහො,
මම කමමං පකිත්තෙතනා දකඛිණං පාදමුද්ධරි.

යෙ තත්ථාසුං ජිතපුත්තා සබ්බෙ පදකඛිණමකංසු මං,
තරු නාගා ව ගනිබ්බා අභිවාදෙත්ථාන පකකමුං.

දග්ගනං මෙ අතිකකතොත සසබ්බෙ ලොකනායනො,
හට්ඨො හට්ඨන විතෙතන අසනා වුට්ඨතිං තද,

සුබ්බෙත සුඛිතො ගොමි පාමොජ්ජන පමොදිතො,
පිතිගා ව අභිග්ගතොතා පලලඛකං ආභුජිං තද.

පලලඛකන නිසිදිත්ථා ඵවං විනොතසගං තද,
වසිභුතො අගං කානෙ අභිඤ්ඤපාරමිං ගතො.

සාහසකිකමති² ලොකමති ඉසගො තප්පි මෙ සමා,
අසමො ඉද්ධිබ්බෙවසු අලගිං ජිද්ධං සුඛං.

පලලඛකාභුඤ්ජනෙ මග්ගං දසසගග්ගාධිවාසිතො,
මහාතාදං පටිත්තෙතසුං වුචං වුඤ්ඤා ගවිග්ගති.

1-1, 2, 3 උකකුට්ඨිසඤ්ඤා වතෙතනති

1-5 දසසගග්ගි

යා පුබ්බෙ බොධිසත්තානං පලලඛකවරමාභූජේ,
නිමිත්තානි පදිස්සන්ති තානි අජ්ජ පදිස්සරෙ.

සිතං ව්‍යපගතං හොති උණ්හඤ්ච උපසමෙති,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

දසසහස්සිලොකධාතු නිස්සඤ්ඤා හොති තිරුකුලා,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

මහාවාතා න වායන්ති න සන්දන්ති සවන්තිශො,
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

ඵලජා ජලජා පුප්ඵා සබ්බෙ පුප්ඵන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ පුප්ඵිතා සබ්බෙ ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

ලතා වා යදි වා රුක්ඛා ඵලභාරා හොන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ ඵලිතා සබ්බෙ ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

ආකාසධ්මා ව භූමධ්මා රත්තා ජොතන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ රත්තා ජොතන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

මාත්‍රසකා ව දිබ්බා ව තුරියා වජ්ජන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ්භො අභිරවන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

විවිධතපුප්ඵා ගගනා අභිවස්සන්ති තාවදෙ,
තෙපි අජ්ජ පවස්සන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

මහාසමුද්දො ආභුජන්ති දසසහස්සි පකම්පති,
තෙපජ්ජ්භො අභිරවන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

තිරයෙපි දසසහස්සො අග්ගි තිබ්බන්ති¹ තාවදෙ,
තෙපජ්ජ තිබ්බුතා අග්ගි ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

විමලො හොති සුරියො සබ්බො දිස්සන්ති තාරකා,
තෙපි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

අතොවට්ටෙන උදකෙන² මහියා උබ්බිජ්ජි තාවදෙ,
තමපජ්ජ්ඛතිජ්ජෙන මහියා ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

තාරුගණා විරෝචන්ති නක්කත්තා ගගනමණ්ඩලෙ,
විසාඛාවන්තිමයුත්තා ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

බිලාසයා දරිසයා නික්කමන්ති සකාසයා,
තෙපජ්ජ අසයා ජ්ඣා ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

න හොති අරති සත්තානං සන්තුට්ඨා හොන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ සබ්බෙ සන්තුට්ඨා ධූවං චූඥො භවිස්සයි.

රුහා හදුපසවමනා ජිඤ්චා ව විනයානි,
තානිපජ්ජ පදිස්සන්ති ධූවං චුදො හවිස්සයි.

රුහා හදු තනු නොති දොසො මොහො විනයානි,
තෙපජ්ජ විගතා සබ්බෙ ධූවං චුදො හවිස්සයි.

භයං තදු න භවති අජ්ජපෙතං පදිස්සති,
තෙන ලිඛෙගන ජානාම ධූවං චුදො හවිස්සයි.

රජො නුඤ්ඤාසි උඤ්ඤා අජ්ජපෙතං පදිස්සති,
තෙන ලිඛෙගන ජානාම ධූවං චුදො හවිස්සයි.

අනිට්ඨගණො පක්කමති දිබ්බගණො පවායති,
සොපජ්ජ වායති ගණො ධූවං චුදො හවිස්සයි.

සබ්බෙ දෙවා පදිස්සන්ති ආපසිත්වා අරුපිනො,
තෙපජ්ජ සබ්බෙ දිස්සන්ති ධූවං චුදො හවිස්සයි.

යාවතා නිරයා නාම සබ්බෙ දිස්සන්ති තාවදෙ,
තෙපජ්ජ සබ්බෙ දිස්සන්ති ධූවං චුදො හවිස්සයි.

කුඛා කවාටා සෙලා ව තභොතතාවරණා තදු,
ආනාසගුතා තෙ පජ්ජ ධූවං චුදො හවිස්සයි.

චුති ව උපපන්නී ව බණේ තසමිං න විජ්ජති.
තානි අජ්ජ පදිස්සන්ති ධූවං චුදො හවිස්සයි.

දළහං පග්ගණන විරිසං මා නිවහන්¹ අභික්කම,
මයමෙපතං විජානාම ධූවං චුදො හවිස්සයි.

බුද්ධස්ස චචතං සුත්ථා දසසහස්සිත චුහයං,
තුව්ඨගට්ඨො පමුදිනො ඵලං විනොසසං තදු.

අඤ්ඤාචචනා බුද්ධා අමොඝචචනා ජිනා,
විඵතං නත්ති බුද්ධානං ධූවං චුදො හවාමහං.

යථා ඛිත්තං තහෙ ලෙඛිඤ්ඤා ධූවං පතති භුමිසං,
තපෙච බුද්ධසෙට්ඨානං චචතං බුච්ඡස්සන්තං.

යථාපි සබ්බසත්තානං මරණං බුච්ඡස්සන්තං,
තපෙච බුද්ධසෙට්ඨානං චචතං බුච්ඡස්සන්තං.

යථා රතතික්කයෙ පනෙත සුරියස්සග්ගමනං ධූවං,
තපෙච බුද්ධසෙට්ඨානං චචතං බුච්ඡස්සන්තං.

යථා තිකුක්කතසයනස්ස සීහස්ස නදනං ධුවා,
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං වචනං ධුවසස්සනං.

යථා ආපනතසත්තානං භාරමොරොපණං ධුවං,
තථෙව බුද්ධසෙට්ඨානං වචනං ධුවසස්සනං.

හද්ද බුද්ධකරො බමෙම විචිනාමි ඉතො ටිතො,
උද්ධං අධො දසදිසා යාවතා බමමධාතුගො.

විචිතනෙතා තද්ද දක්ඛං පඨමං දුනපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි අනුචිණ්ණං මහාපථං.

ඉමං ත්වං පඨමං තාව දද්දහං කත්වා සමාදිග,
දුනපාරමිතං ගව්ඨ යදි බොධිං පනතුමිත්ඨි.

යථාපි කුලොහා සමපුණ්ණො යස්ස කස්සචි අධො කතො,
වමනෙවුදකං නිස්සෙසං න තත්ථ පරිරක්ඛති.

තථෙව යාවකෙ දිස්වා හිතමුක්ඛකට්ඨමණ්ඩමෙ,
දද්දහි දුනං නිස්සෙසං කුලොහා විග අධොකතො.

න හෙතෙ එත්තකා යෙව බුද්ධබමමා හවිස්සරො,
අඤ්ඤපි විචිතිස්සාමි යෙ බමමා බොධිපාවතා.

විචිතනෙතා තද්ද දක්ඛං දුතියං සීලපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං දුතියං තාව දද්දහං කත්වා සමාදිග,
සීලපාරමිතං ගව්ඨ යදි බොධිං පනතුමිත්ඨි.

යථාපි වමරි වාලං කිසමිචි පටිලග්ගිතා,
උපෙති මරණං තත්ථ න විකොපෙති වාලධිං.

තථෙව වතුසු භුමිසු සීලානි පරිපූරග්ග¹,
පරිරක්ඛ සද්ද සීලං වමරි විග වාලධිං.

න හෙතෙ එත්තකා යෙව බුද්ධබමමා හවිස්සරො,
අඤ්ඤපි විචිතිස්සාමි යෙ බමමා බොධිපාවතා.

විචිතනෙතා තද්ද දක්ඛං තතියං තෙකුක්කමපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසීහි ආසෙවිතතිසෙවිතං.

ඉමං ත්වං තතියං තාව දද්දහං කත්වා සමාදිග,
තෙකුක්කමපාරමිං ගව්ඨ යදි බොධිං පනතුමිත්ඨි.

යථා අනුසරෙ පුරිසො විරවුසෙත්වා දුබ්බදිනො,
න තත්ථ රුහං ජනෙති¹ මුත්තිමෙව ගවෙසති.

තථෙව නිං සබ්බභවෙ පසුස අනුසරෙ විය,
තෙකබ්බමාහිමුඛො හොති ගවතො පරිමුත්තියා.

න හෙතෙ එතතතා යෙව බුද්ධබ්බමා ගවිසසරෙ,
අඤ්ඤපි විචිතිසාම යෙ ධම්මා බොධිපාවතා.

විචිතතොතා තද දක්ඛිං වතුත්ථං පඤ්ඤපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසිති ආසෙවිතතිසෙවිතං.

ඉමං නිං වතුත්ථං තාව දලහං කත්වා සමාදිග,
පඤ්ඤපාරමිතං ගව්ඨ යදි බොධිං පතත්ථමිව්ඨි.

යථාපි භික්ඛු භික්ඛුතොතා භික්ඛුසකට්ඨමජ්ඣමෙ,
කුලානි න විවජෙජතොතා එවං ලහති යාපතං.

තථෙව නිං සබ්බකාලං පරිපුච්ඡං² බුධං ජනං,
පඤ්ඤපාරමිතං ගතත්වා සමෙබ්බං පාපුණ්ණසි.

න හෙතෙ එතතතා යෙව බුද්ධබ්බමා ගවිසසරෙ,
අඤ්ඤපි විචිතිසාම යෙ ධම්මා බොධිපාවතා.

විචිතතොතා තද දක්ඛිං පඤ්ඤමං විරියපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසිති ආසෙවිතතිසෙවිතං.

ඉමං නිං පඤ්ඤමං තාව දලහං කත්වා සමාදිග,
විරියපාරමිතං ගව්ඨ යදි බොධිං පතත්ථමිව්ඨි.

යථා පි සිහො මිගරුජා තිසරුට්ඨානවබ්බමෙ,
අලිතවිරියො හොති පග්ගතිතමනො සදා.

තථෙව නිං සබ්බභවෙ පග්ගත්ථං විරියං දලහං,
විරියපාරමිතං ගතත්වා සමෙබ්බං පාපුණ්ණසි.

න හෙතෙ එතතතා යෙව බුද්ධබ්බමා ගවිසසරෙ,
අඤ්ඤපි විචිතිසාම යෙ ධම්මා බොධිපාවතා.

විචිතතොතා තද දක්ඛිං ඡර්ඨමං බන්ධිපාරමිං,
පුබ්බකෙහි මහෙසිති ආසෙවිතතිසෙවිතං.

ඉමං නිං ඡර්ඨමං තාව දලහං කත්වා සමාදිග,
තත්ථ අදොජබ්බමනසො සමෙබ්බං පාපුණ්ණසි.

1-1. 2. 3. අභිජනෙති

2-1. 2. 3. සබ්බකාලෙ පරිපුච්ඡතොතා

යථාපි පඨවී නාම සුච්චි අසුච්චි ව,
සබ්බං සභති තිකෙට්ඨං න කඤ්ඤි පටිඝං දයං.

තථෙව නිවසි සබ්බසං සම්මානාවමානකම්මො¹,
ඛනතිපාරමිතං ගතත්වා සම්මොඛිං පාපුණ්ණසි.

න හෙතෙ එතතකා යෙව බුද්ධබලා හවිස්සරෙ,
අඤ්ඤාපි විචිතිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

විචිතතොතා තදදකඛිං සත්තමං සච්චපාරමිං,
පුබ්බකෙති මහෙසිති අසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං නිං සත්තමං තාව දළහං කත්වා සමාදිග,
තත් අඤ්ඤාච්චනො සම්මොඛිං පාපුණ්ණසි.

යථාපි මහති නාම තුල්ලාභුතා සදෙවකෙ,
සමයෙ උතුට්ඨො වා න මහකමති විචිතො.

තථෙව නිවසි සච්චපු මා මහකමති ති² විචිතො,
සච්චපාරමිතං ගතත්වා සම්මොඛිං පාපුණ්ණසි.

න හෙතෙ එතතකා යෙව බුද්ධබලා හවිස්සරෙ,
අඤ්ඤාපි විචිතිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

විචිතතොතා තදදකඛිං අධම්මං අභිධ්මානපාරමිං,
පුබ්බකෙති මහෙසිති අසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං නිං අධම්මං තාව දළහං කත්වා සමාදිග,
තත් නිං අවලො හුත්වා සම්මොඛිං පාපුණ්ණසි.

යථාපි පබ්බතො සෙලො අවලො සුපාතිධ්මිතො,
න කමපති භුසවාතෙති සකඨානෙව නිධති.

තථෙව නිවසි අභිධ්මානෙ සබ්බද අවලො හව,
අභිධ්මානපාරමිං ගතත්වා සම්මොඛිං පාපුණ්ණසි.

න හෙතෙ එතතකා යෙව බුද්ධබලා හවිස්සරෙ,
අඤ්ඤාපි විචිතිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

විචිතතොතා තදදකඛිං නවමං මෙත්තාපාරමිං,
පුබ්බකෙති මහෙසිති අසෙවිත නිසෙවිතං.

ඉමං නිං නවමං තාව දළහං කත්වා සමාදිග,
මෙත්තාය අසමො භොති යදි බොධිං පතත්ථිවත්ථි.

යථාපි උදකං නාම කල්‍යාණේ පාපතෙ ජනෙ,
සමං ඵරතී සිතෙන පවාහෙති රජොමලං.

තථෙව තිලපි තිතාගිතෙ සමං මෙත්තාය භාවය.
මෙත්තා පාරමිතං ගන්තවා සමොධාං පාපුණ්ණසි.

න හෙනෙ ඵත්තකා යෙව බුද්ධාමා හවිස්සරෙ,
අඤ්ඤපි විවිතිස්සාමි යෙ ධම්මා බොධිපාවනා.

විවිධානෙතා තදදක්ඛං දසමං උපෙක්ඛාපාරමිං,
පුබ්බකෙති මහෙසිති ආසෙවිත තිසෙවිතං.

ඉමං තිං දසමං තාව දලුතං කත්වා සමාදිය,
භුලාභුතො දලොතා හුත්වා සමොධාං පාපුණ්ණසි.

යථාපි පසවි නාම තික්ඛිතතං අසුචිං සුචිං,
උපෙක්ඛති උභොපෙතෙ කොපානුනගවජ්ජනා.

තථෙව තිලපි සුබදුතෙති භුලාභුතො සද් භව,
උපෙක්ඛාපාරමිං ගන්තවා සමොධාං පාපුණ්ණසි.

ඵත්තකා යෙව නෙ ලොකෙ යෙ ධම්මා බොධිපාවනා,
තදුද්ධං නත්ති අඤ්ඤත්‍ර දලුතං කත්වා පඤ්චානි.

ඉමෙ ධම්මෙ සමමසතො සභාවසරසලක්ඛණේ,
ධම්මතෙජේන'වසුධා දසසහසසි පකම්පථ.

වලතෙ රවතෙ පුථවි උච්ඡ්‍යන්තං ව පිළිතං,
තෙලගන්තෙ යථා වක්ඛං ඵවං කම්පති මෙදිනි.

යාවතා පරිසා ආසි බුද්ධාය පරිචේසතෙ,
පවෙධමානා සා තත්ථ මුච්ඡිතා සෙසි භුමියං.

සටානෙකසහසානි කුමනිකඤ්ඤ සතා බහු,
සඤ්චුණො මට්ඨතා තත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤපසට්ඨතා.

උබ්බිංයා තසිතා භීතා ගන්තා බ්‍යාභිතමානසා,
මහාජනා සමාගමම දීපඛකරවුපාගමුං.

කිං හවිස්සති ලොකස්ස කල්‍යාණමථ පාපකං,
සබ්බො උපද්දතො ලොකො තා විනොදෙති වක්ඛමි!

තෙසං තද්‍ය සඤ්ඤපෙසි දීපඛකරො මහාමුනි,
විස්සන්තා ගොථ මා භාථ ඉමස්මිං පස්විකම්පනෙ.

ගම්හං අජ්ජ බ්‍යාකාසිං බුද්ධො ලොකෙ හවිස්සති,
ඵසො සමමසති ධම්මං පුබ්බකං ජිනසෙවිතං.

තස්ස සම්මසනො ධම්මං බුද්ධගුම් අසෙසකො,
තෙනායං කම්මිනා පඨවී දසසහසී සදෙවකෙ.

බුද්ධස්ස චචනං සුඤ්ඤා මනො නිබ්බාසි තාවදෙ,
සබ්බෙ මං උපසම්මාම පුනාපි අභිවාදසුං.

සමාදිසිඤ්ඤා බුද්ධගුණං දද්දං ඤාතො මානසං,
දීපඛකරං තමසසිඤ්ඤා ආසනා වුට්ඨතිං තදා.

දිබ්බං මානුසකං පුප්ඵං දෙවමානුසකා උභො,
සමොකිරන්ති පුප්ඵති වුට්ඨන්තස්ස ආසනා.

වෙදයන්ති ච තෙ සොඤ්ඤි දෙවමානුසකා උභො,
මහන්තං පඤ්ඤාං භූතං තං උභයස්ස යථිච්ඡිතං.

සබ්බිකියො විචජ්ජන්තු සොකො රෙගො විනස්සන්තු,
මා තෙ භවන්තන්තරයො සුසංඝිප්පං බොධිවුත්තමං.

යථාපි සමයෙ පතෙන පුප්ඵන්ති පුප්ඵිතො දුමා,
තථෙව ඤං මහාචීර! බුද්ධඤ්ඤාන පුප්ඵසි.

යථා යෙ කෙවි සම්බුද්ධා පුරුසා දසපාරමි,
තථෙව ඤං මහාචීර! පුරෙති දසපාරමි.

යථා යෙ කෙවි සම්බුද්ධා බොධිමණ්ඩලි බුජ්ඣරෙ,
තථෙව ඤං මහාචීර! බුජ්ඣස්ස ජනබොධියං.

යථා යෙ කෙවි සම්බුද්ධා ධම්මචක්කං පචන්තසුං,
තථෙව ඤං මහාචීර! ධම්මචක්කං පචන්තසු.

පුණ්ණමාසෙ යථා චන්ද්‍රො පරිපුර්ණො විරෙචති,
තථෙව ඤං පුණ්ණමනො විරෙච දසසහසියං.

රුහුමුඤ්ඤා යථා සුරියො තාපෙන අතිරෙචති,
තථෙව ලොකං මුඤ්ඤිඤා විරෙච සිරියා තුවං.

යථා යා නදියො සබ්බා ඔසරන්ති මහොදහිං,
ඵලං සදෙවනා ලොකා ඔසරන්තු තචන්තිකෙ.

තෙති ඵ්ලිප්පසන්ධො සො දසධම්මෙ සමාදිය, *
තෙ ධම්මෙ පරිපුරෙන්නො පචනං පාවිසි තදා,

සුමෙධකථා නිමිත්තා.

තදා තෙ භොජයිතොක සසම්මං ලොකත්තායකං,
උපගඤ්ජං සරණං තස්ස දීපඛකරස්ස සපුත්තො.

සරණගමනේ කඤ්චි නිවෙසෙයි තථාගතො,
කඤ්චි පඤ්චසු සිලෙසු සිලෙ දසවිධෙ පරං.

කඤ්චි දෙති සාමඤ්ඤං චතුරේ ඵලමුත්තමේ,
කඤ්චි අසමෙ ධර්මෙ දෙති සො පටිසම්භිදා.

කඤ්චි වර්ගමාපනතියො අට්ඨ දෙති තරුසභො,
තිස්සො කඤ්චි විජ්ජායො ජලහිඤ්ඤා පච්චෙත්ති.

තෙන යොගෙන ජනකායං ඔවදති මහාමුති,
තෙන විජ්ජාරිතං ආසි ලොකනාථස්ස සාසනං.

මහාහත්තුසහකඛ්ඤො දීපඛකරස්සාමකො,
බහු ජනෙ තාරයති පරිමොචෙති දුග්ගතිං.

බොධනෙය්‍යං ජනං දිස්වා සත්තසංගොසි යොජනෙ,
ධර්මෙන උපගන්ත්වාන බොධෙති තං මහාමුති,

පඨමාභිසමයෙ බුද්ධො කොට්ඨතමබොධි,
දුතියාභිසමයෙ නාථො නවුතීකොට්ඨබොධි¹.

යද දෙවභවනමහි බුද්ධො ධම්මදෙසයි,
නවුතීකොට්ඨසංඝානං තතියාභිසමයො අහු.

සන්තිපාතා තයො ආසුං දීපඛකරස්ස සත්තකො,
කොට්ඨසත්තසංඝානං පඨමො ආසි සමාගමො.

පුත්ත නාරදකුටං හි පටිච්චෙකගතෙ ජනෙ,
බිණ්ණසවා විතමලා සමිංසු සත්තකොට්ඨො.

යද චසි මහාවීරෙ සුදස්සන සිලුච්චයෙ,
නවුතීකොට්ඨසංගොති පචාරෙසි තද මුති.

අහං තෙන සමයෙන ජවිලො උග්ගතාපනො,
අනතලිකඛමහි චරණො පඤ්චාභිඤ්ඤාසු පාරගු.

දසවිසසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහු,
ඵකද්විතං අභිසමයා ගණනාතො අසඛිඛියා.

විජ්ජාරිතං බාහුජඤ්ඤං ඉදං පීතං අහු තද,
දීපඛකරස්ස භගවතො සාසනං සුච්ඡෙදාධිතං.

චත්තාරි සත්තසංගොති ජලහිඤ්ඤා මහිද්ධිකා,
දීපඛකරං ලොකවිදුං පරිවාරෙනති සබ්බදා,

යෙ කෙවි තෙන සමයෙන ජනනති මාත්‍රස්සං භවං.
අපපත්තමානසා සෙධා ගරුතිතාව භවනති තෙ.

සුපුණ්ණිකං පාවචනං අරහතො භික්ෂුකාදිති,
 විශ්වාසවෙහි විමලෙහි උපසංඝාතී සදෙවකො.

නගරං රමමවතී නාම සුදෙවො නාම ඛනනියො.
 සුමෙධා නාම ජනිකා දීපඛකරස්ස සන්තො.

සුමඛලො ව තිස්සො ව අගෙණං අග්ගසාවකා,
 සාගතො නාමුපට්ඨාකො දීපඛකරස්ස සන්තො.

නඤ්ඤ වෙව සුනඤ්ඤ ව අගෙණං අග්ගසාවකා,
 බොධි තස්ස භගවතො පිට්ඨලී ඩී පවුච්චති.

අසීතිහත්ථුමුඛෙධො දීපඛකරෙ මහාමුති,
 සොභති දීපරුකෙඛාව සාලරුච පුලලිතො.

සතසහස්සවස්සාති ආසු තස්ස භෙසිනො,
 නාවතා තිට්ඨමානො සො නාගේති ජනතං බහුං.

ජොතසිඤ්ඤා සද්ධම්මං සන්තොරුචා මහාජනං,
 ජලිඤ්ඤා අග්ගිකඛකොව නිබ්බුතො සො සසාවකො.

සා ව ඉද්ධි සො ව යසො තාති ඒ පාදෙසු වකකරතනාති,
 සබ්බං සමනකරහිතං නහු රිතං සබ්බසංඛාර'ති.

දීපඛකරස්ස භගවතො අපරභාගෙ එකං අසංඛෙය්‍යං අතිකත
 මිත්‍රා කොණ්ඩඤ්ඤා නාම සත්ථා උදපාදී තස්සාපි තයො සාවකසනති
 පාතා අගෙණං. පඨමසනතිපාතෙ කොට්ඨසතසහස්සං, දුතියෙ කොට්
 ඨසහස්සං¹, තතියෙ නවුතිකොට්ඨයො, තඤ්ඤා බොධිසතො විජ්ජාචී
 නාම වකකවතති හුත්වා කොට්ඨසතසහස්සඛෙය්‍යං බුද්ධපමුඛෙය්‍යං හිතබු
 භසහස්ස මහාදුතං අදාසී. සත්ථා බොධිසතං බුද්ධො භවිස්සාති ති බ්‍යා
 කරුණා ධම්මං දෙසෙසී. සො සන්තධම්මකං. සුත්වා රජජං නිශ්ශාදෙත්වා
 පබ්බජිතො තිණී පිටකාති උග්ගගෙත්වා අට්ඨසමාපතතියො පඤ්ච ව
 අභිඤ්ඤායො උපපාදෙත්වා අපරිභිනජ්ඣානං වුග්ගලොකෙ නිබ්බතති.
 කොණ්ඩඤ්ඤාබුද්ධස්ස පන රමමවතී නාම නගරං, සුනඤ්ඤා නාම
 ඛනනියො පිතා, සුජාතා නාම මාතා, අද්දො ව සුභද්දො ව දො අග්ග
 සාවකා, අනුරුද්ධො නාම උපට්ඨාකො, තිස්සො ව උපතිස්සො ව දො
 අග්ගසාවකා, සාලකල්‍යාණී බොධි, අට්ඨාථීතිහත්ථුමුඛෙධො සරීරං, වස්ස
 සතසහස්සං ආසුප්පමාණං අගොසී.

තස්ස අපරභාගෙ එකං අසංඛෙය්‍යං අතිකතමිත්‍රා එකස්මිං ගෙව
 කප්ප වත්තාරෙ බුද්ධා නිබ්බතතිස්ස ඵලගලො සුමනො රෙවතො
 සොභිතො ති, මඛලස්ස පන භගවතො තිස්ස සාවකසනතිපාතෙසු
 පඨමසනතිපාතෙ කොට්ඨසතසහස්සං හිතබු අගෙණං, දුතියෙ කොට්

සහසාරය, තනියේ නවුනිනොවියො, වෙමානිසානා කිරසා අනන්දු
 බුමායේ නාම නවුනිනොවියොය පරිසාය සදාය බමමසවණ්ණාය
 සසුසනනිසා අගමාසි. සසා නයා අනුපුබ්බිකාදං කපේසි. සො
 සදාය පරිසාය සහ පරිසව්නිදාහි අරහතනං පාපුණි. සසා තෙසං බුල
 පුතනානං පුබ්බවරිතං ඔලොකෙනෙනො ඉද්ධිමයපතනවිවරසා උප
 නිසායං දිසා දහබ්බණ්ණායං පසාරෙකා “එඵ භික්ඛවො”ති අග.
 සබ්බෙ තබ්බණ්ණෙසුඉ ඉද්ධිමයපතනවිවරධරං සට්ඨවය්‍යපේරං විස
 ආකප්පසවනනා සුඤ්ඤා සසාරං වන්දිතා පරිවාරසිංසු. අගමයා තනි
 යො සාවකසනනිපානො අගොසි. යථා පත අසෙසුසං බුද්ධානං
 සමනතා අසීතිහස්සපාමාණා යෙව සරීරප්පහා හොති? න එවං තස්ස,
 තස්ස පත භගවතො සරීරප්පහා නිව්වකාලං දසසහසසිලොකධාතුං
 එරිතා අට්ඨාසි, රුක්ඛපථවි පබ්බතසමුද්දයො අනතමසො උක්ඛලියා
 දිති උපාදය පුච්ඡණ්ණපට්ටරියොනඤා විස අගෙසුං. ආපුප්පමාණං
 පතස්ස නවුනිවය්‍යසහසානි අගොසි. එතතනං කාලං වන්දිමසුරියා
 දයො අතතනො පහාය විරේචිතා නාසකසිංසු. රතනිඤ්චපරිචේදෙ
 න පසෙසුසිත්ථ. දිවා සුරියාලොකෙන විස සතතා නිව්වං බුද්ධාලොකෙ
 නෙව විවරිංසු. සායං පුප්ඵනකුසුමානං පානො රවනසකුණාදිතඤ්ච
 වසෙන ලොකො රතනිඤ්චපරිචේදං සලලකෙවසි. කිං පත අසෙසු
 සං බුද්ධානං අගමානුභාවො තත්ථි?ති, නො, තත්ථි, තෙපි හි ආකඛ
 මානා දසසහසං වා ලොකධාතුං තතො වා භියොසා ආහාය එරෙය්‍යං.

මහලයා පත භගවතො පුබ්බපස්සාවසෙන අසෙසුසං බසා
 මප්පහා විස සරීරප්පහා නිව්වමෙව දසසහසසිලොකධාතුං එරිතා
 අට්ඨාසි, සො කිර බොධිසත්තවරියකාලෙ වෙසසනරසදිසෙ අතත
 හාවෙ සිතො සපුත්තදුරේ වසිතපබ්බතසදිසෙ පබ්බතෙ වසි. අපේකො
 බරදුසිකො නාම යකෙකා මහාපුරිසස්ස දුතඤ්ඤාසගතං සුඤ්ඤා බුහුණ
 වණ්ණෙන උපසඛතමිත්ථා මහාසතනං ඤේ දුරකෙ යාචි. මහාසතෙතා
 දදුම් බුහුණස්ස පුත්තකෙ ති හට්ඨපහට්ඨා උදකපරිසතනං පථවිං
 කපේසනො ඤේපි දුරකෙ අදුසි. යකෙකා වසිතමණ්ණොවියං
 ආලම්භනඵලකං නිසායං ආචාරා පසානතස්සෙව මහාසතතස්ස මුලක
 කලාපං විස ඤේ දුරකෙ බාදි. මහාපුරිසස්ස යකං ඔලොකෙනා
 විවට්ඨතෙන අග්ගිජාලං විස ලොහිතධාරං උග්ගිරමානං තස්ස මුඛ
 දිසා පි කෙසසුමතතවපි දෙමතස්ස න උපපජ්. පුදිතනං වත මෙ
 දුතනනි විතතයතො පතස්ස සරීරෙ මහතං පිතිසොමතස්ස උද
 පාදි. සො ඉමිනා මෙ නිසාසෙන අතාගතෙ ඉමිනාව නිසාරෙන සරී
 රතො රසමියො¹ නික්ඛමනතු ති පස්සනං අකාසි. තස්ස තං පස්සනං
 නිසායං බුද්ධාගතස්ස සරීරතො රසමියො නික්ඛමිත්ථා එතතනං ආනං
 එරිංසු. අපරමපියං පුබ්බවරිතං අත්ථි:- සො කිර බොධිසත්තකාලෙ
 එකස්ස බුද්ධස්ස වෙතියං දිසා ඉමස්ස බුද්ධස්ස මයා ජිවිතං පරිචච්ඡිතං

වට්ටනි ති දණ්ඩදිසිකාවෙරහනියාමෙන සකලසරීරං වෙරාපෙත්වා
රතනමතනමකුලං සතසහස්සග්ගනිකං සුවණ්ණපාතිං සප්පියං පුරු
පෙත්වා තත්ථ සහස්සවට්ටියො ජාලාපෙත්වා තං සිසෙතාදය සකලසරීරං
ජාලාපෙත්වා වෙතියං පදකිණිං කුරුණෙතා සකලරතනිං විතිනාමෙයි.
එමං යාව අරුණුග්ගමනා වායමනතස්සාපියං ලොමකුපමතනවපි උසුමං
න ගණ්ඨි. පද්මගබ්භං පවිට්ඨකාලො විස අගොයි. බමමො හි නාමෙස
අත්තානං රතනනාං රතනති. තෙනාහ භගවා.-

“බමමො හවෙ රතනති බමමවාරි
බමමො සුවිණ්ණො සුබමාවයාති,
එසාතිසංඝො බමමෙ සුවිණ්ණ
න දුග්ගතිං ගවුජති බමමවාරි”ති.

ඉමස්සාපි කමමස්ස නිය්සඤ්ඤා නස්ස භගවතො සරීරෙහාසො
දසසහස්සිලොකධාතුං ඵරිත්වා අට්ඨායි. තද අච්ඡාතං බොධිසත්තො
සුරුචි නාම බ්‍රාහ්මණො හුත්වා සත්ථාරං නිමනෙතස්සාමි ති උපසඬක
මිත්වා මධුරබමමකථං සුත්වා සෙව මයං භික්ඛං ගණ්ඨථ භනෙත! ති
ආහ. බ්‍රාහ්මණ! කිත්තකෙහි භික්ඛුහි තෙ අත්ථො? ති, කිත්තකා පන
වො භනෙත! පරිවාර භික්ඛු? ති, තද සජ්ඣ පඨමසන්තිපාතො යෙව
භොති. තසමා කොට්ඨසහස්සනති ආහ. භනෙත! සබ්බෙහිපි සද්ධිං
මයං භික්ඛං ගණ්ඨවා ති ආහ. සත්ථ අධිවාසෙයි. බ්‍රාහ්මණො යාත
නාය නිමනෙත්වා ගෙහං ගවුජ්ජෙනො විනෙතයි. අහං එත්තකානං
භික්ඛුනං යාගුහත්තවත්ථාදීති දැවුං නො න සකෙකාමි. නිසීදනට්ඨානං
පන කථං භවිස්සති ති, තස්ස සා විනතා වතුරසිත්තියොජනසහස්සමත්ථ
කෙ සිතස්ස දෙවරඤ්ඤා පණ්ඩුකමලසිලාසනස්ස උණ්ඨහාවං ජනෙ
යි. සකෙකා කො හු වො මං ඉමසමා ණානා වාවෙතුකාමො? ති දිබ්බ
වක්ඛනා ඔලොකෙනො මහාපුරිසං දිස්වා සුරුචිබ්‍රාහ්මණො බුද්ධපච්ඡ
බං භික්ඛුසඬ්ඝං නිමනෙත්වා නිසීදනට්ඨානත්ථාය විනෙතයි. මයාපි
තත්ථ ගන්ත්වා පුඤ්ඤකොට්ඨාසං ගතෙතුං ච්චට්ටනි ති වඩ්ඨකිවණ්ණං
නිමිණිත්වා වාසිඵරසුහත්ථො මහාපුරිසස්ස පුරතො පාතුරගොයි. අත්ථ
හු වො කස්සච භතියා කත්තබ්බකිවට්ටනි? ආහ. මහාපුරිසො තං
දිස්වා කිං කමමං කරිස්සයි? ති ආහ. මම අජානනසිප්පං තාම තත්ථ,
ගෙහං වා මණ්ඩපං වා යො යං කාරෙති තස්ස තං කාතුං ජානාමි ති,
තෙන හි මයං කමමං අත්ථි ති, කිං අය්‍යා? ති, යාතනාය මෙ කොට්
ඨසහස්ස භික්ඛු නිමනතිනා, තෙසං නිසීදනමණ්ඩපං කරිස්සයි ති,
අහං නාම කරෙය්‍යං සවෙ මෙ භතියා දැවුං සකිස්සමා? ති, සකිස්සාමි
තාතා ති, ආයු කරිස්සාමි ති ගන්ත්වා එකං පදෙසං ඔලොකෙයි, ආදස
තෙරස යොජනපමාණො පදෙසො කසිණ මණ්ඩලං විස සමතලො
අගොයි. සො එත්තකෙ ණානෙ සත්තරතනමයො මණ්ඩපො උට්ඨාහතු ති
විනෙතත්වා ඔලොකෙයි. තාවදෙව පඨවිං භිත්තිත්වා මණ්ඩපො උට්ඨති.
තස්ස සොවණ්ණමයෙසු එමොසු රජතමයා සටකා අභෙසුං. රජතම

යෙසු සොවණ්ණමයා, මණිඵලෙනසු පවාලමයා, පවාලන්දෙනසු මණි මයා, සත්තරතනමයෙසු ඵලෙනසු සත්තරතනමයාව සවකා අහෙසු. තතො මණ්ඩපයා අත්තරතනරෙ කිසිකිණිකපාලා ඔලලනු ති ඔලො කෙයි. සහ ඔලොකනෙනෙව කිසිකිණිකපාලා ඔලලයි. යසා මන්දවානෙ රිකයා පඤ්චමිතිකසෙසව තුරියයා මුරු සදො නිගව්නි. දිබ්බසම්මානි පවත්තනකාලො විය අහොයි. අත්තරතතරා ගනිදමමාලාදමානි ඔලලනනුති විනෙතයි. තාවදෙව දමානි ඔලලමියිසු, කොටිසත්තසහසා සම්මානං භික්ෂුනං ආසනානි ව ආධාරකානි ව පඨවිං භික්ෂුනා උට්ඨ හනනු ති විනෙතයි, තාවදෙව උට්ඨමියිසු, කොණෙ කොණෙ එකෙකා උදකවාටියො උට්ඨහනනු ති විනෙතයි, තාවදෙව උදකවාටියොපි උට්ඨ මියිසු, එතතකං මාපෙතො බ්‍රාහ්මණයා සත්තකං ගන්තො එති අයං! තව මණ්ඩපං ඔලොකෙතො මයා. හතීං දෙහි ති ආහ. මහාපුරිසො ගන්තො මණ්ඩපං ඔලොකෙයි, ඔලොකෙනෙතෙසෙවයා සකලසරිරං පඤ්ච වණ්ණොය පිතියා නිරන්තරං ථුටං අහොයි, අපියා මණ්ඩපං ඔලො කෙතො එතදහොයි, නායං මණ්ඩපො මනුසාහුතෙන කතො මයා. පත අජ්ඣාසයං මයා. ගුණං ආගම අභිං සත්තසා ගවනං උණං අහොයි, තතො සකෙකත දෙවරදොසු අයං මණ්ඩපො කාරිතො ගමියානි ති, න බො පත මෙ යුත්තං එවරුපෙ මණ්ඩපෙ එකදිවසං යෙව දුතං දුතුං සත්තාහං දයාමි ති විනෙතයි. බාහිරකදුතං හි කිත්ත කමපි සමානං බොධිසත්තානං භූට්ඨං කාතුං න සකෙකානි, අලභිකත සිසං පත ජිජිඤා අඤ්ඤානිති උප්පාදෙතො හදයමංසං වා උප්පා දෙතො දින්නකාලෙ බොධිසත්තානං වාහං නිසාය භූට්ඨ නාම හොති, අමහාකමපි බොධිසත්තයා සිවිජාතකෙ දෙවසිකං පඤ්චමණ්කහාපණාති¹ විසාපෙත්තො වතුසු නගරථාරෙසු මජ්ඣෙ නගරෙ ව දුතං දදන්තසා වං දුතං වාගභූට්ඨං උප්පාදෙතුං නාසකම්, යද පත බ්‍රාහ්මණ වණ්ණෙන ආගන්තො සකෙකා දෙවරුජා අනිති යාපි, තද තානි උප්පා දෙතො දදමානෙසෙව හාසො උප්පජ්ඣ, කෙසෙසමත්තමපි විතං අඤ්ඤ එතතා නාහොයි, එවං දුතං නිසාය බොධිසත්තානං කිත්ති නාම නජී, තයො සොපි මහාපුරිසො සත්තාහං මයා කොටිසත්තසහසාසම්මානං භික්ෂුනං දුතං දුතුං වට්ඨති ති විනෙතො තයමි මණ්ඩපෙ බුද්ධපමුඛං භික්ෂුසමසං නිසිදපෙතො සත්තාහං ගවපානං නාම දුතං අදුසි, ගවපා තතම මහතො මහතො කොලමෙබ්බිකා පුරෙතො උද්ධතෙසු ආරෙ පෙතො සත්තාහපකෙක බිරෙ පොකෙ තණ්ණලෙ පක්ඛිපිතො පක්ක මුඛසකකරවුණ්ණසපිති අභිසම්බුතං හොජනං වුට්ඨති; මනුසා යෙව පත පරිවිසිතුං නාසකමියිසු, දෙවොපි එකත්තරිකා සුඤ්ඤා පරිවිසියිසු, ආදසකෙරසයොජනපමාණං ආනමපි භික්ෂු ගණනිතුං තප්පහොයි යෙව, තෙ පත භික්ෂු අත්තතො ආනුභාවෙන නිසිදියිසු, පරියොසානදිවසෙ සම්බුභික්ෂුනං පත්තානි ඛොවාපෙතො ගෙසප්පත්තො සපිතවතීත තෙලමුච්ඡාණිකානං පුරෙතො තිව්වරෙහි සද්ධිං අදුසි, සමසත්තක

භික්ෂුනා ලඳුවිවරසාටකා සතසගස්සග්ගතිකා අගෙසුං, සථා අනුමොදනං කුරුතොතො අයං පුරිසො එවරුපං මහාදුතං අදසි, කො නුබො හවිස්සති? ති උපධාරෙතොතො අනාගතෙ කප්පසතසගස්සාධිකානං දම්නනං අසඬෙය්‍යානං මන්තො ගොතමො නාම බුද්ධො හවිස්සති ති දිස්වා මහාපුරිසං ආමනෙතවා තිං එතතකං නාම භාලං අතිතකම්මවා ගොතමො නාම බුද්ධො හවිස්සති ති ව්‍යාකාසි. මහාපුරිසො ව්‍යාකාරණං සුචා අගං කිර බුද්ධො හවිස්සාමි කො මෙ සුරවාසෙන අතො? පබ්බජිස්සාමි ති චිතෙනවා නරාරුපං සමපතතිං බෙලපිණ්ඩං විග පගාය සඤ්ඤානතිකෙ පබ්බජ්, පබ්බජ්චා ව බුද්ධවචනං උග්ගණ්ණිචා අභිකුසු ව සමාපතතියො ව තිබ්බතෙනවා ආයුපරියොසානෙ බ්‍රහ්මලොකෙ තිබ්බතති.

මධ්‍යලස්ස පත භගවතො උත්තරං නාම නගරං අගොසි, පිතා පි උත්තරෙ නාම බතතියො, මාතා පි උත්තර නාම, සුදෙවො ව බමම සෙනො ව දො අග්ගසාවකා, පාලිතො නාම උපට්ඨාකො, සිවලි ව අසොකා ව දො අග්ගසාවකා, නාගරුකෙබ්බා බොධි, අට්ඨාසීතිහඤ්ඤෙබ්බ ධං සරීරං අගොසි, නවුතිවස්සසගස්සාති ධුචා පරිතිබ්බතෙ පත තස්මිං එකපප්පාසෙතෙව දසවකකවාලසගස්සාති එකකිකාරුති අගෙසුං, සබ්බවකකවාලෙසු මනුස්සානං මහත්තං ආරෙදනපරිදෙවනං අගොසි.

එවං දසසගස්සිලොකධාතුං අකිකාරං කවා පරිතිබ්බතස්ස වස්ස භගවතො අපරිභාගෙ සුමනො නාම සථා උදපාදි, තස්සාපි තයො සාවක සනතිපාතා, පඨමසනතිපාතෙ කොට්ඨසගස්ස භික්ෂු අගෙසුං, දුතියෙ කඤ්ඤිතපබ්බතමති නවුතිකොට්ඨසගස්සාති, තතියෙ අසීතිකොට්ඨසගස්සාති, තද මහාසතො අනුලො නාම නාගරුචා අගොසි මහිද්ධිකො මහානුභාවො, සො බුද්ධො උප්පන්නො ති සුචා ඤ්ඤාතිසංඝපරිපුතො නාගභවතා තිකම්මිචා කොට්ඨසගස්ස භික්ෂු පරිවාරස්ස තස්ස භගවතො දිබ්බතුරියෙති උපහාරං කාරුපෙචා මහාදුතං පවතෙනවා පච්චිකං දුස්සසුගාති දවා සරණෙසු පතිට්ඨාසි, සො පි තං සථා අනාගතෙ බුද්ධො හවිස්සති ති බ්‍යාකාසි, තස්ස ගග වතො නගරං මෙබ්බං නාම අගොසි, සුදතොතා නාම රුචා පිතා, සිරිමා නාම මාතා, සරණො ව භාවිතතොතා ව දො අග්ගසාවකා, උදෙතො නාම උපට්ඨාකො, සොතා ව උපසොතා ව දො අග්ගසාවකා, නාගරුකෙබ්බා ව බොධි, නවුතිහඤ්ඤෙබ්බ ධං සරීරං, නවුති එව වස්සසගස්සාති ආයුප්පමාණං අගොසි ති.

තස්ස අපරිභාගෙ රෙවතො නාම සථා උදපාදි, තස්සාපි තයො සාවකසනතිපාතා, පඨමසනතිපාතෙ ගණ්ණා නාම තඤ්ඤි, දුතියෙ කොට්ඨසගස්ස භික්ෂු අගෙසුං, තථා තතියෙ, තද බොධිසතොතා අති දෙවො නාම බ්‍රාහ්මණො හුචා සඤ්ඤාබ්බදෙසනං සුචා සරණෙසු

පිතිසොමනස්සජාතො තිබ්බනත්ථං සීහනාදං නදිනිං සහනාහං බුද්ධා
රමමණං පිතිං අවිජ්ජිතං පිතිං ධර්මෙනෙව ගොචරං අපකකමිතිං ජීවිත
පරිවර්තනං නාම පටිපාසකමානො අට්ඨාසි, සත්ථා සහනාහංවයෙන
තිරෙධං උට්ඨිතො සීහං ඔලොකෙතිං භික්ඛුසංඝෙහි විහනං පසාදෙතිං
සංඝං වජ්ඣස්සතී ති භික්ඛුසංඝො ආගමිත්තු ති විතෙතයි. භික්ඛු නාම
දෙව ආගමිංසු, සීහො සංඝෙහි විතතං පසාදෙයි, සත්ථා තස්ස මානසං
ඔලොකෙතිං අනාගතෙ බුද්ධො භවිස්සතී ති බ්‍යාකාසි, පදුමස්ස පන
භගවතො වච්ඡාං නාම නගරං අහොයි, අසමො නාම රුජා පිනා,
මානා අසමා නාම, සාලො ව උපසාලො ව දො අග්ගසාවකා, වරුණො
නාම උපට්ඨාකො, රුමා ව සුරුමා ව දො අග්ගසාවිකා, සොණරුකෙතො
නාම බොධි, අට්ඨාසිතිනජුබ්බධං සරීරං අහොයි, ආයු වස්සසත
සහස්සතී.

තස්ස අපරිභාගෙ නාරදෙ නාම සත්ථා උදපාදි, තස්සාපි තයො
සාවකසහනිපානා, පඨමසනනිපාතෙ කොට්ඨසහස්සභික්ඛු අගෙසුං,
දුතියෙ නවුතිකොට්ඨසහස්සාති, තතියෙ අසීති කොට්ඨසහස්සාති, තද
බොධිසහනො ඉමිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතො පඤ්චස්ස අභිඤ්ඤාසු අට්ඨස්ස ව
සමාපත්තිස්ස වණණවසී හුතො බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසංඝස්ස මහාදහං
දතිං ලොතිතවජ්ජනෙන පුජමකාසී, සොපි නං අනාගතෙ බුද්ධො
භවිස්සතී ති බ්‍යාකාසි, තස්ස පන භගවතො ධඤ්ඤවතී නාම නගරං
අහොයි, සුදෙවො නාම බතතියො පිනා, අනොමා නාම මානා, හඤ
සාලො ව ජීතමිතෙතා ව දො අග්ගසාවකා, වාසෙට්ඨා¹ නාම උපට්ඨා
කො, උතතර ව ඵග්ගණී ව දො අග්ගසාවිකා, මහාසොණරුකෙතො
බොධි, සරීරං අට්ඨාසිතිනජුබ්බධං අහොයි, නවුතිවස්සසහස්සාති
ආයු තී.

නාරදබුද්ධස්ස පන අපරිභාගෙ එහං අසංඛෙය්‍යං අතිකකමිතිං
ඉතො සහසහස්සකපමත්ථකෙ එකස්මිං කල්පෙ එකොව පදුමිතතරෙ
නාම බුද්ධො උදපාදි, තස්සාපි තයො සාවකසහනිපානා, පඨමසනනි
පාතෙ කොට්ඨසහස්සභික්ඛු අගෙසුං, දුතියෙ වෙහාරපබ්බතෙ
නවුතිකොට්ඨසහස්සාති, තතියෙ අසීතිකොට්ඨසහස්සාති, තද බොධි
සහනො ජට්ඨො නාම මහාරට්ඨියො² හුතො බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛු
සංඝස්ස සම්මවරදනං අදයි, සොපි නං අනාගතෙ බුද්ධො භවිස්සතී ති
බ්‍යාකාසි, පදුමිතතරස්ස පන භගවතො කාලෙ තිත්ථිතා නාම නාගෙසුං.
සබ්බෙ දෙවමනුස්සා බුද්ධමෙව සරණමගංසු, තස්ස නගරං හංසවතී
නාම අහොයි, පිනා ආනඤ්ඤා නාම බතතියො, මානා සුජාතා නාම,
දෙවලො ව සුජාතො ව දො අග්ගසාවකා, සුමනො නාම උපට්ඨාකො,
අමිතා ව අසමා ව දො අග්ගසාවිකා, සාලරුකෙතො³ බොධි, සරීරං
අට්ඨාසිතිනජුබ්බධං අහොයි, සරීරපභා සමන්තතො දාදසයොජ
නාති ගණති, වස්ස සහසහස්සං ආයු තී.

තස්ස අපරහාගෙ තිංසකපසගස්සාති අසිකකමිතිං සුමෙධො ච සුජාතො චා ති එකස්මිං කප්පෙ දො බුද්ධා නිබ්බතතිංසු, සුමෙධස්සාපි තගො සාවකසනතිපාතා, පඨමසනතිපාතෙ සුදස්සනතගෙරෙ කොටි සතඛිණාසවො අගෙසුං, දුතියෙ තවුතිකොටියො, තතියෙ අසිතිකොටියො, තදු බොධිසතොතො උත්තරෙ තාම මාණවො හුත්වා තිදහිත්වා ථපිතං යෙව අසිතිකොටිධනං විස්සරෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛු සම්බස්ස මහාදුතං දත්වා ධම්මං සුත්වා සරණෙසු පටිට්ඨාය තිකම්මිත්වා පබ්බජි, සොපි නං අනාගතෙ බුද්ධො භවිස්සති ති බ්‍යාකායි, සුමෙධස්ස භගවතො සුදස්සනං තාම තගරං අගොයි, සුදත්තො තාම රුජා පිතා, මාතාපි සුදත්තො තාම, සරණො ව සබ්බභාමො ව දො අග්ගසාවකා, සාගරෙ තාම උපට්ඨාකො, රුමා ව සුරුමා ව දො අග්ගසාවිකා, මහා නීපරුකෙබ්බො¹ බොධි, සරීරං අට්ඨාසිතිහත්ථුබ්බෙධං අගොයි, ආයු තවුතිවස්සගහස්සාති ති.

තස්ස අපරහාගෙ සුජාතො තාම සත්වා උදපාදි, තස්සාපි තගො සාවකසනතිපාතා, පඨමසනතිපාතෙ සට්ඨිතිකුමුසතගස්සාති අගෙසුං, දුතියෙ පඤ්ඤාසං, තතියෙ වාතාජීසං, තදු බොධිසතොතො චක්කවත්ති රුජා හුත්වා බුද්ධො උපපන්නො ති සුත්වා උපසම්බුද්ධිත්වා ධම්මං සුත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසම්බස්ස සද්ධිං තත්තති රතතෙති චතුමහාදිප රජරුං දත්වා සත්ථුසනතිකෙ පබ්බජි. සකලරට්ඨවාසිතො රට්ඨිපපාදං ගගෙත්වා ආරුමිකාචිචං සාධෙත්වා බුද්ධපමුඛස්ස භික්ඛුසම්බස්ස නිව්චං මහාදුතං අදංසු, සොපි නං සත්වා බ්‍යාකායි, තස්ස භගවතො තගරං සුමඛගලං තාම අගොයි, උග්ගතො තාම රුජා පිතා, පභාවති තාම මාතා, සුදස්සනො ව සුදෙවො ව දො අග්ගසාවකා, තාරදො තාම උපට්ඨාකො, තාගා ව තාගසමාලා ව දො අග්ගසාවිකා, මහාවෙණු රුකෙබ්බො බොධි, සො කීර මජ්ඣමිකෙසු සතකම්මෙත්වා උපරි නිග්ගතාති මහාසාමාති මොරපිඤ්ඤාලාපො විශ විරොවිත්ථ, තස්ස භගවතො සරීරං පණණාසගත්ථුබ්බෙධං අගොයි, ආයු තවුතිවස්සගහස්සාති ති.

තස්ස අපරහාගෙ ඉතො අට්ඨාරසකපසගමත්ථකෙ එකස්මිං කප්පෙ පියදස්සි අත්ථදස්සි ධම්මදස්සි ති තගො බුද්ධා නිබ්බතතිංසු, පිය දස්සිස්සාපි තගො සාවකසනතිපාතා, පඨමෙ කොටිසහගස්ස භික්ඛු අගෙසුං, දුතියෙ තවුතිකොටියො, තතියෙ අසිතිකොටියො, තදු බොධිසතොතො කස්සපො තාම මාණවො තිණණං වෙදුතං පාරඛගතො හුත්වා සත්ථුධම්මදෙසනං සුත්වා කොටිසහගස්සධනපරිව්වාගෙන සම්බා රුමං කාරෙත්වා සරණෙසු ව සීලෙසු ව පටිට්ඨායි, අපි නං සත්වා අට්ඨා රසකපසගමත්ථකෙ බුද්ධො භවිස්සති ති බ්‍යාකායි, තස්ස භගවතො අනොමං තාම තගරං අගොයි, පිතා සුදින්නො තාම රුජා, මාතා වඤ්ඤා තාම, පාලිතො ව සබ්බදස්සි ව දො අග්ගසාවකා, සොභිතො තාම උපට්ඨාකො, සුජාතො ව ධම්මදින්නො ව දො අග්ගසාවිකා, පියඛගුරුකෙබ්බො බොධි, සරීරං අසිතිහත්ථුබ්බෙධං අගොයි, තවුතිවස්සගහස්සාති ආයු ති.

තස්ස අපරභාගෙ අන්ධසී නාම භගවා උදපාදි, තස්සාපි තයො සාවකසන්තිපාතා, පඨමෙ අධ්වන්වුතිතිකුලසහස්සානි අගෙසු, දුතියෙ අධ්වන්වුතිතිකුලසහස්සානි, තතා තතියෙ, තද්ධ බොධිසත්තො සුද්ධො නාම මහිද්ධිනො තාපසො භූතා දෙවංලාභනො මන්දරවජ්ජපථිත්තං ආහරිතා සන්තාරං සුජෙසි, සොපි නං සන්තා බ්‍යාකාසි, තස්ස භගවතො සොහනං නාම නගරං අහොසි, සාගරෙ නාම රුජා පිතා, සුදස්සනා නාම මාතා, සතෙනා ව උපසන්නො ව දො අග්ගසාවනා, අනගො නාම උපධ්වන්වුතිතිකුලසහස්සානි, ධම්මා ව සුධම්මා ව දො අග්ගසාවනා, වච්චකරුකෙකා බොධි, සරීරං අසීතිහස්සුබ්බෙධං අහොසි, සරීරපභා සමන්තතො සබ්බකාලං යොජනමයං ඵලතා අධ්වන්වුතිතිකුලසහස්සානි.

තස්ස අපරභාගෙ ධම්මසී නාම සන්තා උදපාදි, තස්සාපි තයො සාවකසන්තිපාතා, පඨමසන්තිපාතෙ කොට්ඨසතතිකුල අගෙසු, දුතියෙ සන්තතිකොට්ඨසො, තතියෙ අසීතිකොට්ඨසො, තද්ධ බොධිසත්තො සතෙකා දෙවරුහු හුතා දිබ්බගක්ඛපුප්ඵති ව දිබ්බතුරියෙති ව පුජම කාසි, සො පි නං සන්තා බ්‍යාකාසි, තස්ස භගවතො සරණං නාම නගරං අහොසි, පිතා සරණො නාම රුජා, මාතා සුනන්දා නාම, පුද්ගලො ව පුස්ස දෙවො ව දො අග්ගසාවනා, සුතෙතො නාම උපධ්වන්වුතිතිකුලසහස්සානි, ධම්මා ව සම්මතො ව අග්ගසාවනා, රතනමානුරුකෙකා බොධි, කතුධරුකෙකා තිස්සි¹ බ්‍රහ්මචාරිනො තිස්සි වුච්චති, සරීරං පතස්ස අසීතිහස්සුබ්බෙධං අහොසි, වස්සසතසහස්සං ආයු ති.

තස්ස අපරභාගෙ ඉතො වතුනවුතිකප්පමන්තො ඵකස්මිං කප්පෙ ඵකොව සිඬුන්තො නාම බුද්ධො උදපාදි, තස්සාපි තයො සාවකසන්ති පාතා, පඨමසන්තිපාතෙ කොට්ඨසතසහස්සං තිකුල අගෙසු, දුතියෙ නවුතිකොට්ඨසො, තතියෙ අසීතිකොට්ඨසො, තද්ධ බොධිසත්තො උග්ග තෙජො අභිකුසුබ්බසම්පන්නො මහලො නාම තාපසො හුතා මහා ජලේඵලං ආහරිතා තථාගතස්ස අද්ධි, සන්තා නං ඵලං පරිභුක්ඛන්තා වතුනවුතිකප්පමන්තො බුද්ධො භවිස්සන්ති ති බොධිසත්තං බ්‍යාකාසි, තස්ස භගවතො නගරං වෙහාරං නාම අහොසි, පිතා ජයසෙතො නාම රුජා, මාතා සුඵස්සා නාම, සම්බලො ව සුමිත්තො ව දො අග්ගසාවනා, රෙවතො නාම උපධ්වන්වුතිතිකුලසහස්සානි, සිව්ලා² ව සුරුමා ව දො අග්ගසාවනා, කණිකාරුකෙකා බොධි, සරීරං සම්බිහස්සුබ්බෙධං අහොසි, වස්සසත සහස්සං ආයු ති.

තස්ස අපරභාගෙ ඉතො දො නවුතිකප්පමන්තො තිස්සො පුස්සො තිස්සො තිස්සො දො බුද්ධා තිබ්බන්තිංසු, තිස්සස්ස පත භගවතො තයො සාවකසන්තිපාතා, පඨමසන්තිපාතෙ තිකුලං කොට්ඨසතං අහොසි, දුතියෙ නවුතිකොට්ඨසො, තතියෙ අසීතිකොට්ඨසො, තද්ධ බොධිසත්තො මහාගොගො මහායසො සුජාතො නාම ධම්මසී

හණ්ඩං අදසි, සොපි නං ඉතො එකාතිංසකපෙට වුදො හවියාති ති බ්‍යාකාසි, තස්ස පන භගවතො අරුණවතී නාම නගරං අහොසි, අරුණවා නාම බතතියො පිතා, පතාවතී නාම මාතා, අනිභු ව සභාවො ව දො අග්ගසාවකා, බෙමසිනරෙ නාම උපට්ඨාකො, මබ්ලා ව පදුමා ව දො අග්ගසාවකා, පුණ්ඩරිකාරුකො බොධි, සරීරං සත්තතිහස්ථුබ්බෙධං අහොසි, සරීරපභා යොජනත්තං එරිතො අට්ඨාසි, සත්තති¹ වස්ස සහස්සාති ආයු ති.

තස්ස අපරභාගෙ වෙස්සතු නාම සථො උදපාදි, තස්සාපි තසො සාවකසන්තිපාතා, පඨමසන්තිපාතෙ අසීතිභික්ඛුසහස්සාති අගෙසුං, දුතියෙ සත්තති, තතියෙ සට්ඨි, තද්ධ බොධිසත්තො සුදස්සනො නාම රුජා හුතො වුදුපමුබස්ස භික්ඛුසහස්ස සච්චරා මහාදුතං දතො තස්ස සන්තිකෙ පබ්බජිතො ආචාරගුණසම්පන්නො වුදුධරතනෙ විතතිකාර පිතිබ්බුලො අහොසි, සොපි නං භගවා ඉභො එකාතිංසෙ කපෙට වුදො හවියාති ති බ්‍යාකාසි, තස්ස පන භගවතො අනොමං නාම නගරං අහොසි, සුප්පතීතො නාම රුජා පිතා, යසවතී නාම මාතා, සොණො ව උත්තරෙ ව දො අග්ගසාවකා, උපසන්නො නාම උපට්ඨාකො, දුමා ව සමාලා² ව දො අග්ගසාවකා, සාලරුකො බොධි, සරීරං සට්ඨිහස්ථුබ්බෙධං අහොසි, සට්ඨිවස්සසහස්සාති ආයු ති.

තස්ස අපරභාගෙ ඉමසමිං කපෙට වත්තාරෙ වුදො නිබ්බත්තො කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො අමාකං භගවා ති, කකුසන්ධස්ස භගවතො එකො සාවකසන්තිපාතො, තත්ථ වත්තාලීස භික්ඛුසහස්සාති අගෙසුං, තද්ධ බොධිසත්තො බෙමො නාම රුජා හුතො වුදුපමුබස්ස භික්ඛුසහස්ස සපත්තච්චරා මහාදුතස්සෙව අඤ්ඤාදිගෙසජ්ජාති ව දතො සස්ථුමච්චෙදසනං සුතො පබ්බජී, සොපි නං සථො බ්‍යාකාසි, කකුසන්ධස්ස පන භගවතො බෙමං නාම නගරං අහොසි, අනිද්දත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, විසාබා නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා, විබුරෙ ව සඤ්ඤි වො ව දො අග්ගසාවකා, වුදුධිජො³ නාම උපට්ඨාකො, සාමා ව රමා ව දො අග්ගසාවකා, මහාසිරිසරුකො බොධි, සරීරං වත්තාලීසහස්ථුබ්බෙධං අහොසි, වත්තාලීසවස්සසහස්සාති ආයු ති.

තස්ස අපරභාගෙ කොණාගමනො නාම සථො උදපාදි, තස්සාපි එකො මහාසාවකසන්තිපාතො, තත්ථ තිංසභික්ඛුසහස්සාති අගෙසුං, තද්ධ බොධිසත්තො පබ්බතො නාම රුජා හුතො අමච්චගණපරිපුතො සස්ථුසන්තිකං ගත්තො ධම්මදෙසනං සුතො වුදුපමුබස්ස භික්ඛුසහස්ස නිමත්තත්තො මහාදුතං පවත්තත්තො පත්තුණ්ණවිනාපට්ටකොසෙය්‍ය ඤාමලදකුලාති වෙව සුචර්ණපට්ටකඤ්ඤා දතො සස්ථුසන්තිකෙ පබ්බජී, සොපි නං සථො බ්‍යාකාසි, තස්ස භගවතො සොභාවතී නාම නගරං අහොසි, යඤ්ඤදත්තො නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, උත්තරා නාම බ්‍රාහ්මණී

මාතා, භීෂයානො වඳුත්තරො ව ඥො අග්ගසාවනා, සොභිජො නාම උපට්ඨානො, සමුද්දො ව උපාතරො ව ඥො අග්ගසාවිනා, උදමරරුකෙබ්බො බොධි, සරීරං තිංසගච්ඡුබ්බෙබ්බං අහොසි, තිංසවස්සසගස්සාති ආයු ති.

තස්ස අපරගාගෙ කස්සපො නාම සත්ථා උදපාදි, තස්සාපි එකොව සාවකසඤ්චානො, හත්ථ විසති භික්ඛුසගස්සාති අගෙසුං, තද බොධි සංභොතා ජොතිපාලො නාම මාණවො තිණණං වෙදනං පාරගු හුම් යඤ්ඤොව අනතලිකෙබ්බි ව පානවො සට්ඨකාරස්ස කුමහකාරස්ස මිඛොතො අහොසි, සො තෙන සද්ධිං සත්ථාරං උපසඤ්ඤාමිත්වා ධම්මකරං සුත්වා පසිදිත්වා පබ්බජිත්වා ආරඬ්චිරියො තිණ්ණි පිට්ඨාති උග්ගහෙත්වා වත්ත පටිවත්තසමපත්තියා බුද්ධිසංසතං සොහෙසි, සො පි නං සත්ථා බ්‍යාභාසි, හස්ස හගවතො ජාතනගරං බාරණසි නාම අහොසි, බ්‍රහ්මදහොතා නාම බ්‍රාහ්මණො පිතා, චන්දවතී නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා, තිස්සො ව භාරද්වාජො ව ඥො අග්ගසාවනා, සංඛමිත්තො නාම උපට්ඨානො, අනුලො ව උරුවෙලො ච ඥො අග්ගසාවිනා, තිශ්‍රොධරුකෙබ්බො බොධි, සරීරං අසිතිගච්ඡුබ්බෙබ්බං අහොසි, විසතිවස්සසගස්සාති ආයු ති.

තස්ස පත හගවතො ඔරගාගෙ ධපෙත්වා ඉමං සමමාසමුද්ධං අඤ්ඤාසු බුද්ධො නාම නඬි, ඉති දීපඛකරදීතං වතුච්ඡතිසාධිසා බුද්ධානං සත්තිකෙ ලද්ධවසාකරණො පත බොධිසංභොතා යෙ තෙ පත:-

මනුස්සත්තං ලිඛිතසම්පත්ති හෙතු සත්ථාරදස්සනං,
පබ්බජ්ජා ගුණසම්පත්ති අධික්ඛායෙ ව ඡන්දනා,
අධ්ධම්මසමොධානා අතිතීහාරෙ සමිජ්ඣති ති.

ඉමෙ අධ්ධි ධම්මෙ සමොධානෙත්වා දීපඛකරපාදමුලෙ කතාතිතීහා රෙන “හන්ද බුද්ධිකරෙ ධම්මෙ විවිතාමි ඉතො විතො”ති උස්සාහං කත්වා “විවිතනොතා තද දක්ඛිං පඤ්චං දුනපාරමි”තති දුනපාරමිතාදයො බුද්ධිකාරකධම්මා දිට්ඨා, තෙ පුරෙතොතා යාව වෙසසනතරත්තභාවා ආගමි, ආගමිජ්ජනො ව යෙ තෙ කතාතිතීහාරානං බොධිසංභොතානං ආතිසංඝා සංවණ්ණිතා:-

එවං සබ්බඛගසම්පන්නා බොධියා තියතා තරං.
සංඝරං දීඝමඬානං කප්පභොටිසතෙතිපි.

අවිච්චති න උපපජ්ජති තථා ලොකත්තරෙසු ව,
තිජ්ඣාමහණහා බුපපිපාසා න භොතති කාලකඤ්ඤා.

න භොතති බුද්ධො පාණො උපපජ්ජන්තාපි දුග්ගතිං,
ජායමානා මහුස්සෙසු ජම්බුකා න හවති තෙ.

සොතවෙසාලුතා නඬි න හවති මුගපකිත්තා,
ඉඬිගාවං න ගමිජ්ජති උග්ගොබ්‍යඤ්ඤාපණ්ණිකා,

න හවති පරියාපනතා ඡොධියා ජායතා තරං,
චුත්තා ආනන්තරිකෙති සබ්බත්ථ සුද්ධගොචරං.

මිච්ඡාදිට්ඨිං න සෙවනති කමමකිරියදස්සනා,
වසමානාපි සග්ගෙසු අසඤ්ඤං නුපපජ්ජරෙ.

සුඛාචාරසෙසු දෙවෙසු හෙතු නාම න විජ්ජති,
තෙකමමනිනනා සපපුරිසා විසංයුතතා භවාහවෙ,
වරනති ලොභාත්ථරියාය¹ පුරෙනති සබ්බපාරමි ති.

එහ ආභිසංසෙ අධිගතචාව ආගතො, පාරමිගො පුරෙනත්තස්ස වස්ස අකිත්තිමුග්ගණකාලෙ, සබ්බමුග්ගණකාලෙ, ධනඤ්ඤායුරුපකාලෙ, මහාසුදස්සනකාලෙ, මහාගොවිඤ්ඤාලෙ, නිමිමහාරුපකාලෙ, වඤ්ඤාමාරුකාලෙ. විසංයුතසෙට්ඨිකාලෙ, සිවිරුපකාලෙ, වෙස්සනතරුපකාලෙ ති දුතපාරමිතාය පුරිතතතභාවානං පරිමාණං නාම නත්ති; එකනෙතන පනස්ස සසපණ්ඩිතජාතකො:-

භික්ඛාය උපගහං දිස්වා සකතතානං පරිච්චර්ථං,
දුතෙන මෙ සමො නත්ති එසා මෙ දුතපාරමි ති.

එවං අත්තපරිච්චාගං කරුණත්තස්ස දුතපාරමිතා පරමත්ථපාරමිතා නාම ජාතා; හථා සීලවනාගරුපකාලෙ, වලෙපයනාගරුපකාලෙ, භූරිදත්තනාගරුපකාලෙ, ඡද්දත්තනාගරුපකාලෙ, ජයද්දිසරුපපුත්තකාලෙ, අලිනසත්තුකුමාරකාලෙ ති සීලපාරමිතාය පුරිතතතභාවානං පරිමාණං නාම නත්ති, එකනෙතන පනස්ස සබ්බපාරමිතකො:-

සුලෙහි විජ්ඣයනො²පි කොට්ඨයනො³පි සතතිති,
භොජපුත්තෙ න කුපපාමි එසා මෙ සීලපාරමි ති.

එවං අත්තපරිච්චාගං කරුණත්තස්ස සීලපාරමිතා පරමත්ථපාරමිතා නාම ජාතා; තථා සොමනස්සකුමාරකාලෙ, හත්තිපාලකුමාරකාලෙ, අග්ගෙසරපණ්ඩිතකාලෙ ති මහාරජ්ජං පහාය නෙකමමපාරමිතාය පුරිතතතභාවානං පරිමාණං නාම නත්ති, එකනෙතන පනස්ස මුළුසුත සොමජාතකො:-

මහාරජ්ජං හත්ථගතං බෙලපිණ්ඩං ව ඡබ්බසිං,
වජ්ජො න හොති ලගනං එසා මෙ නෙකමමපාරමි ති.

එවං තිස්සබ්බතාය රජ්ජං ඡබ්බසිං තිකමනත්තස්ස නෙකමම පාරමිතා පරමත්ථපාරමිතා නාම ජාතා; තථා විධුරපණ්ඩිතකාලෙ, මහාගොවිඤ්ඤපණ්ඩිතකාලෙ, කුද්දුලපණ්ඩිතකාලෙ, අරකපණ්ඩිතකාලෙ, බොධිපරිබ්බාජකකාලෙ, මහොසධිපණ්ඩිතකාලෙ ති පඤ්ඤා පාරමිතාය පුරිතතතභාවානං පරිමාණං නාම නත්ති, එකනෙතන පනස්ස සත්තුගත්ත⁴ජාතකො සෙනහපණ්ඩිතකාලෙ:-

1-1, 2, 3 වරියායො

2-1, 2, 3 විජ්ඣයනො

3-1, 2, 3 කොට්ඨයනො

4-1 2, 3 සත්තුගතො

පඤ්ඤාය මෙ විචිතනෙතා චාගමණං මොච්ඤං දුබ්බං,
පඤ්ඤාය මෙ සමො නච්චි එසා මෙ පඤ්ඤාපාරමිති.

අනෙතාභග්ගභතං සපපං දසෙසනාසං පඤ්ඤාපාරමිතා පරමත්ථ
පාරමිතා නාම ජාතා; තථා විරියපාරමිතාදීනලපි පුරිතභතභාවානං
පරිමාණං නාම තච්චි, එකනෙතන පනස්ස මහාජනකජාතකො:-

අතිරදසී ජලමජ්ඣෙකා ගතා සබ්බෙව මාත්‍රසා,
විභක්ඛං අඤ්ඤාපාරමිති එසා මෙ විරියපාරමිති.

එවං මහාසමුද්ධං කරනක්ඛං විරියපාරමිතා පරමත්ථපාරමිතා නාම
ජාතා; බන්ධිවාදිජාතකො:-

අවෙතනංව කොට්ටනෙතා¹ තිණ්ණන ඵරසුතා මමං,
කාසිරුජෙ ත කුප්පාමි එසා මෙ බන්ධිපාරමිති

එවං අවෙතනභාවෙන විශ් මහාදුක්ඛං අභිවාසෙනාසං බන්ධි
පාරමිතා පරමත්ථපාරමිතා නාම ජාතා; මහාසුභසොම ජාතකො:-

සච්චවාචං අනුරක්ඛනෙතා වජ්ඣා මම ජීවිතං,
මොච්ඤං එකසතං බන්ධියෙ පරමත්ථ² සච්චපාරමිති

එවං ජීවිතං වජ්ඣා සච්චමනුරක්ඛනාසං සච්චපාරමිතා පරමත්ථ
පාරමිතා නාම ජාතා; මුග්ගසකිජාතකො:-

මාතා පිතා ත මෙ දෙස්සා තපි මෙ දෙස්සං මහායසං,
සබ්බඤ්ඤාතං පියං මස්සං තසමා වතමබ්බසිතිනි.

එවං ජීවිතං වජ්ඣා වතං අබ්බසකිනාසං අබ්බසකිනපාරමිතා
පරමත්ථපාරමිතා නාම ජාතා; එකරුජාතකො:-

ත මං කොපි සතතසති තපිහං භායාමි කස්සපි,
මෙතතාබලෙනුපත්ථෙය්වා රමාමි පවනෙ තදු ති.

එවං ජීවිතමපි අතපලොකෙත්වා මෙතතායනාසං මෙතතාපාර
මිතා පරමත්ථපාරමිතා නාම ජාතා; ලොමහංසජාතකො:-

සුසානෙ සෙය්‍යං කපෙපමි ඡවට්ඨිකං උපනිබ්බයහං,
ගොමණ්ඩලා උපගතත්වා රූපං දසෙසනා නප්පකනාති.

එවං ගාමදුරකෙසු නිවුසිතනාදීති වෙච මාලාගනුපභාරුදීති ච සුඛ
දුක්ඛං උපපාදෙතෙතසුපි උපෙක්ඛං අනතිචක්ඛනාසං උපෙක්ඛාපාර
මිතා පරමත්ථපාරමිතා නාම ජාතා; අයමෙත්ථ සබ්බෙපො, විජාරතො
පනෙස අත්ථො වරියාපිටකතො ගහෙතබ්බො, එවං පාරමියො පුරෙ
ත්වා වෙස්සනාජනනභාවෙ සීතො:-

අවේනනයං පඨවී අවිඤ්ඤාය සුඛං දුඛං,
සාපි දාතව්වා මයං සත්තකතභංගං පකාමපථා'ති.

එවං මහාපඨකමත්තනාති මහාපුඤ්ඤාති කතො ආයුපරියොසානෙන තතො චුතො භූමිකාමත්තෙන නිබ්බතති. තත් අඤ්ඤා දෙවෙ දසති ණානෙති අධිගණතිත්වා යාවතාපුභං දිබ්බසම්පත්තිං අනුභවතොතා මනුස්සගණනය ඉදති සත්තති දිවසෙති ආයුක්කයං පාපුණ්ණියති ති වත්තාති කිලියානති, මාලා මිලායනති, කවේරිති සෙද මුවවනති, කායෙ වෙවණ්ණියං ඔක්කමති, දෙවො දෙවාසනෙන න සණ්ඨතති ති ඉමෙසු පඤ්චස්ස පුබ්බතිමිත්තොසු උපතෙනස්ස තාති දිස්වා සුඤ්ඤා වත භො සග්ගා භවිස්සනති ති සංවෙගජාතාති දෙවතාති මහාසත්තංස පුරිත පාරමිභාවං ඤාතො ඉමස්මිං ඉදති අඤ්ඤාං දෙවලොකං අනුපගන්ත්වා මනුස්සලොකෙ උපපජ්ඣත්වා බුද්ධිභාවං පතොත පුඤ්ඤාති කතො චුතො මනුස්සා දෙවලොකං පරිපුරෙස්සනති ති විතොතොති:-

යතොහං භූමිතෙ කායෙ සහතුමිත්තො නාමහං තද,
දසසහස්සි සමාගන්ත්වා යාවනති පඤ්ඤ ලී මමං.

භාලො යං තෙ මහාචාර! උපපජ්ඣ මාතුකුච්ඡයං,
සදෙවකං භාරයතොතා බුද්ධිස්සු අමතං පදනති.

එවං බුද්ධිභාවත්තං ආයාචිතො කාලං දීපං දෙසං කුලං ජනෙතති යා ආයුපරිමාණනති ඉමාති පඤ්ච මහාචාරොකතාති විලොකෙත්වා කතසතතිට්ඨාතො තතො චුතො සකාරුජකුලෙ පටිසන්ධිං ගහෙත්වා තත් මහාසම්පත්තියා පරිගරියමාතො අනුක්කමෙත භද්දයොබ්බතං අනුපාපුණ්ණිං. ඉමස්මිං අනතරෙ “සතො සම්පජාතො ආනන්ද! බොධි සතොතා භූමිතා කායා වචිත්වා මාතුකුච්ඡං ඔක්කමි”ති ආදීනං සුත්ත පදනඤ්ඤව තෙසං අට්ඨකථාය ව වසෙණ විත්තරෙ වෙදිතබ්බො. සො තිණ්ණං උතුනං අනුච්ඡිකෙසු තිස්ස පාසාදෙසු දෙවලොකසිරි. විය රජ්ජසිරිං අනුභවමාතො උයානකිලිය ගමනසමයෙ අනුක්ක මෙන ජිණ්ණව්‍යාධිමතසක්ඛාතෙ තයො දෙවදුතෙ දිස්වා සඤ්ජාත සංවෙගො නිවතතිත්වා වතුත්තරෙ පබ්බජිතං දිස්වා සාධු පබ්බජ්ජා ති පබ්බජ්ජාය රුචිං උපපාදෙත්වා උයානං ගන්ත්වා තත් දිවසභාගං බෙපෙත්වා මඛලපොකුරණිතිරෙ නිසින්නො තපසකවෙසං ගහෙත්වා ආගතෙන විස්සකමෙත දෙවපුත්තත අලභිකතපටියතොතා රුහුල භද්දස්ස ජාතසාසනං සුත්වා පුත්තසිනෙගස්ස බලවභාවං ඤාතො යාව ඉමං බක්ඛනං න වසිති තාවදෙව තං ඡිද්දිස්සාමි ති විතොතොති සායං නගරං පටිසන්නො:-

තිබ්බිතා නුත සා මාතා තිබ්බිතො නුත සො පිඨා,
තිබ්බිතා නුත සා නාරී යස්සායං ඊදිසො පතී'ති.

නිසාගෙනමයා නාම පිනුවන්සිතාය හාසිතා ඉමං ගාථා සුචා අහං ඉමාය නිබ්බුතපදං සාවතො ඤිතිවතො සවාසගණ්ණයනතං මුත්තාහාරං මුඤ්චිචා තස්සා පෙසෙචා අතතනො හවතං පවිසිත්වා සිරිසයනෙ නිසින්නො නිද්දාවසෙන නාටකානං විටපකාරං දිසවා නිබ්බින්නහදයො ජන්නං උට්ඨාපෙචා භානිතං ආහරපෙචා කනික මාරුග්ග ජන්නසහායොව දසසහසසිලොකධාතුදෙවතාහි භාතපරිවා රෙ මහාභිනිකමණං නිකමිත්වා තෙතෙව රතතාවසෙසෙන තිණි මහාරජ්ජාති අතිකකමම අනොමානදිතීරෙ පබ්බජිත්වා අනුකකමෙන රුජගහං ගතත්වා තත් පිණ්ඩාය වරිත්වා පණ්ඩවපබ්බතපබ්භාසෙර නිසින්නො මගධරජෙන රජෙජන නිමනතියමානො තං පටිගඛිපිත්වා සබ්බඤ්ඤානං පච්චා තස්ස විජිතං ආගමත්වාය තෙන ගතිතපවිඤ්ඤා ආලාරඤ්ච කාලාමං උද්දකඤ්ච උපසඛිකමිත්වා තෙසං සතතිකෙ අධිගත විසෙසෙන අපරිතුට්ඨා ජබ්බස්සාති මහාපධානං පදනිත්වා විසාම පුණණමදිවසෙ පාතොව සෙනාතිනිගමෙ සුජාතාය දින්නං පායාසං පරිභුඤ්ජිත්වා තෙරඤ්ජරුය නදියා සුවණ්ණපාතීං පවාගෙත්වා තෙරඤ්ජරුය නීරෙ මහාවතසණ්ඩ නානාසමපතනීති දිවසහාගං විභිතාමෙත්වා සායණසමයෙ සොභියෙන දින්නං අට්ඨාතිණමුට්ඨං ගගෙත්වා භාලෙත නාගරජෙන අභිත්ථුතගුණො බොධිමණ්ඩං ආරුග්ග තිණාති සත්ථරිත්වා න තාවිමං පලලඛනං හිත්තිස්සාමි යාව මෙ න අනුපාදය ආස වෙති විතතං විමුවිසිස්සාති ඤි පටිඤ්ඤං භානිතං පාවිතදිසාතිමුට්ඨො නිසි දිත්වා සුරියෙ අනත්ථමිතෙ යෙව මාරබලං විධමිත්වා පඨමයාමෙ පුබ්බෙ නිවාසඤ්ඤං මජ්ඣමයාමෙ චුතුපපාතඤ්ඤං පච්චා පච්ඡමයාමාවසානෙ දසබලවතුට්ඨා රජ්ජාදිසබ්බබුද්ධගුණපතිමණ්ඩනං සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤං පටිවිජ්ඣිතොයා යෙව ඉමං අභිධම්මනායසමුද්දං අධිගඤ්ජි, එවමස්ස අධිගමනීද්දනං වෙදිතබ්බං.

එවං අධිගතාභිධම්මො එකපලලබ්භත නිසින්නසත්තාහං අතිමස සත්තාහං වසිකමණ්ඩපාතාහඤ්ච අතිකකමිත්වා වතුපෙථ සත්තාහෙ සගමුඤ්ඤාණාධිගමෙන අධිගතං අභිධම්මං විචිතිත්වා අපරාතිපි අපපාල මුවලිඤ්ජ රජායතනෙසු තිණි සත්තාහාති විභිතාමෙත්වා අට්ඨමෙ සත්තාහෙ අපපාලතිත්වාබරුකමුලෙ නිසින්නො ධම්මගමනීරහාපව්වෙවකබ්භෙන අපෙපාසකුකකතං ආපජ්ජමානො දසසහසසි මහාමුගමපරිවා රෙරා සගමපතිමුගමුනා ආයාචිතබ්බමදෙසනො බුද්ධවකුමුනා ලොකං ඔලෙකෙත්වා මුගමුනො අජෙකිකතං ආදාය කස්ස නු බො අහං පඨමං ධම්මං ඤෙසෙය්‍යන්ති ඔලොකෙත්වායා ආලාරුද්දතානං කාලකතහාවං ඤත්වා පඤ්චවග්ගියානං හිකමුනං බහුපකාරානං අනුස්සරිත්වා උට්ඨායාසනා කාසිපුරං ගව්ජනොයා අනතරුමග්ගෙ උපනෙත සද්ධිං මනෙත ත්වා ආසාලතිපුණණමදිවසෙ ඉසිපතනෙ මගදයෙ පඤ්චවග්ගියානං හිකමුනං වසතවධානං පච්චා තෙ අනනුච්ඡිකෙන සමුද්දවාරෙන සමුද්දවරනෙත සඤ්ඤාපෙචා ධම්මවකකං පව්වෙනත්තො අඤ්ඤා කොණ්ඩඤ්ඤාතෙරපමුඛං අට්ඨාරසමුගමකොට්ඨො අමතපානං

පායෙහි, එවං යාව ධම්මවක්කප්පවත්තනා දෙසනානිදුතං වෙදිතබ්බං; අයමෙත්ථ සබ්බෙපො, විත්ථායෙ පත සාධිතථානං අරියපරියෙසන පබ්බජ්ජා සුත්තාදීනං වසෙන වෙදිතබ්බො; එවං අධිගමනිදුත දෙසනා නිදුතසම්පන්නාය පනස්ස අභිධම්මස්ස අපරුති පි දුරෙතිදුතං අවිදුරෙ නිදුතං සනතිහෙතිදුතනති තිණි නිදුතාති, තත්ථ දීපඛකරපාදමූලතො පට්ඨාය යාව තුසිතපුරු දුරෙතිදුතං වෙදිතබ්බං; භූසිතපුරතො පට්ඨාය යාවබොධිමණ්ඩා අවිදුරෙතිදුතං; “එකං සමයං ගගවා දෙවෙපු ව්හ රති තාවතිංසෙපු පාරිච්ඡත්තකමූලෙ පණ්ණකමෙලසිලායං, තත්ථ බො ගගවා දෙවතානං තාවතිංසානං අභිධම්මකථං කපෙති”ති ඉදමස්ස සනති හෙ නිදුතං; අයං තාව තිදුතකථා;

නිදුතකථා නිවසිතා.

ඉදුති:-

ඉති මෙ භාසමානස්ස අභිධම්මකථං ඉමං,
අවිඤ්ඤා නිසාමෙථ දුලලහා ගි අයං භථා ති.

එවං පටිඤ්ඤාතාය අභිධම්මකථාය කථනොක්කාසො සම්පන්නො, තත්ථ යසමා අභිධම්මො නාම ධම්මසංග්ගාදීති සත්තප්පකරණාති, ධම්මසංග්ගාදී විත්තප්පාදකණ්ඩාදීනං වසෙන වත්තාරි කණ්ඩාති, විත්තප්පාදකණ්ඩාදී මාතිනාපදභාජනිය වසෙන දුට්ඨං; තත්ථ මාතිනා ආදි; සා පි තිකමාතිනා දුකමාතිනා ති දුට්ඨං; තත්ථ තිකමාතිනා ආදි; තිකමාතිනාය පි කුසලානිකං; කුසලානිකො පි කුසලා ධම්මා ති ඉදං පදං; තස්මා:-

ඉතො පට්ඨාය ගමරිං අභිධම්මකථං ඉමං,
වුච්චමානං නිසාමෙථ එකස්සා සංඛු සාධවො ති.

“කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මා අබ්බාසනා ධම්මා”ති අයං තාව ආදිපදෙන ලභ්භාමො කුසලානිකො නාම; “සුඛාය වෙදනාය සමප සුත්තා ධම්මා දුක්ඛාය වෙදනාය සමපසුත්තා ධම්මා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සමපසුත්තා ධම්මා”ති අයං සබ්බපදෙහි ලභ්භාමො වෙද නත්තො නාම; එවං ආදිපදවසෙන වා සබ්බපදවසෙන වා සබ්බ සමපි තිකදුක්ඛානං නාමං වෙදිතබ්බං, සබ්බෙව වෙතො පඤ්චදසහි පරිච්ඡේදෙහි වචනිතා, තිකානං හි එතො පරිච්ඡේදෙ දුක්ඛානං වතුඤ්ඤ, “ගෙගුඛමමා නගෙගුඛමමා”ති ආදයො හි ඡද්දා, ගත්තො ව අත්තො ව අඤ්ඤමඤ්ඤසම්මතො කණ්ණිකා වීය සපා වීය හුක්ඛා සිත්තතා ගෙගුගොච්ඡතො ති වුච්චති, තතො පරෙ “සප්ප වච්ඤා ධම්මා අසප්ප වච්ඤා ධම්මා”ති ආදයො සත්තදුක්ඛා අඤ්ඤමඤ්ඤ අසමිකා කෙවලං දුක්ඛාමඤ්ඤතො උච්චිතිතා උච්චිතිතා වීජුං වීජුං.

භොවත්තනතරෙ' ධර්මතතා අඤ්ඤාති ව මහනතරුදකෙති චුලලකතතා චුලලනතරුදකා ති වෙදිතබ්බා, තතො පරං ආසවදකාදිනං ඡන්තං දුක්ඛානං වසෙත ආසවයොප්පකො, සංයොජ්ජනාදිනං වසෙන සංයොජ්ජන ගොප්පකො, නරා ගත්ථ ඔස යොග නිවරණ දුක්ඛාදිනං වසෙන ගත්ථ ඔස යොග නිවරණ ගොප්පකා, පරමාසදකාදිනං පඤ්ඤානං වසෙන පරමාසගොප්පකො ති සබ්බෙපි සත්තගොප්පකා වෙදිතබ්බා; තතො පරං **“සාරම්මණා බම්මා”**ති ආදයො වතුදුස මහනතරුදකා නාම, තතො උපාදනදුක්ඛාදයො ඡ දුක්ඛ උපාදනගොප්පකො නාම, තතො කිලෙසදුක්ඛාදයො අට්ඨ දුක්ඛ කිලෙසගොප්පකො නාම, තතො පරං දස්සනෙනපහානබ්බදුක්ඛාදයො අට්ඨාරස දුක්ඛ අභිධම්මමාතිකාය පරියොසානෙ ධර්මතතා පිට්ඨිදුක්ඛා නාම, **“විජ්ජානාගිනො බම්මා අවිජ්ජානාගිනො බම්මා”**ති ආදයො පත ආවත්තාදිස දුක්ඛ සුත්තනතිකදුක්ඛා නාම, එවං සබ්බෙපෙන පඤ්ඤාසති පරිචේදදෙති වචනිතා ති වෙදිතබ්බා;

එවං වචනිතා පනෙනෙ සප්පදෙසතිප්පදෙසවසෙන දො ව කොට්ඨාසා ගොතති, තෙසු හි තව තිත්තා එකසත්තති ව දුක්ඛ සප්පදෙසානං රූපාරූප බම්මානං පරිඤ්ඤාතිතතා සප්පදෙසා නාම අවසෙසා තෙරස තිත්තා එකසත්තති ව දුක්ඛ නිප්පදෙසා නාම, නාත්තිකෙසු තාව වෙදිතතතිකො විතකකතතිකො පිතිතතිකො උපානතතතිකො අතිතතතිකො වත්තාරෙ ආරම්භතතිකා ති ඉමෙ නව තිත්තා සප්පදෙසා නාම, දුක්ඛෙසු ගෙතුගොප්පාදිනං උපාදනගොප්පකපරියොසානානං නව න්තං ගොප්පකානං පරියොසානෙ තයො තයො දුක්ඛ, කිලෙස ගොප්පකපරියොසානෙ වත්තාරෙ දුක්ඛ, **“විහතසම්පයුත්තා බම්මා විහතවිපයුත්තා බම්මා විහතසංසට්ඨා බම්මා විහතවිසංසට්ඨා බම්මා”**ති දො මහනතරුදකා, සුත්තනතිකදුක්ඛෙසු අධිවචනදුක්ඛ පඤ්ඤානදුක්ඛා නිරුත්තිදුක්ඛා නාමරූපදුක්ඛා ති ඉමෙ වත්තාරෙ දුක්ඛ ධර්මො අවසෙසා අට්ඨකිංස දුක්ඛ වාති එතෙ සප්පදෙසා නාම, චුත්තාවසෙසා තිත්තා සබ්බෙපි නිප්පදෙසා ති වෙදිතබ්බා.

ඉදති කුසලා බම්මා ති ආදිනං මාතිකාපදනං අශමනුප්පබ්බපද වණ්ණො; කුසලසදො නාව ආරෙග්ග අනවජ්ජ ඡේත සුඛවිපාකෙසු දිස්සති; අයඤ්ඤි **“කච්චි නු භොතො කුසලං? කච්චි නු භොතො අනාම ය”**තති ආදිසු ආරෙග්ගෙ දිස්සති, **“කතමො පත ගන්තො! නායසමාවා රෙ කුසලො? යො ඛො මහාරජ! නායසමාවා රෙ අනවජ්ජො ති ව, පුත ව පරං ගන්තො! එතදනුත්තරියං යථා ගතවා බම්මං දෙසෙති කුසලෙසු බමුමසු”**ති ව එවමාදිසු අනවජ්ජ, **“කුසලො තිං රථස්ස අඛන පච්චිකානං, කුසලා නව්චිතස්ස, සිකිතිකා වාතුරිභියො”**ති ආදිසු ඡේතෙ, **“කුසලානං භික්ඛවෙ! බම්මානං සමාදුතගෙතු, කුසලස්ස කම්මස්ස කතතතා උපවිතතතා”**ති ආදිසු සුඛවිපාකො, ස්වායම්බ ආරෙ

ගෙස පි අනවජේ පි සුබවිපාකෙ පි වට්ටති. බමමසඤ්ඤා පනායං පරි යතතිගෙභු ගුණ නිසංයත නිජ්ජවතාදිසු දිස්සති; අයං හි “බමමං පරියාපුණ්ණාති සුභතං ගෙය්‍ය”නති ආදිසු පරියතතියං දිස්සති, “ගෙ භූමති ඤාණං බමමපටිසම්බද්ධ”ති ආදිසු හෙතෙමි,

“න හි බමමො අබමමො ඵ උගො සම්බවිපාකිනො,
අබමමො තිරයං තෙනි බමමො පාපෙති සුග්ගති”නති.

ආදිසු ගුණේ, “තස්මිං ඛො පන සමයෙ බමමා හොනති, බමමෙසු බමමානුපසස්සි විහරති”ති ආදිසු නිසංයතනිජ්ජවතායං, ස්වායම්බාපි නිසංයතනිජ්ජවතායමෙව වට්ටති. වචනජෝ පනෙත-භූමිජිනෙ පාප කෙ බමමෙ සලයනති චලයනති කමෙපනති විධිංසෙන්නී ති=කුසලා; භූමිජිනෙත වා අංකාරෙන සයනති ති=කුසා, තෙ අකුසල සඛිංතෙ කුසෙ ලුනනති ජිගුන්නති ති=කුසලා; භූමිජිනානං වා සානතො තනුකර ණතො ඔසානකරණතො ඤාණං භූසං තාම, තෙන කුසෙන ලාතබ්බා ති=කුසලා; ගහෙනබ්බා පවතෙනතබ්බාති අජෝ; යථා වා කුසා උභය භාගගතං හත්ථපපදෙසං ලුනනති. එවමිමෙපි උපසන්නානුපසන්නා වෙන උභයභාගගතං කිලෙසපක්ඛං ලුනනති, තස්මා කුසා විය ලුන නති ති පි=කුසලා; අත්තනො පන සභාවං ධාරෙන්නී ති-බමමා, ධාරී යනති වා පච්චයෙති ධාරීයනති වා යථාසභාවතො ති=බමමා, න කුසලා= අකුසලා; මිත්තපටිපක්ඛා අමිත්තා විය ලොභාදිපටිපක්ඛා අලොභාද යො විය; කුසලපටිපක්ඛා ති අජෝ; න බ්‍යාභතා ති=අබ්‍යාභතා කුසලා කුසලභාවෙන අකම්මා ති අජෝ; තෙසු පන අනවජ්ජසුබවිපාකලක්ඛ ණා කුසලා, සාවජ්ජලක්ඛවිපාකලක්ඛණා අකුසලා, අවිපාකලක්ඛණා අබ්‍යාභතා, කිං පනෙහාති කුසලා ති වා බමමා ති වාතී ආදීති එකධර්මා ති? උදහ්ස නානධර්මා ති? කිං චෙත්ථ යදි තාච එකධර්මා ති කුසලා බමමා ති ඉදං කුසලාකුසලා ති වූපතසදිසං හොති? අථ තානධර්මා ති, තිකදුක්ඛානං ඡක්ඛකුචක්ඛභාවො ආපජ්ජති පදනස්සව අසම්බන්ධො, යථා හි “කුසලා රූපං වහ්නුමා”ති වුත්තෙත අත්ථවසෙන අඤ්ඤාමඤ්ඤා අනොලොභෙනතානං පදනං න ඤොවි සම්බන්ධො, එවමිධාපි පදනං අසම්බන්ධො ආපජ්ජති, පුබ්බාපරසම්බන්ධරහිතාති ව පදති නිප්පයොජ නාති තාම හොනති, යා පි වෙසා පරතො “කතමෙ බමමා කුසලා?”ති පුච්ඡා, නාය පි සද්ධිං විරෙධො ආපජ්ජති. තෙව හි බමමා කුසලා, අථ ව පතිදං වුච්චති “කතමෙ බමමා කුසලා?”ති,

අපරෙ නයො, යදි එතාති එකධර්මා ති තිණ්ණං බමමානං එකතතං කුසලාදීනමපි එකතතං ආපජ්ජති, කුසලාදිපරනං¹ හි තිණ්ණමපි බමමානං බමමභාවෙන එකතතං, තස්මා බමමතතයෙත සද්ධිං අත්ථතො නිත්තානත්තානං කුසලාදීනමපි එකතතං ආපජ්ජති, යදෙව කුසලං තං අකුසලං තං අබ්‍යාභතනති, අථාපි තිණ්ණං බමමානං එකතතං න

සමපටිච්ඡිත, අසේඤ්ඤා ව කුසලපථේ ධර්මො අසේඤ්ඤා අකුසලපථේ අසේඤ්ඤා අබ්‍යාකතපථේ වදා, එවං සනෙත ධර්මො නාම භාවො භාවතො ව අසේඤ්ඤා අභාවො ති කුසලපථේ භාවසංඛාරා ධර්මො, අසේඤ්ඤා අකුසලපථේ ධර්මො අභාවතො සියා, තථා අබ්‍යාකතපථේ, තෙති ව අසේඤ්ඤා කුසලපථේ පි, එවං අභාවතො ආපනෙතති ධර්මෙති අනසේඤ්ඤා කුසලාදයො පි අභාවා යෙව සිසුනති සබ්බමෙතං අකාරණං, කසමා? යථානුමතීවොභාරසිද්ධිතො, වොභාසෙති යථා යථා අනේපු අනුමතො සමපටිච්ඡිතො තථා තථෙව සිද්ධො, න වායං “කුසලා ධර්මො” ති ආදිපු කුසලපුබ්බො ධර්මාභිලාපො ධර්මපථේ ව කුසලාභිලාපො යථා කුසලා කුසලා ති එවං අත්ථිසෙසාභාවෙන පණ්ණිනෙති සමපටිච්ඡිතො, න ව කුසලා රූපං චක්ඛුමා සද්දං විශ අසද්දමසද්දං අනොලොකිතත්ථාවෙන, කුසලසද්දෙ, පනෙත් අනවච්ඡි සුඛවිපාකසංඛාරායං අත්ථසං ජොතනභාවෙන සමපටිච්ඡිතො, අකුසලසද්දෙ සාවච්ඡි දුක්ඛ විපාකත්ථ ජොතකතෙතන, අබ්‍යාකතසද්දෙ අවිපාකත්ථ ජොතකතෙතන, ධර්ම සද්දෙ සභාවධාරණාදි අත්ථජොතකතෙතන, යො එතෙසං අසද්දකරනතනෙරෙ වුවමනො අත්තනො අත්ථසංඛාරො දීපෙති, සබ්බෙව හි එතෙ සභාවධාරණාදිනා ලක්ඛණෙන ධර්මො කුසලාදිසද්ද වාපි ධර්මසද්දසං පුරතො වුවමනා අත්තනො අත්ථිසෙසං තස්සා දීපෙනති, ධර්මො ති කුසලො වා තොති අකුසලො වා අබ්‍යාකතො වා, එවමනෙති විසුං විසුං වුවමනා අත්තනො අත්තනො අත්ථමතන දීපකතෙතන සමපටිච්ඡිතා, ධර්මසද්දෙන සහ වුවමනා අත්තනො අත්තනො අත්ථසංඛාරො අත්ථිසෙසං වා දීපකතෙතන ලොකෙ පණ්ණිනෙති සමපටිච්ඡිතා, තස්මා යදෙතමෙත්ථ එකධර්මානුමතං විකප්පෙතො දෙසාරෙපණ්ණාරණං වුත්තං, සබ්බමෙතං අකාරණං, අයං තාව කුසලභතියං අනුපුබ්බපදවණ්ණනා, ඉමිනාව නයෙන සෙසතිකදුකා තවපි නයො වෙදිතබ්බො, ඉතො පරං පන විසෙසමතනමෙව චක්ඛාමි.

සුඛාය වෙදනාය සම්පසුත්තා ති ආදිපු සුඛසද්දෙ තාව සුඛවෙදනා සුඛමුල සුඛාරම්භෙ සුඛහෙතු සුඛපට්ඨයධාරා අබ්‍යාපජ්ඣතිබ්බොණාදිපු දිස්සති, අයං හි “සුඛස්ස ව පහාණං” ති ආදිපු සුඛවෙදනාය දිස්සති, “සුඛො මුඛානං උපපාදෙ, සුඛා විරහතො ලොකෙ” ති ආදිපු සුඛමුලෙ, “යස්මා ව ඛො මහාලී! රූපං සුඛං සුඛානුපජ්ජිතං සුඛා චක්ඛන්ත” ති ආදිපු සුඛාරම්භෙ, “සුඛස්සෙතං හික්ඛවෙ! අභිච්චතං යදිදං පුඤ්ඤති” ති ආදිපු සුඛහෙතුවෙ, “යාවසද්දං හික්ඛවෙ! න සුඛං අකමානෙන පාපුණ්ණං යාව සුඛා සග්ගා, න තෙ සුඛං පජානන්ති යෙ න පස්සන්ති නන්ත” ති ආදිපු සුඛ පට්ඨයධාරානෙ, “දිට්ඨ ධර්මසුඛවිහාරො එතෙ ධර්මො” ති ආදිපු අබ්‍යාපජ්ඣ, “තිබ්බොණං පරමං සුඛං” ති ආදිපු තිබ්බොණෙ, ඉධ පනායං සුඛවෙදනායමෙව දට්ඨබ්බො. වෙදනාසද්දෙ “විදිතා මෙ වෙදනා උපපජ්ජන්ති” ති ආදිපු වෙදසිතයමි යෙව චත්තති. දුක්ඛසද්දෙ දුක්ඛවෙදනා දුක්ඛවජ්ඣ දුක්ඛාරම්භෙ දුක්ඛ පට්ඨය දුක්ඛපට්ඨයධාරාදිපු දිස්සති, අයං හි “දුක්ඛස්ස ව පහාණං” ති

ආදිපු දුකට වෙදනායං දිසාති, “ජාති පි දුකට” ති ආදිපු දුකට වන්නා,
 සමං, “සසමා ව බො මනාලි! රූපං දුකට දුකටානුපතීතං
 දුකටා වකකන්ත” නති ආදිපු දුකටාරම්මණෙ, “දුකෙතො පාපස්ස උච්ච
 යො” ති ආදිපු දුකට පච්චයෙ, “යාවන්දුදං භික්කවෙ! න සුඛාරං අකමා
 තෙන පාපුණ්ණං යාව දුකටා තිරයා” ති ආදිපු දුකට පච්චයට්ඨානෙ,
 ඉධ පනායං දුකට වෙදනායමෙව දට්ඨබ්බො. වචනන්තො පනෙත්ථ
 සුඛයති ති=සුඛා; දුකටයති ති=දුකටා; න දුකටා අසුඛා ති=අදුකටම
 සුඛා; මහාඥ පදසනිවසෙන වුත්තො. සබ්බාපි ආරම්මණරසං වෙදි
 යනති අනුභවනති ති=වෙදනා; නාසු ඉට්ඨානුභවනලක්කණා සුඛා,
 අත්ඨානුභවනලක්කණා දුකටා, උභයවිපරිතානුභවනලක්කණා අදුකට
 මසුඛා, යො පනායං තිසුප් පදෙසු සමපසුත්තසද්දො, තස්සන්තො-සමං
 පකාරෙති යුත්තො ති=සමපසුත්තා; කතරෙති පකාරෙති? ති, එකුපපාද
 නාදීති; තත්ථ කෙවි ධම්මා කෙහිවි ධම්මෙති සමපසුත්තා? ති, ආමන්තා,
 ඉති හි ඉමස්ස පඤ්ඤාස්ස පටිකෙට්ඨපෙ නනු අත්ථ කෙවි ධම්මා කෙහිවි
 ධම්මෙති සහගතා සහජාතා සංසඨා එකුපපාද එකතිරෙධා එකවන්ත්‍ර
 කා එකාරම්මණා ති, එවං එකුපපාදදීතං වසෙන සමපයොගන්තො
 වුත්තො, ඉති ඉමෙති එකුපපාදනාදීති සමං පකාරෙති යුත්තො ති=සමප
 සුත්තා;

විපාකතතිකෙ අඤ්ඤමඤ්ඤ විසිට්ඨානං කුසලාකුසලානං පාකා ති=
 විපාකා; විපකකභාවමාපන්නානං අරූපධම්මානමෙතං අධිවචනං;
 විපාකධම්මධම්මා ති විපාක සභාවධම්මා; යථා ජාතිජරා සභාවා ජාති
 ජරපකතිනා සත්තා ජාතිධම්මා ජරධම්මා ති වුවචනති, එවං විපාකජන
 කට්ඨන විපාකසභාවා විපාකපකතිකා ධම්මා ති අන්තො; තතිසපදං
 උභයසභාවපටිකෙට්ඨපවසෙන වුත්තං.

උපාදිනනුපාදනියතතිකෙ ආරම්මණකරණවසෙන තණ්හාදීති
 උපෙතෙන කල්මිකා ආදිනනා¹ එලභාවෙන ගතිතා ති=උපාදිනනා;
 ආරම්මණභාවං උපගන්තො උපාදනසම්මුඤ්ඤිත උපාදනානං හිතා ති=
 උපාදනිකා; උපාදනස්ස ආරම්මණපච්චයභුත්තානමෙතං අධිවචනං;
 උපාදිනනා ව තෙ උපාදනියා වා ති=උපාදිනනුපාදනියා; සාසවකම්ම
 නිබ්බත්තානං රූපාරූපධම්මානමෙතං අධිවචනං; ඉමිකා නයෙන සෙස
 පද්ධතෙ² පි පටිසෙධසතිතො අන්තො වෙදිතබ්බො.

සංකිලිට්ඨ සංකිලෙහතතිකෙ සංකිලෙසෙති ති=සංකිලෙසො,
 විබාධති උපතාපෙති වා ති අන්තො; සංකිලෙසෙන සමන්තාගතා සංකි
 ලිට්ඨා, අත්තානං ආරම්මණං කතො පච්චත්තෙන සංකිලෙසං අරහන්ති
 සංකිලෙසෙ වා තියුත්තා තස්ස ආරම්මණභාවං අනතිකක්කමනතො ති=
 සංකිලෙසිකා; සංකිලෙසස්ස ආරම්මණපච්චයභුත්තානමෙතං අධිවච
 නං; සංකිලිට්ඨා ව තෙ සංකිලෙසිනා වා ති=සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිකා;
 සෙසපද්ධතෙ පි පුරිමන්තිකෙ වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බො.

චූත්තමෙව ආවයං ගමෙනාති ති පි=ආවයගාමිනො; සංඝවකුසලාකුසලානං එතං අධිවචනං; තභො එව ආවයසංඛ්‍යානා වයා අපෙකන්තා තිබ්බාණං අපෙකං වයා ති=අපවයො; තං ආරම්භං කල්‍යා පවත්තන තො අපවයං ගච්ඡන්ති ති=අපවයගාමිනො; අරියමග්ගානමෙතං අධිවචනං; අපි ච පාඨාරං ඉට්ඨකපසසි පිය පවත්තං ආවිතන්තා ගච්ඡන්ති ති=ආවයගාමිනො; තෙන පිතං විතං¹ විභංසයමානො පුරිසො විය හදෙව පවත්තං අපවත්තනා ගච්ඡන්ති ති=අපවයගාමිනො; තතිය පදං උභයපටිකේවපෙන චූත්තං.

සෙකකතතිකෙ තිසු සිකඛාසු ජාතා ති පි=සෙකඛා; සත්තන්තං සෙකඛානං එතෙ ති පි සෙකඛා; අපරියොසිතසිකඛතතා සයමෙව සිකකතති ති පි=සෙකඛා; උපරි සිංඛිතබ්බාභාවතො න සෙකඛා ති=අසෙකඛා; චූඨිප්පත්තා වා සෙකඛා ති පි=අසෙකඛා; අරුත්තඵල ධම්මානං එතං අධිවචනං; තතියපදං උභයපටිකේවපෙන චූත්තං.

පරිත්තතතිකෙ සමන්තතො ඛණ්ඩිතතතා අපපමත්තකං පරිත්ත තති චූච්චති, පරිත්තං ගොමයපිණ්ඩිනති ආදිසු විය, ඉමෙපි² අප්පානු භාවතාය පරිත්තා වියා ති=පටිත්තා; කාමාවචරධම්මානමෙතං අධිවචනං; කිලෙසපිකඛමහනසමත්තාය පිපුලඵලතාය දිසසන්තාතතාය ච මහන්තභාවං ගතා මහන්තෙති වා උළාරච්ඡන්දවිරියවිත්තපඤ්ඤාති ගතා පටිපත්තා ති පි=මහගහනා; පමාණකර ධම්මා රුගාදයො; පමාණං නාම ආරම්භන්තො වා සමපයොගතො වා, තස්මි එතෙසං පමාණං පමාණස්ස ච පටිපත්තා ති=අසමාණා;

පරිත්තාරම්භන්තතිකෙ පරිත්තං ආරම්භං එතෙසන්ති=පටිත්තාරම්භා; සෙසපදදායෙපි එසෙව නයො.

තිත්තතිකෙ ගිතා ති ලාමනා අකුසලා ධම්මා; තිත්තපණ්ණිතානං මණ්ඩෙ භවා ති=මණ්ඩමා; අවසෙසා හෙතුමනා ධම්මා උත්තමධෙස්සින අත්තපහධෙස්සින ව=පණ්ණිතා; ලොකුහතරු ධම්මා;

මිච්ඡත්තතතිකෙ තිත්තසුඛාවයා මෙ භවිස්සන්ති ති එවං ආයිංසිතාපි තථා අභාවතො අසුභාදිසු යෙව සුභන්ති ආදි විපරිත්තප්පවත්තිතො ච මිච්ඡාසභාවා ති මිච්ඡත්තා; විපාකදුතෙ සති ඛණ්ඩිතෙදුතන්තරමෙව විපාකදුතතො නියන්තා; මිච්ඡත්තා ච තෙ තියතා වා ති=මිච්ඡත්ත නියන්තා; චූත්තවිපරිත්තෙත අත්තෙත සමා සභාවා ති=සමමත්තා; සමමත්තා ච තෙ තියතා ච අත්තන්තරමෙව ඵලදුන්නො ති³ සමමත්ත නියන්තා; උභයපාපි න තියතා ති=අනියන්තා;

මග්ගාරම්භන්තතිකෙ තිබ්බාණං මග්ගති ගවෙසති කිලෙසෙ වා මාරෙන්නො ගච්ඡති ති=මග්ගො; මග්ගො ආරම්භං එතෙසන්ති=මග්ගාරම්භා; අට්ඨබ්බිකොපි මග්ගො පට්ඨයධෙස්සින එතෙසං හෙතු ති=මග්ගහෙතුකා; මග්ගසමප්පත්තා වා හෙතු මග්ගෙ වා හෙතු ති

මගහගෙනු; හෙ එතෙසං හෙනු ති පි=මගහගෙනුකා; සම්මාදිට්ඨි සං මග්ගො චෙව හෙනු ව ඉති මග්ගො හෙනු එතෙසනතිපි=මගහගෙනුකා; අධිගච්ඡා පච්ඡන්නථෙවිත මග්ගො අධිපති එතෙසනති=මග්ගාධි පතිනො;

උපපන්නතතිකෙ උපපාදනො පච්ඡාය යාව හඬනා¹ උද්ධං පන්නා ගතා පච්ඡන්තා ති=උපපන්නා; න උපපන්නා ති=අනුපපන්නා; පරිනිවට්ඨිත කාරණෙකදෙසත්තා අවස්සං උපපජ්ජන්තති ති=උපපාදිනො;

අතීතතතිකෙ අත්තනො සභාවං උපපාදදිලක්ඛණං වා පච්ඡා අතීකන්නා ති=අතීනා; තදුභග්ගපි න අාගතා ති=අනාගතා; තං තං කාරණං පටිච්ච උපපන්නා ති=පච්චුපපන්නා;

තදනන්තරතතිකෙ අතීතං අාරමමණං එතෙසනති=අතීනා රමමණා; සෙසපදඤ්ඤෙ පි එසෙව නයො.

අජ්ඣත්තතතිකෙ එවං වත්තමානා මයං අත්තා ති ගහණං ගම්ඤ්ජා මා ති ඉමිනා වීය අධිපපායෙන අත්තානං අධිකාරං කත්වා පච්ඡන්තා ති=අජ්ඣත්තා; අජ්ඣත්තසද්දෙ පනායං ගොවරජ්ඣතෙන නියකජ්ඣතෙන අජ්ඣත්තජ්ඣතෙන වීසයජ්ඣතෙන ති වතුපු අනෙපු දිස්සති. “තෙනා නන්ද! භික්ඛුනා තස්මිං යෙව පුරිමස්මිං සමාධිනිමිතෙන අජ්ඣත්තමෙව විත්තං සණ්ඨපෙතබ්බං, අජ්ඣත්තරතො සමාහිතො”ති ආදිපු හි අයං ගොවරජ්ඣතෙන දිස්සති, “අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං, අජ්ඣත්තං වා ධම්මෙපු ධම්මානුපසස්සි විහරති”ති ආදිපු නියකජ්ඣතෙන, “ඡ අජ්ඣත්ති කාති ආයතනාති”ති ආදිපු අජ්ඣත්තජ්ඣතෙන, “අයං ඛො පනා නන්ද! විහාරෙ තථාගතෙන අභිසම්මුද්ධො යදිදං සම්බලිමිත්තානං අමතසිකාරු අජ්ඣත්තං පුඤ්ඤානං උපසම්පජ්ජි විහරති”ති ආදිපු වීස යජ්ඣතෙන, ඉස්සරියට්ඨානෙ ති අනෙ; එලසමාපත්ති හි බුද්ධානං ඉස්සරියට්ඨානං නාම, ඉධ පන නියකජ්ඣතෙන අධිපෙපනො, තස්මා අත්තනො සත්තානෙ පච්ඡන්තා පාටිපුග්ගලීකා ධම්මා අජ්ඣත්තා ති චෙදි තබ්බා, තතො බහිභුතා පන ඉන්ද්‍රියබ්බා වා අතින්ද්‍රියබ්බා වා බහිද්ධා නාම; තතීයපදං තදුභග්ගවසෙන වුත්තං.

අනන්තරතතිකො තෙයෙව තීපකාරෙ පි ධම්මෙ අාරමමණං කත්වා පච්ඡන්තවසෙන වුත්තො.

සතිදස්සනතතිකෙ දට්ඨබ්බභාවසම්බාතෙන සහ නිදස්සනෙනා ති=සතිදස්සනා; පටිගන්නභාවසම්බාතෙන සහ පටිසෙකා ති=සප්පටිසා; සතිදස්සනා ව තෙ සප්පටිසා වා ති=සතිදස්සනසප්පටිසා; තත්ථ එතෙ සං දට්ඨබ්බභාවසම්බාතං නිදස්සනනති=අතිදස්සනා; අතිදස්සනා ව තෙ වුත්තනසෙතෙව සප්පටිසා වා ති=අතිදස්සනසප්පටිසා; තතීයපදං උභයපටිසෙකවපෙන වුත්තං, අයං නාව තිකමානිකාය අනුපුබ්බපද වණණනා.

දුක්ඛාතීතාය පන තිකෙසු අනාගතපදවණ්ණනං යෙව කරියාම,
 හෙතුගොච්ඡකො තාව හෙතුධම්මා හි මූලවේදන හෙතු සැබාතා ධම්මා;
 හෙතු ධම්මා ති පි පාඨො; න හෙතු ති තෙසං යෙව පටිකෙඛපච්චනං;
 සම්පයොගතො පච්චෙනන සහ හෙතුනා ති=සහෙතුකා; තථෙව
 පච්චෙනා තත්ථ එතෙසං හෙතු ති=අහෙතුකා; එකුප්පාදදිතා¹
 හෙතුනා සම්පයුතතා ති=සහෙතුසම්පයුතතා; හෙතුනා විපායුතතා ති=
 හෙතුච්ඡයුතතා; ඉමෙසං ද්විත්තමපි දුක්ඛානං නිඤ්චාපි අත්තො
 නාතතතං තත්ථ, දෙසනාච්චාසෙන පන තථා බුරුකිත්තානං වා පුග්ග
 ලානං අර්ක්කාසයවසෙන වුත්තා, තතො පරං පඨමදුක්ඛං දුතියන්තියෙති
 සද්ධිං යොජන්තො තෙසං හෙතු නහෙතු ආදීනං පදනං වසෙන යථා
 සම්භවතො අපරෙ පි තයො දුක්ඛා වුත්තා. තත්ථ යථෙව හෙතු වෙව
 ධම්මා සහෙතුකා වා ති එතං සම්භවති, තථා හෙතු වෙව ධම්මා අහෙතු
 කා වා ති ඉදමපි, යථා ව සහෙතුකා වෙව ධම්මා න ව හෙතු ති එතං
 සම්භවති, තථා අහෙතුකා වෙව ධම්මා න ව හෙතු ති ඉදමපි, හෙතු
 සම්පයුත්තදුක්ඛෙත සද්ධිං යොජන්තාය පි එසෙව තයො, තත්ථ යදෙතං
 නහෙතුකා ධම්මා සහෙතුකාපි අහෙතුකා පි ති සිද්ධො න හෙතු
 බො පන ධම්මා ති අතිරික්තං බො පනාති ඉදං² වුත්තං, තස්ස
 වසෙන අයං අතිරෙකත්ථො සම්භවිතො ති වෙදිතබ්බො, කථං?
 න කෙවලං නහෙතු ධම්මා, අථබො අඤ්ඤපි න ව සහෙතු අහෙ
 තුකා³ ඉවෙව, අථබො අඤ්ඤථා පි ති ඉදං වුත්තං හොති, යථෙව
 ති නහෙතුධම්මා සහෙතුකා පි අහෙතුකා පි, එවං හෙතුධම්මා සහෙ
 තුකා පි අහෙතුකා පි, එවං නහෙතුධම්මා හෙතුසම්පයුතතා පි හෙතු
 ච්ඡයුතතා පි ති,

වුලුත්තරදුක්ඛෙසු අත්තතො නිප්පාදකෙන සහ පච්චයෙනා ති=
 සප්පච්චයා; තත්ථ එතෙසං උප්පාදෙ වා සිතියං වා පච්චයා ති=අප්පච්චයා;
 පච්චයෙති සමාගන්තො කතා ති=සබ්බතා; න සබ්බතා ති=අසබ්බතා;
 අවිතිබ්බොගවසෙන රූපං එතෙසං අත්ථ ත්=රූපිනො; තථාච්චං තත්ථ
 එතෙසං රූපන්ති=අරූපිනො; රූපන්⁴ලක්ඛණං වා රූපං, තං එතෙ
 සං අත්ථ ති=රූපිනො; න රූපිනො=අරූපිනො, ලොකිකා ධම්මා ති
 ලොකො වුවවති ලුප්ථතපලුප්ථතයේන වට්ටං; තස්මිං පරියාපන්න
 භාවෙන ලොකෙ තියුත්තා ති=ලොකිකා; තතො උත්තිණ්ණං ති=
 උත්තරං; ලොකෙ අපරියාපන්නභාවෙන ලොකතො උත්තරං ති=ලො
 කුත්තරං; භෙත්ති විඤ්ඤායා ති වක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදියු කෙත්ති එකෙන
 වක්ඛුච්ඤ්ඤාණෙන වා සොත්ථිඤ්ඤාණෙන වා විජාතිතබ්බා; භෙත්ති
 න විඤ්ඤායා ති තෙතෙව වක්ඛුච්ඤ්ඤාණෙන වා සොත්ථිඤ්ඤා
 ණෙන වා න විජාතිතබ්බා; එවං සනෙත ද්විත්තමපි පදනං අත්තො
 නත්තතො දුක්ඛො හොති.

1-4 එකුප්පාදදිතා

2-4 පදං

3-5 අහෙතුකාපි අහෙතුකාපි

4-1, 2 3, 4 රූප

ආසවගොච්ඡකෙ ආසවනී ති=ආසවා; වකුට්ඨො ටි-පෙ-මනතො පි සපදනති පවනනාති ති පවන. ගොති; ධම්මෙනා යාව ගොත්භු නො සතො යාව භවනා සවනති ති වා=ආසවා; එතෙ ධම්මෙ එතෙසු භතො සං අනෙතොකර්තො පවනනනති අනෙතො; අනෙතොකර්තෙතො හි අයං ආකාරො; චිරපාරිවාසියෙදෙතො මදිරුදයො ආසවා වියා ති ටි=ආසවා; ප්‍රොකයමිං හි චිරපාරිවාසියා මදිරුදයො ආසවා ති පුළුවනති, යදි ව චිරපාරිවාසියෙදෙතො ආසවා එතෙ යෙවි භවිතුමරහනති, පුතතං ගෙනං:- "පුරිමා නිකංචෙ" කොට න පඤ්ඤාති අවිජ්ජාය ඉහො පුංඤ්ඤ අවිජ්ජා නාගොසි"ති ආදි, ආයතං වා සංසාරදුක්ඛං සවනති පසවනති ති=ආසවා; තතො අඤ්ඤෙ ගො ආසවා නාම; අත්තානං ආරම්භං නාම පවතෙති සහ ආසවෙති ති=සාසවා; එවං පවතනමානා නාමි එතෙසං ආසවා ති=අනාසවා; සෙසං ගෙතුගොච්ඡකෙ වුත්තනගෙනෙව වෙදි තබබො; අයං පන විසෙසො-යථ තත් න ගෙතු වො පන ධම්මා සගෙතුනා පි අගෙතුනා පි ති අයං නිසානදුක්ඛා පසම්මදායා දුතියපදං ආදිමිං සපෙතො වුත්තො, එවං ඉධ නො ආසවා වො පන ධම්මා සාසවා පි අනාසවා පි ති න වුත්තො, කිඤ්චාපි න වුත්තො අථ වො අයස්ස අඤ්ඤෙ ව ගෙතු තත් වුත්තනගෙනෙව වෙදි තබබො,

සංයොජනගොච්ඡකෙ යස්ස සංවිජ්ජනති නං පුග්ගලං වට්ටසම් සංයොජෙනති බන්ධනති ති=සංයොජනා; තතො අඤ්ඤෙ ගොසංයොජනා නාම; ආරම්භනවාටං උපගනතො සංයොජන සංවිසංගෙනා¹ සංයොජනානං තිනා ති=සංයොජනියා; සංයොජනස්ස ආරම්භනවට්ටසම් ගුණානං එතං අධිවතනං; න සංයොජනියා=අසංයොජනියා; සෙසං ගෙතුගොච්ඡකෙ වුත්තනගෙනෙව වෙදි තබබො.

ගන්ධගොච්ඡකෙ යස්ස සංවිජ්ජනති නං පතිපට්ඨසක්ඛිවසෙත වට්ටසම් ගන්ධනති සටෙනති ති=ගන්ධා; තතො අඤ්ඤෙ ගොගන්ධා; ආරම්භනවට්ටසම් ගන්ධනති ගන්ධතබබො ති=ගන්ධනියා; සෙසං ගෙතුගොච්ඡකෙ වුත්තනගෙනෙව යොජෙනබබො, යථා ව ඉධ එවං ඉතො පරෙසු පි වුත්තාවසෙසං නත් තත් පුත්තනගෙනෙව වෙදි තබබො.

ඔසගොච්ඡකෙ යස්ස සංවිජ්ජනති නං වට්ටසම් යෙව ඔහනනති ඔසිදපෙනති ති=ඔසා; ආරම්භං කතො අතිකතමනියතො ඔසෙති අතිකතමතබබො ති=ඔසනියා; ඔසානං ආරම්භනවට්ටසම් වෙදි තබබො.

යොගගොච්ඡකෙ වට්ටසම්² යොජෙනති ති=යොගා; යොගනියා ඔසනියා විය වෙදි තබබො.

නිවරණගොච්ඡකෙ විතතං නිවරනති පරියොනකිනති ති=නිවරණා; නිවරණියා සංයොජනියා විය වෙදි තබබො.

පරමාසගොච්ඡකෙ ධම්මානං යථාභූතං අනිවොදි ආකාරං අනික්ක මිත්වාතිවචනාති ආදිවසෙක පවත්නමානා පරතො ආමසනාති ති=පණ මාසා; පරමාසෙති ආරම්භණාදාදි, සෙක පරමධර්මතා=පණමධ්මා;

මහනඤ්ඤකෙසු ආරම්භණං අගසෙත්වා අපවත්තනිතො සහ ආරම්භණො ති=සාරම්භණා; නඤ්ඤ ඵනෙසං ආරම්භණාති=අනාරම්භණා; විනානටෙය්න=විනානං; විවිත්තටෙය්න වා විනානං; අවිප්පයොගපසෙන වෙනසි තිස්සත්තා ති=වේදනසිත්තා; නිරන්තරභාවප්‍රපගමනතාය උපපාදතො යාව හඬගා විවේකන සංසර්වා ති=විනාසංසර්වා; ඵනතො පවත්නමානාපි නිරන්තරභාවං අනුපගමනතාය විත්තෙන විසංසර්වා ති=විනාවිසංසර්වා; සමුට්ඨගනති ඵනෙනා ති=සමුට්ඨානං; විනානං සමුට්ඨානං ඵනෙසනති=විනාසමුට්ඨානා; සහ භවන්ති ති=සහභූතො; ඵනෙතන සහභූතො=විනාසසහභූතො; අනුපරිවත්තනාති ති=අනුපරිවත්තනො, කිං අනුපරිවත්තනාති? විනානං, විත්තසං අනුපරිවත්තනො=විනානානුපරිවත්තනො; විත්තසංසර්වා ව නෙ විත්තසමුට්ඨානා වා ති=විනාසංසර්වාසමුට්ඨානා; විත්තසංසර්වා ව නෙ විත්තසමුට්ඨානා ව විත්තසහභූතො ඵව වා ති=විනාසංසර්වාසමුට්ඨානාසහභූතො; විත්තසංසර්වා ව නෙ විත්තසමුට්ඨානා ව විත්තානුපරිවත්තනො ඵව වා ති=විනාසංසර්වාසමුට්ඨානානුපරිවත්තනො; සෙසාති සබ්බපදාති චුත්ත පදානං පටිකොපවසෙන වෙදිතබ්බාති. අජ්ඣත්තාජ්ඣත්තං සක්කාය අජ්ඣත්තාතිකො චුත්තවසෙන අජ්ඣත්තා ව=අජ්ඣත්තාතිකා; තත්තො බහිභූතා ති=බාහිකා; උපාදියනෙත්ව භූතාති න භූතා විස උපාදියනාති ති=උපාදා; න උපාදියනො වා ති=නොඋපාදා;

උපාදානගොච්ඡකෙ භූසං ආදියනාති ති=උපාදානා; දළාගාහං ගණනාති අතො; නතො අසෙදාදි නොඋපාදානා;

කිලෙසගොච්ඡකෙ සසංඛිලිට්ඨතනිකො චුත්තනායෙතො අතො වෙදිතබ්බො.

පිටිදිකෙසු කාමෙ අවචරන්ති ති=කාමාවචරා; රූපෙ අවචරන්ති ති=රූපාවචරා; අරූපෙ අවචරන්ති ති=අරූපාවචරා; අයමෙත්ථ සමෙත්ථො, විජාරො පන පරතො ආවිහවිසාති.

තෙභුමකවට්ටෙ පරියාපනා අනෙතාගධා ති=පරිසාපනා; තසමං න පරියාපනා ති=අපරිසාපනා; වට්ටුලං ජිඤ්ඤා නිබ්බාණං ආරම්භණං කත්වා වට්ටනො නියසනාති ති=නියසානිකා; ඉමිනා ලක්ක ඡේත න නියසනාති ති=අනියසානිකා; චුතියා වා අත්තතො වා පවත්තියා අනන්තරං ඵලදනෙ නියතතා=නියතා; තථා අනියතතා=අනියතා; අසෙදාදි ධම්මෙ උත්තරනාති පජ්ඣන්ති ති=උත්තරා; අත්තානං උත්තරිත්වං සමත්ථෙති සහ උත්තරෙති ති=සඋත්තරා; නඤ්ඤ ඵනෙසං උත්තරා ති=අනුත්තරා; රණනාති ඵනෙති ති=රණා; සෙති අභිභූතා සත්තා තානප්පකාරෙන කඤ්ඤාති පරිදෙවනාති තෙසං

රුහාදිතං එතං අභිවචනං; සම්පයොගවසෙක පයාණෙකඛචනාවසෙක ව සහ රණෙහි ති=සරණා; තෙන කාරණෙන¹ තත්ථ එතෙසං රණා ති=අරණා;

සුභතතතිහදුභොසු සම්පයොගවසෙක විජ්ජං හජන්ති ති=විජ්ජා භාගිනො; විජ්ජාභාගෙ විජ්ජාකොට්ඨාසෙ වහන්තති ති පි=විජ්ජාභාගි නො; හත්ථ විපයානාඤ්ඤං මනොමධිඤ්ඤි ජ අභිඤ්ඤා ති අට්ඨවිජ්ජා, පුරිමෙන අත්තෙන තාග් සම්පයුත්තධම්මාපි=විජ්ජාභාගිනො; පඨජ් මෙන අත්තෙන තාසු යා භාවි එකා විජ්ජා විජ්ජා, සෙසා විජ්ජාභාගි නො ති එවං විජ්ජාපි විජ්ජාය සම්පයුත්තධම්මාපි විජ්ජාභාගිනො තෙව වෙදිතබ්බං; ඉධ පන සම්පයුත්තා ධම්මා ව අධිපෙපතා, සම්පයොගවසෙ තෙව අවිජ්ජං හජන්ති ති=අවිජ්ජාභාගිනො; අවිජ්ජාභාගෙ අවිජ්ජා කොට්ඨාසෙ වහන්තති තිපි=අවිජ්ජාභාගිනො; තත්ථ දුක්ඛපටිච්ඡාදහං තමො සමුදයාදිපටිච්ඡාදකන්ති වහස්සො අවිජ්ජා, පුරිමනසෙනෙව තාගි² සම්පයුත්තධම්මාපි අවිජ්ජාභාගිනො; පට්ඨිමෙන අත්තෙන තාසු යා භාවි එකා අවිජ්ජා අවිජ්ජා, සෙසා අවිජ්ජාභාගිනො ති එවං අවිජ්ජා පි අවිජ්ජාසම්පයුත්තධම්මා පි අවිජ්ජාභාගිනො තෙව වෙදි තබ්බං. ඉධ පන සම්පයුත්තධම්මා ව අධිපෙපතා. පුන අනර්ථකාන්තරණ භාවෙන කිලෙසකිහාරං විද්ධංසෙත්තුං අසමන්තාය විජ්ජු උපමා එතෙ සතති=විජ්ජුපමා; තිස්සෙසං විද්ධංසතසමන්තාය වජ්ජරං උපමා එතෙ සතති=වජ්ජරුපමා; බාලෙසු සිත්තතා බාලා; යත්ථ සිත්ත තදුපවාරෙන බාලා; පණ්ඩිතෙසු සිත්තතා පණ්ඩිතා; බාලභාරතතා වා බාලා; පණ්ඩිත කරතතා පණ්ඩිතා; කුණ්ඨා ති කාලිකා; විතතස්ස අපහස්සරභාවකර ණා; සුක්කා ති ඔදහා; හරා විතතස්ස පහස්සරභාවකර ණා; කණ්ඨාගි ජාතිහෙතුතො වා කණ්ඨා; සුක්කාගිජාතිහෙතුතො සුක්කා; ඉධ වෙව සම්පරයෙ ව තපන්ති ති=තපගිසා;ත තපනිසා=අතපගිසා;

අභිවචනදුක්ඛාදයො තයො අත්තො නිත්තානාභරණං, බ්‍රහ්මඤ්ඤ මෙවෙත්ත තානං, “සිරිවඩ්ඪකො ධනවඩ්ඪකො”ති ආදයො හි වචන මත්තමෙව අභිකාරං කත්වා පවත්තා අභිච්චනා නාම; අභිවචනානං පථා=අභිච්චනපථා; “අභිසංඛිදෙනති ති බො භික්ඛුවෙ! තස්මා, සංඛිදා රු”ති එවං නිද්ධාරෙත්වා සහෙතුකං කත්වා චුට්ඨමානා අභිලාපා නිරුත්තති නාම; නිරුත්තනං පථා=නිරුත්තනිපථා; තෙකො විතෙකො සංඛිදෙපොති එවං තෙන තෙන පකාරෙන ඤපතතො පඤ්ඤානති නාම; පඤ්ඤානතිනං පථා=පඤ්ඤානතිපථා; එත්ථ ව එකං දුක්ඛං වත්වා පි ඉතරෙසං වචනෙ පයොජනං හෙතුගොච්ඡකෙ චුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

නාමරූපදුභො නාමකාරණධේන තමනධේන නාමනධේන ව නාමං; රූපපනධේන රූපං; අයමෙත්ථ සංඛිදෙපො; විත්වායෙ පන නිකෙධිපහණෙධි ආවිහරිස්සති. අවිජ්ජා ති දුක්ඛාදිසු අඤ්ඤාණං; හච

ගණනා හි භවපත්තා; භවදිට්ඨි හි භවො වුවහි සසානං; සසාන වසෙන උපපජ්ජනදිට්ඨි; විභවදිට්ඨි හි විභවො වුවහි උචේදං; උචේදවසෙන උපපජ්ජනදිට්ඨි; සසානො අත්තා ව ලොකො වා හි පචත්තා දිට්ඨි සසානදිට්ඨි; උච්ඡේදස්සානී හි පචත්තා දිට්ඨි උචේද දිට්ඨි; අත්තවා හි පචත්තා දිට්ඨි අත්තවාදිට්ඨි; අත්තනවා හි පචත්තා දිට්ඨි අත්තනවාදිට්ඨි; පුබ්බත්තං අනුගතා දිට්ඨි පුබ්බගතානුදිට්ඨි, අපරත්තං අනුගතා දිට්ඨි අපරගතානුදිට්ඨි; අභිජිඣනානි යං න හිරි යති හිරිසිතබ්බෙනා හි එවං විජාරිතා නිලලජ්ජා; අත්තානාසනානි යං න ඔත්තපති ඔත්තපිතබ්බෙනා හි එවං විජාරිතො අභායනක ආභාරො; හිරියනා හිටි; ඔත්තපනා ඔත්තපසං; දොවචස්සනාදිසු දුක්ඛං වචො එතස්මිං විපප්පිකුලභාගිමහි! විපච්චනීකස්සානෙ අනාදරෙ පුග්ගලෙ හි දුබ්බවො, තස්ස කමං=දොවචස්සං; තස්ස භාවො=අදුච චස්සනා; පාපා අස්සඤ්ඤායො පුග්ගලා එතස්ස මිත්තා ති=පාපමිත්තා; තස්ස භාවො=පාපමිත්තනා; සොවචස්සනා ව කල්පාණමිත්තනා ව වුත්තප්පිකකතයෙන වෙදිතබ්බො; පඤ්චපි ආපනතික්කඤ්ඤා ආපනති යො සත්තපි ආපනතික්කඤ්ඤා ආපනතියො හි එවං වුත්තාසු ආපනතිසු කුසලභාවො ආපනතිකුසලනා; තානි ආපනතීනි වුට්ඨානෙ කුසල භාවො ආපනතිවුට්ඨානකුසලනා; සමාපනතීසු කුසලභාවො සමා පනතිකුසලනා; සමාපනතීනං අප්පණාපරිචේදපඤ්ඤායෙන අභිවච නං; සමාපනතීනි වුට්ඨානෙ කුසලභාවො සමාපනතිවුට්ඨානකුසලනා; අට්ඨාරසු ධාතුසු කුසලභාවො ධාතුකුසලනා; තාසං යෙව ධාතුනං මනසිකාරෙ කුසලභාවො මනසිකාරකුසලනා; චක්ඛායනනාදිසු කුසලභාවො ආයනනකුසලනා; ආදසමෙහ පටිච්චසමුප්පාදෙ කුසල භාවො පටිච්චසමුප්පාදකුසලනා; තස්මිං තස්මිං ආනෙ කුසලභාවො ආයනකුසලනා; ආනනති කාරණං වුච්චති, තස්මිං හි තදයත්තවුත්ත නාය එලං තිට්ඨති නාම, තස්මා ආනනති වුත්තං. අට්ඨානෙ කුසල භාවො අට්ඨානකුසලනා; උත්තභාවො අජ්ජවො; මුද්දභාවො මද්දවො; අභිවාසනසංඛාතො ඛමනභාවො ඛනති; . සුරතභාවො සොරචමං; සමමාදකමුද්දභාවසංඛාතො සබ්බභාවො සාබ්බලාං; යථා පරෙහි සද්ධිං. අත්තනො ජිද්දං න හොති එවං ධම්මාමිසෙහි පටිසන්තරණං පටිසන්තර ණො; ඉන්ද්‍රියසංවරහෙදසංඛාතො මනව්ජ්ඣෙයිසු ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තථාර භාවො ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තථාරනා; පටියගහණ පරිභොගවසෙන හොජනෙ මත්තං අජානනභාවො හොජනෙ අමත්තකුසලනා;

අනන්තරදුකො වුත්තප්පිකකතයෙන වෙදිතබ්බො. සතිවිප්ප වාසසංඛාතො මුට්ඨස්සනිභාවො මුට්ඨසචමං, අසම්පජානභාවො අසම්පජඤ්ඤං; සරතී ති=සති; සම්පජානාතී ති=සම්පජඤ්ඤං; අප්පටි සංඛාතෙ අකම්පනට්ඨෙන පටිසංඛාතසංඛාතං බලං පටිසංඛාත බලං; විරියසිසෙන සත්තබ්බොජ්ඣමෙහ භාවෙනත්තස්ස උප්පන්නං බලං

සාවනාබලං; පච්චතිකධම්මෙ සමෙති ති=සමථො; අතිව්වාදිවසෙන විවිධෙනාකාරෙන පසස්ස ති=පිපසස්සනා; සමථොච නං ආභාරං ගහෙත්වා පුන පවතෙත්වාබ්බස්ස සමථස්ස තිමිත්තවසෙන සමථචිම්පනං; පසස්සනාතිමිත්තෙත්වා එසෙව නයො; සමපසුත්තධම්මෙ පසස්සනාති ති=පසස්සනො; න විකම්පති ති= අපිකෙත්වාපා; සිලවිනාසකඅසංවර සංඛාතා සිලස්ස විපතති සිලවිපතති; සමොද්ධිවිනාසකමිත්වාදිධි සංඛාතා දිධියා විපතති දිධිවිපතති; සොරවමමෙව සිලස්ස පසමපාදනතො සිලපරිපුරණතො සිලස්ස සමපද ති=සිලසමපද; දිධි පාරිජුරිභුතං ඤාණං දිධියා සමපද ති=දිධිසමපද; විසුද්ධිභාවං සමපත්තා සිලසංඛාතා සිලස්ස විසුද්ධි සිලවිසුද්ධි; තිබ්බාණසංඛාතං විසුද්ධිං පාපෙත්වා සමත්වා දස්සනසංඛාතා දිධියා විසුද්ධි=දිධිවිසුද්ධි; දිධිවිසුද්ධි ඛො පන යථාදිධියං ච පටානානති නාමස්සකතඤාණාදි සංඛාතා දිධිවිසුද්ධි මෙව යථාදිධියං ච අනුරූපදිධියං නාමඤාණ දිධියං නං සමපසුත්තමෙව පටානං, සංවෙගො ති ජාතිආදීති පටිච්ච සමුපපන්නගසංඛාතං සංවිජ්ජනං; සංවෙජ්ජිතිසංඛාතනති සංවෙගජන නං ජාතිආදිභාරණං; සංවිගහස්ස ච සොතිස්සො පටානනති එවං සංවෙගජනස්ස උපාය¹පටානං; අසනනුට්ඨිතා ච කුසලෙසු ඛමෙමසු ති කුසලධම්මපුරණෙ අසනනුට්ඨිතාවො; අප්පට්ඨාතිතා ච පටානසමිත්ති අරහත්තං අප්පට්ඨා පටානස්මිං අතිවත්තනතා අනොසකකතතා; විජානතො විජ්ජා; විමුච්චනතො විමුත්ති; ඛසෙ ඤාණනති කිලෙසකතිය කතෙ අරියමග්ගෙ ඤාණං; අනුප්පාදෙ ඤාණනති පටිඛනිවසෙන අනුප්පාදභුතෙ තා නං මග්ගවර්ධනිකිලොඤානං අනුප්පාදපරිසොසානෙ උපපන්නෙ අරියඵලෙ ඤාණං; අයං මාතිනාය අනුප්පබ්බවණණතා.

ඉද්දති යථාතිකම්පනාය මාතිනාය සංඛගතිනෙ ඛමෙම පභෙදතො දස්සෙත්වා කතමෙ ඛමමා කුසලා ති ඉදං පදභාජනීයං ආරඬං. තත්ථ යදෙතං සස්මිං සමසෙ කාමාවචරං කුසලං විතතං උප්පන්නං භොති ති පඨමං කාමාවචරකුසලං දසසිතං. තස්ස තාව නිද්දෙසෙ ඛමෙ වච්ඡානවාගෙ සංඛගවාගෙ සුඤ්ඤතවාගෙ ති තයො මහාවාර භොතති, තෙසු ඛමෙවච්ඡානවාගෙ උද්දෙස නිද්දෙසවසෙන ද්විධා සිතො, තෙසු උද්දෙසවාරස්ස පුච්ඡා සමයනිද්දෙසො ඛමමුද්දෙසො අප්පණා ති වත්තාගෙ පරිචේද, තෙසු “කතමෙ ඛමමා කුසලා”ති අයං පුච්ඡා නාම; “සස්මිං සමසෙ කාමාවචරං-පෙ-ගහස්මිං සමසෙ”ති අයං සමයනිද්දෙසො නාම; එසෙසා භොති-පෙ-අවිසෙකිපො භොති ති අයං ඛමමුද්දෙසො නාම; සෙ වා පන තස්මිං සමසෙ අසෙඤ්ඤපි අත්ථි පටිච්චසමුප්පන්නා අරුපිතො ඛමමා, ඉමෙ ඛමමා කුසලා ති අයං අප්පණා නාම; එවං වතුති පරිචේදදෙති සිතස්ස උද්දෙසවාරස්ස යවායං පඨමො පුච්ඡාපරිචේදදෙ, තත්ථ “කතමෙ ඛමමා කුසලා”ති අයං කප්ථෙත්වා පුච්ඡා, පඤ්චවිධා ති පුච්ඡා:- අද්ධංජොතනා පුච්ඡා ද්ධංසංසන්දනා පුච්ඡා විමතිචේදනා පුච්ඡා අනුමතිපුච්ඡා කප්ථෙත්වා

කමසතා පුළුන් ති, තාසං ඉදං නානතතං, කතමා අදිට්ඨජොතනා පුළුන්? පකතියා ලකඛණං අඤ්ඤානං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතීරිතං අවිභ්වතං අවිභාවිතං, වාසසං සද්දණං දස්සනං යුලනං තීරණං විභ්වතං¹ විභාවතන්තං පඤ්ඤා පුළුන්ති, අයං අදිට්ඨජොතනා පුළුන්; කතමා දිට්ඨසංසද්දනා පුළුන්? පකතියා ලකඛණං ඤානං හොති දිට්ඨං තුලිතං තීරිතං විභ්වතං විභාවිතං, සො නං අඤ්ඤාති පණ්ඩිතෙති සද්ධිං සංසද්ද නන්තං පඤ්ඤා පුළුන්ති, අයං දිට්ඨසංසද්දනා පුළුන්; කතමා විමතිචේත් දනා පුළුන්? පකතියා සංසයපක්කනෙනා හොති විමතිපක්කනෙනා දොලොකප්පානො එවං නු ඛො න නු ඛො කීං නු ඛො නු ඛො ති, සො විමතිචේත්දනන්තං පඤ්ඤා පුළුන්ති, අයං විමතිචේත්දනා පුළුන්; කතමා අනුමතිපුළුන්? භගවා භික්ඛූනං අනුමතියා පඤ්ඤා පුළුන්ති. “තං කීං මඤ්ඤාපි භික්කවෙ! රූපං නිච්චං වා අතිච්චං වා? ති, අතිච්චං භනෙන්!, යං පනාතිච්චං දුක්ඛං වා නං සුඛං වා? ති, දුක්ඛං භනෙන්!, යං පනාතිච්චං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං භල්ලං නු තං සමනුපසස්සිතුං එතං මම එසො භම්මපි එසො මෙ අත්තා? ති, නො හෙතං භනෙන්!, ති, අයං අනුමතිපුළුන්; කතමා කපේතුකමසතා පුළුන්? භගවා භික්ඛූනං කපේතුකමසතාසං පඤ්ඤා පුළුන්ති “චන්තාරො මෙ භික්කවෙ! සති පට්ඨානා කතමෙ චන්තාරො?” ති, අයං කපේතුකමසතා පුළුන් ති, තත්ථ බුද්ධානං පුරිමා තිස්සො පුළුන් නත්ති, කසමා? බුද්ධානං හි තීජ්ඣ අද්ධාජ්ඣ කීඤ්චි සභිතං අද්ධාච්චිත්තනං වා අසඛතං අදිට්ඨං අනඤ්ඤානං අජො තිතං අතුලිතං අතීරිතං අවිභ්වතං අවිභාවිතං නාම නත්ති, තෙන තෙසං අදිට්ඨජොතනා පුළුන් නත්ති, යං පන භගවතා අත්තනො ඤාණෙන පටිවිද්ධං තස්ස අඤ්ඤාන සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මානා වා සද්ධිං සංසද්දනකිච්චං නත්ති, තෙනස්ස දිට්ඨ සංසද්දනා පුළුන් නත්ති, යසමා පනෙස අකාපඛිකපී තිණ්ණවිචිකිචේත් සබ්බධම්මෙසු විගතසංසයො, තෙනස්ස විමතිචේත්දනා පුළුන් නත්ති, ඉතරං පන දො පුළුන් භගවතො අත්ති, තාසු අයං කපේතුකමසතා පුළුන් ති වෙදිතබ්බා.

තත්ථ කතමෙ ති පදෙන නිද්දිසිතබ්බධම්මෙ පුළුන්ති, “බම්මා කුසලා” ති වචනමනෙතන කීං කතා කීං වා කරුණන් ති න සකකා ඤාතුං, කතමෙ ති චුතෙන පන තෙසං පුට්ඨභාවො පඤ්ඤාසති, තෙන චුතතං කතමෙ ති පදෙන නිද්දිසිතබ්බධම්මෙ පුළුන්ති ති, බම්මා කුසලා ති පදආයෙන පුළුන්ත පුට්ඨධම්මෙ දසෙසති, තෙසං අන්තො හෙට්ඨා පකාසිතො ව, කසමා පනෙත් මාතිකායං වීඨ “කුසලා බම්මා” ති අවතා බම්මා කුසලා ති පදනුකකමො කතො? ති, පහෙදතො බම්මානං දෙසනා දීපෙතා පහෙදවත්තදස්සනන්තං, ඉමසමිං හි අතිධම්මෙ බම්මා ව දෙසෙතබ්බා, තෙ ච-කුසලාදීති පහෙදෙති අනෙකප්පහෙදා, තස්මා බම්මා යෙව ඉධ දෙසෙතබ්බා, නායං වොහාරදෙසනා, තෙ ච අනෙකප්පහෙදතො හි දෙසනා සතවිතිබ්බාගපටිසම්මිද්දාණාවතා

හොති ති, කුසලා ධර්මා ති එවං පහෙදනො ධර්මානං දෙසනං ත දීඝපඤ්ඤාදි යෙ තෙන පහෙදෙන දෙසෙන ධර්මා තෙ දසොත්තුං අයං කතමෙ ධර්මා කුසලා ති පදනුක්කමො කතො ති වෙදි තබ්බො, පහෙදවනෙන සු ති දසසිතෙසු පහෙදො දසසිමානො සුජජති සුචිකෙසෙයො ව හොති ති, ඉද්දති “සසම්මිං සමයෙ කාමා චචරං කුසලං විහතං”නති එත්ථ:-

සමයෙ තිද්දසි විහතං විතෙතන සමයං මුති,
තිශ්ශමනාන දීපෙත්තුං ධර්මෙතත්ථපහෙදතො.

“සසම්මිං සමයෙ කාමාචචරං කුසලං විහතං”නති ති තිද්දසනො හගවා සමයෙ විහතං තිද්දසි, කිං කාරණං? තෙන සමයනියමිතෙන විතෙතන පරියොසානෙ “තසම්මිං සමයෙ”ති එවං සමයං තියමෙනාන අප්ථ විජ්ජමානෙපි සමයනානතෙන යසම්මිං සමයෙ විහතං තසම්මිං යෙව සමයෙ එසො හොති වෙදනා හොති ති එවං තසම්මිං විහතනියමිතෙ සමයෙ එතෙ සන්තති සමුග්ගකිව්වාරම්මණසනවසෙන දුරත්තබ්බපහෙදෙ එසංවෙදනාදයො ධර්මෙ බොධෙත්තනති අත්ථො; ඉද්දති යසම්මිං සමයෙ ති ආදිසු අයමත්තප්පබ්බවණණනා, යසම්මිනති අනියමනො භුමම නිද්දෙසො, සමයෙ ති අනියමතිද්දධම්මපරිදීපනං, එතතාවතා අනියමනො සමයො තිද්දධො හොති. තත්ථ සමයසද්දො:-

සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ සමුග්ගෙ හෙත්තුදිධසු,
පටිලාහෙ පභාණෙ ව පටිච්චෙධෙ ව දිස්සති.

තථා හිස්ස “අපෙචනාම යෙව පි උපසඤ්ඤාමයනාම කාලඤ්ච සම්මසද්ධි උපාදයා”ති එවමාදිසු සමවායො අත්ථො, “එකො ව බොභික්ඛවෙ! බණො ව සමයො ව බුහුවර්ගමාසායා”ති ආදිසු බණො, “උණ්හසමයො පරිලාහසමයො”ති ආදිසු කාලො, “මහාසමයො පටිතසම්මි”නති ආදිසු සමුග්ගො, “සමයො පි බො තෙ හද්දලි! අප්පට්ඨිඤ්ඤො අහොසි හගවා පි බො සාවච්ඡයං විහරති, හගවා පි මං ජාතිස්සති හද්දලි තාම භික්ඛු සත්ථසාසනෙ සික්ඛාය අපරිපුර්කාරී ති අයමපි බො තෙ හද්දලි! සමයො අප්පට්ඨිඤ්ඤො අහොසි”ති ආදිසු හෙත්තු, “තෙන බො පත සමයෙන උග්ගහමානවො පරිබ්බාජකො සම්මුණ්ණිකා පුත්තො” සමයප්පාදකො¹ තිද්දකාවරො² එතසාලකෙ මල්ලිකාය ආරුමෙ පටිච්චසී”ති ආදිසු දිවසී,

“දිධෙධ ධර්මෙ යො අත්ථො යො වත්ථො සමපරාසිඤ්ඤා,
අත්ථාහිසමයා ධර්මෙ පණ්ණිතො ති පට්ඨවති”ති

ආදිසු පටිලාහො, “සමමා මානාහිසමයා අත්තමකාසි දුක්ඛස්සා”ති ආදිසු පභාණො, “දුක්ඛස්ස පිලිතමධො සබ්බතමධො සත්තාපමධො විපරිණාමමධො අභිසමයමධො”ති ආදිසු පටිච්චෙධො, එවමෙනෙත්ත සමයෙත්ත:-

1-1. 2 3 4 අත්ථො.

2-1. 2. 3 සමණ්ණිකාසුත්තො 4 මුණ්ණිකාසුත්තො

3-5 සමයප්පාදකො

4-5 තිද්දකාවරො

සමවායො ඛණො කාලො සමුතො හෙතුයෙව ව,
එතො පඤ්ච පි විසෙද්දායො සමයො ඉධ විඤ්ඤානා.

“සමිං සමයෙ කාමාවචරං කුසල” නති ඉමසමිං හි කුසලාධිකාරෙන තෙසු නවසු සමයෙසු එතෙ සමවායාදයො පඤ්ච සමයො පණ්ඩිතෙන වෙදිතබ්බො.

තෙසු පච්චයසාමයී සමවායො ඛණො පන,
එතො ව නවමො ඤෙයො වකකාති වතුරෙ පි වා.

යා හි එසා සාධාරණඵලනිපථාදකතෙතන සණ්ඨිතා පච්චයානං සාමයනි සා ඉධ සමවායො ති ඤාතබ්බො. “එතො ව ඛො භික්ඛවෙ! ඛණො ව සමයො ව බ්‍රහ්මවරිඤ්චාසායා” ති එවං චූතො පන නවමො ව එතො ඛණො ති වෙදිතබ්බො. යාති වා පතෙතාති “වත්තාරි මාති භික්ඛවෙ! වකකාති යෙහි සමන්තාගතානං දෙවමනුස්සානං වතු වකකං වත්තනී” ති එත් පතිරූපදෙසවාසො සප්පරිසුපස්සයො අත්ත සම්මාපණ්ඩි පුබ්බෙ ව කතපුඤ්ඤානා ති වත්තාරි වකකාති චූතතාති, තාති වා පන එකඥං කතා ඔකාසට්ඨිත ඛණො ති වෙදිතබ්බො. තාති හි කුසලප්පතනියා ඔකාසභූතාති, එවං සමවායං ඛණඤ්ඤා ඤාතා ඉතරෙසු:-

තං තං උපාදු පඤ්ඤාතො කාලො වොහාරමත්තකො,
පුඤ්ජො එස්සාදිධම්මානං සමුතො ති විභාවිතො.

“විත්තකාලො රූපකාලො” ති ආදිතා හි නයෙන ධම්මෙ වා, “අති තො අනාගතො” ති ආදිතා නයෙන ධම්මචූතනිං වා, “ඛිජ්ජකාලො අභිකුරුකාලො” ති ආදිතා නයෙන ධම්මපටිපාටිං වා, “උපපාදකාලො ජරාකාලො” ති ආදිතා නයෙන ධම්මලක්ඛණං වා, “වෙදියතකාලො සඤ්ජානන¹කාලො” ති ආදිතා නයෙන ධම්මනිව්චං වා, “නභාන කාලො පානකාලො” ති ආදිතා නයෙන සත්තනිව්චං වා, “ගමන කාලො ණානකාලො” ති ආදිතා නයෙන ඉට්ඨාපථං වා, “පුබ්බණ්ණා සායණ්ණා දිවා රාත්‍රී” ති ආදිතා නයෙන චංදිමසුරියාදිපටිවත්තනං වා, “අසිම්මායො මායො” ති ආදිතා නයෙන අගාරතකාදිසංඛාතං කාලසමයං වා ති එවං තං තං උපාදු පඤ්ඤාතො කාලො නාම, සො පතෙස සභාවතො අවිජ්ජමානතො පඤ්ඤාතනිමත්තකො එවාති වෙදි තබ්බො, සො පතෙස එස්සවෙදනාදීනං ධම්මානං පුඤ්ජො, සො ඉධ සමුතො ති විභාවිතො. එවං කාලසමුතෙ පි ඤාතා ඉතරෙ පන:-

හෙතු ති පච්චයො වෙත් තස්ස ආරවසෙන වා;
අතෙකභාවො විඤ්ඤායො පච්චයානං වසෙන වා.

එත් හි පච්චයො ව හෙතු නාම, තස්ස ආරාධනං වා පච්චයානං වා වසෙන අතෙකභාවො වෙදිතබ්බො. කථං? වක්ඛුආරුදීසු හි උපපජ්ජ මානානං වක්ඛුච්ඤාණාදීනං වක්ඛු රූප ආලොක මනසිකාරුදයො

පච්චයා, මහාපකරණේ ව “හෙතුපච්චයෝ ආරම්භපච්චයෝ”¹ නි ආදිනා නයෙන චතුර්ස්ති පච්චයා වුනතා; හෙසු ධර්මයා විපාක පච්චයෙකුට පච්චයානුපච්චයෙකුට සෙසා කුසලයමානං පච්චයා ගොතා යෙව, හෙ සබ්බෙපි ඉධ හෙතු ති අධිපෙත්තා. එවමෙය ඉමිනා ආර වසෙන වා පච්චයවසෙන වා අනෙකතාවො වෙදිතබ්බො, එවමෙහෙ සමවායාදයො පඤ්ච අත්ථා ඉධ සමයසංගොහ පරිග්ගහිතා ති වෙදි තබ්බො, තසමා පන එතෙසු යං තිඤ්ඤි එකං අපරිග්ගහෙතො සබ්බසං පරිග්ගහො කතො?ති, තෙන තෙන තස්ස තස්ස අත්ථිසෙසස්ස දිපත තො; එතෙසු ති සමවායසබ්බාතො සමයො අනෙකහෙතුතො වුතති. දිපෙති, තෙන එකකාරණවාදො පටිසෙධිතො හොති, සමවායො ව නාම සාධාරණඵලානිප්පාදනෙ අඤ්ඤාමඤ්ඤාපකෙතො හොති, තසමා එකො කතතා නාම තත්ථි ති ඉමමි අත්ථං දිපෙති, සභාවෙන ති කාරකෙ අසති කාරණතත්තරපෙත්තො අසුත්තා ති, එවං එකස්ස කස්සචි කාරකස්ස අභාවදීපනෙන සයං කතං සුඛං දුක්ඛතති ආදිපටිසෙධිතං හොති.

තත්ථ සියා, යං වුතතං අනෙකහෙතුතො වුතති. දිපෙති ති, තං න සුත්තං, තිං කාරණං? අසාමග්ගියං අහෙතුතං සාමග්ගියමි අහෙතුතාවාපත්තිතො, න ති එකස්මිං අකුසලාදිප්පං අසකෙතානෙත අකුසලං පස්සති ති, තො න සුත්තං, සාධාරණඵල නිප්පාදකට්ඨන ති සිත්තාවො සාමග්ගි, න අනෙකෙසං සමොධානමතතං න ව අකුසලං දස්සතං නාම සාධාරණඵලං, තසමා? අකුසලෙ සති පි තස්ස අභා වතො; වත්තාදිතං පන තංසාධාරණඵලං, තෙසං භාවෙ භාවතො අසා මග්ගියං අහෙතුතමි ව සාමග්ගියං හෙතුතාවො සිද්ධො; සවායං අසා මග්ගියං ඵලාභාවෙන² සාමග්ගියඤ්ඤා සාවෙන වෙදිතබ්බො; වත්තා දිතඤ්ඤි වෙකලො වත්තාදිඤ්ඤාදිතං අභාවො අවෙකලො ව භාවො පච්චිකම්බිද්ධො ලොකස්සා ති අයං තාව සමවායසබ්බාතෙන සමයෙන අත්ථො දිපිතො.

යො පනෙස අට්ඨති අකම්බෙති පරිවර්ජනො² නවමො බණො පතිරුපදෙසවාසාදිතො ව චතුර්කකාසබ්බාතො මහාසට්ඨන බණො වුනතො, සො මනුස්සත්තවුට්ඨප්පාදසමාදිට්ඨි ති ආදිතං බණසා මග්ගිං විතා නත්ථි, මනුස්සත්තාදිතඤ්ඤි කාණ්ඩවර්ජපොපමාදිති දුලහතාවො, ඉති බණස්ස දුලහතතා සුච්ඡිතරං බණයතතා ලො කුත්තරබමානං උපකාරහුතං කුසලං දුලහමෙව, එවමෙතෙසු බණසබ්බාතො සමයො කුසලප්පත්තියා දුලහතාවං දිපෙති, එවං දිපපනෙතන අනෙක අධිගතබණතං බණයතතස්සෙව තස්ස කුස ලස්ස අනුබ්බාතෙන මොසබණං කුරුමානානං පමාදවිභාණ පටිසෙධිතො හොති, අයං බණසබ්බාතෙන සමයෙන අත්ථො දිපිතො. යො පනෙතස්ස කුසලවිතතස්ස පවත්තිකාලො නාම හොති,

1-1, 2, 3 ඵලභාවෙන 2-1, 2, 3, 4 පරිවත්තිතො

සො අතිපරිනතතා, සා වසය අතිපරිනතතා “යථා ව තිකඛ්වෙ! තසං පුරිසස්ස ජවො, යථා ව වැදීමපුරිසානං ජවො, යථා ව යාමදෙවතා වැදීමපුරිසානං පුරතො ධාවනති තාසං දෙවතානං ජවො, තතො සීඝ්ඛරං ආයුසඝාරා බියනති”¹ ති ඉමස්ස සුත්තස්ස අධිකරාවසෙන වෙදිතබ්බො, තත්ථ හි සො රූපජීවිතිඤ්ඤියස්ස තාව පරිත්තකො කාලො චුත්තො, යාව පත්‍රපානනං රූපං තිධිති, තාව සොලස විත්තාති උපපජ්ඣා තිජ්ජනති; ඉති තෙසං කාලපරිත්තතාය උපමාපි නත්ති, තෙනෙවාහ “යාවසුඤ්ඤං තිකඛ්වෙ! උපමාපි න සුඛාරා යාව ලහුපරි වත්තං විත්තං”² නති. එවමෙත්තසු කාලසඝාතො සමයො කුසලවිත්ත පච්චතතිකාලස්ස අතිපරිත්තතං දීපෙති, එවං දීපෙනෙත්ත වානෙත්ත අතිපරිත්තකාලතාය මිජ්ජුතොභාසෙන³ චුත්තාචුත්තං⁴ විය උපපටි විධිමිදං විත්තං. තස්මා එතස්ස පටිච්චෙයෙ මහාඋස්සානො ව ආදර්ශ ව භවත්තබ්බො ති මාවාදො දිනොහා ගොති. අයං කාලසඝාතෙන සමයෙන අන්තො දීපිතො; සමුග්ගසඝාතො පන සමයො අනෙකෙසං සත්‍රපපත්තිං දීපෙති; එස්සාදිනං හි බවමානං පුඤ්ඤා සමුතො හි චුත්තො, තස්මිඤ්ච උපපජ්ජමානං විත්තං සහ තෙහි ධජෙහි උපපජ්ජති ති අනෙකෙසං සත්‍රපපත්ති දීපිතා, එවං දීපෙනෙත්ත වානෙත්ත එතස්සෙව බවමස්ස උපපත්ති පටිසෙධිතා ගොති, අයං සමුග්ගසඝාතෙන සමයෙන අන්තො දීපිතො, ගෙතුසඝාතො පන සමයො පරායත්තචුත්තිනං දීපෙති, සසම්මං සමග්ගං ති හි පදස්ස යසමා යමති ගෙතුමති සති උපපන්නං හොති ති අයමන්තො; නසමා ගෙතුමති සති පච්චතතිතො පරායත්තචුත්තිතා දීපිතා, එවං දීපෙනෙත්ත වානෙත්ත බවමානං සවසචත්තිතාතිමානො⁵ පටිසෙධිතො ගොති, අයං ගෙතුසඝාතෙන සමයෙන අන්තො දීපිතො ගොති. තත්ථ සසම්මං සමග්ගං ති කාලසඝාතස්ස සමයස්ස වසෙන යසම්මං කාලෙ ති අන්තො; සමුග්ගසඝාතස්ස යසම්මං සමුතෙ ති බණ්ඩමාවාය ගෙතුසඝාතානං යසම්මං බණ්ණෙ සති යාය සාමාගිකා සති යමති ගෙතුමති සති භාමාවචරං කුසලං විත්තං උපපන්නං ගොති, තස්මිං යෙව⁶ සති එස්සාදයො පි ති අයමන්තො වෙදිතබ්බො, අධිකරණං හි කාලසඝාතො සමුග්ගසඝාතො ව සමයො, තත්ථ චුත්තබවමානනති අධිකරණවසෙනෙත්ථ භූමිම, බණ්ඩමාවායගෙතුසඝාතස්ස ව සමයස්ස භාවෙන තෙසං භාවො ලක්ඛියති ති භාවෙන භාවලක්ඛණවසෙනෙත්ථ භූමිම.

භාමාවචරනති කතමෙ බවමා භාමාවචර?, “ගෙට්ඨතො අභිවි තිරයං උපරිතො පරතිමිත්තවසවත්තිං පරියන්තං කත්වා”⁷ ති ආදිතා නයෙන චුත්තෙත්තසු භාමාවචරබවමෙත්ත පරියාපන්නං; තත්‍රායං වච නන්තො:- උද්භූතතො ඤේ භාමා වජ්ජිභාමො ව කීලසඝාමො ව, තත්ථ

1-5 මිජ්ජුලකොභාසෙන

2-1, 2, 3, 4 මුත්තාචුත්තං.

3-1, 2, 3 සවිසමුත්තිකාගිමානො 5 සභාවචත්තිකාගිමානො

4-5 සමග්ගෙ සති

කිලෙසකාමෝ අත්තො ඡන්දගො ව, වඤ්ඤාමෝ තෙභුමිකවට්ඨං; කිලෙසකාමෝ චෙත්සාමෙති ති=කාමෝ; ඉතරෙ පන කාමිගති ති=කාමෝ; යසම් පන පදෙසෙ දුට්ඨොපෙසො කාමෝ සමපන්න¹වත්ති වසෙන අවචරති, සො වභුන්නං අපායානං මනුස්සානං ඡන්තඤ්ච දෙව ලොකානං වසෙන එකාදසවිධො පදෙසො, කාමෝ එත් අවචරති ති=කාමාවචරේ; සත්ථාවචරෙ විය; යථා හි යසම් පදෙසෙ සසත්ථා පුරිසා අවචරති, සො විජ්ජමානෙසුපි අඤ්ඤාසු ද්වදවතුප්පදෙසු අවචරනෙසු තෙසං අභිලක්ඛිතත්තා සසත්ථාවචරෙ කෙව චුච්චති, එවං විජ්ජමානෙසුපි අඤ්ඤාසු රූපාවචරදිසු තත් අවචරනෙසු තෙසං අභිලක්ඛිතත්තා අයං පදෙසො කාමාවචරෙ කෙව චුච්චති; ස්වායං යථා රූපභවො රූපං, එවං උත්තරපදලොපං කන්ධා කාමෝ කෙව චුච්චති, එවමිදං විතතං ඉමසම් එකාදසපදෙසසඛිනානෙ කාමෙ අවචරති ති=කාමාවචරං; කිඤ්චාපි හි එතං රූපාරූපභවෙසුපි අවචරති; යථා පන සඛිනාමෙ අවචරණතො සඛිනාමාවචරෙ ති ලභිතාමසො නාගො තගරෙ වරනෙතා පි සඛිනාමාවචරෙ කෙව චුච්චති, ඵලජලවර් ව පාණා අප්පලෙ අජලෙ ව සීතා පි ඵලවර් ජලවර් කෙව චුච්චති, එවමිදං අඤ්ඤත් අවචරනතමපි කාමාවචරමෙවාහි වෙදිතබ්බං. ආරම්භණ කරණවසෙන වා එත් කාමෝ අවචරති ති පි=කාමාවචරං; කාමඤ්චස රූපාරූපාවචරෙසුපි අවචරති, යථා පන වදති ති=වචේ; මහියං සෙනි ති=මහියො ති චුතෙත න සත්තං යත්තකා වදනති මහියං වා සෙනති සබ්බෙසං නං නාමං හොති, එවං සමපද මිදං වෙදිතබ්බං. අපි ව කාමභවසඛිනානෙ කාමෙ පටිසංකී අවචරෙති ති පි=කාමාවචරං;

කුසලනති කුච්ඡිතානං සලනාදීහි අත්ථහි කුසලං; අපි ව ආරෙ ග්‍රහවේදින අනවජ්ජවේදින කොසලලසමභූතවේදින ව කුසලං; යපෙව හි “කච්චි නු භොතො කුසලං? කච්චි අනාමය?”නති රූපකායෙ අනා තුරතාය අගෙලඤ්ඤාන නිබ්‍යාසිතාය ආරෙග්‍රහවේදින කුසලං චුතතං, එවං අරූප² ධර්මෙ පි කිලෙසාතුරතාය කිලෙසගෙලඤ්ඤාසු ව කිලෙස බ්‍යාසිතො අභාවෙන ආරෙග්‍රහවේදින කුසලං වෙදිතබ්බං. කිලෙස වජ්ජස්ස පන කිලෙසදෙසස්ස කිලෙසදර්පස්ස ව අභාවා අනවජ්ජවේදින කුසලං; කොසලං චුච්චති පඤ්ඤා; කොසලලතො සමභූතත්තා කොසලලසමභූතවේදින කුසලං; ඤ්ණස්මප්පුත්තං තාව එවං භොතු, ඤ්ණස්මප්පුත්තං කපන්නි?, තමපි රුලහිසද්දෙන කුසලමෙව, යථා හි තාලපණ්ණෙහි අකන්ධා කිලඤ්ඤාදීහි කතමපි තංසරික්ඛිතතා රුලහි සද්දෙන තාලවණ්ටං කෙව චුච්චති? එවං ඤ්ණස්මප්පුත්තමපි කුසලං කෙව වෙදිතබ්බං, හිප්පරියායෙන පන ඤ්ණස්මප්පුත්තං ආරෙ ග්‍රහවේදින අනවජ්ජවේදින කොසලලසමභූතවේදිනා හි හිවිධෙනාපි කුසලනති නාමං ලහති, ඤ්ණස්මප්පුත්තං දුට්ඨෙනෙව, ඉති යඤ්ච ජාතකපරියායෙන යඤ්ච බාහිතික³ සුත්තපරියායෙන යඤ්ච අභිධම්ම

පරියායෙන කුසලං කපිතං, සබ්බං¹ තං තීතිපි අනෙති ඉමසමිං විතෙත ලබ්භති, නදෙනං ලක්ඛණාදිවසෙන අනවජ්ජ සුබවිපාක ලක්ඛණං, අකුසලවිඳ්ධංසකරසං, වොදනපච්චුපට්ඨානං, යොතිසො මනසිකාර පදට්ඨානං, සාවජ්ජපටිපක්ඛතතා වා අනවජ්ජලක්ඛණමෙව කුසලං, වොදනභාවරසං, ඉට්ඨිවිපාකපච්චුපට්ඨානං, යථාචුත්ත පදට්ඨානමෙව, ලක්ඛණාදීසු හි තෙසං තෙසං බවමානං සභාවො වා සාමඤ්ඤං වා ලක්ඛණං නාම, කිවමං වා සමපතති වා රසො නාම, උපට්ඨානාකාරෙ වා ඵලං වා පච්චුපට්ඨානං නාම, ආසන්නකාරණං පදට්ඨානං නාම, ඉති යත් යත් ලක්ඛණාදීති වක්ඛාම, තත් තත් ඉමිනාව නයෙන තෙසං නානත්තං වෙදිතබ්බං.

විත්තනති ආරමමණං විනොතති ති=විත්තං; විජානාති ති අනෙතා; යසමා වා විත්තනති සබ්බවිත්තසාධාරණො ඵස සද්දො, තස්මා යදෙත්ථ ලොකියකුසලාකුසලං මහාකිරියවිත්තං; තං ජවනවිටිවසෙන අත්ත නො සත්තානං විනොති ති=විත්තං; විපාකං කමමතිලෙසෙහි විත්තනති=විත්තං; අපිච්ච සබ්බවෙ පිඨානුරූපතො විත්තතාය විත්තං; විත්තකරණ නාය විත්තනති ඵවමෙපත්ථ අනෙතා වෙදිතබ්බො, තත් යසමා අඤ්ඤ දෙව සරුගං විත්තං අඤ්ඤං සද්දසං අඤ්ඤං සමොගං අඤ්ඤං කාමා චචරං අඤ්ඤං රූපාවචරාදිහෙදං, අඤ්ඤං රූපාරමමණං අඤ්ඤං සද්දදිආරමමණං, රූපාරමමණෙසු පි අඤ්ඤං නිලාරමමණං, අඤ්ඤං පිතාදිආරමමණං, සද්දදිආරමමණෙසුපි ඵසෙව නයො; සබ්බෙසුපි වෙවෙසු අඤ්ඤං හිතං අඤ්ඤං මජ්ඣිමං අඤ්ඤං පණ්ණිතං, හිතාදීසුපි අඤ්ඤං ඡන්දුධිපතෙය්‍යං අඤ්ඤං චිරියාධිපතෙය්‍යං අඤ්ඤං විත්තාධි පතෙය්‍යං අඤ්ඤං විමංසාධිපතෙය්‍යං, තස්මා අස්ස ඉමෙසං සමපසුත්ත භූමිආරමමණහිතමජ්ඣිමපණ්ණිතාධිපතීතං වසෙන විත්තතා වෙදි තබ්බො. කාමං වෙත්ථ ඵකමෙව ඵමං විත්තං න හොති, විත්තානං පත අනෙතාගධත්තා ඵතෙසු යං කිඤ්චි ඵකමපි විත්තතාය විත්තනති වත්තං වට්ඨති, ඵමං තාව විත්තතාය විත්තං;

කථං විත්තකරණතායාති?, ලොකසමිං හි විත්තකමමතො උත්තරිං අඤ්ඤං විත්තං නාම නත්ථි, තස්මිමපි වරණං නාම විත්තං අති²විත්ත මෙව හොති, තං කරෙන්නානං විත්තකාරානං ඵමං-පිඨාති ඵත්ථ රූපාති කාතබ්බාති ති විත්තසඤ්ඤ උපපජ්ජති, තාය විත්තසඤ්ඤාය ලොබාගභණ්ණකඋපේජානනවත්තනාදිතිපථාදිකා විත්තකිරියා උප පජ්ජති, තතො වරණසබ්බාතෙ විතෙත අඤ්ඤතරං විවිත්තං රූපං නිපාජ්ජති, තතො ඉමස්ස රූපස්ස උපරි ඉදං හොතු හෙට්ඨා ඉදං උභයපසෙය්‍ය ඉදනති විතෙතනො යථා, විත්තිතෙන කමෙමත සෙසවිත්තරූපතිපථාදනං හොති, ඵමං යං කිඤ්චි ලොකෙ විවිත්තං සිප්පජාතං සබ්බං තං විතෙතනෙව කරියති, ඵමං ඉමාය කරණ

විවිධත්වය තසං තසං විවිධස්ස නිපථාදිතං විවිධවිධි තථෙව විතතං
 හොති. යථා විනතිතස්ස වා අනවසේනස්ස අභිනිපථජ්ජනතො¹ තතොපි
 විතතමෙව විතතතරං, තෙනාහ භගවා:- “දිට්ඨං චො භික්ඛවෙ! වරණං
 නාම විතතනති², එවං භනෙන්!, තථෙව ඛො භික්ඛවෙ! වරණං
 විතතං විතතනෙව විනතිතං, තෙනපි ඛො භික්ඛවෙ! වරණෙන
 විතතන විතතං යෙව විතතතර³” නති තථා යදෙතං දෙවමනුස්ස
 නිරයභිරවන්තභගෙදසු ගතීසු කමමලිඛිතසංඝාදවොභාරදිභෙදං
 අජ්ඣතතිතං විතතං, තථෙව විතතකතමෙව, කායකමොදිභෙදං හි දුත
 සිලිංසාපේශාදි⁴ නයපපටතං කුසලාකුසලකමං විතතනිපථාදිතං
 කමමනානතතං, කමමනානතතනෙව තාසු තාසු ගතීසු ගතථපාදි
 කණ්ණෙලදරතිවාමුඛාදිසණ්ඨානතිතං ලිඛිතනානතතං, ලිඛිතනා
 නතතතො යථාගතිතසණ්ඨානවසෙන අයං ඉඡෙති අයං පුරිසො ති
 උපපජ්ජමානාය සංඝාදාය සංඝාදානාතතං, සංඝාදානාතතතො
 සංඝාදානුරූපෙන ඉඡෙති ති වා පුරිසො ති වා වොගාරනානානං වොගාර
 නානතතං, වොගාරනානතතවසෙන පන යස්මා ඉඡෙති භවිස්සාමි පුරිසො
 භවිස්සාමි බවතියො භවිස්සාමි බ්‍රාහ්මණො භවිස්සාමි ති එවං තස්ස
 තස්ස අපේශාවස්ස ජනකං කමමං කරියති, තස්මා වොගාරනානතත
 තො ව කමමනානතතං තං පනෙතං, කමමනානතතං⁵ යථාපඤ්චං
 භවං තිබ්බවෙනතතං යස්මා ගතීවසෙන තිබ්බවෙනති, තස්මා කමම
 නානතතතො ගතීනානතතං, කමමනානතතනෙව ඵ තෙසං තෙසං
 සත්තානං තස්සා තස්සා ගතියා⁶ [අපාදකදවිපාදකාදිවා, තස්සා තස්සා
 උපපත්තියා] උචචතිවාදිතා, තස්මිං තස්මිං අත්තභාවෙ සුචණ්ණෙ
 දුබ්බණ්ණොදිතා, [ලොකබමෙමසු] ලාභාලාභාදිතා ව පඤ්ඤායති, තස්මා
 සබ්බමෙතං දෙවමනුස්ස නිරයභිරවන්තභගෙදසු ගතීසු⁷ කමමලිඛිත
 සංඝාදවොභාරදිභෙදං අජ්ඣතතිතං විතතං [විතතනෙව භත]නති
 වෙදිතබ්බං, ස්වායමථෙව ඉමස්ස සබ්බතිඅනාරුද්‍රතස්ස සුතතස්ස
 වසෙන වෙදිතබ්බං, චුතතං හෙතං:- “කමමනානතතපුට්ඨතපහෙද
 වචන්තාවසෙන ලිඛිතනානතත පුට්ඨතපහෙදවචන්තං භවති, ලිඛිත
 නානතතපුට්ඨතපහෙදවචන්තාවසෙන සංඝාදානානතත පුට්ඨතප
 හෙදවචන්තං භවති, සංඝාදානානතතපුට්ඨතපහෙදවචන්තාවසෙන
 වොගාරනානතත පුට්ඨතපහෙදවචන්තං භවති, වොගාරනානතත
 පුට්ඨතපහෙදවචන්තාවසෙන කමමනානතත පුට්ඨතපහෙදවචන්තං
 නං භවති, කමමනානාකරණං පටිච්ච සත්තානං ගතියා නානා කරණං
 පඤ්ඤායති අපදා දිපදා චතුපදා ඛත්‍රපදා රූපිනො අරූපිනො

1-2, 3, 4, 5 අභිපපජ්ජනතො

2-5 දුතසිලාදිති. භාෂාපේශාදි

3-1, 3 වොගාරනානතතං තං පනෙතං 2, 4 වොගාරනානතතතො ව පනෙතං

4-1, 3 ගතියා අනිවාදිතා 2, 4 ගතියා උචචතිවාදිතා

[] 1, 2, 3, 4 අපේශාවස්ස න දිස්සතෙ

5-1, 2, 3, 4 සුගතීසු දුගතීසු

සඤ්ඤානො අසඤ්ඤානො තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤානො, කාමනානා
කාරණං පටිච්ච සත්තානං උපපත්තියා නානාකාරණං පඤ්ඤායති උච්ච
නීවතා භීතපපඤ්ඤිතතා සුගතදුගගතතා, කාමනානාකාරණං පටිච්ච
සත්තානා අත්තභාවෙ නානාකාරණං පඤ්ඤායති සුචණ්ණදුබ්බණ්ණතා
සුචාතදුච්ඡාතතා සුසණ්ඨිතදුසණ්ඨිතතා, කාමනානාකාරණං පටිච්ච
සත්තානං ලොකධම්මෙ නානාකාරණං පඤ්ඤායති ලාභාලාභෙ යසා
යසෙ නිඤ්ඤාසංසායං සුචදුකෙව්ති; අපරමපි චුත්තො:-

කාමමනො ලිඛිතො වෙව ලිඛිතසඤ්ඤා පවත්තරෙ,
සඤ්ඤාතො හෙදං ගච්ඡන්ති ඉත්ථායං සුරිසොති වා

කාමනා වත්තතෙ ලොභො කාමනා වත්තතෙ පජා,
කාමනිබ්බතා සත්තා රථස්සාණිව යායතො.

කාමමන නිතතිං ලාභෙ පසංසං
කාමමන ජාතිඤ්ඤා වධිඤ්ඤා බ්බං,
තං කාමනානාකාරණං විදිත්වා
කසො¹ වදෙ නජි කාමමනති ලොකෙ,

“කාමමසායා මානව! සත්තා කාමමදයාදි කාමමයොති කාමබ්බු
කාමමපටිසරණා, කාමම සතෙත විහරති යදිදං භීතපපඤ්ඤිතතායා”ති
එවං ඉමාය කාරණවිත්තතායපි විත්තස්ස විත්තතා වෙදිතබ්බා; සබ්බා
නිපි හි එතාති විවිත්තාති විතෙතනෙව කතාති. අලඞ්ඞොකාසස්ස පත
විත්තස්ස යං වා පත අවසෙසපටිච්චයවිකල්පං තස්ස එකවච්චිත්තකාරණ
භාවතො, යදෙතං විතෙතන කතං අජ්ඣන්තිකං විත්තං චුත්තං,
තතොපි විත්තමෙව විත්තතරං, තෙනාග භගවා.- “නාගං භික්ඛුවෙ!
අඤ්ඤං එකතිකායමපි සමනුපස්සාමි එවං විත්තං යථසිදං භික්ඛුවෙ!
තිරව්ජානගතො පාණ්: තෙතිපි බො භික්ඛුවෙ! තිරව්ජානගතෙහි
පාණෙහි විත්තං යෙව විත්තතර”න්ති.

උපපත්තං හොති ති එත්ථ වත්තමානභූතා²පගතොකාසකතභූමි
ලඞ්ඞවසෙන උපපන්නං නාම අනෙකපටහෙදං, තත්ථ සබ්බමපි උපපාද
ජරුගඛිගමබ්බිසඛිතං වත්තමානුපපන්නං නාම, ආරම්භණසං
අනුභවිත්වා නිරුද්ධං අනුභූතා²පගතසඛිතං කුසලාකුසලං උපපාද
දිත්තයං අනුපපත්වා නිරුද්ධං භූතා²පගතසඛිතං සෙසසඛිතඤ්ඤා
භූතා²පගනුපපන්නං නාම, යාතිස්ස භාති පුබ්බෙ කතාති කාමමාති ති
එවමාදිතා නයෙන චුත්තං කාමම අතීතමපි සමානං අඤ්ඤං විපාකං
පටිබාගිත්වා අත්තතො විපාකපස්සාකාසං කත්වා භීතතතා වථා කතො
කාසඤ්ඤා විපාකං අනුපපන්නමපි සමානං, එවං කතෙ ඔකාසෙ
එකතෙතන උපපජ්ජනතො ඔකාසකභූතපන්නං නාම, වාසු වාසු භූමිසු
අසමුගතං අකුසලං භූමිලඞ්ඞපපන්නං නාම, එත්ථ ව භූමියා භූමිලඞ්ඞස්ස

ව නානතතං වෙදිතබ්බං, භූමිති විපස්සනාය ආරම්භෙහුතා තෙභූමිකා පඤ්චකකඤ්ඤා, භූමිලද්ධං නාම තෙසු බන්ධෙසු උපපත්තාරතං කිලෙස ජාතං, තෙන හෙය්‍යා භූමිලද්ධා නාම හොති, තස්මා භූමිලද්ධනති චූළවති, එවමෙතෙසු වතුසු උපපන්නෙසු ඉධ වත්තමානුප්පන්නං අබ්සොතං, තත්‍රායං වචනන්තො:- පුබ්බන්තතො උද්ධං උපපාදදි¹ අභිමුඛං පනතනති=උපපත්තං; උපපත්තසද්දෙ, පනෙස අනිතෙ පටිලද්ධෙ සමුට්ඨිතෙ අවිකල්පිතෙ අසමුච්ඡින්නෙ බණ්ඩත්තයගතෙ ති අනෙතෙසු අන්තර්‍යමය දිස්සති, අයං හි “තෙන බො පන භික්ඛවෙ! සමයෙන කකුසඤ්ඤා භගවා අරහං සම්මාසම්මුද්ධො ලොකෙ උපපන්නො”ති එත් අනිතො ආගතො, “ආයස්මතො ආනන්දස්ස අති රෙකවිවරං උපපන්නං හොති”ති එත් පටිලද්ධෙ, “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ! උපපන්නං මහාමෙසං තමෙනං මහාවානො අනතරුයෙව අනතරධාපෙති”ති එත් සමුට්ඨිතෙ, “උපපන්නං ගම්ම විත්තං දුප්ථි විනොදගීයං, උපපත්තප්පන්නො පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙ ණාතස්සො අනතරධාපෙති”ති එත් අවිකල්පිතෙ, “අරියං අට්ඨබ්බිකං මග්ගං භාවෙතො බහුලිකරෙතො උපපත්තප්පන්නො පාපකො අකුසලෙ ධම්මෙ ණාතස්සො අනතරුයෙව අනතරධාපෙති”ති එත් අසමුච්ඡින්නෙ, “උපපජ්ජමානං උපපත්තනති ආමන්නො”ති එත් බණ්ඩත්තයගතෙ, ස්වායම්මිධාපි බණ්ඩත්තයගතෙව දට්ඨබ්බිකං, තස්මා උපපන්නං හොති ති එත් බණ්ඩත්තයගතං හොති, වත්තමානං හොති පටිපුප්පන්නං හොති ති අයං සබ්බිපන්තො.

විත්තං උපපත්තං හොති ති වෙනං දෙසනාසිසමෙව, න පන විත්තං එකකමෙව උපපජ්ජති, නසමා? යථා රුජා ආගතො ති චුන්නො න පරිසං පභාස එකකොව ආගතො, රුජපරිසාය පන සද්ධං යෙව ආගතො ති පඤ්ඤායති, එවමිදමපි පරෙපණ්ණාසකුසලධම්මෙති සද්ධං යෙව උපපත්තනති වෙදිතබ්බං. පුබ්බබ්බතමට්ඨිත පන විත්තං උපපන්නං හොතිච්චව චුත්තං, ලොකීයධම්මං හි පඤ්ඤා විත්තං ජෙට්ඨිකං විත්තං ධුරං විත්තං පුබ්බබ්බතමං හොති, ලොකුත්තරධම්මං පඤ්ඤා පඤ්ඤා ජෙට්ඨිකා පඤ්ඤා ධුරං පඤ්ඤා පුබ්බබ්බතමා, තෙනෙව භගවා විතයපරියායං පඤ්ඤා පුච්ඡන්තො කිං එසෙසාසි? කිං වෙද නොසි? කිං සඤ්ඤාසි? කිං වෙතනොසි? ති අපුච්ඡන්තො “කිංවිත්තො තිං භික්ඛු?”ති විත්තමෙව ධුරං කඤ්ඤා පුච්ඡති, “අපේය්‍යවිත්තො අහං භගවා”ති ව චුත්තො “අනාපතති අපේය්‍යථස්සය්‍යා”ති ආදීති අවන්තො “අනාපතති භික්ඛු! අපේය්‍යවිත්තය්‍යා”ති වදති. න කෙවලඤ්ඤා විතය පරියායං අඤ්ඤාමපි ලොකීයදෙසනං දෙසෙන්නො විත්තමෙව ධුරං කඤ්ඤා දෙසෙති, යථා “යෙ කෙවි භික්ඛවෙ! ධම්මා අකුසලා අකුසල භාගියා අකුසලපකඤ්ඤා සබ්බෙ තෙ මනොපුබ්බබ්බතො මනො තෙසං ධම්මානං පඨමං උපපජ්ජති”

“මනොපුබ්බසංඝාතං ධර්මං මනොසංඝාතං මනොමයං,
මනසා වෙ පුද්ගලික සංඝාතං වා කුරුති වා,
තතො තං දුක්ඛමනෙති වක්ඛං ව වහතො පදං.

මනොපුබ්බසංඝාතං ධර්මං මනොසංඝාතං මනොමයං,
මනසා වෙ පසන්නෙත සංඝාතං වා කුරුති වා,
තතො තං සුඛමනෙති ඡායා ව අනපාසිති.

විතෙතන නියති ලොකො විතෙතන පරිකස්සති,
විතතස්ස එකධර්මස්ස සංඝඛව වසමනං”

“විතතසංඝාතයෙහි සංඝාතං සංඝාතයෙහි විතතවොදනා
විප්‍රජ්ඣනාති, පහස්සරමිදං භික්ඛවෙ! විතතං තස්ස ධර්මං ආගන්තුකෙහි
උපකම්මෙය්‍යෙති උපකම්මිදං, විතතං ගතපති! අරක්ඛිතෙ කාය
කම්මෙහි අරක්ඛිතං ගොති වච්ඡාමමෙහි අරක්ඛිතං ගොති මනො
කම්මෙහි අරක්ඛිතං ගොති, විතතං ගතපති! රක්ඛිතෙ-පෙ-විතත
ගතපති! බ්‍යාපනෙත-පෙ-විතත ගතපති! අබ්‍යාපනෙත- ප-විතත
ගතපති! අවස්සුතෙ-පෙ-විතත ගතපති! අනවස්සුතෙ කායකම්මෙහි
අනවස්සුතං ගොති වච්ඡාමමෙහි අනවස්සුතං ගොති මනොකම්මෙහි
අනවස්සුතං ගොති”ති එවං ලොකීයධර්මං පඤ්ච විතතං ජෙට්ඨකං
ගොති විතතං ධුරං ගොති විතතං පුබ්බසංඝාතං ගොති ති වෙදිතබ්බං,
ඉමෙසු පන සුතෙතස්ස එකං වා දො වා අග්ගගොඨා සුතතානුරක්ඛ
ණ්ණාය සංඝාතෙහි ගතියාති ති වෙදිතබ්බාති. ලොකුත්තරධර්මං
පුච්ඡන්තො පන “කතරථස්ස අභිගතොසි කතරවෙදනං කතර
සංඝාතං කතරවෙතනං කතරවිතතං”ති අපුච්ඡන්තො “කතරපස්සාදං තිං
භික්ඛු! අභිගතොසි, තිං පඨමං මග්ගපස්සාදං උදුහු දුතිශං-පෙ-තති
ශං-පෙ-වතුථං මග්ගපස්සාදං අභිගතො”ති පස්සාදං ජෙට්ඨකං පස්සාදං
ධුරං කතො පුච්ඡති, “පස්සාදුත්තරං සංඝං කුසලා ධර්මා න පරිභා
සනති, පස්සාදු පන කම්මතියා පස්සාදුත්තො භික්ඛවෙ! අරියසාවකස්ස
තදනියා සංඝාතං සංඝාතං න දනියං විරියං සංඝාතං තදනියා සති
සංඝාතං තදනියො සමාධි සංඝාතං”ති එවමාදිති පනෙත්ථ සුතතාති
දට්ඨබ්බාති, ඉති ලොකුත්තරධර්මං පඤ්ච පස්සාදු ජෙට්ඨකා ගොති
පස්සාදු ධුරං පස්සාදු පුබ්බසංඝාතං ති වෙදිතබ්බං. අයං පන ලොකීය
දෙසනා, තස්මා විතතං ධුරං කතො දෙසෙන්නො “විතතං උපකතං
ගොති”ති ආහ,

සොමනස්සසංඝාතනති සාතමධුරවෙදසිතසංඝාතෙන සොම
නස්සෙන සහ එකුප්පාදදිභාවං ගතං; අයං පන සහගතසංඝො තබ්බා
වෙ වොකිණ්ණෙ නියමෙ අරමමණෙ සංඝට්ඨති ඉමෙසු අනෙසු
දිස්සති, නත්ථ “යායං නිකායා පොනොගච්ඡා නන්දිරග්ගගතා”ති
තබ්බාවෙ වෙදිතබ්බො, නන්දිරග්ගතා ති අනෙසා; “යායං භික්ඛවෙ!
විමංසා කොසල්ගගතා කොසල්ගගතා”ති වොකිණ්ණෙ වෙදි

තබ්බො, අනතරන්තර උපපජ්ජමානෙන සොසපේත වොකිණ්ණං ති අයමෙථ අනේ; “අට්ඨිකසංඤ්ඤාසගගතං සතිසංවේශිකාඛ්ඛානං භාවෙති”¹ ති තිස්සයෙ වෙදිතබ්බො, අට්ඨිකසංඤ්ඤං තිස්සාය අට්ඨිකසංඤ්ඤං භාවෙතො පටිලුඤ්ඤාති අනේ; “ලාභි ගොති රූපසගගතානං වා සමාපන්නානං අරූපසගගතානං වා”² ති අරමමණෙ වෙදිතබ්බො, රූපාරූපාරමමණානන්ති අනේ; “ඉදං සුඛං ඉමාය පිතියා සගගතා ගොති සගජානං සංඝට්ඨං සම්පයුත්ත”³ නති සංඝට්ඨං¹, ඉමසමිට්ඨි පදේ අයමෙවනේ අධිපෙපනො, සොමනස්සසංඝට්ඨං හි ඉධ සොමනස්සසගගතන්ති වුත්තං, සංඝට්ඨසංඤ්ඤාපි වෙස සදිසෙ අවසසුනෙ මිත්තසත්ථෙ සගජානෙ ති බහුසු අනේසු දිස්සති, අයං හි “කිසෙ ථුලෙ ව වජේතො සංඝට්ඨං යොජ්ජා ගයා”⁴ ති එත් සදිසෙ ආගතො, “සංඝට්ඨං වුමෙහ අයෙස! විහරං”⁵ ති අවසසුනෙ, “ගිතිසංඝට්ඨං විහරති”⁶ ති මිත්තසත්ථෙ, “ඉදං සුඛං ඉමාය පිතියා සගගතං ගොති සගජානං සංඝට්ඨං සම්පයුත්ත”⁷ නති සගජානෙ, ඉධාපි සගජානෙ අධිපෙපනො, තත් සගගතං සගජානං² අසංඝට්ඨං³ අසම්පයුත්තං නාම තජ්ඣ, සගජානං පන සංඝට්ඨං සම්පයුත්තං ගොතිපි න ගොතිපි, රූපාරූපධමමසු හි එකතො ජාතෙසු රූපං අරූපෙන සගජානං ගොති, න සංඝට්ඨං න සම්පයුත්තං, තථා අරූපං රූපෙන රූපඤ්ඤි රූපෙන, අරූපං පන අරූපෙන සද්ධිං තිස්මතොව සගගතං සගජානං සංඝට්ඨං සම්පයුත්තමෙව ගොති ති තං සත්තිය වුත්තං සොමනස්ස සගගතන්ති.

ඤ්ණසම්පයුත්තන්ති ඤ්ණෙන සම්පයුත්තං; සමං එකුප්පාදු දිප්පකාරෙහි යුත්තන්ති අනේ; යං පනෙත්ථ චත්තබ්බං සියා තං මාති කාවණ්ණකාය වෙදනත්තිකෙ වුත්තන්තමෙව, තස්මා එකුප්පාදු එක තිණ්ණං එකවත්ථුකා එකාරමමණා ති ඉමිනා ලක්ඛණෙන හං සම්පයුත්තන්ති වෙදිතබ්බං, උක්කට්ඨතිඤ්ඤො වෙස, ආරූපෙන පන විනාපි එකවත්ථුකාචං සම්පයොගො ලබ්භති, එත්තාවතා කිං කපිතං? කාමාවචරකුසලෙසු සොමනස්සසගගතං තිහෙතුකං ඤ්ණසම්පයුත්තං අසංඛාරිකා මහාවිත්තං කපිතං, “කතමෙ ධම්මා කුසලා?”¹ ති හි අනියා මිත පුච්ඡාය වතුගුමකා කුසලං ගතිතං, “කාමාවචරං කුසලං මිත්තං උප්පන්නං ගොති”² ති වචනෙන පන තෙතුමකා කුසලං පරිච්ඡිත්තං³ අට්ඨවිධං කාමාවචරකුසලමෙව ගතිතං, “සොමනස්සගගත”⁴ නති වචනෙන තනො වතුබ්බිධං උපෙකක්ඛාසගගතං පරිච්ඡිත්තං වතුබ්බිධං සොමනස්සගගතමෙව ගතිතං, “ඤ්ණසම්පයුත්ත”⁵ නති වචනෙන තනො දුට්ඨං ඤ්ණවිප්පයුත්තං පරිච්ඡිත්තං දො ඤ්ණසම්පයුත්තා නෙව ගතිතාති. අසංඛාරිකාචො පන අනාගට්ඨතායෙව න ගතිහො, කිඤ්චාපි න ගතිතො පරතො පන සංඛාරෙතාති වචනතො ඉධ අසංඛාරෙතාති අවුත්තෙ පි අසංඛාරතාචො වෙදිතබ්බො. සමො

1-2 අසංඛාරිකාමහාවිත්තං සංඝට්ඨං
2-2, 3, 5 අසගජානං

3-1, 2, 3, 4 අයෙස
4-1, 2, 3, 4 පරිච්ඡිත්තං

සමුද්ධො හි ආදිතො ව ඉදං මහාවිතතං භාජෙත්වා දසෙස්සාං නියමෙත්වා ව ඉමං දෙසනං ආරභී ති එවමෙත්ථ සනතිධ්මානං කතන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදං නමෙව විතතං ආරම්භණං දසෙස්සාං රූපාරම්භණං වා ති ආදිමාහ, භගවා හි අරූපධම්මං දසෙස්සෙනා වජ්ඣනා වා දසෙස්සති ආරම්භණෙන වා වජාරම්භණෙනි වා සරසභාවෙන වා; 'වක්ඛු සම්ප්පාදනාං-පෙ-මනොසම්ප්පාදනා, වක්ඛුසම්ප්පාදනා වෙදනාං-පෙ-මනොසම්ප්පාදනා වෙදනා, වක්ඛුච්ඡිද්ධාණං-පෙ-මනොච්ඡිද්ධාණං'නති ආදිසු හි වජ්ඣනා අරූපධම්මා දසිති. "රූපසංඝාය-පෙ-ධම්මසංඝාය, රූපසංඝායනා -පෙ- ධම්මසංඝායනා"ති ආදිසු ආරම්භණෙන; "වක්ඛුඤ්ඤා පටිච්ච රූපෙ චූපපජ්ජති වක්ඛුච්ඡිද්ධාණං, තිණණං සංඝායනා ඵසංඝාය-පෙ-මනොසංඝායනා පටිච්ච ධම්මෙ චූපපජ්ජති මනොච්ඡිද්ධාණං, තිණණං සංඝායනා ඵසංඝාය"ති ආදිසු වජාරම්භණෙන; "අවිජ්ජාපච්චයා තිකම්මවෙ! සංඝාරා සංඝාරපච්චයා ච්ඡිද්ධාණං"නති ආදිසු සරසභාවෙන අරූප ධම්මා දසිති, ඉමස්මිං පන ණානෙ ආරම්භණෙන දසෙස්සෙනා "රූපාරම්භණං වා"ති ආදිමාහ.

නත්ථ වතුසමුද්ධානං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං රූපමෙව රූපාරම්භණං; ද්විසමුද්ධානො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නො සද්දො ව සද්දාරම්භණං; වතුසමුද්ධානො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නො ගණ්ඨො ව ගණ්ඨාරම්භණං; වතුසමුද්ධානො අතීතානාගත පච්චුප්පන්නො රසො ව රසාරම්භණං; වතුසමුද්ධානං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං ථොඨබ්බමෙව ථොඨබ්බාරම්භණං; එකසමුද්ධානා ද්විසමුද්ධානා තිසමුද්ධානා වතුසමුද්ධානා නක්ඛුතොපි සමුද්ධානා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා [විතතවෙනසිකා] වෙව තථා න වතතබ්බා ව චූභතාවසෙසා විතතගො වරසංඝාතා ධම්මා යෙව ධම්මාරම්භණං; යෙ පන අනාපාඨගතා රූපා දසොපි ධම්මාරම්භණමිච්චෙව වදන්ති. තෙ ඉමිනා සුභෙතන පටිකම්පි තබ්බා; චූභතං හෙතං "ඉමෙසං ඛො ආච්ඡිසො! පඤ්ඤානං ඉද්ධියානං නානාච්ඡියානං නානාගොචරානං න අඤ්ඤාමඤ්ඤාස්ස ගොචරච්ඡියං පච්චත්ථුභොනනානං මනො පටිසරණං මනො තෙසං ගොචරච්ඡියං පච්චත්ථුභොති"ති, එතෙසං හි රූපාරම්භණාදීනං ගොචරච්ඡියො නාම, තාති මනෙන පච්චත්ථුභවිතමානාතිපි රූපාරම්භණාදීති යෙවාති අය මනො සිද්ධො හොති, දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාදීනඤ්ඤා රූපාදිආරම්භණාපි අයමනො සිද්ධො යෙව හොති, අනාපාඨගතානෙව හි රූපාරම්භණාදීති දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාදීනං ආරම්භණාති, න ව තාති ධම්මාරම්භණාති භවන්ති ති චූභතතයෙනෙව ආරම්භණවච්ඡානං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ එකෙකං ආරම්භණං ද්විසු ද්විසු ද්වාරෙසු ආපාඨමාගච්ඡති, රූපාරම්භණං හි වක්ඛුප්පසාදං සට්ඨෙත්වා තඤ්ඤාණඤ්ඤා ව මනොද්වාරෙ ආපාඨමාගච්ඡති, භවංගච්ඡිතස්ස පච්චයො හොති ති අනො; සද්දගඤ්ඤා

රසපොට්ඨබ්බාරමමණේසුපි එසෙව නයො; යථා හි සතුණො ආකාසෙ නාගනචා රුක්කයො නිලියමානො ව රුක්කසාබ්බෙව සවෙති ඡායා වයං පටිහඤ්ඤති. සාබ්බසච්චතව්ඡායාචරණානි අපුබ්බං අවර්මං එකක්කයෙණ යෙව හවනති, එවං පච්චුප්පනනරුපාදිනි¹ චක්ඛු ප්පසාදදිසට්ඨනක්ඛි හවඛහවලනසමන්තාය මනොආරෙ ආපාඨගමි නඤ්ච අපුබ්බං අවර්මං එකක්කයෙණ යෙව හොති, තතො හවඛහං විච්ඡිද්ධිචා චක්ඛුආරුදීසු උප්පන්නානං ආවර්ජනාදිතං වෛරජපන පරියොසානානං අනාත්තරු තෙසං ආරමමණානං අඤ්ඤතරස්මි ඉදං මහාවිත්තං උප්පජ්ජති

සුභ්බමනොආරෙ පන පසාදසට්ඨනකිව්වං තත්ථි, පකතියා දිට්ඨි සුත සාධිත සාධිත ප්‍රථමවසෙනෙව එතාති ආරමමණාති ආපාඨමා ගව්ජනති, කථං? ඉධෙකවෙවා කතසුධාකමං හරිතාලමනොසිලාදි වණණවිචිත්තං පග්ගතිතනානප්පකාරධජ්ජතාහං මාලාදුමචිතආං දීප මාලාපරික්කිත්තං අතිමනොරමාය සිරියා විරෙවමානං අලඛකපටි යතනං මහාවෙතියං පදක්කිණං කචා සොළසසු පාදපිඨිකාසු පඤ්ච පතිට්ඨිතෙන වඤ්ඤා අඤ්ජලිං පග්ගන් මලොකෙනො බුද්ධාරමමණං පිතිං ගගෙචා තිට්ඨති, තස්ස එවං වෙතියං පග්ගිචා බුද්ධාරමමණං පිතිං නිබ්බතෙනචා අපරහාගෙ යත්ත කත්ථි ගතස්ස රත්තිට්ඨාන දිවාට්ඨානෙසු තිසිත්තස්ස ආවර්ජමානස්ස අලඛකපටියතනං මහාවෙතියං චක්ඛුආරෙ ආපාඨමාගතසදිසමෙව හොති, පදක්කිණං කචා වෙතියං වඤ්ඤකාලො විය හොති, එවං නාච දිට්ඨිවසෙන රුපාරමමණං ආපාඨමාගව්ජති.

මධුරෙන පන සරෙන ධම්මකපිකස්ස වා ධම්මං කපේනනස්ස සරහාණකස්ස වා සරෙන හණ්ඩානස්ස සද්ධං සුචා අපරහාගෙ යත්ත කත්ථි තිසිදිචා ආවර්ජමානස්ස ධම්මකථා වා සරහඤ්ඤං වා සොතආරෙ ආපාඨමාගතං විය හොති, සාධුකාරා දචා සුණ්නකාලො විය හොති, එවං සුතවසෙන සද්දරමමණං ආපාඨමාගව්ජති.

සුගඤ්ඤං පන ගඤ්ඤං වා මාලං වා ලුහිචා ආසනෙ වා වෙතියෙ වා ගඤ්ඤාරමමණෙන විතෙතන පුජං කචා අපරහාගෙ යත්ත කත්ථි තිසිදිචා ආවර්ජමානස්ස තං ගඤ්ඤාරමමණං සාණආරෙ ආපාඨමාගතං විය හොති, පුජකරණකාලො විය හොති, එවං සාධිතවසෙන ගඤ්ඤාරමමණං ආපාඨමාගව්ජති.

පණ්ණිතං පන බාදනීයං වා හොජ්නීයං වා සමුගමවාරිහි සද්ධිං සංවිහජ්චා පරිභුඤ්ජචා අපරහාගෙ යත්ත කත්ථි කුඤ්ඤසකාදිහොජනං ලුහිචා අසුභානාලෙ පණ්ණිතං හොජනං සමුගමවාරිහි සද්ධිං සංවිහජ්චා පරිභුතතති ආවර්ජමානස්ස තං රසාරමමණං ජ්ඣාදායෙර ආපාඨමාගතං විය හොති, පරිභුඤ්ජනකාලො පිය හොති, එවං සාධිතවසෙන රසාරමමණං ආපාඨමාගව්ජති,

මුද්‍රාණං පන සුඛසම්පන්නං මඤ්චපිඨං වා අත්ථරණපාපුරණං වා පරිභුඤ්ඤා අපරිභාගෙ යත්ත කත්තං දුක්ඛසංයං කප්පෙතො අසුක කාලෙ මෙ මුද්‍රාණං මඤ්චපිඨං අත්ථරණ පාපුරණං පරිභුක්තනති ආවර්ණමානස්ස නං ථොට්ඨබ්බාරම්භං කායආරෙ ආපාඨමාගතං විශ්‍යොති, සුඛසම්පන්නං වෛදිකසංයොගො, විශ්‍යොති එවං පුට්ඨවසෙන ථොට්ඨබ්බාරම්භං ආපාඨමාගමිති. එවං සුභුමනොආරෙ පසාද සම්බන්ධිතං නත්ති, පකතියා දිට්ඨි සුභ සාධිත සාධිත පුට්ඨවසෙනෙව එතාති ආරම්භොති ආපාඨමාගමිතිති ති වෛදිකබ්බාති.

ඉදං පකතියා දිට්ඨාදීනං වසෙන ආපාඨමනෙ අයමපරෙපි අට්ඨකථාමුක්තියො¹ නයො යොති, දිට්ඨං සුභං උභයසම්බන්ධනති ඉමෙ තාව දිට්ඨාදයො වෛදිකබ්බා, තත්ත දිට්ඨං නාම පඤ්ඤාචාරවසෙන ගතිතපුබ්බං, සුභනති පට්ඨකතො අදිකො අනුස්සවවසෙන ගතිතා රූපාදයොව, තෙති ද්විතීයි සම්බන්ධං උභයසම්බන්ධං නාම, ඉති ඉමෙ සම්පි දිට්ඨාදීනං වසෙන එතාති මනොආරෙ ආපාඨමාගමිතිති වෛදිකබ්බාති, තත්ත දිට්ඨවසෙන තාව ආපාඨමනං² හෙට්ඨා පඤ්ඤා නයෙති වුත්තමෙව, එකමෙව පන සුභාති භගවතො පුඤ්ඤාතිසය එලතිබ්බතං එවරූපං නාම රූපං, අතිමධුරෙ සද්දෙ, කිසම්ඤ්ඤි පදෙසෙ කෙසඤ්ඤි පුප්ඵානං අතිමනුඤ්ඤා ගතො, කෙසඤ්ඤි ඵලානං අතිමධුරෙ රසො, කෙසඤ්ඤි පාපුරණාදීනං අතිසුඛො සම්ප්පෙති, තස්ස චක්ඛුපසාදදිසම්බන්ධං විනා සුභමතතාව තාති මනොආරෙ ආපාඨමාගමිතිති, අපස්ස නං විතතං තස්මි රූපෙ වා සද්දෙ වා පසාදවසෙන ගතොදිසු අරියානං දුතුකාමයාවසෙන අඤ්ඤාති දිනෙනසු අනුමොදනාවසෙන වා පට්ඨතති, එවං සුභවසෙන එතාති මනො ආරෙ ආපාඨමාගමිතිති. අපරෙත පන යථා වුත්තාති රූපාදීති දිට්ඨාති වා සුභාති වා යොනති, තස්ස ඊදිසං රූපං ආයතිං උපපජ්ජ නක්ඛුඤ්ඤාපි භවිස්සති ති ආදිනා නයෙන චක්ඛුපසාදදිසම්බන්ධං විනා දිට්ඨසුභසම්බන්ධෙනෙව තාති මනොආරෙ ආපාඨමාගමිතිති, අපස්ස හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව හෙසු අඤ්ඤාතරුම්භං ඉදං විතතං පට්ඨතති, එවං උභයසම්බන්ධවසෙන එතාති මනොආරෙ ආපාඨමා ගමිතිති, ඉදමපි ච මුඛමතතමෙව; සද්ධාරුචිආකාරපරි විතක්කදිට්ඨි තිත්ඤාතක්කනතිආදීනං පන වසෙන විත්ථාරතො එතෙසං මනොආරෙ ආපාඨමනං වෛදිකබ්බමෙව; යස්මා පන එවං ආපාඨං ආගමිතිතාති භුතාතිපි යොනති අභුතාතිපි, තස්මා අයං නයො අට්ඨකථායං න ගතිතො. එවං එකෙකාරම්භං ජවනං ද්විසු ද්විසු ආරෙසු උපපජ්ජති ති වෛදිකබ්බං; රූපාරම්භං හි ජවනං චක්ඛුආරෙපි උපපජ්ජති මනොආරෙ පි, සද්දාදිසු ආරම්භෙනෙසු පි එසෙව නයො.

[තත් ඔනොආරෙ උපපජ්ජමානං රූපාරම්භං ජවනං දුතමයං සිලමයං භාවනාමයනති තිවිධං හොති, තෙසු එකෙතං කායකමං වම්භමං ඔනොනමනති තිවිධමෙව හොති, සඳු ගති රස ථොට්ඨබ්බ ධම්මාරම්භෙසුපි එසෙව නයො,] තත් රූපං තාව ආරම්භං කඤ්ඤා උපපජ්ජමානං එතං මහාකුසලචිත්තං නිලිපිතලොභිතොදහවණෙසු පුප්ඵවන්ධාතුසු අඤ්ඤාතරං සුභතිමිත්තසංඛ්‍යාතං ඉට්ඨං කන්තං මනාපං රජනීයං වණ්ණං ආරම්භං කඤ්ඤා උපපජ්ජති, තනු වෙනං ඉට්ඨාරම්භං ලොභස්ස වන්ත්‍ර? කථං එතං චිත්තං කුසලං නාම ජාතනති?, නිශ්මිතවසෙන පරිණාමිත¹ වසෙන සමුද්ධාර² වසෙන ආභුඤ්ජ්‍යවසෙනාති; යස්ස හි කුසලමෙව මයං කන්තබ්බනති කුසල කරණෙ චිත්තං නිශ්මිතං හොති, අකුසලපච්චනිතො නිවතෙනකො කුසලකරණෙ යෙව පරිණාමිතං, අභිණ්‍යකරණෙන කුසලසමුද්ධාරෙ නෙව සමුද්ධාරිතං³, පතිරූපදෙසවාසසප්පරිසුපස්සයසංඛිට්ඨසවණ ප්‍රබේකතප්‍රඤ්ඤාදීනි ව උපනිස්සයෙති යොනිසො ව ආහොගො පච්චතනති, තස්ස ඉමිනා නිශ්මිතවසෙන පරිණාමිත¹ වසෙන සමුද්ධාර² වසෙන ආභුඤ්ජ්‍යවසෙන ව කුසලං නාම ජාතං හොති.

ආරම්භවසෙන පනෙත්ථ සොමනස්සසහගතභාවො වෙදි තබ්බො ඉට්ඨාරම්භණ්‍යමිං හි උපපන්නතතා එතං සොමනස්සසහගතං ජාතං, සංඛාබහුලතාදීනිපෙත්ථ කාරණාති යෙව, අස්සඤ්ඤානං හි මිථ්‍යාදිට්ඨිකඤ්ච එකන්තඉට්ඨාරම්භණ්‍යතං තථාගතරූපමි ධිසො සොමනස්සං නුපපජ්ජති; යෙ ව කුසලපච්චනිතං ආතිසංඝං න පස්සනති තෙසං පරෙති උස්සාහිතානං කුසලං කරුනන්තානමි සොම නස්සං නුපපජ්ජති, තස්මා සංඛාබහුලතා විසුඤ්ඤිට්ඨිතා ආතිසංසදස්සා විතා ති එවමෙත්ථ සොමනස්සසහගතභාවො වෙදිතබ්බො. අපිව එකාදස ධම්මා පිති සමෙමාජ්ඣබ්බයස්ස උපපාද්‍යය සංචිත්තනති-බ්‍රහ්මා නුස්සති ධම්ම-පෙ-සබ්බ-සිල-වාග-දෙවතා- උපසමානුස්සති, ලුබ්භුකුසලපරිවජ්ජනතා සිතිඤ්ඤාපුකුසලසෙවනතා පසාදනීයස්සතතන පච්චවෙකඤ්ඤා තදබිමුත්තතා ති, ඉමෙතිපි කාරණෙතෙත්ථ සොම නස්සසහග භාවො වෙදිතබ්බො. ඉමෙසං පත විත්ථරෙ බොජ්ඣබ්බ විහබ්බෙ ආවිහවිස්සති.

කම්මතො උපපතිතො ඉන්ද්‍රියපරිපාකතො කිලෙසදුර්භාවතො හි ඉමෙහි පනෙත්ථ කාරණෙති ඤ්ණසම්පසුත්තතා වෙදිතබ්බා; යො හි පරෙසං ධම්මං දෙසෙති අනවජ්ජාති සිප්පායතනකම්මායතනවිජ්ජාට්ඨා නාති සිකඛාපෙති, ධම්මකපිකං සකකාරං කඤ්ඤා ධම්මං කථාපෙති, ආයතිං පඤ්ඤවා භවිස්සාමි ති පත්තං ඔපෙත්වා නානප්පකාරං දුතං දෙති, තස්ස එවරූපං කම්මං උපනිස්සාය කුසලං උපපජ්ජමානං ඤ්ණ සම්පසුත්තං උපපජ්ජති, අබ්‍යාපජෙති ලොකෙ උපපන්නස්ස වාපි තස්ස

[] 1, 2, 3 පොත්සෙසු තදස්සෙන
1-1, 2, 3, 4 පරිණිත

2-1, 3, 4 සමුද්ධාර
3-1, 2, 3, 4 සමුද්ධාර

තනු පුබ්බතො බලවත්, “දකුණු හිතවතෙ! සහකාරයෙකු අප සො සතො; බලවත් වී සෙසු හිතවතෙකු” හි ඉමිනා නගෙන උපතනං නිසාය පි උපපත්තං කුසලං සද්ධාය පුත්තං උපපත්ති, තථා ඉත්ති පරිපාකං උපගතං පසාදාය පුත්තං ඉත්ති පරිපාකං නිසාය පි කුසලං උපපත්තං සද්ධාය පුත්තං උපපත්ති. යෙති පන කිලෙසා විකල්පිතා තෙසං කිලෙසදුර්භාවා නිසාය පි උපපත්තං කුසලං සද්ධාය පුත්තං උපපත්ති, චුත්තමි වෙතො:- “යොගා වෙ ජායතෙ හුරි අයොගා හුරි සබ්බයො” හි, එවං කම්මතො උපතනිතො ඉත්ති පරිපාකතො කිලෙසදුර්භාවතො හි ඉමෙති කාරණෙහි සද්ධාය පුත්තතා වෙදිතබ්බා. අපි ව සතබ්බො, බලවත් සමමානවිකල්පය උපපාදාය සංවර්ධනා පරිපුර්වකතා වජ්ජිවිසද්ධිති යා ඉත්ති සමතපරිපාදනා දුපසාදාය පුත්තමි වෙත්තං පසාදාය පුත්තමි වෙත්තං ගම්මරසද්ධාය වර්ධනවිකල්පය තදබ්බුත්තතා හි, ඉමෙති පි කාරණෙහි සද්ධාය පුත්තතා වෙදිතබ්බා. ඉමෙසං පන විකල්පය බලවත්වන විකල්පය ආවිච්ඡිකාති.

එවං සද්ධාය පුත්තං හුත්වා උපතනසෙවනං අසබ්බාසෙන අප්පාදාය විකල්පයා¹ උපතනතො අසබ්බාරං නාම ජාතං, තද්ධං රජතියං වණනාරම්මං හුත්වා උපපත්තමි වෙත්ති ධර්මෙති නිගමන උපපත්ති, දුතමයං වා හොති සිලමයං වා භාවනා මයං වා; කථං? යද් හි නිලිපිතලොභිතොද්ධෙසු පුර්වවත්තදීසු අසද්ධා තරං ලභිත්වා වණනවසෙන ආභුසද්ධිං වණනදුතං මයනති බුද්ධ රතනාදීති පුරෙති; තද් දුතමයං හොති; තත්ත්වං වජ්ජි:- “භණ්ඩාගාරික සබ්බමිතො කිර එකං සුවණනබ්බිතං වත්තං ලභිත්වා ඉදමි වත්තං සුවණනවණනං සමමාසමුද්ධොපි සුවණනවණනං, සුවණනවණනං වත්තං සුවණනවණනයොව අනුරුපිකං, අනුරුපිකං වණනදුතං හවිසසති හි මහාවෙති යෙ ආරුපෙසි” එවරුපෙ කාලෙ දුතමයං හොති හි වෙදිතබ්බං. යද් පන තථා රුපමෙව දෙය්‍යබ්බමං ලභිත්වා මයං කුලවංසො කුලතනති කුලප්පවෙණි එසා කුලවතං එතනති බුද්ධරතනාදීති පුරෙති, තද් සිලමයං හොති; යද් පන තද්ධෙසෙව වජ්ජිනා රතනතයසං පුරං කත්වා අයං වණනං බයං ගම්මසති වයං ගම්මසති හි බයමයං පට්ඨපෙති, තද් භාවනාමයං හොති. දුතමයං පන හුත්වා වතනමානමි යද් නිණි රතනාති සහජෙන පුරෙතොසං පවතති, තද් කායකමමං හොති; යද් නිණි රතනාති පුරෙතොසං පුත්තදුර්ධසකම්මකරපොරිසාදයොපි ආණාපෙත්වා පුරාපෙති, තද් වචිකමමං හොති; යද් පන තද්ධෙව චුත්තප්පකාරං විජ්ජිතකමමං ආරම්භ වණනදුතං දසාමිති විනෙති, තද් මනොකමමං හොති. විතප්පයායං පත්වා හි දසාමිති භවිසසති හි වාචා හිතො හොති හි ඉමිනා ලක්ඛණෙන දුතමයං නාම හොති; අභිබ්බපරියායං පත්වා පන

විජ්ජමානකවජ්ජං ආරබ්භ දස්සාමි ති මහසා විනත්තකාලනො පටිථාය කුසලං හොති; අපරභාගෙ කායෙන වා වාචාය වා භවතබ්බං භරිස්ස ති ති චුත්තං. එවං දුතමයං කායච්චිමනොභාවවසෙනෙව තිවිධං හොති. යද්ද පන තං චුත්තප්පකාරං වජ්ජං ලභිත්වා කුලවංසාදිවසෙන සහජා රතනතත්තයං පුජෙති, තද්ද සීලමයං කායකමමං හොති; යද්ද කුලවංසාදිවසෙනෙව පුභගදුර්දයො ආණාපෙත්වා පුජාපෙති තද්ද චිතිකමමං හොති; යද්ද මය්හං කුලවංසො කුලනතති කුලප්පවෙණි එසා කුලවත්තමෙතනති විජ්ජමානකවජ්ජං ආරබ්භ වණ්ණදුතං දස්සාමි ති විනෙතති, තද්ද මනොකමමං හොති; එවං සීලමයං කායච්චිමනො කමමවසෙන තිවිධං හොති, යද්ද පන තං චුත්තප්පකාරං වජ්ජං ලභිත්වා තිණි රතනානි පුජෙත්වා වහ්නමනෙතා ඛයවයං පටිඨපෙති, තද්ද භාවනා මයං කායකමමං හොති; වාචාය සමමසනං පටිඨපෙත්තස්ස චිතිකමමං හොති, කායඛගවාචඛගානි අවොපෙත්වා මහසා ව සමමසනං පටිඨ පෙත්තස්ස මනොකමමං හොති, එවං භාවනාමයං කායච්චිමනොකමම වසෙන තිවිධං හොති. එවමෙත්ථ¹ රූපාරමමණං කුසලං තිවිධපුඤ්ඤ කිරියවජ්ජවසෙන තවති කමමඤාරෙති භාපෙත්වා දස්සෙයි ධම්මරූපා, සද්දරමමණාදීසු පි එසෙව නයො.

හෙරිසද්දදීසු හි රජතීයසද්දං ආරමමණං නත්වා හෙට්ඨා චුත්ත නයෙනෙව තීති තියමෙහෙතං කුසලං උප්පජ්ජති. තත්ථ සද්දං කඤ්චුලං විය උප්පාදෙත්වා නීලුප්පලභන්තං විය වහන්තේ යපෙත්වා දුභා නාම න සකකා, සවජ්ජනං පන කත්වා දෙනෙත්වා සද්දදුතං දෙති නාම, තස්මා යද්ද සද්දදුතං දස්සාමි ති හෙරිමුතිඛගාදීසු අඤ්ඤාතරතුරියෙන තිණ්ණං රතනානං උපහාරං කරෙති සද්දදුතං මෙ ති හෙරිආදීති ංපාපෙති, ධම්මකට්ඨකතිකඤ්ඤානං කණ්ණසර² හෙසජ්ජතෙලපාණිභාදීති දෙති, ධම්ම සවණං ඤාසෙති, සරහඤ්ඤං හණති ධම්මකථං කථෙති, උපතිසිත්තක කථං අනුමොදනතථං කරෙති, තද්ද දුතමයං යෙව හොති. යද්ද එත දෙව විධානං කුලවංසාදිවසෙන වත්තවසෙන³ කරෙති, තද්ද සීලමයං හොති; යද්ද සබ්බමෙපතං කත්වා අයං එත්තකො සද්දෙ මුහමලොභප්ප මාණොපි හුත්වා ඛයං ගමිස්සති වශං ගමිස්සති ති සමමසනං පටිඨපෙති, තද්ද භාවනාමයං හොති; තත්ථ දුතමයං තාව යද්ද හෙරි ආදීති ගහෙත්වා සහජා උපහාරං කරෙති, තිවුප්පහාරන්තාය යපෙනෙතාපි සහජා යපෙති, සද්දදුතං මෙ ති ධම්මසවණං ඤාසෙත්වා ගච්ඡති, ධම්මසථං සරහඤ්ඤං කාතුං වා ගච්ඡති, තද්ද කායකමමං හොති; යද්ද ගච්ඡති නාතා! අමහාකං සද්දදුතං තිණ්ණං රතනානං උපහාරං කරෙත්වා ති ආණාපෙති, සද්දදුතං මෙ ති වෙතියඛගණෙ ඉමං හෙරිං ඉමං මුතිඛගං යපෙත්වා ති ආණාපෙති, සයමෙව ධම්මසවණං ඤාසෙති, ධම්මකථං කථෙති සරහඤ්ඤං හණති, තද්ද චිතිකමමං හොති; යද්ද කායඛගවා වඛගානි අවොපෙත්වා සද්දදුතං දස්සාමි ති විජ්ජමානකවජ්ජං මහසා

පරිච්ඡේදි, තද මනෝකමමං හොති; සීලමයෙව සද්දුතං නාම මය්‍යං
 කුලවංසො කුලතනති කුලපාවෙණී ති හෙරිආදීති¹ සහජා උපහාරං
 කරුණත්තස්ස හෙරි ආදීති සහජා වෙතියඛගණාදීසු ධර්මනාස්ස බමම
 කට්ඨකානා සරහෙසජ්ජං සහජා දදන්තස්ස වත්තසීඝ්‍රෙන බමමසවණ
 සොසතබමමකථාකථනසරහසුඤ්ඤනණන්තජාය ව ගජන්තස්ස කාය
 කමමං හොති; සද්දුතං නාම අමාකං කුලවංසො කුලතනති කුලපා
 වෙණී, ගච්ඡ පාතා! බුද්ධිතනාදීනං උපහාරං කරුණා ති ආණා
 පෙනත්තස්ස කුලවංසවසෙනෙව අත්තනා බමමකථං වා සරහසුඤ්ඤං වා
 කරුණත්තස්ස ව චිච්ඡමමං හොති. සද්දුතං නාම මය්‍යං කුලවංසො,
 සද්දුතං දස්සාමි ති කායවාචඛගාති අවොපෙඤ්ඤා මනසා ව විජ්ජමා
 නකච්ඡන්තං පරිච්ඡේදන්තස්ස මනෝකමමං හොති. භාවනාමයෙව යද
 චඛකමනෙතා චඛකමනෙතා සද්දෙ බයවයං පට්ඨපෙති, තද කාය
 කමමං හොති; කායඛං පත අවොපෙඤ්ඤා වාචාය සමමසන්නස්ස
 චිච්ඡමමං හොති, කායවාචඛං අවොපෙඤ්ඤා මනසා ව සද්දයත්තං
 සමමසන්නස්ස මනෝකමමං හොති, එවං සද්දරමණෙව කුසලං තිවිධ
 පුඤ්ඤකිරියවඤ්චසෙන නවති කමමආරෙහි භාජෙතා දස්සෙයි
 බමමරුජා.

මූල²ගඤ්ඤාදීසු පරිච්ඡේදි රජනීයගඤ්ඤා ආරමමණං කතා හෙට්ඨා වුත්ත
 තයෙනෙව තීති නියමෙහෙතං කුසලං උපපජ්ජති; තත්ථ යද මූලගඤ්ඤා
 දීසු යං කිංඤ්ඤි ගඤ්ඤා ලභිතා ගඤ්ඤාසෙන ආභුඤ්ඤා ගඤ්ඤානං
 මය්‍යනති බුද්ධිතනාදීති පුජෙති, තද දුතමයං හොති ති සබ්බං
 වර්ණණදුතෙ වුත්තනායෙනෙව විජාරතො වෙදිතබ්බං. එවා ගඤ්ඤාරම
 ඤ්ඤාදීසු කුසලං තිවිධපුඤ්ඤකිරියවඤ්චසෙන නවති කමමආරෙහි
 භාජෙතා දස්සෙයි බමමරුජා.

මූලසාදීසු පත රජනීයරසා ආරමමණං කතා හෙට්ඨා වුත්ත
 තයෙනෙව තීති නියමෙහෙතං කුසලං උපපජ්ජති; තත්ථ යද මූලරසා
 දීසු යං කිංඤ්ඤි රජනීයං රසවඤ්ඤා ලභිතා රසවසෙන ආභුඤ්ඤා
 රසදුතං මය්‍යනති දෙති පරිච්ඡේදි, තද දුතමයං හොති ති සබ්බං
 වර්ණණදුතෙ වුත්තනායෙනෙව විජාරතො වෙදිතබ්බං. සීලමයෙ
 පනෙත්ථ සඛසස්ස අදඤ්ඤා පරිභුඤ්ඤානං නාම අමාකං න ආවර්ණණනති
 ආදසන්නං හික්ඛුසගස්සානං දුපෙඤ්ඤා සාධුරසං පරිභුත්තස්ස³ දුට්ඨ
 ගාමණීඅගගරඤ්ඤා වඤ්ඤා ආදිං කතා මහාඅට්ඨකථායං වඤ්ඤා ආග
 තාති, අයමෙව විසෙසො; එවං රසාරමණෙව කුසලං තිවිධපුඤ්ඤ
 කිරියවඤ්චසෙන නවති කමමආරෙහි භාජෙතා දස්සෙයි බමමරුජා.

පොට්ඨබ්බාරමමණෙපි පට්ඨිධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු ති
 තිණි මහාභූතාති පොට්ඨබ්බාරමමණං නාම; ඉමමිං ධාතෙ එතෙසං
 වසසන යොජනං අකතා මඤ්ඤාපිඨාදිවසසන කාතබ්බා, යද ති මඤ්ඤා
 පිඨාදීසු යං කිංඤ්ඤි රජනීයං පොට්ඨබ්බවඤ්ඤා ලභිතා පොට්ඨබ්බ

වසෙන අභ්‍යුක්තභාවා ඵොට්ඨබ්බදානං මග්ගානි දෙති පරිව්වජ්ඣි, තද දුනමයං හොති ති සබ්බං චණ්ණදුනෙ වුත්තනගෙනෙව විත්ථාරතො වෙදිතබ්බං, එවං ඵොට්ඨබ්බාරමමණමපි කුසලං තිවිධපුඤ්ඤකිරියවිඤ්ච වසෙන නවති කමමඤ්ඤාදරොති භාජෙත්වා දසෙසසි ධම්මරුජා.

ධම්මාරමමණෙ ඡ අජ්ඣන්තිකානි ආයතනානි තිණි ලක්ඛණානි තයො අරුපිනො ඛනිා පණ්ණරාස සුමුමරුපානි තිබ්බාණපඤ්ඤානි ති ඉමෙ ධම්මායතනෙ පරියාපනනා ව අපරියාපනනා ව ධම්මා ධම්මාරමමණං නාම; ඉමෙය්ං පන ධානෙ එතෙසං වසෙන යොජනං අභ්‍යාසං ඔජ්ජනපානදුනජීවිතදුනවසෙන කාතබ්බං. ඔජ්ජිසු නි රජතීයං ධම්මාරමමණං අරමමණං කත්වා හෙට්ඨා වුත්තනගෙනෙව තිති තිස මෙහෙනා කුසලං උපපජ්ජති; තත්ථ යද ඔජ්ජනං මග්ගානි සපයිතව තිතාදීති දෙති, පානදුනනති අට්ඨපානානි දෙති, ජීවිතදුනනති සලාක හත්තපකබ්බහත්තසමසහත්තාදීති දෙති, අභාසුකතිකබ්බනං හෙසජ්ජං දෙති, වෙජ්ජං පව්වුපට්ඨාපෙති, ජාලං ඵාලාපෙති, කුමිතං විඬංසා පෙති, සකුණපඤ්ජරං විඬංසාපෙති, ඛනිනමොක්ඛං කාරුපෙති, මාසාතහෙරිං වරුපෙති, අඤ්ඤාතිපි ජීවිතපරිත්තාණන්ථං එවරුපානි කමමානි නන්දති, තද දුනමයං හොති. යද පන ඔජ්ජනපානදුන ජීවිතදුනානි මග්ගං කුලවංසො කුලතනති කුලප්පවෙණී ති වත්තසි සෙන ඔජ්ජනාදීති පවතෙතති, තද සිලමයං හොති; යද ධම්මාරමමණස්මිං බයවයං පට්ඨපෙති තද භාවනාමයං හොති; දුනමයං පන හුත්වා පවත්තමානමපි යද ඔජ්ජනපානදුනජීවිතදුනානි සහන්ථා දෙති, තද කායකමමං හොති; යද පුත්තදුරුදයො ආණාපෙත්වා දුපෙති තද චිත්තමමං හොති; යද කායබ්බවාවම්භානි අවොපෙත්වා ඔජ්ජන පානදුන ජීවිතදුනවසෙන විජ්ජමානකවඤ්චං දසාමි ති මනසා විනෙතති, තද මනොකමමං හොති; යද පන වුත්තප්පකාරං විජ්ජ මානකවඤ්චං කුලව සාදිවසෙන සහන්ථා දෙති, තද සිලමයං කායකමමං හොති; යද කුලවංසාදිවසෙනෙව පුත්තදුරුදයො ආණාපෙත්වා දුපෙති, තද චිත්තමමං හොති; යද කුලවංසාදිවසෙනෙව වුත්තප්පකාරං විජ්ජ මානකවඤ්චං දසාමි ති මනසා විනෙතති, තද මනොකමමං හොති; වඩකම්භිා වඩකම්භිා ධම්මාරමමණෙ බයවයං පට්ඨපෙත්තස්ස පන භාවනාමයං කායකමමං හොති; කායබ්බං අවොපෙත්වා වාවාය බයවයං පට්ඨපෙත්තස්ස චිත්තමමං හොති; කායබ්බවාවම්භානි අවොපෙත්වා මනසාව ධම්මාරමමණෙ බයවයං පට්ඨපෙත්තස්ස මනොකමමං හොති; එවං භාවනාමයං කායවිචිත්තමනොකමමවසෙන තිවිධං හොති. එවමෙත්ථ ධම්මාරමමණමපි කුසලං තිවිධපුඤ්ඤකිරියවිඤ්චවසෙන නවති කමම ඤ්ඤාදරොති භාජෙත්වා දසෙසසි ධම්මරුජා.

එවමිදං විත්තං නානාවඤ්චුසු නානාරමමණවසෙන දීපිතං, ඉදං පන එකවඤ්චුසමපි නානාරමමණවසෙන ලබ්භති යෙව; කථං? වතුසු හි පව්වසෙසු විචරෙ ඡ ආරමමණානි ලබ්භනති, නවරත්තස්ස හි විචරස්ස

වණිකා මනාපො ගොති දණ්ණනියො, ඉදං වණිකාරමණං; පරිභොග කාලෙ පටපටසග්ගං කරෙති, ඉදං සද්දරමණං; යො තත්ත කාලගමි කාදි¹ගණ්ඩො, ඉදං ගණ්ඩාරමණං; රසාරමණං පත පරිභොගරස වසෙන කපිතො; යා තත්ත සුබසමථස්සතා, ඉදං ථොට්ඨබ්බාරමණං; විවරං පටිච්ච උප්පන්නා සුඛො වෙදනා බව්වාරමණං; පිණ්ඩපාතෙ රසාරමණං නිප්පයායෙතෙව ලබ්බති; එවා වතුසු පට්ටයෙසු තාතා, රමණවසෙන ගොජනං නාමො දුතමයාදිහෙයො වෙදිතබ්බො.

ඉමස්ස පත විතතස්ස ආරමණමෙව තිබ්බං, විතා ආරමණෙන අනුපාජ්ජනනො, ආරං පත අතිබ්බං, කමා? කමස්ස අතිබ්බං, කමස්මිං හි අතිබ්බෙ ආරමි අතිබ්බමෙව ගොති.

ඉමස්ස පතත්තස්ස පකාසනත්තං ඉමස්මිං ධාතෙ මහාඅට්ඨකථායං ආරකථා කපිතා; තත්ත තිණි කමාති, තිණි කමආරුති, පඤ්ච විඤ්ඤාණාති, පඤ්ච විඤ්ඤාණආරුති, ඡ එස්සා, ඡ එස්සආරුති, අට්ඨ අසංවර, අට්ඨ අසංවරආරුති, අට්ඨ සංවර, අට්ඨ සංවරආරුති, දසකුසලකමපථා, දස අකුසලකමපථා ති, ඉදං එතතකං ආර කථාය මාතිකාථපනං නාම. තත්ත කිඤ්ඤාපි තිණි කමාති පථමං චුත්තාති, තාති පත ධපෙත්වා ආදිතො තාව තිණි කමආරුති භාජෙත්වා දස්සිතාති; කතමාති තිණි? කායකමආරං වචිකමආරං මනොකමආරනති, තත්ත වතුබ්බිධො කායො උපාදින්නකො ආහාර සමුට්ඨානො උතුසමුට්ඨානො විතතසමුට්ඨානො ති, තත්ත වක්කායනනා දිති ඡ්චිතිඤ්ඤපරිසන්නාති අට්ඨ කමසමුට්ඨානාරුපාතිපි කම සමුට්ඨානානෙව, වතස්සො ධාතුයො වණිකා ගණ්ඩො රසො ඔජා ති අට්ඨ උපාදින්නකායො නාම; තානෙව අට්ඨ ආහාරජාති ආහාර සමුට්ඨාතිකායො නාම; අට්ඨ උතුජාති උතුසමුට්ඨාතිකායො නාම; අට්ඨ විතතජාති විතතසමුට්ඨාතිකායො නාම; තෙසු කායකමආර රනති නෙව උපාදින්නකායස්ස නාම; න ඉතරෙසං; විතතසමුට්ඨා නෙසු පත අට්ඨසු රුපෙසු එකා විඤ්ඤාතති අපි, ඉදං කායකමආරං නාම; යං සකිංය චුත්තං “කතමං තං රුපං කායවිඤ්ඤාතති? යා කුසල විතතස්ස වා අකුසලවිතතස්ස වා අබ්භාකතවිතතස්ස වා අභිකක මනතස්ස වා පටිකකමනතස්ස වා ආලොකෙනතතස්ස වා විලො කෙනතතස්ස වා සමමිඤ්ඤන්නතස්ස වා පසාරන්නතස්ස වා කායස්ස ථමනා සත්ථමනා සත්ථමනිතතං විඤ්ඤාතති විඤ්ඤාපනා විඤ්ඤාපි තතං ඉදං තං රුපං කායවිඤ්ඤාතති” ති, අභිකකමස්සාමි පටිකක මස්සාමි ති හි විතතා උපපජ්ජමානං රුපං සමුට්ඨාපෙති,

තත්ත යා පථවිධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතු තනතිස්සිතො වණිකා ගණ්ඩො රසො ඔජා ති ඉමෙසං අට්ඨන්නං

රූපානං¹ අබ්බන්තරෙ විත්තසමුට්ඨානා වායොධාතු සං අත්තනා සඝ ජානං රූපකායං සන්ථෙහති සන්ධිරෙති වාලෙති අභික්කමාපෙති පටික්කමාපෙති; තත් එකාවජ්ජනවිපියං සත්තසු ජවනෙසු පඨමවිත්ත සමුට්ඨිනා වායොධාතු [අත්තනා සත්තජානං රූපකායං] සන්ථෙහතුං සන්ධිරෙතුං සකෙකාති, අපරාපරං පන වාලෙතුං න සකෙකාති, දුතියා දිසුපි එසෙව නයො; සත්තමවිත්තෙන පන සමුට්ඨිනා [වායොධාතු] හෙට්ඨා ජනි විත්තති සමුට්ඨිනං වායොධාතුං උපත්ථෙහපට්ඨයං ලභිතං අත්තනා සත්තජානං රූපකායං සන්ථෙහතුං සන්ධිරෙතුං වාලෙ තුං අභික්කමාපෙතුං පටික්කමාපෙතුං ආලොකාපෙතුං විලොකාපෙතුං සම්මිඤ්ජාපෙතුං පසාරපෙතුං සකෙකාති; තෙන ගමනං නාම ජායති, ආගමනං නාම ජායති, [ගමනාගමනං නාම ජායති] යොජනං ගතො දසයොජනං ගතො ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජාපෙති. යථා හි සත්තති සුගෙහි ආකඩ්ඪිතබ්බෙ සකපෙ පඨමසුගෙ සුත්තගොණා සුගං තාව සන්ධිරෙතුං සකෙකානති, වක්කං පන නපට්ඨවෙට්ඨති, දුතියාදිසුපි එසෙව නයො; සත්තමසුගෙ පන ගොණෙ යොජෙත්වා යද් ඡෙත්තො සාරපි ඩුරෙ තිසිදිත්වා යොත්තාති ආදය සබ්බපුරිමතො පට්ඨාය පතොදලට්ඨියා ගොණෙ ආභොවෙති. තද් සබ්බෙව එකබ්බා හුත්වා ඩුරඤ්ච සන්ධිරෙත්ති වක්කාති ව පට්ඨවෙට්ඨති, සකටං ගගෙත්වා දස යොජනං විසති යොජනං ගතා ති වත්තබ්බතං ආපාදෙත්ති, එවං සථපදමිදං වෙදිතබ්බං.

තත්ථ යො විත්තසමුට්ඨානික්කායො න සො විඤ්ඤත්ති; විත්ත සමුට්ඨානාය පන වායොධාතුයා සත්තජානං රූපකායං සන්ථෙහතුං සන්ධිරෙතුං වාලෙතුං පට්ඨයො හවිතුං සමිත්ථා එකො ආකාර වික්කමෙ අත්ථි, අයං විඤ්ඤත්ති නාම; සං අට්ඨරූපාති විග්ග විත්ත සමුට්ඨානා, යථා පන අනිව්වාදිහෙදුතං ධම්මානං ජරමරණත්තා “ජර මරණං භික්කවෙ! අනිව්වාදි සබ්බත”න්ති ආදි වුත්තං; එවං විත්තසමුට්ඨා නානං රූපානං විඤ්ඤත්තිත්තාය සාපි විත්තසමුට්ඨානා නාම හොති, විඤ්ඤපත්තත්තා පනෙසා විඤ්ඤත්ති ති වුච්චති. කිං විඤ්ඤපෙති? ති, එකං කාඨිකකරණං; වක්ඛුපථස්මිං හි තිත්තො ගත්ථං වා පාදං වා උක්ඛි පති, සිසං වා හමුකං වා වාලෙති, අයං ගත්ථාදීනං ආකාණෙ වක්ඛු විඤ්ඤායෙසා හොති, විඤ්ඤත්ති පන න වක්ඛු විඤ්ඤායෙසා, මනො විඤ්ඤායෙසා එව, වක්ඛුතා හි ගත්ථවිකාරදිවසෙත විපථඤ්ඤානං වණණාරමණමෙව පසාති, විඤ්ඤත්තිං පන මනොආරිකවිත්තෙන විත්තත්වා ඉදඤ්චිදඤ්ච එස කාලෙති මඤ්ඤෙති ජානාති; යථා හි අරදඤ්ඤ තිදසසමයෙ උදහව්ඨානෙ මුහුසා ඉමාය සඤ්ඤාය ඉධ උදකස්ස අත්ථිභාවං ජාතිස්සන්ති ති රුක්ඛගො භාලපණණාදිති බක්ඛා පෙනති, පුරපානදාරෙ ධරං උස්සාපෙනති, උඬං වා පන රුක්ඛං වාතො පගරිත්වා වාලෙති, අනෙතා උදකෙ මචෙජ් වලනෙන උපරි බුබ්බුලකාති උට්ඨගන්ති මනොසස්ස ගතමග්ගපරිගෙන තිණපණණ

1-5 රූපකලාපානං 1, 2, 3, 4 පොථසෙකු න දිග්ගනෙ

සටං උසාරිතං හොති, තත් තාලපණණධජසාබාවලනමුබ්බුලකතිණ පණණසටෙ දිසවා යථා වක්කුතා¹ අද්ධම්මපි එත් [උදනං හවිසසති, සුරං හවිසසති, අයං රුකෙබ්බා වානෙන පහටො හවිසසති, අනෙතා උදකො මවෙජා හවිසසති, එතතභං ථානං අරෙඤ්ඤාත්ථිතො ඔකො ගතො හවිසසති ති මනොවිඤ්ඤාණං ජානාති, එවමෙව විඤ්ඤාතතිපි න වක්කුච්ඤ්ඤායසා මනොවිඤ්ඤායසා ව; වක්කුතා හි හත්චිකාරද්ධි වසෙන] විපජ්ඣමානං විශේෂකාරමල්ලණමෙව පසාති, විඤ්ඤාතතිං පන මනොආරිකවිතොතන විතොතවා ඉද්දඤ්ඤාදිද්දා එස කාරෙති මඤ්ඤාති ජානාති; ත කොවලඤ්ඤාපි විඤ්ඤාපනතො ව විඤ්ඤාතති නාම, විඤ්ඤායසතොපි පන විඤ්ඤාතති යෙව නාම; අයං හි පරෙසං අනතමසො තීරල්ලානගතානම් පාකටා හොති, තත් තත් සනතිපාතා හි සොණ සිගාලභාභගොණාදයො දණ්ඩං වා ලෙඩ්චුං වා ගහෙත්වා පහරණා කාරෙ දසයිතො අයං නො පහරිතුකාමො ති ඤ්ඤාතියෙන වා තෙන වා පලායනති, පාකාරකුඩ්ඛාදිඅනතරිතස්ස පන පරස්ස අපාකට කාලොපි අත්ථි, කිඤ්චාපි භස්මං බණ් අපාකටා සමමුඛිභූතානං පන පාකටතො විඤ්ඤාතති යෙව නාම හොති.

විතතසමුට්ඨානිකො පන කායෙ වලනෙත තෙසමුට්ඨානිකො වලති න වලති²ති, සොපි හටෙව වලති, තඬගතිකො තදනුවතකකොව හොති; යථා හි උදකො ගව්ජනෙන උදකො පතිතාති සුක්කදණ්ඩක තිණපණණාදීති පි උදකාතිකානොව භවනති, තසම් ගව්ජනෙන ගව්ජනති, තිට්ඨනො තිට්ඨනති, එවං සමපදල්දං වෙදිතබ්බං. එවමෙසා විතතසමුට්ඨානෙසු රුපෙසු විඤ්ඤාතති කායකමමුචාරං නාමාති වෙදි තබ්බා, යා පන තසම් ආරෙ සිද්ධා වෙනනා යාය පාණං හනති අදින්නං ආදියති මිට්ඨා වරති පාණාතිපාභාදීති විරමති ඉදං කායකමමං නාම.

එවං පරවාදිලිභි සති කායො ආරං, තලිභි ආරෙ සිද්ධා වෙනනා කායකමමං කුසලං වා අකුසලං වා ති ධපෙතබ්බං. පරවාදිලිභි පන අසති අබ්බාසතඤ්චාති තිභං පුරෙත්වා ධපෙතබ්බං; තත් යථා නගර ආරං කතට්ඨානෙ යෙව තිට්ඨති, අඬුලමතතමපි අපරපරං න සඬක මති, තෙන තෙන පන ආරෙන මහාජනො සඤ්චරති. එවමෙව ආරෙ ආරං න සඤ්චරති, කමමං පන තසම් තසම් ආරෙ උපපජ්ජ තතො වරති. තෙනානු පොරුණා:-

ආරෙ වරනති කමමාති න ආරු ආරවාදිනො,
තසමා ආරෙති කමමාති අඤ්ඤාමඤ්ඤං වචජිතා ති.

තත් කමමනාපි ආරං නාම ලහති, ආරෙතාපි කමමං; යථා හි විඤ්ඤාණාදිතං උපපජ්ජනට්ඨානාති විඤ්ඤාණආරං එස්සආරං අසංවර ආරං සංවරආරනති නාම ලහනති. එවං කායකමමස්ස උපපජ්ජ

කට්ඨානං කායකම්මදාරනති නාමං ලභති. ච්චිමනොකම්මදාරෙර සුපි එසෙව නයො. යථා පන තසම් තසම් රුකෙක අභිව්ඤ්ඤා දෙවතා සිඛිලිදෙවතා පලාසදෙවතා පුට්ඨජදෙවතා එකදෙවතා ති තෙන තෙන රුකෙක නාමං ලභනති. එවමෙව කායදාරෙන කතං කම්මමපි කායකම්මනති දාරෙන නාමං ලභති. ච්චිකම්මමනොකම්මමසුපි එසෙව නයො. තප්ප අසෙසු කායො අසෙසු කම්මං, කායෙන පන කතන්තා තං කායකම්මනති වුවමති. තෙනාහු අට්ඨකථාවර්ගා:-

සුචියා වෙ කතං කම්මං සුචිකම්මනති වුවමති,
සුචි ව සුචිකම්මසුචි අසෙසුමසෙසුං වචස්සිතා.

වාසියා වෙ කතං කම්මං වාසිකම්මනති වුවමති,
වාසි ව වාසිකම්මසුචි අසෙසුමසෙසුං වචස්සිතා.

පුරිසෙන වෙ කතං කම්මං පුරිසකම්මනති වුවමති,
පුරිසො ව පුරිසකම්මසුචි අසෙසුමසෙසුං වචස්සිතා.

එවමෙව:-

කායෙන වෙ කතං කම්මං කායකම්මනති වුවමති,
කායො ව කායකම්මසුචි අසෙසුමසෙසුං වචස්සිතා”ති.

එවං සත්තෙක තෙව දාරවච්ඤානං සුජ්ඣති, න ව කම්මවච්ඤානං; කථං? කායවිඤ්ඤානතියං හි “දාරෙ වරනති කම්මානි”ති වචනතො ච්චිකම්මමපි පවත්නති, තෙනස්ස කායකම්මදාරනති වච්ඤානං න යුත්තං; කායකම්මසුචි ච්චිවිඤ්ඤානතියමපි පවත්නති, තෙනස්ස කාය කම්මනති වච්ඤානං න යුජ්ඣති? හි, තො න යුජ්ඣති, කසමා? යෙහෙය්‍ය චුත්තිතාය වෙව තඛ්ඛුලචුත්තිතාය ව. කායකම්මමෙව හි යෙහෙය්‍යන කායවිඤ්ඤානතියං පවත්නති, න ඉතරුති, තස්මා කායකම්මස්ස යෙහෙය්‍යන පවත්නිතො අස්සා කායකම්මදාරභාවො සිද්ධො; බ්‍රාහ්මණ ගාම අමඛිත නාගවනාදීනං බ්‍රාහ්මණභාවාදිභාවො වියාති දාර වච්ඤානං යුජ්ඣති. කායකම්මං පන කායදාරමහි යෙව බහුලං පවත්නති, අපං ච්චිදාරෙ, තස්මා කායදාරෙ බහුලං පවත්නිතො එතස්ස කායකම්මභාවො සිද්ධොව, චනවරකද්විලකුමාරිකාදිගොවරු නං චනවරකාදිභාවො වියාති එවං කම්මවච්ඤානමපි යුජ්ඣති.

කායකම්මදාරකථා නිමිත්තා.

ච්චිකම්මදාරකථායං පන වෙනනා විරති සද්ධවසෙන තිට්ඨා වාචා නාම; තප්ප-“චතුති භික්ඛවෙ! අබ්බතති සමන්තාගතා වාචා සුභාසිතා හොති තො දුක්ඛාසිතා අනවජ්ජා ව අනනුචජ්ජා ව විඤ්ඤාන”නති අයං වෙනනාවාචා නාම; “යා චතුති වා ච්චිද්වාරිතෙති දාරති විරති =පෙ=අයං වුවමති සම්මාවාචා”ති අයං විරතිවාචා නාම; “වාචා හිරු බ්‍රහ්මපො උද්දරණං කොසො කොසකම්මං වාචා ච්චිගෙදො”ති අයං

සද්දව්‍යාපා නාම; නාමස්‍ර වචිකමමධාරනති නෙව වෙනතාය නාමං, න විරතියා; සහසද්ද පන එතා විඤ්ඤානති අත්ථි, ඉදං වචිකමමධාරං නාම; යං සක්ඛාය චුත්තං:- “කතමං තං රූපං වචි විඤ්ඤානති? යා කුසලචිත්තස්ස වා අකුසලචිත්තස්ස වා අබ්‍යාකතචිත්තස්ස වා වාචා ගිරු බ්‍යප්පථො උදීරණං සොසො සොසකමමං වාචා වචිභෙදො අයං චුච්චති වාචා; යා තාය වාචාය විඤ්ඤානති විඤ්ඤාපනා විඤ්ඤාපිත්තතං ඉදං තං රූපං වචි විඤ්ඤානති”ති, “ඉදං වක්ඛාමි” “එතං වක්ඛාමි” ති හි විතක්ඛායතො විතක්ඛවිපථාරසද්දො නාම උපපජ්ජති, අයං “න සොතවිඤ්ඤායෙසා, මනොවිඤ්ඤායෙසා” ති මහාඅට්ඨකථායං ආනතො, ආගමට්ඨිකථාසු පන විතක්ඛවිපථාරසද්දානති විතක්ඛවිපථාරවසෙන උපපන්නං විපපලපන්නානං සුත්තප්පමත්තාදීනං සද්දං; සුත්තා ති තං සුත්තා; යං විතක්ඛායතො තස්ස සො සද්දො උපපන්නො තස්ස වසෙන “එවමපි තෙ මනො ඉත්ථපි තෙ මනො” ති ආදිසති ති¹ වත්තා වත්තූතිපි කපිතාති. පට්ඨානෙපි “විත්තසමුට්ඨානං සද්දයත්තං සොතවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්භෙ පට්ඨයෙන පට්ඨයො” ති ආගතං, තස්මා විතා විඤ්ඤානතිසට්ඨතාය උපපජ්ජමානො අසොතවිඤ්ඤායෙසා විතක්ඛවිපථාරසද්දො නාම නත්ථි, “ඉදං වක්ඛාමි” “එතං වක්ඛාමි” ති උපපජ්ජමානං පන විත්තං පඨවිධාතු ආපොධාතු තෙජෝධාතු වායෝධාතු වණේණා ගණ්ඨා රසො ඔජා ති අට්ඨරූපාති සමුට්ඨාපෙති, තෙසං අබ්‍යාතතරෙ විත්තසමුට්ඨානා පඨවිධාතු උපාදින්නානා සමික්ඛට්ඨමානාව උපපජ්ජති, තෙන ධාතුසමික්ඛට්ඨ තෙන [සහෙව] සද්දො උපපජ්ජති ති අයං විත්තසමුට්ඨානසද්දො නාම; අයං න විඤ්ඤානති, තස්සා පන විත්තසමුට්ඨානාය පඨවිධාතුයා උපාදින්නාකසට්ඨතස්ස පට්ඨයභූතො එකො ආකාරවිකාරෙ අත්ථි, අයං වචි විඤ්ඤානති නාම; ඉතො පරං “යා අට්ඨරූපාති විය න විත්තසමුට්ඨානා” ති ආදි සබ්බං හෙට්ඨා චුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං. ඉධාපි හි තිස්සා! දහන්! මිත්තාති පනෙකාසන්නස්ස සද්දං සුත්තා විඤ්ඤානති. මනො ආරිකචිත්තෙන න විනෙතවා ඉද්දඤ්චිද්දඤ්ච එස කාරෙති මඤ්ඤෙ ති ජාතාති, කායවිඤ්ඤානති විය ව අයමපි තිර්ච්ඡානගතානමපි පාකටා හොති, එහි යාගිති සද්දං සුත්තා තිර්ච්ඡානගතාපි ඉදං නාමෙස කාරෙති මඤ්ඤෙ ති ඤ්ඤාතා ආගච්ඡන්ති වෙව ගච්ඡන්ති ව; තෙසමුට්ඨතිකකායං වාලෙති න වාලෙති ති අයං පන වායෙ ඉධ න ලබති, පුරිමවිත්තසමුට්ඨානාය උපත්ථමානතිවමමපි නත්ථි, යා පන තස්මිං වචිආරෙ සිද්ධා වෙනතා යාය මුසා කථෙති පෙසුඤ්ඤං කථෙති එරූසං කථෙති සමථා පලපති මුසාවාදදීති විරමති ඉදං වචිකමමං නාම; ඉතො පරං සබ්බං කමමවත්ථානං ආරමවත්ථානඤ්ච හෙට්ඨා චුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බනති.

වචිකමමධාරකථා නිවසිතා.

මනෝකමමචාරකථායං පන කාමාවචරද්වයෙන වතුබ්බිධො මනෝ නාම; තත් කාමාවචරෙ වතුපඤ්ඤාසම්මො භොති, රූපාවචරෙ පණ්ණරසම්මො, අරූපාවචරෙ ආදසම්මො, ලොකුත්තරෙ අධි විධො ති සබ්බොපි එකුත්තවුතිවිධො භොති, තත් අයං නාම මනෝ මනෝචාරං න භොති ති න වත්තබ්බො, යථා හි අයං නාම වෙතනා කමමං න භොති ති න වත්තබ්බො, අත්තමසො පඤ්චවිඤ්ඤාණසම්ප සුත්තා පි හි වෙතනා මහාපකරණෙ කමමනෙතව තිද්ධො, එවමෙව අයං නාම මනෝ මනෝචාරං න භොති ති න වත්තබ්බො, එත්ථාන කමමං නාමෙතං කිං කරෙති? ති, ආයුහති අභිසංඛරෙති [පිණ්ඩං කරෙති] වෙනෙති කපෙපති පකපෙපති ති, එවං යනෙත පඤ්ච විඤ්ඤාණවෙතනා කිං ආයුහති අභිසංඛරෙති පිණ්ඩං කරෙති [වෙනෙති කපෙපති පකපෙපති?] ති, සභජාතධම්මෙ, සාපි හි සභජාත සම්පසුත්තකකෙකෙ ආයුහති අභිසංඛරෙති පිණ්ඩං කරෙති වෙනෙති කපෙපති පකපෙපති ති, කිං වා ඉමිනා වාදෙන සබ්බසංහාතිකවසෙන භෙතං වුත්තං, ඉදං පනෙත් සන්තිට්ඨානං, තෙහුමකකුසලාකුසලං එකුත්තතිංසම්මො මනෝ මනෝකමමචාරං නාම, යා පන තත්ථි මනෝ චාරෙ සිද්ධා වෙතනා යාය අභිජ්ඣාබ්‍යාපාදම්චජාදස්සනාති වෙව අතභිජ්ඣාඅබ්‍යාපාදසම්මාදස්සනාති ව ගණනාති, ඉදං මනෝකමමං නාම; ඉතො පරං සබ්බං කමමචචත්ථානං චාරවචත්ථානඤ්ච ගෙට්ඨා වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති.

මනෝකමමචාරකථා නිවසිතා.

ඉමාහි තිණි කමමචාරානි නාම.

ඉද්දති යාති තිණි කමමාති ධපෙට්ඨා ඉමාති කමමචාරානි දස්සි තාති, තාති ආදිං කමා අවසෙසචාරකථාය මාතිකාය ධපනස්ස විජාරකථා භොති. තිණි හි කමමාති කායකමමං චජිකමමං මනෝ කමමනති, කිං පනෙතං කමමං නාම? වෙතනා වෙව එකවෙව ච වෙතනාසම්පසුත්තකා ධම්මා, තත් වෙතනාය කමමහාවෙ ඉමාති සුත්තාති:-

“වෙතනාහං හිකබ්බෙ! කමමං චද්දම්, වෙතසිට්ඨා කමමං කරෙති කායෙන වාචාය මනසා”.

“කායෙ වා හි ආනන්ද! සති කායසඤ්ඤාතනාගෙන උප්පජ්ජති අජ්ඣතං සුඛදුක්ඛං, වාචාය වා ආනන්ද! සති වජිසඤ්ඤාතනාගෙන උප්පජ්ජති අජ්ඣතං සුඛදුක්ඛං, මනෙ වා ආනන්ද! සති මනෝ සඤ්ඤාතනාගෙන උප්පජ්ජති අජ්ඣතං සුඛදුක්ඛං”.

[] 1. 2. 3 පොත්තෙසු න දස්සෙත

[] 1. 2. 3. 4 “ ”

“හිව්ඛා භික්ඛවෙ! කායසංඝෝචනා අකුසලං කායකම්මං දුක්ඛ
දුශ්ඤ්ඤං¹ දුක්ඛවිපාකං, වතුබ්බිඛා භික්ඛවෙ! වච්ඡසංඝෝචනා=පෙ=භිව්ඛා
භික්ඛවෙ! මනෝසංඝෝචනා කුසලං මනෝකම්මං සුබ්බදුශ්ඤ්ඤං² සුඛ
විපාකං”.

“සවායං ආනන්ද! සම්මානි මොසපුරිසො පොහලි³ පුත්තස්ස පරිබ්බාජ
කස්ස එවං පුට්ඨො එවං ව්‍යාකරෙය්‍ය සංඝෝචනායං ආවුසො! පොහලි³
පුත්ත! කම්මං කම්මා භාගෙන වාචාය මනසා සුඛවෙදනීයං සුඛං සො
වෙදියතී=පෙ=අදුක්ඛමසුඛං වෙදනීයං අදුක්ඛමසුඛං සො වෙදියතී,
එවං බ්‍යාකරමානො ඛො ආනන්ද! සම්මානි මොසපුරිසො පොහලි³
පුත්තස්ස පරිබ්බාජකස්ස සම්මා බ්‍යාකරමානො බ්‍යාකරෙය්‍යා”⁴ති

ඉමාති තාව චෙතනාය කම්මභාවෙ සුත්තාති, චෙතනාසම්ප
සුත්තකම්මානං පන කම්මභාවො කම්මවතුකෙක්ඛන දිට්ඨො, වුත්තං
හෙතං:-

“වහ්නාදිමාති භික්ඛවෙ! කම්මාති යාති මයා සයං අභිඤ්ඤා
සම්මානායං පවෙදිතාති, කතමාති වහ්නාදි? අපි භික්ඛවෙ! කම්මං
කණ්ණා කණ්ණවිපාකං, අපි භික්ඛවෙ! කම්මං සුක්කං සුක්කවිපාකං,
අපි භික්ඛවෙ! කම්මං කණ්ණසුක්කං කණ්ණසුක්කවිපාකං, අපි
භික්ඛවෙ! කම්මං අකණ්ණසුක්කං අකණ්ණසුක්කවිපාකං, කම්මං
කම්මකම්මායං සංවහතාති; කතමස්ස භික්ඛවෙ! කම්මං අකණ්ණසුක්කං
අකණ්ණසුක්කවිපාකං කම්මං කම්මකම්මායං සංවහතාති යදිදං සංඛත
බොජ්ඣක්ඛා-සතිසම්බොජ්ඣක්ඛා=පෙ=උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣක්ඛා, ඉදං
වුච්චති භික්ඛවෙ! කම්මං අකණ්ණසුක්කං අකණ්ණසුක්කවිපාකං
කම්මං කම්මකම්මායං සංවහතාති, කතමස්ස භික්ඛවෙ! කම්මං අකණ්ණ
සුක්කං අකණ්ණසුක්කවිපාකං කම්මං කම්මකම්මායං සංවහතාති? අය
මෙව අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො, සෙය්‍යපිදං? සම්මාදිට්ඨි=පෙ=සම්මා
සම්මා, ඉදං වුච්චති භික්ඛවෙ! කම්මං අකණ්ණසුක්කං අකණ්ණසුක්ක
විපාකං කම්මං කම්මකම්මායං සංවහතාති”⁵ති.

එවං ඉමෙ ඛො බොජ්ඣක්ඛමග්ගසම්පූර්ණපභෙදතො පණ්ණරස ධම්මා
කම්මවතුකෙක්ඛන දිට්ඨතා, අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදො මිථ්‍යාදිට්ඨි අනභිජ්ඣා
අබ්‍යාපාදො සම්මාදිට්ඨිති ඉමෙහි පන ජහි සද්ධිං එකච්ඡති චෙතනා
සම්පසුත්තකා ධම්මා වෙදිතබ්බා. තත් ලොකුත්තරමග්ගො භජාපිය
මානො කායකම්මාදීති තිණ්ඤි කම්මාති භජති, යං හි කාගෙන දුස්සිලාසං
අජ්ඣාචරති භව්‍යා සංවරෙ කාගිකො වෙදිතබ්බො, යං වාචාය දුස්සිලාසං
අජ්ඣාචරති, තථා සංවරෙ වාචසිකො වෙදිතබ්බො, ඉති සම්මා
කම්මනො කායකම්මං, සම්මාචාචා වචිකම්මං, එතස්මිං ක්වයෙ ගතිතෙ
සම්මාආච්චො තප්පකම්කතතා ගතිතොව හොති, යං පන මනෙත
දුස්සිලාසං අජ්ඣාචරති තථා සංවරෙ මානසිකො ති වෙදිතබ්බො,

පරික්ෂා කුමක්ගෙන් ගබඩා වේද? කොටසක් විය විලියකි, එත් කුතනා කාගබඩවෙටනං වා වාචකවෙටනං වා මනොඥාරයමිං යෙව පන ඉදං අකුසලං කාගබඩමිං සමුට්ඨානී ති, තමෙනං තව සුත්තයා අත්ථං භුලසිසාමානී වන්තං එවං භුලසිංසු, තමං ඉද්ධියා පරුපසාතං වදෙයි, ඉද්ධි නාමෙසා අභිට්ඨානීද්ධි විකුබ්බමිද්ධි මනොමසිද්ධි සද්ධිවිප්පාරිද්ධි [සමාබිච්චාරිද්ධි] අරිසිද්ධි කමමච්චාකාරීද්ධි පුඤ්ඤවතොඉද්ධි විජ්ජා මසිද්ධි භාවනාමසිද්ධි තත්ථ තත්ථ සමාපයොගප්චයා ඉප්පකතවෙයින ඉද්ධිනි¹දසවිධා, තත්ථ කතරං ඉද්ධිං වදෙයි?ති, භාවනාමයනති, කිං පන භාවනාමයාය ඉද්ධියා පරුපසාතකමිං හොනී?ති, ආම, එකමෙව ආචරියා එකචාරං හොනී ති වදනති, යථාහි පරා පහරිකු කාමෙන උදකහරිතෙ සපෙ බිතෙන සපොපි භිජ්ජති උදකමපි නසනති. එවමෙව භාවනාමයාය ඉද්ධියා එකචාරං පරුපසාතකමිං හොනී. නතො පට්ඨාය පන සා නසනති ති, අපි නං භාවනාමයාය ඉද්ධියා නෙව එකචාරං න ඡෙව වාරෙ පරුපසාතකමිං හොනී ති වන්තං නං සඤ්ඤානං ආගච්ඡන්තං පුච්ඡංසු, භාවනාමයා ඉද්ධි කිං කුසලා අකුසලා අබ්‍යාකතා සුඛාය වෙදනාය සමපයුත්තා දුක්ඛාය වෙදනාය සමපයුත්තා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය සමපයුත්තා සවිතකකසවිචාර අවිතකකවිචාරමත්තා අවිතකකඅවිචාර කාමාවචර රුපාවචර අරුපාවචර?ති,

ඉමිං පන පඤ්ඤා යො ජානාති සො එවං වක්ඛාති, භාවනා මයා ඉද්ධි කුසලා වා හොති [අකුසලා වා] අබ්‍යාකතා වා, අදුක්ඛමුක්ඛ වෛදනියා එව, අවිතක්ඛඅවිචාරු එව, රුපාවචරු එවාති, සො වත්තබ්බො පාණාතිපාතවේතනා චුසලාදීසු කතරං කොට්ඨාසං භජති?ති, ජානන්තො වක්ඛාති, පාණාතිපාතවේතනා අකුසලාව, දුක්ඛ වෛදනියාව, සවිතක්ඛසවිචාරුව, කාමාවචරු එවාති, එවං සන්තෙත තව පඤ්ඤා තෙව කුසලතතිකෙන සමෙති, න වෛදනතතිකෙන න විතක්ඛතතිකෙන න භූමවන්තරෙතාති, කිං පන එවං මහත්තං සුත්තං තීරත්ථකතති? තො තීරත්ථකං; තිං පනස්ස අත්ථං න ජානාසි, “ඉද්ධිමිං වෛතොවසිපපත්තො,”ති එත්ථ හි න භාවනාමයා ඉද්ධි අධිපෙපතා, අථබ්බතිද්ධි පන අධිපෙපතා; සා හි එත්ථ ලබ්භමානා ලබ්භාති, සා පන කායච්චිථාරුති මුඤ්ඤිතා; කාතුං න සක්කා, අථබ්බතිද්ධිකා හි සත්තං යං අලොභංකං භුඤ්ජති; දබ්බෙ අත්ථරිතා පඨවියං සග්ගමානා තපං චරිතා සත්තමෙ දිවසෙ සුසානභූමිං සරේජතා; සත්තමෙ පදෙ ධුතා; භත්ථං වට්ටෙතා; වට්ටෙතා; මුඛෙන විජුං පරිජපතාති. අථ තෙසං කල්මං සමිජ්ඣති, එවං අගමි ඉද්ධි කායච්චිථාරුති මුඤ්ඤිතා; කාතුං න සක්කාති න කායකාමං මනොථාරෙ සමුට්ඨාති ති තිට්ඨමෙත්ථ ගත්තබ්බං.

1-ඉඩ පතා හාවනා මිදිනියා සහ එකතු ඉදිකරා ව අඳුරු වී නා කාල දස
ඉදිකරා ව දිගුකරනා. [4] නැව්

[1, 3, 4, 5 පොත්වලින්]

2-1. මිනිසාගේ, මිනිසාගේ 2. 3. 4 වන අංශය, වෙනත්.

හත්මුද්‍රය පත මුසාවාදදීති කපේන්තසස කමමං වචිකමමං, ආරං පත කායආරං හොති, එවං අකුසලං වචිකමමං කායආරෙ සමුට්ඨාති, තෙහි පත විතෙහති සහජාතා අභිජ්ඣාවසාදමිත්වාදිට්ඨියො වෙතතා පක්ඛිකා වා භවන්ති අබ්බොභාරිකා වා, වචිහෙදං පත කථා මුසාවාදදීති කපේන්තසස හමමමං වචිකමමං ආරමං වචිආරමෙව, එවං අකුසලං වචිකමමං වචිආරෙ සමුට්ඨාති, තෙහි පත විතෙහති සහජාතා අභිජ්ඣාවසාදමිත්වාදිට්ඨියො වෙතතා පක්ඛිකා වා භවන්ති අබ්බොභාරිකා වා, එතතිකා ආවරියානං සමානත්ථකථා නාම.

විහණ්ඩවාදී පනාහ “අකුසලං වචිකමමං මනොආරෙපි සමුට්ඨාතිති, සො තයො සඛගහෙ ආරුද්‍රතං සුතතං ආහරතිති ටුතෙනා ඉදං උපො සට්ඨකක්ඛිකතො සුතතං ආහරි “යො පත භික්ඛු යාවතතියං අනුසාරිය මාතෙ සරමානො සතතිං ආපතතිං නාචිකරෙය්‍ය සමපජානමුසාවාදසස හොති”ති, ඉදං සුතතං ආහරිතො අහ. එවං ආපතතිං අනාචිකරෙතො කුණ්භිභූතොව අඤ්ඤං ආපතතිං ආපජ්ජති, එත්තු කුතො කායඛගවො පනං වා වාචඛගවොපනං වා? මනොආරත්මිං යෙව පත ඉදං අකුසලං වචිකමමං සමුට්ඨාති ති, සො වතතබ්බො, කිං පනෙතං සුතතං තෙය්‍ය තං උදුසු නිහත්තති? නිහත්තමෙව මය්‍යං සුතතනති, සො මා එවං අවච කුලසිත්තාමය්‍ය අත්තති වතො එවං ප්‍රච්ඡිතබ්බො, සමපජාන මුසාවාදෙ කිං හොති? ති, ජානතොතා සමපජානමුසාවාදෙ දුක්ඛං හොතිති වක්ඛති. තතො වතතබ්බො, ජ්‍යෙෂ්ඨො දො මුලාති කායො ව වාචා ව, සමාසමුද්ධොති සබ්බාපකතියො ඉමෙසු යෙව ද්විසු ආරෙසු පඤ්ඤාතො, මනොආරෙ ආපතතිපඤ්ඤාතං නාම තත්ථි, තං අභිවිඤ්චිතයෙ පකතඤ්ඤා, යො සත්ථාර අපපඤ්ඤාතො මාතෙ ආපතතිං පඤ්ඤාපෙසි සමාසමුද්ධො අබ්බොචිකසි ජිතවක්ඛං පහර සිති අදි වචනෙහි නිගණ්ඨිතො උතතරිං පඤ්ඤං ප්‍රච්ඡිතබ්බො, සමප ජානමුසාවාදෙ කිරියතො සමුට්ඨාති උදුසු අකිරියතො?ති, ජානතොතා කිරියතොති වක්ඛති, තතො වතතබ්බො අනාචිකරෙතො කතරං කිරියං කරෙති?ති, අඬා කිරියං අපසසතො විසාතං ආපජ්ජසසති, තතො ඉමය්‍ය සුතතස අත්තන විඤ්ඤාපෙතබ්බො, අයං හෙත්තු අත්තො, යවායං සමපජානමුසාවාදෙ හොතිති ටුතෙනා සො ආපතතිතො කිං හොති, කතරපතති හොතිති අත්තො; දුක්ඛාවපතති හොති, සා ව බො ත මුසාවාදලක්ඛණෙන, භගවතො පත වචනෙන වචිආරෙ අකිරියසමුට්ඨාතා ආපතති හොතිති වෙදිතබ්බො ටුතතමං වෙතො:-

“අනාලපනො මසුජෙන තෙනවි
වාවා ගිරං නො ව පරෙ ගණ්ඨය්‍ය,
ආපජෙය්‍ය වාවසිකං ත කාසිකං
පඤ්ඤාමෙසා කුසලෙහි විතතිතා”ති.

එවං අකුසලං වචිකමමං ත මනොආරෙ සමුට්ඨාතිති නිවමමෙත්තු ගතතබ්බො. යද පත අභිජ්ඣාසගගතෙන වෙතසා කායඛගං වො පපනො හත්තසාදීති කරෙති, බ්‍යාපාදසගගතෙන වෙතසා දංඛි

පරිච්ඡේදික, මිත්තංදිට්ඨිසගගතෙන වෙතසා ඛනිඛිවාදයො සෙට්ඨාති තෙසං අභිවාදන අඤ්ඤාපිකම භූතපිණ්ඩක¹ පරිභණ්ඩාදීති කණ්ඩා, තද කමම මනොකමම භොති, ආරං පන භායආරං, එවං අකුසලං මනොකමම කායආරෙ සමුට්ඨාති, වෙතනා පනෙත්ථ අබ්බොහාරිකා; යද පන අභිජ්ඣාසගගතෙන වෙතසා වාචසිං වොපෙතො අහො වත යං පරස්ස තං මමස්සාති පරිච්ඡාදකරණං අභිජ්ඣායති ව්‍යාපාද සගගතෙන වෙතසා ඉමෙ සත්තා හඤ්ඤානාම වා චරිතනාම වා උච්ඡින්නාම වා මා වා අගෙසුනති වදති, මිත්තංදිට්ඨිසගගතෙන වෙතසා නත්ති දින්නං නත්ති සිට්ඨනති ආදීති වදති, තද කමම මනො කමම භොති, ආරං පන වච්ඡාරං, එවං අකුසලං මනොකමම වච්ඡාරෙ සමුට්ඨාති, වෙතනා පනෙත්ථ අබ්බොහාරිකා; යද පන භායසිංචාවසිංචාති අවොපෙත්වා රහො තිසින්නො අභිජ්ඣාව්‍යාපාද මිත්තංදිට්ඨිසගගතනාති විතතාති උප්පාදෙති තද කමම මනොකමම, ආරමපි මනොආරමෙව; එවං අකුසලං මනොකමම මනොආරෙ සමුට්ඨාති. ඉමස්මිං පන ණානෙ වෙතනාපි වෙතනාසම්පසුභතතා ධම්මාපි මනොආරෙ යෙව සමුට්ඨානති, එවං අකුසලං මනොකමම තිස්සපි ආරෙසු සමුට්ඨාතීති වෙදිතබ්බං,

යං පන චුතතං “තථා කුසලාති කායච්චිමනොකමමාති”ති, තත්තායං නගො:- යද හි භොතපි භාරණෙන වත්තං අසනෙකානොතා පාණාතිපාතා අදින්නාදනා කාමෙසු මිත්තංවාරං පරිච්ඡින්නාමිති ඉමාති සිකිංසාපදති හත්ථමුද්දං ගණ්ඨාති, තද කමම කායකමම, ආරමපි කායආරමෙව; එවං කුසලං කායකමම කායආරෙ සමුට්ඨාති, තෙති විතෙතති සගගතා අනභිජ්ඣාදයො වෙතනාපකිකා වා භොතති අබ්බොහාරිකා වා, යද පන තානෙව සිකිංසාපදති වච්ඡි භෙදං කතා ගණ්ඨාති, තද කමම භායකමම, ආරං පන වච්ඡා රං ගොති. එවං කුසලං භායකමම වච්ඡාරෙ සමුට්ඨාති, තෙති විතෙතති සගගතා අනභිජ්ඣාදයො වෙතනාපකිකා වා භොතති අබ්බොහාරිකා වා, යද පන තෙසු¹ සිකිංසාපදෙසු දිශ්‍යමානෙසු කායසිංචාවසිංචාති අවොපෙත්වා මනසාව පාණාතිපාතා අදින්නාදනා කාමෙසු මිත්තංවාරං පරිච්ඡින්නාමිති ගණ්ඨාති, තද කමම කායකමම, ආරං පන මනොආරං ගොති. එවං කුසලං කායකමම මනොආරෙ සමුට්ඨාති, තෙති විතෙතති සගගතා අනභිජ්ඣාදයො වෙතනාපකිකා වා භොතති අබ්බොහාරිකා වා, මුසාවාද වෙරමණි ආදීති පන වත්තාරි සිකිංසාපදති චුතතනගෙනෙව කායාදිති ගණ්ඨානාස්ස කුසලං වච්ඡි කමම තිස්ස ආරෙසු සමුට්ඨාතීති වෙදිතබ්බං. ඉධාපි අනභිජ්ඣාදයො වෙතනාපකිකා වා භොතති අබ්බොහාරිකා වා, අනභිජ්ඣාදිසගගතෙති පන විතෙතති කායසිංචා වොපෙත්වා වෙතිසගගතණ්ඩමච්ඡින්නාමි මාලාදිපුර්වකවෙතිගවන්දනාදීති කණ්ඩානස්ස කමම මනොකමම.

හොඳි, ආරං පන කායආරං; එවං කුසලං මනොකමමං කායආරෙ
සමුට්ඨාති. වෙතනා පනෙත්ථ අබ්බොඤ්ඤා, අනභිජ්ඣාසගතෙන
විතෙතන වාචරිකං වොපෙක්ඛං අහො වත යං පරස්ස පරිච්ඡාද
කරණං තං මමස්සාති අනභිජ්ඣාසගතො අබ්බොඤ්ඤාසගතෙන විතෙතන
සබ්බෙ සත්තා අවෙර අබ්බොඤ්ඤා අතීසා සුඛි අත්තානං පරිච්ඡාදනාදි
වදන්තස්ස සමමාදිට්ඨසගතෙන විතෙතන අපි දිත්තනාදි ආදීති
උද්ගරන්තස්ස කමමං මනොකමමං හොඳි, ආරං පන වච්ඡාදාරං, එවං
කුසලං මනොකමමං වච්ඡාදාරෙ සමුට්ඨාති, වෙතනා පනෙත්ථ අබ්බො
ඤ්ඤා, කායඛනවාචරිකාති පන අවොපෙක්ඛං රහො තිස්සන්තස්ස
මහසාව අනභිජ්ඣාදිසගතොති විතොති උප්පාදෙනස්ස කමමං
මනොකමමං, ආරමි මනොආරමෙව, එවං කුසලං මනොකමමං
මනොආරෙ සමුට්ඨාති. ඉමස්මිං පන ආනෙ වෙතනාපි වෙතනා
සමපසුත්තා ධම්මාපි මනොආරෙ යෙව සමුට්ඨන්තති, තත්ථ ආණ්ඩති
සමුට්ඨිනෙසු පාණාතිපාතඅදිත්තාදනෙසු කමමමි කායකමමං ආ
රමි කමමවසෙනෙව කායආරනාදි වදන්තා කමමං රක්ඛති ආරං
භිඤ්ඤාති නාම, හත්ථමුද්දං සමුට්ඨිනෙසු මුසාවාදදිසු ආරමි කායආරං
කමමමි ආරවසෙනෙව වදන්තා ආරං රක්ඛති කමමං භිඤ්ඤාති නාම,
තස්සා කමමං රක්ඛාමිති ආරං න භිඤ්ඤාබ්බං, ආරං රක්ඛාමිති කමමං
න භිඤ්ඤාබ්බං, යථාපුරුෂෙනෙව පන තයෙන කමමසු ආරසු වෙදි
තබ්බං. එවං කප්පෙනො හි තෙව කමමං න ආරං භිඤ්ඤාති ති.

කමමකප්පා නිවසිතා.

ඉද්දති පසුඵ විඤ්ඤාණාති පසුඵ විඤ්ඤාණආරාතිති ආදිසු වකු
ච්ඤ්ඤාණං සොභවිඤ්ඤාණං ඝාණවිඤ්ඤාණං ජිව්හාවිඤ්ඤාණං කාය
විඤ්ඤාණනාදි ඉමාති පසුඵ විඤ්ඤාණාති නාම; වකුච්ඤ්ඤාණආරං
සොත-ඝාණ-ජිව්හා-කායවිඤ්ඤාණආරනාදි ඉමාති පසුඵ විඤ්ඤාණ
ආරාති නාම; ඉමෙසං පසුඵත්තං ආරාතං වසෙන උප්පත්තා වෙතනා
නෙව කායකමමං හොඳි, න වචිකමමං, මනොකමමමෙව හොඳිති
වෙදිතබ්බං. වකුසමථස්සො සොභ-ඝාණ-ජිව්හා-කාය-මනො
සමථස්සාති ඉමෙ පන ජ පස්සා නාම; වකුසමථස්සආරං සොත-
ඝාණ-ජිව්හා-කාය-මනොසමථස්සආරනාදි ඉමාති ජ පස්සආරාති
නාම; වකුඅසංවරෙ, සොත-ඝාණ-ජිව්හා-පසාදකාය-වොපකකාය
අසංවරෙ, වාචාඅසංවරෙ, මනොඅසංවරෙති ඉමෙ අධ්ම අසංවරා නාම;
තෙ අත්තො දුස්සිලාං මුට්ඨසමං අඤ්ඤාණං අක්ඛන්ති කොසල්නති
ඉමෙ පසුඵ ධම්මා හොන්ති, තෙසු එකධම්මොපි පසුඵආරෙ වොත්ථ
පනපරියොසානෙසු විතෙතසු නුප්පජ්ජති, ජවිතකම්මෙණ යෙව
උප්පජ්ජති, ජවිතෙ උප්පත්තොපි පසුඵආරෙ අසංවරෙ වුට්ඨති,
වකුච්ඤ්ඤාණසගතො හි එස්සො වකුසමථස්සො නාම; වෙතනා
මනොකමමං නාම; තං විතං මනොකමමආරං නාම; එත්ථ පසුඵ
විධො අසංවරෙ තප්පි, සමපට්ඨන්තසගතො එස්සො මනො

සමස්තයෙන් නම්, වෙනත් මනෝකමය නම්, තම විනය මනෝකමය
 ආරම්භය නම්; එහෙයින් අසංවිත නම් නම්, සත්ත්වයෙකු වෙත පෙනෙන්න
 එසේ වන සේ, ජවනසහජයෙන් පන එසේ මනෝකමය නම්,
 වෙනත් මනෝකමය නම්, විනය මනෝකමය ආරම්භය නම්; එහෙයින් අසං
 විත වන අසංවිත නම් නම් හෙයින්. සොත-සාණ-ජීවිත-පසාදකය
 ආරම්භය එසේ වන සේ, යඳු පන රුපාදිය අසංවිතය මනෝ
 ආරම්භය වන විට වේදිකාදික සුද්ධ කායආරම්භයෙන් වෙත
 පාපයමාන උපපත්ති, තදු තෙත විනේශන සහජයෙන් එසේ මනෝ
 සමස්තයෙන් නම්, වෙනත් කායකමය නම්; තම පන විනය අබ්බො
 භාරික, වෙතපන උපපත්ති මනෝආරම්භය සිද්ධි ගවේෂි,
 එහෙයින් අසංවිත වෙතපන කාය අසංවිත නම්; යඳු භාදිසං යෙව ජවන
 විත කායආරම්භය සුද්ධ වේදිකාදික කාය වෙතපන පාපයමාන
 උපපත්ති, තදු තෙත විනේශන සහජයෙන් එසේ මනෝසමස්තයෙන්
 නම්, වෙනත් වේදිකමය නම්, තම පන විනය අබ්බොභාරික, වෙත
 පන උපපත්ති මනෝආරම්භය සිද්ධි න ගවේෂි, එහෙයින් අසංවිත
 වාචාදික අසංවිත නම්; යඳු පන ජවනවිනය විත කායවේදිකාදික
 සුද්ධ මනෝආරම්භය හුදා උපපත්ති, තදු තෙත විනේශන සහ
 ජයෙන් එසේ මනෝසමස්තයෙන් නම්, වෙනත් මනෝකමය නම්,
 විනය මනෝකමය ආරම්භය නම්, එහෙයින් අසංවිත මනෝකමය නම්,
 ඉමෙසං අධිකාර අසංවිතය වසෙන විකල්පය වර්ධාරම්භය සොත-
 සාණ-ජීවිත-පසාදකය-වෙතපන කාය-වාචා-මනෝකමය වර්ධාරම්භය
 ඉමානි අධිකාර අසංවිතය වේදිකමය වන විකල්පය වර්ධාරම්භය සොත-
 සාණ-ජීවිත-පසාදකය-වෙතපන කාය-වාචා-මනෝකමය වර්ධාරම්භය
 සංවිත නම්; තෙ අත්තො සිලං සති සද්ධං බන්ධි විරියන්ති ඉමෙ
 පසංඛ ධර්මා හොන්ති, තෙසුපි එකධර්මොපි පසංඛආරෙ වෙතපන
 පරිශෝභනෙසු විනේශන හුදා පපත්ති, ජවනකමයෙන් යෙව උපපත්ති,
 ජවන උපපත්ති පසංඛආරෙ සංවිත නි වුවහි, තසං සබ්බස්සපි
 වනක්ඛණ්ණසහජයෙන් හි එසේ වන විකල්පයෙන් අදිත අසං
 වරෙ වුත්තෙනෙව තයෙන උපපත්ති වේදිකමය ඉති ඉමෙසං අධිකාර
 සංවිතය වසෙන විකල්පය වර්ධාරම්භය=පෙ=මනෝකමය වර්ධාරම්භය
 අධිකාර සංවිතය වේදිකමය වන.

පාණතිපාතො අදිතාදික කාමෙසු මිත්‍රයා වරෙ මුසාවාදෙ
 පිසුණා වාචා ඵරුසාවාචා සමප්පලාපො අතිරිකා බ්‍යාපාදෙ මිත්‍ර
 ද්විතීය ඉමෙ පන දස අකුසලකමප්පා නම්; තත් පාණසං අති
 පාතො පාණතිපාතො නම්; පාණවධො පාණසාතො නි වුත්තං
 හොති. පාණො නි වෙත් වොහාරතො සන්තො; පරමත්තො
 ජීවිතිත්‍රියං; තස්මිං පන පාණෙ පාණසද්ධිතො ජීවිතිත්‍රියපචේදක
 උපකාමසමුද්ධාපිකා කායවේදිකාරම්භය අසංවිත ආරම්භය වධක
 වෙනත් පාණතිපාතො, සො ගුණවිරහිතෙසු තිරිත්තනගතාදිය
 පාණසු බුද්ධො පාණෙ අපසංචරෙය්, මහනෙත මහාසංචරෙය්,

කමා? පයොගමිහනනතාය, පයොගසමතෙතපි වජ්ඣමිහනනතාය, ගුණවතෙතායු මනුසාදිසු අපගුණ පාණ අපසාචරො, මහා ගුණ මහාසාචරො, සරිරගුණානං පන සමහාවෙ සති කිලෙසානං උපකක්මානඤ්ච මුද්දතාය අපසාචරො තිබ්බතාය මහාසාචරො ති වෙදිභබ්බා, තස්ස පන පඤ්ච සමහාර හොනති පාණො පාණ සඤ්ඤිතා වධකවිතං උපකක්මො තෙන මරණනති, ඡප්පයොගා සාහජිකො ආණ්ඩකො නිසංගගියො ථාවරො විජ්ජාමයො ඉද්ධි මයො ති, ඉමයමිං පනෙත්ථ විජ්ජාරියමානෙ අතිපපඤ්ඤා හොති, තඤ්චා නං න විජ්ජාරියමි. අඤ්ඤඤච ඵවරුපං අපිකෙති පන සමනතපාසා දිකං විතයධිකපං ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බං.

අදින්නායං ආදානං අදින්නාදානං; පරස්ස හරණං ථෙය්‍යං වොරි කාති වුතතං හොති, තත්ථ අදින්නනති පරපරිග්ගතිතං, යත්ථ පරෙ යථාකාමකාරිතං ආපජ්ජෙනො අදණ්ඩාරගො අනුපවරො ව හොති, තස්මිං පන පරපරිග්ගතිතෙ පරපරිග්ගතිතසඤ්ඤිතො තදදායක උපකක්මසමුධාරිකා ථෙය්‍යවෙතනා අදින්නාදානං, තං හීනෙ පර සනතකෙ අපසාචරං, පණීතෙ මහාසාචරං, කමා? වජ්ඣපණීත තාය, වජ්ඣසමතෙත සති ගුණාධිකානං සනතකෙ වජ්ඣමිං මහාසාචරං, තං තං ගුණාධිකං උපාදාය තතො තතො හීනගුණස්ස සනතකෙ වජ්ඣමිං අපසාචරං, තස්ස පඤ්චසමහාර හොනති පරිපරිග්ගතිතං පරපරිග්ගතිතසඤ්ඤිතා ථෙය්‍යවිතං උපකක්මො තෙන හරණනති, ඡප්පයොගා සාහජිකාදයොව, තෙ ව ඛො යථානුරුපං ථෙය්‍යාව හාරෙ පසග්ගාවහාරෙ පටිච්ඡන්තාවහාරෙ පරිකප්පාවහාරෙ කුසාව හාරෙ ති ඉමෙසං පඤ්චන්තං අවහාරානං වසෙන පවතනනති. අය මේත්ථ සඤ්ඤිපො, විජ්ජාරෙ පන සමනතපාසාදිකායං වුතෙතා.

කාමෙසු මිච්ඡාවාරෙ ති ඵත්ථ පන කාමෙසු ති මෙට්ඨකමාවාරෙසු; මිච්ඡාවාරෙ ති ඵකනතතිදිනො ලාමකාවාරෙ; ලකඛණතො පන අසද්ධිමොඛිපපායෙන කායආරප්පවතනා අගමනීයධර්මානවිතිකක්ම වෙතනා කාමෙසු මිච්ඡාවාරෙ, තත්ථ අගමනීයධර්මානං තාම පුරිසානං තාව මාතුරකම්මා පිතුරකම්මා මාතාපිතුරකම්මා හාතුරකම්මා හතිනී රකම්මා ඤ්ඤීරකම්මා ගොතතරකම්මා ධම්මරකම්මා සාරකම්මා සපරි දණ්ඩා ති මාතුරකම්මාදයො දස, ධතකම්මා ඡන්දවාසිනී ගොගවාසිනී පටවාසිනී ඔදපතකම්මා ඔහවවුමච්චා දසි ව හරියා කමමකාරි ව හරියා ධර්මානවා මුහුතතිකා ඵතා ධතකම්මාදයො දසාති වීසති ඉපජිසො. ඉපජිසු පන දව්නං සාරකම්මා සපරිදණ්ඩානං දසනනඤ්ච ධතකම්මාදිනනති ආදසනනං, ඉපජිතං අඤ්ඤාසං පුරිසානං.¹ ඉදං අගමනීයධර්මානං තාම; සො පනෙස මිච්ඡාවාරෙ සීලාදිගුණරහිතෙ අගමනීයධර්මානෙ අපසාචරො, සීලාදිගුණසම්පන්නෙ මහාසාචරො,

තසං වතතායෙ සමහාර අගමතියවජු තසමිං සෙවනවිතතං සෙව තප්පයොගො මග්ගෙන මග්ගපථපතතිඅභිවාසනනති; එකො පයොගො සාගතීකො ඵව.

මුසා ති විසංවාදනපුරෙකබාරසං අත්භඤ්ජකො වචිපයොගො භායපයොගො වා; විසංවාදනාධිප්පායෙන පරසං පරං විසංවාදකා කායවචිපයොගසමුට්ඨාපිකා වෙතනා මුසාවාදෙ; අපරෙ තයො, මුසා ති අභුතං අතච්ඡං වජු; වාදෙ ති තසං භූතතො තච්ඡතො විඤ්ඤ පනං; ලක්ඛණතො පන අතථං වජුං තථතො පරං විඤ්ඤපෙතුකා මසං තථා විඤ්ඤානතිසමුට්ඨාපිකා වෙතනා මුසාවාදෙ; සො යමත්ථං ගඤ්ජති තසං අප්පතාය අප්පසාවජේ, මහත්තතාය මහාසාවජේ, අපිච ගහට්ඨානං අත්තනනා සත්තනං අදකුකාමතාය තත්ථි අදින යප්පවෙතො අප්පසාවජේ සක්ඛිතා සුචා අත්භඤ්ජනත්ථං චුතො මහාසාවජේ, පබ්බජිතානං අප්පකම්පි තෙලං වා සප්පිං වා ලභිත්වා ගග්ගාධිප්පායෙන අප්ප ගාමෙ තෙලං නදී මඤ්ඤ සඤ්ඤිති පුරුණ කථානගෙන පව්සත්තා අප්පසාවජේ, අදිට්ඨං යෙව පන දිට්ඨනති අදිනා නගෙන වදනතානං මහාසාවජේ, තසං වතතායෙ සමහාර ගොතති අතථං වජු විසංවාදනවිතතං තජේ වායාමො පරසං තදත්ථිජානනනති, එකො පයොගො සාගතීකොව, සො කායෙන වා කායපච්චිකෙතන වා වාචාය වා පරං විසංවාදනකිරියාකාරණෙ දට්ඨමෙබ්බා, භාය වෙ කිරියාය පරෙ තමත්ථං ජානාති, අයං කිරිය සමුට්ඨාපිකාවෙතනාකම්මෙ යෙව මුසාවාදකම්මිකා ඛජ්ඣති, යසමා පන යථා භායපච්චිකම්මවාචාය පරං විසංවාදෙති, තථා ඉමසං ඉමං ගණාති ආණාපෙනෙතාපි පණණං ලිඛිත්වා පුරගො භික්ඛුජනෙතාපි අයමත්ථො ඵලං වෙදිතමෙබ්බා¹ති භුබ්බාදිසු ලිඛිත්වා ධූපෙනෙතාපි; තසමා එත්ථ ආණ්ඩතික තිස්සගතිය ථාවරපි පයොගො සුජ්ජනති, අට්ඨ කථාසු පන අනාගතතා විමංසිත්වා ගගෙතමබ්බා.

පිසුණාවා වා ති ආදිසු යාය වාචාය යසං තං වාචං භාසති තසං හදයෙ අත්තනො පියගාමං පරසං ව ඵලසුඤ්ඤභාවං කරෙති සා පිසුණාවාචා; යාය පන අත්තානම්පි පරම්පි ඵරුසං කරෙති යා වාචා සමම්පි ඵරුසා නෙව කණ්ණසුඛා න හදයබගමා අයං ඵරුසාවාචා නාම; යෙන සමථං පලපති තීරත්තං සො සමථපලාපො; යා තෙසං මුලභූතා වෙතනාපි පිසුණාවාදිනාමමෙව ලභති සා ඵව ව ඉධ අභිප්පොතා ති. තත්ථ සංකිලිට්ඨවිතතසං පරෙසං වා හෙදය අත්තනො පියකම්මභාය වා කායවචිපයොග සමුට්ඨාපිකා වෙතනා පිසුණා වාචා; සා යසං හෙදං කරෙති තසං අප්පගුණතාය අප්පසාවජේ, මහාගුණ තාය මහාසාවජේ, තසං වතතායෙ සමහාර භිද්දිතමෙබ්බා පරෙ ඉති ඉමෙ කාණ්ඩසිකානති [විනාගවිසංනති] ති හෙදපුරෙකබාරතා වා ඉති අයං පියො ගවිසංගම් විසංගිකො ති පියකම්මතා වා තජේ වායාමො තසං තදත්ථිජානනනති. පරෙ පන අභිනෙක කම්මපථ

හෙදෙ, නැති භික්ෂුන් එව හොඳි, පරසය මවමවෙන්නදක කායවිප්පයොගසමුද්ධාපිකා එකතනඵරුසවෙනතා ඵරුසාවාචා; තසො ආදිභාවන්මදං වජ්ජු:- එකො කිර දරකො මාතුච්චතං අනාදිසිභො අරසුදුං ගව්ඡති, තං මාභා නිවතෙනගුං අසනෙකානතී වණ්ණා තං මහිසි අනුබ්බිකුති අනෙකායි, අපසය තපෙව අරසුදුදු මහිසි උට්ඨායි, දරකො යං මම මාතා මුඛෙන කපෙයි හං මා හොඳු යං විතෙතන විතෙතසි තං හොතුති සම්මතීරියං අකායි. මහිසි තපෙව ඛණ්ඩා විශ අට්ඨායි, එවං මවමවෙන්නදකොපි පයොගො විතතසණ්ඨතාය ඵරුසාවාචා න හොඳි, මාභාපිතරො හි කදපි පුහතහො එවමයි වදනත් වොර වො බණ්ඩාබණ්ඩිකං කරෙන්නුති, උපපලපතනමයි ව තෙසං උපරි පතනතං න ඉවන්නත්, ආවරිසුපජ්ඣායා ව යාදුපි තිසසිතහො එවං වදනති කිං ඉමෙ අභිරුකා අනොභාපපිනො ති වදනති¹ තිඛුමථ හෙ ති, අථ ව තෙසා ආගමාසිගමයමපතති. ඉවන්නති, යථා ව විතතසණ්ඨතාය ඵරුසාවාචා න හොඳි? එවං වචනසණ්ඨතාය අඵරුසාවාචායි න හොඳි, න හි මාරුපෙභුකාමසය ඉමං සුඛං සයාපෙථාති චචතං අඵරුසාවාචා හොඳි, විහ්වඵරුසතාය පතෙසා ඵරුසාවාචා, සා යං සකාය පචතති නා තසය අපගුණතාය අපසසාවජ්ජා, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජා, තසො තයො සමොරු අනෙකායිතලෙඛං පරෙ භූපිතවිතතං අනෙකාස නනති,

අනත්චිසුද්දපිකා කායවිප්පයොගසමුද්ධාපිකා අනුසලවෙනතා සම්පපලාපො; සො ආසෙවනමඤ්චාය අපසසාවජ්ජා, අසෙවන මහනතායා මහාසාවජ්ජා, තසය ඥා සමොරු භාරතසුඛා සිතාගර ණාදිනිරන්තකාචාපුරෙකබාරහා තථාරුපිකථාචතසෙවති, පරෙ පත නං යථා අගණනෙන නමමපථහෙදෙ නැති, පරෙන සම්පපලාපෙ ගතිනෙ යෙව හොඳි.

අභිජ්ඣායතී ති අභිජ්ඣා; පරහණ්ඨාතිමුඛි සුභිං තනනිතතාය චචතතතීති අනෙථා; සා අහො වහ ඉදං මමසාති එවං පරහණ්ඨා භිජ්ඣායනලකරණ, අදිනතාදිනං විශ අපසසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව, තසය ඥා සමොරු පරහණ්ඨං අතතනො පරිණාමනඤ්ච, පරහණ්ඨ වජ්ජුනෙ හි ලොහෙ උපපනෙපි න තාව කමමපථහෙදෙ හොඳි යාව න අහො වහ ඉදං මමසාති අතතනො පරිණාමෙති.

තිභසුඛං ව්‍යාපාදයතී ති ව්‍යාපාදෙ; සො පරවිතාසාය මනො පදෙසලකබණ්ණ, ඵරුසාවාචා විශ අපසසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව, තසය ඥා සමොරු පරසපෙනා ව තසය ව විතසවිතතා, පරසතන වජ්ජුනෙ හි කොමෙ උපපනෙපි න තාව කමමපථහෙදෙ හොඳි යාව අහො වතායං උච්ඡේදයස විතසෙයසාති තසය විතසතං න විනෙතති.

යථාභූතවගහණාභාවෙන මිච්ඡා පසංගාමී ති මිච්ඡාදිට්ඨි; සා නත්ති දින්නතති ආදිනා නයෙන විපරිතදසංකල්පකිණා, සම්මප්පලාපො විශ අප්පසාවජ්ජා මහාසාවජ්ජා ව, අපි ව අතියතා අප්පසාවජ්ජා, නියතා මහාසාවජ්ජා, තස්සා දො සමහාර වස්සුනො ව ගතිනාකාර විපරිතතා යථා ව තං ගණනාති තථා භාවෙන තස්සුපට්ඨානනති, තත්ථ නත්තිකාගෙභුකඅතිරියදිට්ඨිති එව සම්මප්පභෙදො හොති, න අඤ්ඤාදිට්ඨිති.

ඉමෙසං පන දසානං අනුසලකම්මපථානං ධම්මතො කොට්ඨාසතො ආරම්මණතො වෙදනාතො මූලතො වාහි පඤ්චාසාකාරෙහි විනිව්ජ්ජයො වෙදිතබ්බො, තත්ථ ධම්මතො හි එතෙසු හි පටිපාටියා සත්ත වෙනතා ධම්මා හොනති, අභිජ්ඣාදයො තයො වෙනතාසම්මසුත්තා, කොට්ඨාසතො හි පටිපාටියා සත්ත මිච්ඡාදිට්ඨි වාහි ඉමෙ අට්ඨකම්මපථා එව හොනති, නො චූලාති; අභිජ්ඣා ව්‍යාපාදෙ කම්මපථා වෙව මූලාති ව, අභිජ්ඣා හි මූලං පඤ්චා ලොභො අනුසලමූලං හොති ව්‍යාපාදෙ ඡදසො අනුසලමූලං; ආරම්මණතො හි පාණාතිපාතො ජීවිතික්ඛිංසාරම්මණතො සංඛාරාරම්මණො හොති, අදින්නාදානං සත්තාරම්මණං වා සංඛාරාරම්මණං වා හොති මිච්ඡාවාදෙ ථොට්ඨබ්බවසෙන සංඛාරාරම්මණො සත්තාරම්මණො හි පි එකෙ, මූසාධාදෙ සත්තාරම්මණො වා සංඛාරාරම්මණො වා, තථා පිසුණාවාවා, ඵරුඤාවාවා සත්තාරම්මණං ව, සම්මප්පලාපො දිට්ඨිසුතමුත්තවිඤ්ඤාතවසෙන සත්තාරම්මණො වා සංඛාරාරම්මණො වා, හථා, අභිජ්ඣා; ව්‍යාපාදෙ සත්තාරම්මණො ව, මිච්ඡාදිට්ඨි නෙභුමිහ ධම්මවසෙන සංඛාරාරම්මණං ව, වෙදනාතොති පාණාතිපාතො දුක්ඛවෙදනො හොති කිඤ්චාපි හි රුජානො වොරං දිස්වා ගහමානාපි ගච්ඡ්ථ නං සානෙථාති වදනති, සනතිට්ඨාපකවෙනතා පන නෙසං දුක්ඛසම්මසුත්තාව හොති, අදින්නාදානං තිවෙදනං, තං හි පරගණං දිස්වා ගට්ඨිභූට්ඨස්ස ගණනතො සුඛවෙදනො හොති, භිත්තසිත්තස්ස ගණනතො දුක්ඛවෙදනා; තථා විපාක නිස්සන්දඵලාති පටිවෙකකිත්තස්ස ගහණාලෙ, මජ්ඣිමනිකායෙ ධිතස්ස පන ගණනතො අදුක්ඛමසුඛවෙදනා හොති. මිච්ඡාවාදෙ සුඛ මජ්ඣිමනිකාවසෙන ද්විවෙදනො, සනතිට්ඨාපකවිනෙත පන මජ්ඣිමනිකාවෙදනො හොති, මූසාවාදෙ අදින්නාදානෙ චුත්තනගෙනෙව තිවෙදනො, තථා පිසුණාවාවා, ඵරුඤාවාවා දුක්ඛවෙදනා, සම්මප්පලාපො තිවෙදනො, පරෙසු හි සාධුකාරං දෙනෙතසු වෙලාදිති ඛිපනෙතසු ගට්ඨිභූට්ඨස්ස සිතාගරණ භාරහස්සඤ්ඤාති කථනාලෙ සො සුඛවෙදනො හොති, පඨමං දින්නවෙදනෙන එකෙන පච්ඡා ආගන්ත්වා ආදිතො පට්ඨාය කපෙහිති චුත්තෙ අනුසන්ධිතං පතිණණකකථං කපෙය්‍යාමි නුඛො හි දොමනස්සිත්තස්ස කථනකාලෙ දුක්ඛවෙදනො හොති, මජ්ඣිමනිකායා කථයතො අදුක්ඛමසුඛවෙදනො හොති, අභිජ්ඣා සුඛමජ්ඣිමනිකාවසෙන ද්විවෙදනා, තථා මිච්ඡාදිට්ඨි, ව්‍යාපාදෙ දුක්ඛවෙදනො, මූලතො හි පාණාතිපාතො දොසමොගවසෙන ද්වි

මූලකො හොති, අදින්නාදනං දෙසසමොගවසෙන වා ලොහමොග වසෙන වා, මිට්ඨාචාරො ලොහමොගවසෙන, මුසාවාදො දෙසමොග වසෙන වා ලොහමොගවසෙන වා; තථා පිපුණාවාසං සමථිසාලාපො ව, ඵරුසාවාසං දෙසසමොගවසෙන, අභිජ්ඣා මොගවසෙන එකමූලා, තථා ව්‍යාපාදො, මිට්ඨාදිට්ඨි ලොහමොගවසෙන දභිමූලා හි.

අකුසලකම්මපටකථා නිට්ඨානා.

පාණාතිපාතාදීති පන විරතියො අනභිජ්ඣා අබ්‍යාපාදසමා දිට්ඨියො වාහි ඉමෙ දස කුසලකම්මපටා නාම; තත්ථ පාණාතිපාතා දයො චූත්තත්ථා එව, පාණාතිපාතාදීති එතාය විරමනති සයං වා විරමති විරමිතමත්තමේව වා එතනති විරතී; යං පාණාතිපාතා විර මිත්තං “යං තස්මිං සමයෙ පාණාතිපාතා ආරති විරති”ති එවං චූත්තා කුසලචිත්තසම්පයුත්තා විරතී සා හෙදන්තො තිථිංසා හොති සම්පත්තවිරතී සමාදානවිරතී සමුච්ඡේදවිරතී ති, තත්ථ අසමාදින්නාසික්ඛා පදානං අයත්තො ජාතිවයබාහුසව්වාදීති පච්චචේකස්සිත්වා අයුත්තං අමහානං එවරුපං කාතුනති සම්පත්තං වජ්ඣං අභිතික්කමන්නානං උපපජ්ජමානා විරතී සම්පත්තවිරතී ති වෙදිතබ්බං. සිහලදීපෙ වක්කණ උපාසකස්ස විය, තස්ස කීර දහරුකාලෙ යෙව මාතුයා රෙගො උපපජ්ජි, චෙජ්ජෙන ව අලලසසමංසං ලද්ධං වට්ටතීති පුත්තං, තථො වක්ක ණස්ස භාතා ගච්ඡ තාත! බෙත්තං ආභිණ්ඩාගීති වක්කණං පෙසෙසි, සො තත්ථ ගතො, තස්මිං ව සමයෙ එකො සසො තරුණසස්සං බාදිතුං ආගතො හොති, සො තං දිස්වා වෙගෙන ධාවන්තො වලලියා බිඳ්ඛො කිරිකිරීති සද්දමනාසි, වක්කණො තෙන සද්දෙන ගතත්වා තං ගගෙත්වා වින්තෙසි මාතුගෙසජ්ජං කාරෙමිති, පුත්ත වින්තෙසි ත මෙතං පතිරුපං යමහං මාතුජීවිතකාරණං පරං ජීවිතං වොරෙපෙය්‍යනති, අථ නං ගච්ඡ අරඤ්ඤ සසෙති සද්ධං තිණොදකං පරිභුඤ්ජාති මුඤ්චි, භාතර ව කිං තාත! සසො ලද්ධොති පුච්ඡිතො තං පච්චතී ආචික්ඛි, තථො තං භාතා පරිභාසි, සො මාතුසනතිකං ගතත්වා “යත්තො අහං ජාතො නාභිජානාමි සංචිච්ච පාණං ජීවිතං වොරෙපෙතා”ති සම්මං වත්වා අට්ඨාසි, තාවදෙවස්ස මාතා අරෙගා අගොසි සමාදින්නාසික්ඛාපදානං පන සික්ඛාපදසමාදනෙ ව තදුත්තරිඤ්ඤ අත්තන්තො ජීවිතමපි පරිච්ච ජීත්වා වජ්ඣං අභිතික්කමන්නානං උපපජ්ජමානා විරතී සමාදානවිරතී ති වෙදිතබ්බං, උත්තරවට්ඨිමානපබ්බතවාසි උපාසකස්ස විය, සො කීර අමබ්‍රියවිහාරවාසිනො පිඬගලුආරක්ඛිතන්තරස්ස සනතිනො සික්ඛා පදාති ගගෙත්වා බෙත්තං කස්සි, අථස්ස ගොණො නට්ඨො, සො තං ගවෙසන්තො උත්තර වට්ඨිමානපබ්බතං ආරුහි, තත්ථ නං මහාසපෙතා අග්ගහෙසි, සො වින්තෙසි ඉමායස්ස තිබ්බෙව්වාසියා සිසං ජීඤ්චිති, පුත්ත වින්තෙසි ත මෙතං පතිරුපං යමාහං භාවතීයස්ස ගරුන්තො සනතිනො සික්ඛාපදාති ගගෙත්වා තිඤ්ඤෙය්‍යනති, එවං යාවතතීයං වින්තෙත්වා

මෙව හොති. පඤ්චස්කථාරවසෙන උපපන්නා සංවරෙපි කුසලං. මනොකම්මමෙව හොති, මනොඵස්සථාරවසෙන උපපන්නා පන අයමි අසංවරෙ විය තිණ්ඨිති කම්මාති හොනති, පඤ්චසංවරථාරවසෙන උපපන්නාපි කුසලං. මනොකම්මමෙව හොති. වොපනකාය සංවරථාරවසෙන උපපන්නා කුසලං. කායකම්මමෙව හොති වාචා සංවරථාරවසෙන උපපන්නා කුසලං. චචිකම්මමෙව හොති. මනො සංවරථාරවසෙන උපපන්නා කුසලං. මනොකම්මමෙව හොති. තිවිධං. කායසුවරිතං කුසලං. කායකම්මමෙව හොති. චතුර්විධං. චචිසුවරිතං කුසලං. චචිකම්මමෙව හොති. තිවිධං. මනොසුවරිතං කුසලං. මනොකම්ම මෙව හොති. අකුසලං. කායකම්මං පඤ්චස්කථාරවසෙන නුපපජ්ජති, මනොඵස්සථාරවසෙන උපපජ්ජති. තථා අකුසලං චචිකම්මං. අකුසලං මනොකම්මං පන ඡ ඵස්සථාරවසෙන උපපජ්ජති. තං කායචචිථාරෙසු වොපනං පතතං. අකුසලං. කායචචිකම්මං හොති, වොපනං අපතතං. අකුසලං. මනොකම්මමෙව, යථා ව ඵච. ඵස්සථාරවසෙන ඵච. පඤ්ඤා අසංවරථාරවසෙනපි අකුසලං. කායකම්මං නුපපජ්ජති, වොපනකාය අසංවරථාරවසෙන පන වාචාඅසංවරථාරවසෙන ව උපපජ්ජති. මනො අසංවරථාරවසෙන නුපපජ්ජති. [අකුසලං. චචිකම්මමි පඤ්ඤා අසං වරථාරවසෙන නුපපජ්ජති, වොපනකායවාචාඅසංවරථාරවසෙන උපපජ්ජති. මනොඅසංවරථාරවසෙන නුපපජ්ජති. අකුසලං. මනො කම්මං] අච්ඡිද්ධාසංවරථාරවසෙනපි උපපජ්ජනෙව; කුසලකායකම්මාදිසුපි ඵසෙව නගෙය. අයං පන විසෙසො, යථා අකුසලකායකම්මචචිකම්මාති මනොඅසංවරථාරවසෙන නුපපජ්ජනති, න තථා ඵතාති, ඵතාති පන කායච්ඡාචාච්ඡායං අවොපෙඤ්ඤා සික්ඛාපදාති ගණනාසංඝං මනොසංවර ථාරෙපි උපපජ්ජනති ඵච, තත් කාමාවචරං කුසලං විතතං. තිවිධකම්ම ථාරවසෙන උපපජ්ජති, පඤ්ඤාභිඤ්ඤාභාරවසෙන නුපපජ්ජති. යමිදං. චක්ඛුසම්ඵසාපච්චායං උපපජ්ජති. වෙදසිතං. සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛ මසුඛං වා ති ඉමිනා පන නගෙන ඡ ඵස්සථාරවසෙන උපපජ්ජති, අච්ඡිද්ධාසංවරථාරවසෙන නුපපජ්ජති, අච්ඡිද්ධාසංවරථාරවසෙන උපපජ්ජති. දසඅකුසලකම්මපථවසෙන නුපපජ්ජති, දසකුසලකම්මපථවසෙන උප පජ්ජති. තසවා ඉදමි විතතං. තිවිධකම්මථාරවසෙන වා උපපතතං හොති. ඡ ඵස්සථාරවසෙන වා අච්ඡිද්ධාසංවරථාරවසෙන වා දසකුසල කම්මපථවසෙන වා. “කාමාවචරං. කුසලං. විතතං. උපපතතං. හොති = පෙ=රුපාරම්මණං. වා=පෙ=බම්මාරම්මණං. වා”ති වුත්තෙ සබ්බං වුත්තමෙව හොති ති.

ආරක්ඛණං නිබ්බිකා.

සං. සං. වා පනාදකාති ඵත් අයං සොජ්ජනා, හෙට්ඨා වුත්තෙසු රුපාරම්මණාදිසු රුපාරම්මණං වා ආරක්ඛ ආරම්මණං නත්ථා ති අත්ථා; සංසාරම්මණං වා=පෙ=බම්මාරම්මණං වා ආරක්ඛ උපපතතං හොති,

එකතාවනා එකසං¹ විතතසං එතෙසු ආරම්භේසු යං කිංඤ්චි එකමෙව ආරම්භං අනුසංකප්පකදිසං හොති. ඉදංඤ්ච එකසං² සමයෙ එකසං³ වා පුග්ගලස්ස රූපාරම්භං ආරභ්න උප්පන්නං පුන අසංකප්පසම්භවං සමයෙ අසංකප්පස්ස වා පුග්ගලස්ස සංඝදීප්පි අසංකප්පතරං ආරම්භං ආරභ්න උප්පජ්ජති, එවමෙවං උප්පජ්ජමානස්ස වස්ස එකසම්භවෙ පඨමං රූපාරම්භං ආරභ්න පවහති හොති, පච්ඡා සංඝරම්භණතති³ අයමපි කමො තති, රූපාදීසු වාපි පඨමං නිලාරම්භං පච්ඡා පිභාරම්භණතති අයමපි නිශමො නජි, ඉති ඉමෙසං සංඛාරම්භණතඤ්චෙව කමාභාවඤ්ච, කමාභාවෙපි ච නිලපිතාදීසු නිශමාභාවං දස්සෙතුං “සං සං වා පනාරභ්නා”ති ආහ, ඉදං වුත්තං හොති, ඉමෙසු රූපාදීසු න යං කිංඤ්චි එකමෙව, අපිබො යං යං වා පනාරභ්න උප්පන්නං හොති එවං උප්පජ්ජමානං පිච්ච පඨමං රූපාරම්භං පච්ඡා සංඝරම්භං ආරභ්නාති එවමපි අනුප්පජ්ජතා යං යං වා පනාරභ්න උප්පන්නං හොති, පටි ලොමතො වා අනුලොමතො වා එකනන්තිකඤ්චනන්තිකාදිනසෙන වා රූපාරම්භාදීසු යං වා නං වා ආරම්භං කචා උප්පන්නං හොති ති අත්ථො; රූපාරම්භණෙපි ච පඨමං නිලාරම්භං පච්ඡා පිභාරම්භණතති ඉමතාපි නිශමෙන අනුප්පජ්ජතා යං යං වා පනාරභ්න නිලපිතාදීසු රූපාරම්භණේසු යං වා නං වා රූපාරම්භං ආරභ්න උප්පන්නං හොති ති අත්ථො. සංඝරම්භාදීසුපි එසෙව නයො; අයං තාව එකා යොජනා, අයං පන අපරං, රූපං ආරම්භං එහස්සා ති=රූපාරම්භං, =පෙ=ධමෙව ආරම්භං එතස්සා ති=ධමමාරම්භං; ඉති රූපාරම්භං වා=පෙ=ධමාරම්භං වා විත්තං උප්පන්නං හොති ති වච්ඡා පුන “සං සං වා පනාරභ්නා”ති ආහ. තස්සත්ථො එතෙසු රූපාදීසු හෙට්ඨා වුත්ත නයෙනෙව යං වා නං වා පන ආරභ්න උප්පන්නං හොති ති; මහාඅධ්ම කථායං පන යං යං වා පන නං⁴ අභිනවං නජි හෙට්ඨාගතිතමෙව ගතිතථාති වච්ඡා රූපං වා ආරභ්න=පෙ=ධමං වා ආරභ්න ඉදං වා ඉදං වා ආරභ්නාති කපේතුං ඉදං වුත්තනති එතතුකමෙව ආගතං.

තසම්භවං සමයෙ ති ඉදං අනිශමනිද්දිට්ඨස්ස සමයස්ස නිශමතො පටි නිද්දෙසව්වනං; තසමා සසම්භවං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විත්තං උප්පන්නං හොති, තසම්භවං යෙව සමයෙ පිණස්සා හොති=පෙ=අචිකෙඛපෙසා හොති ති අයමත්ථො වෙදිතබ්බො, තත්ථ යපේව විත්තං එවං. එස්සාදී සුපි එස්සො හොති, කිං හොති? කාමාවචරෙ හොති කුසලො හොති උප්පන්නො හොති සොමනස්සසහගතො හොති ති අදිනා නයෙන ලබ්භමානපදවසෙන යොජනා කාතබ්බො. වෙදනායං හි සොමනස්ස සහගතා ති පඤ්ඤිඤ්ඤෙ ව ඤ්ඤාසම්ප්පත්තනති න ලබ්භති. තසමා ලබ්භමානපදවසෙනාති වුත්තං; ඉදං අධ්මකථාමුත්තකං ආවරියානං.

1-5 එකසං 2-5 එකසම්භවං 3-1, 2, 3, 4 සංඝරම්භං හොති

4-1, 3, මහාඅධ්මකථායං පන කෙ

2, “ යං වා පන කෙ

4, “ යෙ වා පන කෙ

මනං, න පනෙනං සාරණං දට්ඨබ්බං. කඤ්ඤා පනෙත්ථ එසෙය්ව පඨමං
 චුතෙතා?ති, විතතස්ස පඨමාභිතිපාතතතා, ආරමමණස්මිං හි විතතස්ස
 පඨමාභිතිපාතො හුත්වා එසෙය් ආරමමණං චුසමානො උපපජ්ජති,
 තඤ්ඤා පඨමං චුතෙතා, එසෙය්න පන චුසිත්වා වෙදනාය වෙදිගති,
 සඤ්ඤා සඤ්ජානාති, වෙතනාය වෙතෙති, තෙන චුතං. “චුට්ඨා
 භික්ඛුවෝ! වෙදෙති චුට්ඨා සඤ්ජානාති චුට්ඨා වෙතෙති”ති, අපිච්ඡ අයං
 එසෙය් නාම යථා පාසාදං පඤ්ඤා එවෙතා නාම සෙසද්ධිසමාරා
 නං බලවපච්චයො තුලාසඛිකාවභිතතිපාදකුට්ඨොපානතිපකඛපාසමුඛ
 වට්ටියො එවෙත බඬා එවෙත පතිට්ඨිතා, එවමෙව සභජාතසමපසුත්ත
 බමමානං බලවපච්චයො හොති, එමසද්ධිසො හි එස, අවසෙසා ද්ධි
 සමාරාසද්ධිසාති, තඤ්ඤා පඨමං චුතෙතා, ඉදං පන අකාරණං, එක
 විතතස්මිං හි උපපන්නබමමා¹ අයං පඨමං උපපන්නො අයං පච්ඡාති
 ඉදං චතත්ථං න ලබ්බා, බලවපච්චයභාවෙපි එසෙය් කාරණං න දිස්සති,
 දෙසනාවාරෙතෙව පන එසෙය් පඨමං චුතෙතා, වෙදනා හොති එසෙය්
 හොති, සඤ්ඤා හොති එසෙය් හොති, වෙතනා හොති එසෙය් හොති,
 විතතං හොති එසෙය් හොති, වෙදනා හොති සඤ්ඤා හොති වෙතනා
 හොති විතතෙතා හොති ති, ආහරිතුවපි හි වට්ටියස, දෙසනාවාරෙත
 පන එසෙය් ව පඨමං චුතෙතාති වෙදිතබ්බො; යථා වෙත්ථ එවං සෙස
 බමමෙසුපි පුබ්බාපරකකමො නාම න² පරිසෙසිතබ්බො; වචනත්ථ
 ලකුණ රසාදිති පන බමමා එව පරිසෙසිතබ්බො; සෙය්සපීදං?

චුසති ති=එසෙය්; ස්වායං චුසනලකුණො, සඛිකට්ඨකරසො,
 සනතිපාතපච්චුපට්ඨානො, ආපාඨගතවිසයපදට්ඨානො; අයං හි අරුප
 බමමොපි සමානො ආරමමණෙසු චුසනාකාරෙතෙව පවිත්තති ති චුසන
 ලකුණො, එකදෙසෙනෙව අනුලියමානොපි රූපං විශ් වක්ඛුං සද්දො
 විශ් ව සොහං විතතං ආරමමණකුට්ඨ සඛිකට්ටිති ති සඛිකට්ඨකරසො,
 වත්ථාරමමණ සඛිකට්ඨකතො ව උපපන්නතතා සමපතති අත්තෙති රසෙන
 සඛිකට්ඨකරසොති වෙදිතබ්බො; චුතතඤ්ඤාතං අට්ඨකපායං “වතුභූමක
 එසෙය් නො චුසනලකුණො නාම තත්ථි, සඛිකට්ඨකරසො පන පඤ්ච
 ආරිකොව හොති. පඤ්චආරිකස්ස හි චුසනලකුණො ති පි සඛිකට්ඨක
 රසො ති පි නාමං, මනොආරිකස්ස චුසනලකුණොතෙව නාමං, න
 සඛිකට්ඨකරසො”ති, ඉදංඤ්ච වත්ථා ඉදං සුත්තං ආගතං. “යථා මහාරුප!
 ඤො මෙණ්ඩා සුරේඛය්ගං, යථා එකො මෙණ්ඩො එවං වක්ඛුං දට්ඨබ්බං,
 යථා දුතියො මෙණ්ඩො එවං රූපං දට්ඨබ්බං, යථා තෙසං සනතිපාතො
 එවං එසෙය් දට්ඨබ්බො, [එවං චුසනලකුණො ව එසෙය් සඛිකට්ඨක
 රසො ව;] යථා ව මහාරුප! ඤො සමමා වරේජ්ජය්ගං ඤො පාණිගො
 වරේජ්ජය්ගං, යථා එකො පාණි එවං වක්ඛුං දට්ඨබ්බං, යථා දුතියො
 පාණි එවං රූපං දට්ඨබ්බං, යථා තෙසං සනතිපාතො එවං එසෙය්
 දට්ඨබ්බො, එවං චුසනලකුණො ව එසෙය් සඛිකට්ඨකරසො වා”ති
 විත්ථායෙ. යථා වා “වක්ඛුතා රූපං දිස්වා”ති ආදිසු වක්ඛුමිඤ්ඤාණං

1-5 බමමානං. 2-1, 2 3, 4 නාම පරිසෙසිතබ්බො; [] 4, තත්ථි

දිනි වකුලු ආදිනාමෙන බුහුනානි, එවමිධාපි තානි වකුලු ආදිනාමෙන
 වුහුනානි ති වෙදිතබ්බානි. තස්මා “එවං වකුලුං දධිබ්බ”නති ආදිසු
 එවං වකුලුවිඤ්ඤාණං දධිබ්බනති ඉමිනා නයෙන අන්තො වෙදිතබ්බො;
 එවං සන්තත විතතාරමමණසඛිකට්ඨනතො ඉමසමිච්චි සුන්තෙති චිච්චට්ඨො
 තෙව රසෙන සඛිකට්ඨනරසො ති සිද්ධො ගොති. තින සනතිපාතසඛිකා
 තස්ස පන අත්තනො කාරණස්ස වසෙන පවෙදිතත්තා සනතිපාත
 පච්චුපට්ඨානො, අයං හි ජාති තජ්ජ තිණණං සඛිගති එස්සොති එවං
 කාරණස්සෙව වසෙන පවෙදිතො ති ඉමස්ස ව සුත්තපදස්ස තිණණං
 සඛිගති එස්සොති අයමන්තො; න සඛිගතිමත්තමෙව එස්සො ති, එවං
 පවෙදිතත්තා පන තෙතෙව්‍යාකාරෙන පච්චුපට්ඨානි ති සනතිපාත
 පච්චුපට්ඨානො ති වුත්තො. එලට්ඨෙන පන පච්චුපට්ඨානෙනෙස
 වෙදනාපච්චුපට්ඨානො නාම ගොති, වෙදනඤ්ඤාස පච්චුපට්ඨාපෙති
 උප්පාදෙති ති අන්තො. උප්පාදියමානො¹ ව යථා බහිද්ධා උණහපච්ච
 යාපි ලාබාසඛිකාතධාතුතිස්සිනා උසමා අත්තනො තිස්සයෙ මුද්දහාව
 කාරි ගොති. න අත්තනො පච්චයභුතොපි බහිද්ධා විතච්චිකඛිකාර
 සඛිකානෙ උණහාහාවෙ, එවං වන්තාරමමණසඛිකාහො අඤ්ඤාපච්චයොපි
 සමානො විභතතිස්සිතත්තා අත්තනො තිස්සයභුතෙ චිත්තෙති එව එස
 වෙදනුප්පාදනො ගොති, න අත්තනො පච්චයභුතෙපි වජ්ජමහි ඉට්ඨා
 රමමණෙ² වා ති වෙදිතබ්බො. තජ්ජාසමන්තාහාරෙන පන ඉන්ද්‍රියෙන ව
 පරික්කන්තෙ³ විසයෙ අනත්තරුයෙන උප්පජ්ජනතො එස ආපාඨගහ
 විසයපදට්ඨානො ති වුච්චති.

වෙදියති ති=වෙදනා; සා වෙදියිතලක්කණ, අනුභවනරසා, ඉට්ඨා
 කාරසමහොගරසා වා, වෙනසිකඅස්සාදපච්චුපට්ඨානා, පස්සද්ධිපද
 ධ්මානා; වතුභුමිකවෙදනා හි නො වෙදියිතලක්කණා නාම තත්ථි, අනු
 භවනරසනා පන සුඛවෙදනායමෙව ලබ්භාති ති වත්ථා පුන තං වාදං
 පරික්කපිත්ථා සුඛවෙදනා වා ගොතු දුක්ඛවෙදනා වා අදුක්ඛමසුඛ
 වෙදනා වා සබ්බා අනුභවනරසා ති වත්ථා අයමන්තො දීපිතො.
 ආරමමණරසානුභවනධ්මානං පත්ථා සෙසසමපසුත්තධමමා එකදෙස
 මත්තකමෙව අනුභවනති, එස්සස්ස හි පුසනමත්තකමෙව ගොති,
 සඤ්ඤාය සඤ්ඤානනමත්තකමෙව, වෙනතාය වෙනතාමත්තකමෙව,
 විඤ්ඤාණස්ස විජානනමත්තකමෙව, එකංසනො පන ඉස්සරවතාය
 විසවිතාය සාමිභාවෙන වෙදනා ව ආරමමණරසං අනුභවති, රුජා විස
 හි වෙදනා, සුද්දෙ විස සෙසධමමා, යථා සුද්දෙ නානාරසභොජනං
 සමපාදෙත්වා පෙළාය පක්ඛිපිත්ථා ලඤ්ඤනං දත්වා රඤ්ඤාදු සතතිකෙ
 ඔකාරෙත්වා ලඤ්ඤනං හිද්දත්වා පෙළං විචරිත්වා සබ්බසුපච්චසඤ්ඤානෙහි
 අශ්ශය්‍යං ආදිය භාජනෙ පක්ඛිපිත්ථා සද්දෙසතිද්දෙසභාවවිමංසනත්තං
 අජේඛාගරති, තත්තො රඤ්ඤාදු නානග්ගරසභොජනං උප්පනාමෙති,
 රුජා ඉස්සරවතාය විසවිතාය සාමි හුත්වා ඉච්ඡතිච්ඡිතං පරිභුඤ්ඤාති;

1-1, 2, 3, 5 උප්පාදයොනො

2-1, 3, 4 ආරමමණො

3-4 පරික්කන්තෙ

3 ආරමමණ

නම සුද්ධා ගතත්විමංසනමිත්තමිව අවසෙසධම්මානං ආරම්භණ රසස්ස එකදෙසානුභවනං, යථා හි සුද්ධ හත්තාකදෙසමත්තමෙව විමංසති, එවං සෙසධම්මා පි ආරම්භණරසෙකදෙසමෙව අනුභවතති, යථා පන රුජා ඉස්සරච්ඡාය විසම්භාය සාමිභාවෙන ආරම්භණරසං අනුභවති, තස්මා අනුභවනරසා හි ථුම්මති, දුතියෙ අත්ථිකපෙස අයං ඉධ අධිපෙසවා, වෙදනා යථා වා නථා වා ආරම්භණස්ස ඉධිංඤානරම්මෙව සම්පූර්ණති ති ඉධිංඤානරසමෙභාගරසාති වුත්තා, වෙනසිතඅස්සාදනො පනෙසා අත්තනො සභාවෙනෙව උපට්ඨානං සක්ඛාය වෙනසිතඅස්සාද පච්චුපට්ඨානා ති වුත්තා, යස්මා පන පස්සද්ධිකායො සුඛං වෙදෙති තස්මා පස්සද්ධිපදට්ඨානාති වෙදිතබ්බා.

නිලාදිහෙදං ආරම්භණං සඤ්ජානාති හි=සඤ්ජානා; සා සඤ්ජානන ලක්ඛණං, පච්චිතිඤ්ඤණරසා; චතුමුත්තසඤ්ඤ හි නො සඤ්ජානන ලක්ඛණං නාම නපි, සබ්බා සඤ්ජානනලක්ඛණාව, යා පනෙත්ථ අභිඤ්ඤාණෙන සඤ්ජානාති සා පච්චිතිඤ්ඤණරසා නාම හොති ති, තස්මා වස්සකියා දුරුමහි අභිඤ්ඤාණං නාමා පුන තෙන අභිඤ්ඤාණෙන තං පච්චිතිජානනාලෙ, පුරිසස්ස කාලතිලකාදි අභිඤ්ඤාණං සලලකෙතිවා පුන තෙන අභිඤ්ඤාණෙන අපුභො නාම එසොති වාස්ස පච්චිතිජානනාලෙ, රසෙද්ද පිළිකිනගොපකතණ්ඩාගාරිකස්ස වාසමි තසමි පිළිකින නාමපණණකං ඛතිවා අසුභං පිළිකිනං නාම ආගරති වුත්තෙ දීපං පජ්ජාලෙති රතනගබ්බං පටිසිඤ්ඤා පණණං වාවෙති තස්ස තස්සෙව පිළිකිනස්ස ආගරණකාලෙ ව පච්චති වෙදි තබ්බා. අපරෙ නගො, සබ්බසම්භාවිතවසෙන හි සඤ්ජානනලක්ඛණං සඤ්ඤා, පුන සඤ්ජානන¹ නිමිත්තාගරණරසා, දුරුආදීසු නච්ඡකාදයො විය; යථාගතිතනිමිත්තවසෙන අතිනිවෙසනාරණපච්චුපට්ඨානා ගජ්ඣ දස්සක අකා විය; ආරම්භණ අනොගාලනපුත්තියාය අවිරට්ඨානපච්චු පට්ඨානා වා විජු විය; යථා උපට්ඨිතවිසයපදට්ඨානා තිණපුරිසකොසු මිගපොතකානං පුරිසාති උපපන්නසඤ්ඤා විය; සා පනෙත්ථ ඤ්ඤාණ සම්පසුත්තා හොති, සා සඤ්ඤා ඤ්ඤාණමෙව අනුචිතතති, සා සසම්භාර පඨවි ආදීසු සෙසධම්මානං පඨවි ආදිති වියා ති වෙදිතබ්බා.

වෙනසති ති=වෙනසා; සද්ධිං අත්තනා සම්පසුත්තධම්මෙව ආරම්භණ අභිසංඤ්ඤාති හි අත්තො; සා වෙනසිතලක්ඛණං, වෙනසා භාවලක්ඛණං ති අත්තො; ආයුගතරසා, චතුමුත්තවෙනසා හි නො වෙනසිතලක්ඛණං නාම නපි, සබ්බා වෙනසිතලක්ඛණාව; ආයුගත රසතා පන කුසලාකුසලෙසු එව හොති, කුසලාකුසලකම්මායුගතට්ඨා නං හි පඤ්ඤා සෙසධම්මපසුත්තධම්මානං එකදෙසමත්තකමෙව කිව්වං හොති, වෙනසා පන අතිරෙකඋස්සාභා අතිරෙකවායාමා දිගුණ්ණස්සාභා දිගුණ්ණවායාමා, තෙතාහු පොරුණා ථාවරියසභාවසණ්ඨතා ව පනෙසා

වෙනතා ති, ථාවරියො ති බෙත්තසාමි චුළුති, යථා බෙත්තසාමි පුරිසො පඤ්චපණ්ණාස බලිපුරිසො¹ ගහෙනා දුසිසාමිති එතතො බෙත්තං ඔතරති, තස්ස අතිරෙකො උසායො අතිරෙකො වායාමො, දිගුණො උසායො දිගුණො වායාමො ගොති, තිරන්තරං ගණනා ති ආදීති වදති, සීමං ආවික්ඛති, තෙසං සුරුහත්තගක්ඛමාලාදීති ජානාති, මයං සමකං හරති, එවං සමපදමිදං වෙදිතබ්බං; බෙත්තසාමි පුරිසො විය ති වෙනතා, පඤ්චපණ්ණාස බලිපුරිසා විය විත්තඛන්ධසෙන උප්පන්නා පඤ්චපණ්ණාස කුසලා ධර්මා, බෙත්තසාමි පුරිසස්ස දිගුණස්සාහ දිගුණ වායාමකරණකාලො විය කුසලාකුසලකම්මායුත්තධර්මානං පඤ්ච වෙනතාය දිගුණස්සාහො දිගුණවායාමො ගොති, එවමස්සා ආයුහනරස්සා වෙදිතබ්බං. සා පනෙසා සංවිදහනපච්චුපට්ඨානා, සංවිදහමානා හි අයං උපට්ඨාති සකිළව පරකිළවසාධකා ජෙට්ඨසිස්සමහාවස්සකිආදයො විය, යථා හි ජෙට්ඨසිස්සො උප්පක්ඛායං දුරතොව අභවත්තං දිස්වා සයං අධියමානො ඉහරෙපි දුරතෙ අත්තානො අත්තානො අක්ඛායන කමෙම පවත්තයති, තස්මිං හි අධියමං ආරඥො තෙපි අධියනති තදනු වත්තිතාය; යථා ව මහාවස්සකි සයං තච්ඡන්තො ඉහරෙපි තච්ඡකෙ අත්තානො අත්තානො තච්ඡනකමෙම පවත්තයති, තස්මිං හි තච්ඡතුං ආරඥො තෙපි තච්ඡනති තදනුවත්තිතාය; යථා ව යොධනායකො සයං යුක්ඛිමානො ඉහරෙපි යොධෙ සමපහාරචුත්තියං පවත්තයති, තස්මිං හි යුක්ඛිමං ආරඥො තෙපි අතිවත්තමානා යුක්ඛිනති තදනු වත්තිතාය; එවමෙසා පි අත්තානො කිළෙවන ආරම්මණෙ වත්තමානා අඤ්ඤාපි සමපයුත්තධමෙම අත්තානො අත්තානො කිරියාය පවහෙති, තස්සා හි අත්තානො කිළෙවං ආරඥාය තා සමපයුත්තා පි ආරහනති, තෙන චුත්තං සකිළවපරකිළවසාධකා ජෙට්ඨසිස්ස මහාවස්සකි ආදයො වියා ති, අව්වාසිකකම්මායුස්සරණාදීසු ව පනායං සමපයුත්තානං උස්ස හත්තාවෙන පවත්තමානා පාකටා ගොති ති වෙදිතබ්බං ති.

ආරම්මණං විනෙතති ති=විත්තනති ආදිනා නයෙන විත්තස්ස වචනෙතො චුත්තො එව; ලක්ඛණාදිකො පන විජානනලක්ඛණං විත්තං, පුබ්බඛන්ධරසං, සඤ්ඤනපච්චුපට්ඨානං, නාමරූපපදට්ඨානං; වතුගුමකවිත්තං හි නො විජානනලක්ඛණං නාම නත්ති, සබ්බං විජානන ලක්ඛණමෙව, ආරං පන පඤ්ච ආරම්මණවිභාවනට්ඨානෙ විත්තං පුබ්බඛන්ධං පුරෙවාරිකං ගොති, වක්ඛනා හි දට්ඨං රූපාරම්මණං විනෙතනෙව විජානාති=පෙ=මනෙත විඤ්ඤනං ධම්මාරම්මණං විනෙත නෙව විජානාති; යථා හි නගරගුත්තිකො නාම නගරමජ්ඣෙකි සිඛ්ඤාටකෙ තිසිදිත්වා අයං ගෙවාසිකො අයං ආගන්තුකො ති ආගන්තුකං ජනං උපධාරෙති වචනපෙති, එවං සමපදමිදං දට්ඨබ්බං, චුත්තමපිවෙනං (නාගසෙන) පෙරෙන “යථා මහාරුජ! නගරගුත්තිකො නාම මජ්ඣෙකි නගරස්ස සිඛ්ඤාටකෙ තිසිනො පුරුෂමිභො දිසතො පුරිසං ආගමන්තං පසෙසය්, පච්ඡිමනො-දක්ඛිණතො-උත්තරතො දිසතො පුරිසං

ආගමිකත්වය පසෙයා, එවමෙව් බො මහාරජා! යං වක්‍යනා රූපං පසුති තං විශුද්ධයෙන විජානාති, යං සොතෙන සද්ධං පුණාති, සාණෙන ගතං සායති, උච්ඡාය රසං සායති, කායෙන ථොට්ඨබ්බං පුසති, මහසා ධර්මං විජානාති, තං විශුද්ධයෙන විජානාති ති එවං ආරං පඤා ආරම්භණවිභාවනානෙ විතතමෙව පුබ්බසිතං විතතං පුරෙවාරිකා හොති, තස්මා පුබ්බසිතමරසනති වුවවති; තදෙනං පච්ඡිමං පච්ඡිමං උපපජ්ජමානං පුරිමං තිරන්තරං කඤා සඤ්ඤානමෙව උපට්ඨා ති ති සඤ්ඤාපච්චුපට්ඨානං, පඤ්චවොකාරහවෙ පනස්ස නියමතො නාමරූපං චතුර්වොකාරහවෙ නාමමෙව පදට්ඨානං, තස්මා නාමරූප පදට්ඨානනති වුත්තං; කිං පනෙනං විතතං පුරිමවිතෙනන සද්ධං එක මෙව? උද්භු අඤ්ඤානති?, එකමෙව; අථ කස්මා පුරිමතිද්ධං පුන වුත්තනති?, අවිවාරිතං එතං අට්ඨකථායං, අයමපනෙත්ථ යුත්ති, යථා ති රූපාදිති උපාදය පඤ්ඤානා සුරියාදයො න අත්තො රූපාදිති අඤ්ඤා හොනති, තෙනෙව යස්මිං සමයෙ පුරියො උදෙති තස්මිං සමයෙ තස්ස තෙජසඛිංතං රූපමිති එවං වුවවමානෙපි න රූපාදිති අඤ්ඤා සුරියො නාම අත්ති, තථා විතතං එස්සාදයො ධර්මෙව උපාදය පඤ්ඤාපියති, අත්තො පනෙනං තෙති අඤ්ඤාමෙව; තෙන යස්මිං සමයෙ විතතං උපපන්නං හොති එකංසෙනෙව තස්මිං සමයෙ එස්සාදිති අත්තො අඤ්ඤාමෙව තං හොති ති ඉමස්සත්ථස්ස දීපනත්ථාය එතං පුන වුත්තනති වෙදිතබ්බං, යථා ව යස්මිං සමයෙ රූපප්පතති යං මහං ගාථෙති=පෙ=පඨවිකසිණං, තස්මිං සමයෙ එස්සො හොති ති ආදිපු පන වාචෙනෙතන වචන්දාපිතෙ සමයෙ යො භාවෙති න සො අත්තො උපපජ්ජති නාම, තෙනෙව තත්ථ යථා එස්සො හොති වෙදනා හොතිති වුත්තං, න එවං, යො භාවෙති සො හොති ති වුත්තං, තස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විතතං උපපන්නං හොති ති ආදිපු පන විතෙනන වචන්දාපිතෙ සමයෙ සමයවචන්දාපිතං විතතං න තථා අත්තො භුප්පජ්ජති, යථෙව පන තද එස්සො හොති වෙදනා හොති තථා විතතමිති හොති ති ඉමස්සපි අත්තස්ස දීපනත්ථමිදං පුන වුත්තනති වෙදිතබ්බං.

ඉදං පනෙත්ථ සන්තිට්ඨානං උද්දසවාරෙ සඛිගණනත්ථං තිද්දස වාරෙ ව විහජන්ත්ථං පුරිමෙන ති විතතසද්දෙන කෙවලං සමයො වචන්දා පිතො; තස්මිං පන විතෙනන වචන්දාපිතසමයෙ ධර්මො හොනති, තෙසං දස්සන්ත්ථං එස්සො හොති ති ආදි ආරඬං, විතතඤ්ඤාපි තස්මිං සමයෙ හොති යෙව, තස්මා තස්සාපි සඛිගණනත්ථමෙනං පුන වුත්තං, ඉමසම්ඤ්ඤා ආනෙ එකස්මිං අවුච්චමානෙ කතමං තස්මිං සමයෙ විතතනති න සකස්ස භාවෙය්‍ය නිද්දසවාරෙ විගජ්ඣං, එවමස්ස විහජන්තං යෙව පරිභායෙථ, තස්මා තස්ස නිද්දසවාරෙ විගජන්ත්ථමිති එකඤ්ඤා වුත්තනත්ති වෙදිතබ්බං. යස්මා වා උපපන්නං හොති ති එත්ථ විතතං උපපන්නනති එතං දෙසනාසිසමෙව [න පන] විතතං එකමෙවති ති

කී ති අවධිකර්මයං විවරිතං, තසමා විතතං උපපන්නනති එතංපි විතත මතතමෙව අගතෙතො පරෙපණ්ණාසකුසලධමෙති සද්ධං යෙව විතතං ගතිතං, එවං තත් සමෝපතො සබ්බෙ පි විතතවෙනසිකධමෙ ගතෙතො ඉධ සරුපෙන පතෙදතො දසෙසංගුං “එසෙසා ගොති”ති ආදි ආරඬං, ඉති එසාදයො විය විතතවෙ පුත්තමෙවා ති වෙදිතබ්බං.

විතතෙකකී ති=විශාසෙකකා; විතතකණං වා විතතෙකකා; උභතනනති පුත්තං ගොති. සවායං ආරමමණේ විතතස්ස අභිනිරූපණ්ලකකිණො, සො හි ආරමමණේ විතතං ආරෙපෙති. යථා හි නොවි රුජවල්ලභං සුද්ධං වා මිත්තං වා නිසස්සාය රුජගෙහං ආරෙහති, එවං විතතකං නිසස්සාය විතතං ආරමමණං ආරෙහති, තසමා සො ආරමමණේ විතතස්ස අභිනිරූපණ්ලකකිණො ති පුත්තො, නාගසෙනතෙරෙ පනාග “ආකොටතලකකිණො විතතෙකකා, යථා මහාරුජ! ගෙරි ආකොටිතා අථ පච්ඡා අනුරවති අනුසද්දයති, එවමෙව ඛො මහාරුජ! යථා ආකොටිතා එවං විතතෙකකා දට්ඨබ්බො, යථා පච්ඡා අනුරවතා අනුසද්දයතා එවං විවාරෙ දට්ඨබ්බො”ති, ස්වායං ආගනනපරියාගනන රසො, තථා හි තෙන යොගාවචරෙ ආරමමණං විතතකාගතං විතතක පරියාගතං කරෙති ති පුළුවති. ආරමමණේ විතතස්ස ආනගතපවුළු පට්ඨානො.

[ආරමමණේ තෙන විතතං] විවරති ති=විවාරණ; විවරණං වා විවාරෙ; අනුසංවරණනති පුත්තං ගොති. සවායං ආරමමණානුමජ්ජන ලකකිණො, තත් සහජාතානුයොජනරසො, විතතස්ස අනුප්පබ්බි පවුළුපට්ඨානො, සතෙන පි ව තෙසං කත්ථි අවිශොගෙ මුදාරිකට්ඨික පුබ්බඛගමට්ඨික ව සණ්ඨාතිසානො විය අභිනිරූපණ්ලකකිණ ව වෙනසො පඨමාතිත්ථිපානො විතතෙකකා, සුමුමට්ඨික අනුමජ්ජනසංඛා වට්ඨික ව සණ්ඨානුරවො විය අනුප්පබ්බෙකි, විවාරෙ; විපාරවා වෙත් විතතෙකකා පඨමුප්පතතිකාලෙ පරිපථඤ්ඤානුතො විතතස්ස, ආකාසෙ උප්පතිතුකාමස්ස පට්ඨිතො පකඛවිකෙකපො විය, පද්මමාතිමුඛපානො විය ව ගකිනුබ්බිවෙනසො හමරස්ස, සතනවුත්ති විවාරෙ නාති පරිපථඤ්ඤානුතො විතතස්ස, ආකාසෙ උප්පතිතස්ස පකඛිතො පකඛප්පසාරණං විය, පරිබ්ගමණං විය ව පද්මමාතිමුඛපතිතස්ස හමරස්ස පද්මස්ස උපරිභාගෙ; අවධිකර්මයං පන ආකාසෙ ගච්ඡතො මහාසකුණස්ස උගොති පනෙති වායං ගතෙතො පනෙති සනතිසිද්ධ පෙත්වා ගමනං විය ආරමමණේ වෙනසො අභිනිරූපණ්ලකකිණ පවත්තො විතතෙකකා, සො හි එකස්සො හුත්වා අපොති වාගගණත්ථං පනෙති එඤ්ඤාමානස්ස ගමනං විය අනුමජ්ජනසංඛාවෙන පවත්තො විවාරෙ, සො හි ආරමමණං අනුමජ්ජනි ති පුත්තං; තං අනුප්පබ්බෙකින පවත්තියං අභිවිය පුජ්ජති; සො පන තෙසං විශෙසො පඨමුද්ගතිසකිණො

නිකුත් පාසලට ගොනි, අපිව යථා මලයාගතය. කාසලයා එකෙන හෙළින දලයා ගෙනොන ඉතරෙන හෙළින වුණුනෙලවලකට කෙන¹ පරිමල්පත්තයා දලයාගෙනොනො විය විතකෙකා, පරිමල්පත්ත හෙළි විය විවාරය; තථා කුමනකාරයා දණ්ඩපත්තාරෙන වකකා ගමසිනා සාපතා කෙරෙනයා උපමිලනහෙළි විය විතකෙකා, ඉතො විතො ව සකුල්පත්තහෙළි විය විවාරය, තථා මණ්ඩල කෙරෙනයා මණ්ඩල සහතිරුවනිනා සිතකණ්ඩකො විය අනිතිරෙ පණො විතකෙකා, එහි පරිමල්පත්ත කණ්ඩකො විය අනුමල්පතො විවාරය.

පිණයනි නිපිනි; සා සමපියාගතලකණ, කාසලයාගතපිණතරයා එරෙනසා වා, බදගාපවුපට්ඨානා; සා පනෙසා බුද්ධිකා පිති බණ්ණිකා පිති මකකනතිකා පිති උබෙබගා පිති එරණා පිති නි පකුල්පිටා ගොනි; තථා බුද්ධිකා පිති සරිතර ලොමයාසමහතමෙව කාතුං සකෙකානි, බණ්ණිකා පිති බණ්ණිකා බණ්ණිකා විජුප්පාදසද්ධිකා ගොනි. මකකනතිකා පිති සමුද්දතිරං විවි විය කායං මකකමිනා මකකමිනා හිජුති, උබෙබගා පිති බලවති ගොනි කායං උද්ධගා කතො ආකාසෙ ලබකා පනපමාණපත්තා. තථා නි:- පුණ්ණවලලිකවාසිමහාතිසානෙරෙ පුණ්ණවදිවසෙ සායං වෙතිගතණං ගතො වතුලොකං දිසා මහා වෙතිගාතිප්පිටො යුතො ඉමාය වත වෙලාය චතසො පරිසා මහා වෙතිගං වතුනති නි පනතිසා දිට්ඨාරමමණවසෙන බුද්ධාරමමණං උබෙබගා පිති උපපාදෙතො පුට්ඨාතලෙ පහවිත්තගෙණ්ණිකො විය ආකාසෙ උපපතිනා මහාවෙතිගතණං යෙව පතිට්ඨාසි

තථා ගිරිකණ්ඩකවිහාරයා උපතිසයෙ වතකාලකායෙම එකා කුලධිකා පි බලවබුද්ධාරමමණං උබෙබගාය පිතිසා ආකාසෙ ලබකාසි. නසා කිර මානාපිතරෙ සායං බමමසවණ්ණාය විහාරං ගව්පත්තා අමම! නිං ගරුභාර ආකාලෙ විවරිතො න සකෙකාසි, මහං තුසාං පතති කතො බමම සොසාමා නි අගමංසු, සා ගතතුසාමා පි තෙසං වචනං පටිබා හිතුං අසකෙකානති සරෙ මිනිසිනා සරදාතර යනා වතුලොකො ගිරිකණ්ඩකෙ ආකාසෙ වෙතිගතණං මලොකෙනති වෙතිගාසා දිප පුජා අද්දස, වතසො පරිසා මාලාගතොදිති වෙතිගපුජා කතො පදකම් ණං කෙරෙනතො, හිකුලකසයා ව ගණ්ණපිට්ඨායසද්ධං අසොසාසි, අපිසා බකුසු වතිමෙ මනුසායෙ විහාරං ගතො එවරුපෙ වෙති ගතණ අනුසකුල්පිට්ඨං එවරුපකුල්පිට්ඨාරමමකට සොතුං ලහනති නි මුත්තාරාසි සද්ධං වෙතිගං පසානතිගං එව උබෙබගා පිති උදපාදි, සා ආකාසෙ ලබකතො මානාපිතරො පුරිමත්තං යෙව ආකාසෙ වෙති ගතණ මරුගා වෙතිගං වතුනති බමම පුණ්ණමානා අට්ඨාසි, අප නං මානාපිතරෙ ආගතො අමම! නි කහරෙන මනෙත ආගතාසි නි පුට්ඨංසු, සා ආකාසෙන ආගතාමති න මනෙතා නි වතො අමම! ආකා

සෙන නාම චිණ්ණවා සංකල්පනා, තං කථං ආගතා ති පුට්ඨා ආග, මග්ගං වතුලොකනා වෙතිං. ඔලොකනානිදා ඩිතාය බුද්ධාරම්මණ බලවපිති උපපජ්ජිති, අථාං තෙව අත්තනො ඤානාචං න නිසින්න භාවං අඤ්ඤාසිං, ගතිතතිමිත්තතෙව පන ආනාසං ලඝුකිං වෙති යඛගණ පටිට්ඨිතාවතී ති, එවං උචෙඛගා පීති ආනාසස ලඝුකපනප මාණා හොති, එරණපිතියා පන උපපන්නාය සකලසරීරං ඛමිකා¹ පුරිතවත්ති විය මගතා උදකොසෙන පසඛිතතපබ්බතකුළු විය ව අනු පරිපුට්ඨං හොති. සා පනෙසා පඤ්චවිධා පිති ගඛං ගණනන්ති පරිපාකං ගව්ණන්ති උචිධං පස්සද්ධිං පරිපුරෙති කායපස්සද්ධිකුච චිත්ත පස්සද්ධිකුච, පස්සද්ධි ගඛං ගණනන්ති පරිපාකං ගව්ණන්ති උචිධමපි සුඛං පරිපුරෙති කායිනං වෙතසිකකුච, සුඛං ගඛං ගණනන්තං පරිපාකං ගව්ණන්තං තිවිධං සමාධිං පරිපුරෙති බණ්ණසමාධිං උපවාරසමාධිං අපරණසමාධිනා, තාසු ඔපෙචා අපරණසමාධිපුරකං² ඉතරු දොච්ඡ ඉධ සුජ්ජන්ති.

සුඛගත ති=සුඛං; යස්ස උපපජ්ජති නා සුඛිතං කණෙති ති අරොහ; සුචුට්ඨ වා බාදති බණ්ණි ව කායචිත්තාචාධන්ති සුඛං; සොමතස්සවෙද නායෙහං තාමං; තස්ස ලකුඛණදීති වෙදනාපදෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බාති, අපරෙ නායො, සාහලකධණං සුඛං, සමපසුත්තානං උපමුභතරස, අනුග්ගභණ්ටප්පිපට්ඨානං, සතිපි ව තෙසං උචිසුඛානං කන්ථි අචිප්පයාගෙ ඉඨාරම්මණ පටිලාභෙ තුට්ඨි පීති, පටිලොධරසානු භවනං සුඛං, යත් පීති තත් සුඛං, යත් සුඛං තත් න තිසමතො පීති, සඛාරකකුඛසඛගතිතා පීති, වෙදනාකකුඛසඛගතිතං සුඛං, කන්තා රබ්බතස්ස වනතොදකදස්සනපවණ්ණ පිය පීති, වනච්ඡායාපවෙස උදකපරිභොගෙසු විය සුඛං, යථා ති පුරිසො මහාභතාරමග්ගං පටි පනෙතා සමමපරෙතො නසිනො පිපාසිතො පටිපපෙ පුරිසං දිස්වා කන්ථ පානියං අපි ති පුච්ඡෙය්, සො අට්ඨං උත්තරිකා ජාතස්සර වනසණ්ඩා අපි තත් ගන්තො ලභිස්සසි ති වදෙය්, සො නස්ස කථං සුඛා ව ගට්ඨපගට්ඨා ගවෙය්, තතො ගව්ණන්තා භුමියං පතිතානු උපලදලතාලපතනාදිති දිස්වා පුට්ඨතරං ගට්ඨපගට්ඨා හුචා ගව්ණන්තො අලවතෙ අලලසෙසෙ පුරිසෙ පසෙය්, වනකුකුච වනමොරුදිතං සද්දං සුභෙය්, ජාතස්සරපරියනො ජාතං මණ්ණිජාල සද්දං නිලවනසණ්ඩං පසෙය්, සරෙ ජාතාති උපලපදමකුචුදදිති පසෙය්, අච්ඡං චිප්පසනං උදකං පසෙය්, සො තිසෙය් තිසෙය් ගට්ඨපගට්ඨා හුචා ජාතස්සරං ඔගරිකා යථාරුචි තාතාකා ව පීකා ව පටිපසස්සද්ධරපො භිසුලාලපොකකරුදිති බාදිකා නිලපලාදිති පිලකිකා මතුලකා මුලාති බකිකා කරිකා උත්තරිකා සාවකං නිවා සෙකා උදකසාටකං ආතපෙ කතා සිතච්ඡායාය මතුමතු වාතෙ පගරනෙන නිපනෙතා අතො සුඛං අතො සුඛන්ති වදෙය්,

එවං සම්පදමිදං දට්ඨබ්බං, නස්ස හි පුරිසස්ස ජාතස්ස රත්නසංඝානි
සමන්තො පට්ඨාය යාව උදකදස්සනා හට්ඨපහට්ඨනාලො විය පුබ්බ
භාගාරම්මෙණෙහි භට්ඨපහට්ඨනාකාරං පිති, නභාභා ව පිනා ව සිගව්ජායාස
මන්දමන්ද වානෙ පහරනෙත අහො පුබ්බං අහො පුබ්බතා වදනො
ති පනතනාලො විය බලවප්පත්තං ආරම්මණරසානුභවනාකාර සංඝදිනං
පුබ්බං, තසං තසං සමයෙ පානට්ඨාපනො වෙතං පුත්තනාති වෙදි
තබ්බං. යත් පන පිති පුබ්බපි තත් අත්ති ති වුත්තමෙවෙනං.

විනාශයෙහි සමාගත වී නිව්‍යාසය එකඟතාවය; සමාධිසේනතා
නාම; ලක්කණදීප්ත පනස්ස අට්ඨකථායං තාව වුත්තං. පාමොක්ක
ලක්කණො ව සමාධි අවිකේධපලක්කණො ව, යථා හි කුටාගාර
කණණිකා සෙසද්ධිසමාදානං ආබ්‍යන්තරො පවුබ්බා හොති, එවමෙව
සබ්බකුසලධම්මානං සමාධිවිනේතන ඉජ්ඣිතතො සබ්බසම්පි තෙසං
ධම්මානං සමාධි පාමොක්කො හොති, තෙන වුත්තං “සෙසපාපි මහා
රුජ! කුටාගාරස්ස යා කාචි ගොපානසියො සබ්බා තා කුටභිගමො
හොනති කුටතින්තා කුටසමොසරණං, කුටං තාසං අක්කමක්කායති,
එවමෙව බො මහාරුජ! යෙ කෙචි කුසලා ධම්මා සබ්බෙ තෙ සමාධි
තින්තා හොනති සමාධිපොණං සමාධිපබ්බාදං, සමාධි තෙසං අක්ක
මක්කායති”ති. යථා ව සෙනභිගං පඤ්ඤා රුජා නාම යත් යත් සෙනා
ඔසිදති තං තං යානං ගජ්ජති, නස්ස ගහගතට්ඨානෙ සෙනා පරිපූරති,
පරසෙනා භිජ්ජති රුජානමෙව අනුච්ඡින්නං, එවමෙව සභජානධම්මා
නං වික්කපිතුං විපාකිරිතුං අපාදනතො සමාධි අවිකේධපලක්කණො
නාම හොති ති. අපරෙ පන නයො, අයං විනාශයෙහි සමාගතාසබ්බාතො
සමාධි නාම අවිසාරලක්කණො අවිකේධපලක්කණො වා, සභජාන
ධම්මානං සම්පදණිකාරසො නභානිග වුණ්ණානං උදකං විය, උපසම්
පච්චුපට්ඨානො, සුඤ්ඤපච්චුපට්ඨානො වා; සමාගිතො යථාභූතං පජා
නාති පස්සති ති ති වුත්තං. විසෙසයො පුභපදට්ඨානො තිව්‍යත
දිපථිතං සිති විය වෙනසො සිති ති දට්ඨබ්බං.

සද්දහනති එතාය සයං වා සද්දහති සද්දහනමත්තමෙව වා එසා ති=
සද්දා; සා ව අස්සද්ධියස්ස අභිනවනතො අධිපතියට්ඨිත ඉන්ද්‍රියං;
අධිමොක්කලක්කණො වා ඉන්ද්‍රියං කාරෙති ති=ඉන්ද්‍රියං; සද්දාව ඉන්ද්‍රියං=
සද්දා; සා පනෙසා සම්පසාදනලක්කණො ව සද්දා සම්පකඤ්ඤාන
ලක්කණො ව, යථා හි රසෙද්ධි වක්කවත්තස්ස උදකපාසාදකො මණි
උදකෙ පකඤ්ඤාන පඤ්ඤාසම්පාදනකාලෙසම් සන්තිසිද්ධපෙති,
උදකං අව්‍යං කරෙති විපසන්නං අනාවිලං, එවමෙව සද්දා උපාජ්ජ
මානා නිවරණෙ වික්කමෙහති, කිලෙසෙ සන්තිසිද්ධපෙති, විත්තං පසා
දෙති අනාවිලං කරෙති. පසන්නෙන විනේතන යොගාවචරෙ කුල
පුත්තො දනං දෙති, සිලං සමාදියති, උපොසථකම්මං කරෙති, භාවනා
ආරහති එවං තාව සද්දා සම්පසාදනලක්කණො ති වෙදිතබ්බං. තෙනාහ
ආයසමා නාගසෙසො:—“යථා මහාරුජ! රුජා වක්කවත්ති වතුරභිතිසා

සේනාය [සද්ධි අද්ධානමග්ගපටිපනේනා] පරිත්තං උදකං තරෙය්‍ය,
තං උදකං හත්ථි ව අසොති ව රථෙති ව පතතීති ව සබ්බුතිතං
හවෙය්‍ය ආවිලං පුලිතං කලලිභුතං, උතතිණේණා රුජා මනුසො ආණා
පෙය්‍ය පාතීයං හණේ! ආහරථ පිටිසොමි ති, රඤ්ඤ උදකප්ප
සාදකො මණි හවෙය්‍ය, එවං දෙවා ති ඛො තෙ මනුසො රඤ්ඤ
පටිසුත්ථා තං උදකප්පසාදකං මණි. උදකෙ පකම්පෙය්‍යං, සහසා
උදකෙ පකම්පතමතෙත පඤ්ඤසෙවාලපණ්ඩකකද්දමො ව සනතිසිද්දෙය්‍ය,
අප්පං හවෙය්‍ය උදකං විපසසන්නං අනාවිලං, තතො රඤ්ඤ පාතීයං
උපතාමෙය්‍යං පිචතු දෙවො පාතීයනති. යථා මහාරුජ උදකං එවං
විතතං දට්ඨබ්බං, යථා තෙ මනුසො එවං යොගාවචරෙ දට්ඨබ්බො,
යථා පඤ්ඤසෙවාලපණ්ඩකකද්දමා එවං කිලෙසා දට්ඨබ්බා, යථා උදකප්ප
සාදකො මණි එවං සද්ධා දට්ඨබ්බා, යථා උදකප්පසාදකමණිමති පකම්
පතමතෙත පඤ්ඤසෙවාලපණ්ඩකකද්දමො ව සනතිසිද්ධි, අප්පං හවති
උදකං විපසසන්නං අනාවිලං; එවමෙව ඛො මහාරුජ! සද්ධා උපපජ්ජ
මානා නිවරණේ විකම්මෙනාති විනිවරණං විතතං තොති අප්පං විපස
සන්නං අනාවිලනති. යථා ච පත කුමතිලමිකරගාහරකසාදිසංකිණ්ණං
පූරං මහාරුජං ආගමම භිරුකජ්ජනො උභොසු නිරෙසු තිට්ඨති, සභිකාම
සුරෙ පත මහායොධො ආගන්ත්වා කසමා සිත්තො ති පුච්ඡන්තා සප්පි
හසභාවෙන ඔතරිතුං න විසභාමා ති වුත්තෙත සුතිසිතං අසිං ගහෙත්වා
මම පච්ඡන්තො එථ මා භාසිත්වා ති මත්වා තදිං ඔතරිත්වා ආගතාගතෙ
කුමතිලාදයො පටිබ්බන්තා ඔරිමතීරෙ මනුසොනං සොපිභාවං
කරෙන්නො පාරිමතීරං තෙති, පාරිමතීරතො පි සොපිභා ඔදිමතීරං
ආතෙති, එවමෙව දුතං දදන්තො සිලං රකම්තො උපොසථකමං
කරෙන්නො භාවතං ආරහන්තො සද්ධා පුඤ්ඤමා පුරෙවාරිකා තොති.
තෙන චුච්ඡං “සමපකුඤ්ඤනලකම්ණං ව සද්ධා”ති. අපරෙ නයො,
සද්දහනලකම්ණං සද්ධා ඔකප්පනලකම්ණං වා, පසාදනරසා උදකප්ප
සාදකමණි විස, පකම්පකරසා වා ඔසුතතරණො විස, අකාලසියපච්චු
පට්ඨානා, අබිමුත්තිපච්චුපට්ඨානා වා; සද්ධෙය්‍යවන්තූපදට්ඨානා සොනා
පතතිසමපදට්ඨානා වා සහන්තිත්තමිජාති¹ විස දට්ඨබ්බා.

විරසා භාවො=විජිසං; වීරුතං වා කමං=විජිසං; විධිතා වා
තයෙන උපායෙන ඊරසිතබ්බං පවත්තසිතබ්බනති=විජිසං; තදෙව
කොසජ්ජය්‍ය අභිභවනතො අධිපතියවෙතින ඉන්ද්‍රියං; පග්ගහණ
ලකම්ණෙ වා ඉන්ද්‍රියං කාරෙතී ති=ඉන්ද්‍රියං; විරියමෙව ඉන්ද්‍රියං
විජිසිත්තං; තං පනෙතං උපත්ථෙතලකම්ණෙත්ථ විරියං පග්ගහණ
ලකම්ණෙත්ථ; යථා ති ජිණ්ණකරං ආගන්තුකෙන චුත්ථුපත්ථෙතො
තිට්ඨති, එවමෙව යොගාවචරෙ විරිසුපත්ථෙතො උපත්ථෙතො හුත්වා
සබ්බකුසලධම්මෙති න භායති න පරිහායති, එවං තාවසං උපත්ථෙතො
ලකම්ණො වෙදිතබ්බා. තෙනාහ රෙරෙ නාගසෙනො “යථා මහාරුජ!
ගෙගෙ පතන්තො තමඤ්ඤක දුරුතා උපත්ථෙතො, උපත්ථෙතො

සත්තං එවං තං ගෙහං න පතෙය්‍ය, එවමෙව ඛො මහාරජ! උපස්මිනනලක්ඛණං විරියං, විරිසුපස්මිනා සබ්බං කුසලා ධම්මා [න භාග්‍යනති] න පරිභාග්‍යනති” ති. යථා වා පන බුද්ධිකාය ව මහති කාය ව සෙනාය සමිභාමේ පවත්නා බුද්ධිකා සෙනා මලියෙය්‍ය, තතො රඤ්ඤා ආරොපෙය්‍ය රුජා බලවාහනං පෙසෙය්‍ය, තෙන පග්ගහිතා සකසෙනා පරසෙනං පරුපෙය්‍ය; එවමෙව විරියං සහජාතසම්පසුත්ත ධම්මානං මලිසිත්‍වං ඔක්කතිත්‍වං න දෙති උක්ඛිපති පග්ගහිතාති; තෙන චුත්තං “පග්ගහිතලක්ඛණං විරිය”නති. අපරෙ නයො, උසාහන ලක්ඛණං විරියං, සහජාතානං උපස්මිනනරුසං, අසංසිද්ධතභාවපච්චු පට්ඨානං, “සංවිග්ගො යොනිසො පද්ධති”ති වචනතො සංවෙගපද්ධි නං, විරියාරම්භවජ්චුපද්ධිනං වා, සම්මා ආරඬං සබ්බං සම්පත්තිනං මූලං භොති ති වෙදිතබ්බං.

සරනති එතාය සයං වා සරති සරණමත්තමෙව වා එසා ති=සති; සාව මුට්ඨසම්පය්‍ය අභිභවනතො අධිපතියවෙතින ඉඤ්ඤිං; උපට්ඨාන ලක්ඛණෙ වා ඉඤ්ඤං කාරෙති ති=ඉඤ්ඤිං; සති යෙව ඉඤ්ඤිං=සතිඤ්ඤිං; සා පතෙසා අපිලාපනලක්ඛණං ව සති උපග්ගහිත ලක්ඛණං ව, යථා හි රඤ්ඤා භණ්ඩාගාරිකො දසවිධං රත්තං ගොප යනතො සායං පාතං රුජානං ඉසාරියසම්පතති සලලක්ඛාපෙති සාරෙති, එවමෙව සති කුසලකම්මං සලලක්ඛාපෙති සරුපෙති; තෙනාහ පේරෙ (තාගසෙනො) “යථා මහාරජ! රඤ්ඤා භණ්ඩාගාරිකො රුජානං චක්කචතති සායං පාතං යසං සරුපෙති එතතො දෙව! හපි [එතතො අසං එතතො රථා එතතිනා පතති] එතතං තිරිඤ්ඤා එතතං සුචණ්ණං එතතං සබ්බං සාපතෙය්‍යං තං දෙවො සරතු ති,

එවමෙව ඛො මහාරජ! සති කුසලෙ ධම්මෙ අපිලාපෙති ඉමෙ චක්කාරෙ සතිපට්ඨානා ඉමෙ චක්කාරෙ සම්මප්පධානා ඉමෙ චක්කාරෙ ඉද්ධිපාද ඉමාති පඤ්චඤ්ඤාති ඉමාති පඤ්ච බලාති ඉමෙ සත්ත බොජ්ඣංගා අයං අරියො අට්ඨබ්බිකො මග්ගො අයං සමප්ථො අයං විපස්සනා අයං විජ්ජා අයං විමුක්ති ඉමෙ ලොකුත්තරධම්මා ති, එව. ඛො මහාරජ! අපිලාපනලක්ඛණං සති”ති. යථා පන රඤ්ඤා චක්ක චතතිස්ස පරිණායකරත්තං රඤ්ඤා අභිනෙ ව තිතෙ ව ඤ්ඤා අභිනෙ අපයාපෙති තිතෙ උපයාපෙති, එවමෙව සති හිතාහිතානං ධම්මානං හතියො සමනෙතසිත්වා ඉමෙ කායදුච්චරිතාදයො ධම්මා අභිතා ති අභිතෙ ධම්මෙ අපභුදති. ඉමෙ කායසුචරිතාදයො ධම්මා හිතා ති තිතෙ ධම්මෙ උපග්ගහිතාති. තෙනාහ පේරෙ “යථා මහාරජ! රඤ්ඤා පරිණායකරත්තං රඤ්ඤා හිතාහිතං ජානාති, ඉමෙ රඤ්ඤා හිතා ඉමෙ අභිතා ඉමෙ උපභාර ඉමෙ අනුපකාර ති, තතො අභිතෙ අපභුදති තිතෙ උපග්ගහිතාති, එවමෙව ඛො මහාරජ! සති උපපජ්ජමානා හිතා

හිතානං ධම්මානං ගතියො සමනොසති ඉමෙ ධම්මා හිතා ඉමෙ ධම්මා අහිතා ඉමෙ ධම්මා උපකාරං ඉමෙ ධම්මා අනුපකාරං ති, තතො අතිතෙ ධම්මෙ අපනුදති, හිතො ධම්මෙ උපගණ්හාති, එවමෙව බො මහාරථ! උපගණ්හනලකකණං සති”ති, අපරෙ තයො, අපිලාපතලකකණං සති, අසමමාහතරසා, ආරක්කපච්චුපට්ඨානා, විසයාතිමුඛිතාවපච්චු පට්ඨානා වා, පිටසංඝපදට්ඨානා කායාදිසතිපට්ඨානපදට්ඨානා වා; ආරම්මණෙ දළභං පතිට්ඨිතත්තා¹ පන එසිකා විය වක්ඛුආරුදිරක්ක ඤානො දෙවාරිකො විය ව දට්ඨිමංඛා.

ආරම්භණ විධාන සමා ආධිගනි සපෙති නිසමාධි; සොව විකෙඩ පසා අභිභවනනො අධිපතියවෙයින=ඉන්ද්‍රියං; අවිකෙඩපලකිණෙ වා ඉන්ද්‍රියං කාරෙති නිසමාධි; සමාධියෙව ඉන්ද්‍රියංසමාධිත්‍රියං; ලකිණාදිති පනසා සෙට්ඨා ව්‍යානනගෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

පජානාති ති=පඤ්ඤා; කිං පජානාති? ඉදං දුක්ඛන්ති ආදිනා
 නගෙන අරියසම්මාති; අධිකථායං පන පඤ්ඤාපෙති ති පඤ්ඤා ති
 චුත්තං, කිනති පඤ්ඤාපෙති ති, අනිච්චං දුක්ඛං අනත්තං ති පඤ්ඤා
 පෙති, සාව අවිජ්ජාය අභිනවනතො අධිපතිශ්චේත=ඉඤ්ඤිං; දසාන
 ලක්ඛණේ වා ඉඤ්ඤං කාරෙති ති පි=ඉඤ්ඤිං; පඤ්ඤා ව ඉඤ්ඤිං
 පඤ්ඤාඤ්ඤිං; සා පනෙසා මහාසත්තලක්ඛණං ව පඤ්ඤා පජානන
 ලක්ඛණං ව, යථා හි වතුභික්තිකෙ ගෙහෙ රත්තිභාගෙ දීපෙ ජාලිතෙ
 අකිකාරං නිරුජ්ඣති, ආලොකො පානුභවති. එවමෙව මහාසත්ත
 ලක්ඛණං පඤ්ඤා, පඤ්ඤාභාසසමෝ මහාසො නාම නත්ථි, පඤ්ඤා
 වතො හි එකපල්ලභේතන නිසන්ධායා දසසත්තසම්මොක්ඛානං එතා
 ලොකා ගොති, තෙනාග ථේරං-“යථා මහාරුප්! පුරිසො අකිකාරෙ
 ගෙහෙ තෙලපපදීපං පවෙසෙය්‍ය, පච්චේධං පදීපො අකිකාරං විභුං
 සෙති? මහාසං ජනෙති ආලොකං විදාසෙති පාකටාති ව රුපාති
 කරෙති. එවමෙව ඛො මහාරුප්! පඤ්ඤා උපපජ්ජමානා අවිජ්ජකිකාරං
 විභුංසෙති? විජේජාභාසං ජනෙති ඤ්ඤාලොකං විදාසෙති පාකටාති
 අරියසම්මාති කරෙති; එවමෙව ඛො මහාරුප්! මහාසත්තලක්ඛණං
 පඤ්ඤා”ති. යථා පන ඡේතො භිසකො ආතුරානං සප්පායාසප්පායාති
 භොජනාති ජානාති, එවං පඤ්ඤා උපපජ්ජමානා කුසලාකුසල සෙව
 තබ්බාසෙවිතබ්බ භිත්තපණ්ණිකාණං සප්පටිභාග [අප්පටිභාගෙ]
 ධම්මෙ පජානාති. චුත්තවපි වෙතං ධම්මසෙනාපතිනා “පජානාති පජා
 නාති ති ඛො ආවුසො! තස්මා පඤ්ඤා ති චුච්චති, කිංඤ්ඤ පජානාති ඉදං
 දුක්ඛන්ති පජානාති”ති විජාරෙතබ්බං. එවමස්ස පජානනලක්ඛණතා
 වෙදිතබ්බං. අපරෙ නගො, යථාසනාවපට්ඨෙධ ලක්ඛණං පඤ්ඤා අකි
 ලිතපට්ඨෙධලක්ඛණං වා කුසලියාසත්තිතනුප්පට්ඨෙධො ඵය; විස
 යොභාසරසා පදීපො විශ්‍ය, අසමොගපට්ඨපට්ඨානා අරඤ්ඤගත
 සුදෙසිකො විශ්‍ය.

1-1, 2, 3, 4 දළභවතිකතා;

[] 1. 2. 3. 4. 5. 6.

2-1, 2, 3, 4 විධිවිධ

3-1, 2, 3, 4 මිනුමකි

මනනිති¹=මනෝ; විජානාති ති අපො: අධිකථාවරියා පනානු
නාලියා මිනමානෝ විය මහාභුලාය වා ධාරයමානෝ විය ව ආරම්භණං
මිනනි පජානාති ති=මනෝ ති. තදෙව මනනලකකණේ ඉන්ද්‍රියං
කාරෙහි ති=ඉන්ද්‍රියං; මනොව ඉන්ද්‍රියං=මනිත්‍රියං; හෙට්ඨා චූඤ්ඤා
විතතසෙසවෙනං වෙවචනං. පීඨිසොමනස්සසම්පයොගතො සොගතං
මනො අස්සා ති=සුමනො, සුමනස්ස භාවො=සොමනස්සං; සාන
ලකකණේ ඉන්ද්‍රියං කාරෙහි ති=ඉන්ද්‍රියං; සොමනස්සමෙව ඉන්ද්‍රියං=
සොමනසිත්‍රියං; හෙට්ඨා චූඤ්ඤාවෙදනායෙවෙනං වෙවචනං.

ඒවනති තෙන නං සචයුත්තකා ධම්මා ති=ඒවිනං, අනුපාලන
ලකකණේ ඉන්ද්‍රියං කාරෙහි ති=ඉන්ද්‍රියං; ඒවිනමෙව ඉන්ද්‍රියං=ඒවි
තිත්‍රියං; තං පච්චතසත්තකාධිපතෙය්‍යං හොති, ලකකණාදිති පන
අත්තනා අවිතිභූතානං ධම්මානං අනුපාලනලකකණං ඒවිතිත්‍රියං,
තෙසං පච්චත්තනරසං, තෙසං යෙව යපනපච්චුපථානං, යාපසිතබ්බ
ධම්මපදධිනං, සනෙතපි ව අනුපාලනලකකණාදිමිති විධානෙ
අත්තිකකණේ යෙව තං තෙ ධම්මෙ අනුපාලෙති උදකං විය උපපලාදිති,
යථාසකං පච්චස්සපපතෙත පි ව ධම්මෙ පාලෙති ධාති විය භූමාරං, සං
පච්චාතිකධම්මසම්බන්ධිතෙව ව පච්චත්තනි තිත්‍රියමනෝ විය [නාවං] ත
භවිතො උද්ධං පච්චත්තයති, අත්තනො ව පච්චත්තසිතබ්බානඤ්ඤා
අභාවා, න භවිතකකණේ යපෙති, සං භිජ්ජමානානා, බිග්ගමානෝ විය
වට්ටිසිතෙතො දීපසිං, න ව අනුපාලනපච්චත්තනථපනානුභාවිචර
තිතං යථාචූඤ්ඤාකකණේ තස්ස තස්ස සාධනතො ති දධිබ්බං.

සම්මාදිට්ඨි අදිසු දස්සනට්ඨිතං=සම්මාදිට්ඨි; අතිතිරෙපණ්ට්ඨිත
සම්මාසම්මාපෙසා; පස්සනණ්ට්ඨිත සම්මාචායාමො; උපධානට්ඨිත
සම්මාසති; අවිනෙකපනට්ඨිතං=සම්මාසමාධි ති වෙදිතබ්බං. වච
නත්තො පන සම්මා පස්සති සම්මා වා තාය පස්සනති ති=සම්මාදිට්ඨි,
සම්මා සම්මාපෙසති සම්මා වා තෙන සම්මාපෙසනති ති=සම්මාසම්මා
පෙසා; සම්මා චායාමෙති සම්මා වා තෙන චායමනති ති=සම්මාචායාමො;
සම්මා සරති සම්මා වා තාය සරනති ති=සම්මාසති; සම්මා සමාධියති
සම්මා වා තෙන සමාධියනති ති=සම්මාසමාධි; අපිච පසන්ධා සුඤ්ඤා වා
දිට්ඨි සම්මාදිට්ඨි ති ඉමිතාප් නයෙන තෙසං වචනපො: වෙදිතබ්බං,
ලකකණාදිති පන හෙට්ඨා චූඤ්ඤාවෙනෙව.

සඤ්ඤාබලාදිසුපි සඤ්ඤාදිති චූඤ්ඤානෙව, අනවට්ඨිතට්ඨිත පන
බලං වෙදිතබ්බං. එවමෙනෙසු අස්සද්ධියෙ න කම්පති ති=සඤ්ඤාබලං;
කොසළස්ස න කම්පති ති=චිතියබලං; චූඤ්ඤාවෙව න කම්පති ති=සති
බලං; උද්ධවෙව න කම්පති ති=සමාධිබලං; අභ්ජ්ජාය න කම්පති ති=
පඤ්ඤාබලං; අතිරිකෙන න කම්පති ති=තිරිකිබලං; අනොග්ගපෙප න
කම්පති ති=මග්ගපපබලනති අයං උග්ගපදපසෙන අත්චණ්ණතො
හොති. තත්ථ පුරිමාති පඤ්ඤා හෙට්ඨා ලකකණාදිති පසාසිතානෙව,

පව්විමඛයෙ කායද්වරිතාදිහි හිරියති ති-හිදි; ලජ්ජායෙතං අභි
වචනං; තෙති එව ඔත්තපති ති=ඔත්තපසං; පාපතො උබ්බගසෙය්‍යතං
අභිවචනං, තෙසං නානාකරණදීපනත්ථං සමුට්ඨානං අභිපති ලජ්ජා හයං
ලක්කණො¹ එති ඉමං මාතිකං උපෙඤා අයං විතර්කථා වුත්තා.
අජ්ඣන්තසමුට්ඨානා හිදි නාම; බහිද්ධා සමුට්ඨානං ඔත්තපසං නාම;
අත්තාභිපති හිදි නාම; ලොකාභිපති ඔත්තපසං නාම; ලජ්ජාසභාව
සණ්ඨතා හිදි නාම; හයසභාවසණ්ඨතං ඔත්තපසං නාම; සප්පතිස්සව
ලක්කණා හිදි නාම; වජ්ජභීරුක හයදස්සාවීලක්කණං ඔත්තපසං නාම.

තත්ථ අජ්ඣන්තසමුට්ඨානං හිරිං වතුහි කාරණෙහි සමුට්ඨාපෙති,
ජාතිං පච්චවෙකඤ්ඤා වයං පච්චවෙකඤ්ඤා සුරභාවං පච්චවෙකඤ්ඤා
බාහුසච්චං පච්චවෙකඤ්ඤා; කථං? පාපකරණං නාමෙතං න ජාති
සමපන්නානං කමමං, භීතජවචානං කෙවට්ටාදීනං ඉදං කමමං, මාදිසස්ස²
ජාතිසමපන්නස්ස ඉදං කමමං කාතුං න යුත්තනති එවං තාව ජාතීං
පච්චවෙකඤ්ඤා පාණාතිපාතාදිපාපං අකරොනෙතා හිරිං සමුට්ඨාපෙති,
තථා පාපකරණං නාමෙතං දහරෙහි කත්තබ්බං කමමං, මාදිසස්ස³
වයෙ භීතස්ස ඉදං කමමං කාතුං න යුත්තනති එවං වයං පච්චවෙකඤ්ඤා
පාණාතිපාතාදිපාපං අකරොනෙතා හිරිං සමුට්ඨාපෙති; තථා පාප
කමමං නාමෙතං දුබ්බලජාතිකානං කමමං [න සුරභාවානං,] මාදිසස්ස⁴
සුරභාවසමපන්නස්ස ඉදං කමමං කාතුං න යුත්තනති එවං සුරභාවං
පච්චවෙකඤ්ඤා පාණාතිපාතාදිපාපං අකරොනෙතා හිරිං සමුට්ඨාපෙති.
තථා පාපකමමං නාමෙතං අකුබාලානං කමමං න පණ්ණිතානං, මාදි
සස්ස⁵ පණ්ණිතස්ස බහුසස්සතස්ස ඉදං කමමං කාතුං න යුත්තනති එවං
බාහුසච්චං පච්චවෙකඤ්ඤා පාණාතිපාතාදිපාපං අකරොනෙතා හිරිං
සමුට්ඨාපෙති; එවං අජ්ඣන්තසමුට්ඨානං හිරිං වතුහි කාරණෙහි සමුට්ඨා
පෙති, සමුට්ඨාපෙතො ව පන අත්තනො විතෙත හිරිං පච්චෙසෙතො
පාපකමමං න කරෙති. එවං අජ්ඣන්තසමුට්ඨානා හිරි නාම භොති.

කථං බහිද්ධා සමුට්ඨානං ඔත්තපසං නාම? සවෙ ත්වං පාපකමමං
කරිස්සසි වතුසු පරිභාසු ගරහපපතෙතා භවිස්සසි:-

“ගරහස්සනති තං විඤ්ඤා අසුචිං නාගරිකො යථා,
වජ්ජතො සිලවනෙතති කථං භික්ඛු කරිස්සසි”ති.

එවං පච්චවෙකඤ්ඤා හි බහිද්ධා සමුට්ඨිනෙත ඔත්තපෙපත
පාපකමමං න කරෙති, එවං බහිද්ධා සමුට්ඨානං ඔත්තපසං නාම භොති.

කථං අත්තාභිපති හිරි නාම? ඉධෙකවෙචා කුලපුත්තො අත්තානං
අභිපතිං ජෙට්ඨකං කත්වා මාදිසස්ස⁶ සද්ධාපබ්බජිතස්ස බහුසස්සතස්ස
ධුතඕගධාරිස්ස⁷ න යුත්තං පාපකමමං කාතුනති පාපං න කරෙති, එවං

1-1, 2, 3, 4 ලජ්ජාලක්කණෙන වා
[] 1 2, 3, 4 නන්ති

2-1, 2, 3, 4 තාදිසස්ස
3-1, 2, 3, 4 ධුතඕගධාරිස්ස

අත්සල තාම තිබේ නම් නොහැකි; තෙතක හඟවා “සො අත්සල නොව අත්සල පෙරකො කෙරෙහි අත්සල පෙරකො හැරෙහි සැරෙහි පෙරකො අත්සල නොවෙයි සුදුසුමනකො පෙරකො”යි.

කථා ලොකාධිපති ඔහුගේ නාමය, ඉන්ද්‍රියවේදී කුලපුත්‍රයා ලොකාධිපති පෙරකො කෙරෙහි පාපකම්ම න කෙරෙහි, යථා “මහා බෝ පනායං ලොකාධිපතීවාසො, මහානගසම් බෝ පන ලොකාධිපතීවාසෙ සතති සමන්තොසමානො ඉතිමනෙතො දිබ්බවක්කුතො පරිවර්තන විදුතො, තෙ දුරතො පි පසුන්ති අසන්නා පි න දිසුන්ති වෙතසා පි විතතං පජානන්ති, තෙපි මං එවං ජාතියන්ති පසුන්ති හො! ඉමං කුලපුත්‍රං සද්ධා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො සමානො වොතිශේණො විහරති පාපකෙති අකුසලෙති බමෙමිති, සතති දෙවතා ඉතිමනති නියො දිබ්බවක්කුතො පරිවර්තන විදුතියො, තෙ දුරතො පි පසුන්ති අසන්නා පි න දිසුන්ති වෙතසා පි විතතං පජානන්ති, තෙපි මං ජාතියන්ති පසුන්ති හො! ඉමං කුලපුත්‍රං සද්ධා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිතො සමානො වොතිශේණො විහරති පාපකෙති අකුසලෙති බමෙමිති, සො ලොකාධිපති අත්සල පෙරකො කෙරෙහි අත්සල පෙරකො හැරෙහි සැරෙහි පෙරකො අත්සල නොවෙයි සුදුසුමනකො පෙරකො”යි, එවං ලොකාධිපති ඔහුගේ නාමය නොවෙයි.

ලජ්ජාසහායකයෙකිනි, හසහායකයෙකිනි, ඔහුගේ පනති, එක පන ලජ්ජා ති ලජ්ජා කොරෙ; තෙත සහායක සහායකා ති; හසහායක අපායහසො; තෙත සහායක සහායකා ඔහුගේ; කුලපුත්‍රයා පාපකම්ම පාපකම්ම නොවෙයි. එකවේදී හි යථා නාම එකො කුලපුත්‍රයා උච්චාරපසුන්ති කෙරෙහි ලජ්ජාසහායකයෙකිනි එකො දිසුන්ති ලජ්ජාසහායකයෙකිනි හවෙය් ගිවිතො, එවමෙව අත්සලය ලජ්ජා බමමි ඔහුගේ පාපකම්ම න කෙරෙහි, එකවේදී අපායහසො කුලපුත්‍රයා පාපකම්ම න කෙරෙහි, තෙපි මං ඉමං, යථා හි දිසු අයොගුලෙසු එකො සිතලො හවෙය් ගුප්තකිනො, එකො උග්ගො අදිතො, තෙ පසුන්ති සිතලං ගුප්තකිනො ජගුප්තො න ගුප්තො ති ඉතරං දහහසො, තෙ සිතලං ගුප්තකිනො ජගුප්තො අගුප්තො විය අත්සලය ලජ්ජා බමමි ඔහුගේ පාපසං අකරණං, උග්ගො දහ හසො අගුප්තො විය අපායහසො පාපසං අකරණං වෙදිතබ්බං. සප්තසිසුවලකණං ති, වජ්ජිථිලකණං දසසිසුවලකණං ඔහුගේ ති ඉදමි දායං පාපකම්ම පෙරකො එව පාපකම්ම නොවෙයි, එකවේදී හි ජාති මහත්තපව්වෙකණං සත්ත්වමහත්තපව්වෙකණං දායකමහත්තපව්වෙකණං සත්ත්වමහත්තපව්වෙකණං ති වතුති කාරණෙහි සප්ත සිසුවලකණං ති. සත්ත්වමහත්තපව්වෙකණං පාපං න කෙරෙහි. එකවේදී අත්සලය දායක පරිවර්තන පෙරකො දායකයෙකිනි වතුති කාරණෙහි වජ්ජිථිලකණං දසසිසුවලකණං ඔහුගේ සත්ත්වමහත්තපව්වෙකණං දිසුන්ති වෙදිතබ්බං. තෙපි ජාතිමහත්තපව්වෙකණං දිසුන්ති වෙදිතබ්බං අත්සලය දායකයෙකිනි වතුති කාරණෙහි වජ්ජිථිලකණං දසසිසුවලකණං ඔහුගේ සත්ත්වමහත්තපව්වෙකණං දිසුන්ති වෙදිතබ්බං.

න ලබන්නේ එතෙක සහ වා න ලබන අලුත්මතනමෙව වා නනති=අලොභො; අද්දෙසාමොහෙසු පි එසෙව නයො. තෙසු අලොභො ආරම්භණ විතතස්ස අහෙබලකකිණො, අලග්ගභාවලකකිණො වා කමලදලෙ ජලනික්ඛු විය, අපරිග්ගභරසො චූතනතික්ඛු විය, අනලීන භාවපවුපට්ඨානො අසුච්චි පතිතපුරිසො විය, අද්දෙසො අවණිකක ලකකිණො, අවිරොධලකකිණො වා අනුකුලමිතෙතො විය, ආසාතවිතය රසො, පරිද්‍රාහවිතයාසො වා වන්දනං විය, සොච්චභාවපවු පට්ඨානො පුණ්ණවන්දෙ විය, අමොහලකකිණාදි හි ගෙට්ඨා පඤ්ඤාදි නිශ්චය පදෙ විභාවිතො එව, එවමෙතෙසු පන තිසු අලොභො මචෙජ්ර මලස්ස පටිපකෙතො, අද්දෙසො දුස්සීලාමලස්ස, අමොහො කුසලෙසු ධම්මෙසු අභාවනාය පටිපකෙතො, අලොභො වෙත් දුතගෙනු, අද්දෙසො සීලගෙනු, අමොහො භාවනාගෙනු, හෙසු අලොභෙන අනාගිකං ගණනාති, ලුඬස්ස අධිකග්ගණනො; අද්දෙසෙන අනුතං, දුට්ඨස්ස උභයග්ගණනො; අමොහෙන අවිපරිතං, මූලාස්ස විපරිතග්ගණනො; අලොභෙන වෙත් විජ්ජමානං දෙසං දෙසතො ව ධාරෙනො දෙසෙ පවත්නාති, ලුඬො හි දෙසං පටිච්ඡාදෙති, අද්දෙසෙන විජ්ජ මානං ගුණං ගුණතො ධාරෙනො ගුණෙ පවත්නාති, දුට්ඨො හි ගුණං මකෙති; අමොහෙන යථාසභාවං යථාවතො ධාරෙනො යථාසභාවෙ පවත්නාති, මූලො හි තච්ඡං අතච්ඡාති අතච්ඡං ව තච්ඡන්ති ගණනාති. අලොභෙන ව පියවිපසයොගදුක්ඛං න ගොති, ලුඬස්ස පියසභාවතො පියවිපසයොගාසගතතො ව; අද්දෙසෙන අපරිස සම්පයොගදුක්ඛං න ගොති, දුට්ඨස්ස හි අපරිසසභාවතො අපරිස සම්පයොගාසගතතො ව; අමොහෙන ඉච්ඡිතාලාභදුක්ඛං න ගොති, අමූලාස්ස හි තං කුතෙත් ලබනාති එවමාදි පට්චවෙකකිණ සභාවතො; අලොභෙන වෙත් ජාතිදුක්ඛං න ගොති, අලොභස්ස තණ්හාපටි පකකතො තණ්හාමූලකතො ව ජාතිදුක්ඛස්ස; අද්දෙසෙන ජරාදුක්ඛං න ගොති, තික්ඛදෙසස්ස බිප්පං ජරාසංඛාවතො; අමොහෙන මරණ දුක්ඛං න ගොති, සමෙමාගමරණං හි දුක්ඛං, න වෙතං අමූලාස්ස ගොති. අලොභෙන ව ගහට්ඨානං අමොහෙන පබ්බජිතානං අද්දෙසෙන පන සබ්බසම්මි සුබසංවාසනා ගොති.

විසෙසතො වෙත් අලොභෙන පෙතතිවිසයෙ උප්පන්නි න ගොති, යෙකුයෙත හි සත්තා තණ්හාය පෙතතිවිසයං උප්පජ්ජන්ති, තණ්හාය ව පටිපකෙතො අලොභො; අද්දෙසෙන තිරයෙ උප්පන්නි න ගොති, දෙසෙන හි වණ්ඤාජාතිකතාය දෙසසද්දිසං තිරයං උප්පජ්ජන්ති, දෙසස්ස ව පටිපකෙතො අද්දෙසො; අමොහෙන තිරච්ඡාතයොනීයං නිබ්බන්ති න ගොති, මොහෙන හි නිවුසමමූලානං තිරච්ඡාතයොනීයං උප්පජ්ජන්ති, මොහස්ස පටිපකෙතො ව අමොහො; එතෙසු ව අලොභො රුගවසෙන උපගමනස්ස අභාවකරො; අද්දෙසො දෙසවසෙන අපගමනස්ස, අමොහො මොහවසෙන මජ්ඣිකතභාවස්ස, නිති පි වෙනෙති යථාපටි පාටියා තෙකම්මසඤ්ඤා අබ්‍යාපාදසඤ්ඤා අවිතිංසායද්දාති ඉමා

වසෙන ගසිතාති, ඉධ ලොකපාලවසෙන, ලොකං හි ඉමෙ දො ධම්මා පාලයනති; යථාහ “දොමෙ භික්ඛවෙ! සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙනති, කතමෙ දො? තිරි ව ඔහන්තස්සදා, ඉමෙ බො භික්ඛවෙ! දො සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙනති; සවෙ භික්ඛවෙ! දො සුක්කා ධම්මා ලොකං න පාලෙස්සං, නයිධ පඤ්ඤායෙථ මාතා ති වා මාතුච්ඡා ති වා මාතුලාතී ති වා ආචරියගරියා ති වා ගරුතං දුරං ති වා, සමෙහදං.¹ ලොකො අගමිස්ස, යථා අපේලකා කුක්කුචස්සකරං සොණසිගාලා, යසො බො භික්ඛවෙ! ඉමෙ දො සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙනති, තස්මා පඤ්ඤායති මාතා ති වා මාතුච්ඡා ති වා මාතුලාතී ති වා ආචරියගරියා ති වා ගරුතං දුරං ති වා”ති.

කායස්ස පස්සමනනං=බාසපයයදා; චිත්තස්ස පස්සමනනං=චිත්තපයයදා; කායො ති වෙත්ථ වේදනාදයො තයො ඛක්ඛා; උහො පි පනෙතා ඵකතො කතා කායචිත්තදරථච්ඡිපසමලක්කණං කායචිත්තපයයදායො, කායචිත්තදරථතිමදුතරසා, කායචිත්තානං අපරිපථඤ්චිතිභාවපච්චුපට්ඨානා, කායචිත්තපදට්ඨානා, කායචිත්තානං අච්ඡිපසමකරඋදාච්චාදිකිලෙසපටිපක්ඛගුතා ති දට්ඨබ්බා. කායස්ස ලුහුභාවො=කායලුහුතා; චිත්තස්ස ලුහුභාවො=චිත්තලුහුතා; තා කායචිත්තගරුභාවච්ඡිපසමලක්කණං, කායචිත්තගරුභාවතිමදුතරසා, කායචිත්තානං අදකුභාවපච්චුපට්ඨානා, කායචිත්තපදට්ඨානා, කායචිත්තානං ගරුතා ථදාභාවකරථිතමුදාදිකිලෙසපටිපක්ඛගුතා ති දට්ඨබ්බා. කායස්ස මුදුභාවො=කායමුදුතා; චිත්තස්ස මුදුභාවො=චිත්තමුදුතා; කායචිත්තථදාභාවච්ඡිපසමලක්කණං, කායචිත්තථදාභාවතිමදුතරසා, අපරිසාතපච්චුපට්ඨානා, කායචිත්තපදට්ඨානා, කායචිත්තානං ථදාභාවකරදිට්ඨිමානාදිකිලෙසපටිපක්ඛගුතා ති දට්ඨබ්බා. කායස්ස කමඤ්ඤභාවො=කායකමඤ්ඤතා; චිත්තස්ස කමඤ්ඤභාවො=චිත්තකමඤ්ඤතා; තා කායචිත්තානං අකමඤ්ඤභාවච්ඡිපසමලක්කණං, කායචිත්තානං අකමඤ්ඤභාවතිමදුතරසා, කායචිත්තානං ආරමමණකරණසමපතතිපච්චුපට්ඨානා, කායචිත්තපදට්ඨානා, කායචිත්තානං අකමඤ්ඤභාවකරවසෙසතිවරණපටිපක්ඛගුතා ති දට්ඨබ්බා; තා පසාදනීයවච්ඡුසු පසාදවතා, හිතකිරියාසු විතියොගක්කමභාවාවතා, සුවණ්ණවිසුද්ධි වියො ති දට්ඨබ්බා. කායස්ස පාගුඤ්ඤභාවො=කායපාගුඤ්ඤතා; චිත්තස්ස පාගුඤ්ඤභාවො=චිත්තපාගුඤ්ඤතා; තා කායචිත්තානං අගෙලඤ්ඤභාවලක්කණං, කායචිත්තගෙලඤ්ඤතිමදුතරසා, නිරුද්ධවපච්චුපට්ඨානා, කායචිත්තගෙලඤ්ඤකරඅස්සදායාදිකිලෙසපටිපක්ඛගුතා ති දට්ඨබ්බා. කායස්ස උජ්ඣාතාවො=කායුජ්ඣාතා; චිත්තස්ස උජ්ඣාතාවො=චිත්තුජ්ඣාතා; තා කායචිත්තානං අජ්ඣවලක්කණං, කායචිත්තකුට්ඨිලභාවතිමදුතරසා, අජ්ඣතාපච්චුපට්ඨානා, කායචිත්තපදට්ඨානා, කායචිත්තානං කුට්ඨිලභාවකරමායාසාදෙයාදි [කිලෙස] පටිපක්ඛගුතා ති දට්ඨබ්බා. සරනී ති=සනී; සමපජාතා ති=සමප

ජඤ්ඤාං; සමන්තතො පකාරෙති ජානාති ති අපේ; සාප්පකසමපඤ්ඤාං සපපායසමපඤ්ඤාං ගොවරසමපඤ්ඤාං අසමොසකසමපඤ්ඤානති ඉමෙසං චතුත්තං පනස්ස වසෙන ගෙදො වෙදිතබ්බො, ලක්කණාදිති වෙනෙසං සතින්ද්‍රියපඤ්ඤාදිත්‍රියෙසු උත්තනගෙගොව වෙදිතබ්බොති ඉති ගෙට්ඨා උත්තනමෙවෙනං¹ ධම්මආයං පුන ඉමස්මිං ආතෙ උපකාරවසෙන ගතිතං. කාමච්ඡද්දයො පච්චතිකධමෙම සමෙති ති=සමමපා; අතිවොදි වසෙන විවිධෙති ආකාරෙති ධමෙම පස්සති ති=විපස්සනා; පඤ්ඤා වෙසා, අප්පතො ඉමෙසං දර්ශනං ලක්කණාදිති ගෙට්ඨා උත්තනානෙව, ඉධ පනෙනෙ පුගනාකිවසෙනගතිතා. සහජාතධමෙම පස්සන්තාති ති=පස්සන්තො; උද්ධවසස්සානස්ස විකෙට්ඨස්ස පටිපක්කිභාවතො න විකෙට්ඨො ති=අවිකෙට්ඨොපා; එතෙසමපි ලක්කණාදිති ගෙට්ඨා උත්තනානෙව, ඉධ පනෙනං ආයං විරියසමාධියොජනන්දාය ගතිතනති වෙදිතබ්බො.

ගෙ වා පන නස්මිං සමසෙ අසෙඤ්ඤ පි අප්පි පටිච්චසමුප්පාදනා අරුපිනො ධම්මා, ඉමෙ ධම්මා සුඤ්ඤා ති “එස්සාං හොති=පෙ= අවිකෙට්ඨො හොති”ති න කෙවලං පදපටිපාටියා උද්ධො ඉමෙ පරෙ පණණාස ධම්මා එව, අප ධො යස්මිං සමසෙ භාමාවචරං තිගෙතුකා සොමනස්සසගත: පස්මං අසස්සාරිකං මහාවිතං උපපන්නං හොති, නස්මිං සමයෙ ගෙ වා පන අසෙඤ්ඤ පි තෙහි එව එස්සාදිති සමපසුත්තා හුත්වා පටිත්තමානා අප්පි අත්තනො අත්තනො අනුරුපං පච්චයං පටිච්ච සමුප්පාදනා රුපාභාවෙන අරුපිනො සභාවතො උපලබ්ධමානා ධම්මා, සබ්බෙ පි ඉමෙ ධම්මා කුසලා, එත්තාවතා විත්තඝ්ණං වසෙන පාළි ආරුළොස පරෙපණණාස ධමෙම දීපෙත්වා ගෙවොපනකවසෙන අපරෙ පි නව ධමෙම ධමමරුපා දීපෙති. තෙසු තෙසු ති සුත්තපදෙසු ජපෙද, අධිමොකෙකා මනසිකාගේ නත්‍රමජ්ඣත්තනා කරුණා මුදිතා කාසළච්චිතවිරති ච්චිද්ධච්චිතවිරති මිච්ඡාජිවිචරති ති ඉමෙ නව ධම්මා පඤ්ඤායනති. ඉමස්මිං වාපි මහාවිතෙක කත්තුකම්මසාකුසල ධම්මච්ඡද්දෙ අප්පි, විත්තඝ්ණවසෙන පන පාළිං න ආරුළොසා, සො ඉධ ගෙවොපනකවසෙන ගතිතො, අධිමොකෙකා අප්පි, මනසිකාගේ අප්පි, තත්‍රමජ්ඣත්තනා අප්පි, මෙත්තාපුබ්බභාගො අප්පි, සො අද්දෙසෙ ගතිතෙ ගතිතො එව හොති, කරුණාපුබ්බභාගො පන අප්පි, මුදිතාපුබ්බභාගො අප්පි, උපෙක්කාපුබ්බභාගො පි අප්පි; සො පන තත්‍රමජ්ඣත්තනාය ගති තාය ගතිතොව හොති. සමමාවාලා අප්පි, සමමානමතෙනා අප්පි, සමමා ආච්චො අප්පි, විත්තඝ්ණවසෙන පන පාළිං න ආරුළොසා, සො පි ඉධ ගෙවොපනකවසෙන ගතිතො, ඉමෙසු පන නවසු ජපෙද අධිමොකෙකා මනසිකාගේ තත්‍රමජ්ඣත්තනා ති ඉමෙ වත්තාගේව එකකධණේ ලබනති, සෙසා නානාකධණේ, යද හි ඉමිනා විතෙකන මිච්ඡාවාවං පජ්ජති විරතිවසෙන සමමාවාවං පුරෙති, තද ජඤ්දයො වත්තාගේ සමමාවාවා ති ඉමෙ පඤ්ඤා එකකධණේ ලබනති. යද මිච්ඡාකම්මත්තං

1-1, 2, 3, 4 වුත්තානසමවෙන. 2-5 විත්තඝ්ණන

පජහති විරතීවසෙන සමමාකමනතං පුරෙති=පෙ=මව්‍යාආජිවං පජහති විරතීවසෙන සමමා ආජිවං පුරෙති, කරුණාය පරිකමමං කරෙති, මුදිතාය පරිකමමං කරෙති, තද්‍ය ඡන්දයො වත්තාරෙ සමමාමාමා¹ මාති පඤ්ච ඵකකකිණේ ලබ්භනති. ඉතො මුඤ්චිතා දුතං දෙනතස්ස සීලං පුරෙතස්ස යොගෙ කමමං කරෙතස්ස වත්තාරි අපණ්ණකසිතා නෙව ලබ්භනති.

එවමෙනෙසු නවසු යොවාපනකධමෙමසු ඡන්දොති කතතුකමස තායෙනං අභිවචනං; තස්මා සො කතතුකමසතාලකකිණො, ඡන්දො ආරමමණපරියෙසකරසො, ආරමමණෙන අපිකතාපවවුපට්ඨානො, තදෙවස්ස පදට්ඨානං, ආරමමණස්ස ගහණේ වායං වෙහසො හත්ථප සාරණං විය දට්ඨබ්බො. අභිවුචනං=අධිමොක්ෂකමා; සො සනතිට්ඨාන ලකකිණො, අසංසප්පනරසො, තිවජ්‍යපච්චුපට්ඨානො, සනතිට්ඨාන තබ්බධමපදට්ඨානො, ආරමමණේ තිවචලතාවෙන ඉන්ද්‍රියේ විය දට්ඨබ්බො.

කිරියාකාරෙ මනසමිකාරෙ මනසිකාණේ; පුරිමමනතො වීස දිසං මනං කරෙති ති පි=මනසිකාණේ; සමායං ආරමමණපටිපාදකො වීපිපටිපාදකො ජවනපටිපාදකො ති තිප්පකාරෙ, හත්ථ ආරමමණ පටිපාදකො මනසමිකාරෙ ති මනසිකාණේ; සො සාරමමණලකකිණො, සමපසුත්තානං ආරමමණේ සමපයොජනරසො, ආරමමණාතිමුච භාව පවුපට්ඨානො, සංඝාරකකිකුපරියාපනෙනා, ආරමමණපටිපාදක තෙතන සමපසුත්තානං සාරපි විය දට්ඨබ්බො. වීපිපටිපාදකො ති පන පඤ්චාධාරවජ්ජනස්සෙනං අභිවචනං. ජවනපටිපාදකො ති මනො ආධාරවජ්ජනස්ස, න තෙ ඉධ අධිපෙත්තා,

තෙසු බමමෙසු මජ්ඣිත්තතා නත්‍රමජ්ඣත්තතා; සා විත්තවෙතසිකා නං සමමාතිතලකකිණො, උභාතාතිකතිමාරණ²රසා, පකපාතූපවෙජ්ජන රසා මා, මජ්ඣිත්තභාවපවුපට්ඨානා, විත්තවෙතසිකානං අජ්ඣු පෙකකිණවසෙන භමප වත්තානං ආජානෙය්‍යානං අජ්ඣුපෙකකිණසාරපි විය දට්ඨබ්බො. කරුණා මුදිතා මුඤ්චිතා විහරතිද්දෙසෙ ආවිභවිස්සනති. කෙවලං ති තා අප්පණාප්පත්තා රුපාවචර, ඉධ කාමාවචර ති අයමෙව විසෙසො. කායදුච්චරතො විරතී=කායදුච්චරි නවිරතී; සෙසපද්ධි යෙ පි එසෙව තයො, ලකකිණාදිතො පනෙතා තිසෙසා පි කායදුච්චරි තාදි වණුනං අවිතික්කමලකකිණො, අමග්ගනලකකිණො ති චුත්තං නොති. කායදුච්චරිතාදිවණුනො³ සංකොචනරසා, අකිරියපවුපට්ඨානා, සද්ධා තිරෙත්තප්පාඅපිච්ඡතාදිගුණපදට්ඨානා. පාපකිරියතො විත්තස්ස විමුචි භාවතුතා ති දට්ඨබ්බො. ඉති එස්සාදීති ඡ පඤ්ඤස ගෙවාපනකවසෙන චුත්තාති නමාති සබ්බාති පි ඉමස්මි බමමුද්දෙසමාරෙ පඤ්ච සට්ඨි බමපද්දති භවනති,

තෙසු එකකඩගේ කදවි එකසට්ඨි භවනති, කදවි සමසට්ඨි, තාති හි සමවාචාචා පුරණාදිවසෙන උපපන්නාං පඤ්චස්ස ආනෙස්සු එකසට්ඨි භවනති, තෙති මුත්තෙ එකසමිං ආනෙ සමසට්ඨි භවනති, සපෙඨා පන සෙවාපනතො පාළියං යථාරුත¹ වසෙන ගණ්ණමානාති ජපසඤ්ඤසාව ගොනති. අගගිතග්ගගණේන පනෙත්ථ එසසපඤ්චනං විතකෙකා විවාරො පිති විතෙතභාග්ගතා පඤ්චස්සියාති හිරිබලං ඔත්තපපබලනති දෙව බලාති අලොභො අද්දෙසො ති ජො මුලාති භායපසසද්ධි විතපසසද්ධි ආදයො ආදස ධම්මා ති සපතිංස ධම්මා ගොනති වෙස්ස සමතිංස ධම්මස්ස අධාරස ධම්මා අවිහතති භා ගොනති, ආදස සවිහතති භා, කතමෙ අධාරස? එසෙසා සඤ්ඤ² වෙතනා විවාරො පිති ජිවිතියං භායපසසද්ධි ආදයො ආදස ධම්මා ති ඉමෙ අධාරස අවිහතති භා. වෙදනා විතතං විතකෙකා විතෙතභාග්ගතා සද්ධිස්සියං විරිධිස්සියං සතිස්සියං පඤ්ඤිස්සියං හිරිබලං ඔත්තපපබලං අලොභො අද්දෙසො ති ඉමෙ ආදස ධම්මා සවිහතති භා.

තෙසු සත්තධම්මා දව්ස්ස ආනෙස්සු විහත්තා, එකො තීස්ස දො වතුස්ස එකො ඡස්ස එකො සත්තස්ස ආනෙස්සු විහත්තො. කථං? විතතං විතකෙකා සද්ධා හිරි ඔත්තපපං අලොභො අද්දෙසො ති ඉමෙ සත්ත දව්ස්ස ආනෙස්සු විහත්තා, එතෙසු හි විතතං තාව එසසපඤ්චනං පඨා විතතං ගොති ති වුත්තං, ඉස්සියාති පඨා මනිස්සියනති වුත්තං, විතකෙකා කුසානඛාති පඨා විතකෙකා ගොති ති වුත්තං, මග්ගඛාති පඨා සමමාසඛකපපා ති. සද්ධා ඉස්සියාති පඨා සද්ධිස්සියං ගොති ති වුත්තං, බලාති පඨා සද්ධාබලනති හිරිබලාති පඨා හිරිබලං ගොති ති වුත්තං, ජොකපාලස්සා පඨා හිරිති, ඔත්තපපො පි එසෙව නයො අලොභො මුලං පන පඨා අලොභො ගොති ති වුත්තං, කමපථං පඨා අනතිස්සා ති. අද්දෙසො මුලං පඨා අද්දෙසො ගොති ති වුත්තං, කමපථං පඨා අබ්‍යාපාදො ති. ඉමෙ සත්ත දව්ස්ස ආනෙස්සු විහත්තා.

වෙදනා පන එසසපඤ්චනං පඨා වෙදනා ගොති ති වුත්තං, කුසානඛාති පඨා සුඛනති, ඉස්සියාති පඨා ගොමනස්සිස්සියනති. එවං එකො ධම්මො තීස්ස ආනෙස්සු විහත්තො. විරිධං පන ඉස්සියං පඨා විරිධිස්සියං ගොති ති වුත්තං, මග්ගඛාති පඨා සමමාචායාමො ති, බලාති පඨා විරිධබලනති, පිට්ඨිද්ධං පඨා පග්ගාගො ති. සති පි ඉස්සියාති පඨා සතිස්සියං ගොති ති වුත්තං, මග්ගඛාති පඨා සමමාසති ති, බලාති පඨා සතිබලනති, පිට්ඨිද්ධං³ පඨා සති ගොති ති වුත්තං. එවං ඉමෙ දො ධම්මා වතුස්ස ආනෙස්සු විහත්තා.

සමාධි පන කුසානඛාති පඨා විතතසෙසභාග්ගතා ගොති ති වුත්තං, ඉස්සියාති පඨා සමාධිස්සියනති, මග්ගඛාති පඨා සමමා සමාධි ති, බලාති පඨා සමාධිබලනති, පිට්ඨිද්ධං පඨා සමමො අවිකෙකපො ති. එව මගං එකො ධම්මො ඡස්ස ආනෙස්සු විහත්තො.

පඤ්ඤා පන ඉන්ද්‍රියානි පඤා පඤ්ඤාදිත්‍රයං ගොතී ති වුත්තා, මග්ගඛානි පඤා සමමාදිට්ඨි ති, බ්‍රාහ්මිකා පඤා පඤ්ඤාබලනති, චූලානි පඤා අමොහොති, ඤාමමපථං පඤා සමමාදිට්ඨි ති, පිට්ඨිදුකං පඤා සමප ජඤ්ඤං විපසානා ති. එවං එකො ධමමො සත්තස්ස ආනෙස්සු විහත්තො.

සමෙ පන කොපි වදෙය්‍ය එත් අපුබ්බං¹ නාම නත්ථි, හෙට්ඨා ගතිතමෙව ගණන්තො තත්ථි තත්ථි ආනෙ පන පදං පූර්තං, අනනු සන්තිකා කථා උපපටිපාටියා මොරෙණ ආනනගණකසද්ධියා ගොස්සපෙන ගතමග්ගෙ ආපුලිතත්තසද්ධියා අපානතො ඤාතො ති, සො මාහෙවනති පටිසෙසෙය්‍යා වත්තබ්බො, බුද්ධානං දෙසනා අනනුසද්ධිකා නාම නත්ථි, සානුසන්තිකාව ගොතී, අපානතො ඤාතො පි නත්ථි, සබ්බා ජාතීතො කම්මා යෙව, සමාසමුද්ධොති ගෙසං තෙසං ධමමානං කිම්චිං ජානාති තං ඤාතො කිම්චිවසෙතා විහරන්තො ආරෙපෙපොතො අධාරස ධමමා එකෙක කිම්චි ති ඤාතො එකොකසමං ආනෙ විහරති ආරෙපෙසි, සත්ත ධමමා දො දො කිම්චි ති ඤාතො දිස්සු දිස්සු ආනෙස්සු විහරන්තො අරෙපෙසි. | මෙදො තිම්චි ති ඤාතො දිස්සු ආනෙස්සු විහරන්තො අරෙපෙසි. මරියං සති වතුනිල්ලා ති ඤාතො වතුස් වතුස් ආනෙස්සු විහරන්තො අරෙ පෙසි, සමාසි ඡත්තිවෙවා ති ඤාතො ඡස් ආනෙස්සු විහරන්තො අරෙපෙසි, පඤ්ඤා සත්තකිම්චි ති ඤාතො සත්ත ආනෙස්සු විහරන්තො අරෙපෙසි].

තද්‍රිදං ධම්මං, එකො ඤාතො පඤ්ඤාතො රුජා රහොගතො විතෙතසි, ඉමං රුකුලස්සන්තො න යථා වා තථා වා බාද්තබ්බං. සිප්පානුච්ඡිකං වෙතනං වසෙසිසාමි ති සො සබ්බො සිප්පිකො සන්තිපාතාපෙත්වා එකෙක සිප්පං පජානනො² පකෙකාසථා ති ආග. එවං පකෙකාසිය මානා අධාරස ජනා උප්පිතිංසු, තෙසං එකෙකො පටිවිංසෙ දූපෙසි විසං ජෙජ්ඣ, දො දො සිප්පානි ජානන්තො ආගච්ඡන්තු ති චුත්තෙ පන සත්ත ජනා ආගමිංසු, තෙසං දො දො පටිවිංසෙ දූපෙසි, තිණි සිප්පානි ජානන්තො ආගච්ඡන්තු ති චුත්තෙ එකොව ආගඤ්ඤි, තස්ස තයො පටිවිංසෙ දූපෙසි, වත්තාරි සිප්පානි ජානන්තො ආගච්ඡන්තු ති චුත්තෙ දො ජනා ආගමිංසු, තෙසං වත්තාරි වත්තාරි පටිවිංසෙ දූපෙසි, පඤ්ඤා සිප්පානි ජානන්තො ආගච්ඡන්තු ති චුත්තෙ එකො පි න ආගඤ්ඤි, ඡ සිප්පානි ජානන්තො ආගච්ඡන්තු ති චුත්තෙ එකො ව ආගඤ්ඤි, තස්ස ඡ පටිවිංසෙ දූපෙසි, සත්ත සිප්පානි ජානන්තො ආගච්ඡන්තු ති චුත්තෙ එකොව ආගඤ්ඤි, තස්ස සත්ත පටිවිංසෙ දූපෙසි. තත් පඤ්ඤාතො රුජා විය අනුත්තරං ධම්මරුජා, සිප්පජානනකා විය විතතවිතතඛග වසෙන උප්පන්නා ධමමා, සිප්පානුච්ඡිකාවෙකනවසිත්තං විය කිම්චි වසෙන වෙසං තෙසං ධමමානං විහරන්තො අරෙපණං. සබ්බො පි පනෙ තෙ ධමමා එසංපඤ්ඤාවසෙන ක්කානඛගවසෙන ඉන්ද්‍රියවසෙන මග්ග වසෙන බලවසෙන චූලවසෙන කම්මපථවසෙන ලොකපාලවසෙන

1-4 අනුපුබ්බං [1. 2 3 4 නත්ථි () සබ්බෙත් උදාහරණ විය දිස්සතෙ
2-4 සිප්පං පජානනො

පසාදධිවසෙන ලුහුභාවසෙන මුදිභාවසෙන කම්බිකුඤ්ඤාවසෙන පාතුඤ්ඤාවසෙන උජ්ජුකතාවසෙන සතිසමපඤ්ඤාවසෙන සමථ විපසානාවසෙන පසානාභිපසානාවසෙනා නි සත්තරක රාසයො භොනති ති.

බමුද්දෙසවාරකථා නිවසිතා.

ඉදුති භාතෙව බමුද්දෙසවාරෙ පාළි ආරුද්ධාති ඡරපඤ්ඤා පදුති විහර්ඤා දසොකුං කතමො නසමිං සමසෙ ඵසො භොති ති ආදිතා නයෙන නිද්දෙසවාරෙ ආරඤ්ඤා. තත් පුච්ඡාය තාව අය මත්ථො, යසමිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං සොමනස්සහගතං තිගෙකු කං අසඬාරිකා මහාවිතනං උපපජ්ජති, තසමිං සමයෙ ඵසො භොති ති වුත්තො, කතමො සො ඵසො ති ඉමිතා නයෙන සබ්බපුච්ඡාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. සො නසමිං සමසෙ ඵසො ති තසමිං සමයෙ යො චුසනකවසෙන උපපන්නො ඵසො සො ඵසො ති. ඉදං ඵසො සභාවදීපනතො සභාවපදං නාම; චුසනා ති චුසනාකාරෙ; සමුචුස නා ති සමුචුසනාකාරෙව; උපසංයොන පදං වෙධිතො වුත්තො, සමුචුසි නනනනති සමුචුසිනභාවො; අයං පනෙත්ථ යොජනා, යො තසමිං සමයෙ චුසනකවසෙන ඵසො; යා තසමිං සමයෙ චුසනා; යා තසමිං සමයෙ සමුචුසනා; යං තසමිං සමයෙ සමුචුසිනනන; අථ වා යො තසමිං සමයෙ චුසනවසෙන ඵසො, අඤ්ඤානා ථි ව පරිඤායෙන චුසනා සමුචුසනා සමුචුසිනනනනති වුච්චති. අයං තසමිං සමයෙ ඵසො භොති ති. වෙදනාදිනම්බි නිද්දෙසසු ඉමිතා ව නයෙන පදයොජනා වෙදිතබ්බො; අයං පනෙත්ථ සබ්බසාධාරණො විහතථිවිතිච්ඡයො.

යාතිමාති හගවතා පඨමං කාමාවචරං කුසලං මහාවිතනං භාරෙඤා දසොනෙතන අතිරෙකපණණාසපදුති මාතිකාවසෙන ඤපෙඤා පුත ඵකෙකං පදං ගහෙඤා විහතතිං ආරෙපිතාති, තාති විහතතිං ගච්ඡනාති ති තිති කාරණෙති විහතතිං ගච්ඡනති, නානා භොනතාති වතුති කාරණෙති නානාගච්ඡනති. අපරදීපනා පනෙත්ථ දෙව ආනාති ගච්ඡති; කථං ඵතාති ති බ්‍යඤ්ඤාවසෙන උපසංගවසෙන අත්ථවසෙනා ති ඉමෙති තිති කාරණෙති විහතතිං ගච්ඡනති, තත්ථ “කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතතනං, දෙසො දුස්සනා දුස්සිතතන”තති ඵචං බ්‍යඤ්ඤාවසෙන විහතතිගමනං වෙදිතබ්බො; ඵත්ථ ති ඵකොව කොධො බ්‍යඤ්ඤාවසෙන ඵචං විහතතිං ගතො. “වාරෙ විවාරෙ අනු විවාරෙ [උපවිවාරෙ]” ති ඵචං පන උපසංගවසෙන විහතතිගමනං වෙදිතබ්බො. “පණ්ඩුචං කොසලං තෙපුඤ්ඤා වෙහව්‍යා විතතා උප පරිකුඤා” ති ඵචං අත්ථවසෙන විහතතිගමනං වෙදිතබ්බො.

තෙසු ඵසාපදුතිද්දෙසෙ තාව ඉමා තිසො ථි විහතතියො ලබ්භනති. ඵසො චුසනා ති බ්‍යඤ්ඤාවසෙන විහතතිගමනං භොති. සමුචුසනා ති උපසංගවසෙන, සමුචුසිනනනනති අත්ථවසෙන, ඉමිතා

නමෙහි සම්මතපදනිදේශසෙසු විග්‍රහයන්ගෙන් වෙදිතබ්බං, නානා භොග්‍යානි පි පන නාමනානාදෙනාන ලක්ඛණනානාදෙනාන කිව්වනා නානාදෙනාන පටිකේපනානාදෙනාන කි ඉමෙති වතුගි කාරණෙහි නානා භොග්‍යානි. නත් “කතමො භස්මිං සමයෙ බ්‍යාපාදෙ භොති, යො තස්මිං සමයෙ දෙසො දුස්සනා”ති එත් ව්‍යාපාදෙ ති වා දෙසො ති වා දෙව පි එතෙ කොඨා එව, නාමෙන නානාතමං ගතා ති එවා නාමනානාදෙනාන නානාතමං වෙදිතබ්බං, රුක්ඛෙහි ව පඤ්ච පි බක්ඛා එකො ව බක්ඛො භොති, එත් පන රුක්ඛා රුක්ඛන ලක්ඛණං, වෙදනා වෙදසිතලක්ඛණං, සංකප්ප සංකප්පානනාදෙනාන ලක්ඛණං, චෙත්සනා චෙත්සිතලක්ඛණං, විඤ්ඤාණං විජානනලක්ඛණං න ඉමෙහි ලක්ඛණනානාදෙනාන පඤ්චකික්ඛා භොග්‍යානි, එවං ලක්ඛණනානාදෙනාන නානාතමං වෙදිතබ්බං.

“වත්තායෙ සම්මතපධානා ඉධ භික්ඛු අනුපපන්නානං පාපකානං අසුඤ්ජානං ධම්මානං අනුපපාදයංපෙ=විතං පගණ්ණාති පදගති”ති එකමෙව විරියං කිව්වනානාදෙනාන වතුසු ආනෙසු ආගතං, එවං කිව්වනානාදෙනාන නානාතමං වෙදිතබ්බං. “වත්තායෙ අසද්ධම්මා කොඨගරුතා න සද්ධම්මගරුතා, මක්ඛගරුතා න සද්ධම්මගරුතා, ලාභ ගරුතා න සද්ධම්මගරුතා, සංකාරගරුතා න සද්ධම්මගරුතා”ති එවමා දීසු පන පටිකේපනානාදෙනාන නානාතමං වෙදිතබ්බං. ඉමාති පන වත්තාරි නානාතමානි න එසො යෙව ලබ්භනති, සබ්බෙසු පි එසංපඤ්ච මකාදීසු ලබ්භනති, එසංසං හි එසො ති නාමංපෙ=විතසංසං විතනනති, එසො ව පුසනලක්ඛණො, වෙදනා වෙදසිතලක්ඛණං, සංකප්ප සංකප්පානනලක්ඛණං, චෙත්සනා චෙත්සිතලක්ඛණං, විඤ්ඤාණං විජානනලක්ඛණං. නථා එසො පුසනතිච්චා, වෙදනා අනුභවනතිච්චා, සංකප්ප සංකප්පානනතිච්චා, චෙත්සනා චෙත්සනතිච්චා, විඤ්ඤාණං විජානන කිව්වනති එවං කිව්වනානාදෙනාන නානාතමං වෙදිතබ්බං. පටිකේප නානාතමං එසංපඤ්චකෙ නත්.

අලොභාදිතිදේශෙස පන අලොභො අලුබ්භනා අලුබ්භිතතතනති ආදිනා නමෙහි ලබ්භති ති එවං පටිකේපනානාදෙනාන නානාතමං වෙදිතබ්බං; එවං සම්මතපදනිදේශසෙසු ලබ්භමානවසෙන වතුබ්බිධම්පි නානාතමං වෙදිතබ්බං. අපරදීපනා පන පදඤ්චි වා භොති දළ්භිකම්මං වා ති එවං දෙව ආනාති ගව්ඡති. යට්ඨිකොට්ඨා උපපිලෙතෙනන විශ් හි සකිමෙව එසො ති වුතෙන එතං පදං පුලලිතමණ්ඩිතවිභුසිතං නාම න භොති; පුනපුනං බ්‍යඤ්ඤාවසෙන උපසංගාවසෙන අත්ථසෙන එසො පුසනා සම්පුසනා සම්පුසිතතතනති වුතෙන පුලලිතමණ්ඩිත විභුසිතං නාම භොති; යථා හි දගරකුමාරං තභාපෙචා මනොරමං වත්ථං පරිදගාපෙචා පුප්ථානි පිලක්ඛාපෙචා අකිති අඤ්ඤාති අථස්ස නලාපෙ එකමෙව මනොසිලාබ්‍යං කරෙය්‍යං, තස්ස න එතතාවතා විතතිලකො නාම භොති, නානාවණ්ණෙහි පන පරිචාරෙචා බිඤ්ඤ

භවෙනසු තෙසු විහතතිලසො නාම භොති; එවං සම්පදමිදං වෙදිතබ්බං. අයං පදජුති නාම බ්‍යඤ්ඤනවසෙන උපසංගාවසෙන අත්ථවසෙන ච පුනපුනං හණන්තෙව දළහිතචං නාම; යථා හි ආවුසො ති වා හතෙන ති වා යතෙබ්බා ති වා සපෙසා ති වා වුතෙන දළහිතචං නාම න භොති, ආවුසො ආවුසො හතෙන හතෙන යතෙබ්බා යතෙබ්බා සපෙසා සපෙසා ති වුතෙන පන දළහිතචං නාම භොති. එවමෙවං සතිදෙව යට්ඨි කොටියා උපට්ඨෙතෙතන විය එසොසා ති වුතෙන පදං දළහිතචං නාම න භොති, පුනපුනං බ්‍යඤ්ඤනවසෙන උපසංගාවසෙන අත්ථ වසෙන එසොසා පුසනා සමපුසනා සමපුසිතතතනති වුතෙන යෙව දළහි තචං නාම භොති ති; එවං අපරදීපනා දෙව ආනාති ගව්හිති. එතස්සාපි වසෙන ලබ්බමානපදනිදේශෙසු සබ්බත් අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයං නාමිං සමයෙ එසොසා භොති ති යත්මිං සමයෙ පඨමං කාමා වචරං මහාකුසලවිතතං උපාපජති. තස්මිං සමයෙ අයං එසොසා නාම භොති ති අයං තාව එසංපදනිදේශසං වණ්ණනා, ඉතො පරෙසු පන වෙදනාදීනං පදනං නිදේශෙසු විසෙසමතතමෙව වණ්ණසිංහාම, සෙසං ඉධ වුතතතයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

යං නාමිං සමයෙ ති එත්ති ඤාපි භවතා නාමිං සමයෙ වෙදනා ති ආරඬං, සානපදවසෙන පන යනති වුතතං; නාමා මනො විඤ්ඤාණධාතු සමමයස්සති එත්ති නාමා වුවෙති තස්ස සාතස්ස සුඛස්ස අනුවත්ථිකා සාරූපා; අනුවත්ථිකත්ථො හි අයං තජ්ජාසද්දො භොති, යථාහ “තජ්ජං තස්සාරූපං¹ නාම මනෙනති”ති. තෙති වා රූපාදීහි ආරම්භණෙහි ඉමස්ස ව සුඛස්ස පච්චයෙහි ජාතා ති පි නාමා; මනොවිඤ්ඤාණමෙව නිස්සත්තවෙසින ධාතු ති=මනොවිඤ්ඤාණධාතු; සම්මයස්සො ජාතං සම්මයෙ වා ජාතනති සම්මයස්සං; විහතනිසි තතතා වෙතසිතං; මධුරවෙසිත සාතං; ඉදං වුතතං භොති. “යං තස්මිං සමයෙ යථා වුතෙනන අත්ථෙන තජ්ජාය මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා සම්මයස්සං වෙතසිතං සාතං අයං නාමිං සමයෙ වෙදනා භොති”ති, එවං සබ්බපදෙහි සද්ධිං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉදති වෙතසිතං සුඛනති ආදිසු වෙතසිතපදෙන කාසිකසුඛං පටිකඛිපති, සුඛපදෙන වෙතසිතං දුක්ඛං. වෙතනාසමමයස්සති විහතසම්මයෙ ජාතං; සාතං සුඛං වෙදසිතනති සාතං වෙදසිතං න අසාතං වෙදසිතං; සුඛං වෙද සිතං න දුක්ඛං වෙදසිතං; පරතො තිණි පදති ඉන්ද්‍රියවසෙන වුතතාති සාතා වෙදනා න අසාතා, සුඛා වෙදනා න දුක්ඛා ති, අයමෙව පනෙත් අත්ථො.

සඤ්ඤානිදේශෙ නාමා මනොවිඤ්ඤාණධාතුසමමයස්සති තස්සා කුසලසඤ්ඤාය අනුවත්ථිකාය මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා සම්මයස්සති ජාතා; සඤ්ඤා ති සහාවතාමිං; සඤ්ඤානනා ති සඤ්ඤානනාකාරො; සඤ්ඤාති නාතනති සඤ්ඤාතිතභාවො; වෙතනානිදේශෙ පි ඉමිනාව තයෙන වෙදිතබ්බො.

1-1, 2, 3, 4 තස්ස සාරූපං.

විකුණාදේද සෙ විකුණුවිකුණාය විකුණා; ආරම්භණ මිනිමානං
ජානාති ති=මනො; මානසිකති මනො එව; “අනුකල්පනවතේ පාසො
යොයං වරති මානසො”ති ති එත් පන සමප්පුග්ගායාමෙවො මාන
සොති වුතො.

“කපං හි හගවා නුය්ගං සාවනො සාසනෙ රතො
අපග්ගමානසො සෙවො භාලං කසිරි ජනෙසුතො”ති.¹

එත් අරභණං මානසනති වුතො; ඉධ පන මනො ව මානසං;
බ්‍රහ්මජ්‍යෙෂ්ඨවසෙන තෙනං පදං වසතිනං; හදසනති විතො; “විතොං වා
තෙ බිපිසාමි හදයං වා තෙ ඵාලෙසාමි”ති එත් උතේ හදයනති
වුතො; “හදයං හදයං මසෙදසු අසුදසු තවුති”ති එත් විතො;
“වකං හදය”නති එත් හදයවටු, ඉධ පන විතතමෙව අභනන
රටෙයන හදයනති වුතො. තමෙව පරිසුද්ධිවේදන පණ්ඩිතං; හවසිං
සකායෙනං වුතො; යථා “පහසාරමිදං හිංකවෙ! විතොං භාසු
ඛො ආගන්තුකෙහි උපනතිලෙසෙහි උපනතිලිට්”නති, තතො
තිකිකිකතො පන අනුසල්මපි ගඞ්ඨාය තිකිකිකතා තදි ගඞ්ඨා විශ
ගොධාවරිතො තිකිකිකතා ගොධාවරී විශ ව පණ්ඩිතොව වුතො.

මනො මනාසනානති ඉධ පන මනොග්ගණං මනසොව
ආයතනාවදිපනන්; තෙනෙනං දිපෙති, නසිදං දෙවොයතනං විශ
මනසා ආයතනායා මනාසනානං; අථ ඛො මනො එව ආයතනං
මනාසනානති, නත් තිවාසධානවේදන ආභාරවේදන සමොසරණ
ධානවේදන සඤ්ජාතිදෙසවේදන භාරණවේදන ව ආයතනං වෙදි
තබ්බං. තථා හි “ලොකෙ ඉසාරුයතනං පාසුදෙවොයතන”නති ආදිසු
තිවාසධානං ආයතනනති වුච්චති, සුවණ්ණායතනං රතනායත
නනති ආදිසු ආභයෙ, සාසනෙ පන “මනොරමෙ ආයතනෙ සෙවනති
නං විහබ්බමා”ති ආදිසු සමොසරණධානං, “ද්‍රැකිණිපථො ගුහාං
ආයතන”නති ආදිසු සඤ්ජාතිදෙසො, “භගු තග්‍රෙව සකිහබ්බතං
පාපුණාති සති සති ආයතනෙ”ති ආදිසු භාරණං, ඉධ පන සඤ්ජාති
දෙසවේදන සමොසරණවේදන භාරණවේදනා ති තිවිධො පි වාටති.
එසාදයො හි බව්වා එත් සඤ්ජායනති ති සඤ්ජාතිදෙසවේදන පි එතං
ආයතනං, බිහිඬා රූපසද්දගකිරසථොධ්බ්බා ආරම්භණාවෙත²
පතෙත් මසරනති ති සමොසරණවේදන පි ආයතනං, එසාදිතං පන
සහජාතාදිපව්වයවේදන භාරණතො භාරණවේදන පි ආයතනනති
වෙදිතබ්බං. මතින්ද්‍රිශං වුතන්තමෙව.

විජානාති ති=විඤ්ඤාණං; විඤ්ඤාණමෙව බකො=විඤ්ඤාණක
කො; හස රුසි ආදිවසෙන අතො වෙදිතබ්බං. “මහාඋදකක
කොකෙව සබ්බං ගවුති”ති එත් හි රුසවේදන බකො³ වුතො,
“සිලකිකකො සමාසිකකිකො”ති ආදිසු ගුණවේදන, “අද්දසා ඛො
ගගවා මහතං දුරුකකිකි”නති එත් පණ්ණතතිමතතවේදන, ඉධ පන

රුද්‍රිතිමයා බමනා වුමනනා, රුසමයන හි ඵ්ඤ්ඤාණකකකියා එක දෙසෙය එකං විඤ්ඤාණං, තස්මා යථා රුකකියා එකදෙසං ජිද්දතො රුකකං ජිද්දති ති වුවනති, එවමෙව විඤ්ඤාණකකකියා එකදෙසගුණං එකමවි විඤ්ඤාණං රුද්‍රිතිතො විඤ්ඤාණකකකියො ති වුතනං.

හජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ ති තෙසං එස්සාදිනං ධම්මානං අනුච්ඡ විනා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ; ඉමෙසම් හි පදෙ එකමෙව විතතං මින නටෙය්න මනෝ විජානනටෙය්න විඤ්ඤාණං සභාවටෙය්න තිස්සතත ටෙය්න වා ධාතු ති තිති නාමෙහි වුතනං, ඉති ඉමෙසම් එස්සපඤ්ඤානෙ එස්සො තාව යස්මා එස්සො එව න තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ සමඵස්සජො, විතතඤ්ඤා යස්මා තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූ එව, තස්මා ඉමෙසම් පදඤ්ඤා තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතූසමඵස්සජා පඤ්ඤාතති! න ආරොපිතා. විතතකපදදීපු පන ලබ්භමානා පි ඉධ පරිච්ඡින්නතතා න උද්ධවා, ඉමෙසඤ්ඤා පන එස්සපඤ්ඤාකානං ධම්මානං පාටියෙකකං පාටියෙකකං විනිබ්භාගං කථා පඤ්ඤාතති. උද්ධරමානෙන හභවතා දුක්ඛරං කතං, නානාඋදකානං හි නානාතෙලානං වා එකභාජනෙ පකම්පිථා ද්වයං නිමමිතානං වණ්ණගංඛිරසානං නානතාය දිස්වා වා සාධිථා වා සාධිථා වා නානාකරණං සකකා හවෙය්ස ඤ්ඤා, එවං සනෙන පි තං දුක්ඛරනති වුතනං. සමමාසමුද්ධෙන පන ඉමෙසං අරුපිනං විතතවෙතසිකානං ධම්මානං එකාරමමණෙ වතතමානානං පාටියෙකකං පාටියෙකකං විනිබ්භාගං කථා පඤ්ඤාතති. උද්ධර මානෙන අතිදුක්ඛරං කතං, තෙනාහ ආයස්මා නාගසෙනතෙරො:- “දුක්ඛරං මහාරුජ! හභවතා කතනති, කිං හනෙන! නාගසෙන! හභවතා දුක්ඛරං කතනති, දුක්ඛරං මහාරුජ! හභවතා කතං යං ඉමෙසං අරුපිනං විතතවෙතසිකානං ධම්මානං එකාරමමණෙ වතත මානානං වච්ඡානං අකඛාතා අයං එස්සො අයං වෙදනා අයං සඤ්ඤා අයං වෙතනා ඉදං විතත”නති, මපමං හනෙන! කරොහි ති, යථා මහාරුජ! කොවිදෙව පුරිසො තාවාය සමුද්දං අජෙකාගගෙථා හජ්ජ පුටෙන උදකං ගගෙථා ජීවහාය සාධිථා ජානෙග්ග නුබො මහාරුජ! සො පුරිසො ඉදං ගභිහාය උදකං ඉදං යමුතාය උදකං ඉදං අවිරවතියා උදකං ඉදං සරභාය උදකං ඉදං මහියා උදකනති, දුක්ඛරං හනෙන! නාගසෙන! ජාතිතුනති, තතො දුක්ඛරතරං මහාරුජ! බො හභවතා කතං යං ඉමෙසං අරුපිනං විතතවෙතසිකානං ධම්මානං=පෙ=ඉදං විතතනති.

විතකකතිදෙසෙ තකකණ්වසෙන **කනෙකා**; තස්ස කිත්තකං තකෙකසි කුමහං තකෙකසි සකටං තකෙකසි යොජනං තකෙකසි අභියොජනං තකෙකසි ති එවං තකකණ්වසෙන පවතති වෙදිතබ්බා, ඉදං තකකස්ස සභාවපදං, විතකකණ්වසෙන **විකනෙකා**; බලවතර තකකස්සෙතං නාම; සුට්ඨිකපනවසෙන **සබ්බසෙසා**; එකග්ගවිතතං

ආරමමණේ අපොථි ති=අපසණා; දුතිසපදං උපසග්ගෙන වඩිතිං,
බලවතරු වා අපසණා=මාපසණා; ආරමමණේ විතතං අතිතිරෙ
පෙති පතිට්ඨාපෙති ති=භෙවගසො අතිතිරෙපණා; යථාවතාය
තිශ්‍යාතිකතාය ව භූසලභාවපනෙනා පසතො සබ්බපො ති=සමමා
සබ්බපො;

විචාරනිද්දෙසෙ ආරමමණේ වරණකවසෙන වාණි; ඉදමස්ස
සභාවපදං. විවරණකවසෙන විවාණි; අනුගතත්වා විවරණවසෙන
අනුචිවාණි; උපගතත්වා විවරණවසෙන උපචිවාණි ති උපසග්ග
වසෙන වා පදති වඩිතිකාති; ආරමමණේ විතතං සරං විස ජයාය අනු
සන්දතිත්වා ධ්වනතො විතතස්ස අනුසන්ධානි නා; ආරමමණං අනුපෙකකි
මානො විස තිට්ඨතී ති=අනුපෙකකණ්ණා, විවරණවසෙන වා උපෙකකි
ණ්ණා=අනුපෙකකණ්ණා; පිතිතිද්දෙසෙ පිති ති සභාවපදං, පමුදි
තස්ස භාවො=පාමොජ්ජං; ආමොදනාකාරො=ආමොදනා; පමොදනා
කාරො=පමොදනා; යථා වා තෙසජ්ජානං වා තෙලානං වා උණ්ණාදක
සිතොදකානං වා එකතො ඤාණං මොදනා ති චුච්චති, එවමයමපි.
ධම්මානං¹ එකතො කාරණෙන මොදනා, උපසග්ගවසෙන පන වර්ධනිත්වා
ආමොදනා පමොදනා ති චුතතා. භාසෙති ති=භාසො; පභාසෙති ති=
පභාසො; භට්ඨිපගට්ඨාකාරනමෙතං අභිවචනං; විතතී ති=විතතං;
ධනස්සෙතං නාමං; අයං පන සොමනස්සපච්චයතතා විතතිසරිකතතාය
විතතී; යථා හි ධනිනො ධනං පච්ච භොමනස්සං උපපජ්ජති, එවං
පිඨිමනො පි පිතිං පච්ච භොමනස්සං උපපජ්ජති, තස්මා විතතී ති
චුතතා. තුට්ඨිසභාවසණ්ණතාය පිතිත්වා එතං නාමං; පිතිමං පන
සුග්ගලො කායචිත්තානං උග්ගතත්වා අවගුග්ගතත්තං උදග්ගො ති
චුච්චති, උදග්ගස්ස භාවො=ඔදග්ගං; අත්තනො මනතා=අත්තමනිනා;
අතතිරඤ්ඤා හි මනො උක්කපදට්ඨානතතා අත්තනො මනො නාම න
භොති, අතිරඤ්ඤා සුඛපදට්ඨානතතා අත්තනො මනො නාම භොති,
ඉති අත්තනො මනතා=අත්තමනිනා; සකමනතා සකමනස්ස භාවො ති
අත්තො; සා පන යස්මා න අඤ්ඤාස්ස කස්සවි අත්තනො මනතා
විතතස්සෙව පනෙසො භාවො චෙතසිකො ධම්මො, තස්මා අත්ත
මනිනා විතතස්සා ති චුතතා.

එකග්ගතාතිද්දෙසෙ අවලභාවෙන ආරමමණේ තිට්ඨතී ති=සීති;
පරතො පදද්වයං උපසග්ගවසෙන වඩිතිං, අපිච්ච සමපසුත්තධම්මෙ
ආරමමණ්ණි සමපිණ්ණිත්වා තිට්ඨතී ති=සමපිණිති; ආරමමණං ඔගා
ගෙත්වා අනුපවිසිත්වා තිට්ඨතී ති=අමට්ඨිති; භූසලපකකියමිං හි වතතාරො
ධම්මා ආරමමණං ඔගාගතති සඤ්ඤා සති සමාධි පඤ්ඤා ති, තෙනෙව සඤ්ඤා
ඔකප්පනා ත් චුතතා, සති අපිලාපනතා ති, සමාධි අවට්ඨිතී ති, පඤ්ඤා
පරිශොභාගතා ති; අභූසලපකකි පන තයො ධම්මා ආරමමණං ඔගා
ගතති තණ්හා දිට්ඨි අපිජ්ජා ති, තෙනෙවෙතෙ ඔසා ති චුතතා. විතත

කායකා පනෙත්තං න ඛලවතී හොති. යථා හි රජ්‍යධානධානො උද-
 නොන සියුච්චා සමමධෙය් ථොනමෙව භාලං රජො සන්තිසීදති,
 සුභානෙන සුභානෙන පුන පනතිනාවෙන පුට්ඨාති, එවමෙව අකුසල
 පනෙති විතෙතකායකා න ඛලවතී හොති. යථා පන තසමිං ණනෙ
 සමෙති උදහං ආසිඤ්චා කුද්දලෙන බණ්ඩා ආනොවන මජ්ඣන
 සට්ඨානාති කාමා උපලිනෙත ආදසෙ විය ඡායා පඤ්ඤාති, වසස
 සතාතිකකමෙ පි තං මුහුත්තකතං විය හොති, එවමෙව කුසලපනෙති
 විපක්කකායකා ඛලවතී හොති. උද්ධමමිනිනිප්පාදසෙන පමහනස්ස
 විසායාරස්ස පටිපක්කතො අවිසාහාණෙ; උද්ධමමිනිනිප්පාදසෙන
 ගච්ඡන්තං විතතං විකම්පති නාම; අයං පන තථාපිධො විකෙට්ඨො න
 හොති ති=අවිකෙට්ඨො; උද්ධමමිනිනිප්පාදසෙනව විතතං විසාහවං
 නාම හොති. ඉතොවිතො වගිරියති¹, අයං පන එවං අවිසාහරියස්ස මාන
 සස්ස භාවො ති අවිසාහමමානතා; සමපො ති තිවිසයා සමපො විතත
 සමපො අධිකරණසමපො සබ්බසංඛාරසමපො ති, හත්ථ අධිසු සමා
 පනතිසු විතෙතකායකා විතතසමපො නාම; තං හි ආගමව විතතවල
 තං විතතවිප්පාදිතං සමමති උපසමමති හය්‍යා සො විතතසමපො ති
 වුවමති. සමුඛාවිතයාදිසත්තවිධො [සමපො] අධිකරණසමපො නාම;
 තං හි ආගමව හාති හාති අධිකරණාති සමමතති මුපසමමතති, හය්‍යා
 සො අධිකරණසමපො ති වුවමති, යස්මා පන සංඛෙ සංඛාරා තිබ්බාණං
 ආගමව සමමතති මුපසමමතති, තස්මා තං සබ්බසංඛාරසමපො ති
 වුවමති, ඉමසමිං අනෙවි විතතසමපො අධිපෙපතො සමාධිලක්කණ
 ඉද්ධමං කාරෙතී ති=සමාධිඤ්ඤං; උද්ධමම න කාමපතී ති=සමාධි
 බලං; සමමාසමාධි ති යථාපසමාධි ති යසාතිකසමාධි කුසලසමාධි;

සද්ධිඤ්ඤාතිදේශසෙ බුද්ධාදිගුණානං සද්දගනාවසෙත=සද්ධා; බුද්ධා
 දීති වා රතනාති සද්දගති පත්තියායති ති=සද්ධා; සද්දගනා ති සද්ද
 ගතාකාරො; බුද්ධාදීනං ගුණෙ මගාගති හිඤ්ඤා විය අනුපවිසති ති=
 බහෙසනා ති; බුද්ධාදීනං ගුණෙසු එතාය සත්තා අතිවිය පසිදනති
 සං වා අතිපපසිදති ති=අතිපසසාදෙ; ඉදති යස්මා සද්ධිඤ්ඤාදීනං
 සමාසපදනං වසෙන අඤ්ඤාසමිං පරියායෙ ආරඤ්ඤා ආදිපදං ගතෙත්වා
 පදහාර්තං කරියති, අයං අභිධමෙව යමමතා, තස්මා පුන සද්ධා ති
 වුත්තං. යථා වා ඉඡ්ඡායා ඉඤ්ඤායා ඉඤ්ඤායා න තථා ඉදං, ඉදං පන සද්ධාව
 ඉඤ්ඤායා=සද්ධිඤ්ඤායාති එවං සමානාධිකරණභාවසද්ධානං වුත්තං පුන සද්ධා
 ති වුත්තං. එවං සබ්බපදතිදේශසෙසු ආදිපදස්ස පුන වචනෙ පයොජනං
 චෙදිබබ්බං. අධිමොක්කලක්කණෙ ඉද්ධමං කාරෙතී ති=සද්ධාඤ්ඤං;
 අස්සද්ධිසෙ න කාමපතී ති=සද්ධාබලං;

චරිතිඤ්ඤා තිදේශසෙ මෙතාසිංහො ති ඉදං චරිතස්ස තියමංතා වෙන
 සිතභාවද්විපනතං වුත්තං, ඉදං හි චරිතං. “යදපි භික්ඛුවෙ! කාසිකං
 චරිතං තදපි චරිතසමමානං වෙතො, යදපි චෙතසිකං චරිතං තදපි චරිත

සමෙතො ජකිච්ඤාති, ඉති හිදං උදෙසං ආගමන්ති”ති එවමාදිසු සුත්තෙසු වඛකමාදීති කාලේනාසං උපපන්නො කාසිකානි පුළුවමානමපි කාසිකවිසුද්ධිණං විස කාසිකං නාම නන්ති වෙතසිකමෙව පනෙනනති දීපෙතො වෙතසිකොති වුත්තං. විජිසාරමෙතොති විරියසසඛාතො ආරමො; ඉමිනා සෙසාරමො පටික්ඛිපති. අයං හි ආරමාසද්දො කමෙම ආපත්තියං කිරියායං විරියෙ හිංසාය විංකාපනෙති අනෙකෙසු අනෙසු ආගතො.

“යං කිසුචි දුක්ඛං සමෙතොති සබ්බං ආරමාපළවයා,
ආරමානං නිරොධෙන නන්ති දුක්ඛස්ස සමනවො”ති.

එකු හි කල්මං ආරමොති ආගතං, “ආරමො තොති 1 ව ටිප්පට්ඨාදි ව ගොති”ති එකු ආපත්ති, “මහායසුද්ධි මහාරමො න තෙ මොනති මහපථලා”ති එකු සුපුස්සාපනාදිකිරියා, “ආරහථ! තික්ඛමථ! සුසුද්ධථ! බුද්ධසාසනෙ”ති එකු චිරියා, “සමණං ගොතමං උද්දියං පාණං ආරහන්ති”ති එකු හිංසා, “බිජ්ගාම භුතගාම සමාපන්නා පටිච්චනො මොති”ති එකු ඡේදනභසුච්ඡාදිකං විංකාපනං, ඉධ පන විරියමෙව අධිප්පත්තො; හෙතාය “චිරියාරමොති විරියසසඛාතො ආරමො”ති, චිරියං හි ආරමානකාවසෙත ආරමොති පුළුවති ඉදමස්ස සභාවපදං, මොසප්පතො තික්ඛමණවසෙත=තික්ඛමො; පරං පරං යානං අක්ක මණවසෙත=පරක්කමො; උයනනායා යානවසෙත=උයනමො; වයායා මනවසෙත=මායාමො; උයායායනවසෙත=උයාමො; අධිමත්තස්සා යනවසෙත=උයාමො; චිරියාවධෙත=චාමො; විතනවෙතසිකානං ධාරණවසෙත අපිච්ඡේදනො වා පවත්තනවසෙත කුසලසන්නානං ධාරෙති ති=ධිති; අපරෙ නස්සා, තික්ඛමො වෙසො කාමානං පබ්බදනාය, පරක්කමො වෙසො බික්ඛනවේදනාය, උයනමො වෙසො මසස්ස නිකුරණාය, වායාමො වෙසො පාරභගමනධෙත, උයාමො වෙසො පුබ්බභගමධෙත, උයාමො වෙසො අධිමත්තධෙත, චාමො වෙසො පලික්ඛණාවතනාය, ධිති වෙසො අවධිතිකාරිනායාති.³

කාමං තවො ව නහාරු ව අධි ව අවසිස්සතු ති එවං පවත්තිකාලෙ අසිච්චපරක්කමනවසෙත=අසිච්චපරක්කමනා; පිරපරක්කමො දළහ පරක්කමොති අනෙක; යසමා පනෙනං විරියං කුසලකම්මකරණධාතූනෙ ඡදං න තික්ඛිපති ධුරං න තික්ඛිපති න මනාරෙති න විස්සප්පෙති අනොසකතිතමානසනං ආවහති. තස්සා අතික්ඛිතානඡදනා අතික්ඛි තනාමුරතා ති වුත්තං, යථා පන නජ්ජාදිකො උදකසමනනධාතූනෙ ධුර වාගගොණං ගණනා ති වදනති, සො ජණ්ණනා භූමිං උපට්ඨෙතොපි ධුරං වහති භූමියං පතිතුං න දෙති, එවමෙවං විරියං කුසලකම්ම

1-1. 2. 3 ආරමොති

2-4 උයනනායා යානමා

3-1. 2. 3 අවධිත කාරිනායාති

කරණධානෙ ධුරං උක්ඛිපති පඤ්ඤානාති, තස්මා ධුරසමපග්ගානො ති
වුත්තං. පඤ්ඤාලක්ඛණේ ඉන්ද්‍රියං කාරෙති ති=විජිධි ද්වයං; කොසල්ප
ත කල්පති ති විජිසබලං; යථාවතීයසාතිකකුසලවායාමතාය සමමා
වායාමො;

සතින්ද්‍රියනිදේශසෙ සරණකවසෙන සති; ඉදං සතියා සභාවපදං,
සුතපුතං සරණතො අනුසාරණවසෙන අනුසායති; අතිමුඛං ගතවූ
විය සරණතො පරික්ඛරණවසෙන පටික්ඛති; උපසග්ගවසෙන වා වඛ්ඛිත
මහතමෙන; සරණාකාරො සරණයා; යස්මා පත සරණතා ති තිණණං
සරණනම්පි නාමං; තස්මා තං පටිසෙධෙත්තුං සුත සතිග්ගහණං කතං,
සතිසංඛාතා සරණතා ති අයං හෙත්ථ අපේ; සුතපරියන්තිගහණධාර
ණභාවතො ධාරණයා; අනුපටිසන්තසංඛාතෙන මහාහතවෙත්ත අපිලා
පතභාවො අපිලාපනතා; යථාති ලාබ්‍රිකවායාදිති උදකො උලවනති
ත අනුපටිසන්තති ත තථා ආරම්භණේ සති, ආරම්භණේද්‍රව්‍යසා අනුපටි
සති තස්මා අපිලාපනතා ති වුත්තා, විරක්තවිරහායිතානං ත පමුක්ඛ
තභාවො අපමුක්ඛනතා; උපධ්‍යානලක්ඛණේ [ජාහනලක්ඛණේ පි]
ඉන්ද්‍රියං කාරෙති ති=ඉන්ද්‍රියං; සතිසංඛාතං ඉන්ද්‍රියං=සතින්ද්‍රියං; පමාදෙ
ත කල්පති ති=සතිබලං; යථාවසති ති යසාතිකසති කුසලසති ති
සමමාසති;

පඤ්ඤින්ද්‍රියනිදේශසෙ තස්ස තස්ස අත්සා පාකවකරණසංඛාතෙන
පඤ්ඤාපතවෙත්ත පඤ්ඤා; තෙන තෙන වා අතිව්වාදිනා පකාරෙන
ධම්මෙ ජානාති ති පි=පඤ්ඤා; ඉදමස්සා සභාවපදං, පජානනාකාරෙ
පත්තතා; අතිව්වාදිති විචිතාති ති=විච්ඡෙදා; පටිච්ඡෙදා ති උපසග්ගෙන
පදං වඛ්ඛිතං; වසුසවධම්මෙ විචිතාති ති=බම්බවිච්ඡෙදා; අතිව්වාදිනං
සලලක්ඛණවසෙන=සලලක්ඛණා; සා යෙව උපසග්ගනානතෙත්ත උප
ලක්ඛණ පටිවුපලක්ඛණා ති වුත්තා. පණ්ණාසක භාවො=පණ්ණිවම්චං;
කුසලස්ස භාවො=කොසලං; තිපුණස්ස භාවො=නෙපුණ්ණං;
අතිව්වාදිනං විභාවතවසෙන වෙගව්‍යා; අතිව්වාදිනං විනානකවසෙන
විනානා; යස්ස වා උපපජ්ජති තං අතිව්වාදි ලක්ඛණං විනානපෙති ති පි=
විනානා; අතිව්වාදිති උපපජ්ජති ති=උපපජ්ජනා; භූමි ති පඨවියා
නාමං; අයම්පි සංග්ගවෙත්ත වින්ධවෙත්ත¹ ව භූමි වියා ති භූමි; තෙන
වුත්තං “භූමි වුච්චති පඨවි, තාය පඨවිසමාය වින්ධවාය විපුලාය පඤ්ඤාය
සමන්තාගමනා ති භූමිපඤ්ඤා”ති. අපිව පඤ්ඤායෙනං අධිවචනං;
භූමි ති භූතෙ අපේ රමති ති පි භූමි; අසති විය සිල්ලවගෙ කිලෙසෙ
මෙධති ගිංසති ති=මෙධා; ඛිප්පං ගහණධාරණවෙත්ත වා මෙධා; යස්ස
උපපජ්ජති තං අත්තගිතපටිපත්තියං² සල්පසුග්ගධම්මෙ ව යථාව
ලක්ඛණපටිවෙධෙ පරිණෙත් ති³=පටිණාසිකා; අතිව්වාදිවසෙන ධම්මෙ
විපස්සති ති=විපස්සනා; සමමා පකාරෙති අතිව්වාදිති ජානාති ති=

[] 1. 1. 2. 3. 4 කංචි 2-1, 2. 3. 4 කං. සත්තං. සිතපටිපත්තියං.
1-1. 2. 3. 4 විතාපට්ඨන 3-5 පරිණාමෙති ති

සමපජ්ඣාදී; උපපට්ඨපනෙත සිතුවෙ වීරිං ආරොපණං. විජ්ඣන පනොදො ච්ඡ උපපට්ඨ ධාවනකං කුවටිතතං වීරිං ආරොපණං. විජ්ඣති ත් පනොදො වියං පනොදො; දස්සනලක්ඛණේ ඉන්ද්‍රියං කාරෙහි ති=ඉන්ද්‍රියං; පඤ්ඤාසංඛාරං ඉන්ද්‍රියං=පඤ්ඤාද්වයං; අවිජ්ජාය න කවට්ඨි ති=පඤ්ඤාබලං; කිලෙසවෙජ්ජනවෙය්න පඤ්ඤා ව සන්ධං=පඤ්ඤාසන්ධං; අවප්‍රානතවෙය්න පඤ්ඤා ව පාසාදො=පඤ්ඤාපාසාදො; ආලෝකනවෙය්න පඤ්ඤා ව ආලෝකො=පඤ්ඤාආලෝකො; ඔහාස නවෙය්න පඤ්ඤා ව ඔහාසො=පඤ්ඤාඔහාසො; පජ්ජානනවෙය්න පඤ්ඤා ව පජ්ජානො=පඤ්ඤාපජ්ජානො; පඤ්ඤාවතො හි එකපල භෙතන නිශික්ෂාසා දස්සනසිලොකධාතු එකාලෝකා එකොහාසා එකපජ්ජානා හොති.

තෙනෙනං වුතතං, ඉමෙසු පන තිසු පදෙසු එකපදෙන ජි එතසමිං අන්තේ සිද්ධො යාති පනෙනාති “වතතාරොමෙ භික්ඛවෙ! ආලෝකා, කතමෙ වතතාරො, වන්දලෝකො සුරියාලෝකො අග්ගාලෝකො පඤ්ඤාලෝකො, ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ! වතතාරො ආලෝකා, එතදස්සං භික්ඛවෙ! ඉමෙසං වතුන්නං ආලෝකානං යදිදං පඤ්ඤාලෝකො.” නථා “වතතාරොමෙ භික්ඛවෙ! ඔහාසා=පෙ=වතතාරොමෙ භික්ඛවෙ! පජ්ජානා”ති සත්තානං අප්ඤ්ඤාසංඛාරො සුත්තාති දෙසිතාති; තදනු රුපෙනෙව ඉධාපි දෙසනා කතා අන්තේ හි අනෙකෙහි ආකාරෙහි විභජ්ජමානො සුවිභවෙනා හොති, අඤ්ඤාථා ව අඤ්ඤා බුජ්ඣති අඤ්ඤා ථා ව අඤ්ඤා ති: රතිකරණවෙය්න පන රතිදයකවෙය්න රතිජන කවෙය්න විහරිකතවෙය්න දුලලහපාභුතාවෙය්න අතුලවෙය්න අනොමසත්තපරිභොගවෙය්න ව පඤ්ඤා ව රතනං=පඤ්ඤාරතනං; න තෙන සත්තා මුක්ඛනති සයං වා ආරම්භෙන න මුක්ඛනති ති=අමොහො; බමමච්චයපදං වුතතන්තමෙව, කසමා පනෙනං ථන වුතතනති?, අමො හස්ස මොහපට්ඨපකඛාවදීපනන්තං, තෙනෙනං දීපෙනි, යථායං අමොහො සො න කෙවලං මොහතො අඤ්ඤා ධම්මො, මොහස්ස පන පට්ඨපකො බමමච්චයසංඝාතො අමොහො නාම ඉධ අධිපෙපතො ති. සමමාදිට්ඨි ති යථාවතියාතිකකුසලදිට්ඨි;

ජීවිතින්ද්‍රියනිදොසෙ යො තෙසං. අරුපිනං බමමානං ආයු ති තෙසං සමපසුත්තකානං අරුපබමමානං යො ආයාපනවෙය්න ආයු; තසමිං හි සති අරුපබමමා අයහති ගව්ජනති පවතතනති තසමා ආයු ති වුවති, ඉදමස්ස සභාවපදං; යසමා පනෙනෙ බමමා ආයුසමිං යෙව සති තිට්ඨනති යපෙනති¹ යාපෙනති ඉරියහති වතතනති පාලියනති² තසමා සිති ති ආදීනි වුතතාති, වචනන්තො පනෙත් එතාය තිට්ඨනති ති=සිති; යපෙනති ති=යපනා; නථා සාපනා; එවං බුජ්ඣන්නානං පන වසෙන පුරිමපදෙ රස්සානං කතං, එතාය

ඉරියන්ති=ඉරියනා; වහන්නති=වහනනා; පාලනනති=පාලනා; ජිවනති ඵනෙනා=ජිවිතං; අනුපාලනලක්කණේ ඉදං නාමෙති ජිවිතිර්ඥයං;

තිරිබලනිදේශසෙ යං නයමි. සමයෙති යෙන ධර්මෙන තයමි. සමයෙ; ලිඛිතවිපල්ලායං වා කතා යො ධර්මො තයමි. සමයෙති ජි අනෙ; වෙදිකබ්බො ගිජ්ඣිකබ්බනා ති උපයොගනෙ කරණවචනං, තිරිසිකබ්බසුත්තකං නායදුච්චිතාදිධම්මං තිරියති ජිගුච්ඡති ති අනෙ; පාපකානනති ලාමකානං; අකුසලානං ධම්මානනති අකොසල සමුත්තානං ධම්මානං; සමාපතතිසා ති ඉදම් උපයොගනෙ කරණ වචනං, තෙසං තෙසං ධම්මානං සමාපතතිපටිලාභසම්භිතාවං තිරියති ජිගුච්ඡති ති අනෙ;

ඔහත්පබලනිදේශසෙ ඔහත්පටිකබ්බනා ති හෙතෙතෙ කරණ වචනං, ඔහත්පටිකබ්බසුත්තකෙන ඔහත්පසංගෙහගුනෙන නාය දුච්චිතාදිතා චුත්තපකාරය ව සමාපතතිසා ඔහත්පසංගෙහ ගුනාය ඔහත්පති භාගති ති අනෙ;

අලොහනිදේශසෙ අප්පබ්බතකවසෙන අලොහො; න ප්‍රාහුති ති පි=අලොහො; ඉදමයං සභාවපදං, අප්පබ්බනා ති අප්පබ්බනාකාරෙ; ලොහසම්මිති ප්‍රග්ගලො ප්‍රකීතො නාම; න ලුඛිතො අලුඛිතො; අලුඛිතයං භාවො=අලුඛිතනතං; සාරගපටිකෙට්ඨපතො න සාර ගො ති=අසාරයො; අසාරජ්ජනා ති අසාරජ්ජනාකාරෙ; අසාරජ්ජ නයං භාවො= අසාරජ්ජිතනතං; න අභිජ්ඣායති ති= අභිජ්ඣා; අලොහොකුසලමූලනති අලොහසංඛාතං කුසලමූලං; අලොහො ති කුසලානං ධම්මානං මූලවචයට්ඨන පි=කුසලමූලං; කුසලඤ්ච තං මූල පචයට්ඨන මූලඤ්චා ති පි=කුසලමූලං;

අද්දසනිදේශසෙ අද්දසනකවසෙන අද්දසො; න දුස්සනී ති පි= අද්දසො; ඉදමයං සභාවපදං, අද්දසනා ති අද්දසනාකාරෙ; අද්දසි නයං භාවො=අද්දසිතනතං; බ්‍යාපාදපටිකෙට්ඨපතො න ව්‍යාපාදෙ ති= අබ්‍යාපාදෙ; තොධදුක්ඛපටිකෙට්ඨපතො න බ්‍යාපරේඛා ති=අබ්‍යා පරේඛා; අද්දසසංඛාතං කුසලමූලං අද්දසොකුසලමූලං; තං චුත්තත්තමෙව.

නායපසංගධිනිදේශසාදිසු යස්මා නායො ති තයො ඛකා අධිපෙපතා, තස්මා චෙදනාක්ඛකියො ති ආදි චුත්තං, පසංගහනති ඵතාය තෙ ධම්මා විගතදර්ථා භවනති සමයාසපපතතා ති=සයංගි; දුතියපදං උපසංගවසෙන වඩ්ඪිතං, පසංගහනා ති පසංගහනාකාරෙ; දුතියපදං උපසංගවසෙන වඩ්ඪිතං, පසංගධිසම්බන්ධාය පටිපාසාමතිතයං ඛකිත්තයං භාවො=පටිපාසාමතිතනතං; සම්බපදෙති පී තිණණං ඛකානං කිලෙසදර්ථපටිපසංගධි ඵව කපිතා, දුතියතයෙන විඤ්ඤාණකඛකියා දර්ථපටිපසංගධි කපිතා. ලහුතා ති ලහුතාකාරෙ;

ලභපරිණාමතා හි ලභපරිණාමො එතෙසං බම්මානාහි=ලභපරිණාමා, තෙසං භාවො=**ලභපරිණාමතා**, සිද්ධ සිද්ධං පටිවත්තනාසමත්තා ති පුත්තා හොති. **අදකුන්තතා** හි ගරුතාවපටිකෙබ්බවතමෙහං; අනාර්යතා හි අපේ; **අවික්ඛිතතා** හි මානාදි¹ කිලෙසභාරයා අභාවෙන අථඤ්ඤා; එවං පස්මෙන තිණ්ණං බක්ඛානං ලභ්‍යතාකාරෙ කට්ඨො. උභයෙන විඤ්ඤාණකකික්ඛයා ලභ්‍යතාකාරො කට්ඨො. **චුද්දතා** හි චුද්දභාවො; **මද්දවතා** හි මද්දවං පුට්ඨති සිතිඤ්ඤං මධං; චුද්දතො භාවො=**මද්දවතා**; **අකකල්පතා** හි අකකල්පභාවො; **අකසිතතා** හි අකසිතභාවො; ඉධාපි පුරිමනසෙන තිණ්ණං බක්ඛානං පච්චිමනසෙන විඤ්ඤාණකකික්ඛයා චුද්දභාකාරෙ ව කට්ඨො, **කම්මඤ්ඤාතා** හි කම්මසාධුතා; කුසල ක්‍රියාය වීරියොගකම්මතා හි අපේ; සෙසපද්දායං බ්‍යසජ්ඣවසෙන වසිතිං, පද්දායෙනාපි හි පුරිමනසෙන තිණ්ණං බක්ඛානං පච්චිමනසෙන විඤ්ඤාණකකික්ඛයා කම්මතිසාකාරො ව කට්ඨො.

පගුණතා හි පගුණභාවො; අනාතුරතා තිග්ගිලානතා හි අපේ; සෙසද්දායං බ්‍යසජ්ඣවසෙන වසිතිං. ඉධාපි පුරිමනසෙන තිණ්ණං බක්ඛානං පච්චිමනසෙන විඤ්ඤාණකකික්ඛයා තිග්ගිලානාකාරො ව කට්ඨො. **උජ්ඣතා** හි උජ්ඣභාවො; උජ්ඣතොකාරොන පවත්තන තා හි අපේ; උජ්ඣකයා බක්ඛිතයායා විඤ්ඤාණකකික්ඛයා ව භාවො **උජ්ඣතා**; **අජිමනතා** හි ගොමුත්තවක්ඛනාවපටිකෙබ්බො; **අවක්ඛනා** හි වක්ඛනෙබ්බවක්ඛනාවපටිකෙබ්බො; **අකුට්ඨතා** හි නභගලකොට්ඨවක්ඛනාවපටිකෙබ්බො;

යො හි පාපං කත්වා ව න කරෙමි ති භාසති සො ගන්ත්වා පට්ඨවා සක්කන්තාය ගොමුත්තවක්ඛනා නාම හොති. යො පාපං කරෙන්නො ව භාසාමහං පාපයා හි භාසති, සො යෙතුසෙසන කුට්ඨතාය වක්ඛනෙබ්බවක්ඛනා නාම හොති. යො පාපං කරෙන්නො ව කො පාපයා න භාසෙය්‍යා හි භාසති, සො නාතිකුට්ඨතාය නභගලකොට්ඨවක්ඛනා නාම හොති. යස්ස වා තිණ්ණං පි කම්මද්දාරනි අසුඤ්ඤාති සො ගොමුත්තවක්ඛනා නාම හොති. යස්ස යාති කාතිපි දො සො වක්ඛනෙබ්බවක්ඛනා නාම, යස්ස යං කිස්සුම් එකං සො නභගලකොට්ඨවක්ඛනා නාම, දීඝභාණතා පනාහු: එකවෙවා හිකුට්ඨ පඨමවයෙ එකවිසතිසා අනෙසනාසු ඡස්ස ව අගොවරෙසු වරති, අයං ගොමුත්තවක්ඛනා නාම, එකො පඨමවයෙ වතුපාරිසුද්ධිසීලං පරිපුරෙති, ලජ්ජා කුකකුච්චකො සිකිකාකාමො හොති, මණ්ඩිමවයපච්චිමවයෙසු පුරිමසද්දො, අයං වක්ඛනෙබ්බවක්ඛනා නාම, එකො පඨමවයෙ මණ්ඩිමවයෙ පි වතුපාරිසුද්ධිසීලං පුරෙති, ලජ්ජා කුකකුච්චකො සිකිකාකාමො හොති, පච්චිමවයෙ පුරිමසද්දො, අයං නභගලකොට්ඨවක්ඛනා නාම තස්ස කිලෙසවසෙන, එවං වක්ඛයා පුග්ගලයා භාවො ජිමනතා වක්ඛනා කුට්ඨතා හි වුට්ඨති. තාසං පටිකෙබ්බවසෙන **අජිමනනාදිකා** වුත්තා, බක්ඛාධිධං, නාම දෙසනා කතා, බක්ඛානං

හි එකා අජ්ඣන්තාදිනා නො පුග්ගලස්සා හි, එවං සමෙබ්බි පි ඉමෙහි පදෙහි පුරිමකයෙන තිණ්ණං බ්බානං පච්චිමනගෙන විඤ්ඤාණකක ඤායා හි අරුපිනං ධම්මානං නිකක්ඛිලෙසනාය උජ්ජනාකාරෙ ව කපි තො හි වෙදිතබ්බො. ඉදුති යවායං යෙවාපනා ති අප්පනාචාරෙ චුතෙතා. තෙන ධම්මද්දෙසවාරෙ දක්ඛිතානං යෙවාපනානං යෙව සමෙබ්බතො නිද්දෙසො කපිතො ගොතී හි.

නිද්දෙසවාරකථා නිමිත්තා.

එතතාව්වා පුච්ඡා සමයනිද්දෙසො ධම්මද්දෙසො අප්පනා හි උද්දෙසවාරෙ චතුති පරිචේතදෙහි, පුච්ඡා සමයනිද්දෙසො ධම්ම නිද්දෙසො අප්පනා හි නිද්දෙසවාරෙ චතුති පරිචේතදෙහි හි අධිපරි චේතදපතිමණ්ඩිතො ධම්මවචන්දනාවාරෙ නිමිත්තො ගොතී.

ඉදුති තසමිං ඛො පන සමසෙ වත්තාගෙ බ්බා ගොතී හි සමග්ගවාරෙ අරඤ්ඤා. සො උද්දෙස නිද්දෙස පටිනිද්දෙසානං වසෙන තිවිධො ගොතී. තත් තසමිං ඛො පන සමසෙ වත්තාගෙ බ්බා හි එවමාදිකො උද්දෙසො [කතමෙ තසමිං සමසෙ වත්තාගෙ බ්බා හි ආදිකො නිද්දෙසො.] කතමො තසමිං සමසෙ වෙදනා කකඤ්ඤා හි ආදිකො පටිනිද්දෙසො හි වෙදිතබ්බො. තත් උද්දෙස වාරෙ වත්තාගෙ බ්බා හි ආදයො තෙවීසති කොට්ඨාසා ගොතති, තෙසං එවමෙතො වෙදිතබ්බො. තසමිං සමසෙ කාමාවචරං පඨමං මහාකුසලවිතතං උපපජ්ජති. යෙ තසමිං සමසෙ විත්තමග්ගවසෙන උපපන්නා සපෙකා යෙවාපනතෙ පාළිං ආරුද්ධා අතිරෙක පණ්ණාස ධම්මා තෙ සබ්බෙ පි සමග්ගමානා රුසට්ඨන වත්තාගෙ ව බ්බා ගොතති. ගෙට්ඨා චුතෙතන අයතනට්ඨන දෙව අයසනානි ගොතති. සභාවට්ඨන සුඤ්ඤතට්ඨන නික්ඛායනට්ඨන [දෙව ව ධාතුසො ගොතති. පච්චයසඤ්ඤානෙත අභරණට්ඨන] තසො වෙත් ධම්මා ආභාග් ගොතති. අවසෙසා නො අභාරා කිං පනෙතෙ අඤ්ඤ මඤ්ඤස්ස වා තංසමුට්ඨානරූපස්ස වා පච්චයා ත ගොතති ති?, නො ත ගොතති. ඉමෙ පන තථා ව ගොතති අඤ්ඤථා වාති සමානෙ පි පච්චයෙත් අතිරෙකපච්චයා ගොතති, තසමා ආභාග් හි චුතතා. කථං? එතෙසු හි එස්සානාගෙ යෙසං ධම්මානං අවසෙසා විත්ත වෙතයිකා පච්චයා ගොතති තෙසඤ්ඤ පච්චයො ගොතී තිස්සො ව වෙදනා ආහරති; මනොසඤ්ඤාතනාභාගෙ තෙසඤ්ඤ පච්චයො ගොතී, [තයො ව භවෙ ආහරති. විඤ්ඤාණාගෙ තෙසඤ්ඤ පච්චයො ගොතී] පටිසංකිතාමරූපඤ්ඤ ආහරති; නනු ව සො විපාකො ව, ඉදං පන කුසලවිඤ්ඤාණනති? කිඤ්චාපි කුසලවිඤ්ඤාණං තංසරිකකතාය පන විඤ්ඤාණාගෙත්ථ චුතතං. උපත්ථගතට්ඨන වා ඉමෙ තයො ආහාර හි චුතතා. ඉමෙ හි සමපසුතතකධම්මානං කබ්බිකාරුභාගෙ විස

රූපකායෙහි උපත්ථිතතාවයා හොනති, තෙනෙව වුත්තං “අරු පිතො ආහාරං සමපසුත්තාසානං ධම්මානං භංසමුද්ධානානඤ්ච රූපානං ආහාරපච්චයෙන පච්චයා”ති.

අපරෙ නයො, අරුඤ්ඤානසන්නතියා විසෙසපච්චයත්තා කබලී කාරුහාරෙ ව ඉමෙ ව නයො ධම්මා ආහාරං ති වුත්තා. විසෙසපච්චයො ති-කබලීකාරුහාරහකුට්ඨානං සත්තානං රූපකායෙහි කබලීකාරෙ ආහාරෙ, නාමිකායෙ වෙදනාය එසො, විඤ්ඤාණං මනෝසඤ්ච තනා, නාමරූපං විඤ්ඤාණං, යථා “සෙය්‍යථාපි තිකඛවෙ! අයං කායො ආහාරධර්මිකො ආහාරං පටිච්ච තිධර්මි අනාහාරෙ නො තිධර්මි, තථා එසංපච්චයා වෙදනා සංඛාරපච්චයා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණ පච්චයා නාමරූප”නති. අධිපතියධෙවන පන අධෙව ධම්මා ඉන්ද්‍රියානි හොනති න අවසෙසා, තෙන වුත්තං “අධිප්පියානි හොනති”ති උපතිරුක්ඛායනධෙවන පඤ්චෙව ධම්මා කුසාලානි හොනති, තෙන වුත්තං පඤ්චබ්බිකං කුසාලං හොති ති. නියානනධෙවන ව හෙවධෙවන ව පඤ්චෙව ධම්මා මහාසානි හොනති. තෙන වුත්තං පඤ්චබ්බිකො මහෙසා හොති ති. කිඤ්චාපි හි අධර්මිකො අරියමයො, ලොකිය විතෙත පන එකකමෙ තියො වීරතියො න ලබ්භනති. තස්මා පඤ්චබ්බිකො ති වුත්තො.

නනු ව “යථාගතමයො ති ඛො තිකඛු! අරියසොත්තං අධර්මිකායා මහෙසා අධිවචන”නති ඉමසම්. සුත්තෙ යථෙව ලොකුත්තර මයො අධර්මිකො, පුබ්බසාගවිපස්සනාමයො පි තථෙව අධර්මිකො ති, යථාගතමයාවනෙන ඉමස්සත්තං දිට්ඨතත්තා ලොකිය මහෙසා පි අධර්මිකෙන හවිතබ්බනති?, න හවිතබ්බං, අයං හි සුත්තනතිකදෙසනා නාම පරියායදෙසනා, තෙනාහ “පුබ්බෙව ඛො පනස්ස කායකමං වට්ඨකමං ආථවො සුපරිසුද්ධො හොති ති අයං පන නිපපරියායදෙසනා. ලොකියවිත්තසම්මං හි තියො වීරතියො එකකමෙ න ලබ්භනති තස්මා පඤ්චබ්බිකො ව වුත්තො ති. අකමපි යධෙවන පන සත්තෙ ව ධම්මා බලානි හොනති, මුලධෙවන නයො ව ධම්මා සෙත්තු; පුසනධෙවන එකො ව ධම්මො ඵසො; වෙදසිතධෙවන එකො ව ධම්මො වෙදනා; සඤ්ජානනධෙවන එකො ව ධම්මො සඤ්ඤා; සඤ්ඤානනධෙවන එකො ව ධම්මො වෙදනා; විත්තවිචිත්තධෙවන එකො ව ධම්මො විත්තං; රුසධෙවන වෙව වෙදසිතධෙවන ව එකො ව ධම්මො වෙදනාකමයො; රුසධෙවන ව සඤ්ජානනධෙවන ව එකො ව ධම්මො සඤ්ඤාකමයො; රුසධෙවන ව අභිසංඛරණධෙවන ව එකො ව ධම්මො සංඛාරකමයො; රුසධෙවන විත්තවිචිත්තධෙවන ව එකො ව ධම්මො විඤ්ඤාණකමයො; විජානනධෙවන වෙව හෙධො වුත්ත ආයතනධෙවන ව එකමෙව මනාසනා; විජානනධෙවන අධිපතියධෙවන ව එකමෙව මනිප්පියං; විජානනධෙවන ව සභාවසුඤ්ඤා නිස්සත්තධෙවන ව එකො ව ධම්මො මනෝවිඤ්ඤාණධාතු නාම හොති, න අවසෙසා, යථෙවන පන විත්තං යථාවුත්තෙන අත්තෙ

අවසෙසා සබ්බෙ පි ධම්මා එකං ධම්මාසන්නතෙව එකා ව ධම්මධාතු යෙව හොති ති. **සෙ වා පන නසමිං සමසෙ ති** ඉමිනා පන අපඤ්ඤා වාරෙත ඉධා පි හෙට්ඨා වුත්තා යෙවාපනතා සබ්බතිතා ව, යථා ව ඉධ එවං සබ්බත්ථ; ඉතො පරං හි එත්තකල්පි න විචාරසිත්තාම, තිද්දෙස පටිතිද්දෙසවාරෙසු හෙට්ඨා වුත්තනායෙනෙව අන්තො වෙදිතබ්බො.

සබ්බසවාගේ නිවසිතො.

කොට්ඨාසවාරෙ ති පි එත්තෙව නාම.

ඉද්දති **නසමිං වො පන සමසෙ ධම්මා හොනති** ති සුඤ්ඤචාරෙණ ආරංඝ්වා; සො උදෙස තිද්දෙස වසෙන ද්විධා වච්ඡිතො¹, තත්ථ උදෙසවාරෙ **ධම්මා හොනති** ති ඉමිනා සද්ධිං චතුර්විසති කොට්ඨාසා හොනති. සබ්බකොට්ඨාසෙසු ඵ වත්තාරෙ ඥෙව තයො ති ගණන පරිච්ඡේදෙන වුත්තො. තසමා? සබ්බසවාරෙ පරිච්ඡින්නත්තා, තත්ථ පරිච්ඡින්නධම්මා යෙව හි ඉධා පි වුත්තො. න හෙත්ථ සත්තො වා භාවො වා² අත්තො වා උපලබ්ධති. ධම්මා වා එතෙ ධම්මත්තො අසාර අපරිණාය කා ති ඉමිත්තා සුඤ්ඤතාය දිපත්තං වුත්තො. තසමා එවමෙත්ථ අන්තො වෙදිතබ්බො, යසමිං සමසෙ කාමාවචරං පඨමං මහාකුසලවිත්තං උපපජ්ජති, තසමිං සමසෙ විත්තබ්බවසෙන උපපන්නා අතිරෙක පණණාසධම්මා සභාවට්ඨෙන ධම්මා එව හොනති න අඤ්ඤා කොටි සත්තො වා භාවො වා පොසො වා පුග්ගලො වා හොති ති. තථා රුසට්ඨෙන බ්බො ව හොනති ති, එවං පුරිමනායෙනෙව සබ්බපදෙසු අත්තොපනා වෙදිතබ්බො. යසමා පන ක්කිත්තො අඤ්ඤා ක්කිත්තො මග්ගතො වා අඤ්ඤා මග්ගතො නැව් තසමා ඉධ ක්කිත්තො හොති මග්ගතො හොති ඉවෙව වුත්තං, උපතිජ්ඣායනට්ඨෙන හි ක්කිත්තෙව හෙතිට්ඨෙන මග්ගතො හොති, න අඤ්ඤා කොටි සත්තො වා භාවො වා ති එවං සබ්බපදෙසු අත්තොපනා කාතබ්බො. තිද්දෙසවාරෙ උත්තානන්තො යෙවා ති.

සුඤ්ඤචාරෙගේ නිවසිතො

නිවසිතා ව තිති මහාවාරෙගි මණ්ඩවො නිද්ධිමයා පඨම විත්තයා අත්ථවණ්ණනා.

ඉද්දති දුතියවිත්තාදීති දසෙකං කතමෙ ධම්මා ති ආදි ආරභං, තෙසු සබ්බෙසු පි පස්මවිද්ධෙ දුත්තනායෙනෙව තයො තයො මහා වාර වෙදිතබ්බො, න කොට්ඨෙසු මහාවාර එව පස්මවිත්තෙ වුත්ත සද්දිසානං සබ්බපදනං අන්තො පි වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉතො පරමෙ අප්පබ්බපදවණ්ණනං යෙව කරිත්තාම. ඉමයමිං පන තාව දුතිය විත්තතිද්දෙසෙ **සසම්මාපරනා** ති ඉදමෙව අප්පබ්බං, තත්තන්තො සස සම්මාපරනාති=සසම්මාපරං, තෙන **සසම්මාපරනා**; සඋත්තාහොන

1-1, 2, 3, 4 ද්විධා වච්ඡිතො

2-1, 2, 3, 4 භාවතො භාවො

සපයොගෙන සඋපායෙන පවටයගගණෙනා ති අනේ; යෙන ති ආරමමණදිනා පවටයගගණෙන පඨමං මහාවිතතං උපපජ්ජති නෙනෙව සපයොගෙන සඋපායෙන ඉදං උපපජ්ජති, තසෙවං උපපන්නි වෙදිතබ්බං- ඉධෙකාවෙවා භික්ඛු විහාරපවටනෙත වසමා නො වෙතිසවගණිසමමජ්ජනවෙලාය වා පේරුපට්ඨානවෙලාය වා සමපන්නාය බවමසවගණිදිවසෙ වා සමපනෙත මහං ගතත්වා පවටා ගච්ඡන්තො අතිදුරං හට්ඨස්සති න ගමිස්සාමි ති විනෙතත්වා පුන විනෙතස්සි භික්ඛුස්ස නාම වෙතිසවගණං වා පේරුපට්ඨානං වා බවම සවණං වා අගනතුං අසාරුපසං ගමිස්සාමි ති ගච්ඡති. තසෙවං අතතතො වා පයොගෙන පරෙන වා වතතාදිනං අකරණෙ ව ආදිතවං කරණෙ ව ආතිසංසං දසෙත්වා ඔවද්දයමානස්ස තිස්සතවසෙනෙව වා එති ඉදං කරෙහි ති කාරියමානස්ස උපපන්නං භුසලවිතතං සසබ්බා රෙන පවටයගගණෙන උපපන්නං නාම හොති ති.

දුතිසවිතතං නිබ්බිතං.

තතිසෙ ඤාණෙන විපපයුත්තනති ඤාණවිපපයුත්තං; ඉදමපි ති ආරමමණෙ හට්ඨපහට්ඨං හොති, පරිච්ඡිද්දනකඤාණං පනෙත්ථ න හොති, තස්මා ඉදං දහරකුමාරකානං භික්ඛුං දිස්වා අයං පේරෙ මග්ගනති වද්දනකාලෙ, තෙනෙව තයෙන වෙතිසවද්දනබවමසවණ කාලාදීසු ව උපපජ්ජති ති වෙදිතබ්බං. පාලියං පනෙත්ථ සහත්තු ආනෙසු පඤඤ පරිභායති සෙසං පාකතිකමෙවා ති.

තතිස විතතං.

වතුත්ථවිතෙන පි එසෙව තයො, ඉදං පන සසබ්බාරෙනාති වචනතො යද මාතාපිතරෙ දහරකුමාරකෙ සීසෙ ගගෙත්වා වෙතිසා දීති වද්දපෙනති, තෙ ව අනාපිකා සමානා පි හට්ඨපහට්ඨං ව වද්දනති, එවරුපෙ කාලෙ ලබ්බති ති වෙදිතබ්බං.

පඤ්ඤමෙ උපෙකබ්බාසගගනති උපෙකබ්බාවෙදනාය සමපයුත්තං; ඉදං ති ආරමමණෙ මජ්ඣගතං හොති, පරිච්ඡිද්දනකඤාණං පනෙත්ථ හොති යෙව, පාලියං පනෙත්ථ ක්කිතවතුකෙක උපෙකබ්බා හොති ඉත්ඤ්ඤාධිකෙ උපෙකඤ්ඤායං හොති ති එත්වා සබ්බෙසමපි වෙදනාදි පදනං තිඤ්ඤෙසා සාතාසාතසුබ්බසුබ්බපටිකෙබ්බපටිසෙත දෙයනං කත්වා අදුක්ඛමසුබ්බවෙදනා කපිතා, තස්මා මජ්ඣගතලක්ඛණෙ ඉද්දමා කාරණවසෙන උපෙකඤ්ඤායො වෙදිතබ්බො. පදපටිපාටියා ව එකස්මිං ආනෙ පිති පරිච්ඡිද්දනං, තස්මා විතතබ්බවසෙන පාලිං ආරුලුතා පඤ්ඤපණ්ණාසෙව බවමා හොතති; තෙසං වසෙන සබ්බකොට්ඨාසෙසු සබ්බවාරෙසු ව විතිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

ජට්ඨසත්තමිද්ධමාති දුතිසත්තිසවතුත්ථසු වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බාති, කෙවලං ති ඉමෙසු වෙදනාපරිවත්තනඤ්ඤව පිති

පරිභානඤ්චි හොති, සෙසං සද්ධිං උපාතතිතයෙන තාදිසමෙව,
කරුණාමුදිතාපරිකම්මකාලෙ පිති ඉමෙසං උපාතති මහාඅධිකථායං
අනුඤ්ඤතා එව. ඉමාති අධි කාමාවචරකුසලවිතතාති නාම.

තාති සබ්බාති පි දසති පුඤ්ඤකිරියවන්ත්ති දීපෙතබ්බාති, කථං?
දුතමයං¹ පුඤ්ඤකිරියවන්ත්ති, සිලමයං- භාවනාමයං- අපවිතිසහගතං-
වෙය්‍යාවච්චසහගතං- පතතානුප්පදානං- අබ්හන්‍රමොදනං- දෙසනා
මයං- සවණමයං- දිට්ඨිඡ්‍රිකම්මං පුඤ්ඤකිරියවන්ත්ති, ඉමාති දස පුඤ්ඤ
කිරිය වන්ත්ති නාම; තත් දුතමෙව දුතමයං, පුඤ්ඤකිරියා ව සා තෙසං
තෙසං ආතිසංඝාතං වන්ත්ති වාති=පුඤ්ඤකිරියවන්ත්ති; සෙසෙසු පි එසෙව
නගො. තත් විවරදීපු වතුපු පච්චයෙසු රූපාදීපු වා ඡපු ආරම්ම
ණෙසු අනාදීපු වා දසසු දුතවන්ත්ති තං තං උදනායා තෙසං තෙසං
උපාදනතො පටිභාය පුබ්බභාගෙ පරිච්චාගකාලෙ පච්ඡා සොමනස්ස
විතෙතන අනුසාරණකාලෙ වාති තිසු කාලෙසු පවතතා වෙනතා
දුතමයං පුඤ්ඤකිරියවන්ත්ති නාම.

පඤ්චසිලං අධිසිලං දසසිලං සමාදියනනස්ස පබ්බජිත්තාමි ති
විහාරං ගච්ඡන්තස්ස පබ්බජනනස්ස මනෝරථං මන්තං පාපෙත්වා
පබ්බජිතො වතමි සාධු සුට්ඨි ති ආවජේරන්තස්ස පාතිමොක්ඛං
සංවරනනස්ස විවරදගො පච්චයෙ පච්චවෙකනනනස්ස ආපාඨගනෙසු
රූපාදීපු වක්ඛුථාරාදීනං සංවරනනස්ස ආර්ථං සොධෙනස්ස ව
පවතතා වෙනතා සිලමයං පුඤ්ඤකිරියවන්ත්ති නාම.

පටිසම්මදුතයෙන වුතෙතන විපස්සනාමිගෙතන වක්ඛුං අනිච්චතො
දුක්ඛතො අනත්තතො භාවෙනනස්ස=පෙ=මනං-රූපෙ=පෙ=ධමම=
වක්ඛු විඤ්ඤාණං=පෙ=මනො විඤ්ඤාණං=වක්ඛුසම්මසං=පෙ=මනො
සම්මසං=වක්ඛුසම්මසංඡං වෙදනං=පෙ=මනොසම්මසංඡං වෙදනං
=පෙ=රූපඤ්ඤා=පෙ=ඡරමරණං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො
භාවෙනනස්ස පවතතා වෙනතා, අධිතිංසාය වා ආරම්මණෙසු අපඤ්ඤා
අප්පතතා සබ්බා පි චෙතනා භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවන්ත්ති නාම.

මහලුකං පන දිට්ඨා පච්චුග්ගමනපතතච්චරපටිග්ගභණ අනිච්චාදන
මිග්ගසම්පදානාදිවසෙන අපවිතිසහගතං වෙදිතබ්බං. බුද්ධිතරුතං වතන
පටිවතතිකරණවසෙන ගාමං පිණ්ඩාය පටිට්ඨං භික්ඛුං දිට්ඨා පතතං
ගහෙත්වා ගාමෙ භික්ඛං සමාදපෙත්වා උපසංභරණවසෙන ගච්ඡ භික්ඛු
නං පතතං ආහර ති සුත්වා චෙගෙන ගතත්වා පතතහරණාදිවසෙන ව
කායවෙය්‍යාවටික කාලෙ වෙය්‍යාවච්චසහගතං වෙදිතබ්බං.

දුතං දත්වා ගතිදීති පුජං කත්වා අසුභස්ස නාම පතති හොතු ති වා
සබ්බසත්තානං හොතු ති මා පතති. දදතො පතතානුප්පදානං වෙදි
තබ්බං. කිං පතෙතං පතති. දදතො පුඤ්ඤකම්මයො හොති?ති, න
හොති, යථා පන එකං පදීපං ජාලෙත්වා තතො දීපසහස්සං ජාලෙ
නනස්ස පඨමදීපො ධිණො ති න වතනබ්බං, පුරිමාලොකෙන පත

සද්ධිං පච්ඡිමාලොකො එකතො හුඬා අතිමහා භොති, එවමෙව පතති. දදතො පරිනාති නාම තස්මි වඩ්ඪි යෙව පත භොති ති වෙදිතබ්බො.

පරෙහි දිත්තාය පතතියා වා අඤ්ඤාය වා පුඤ්ඤාකිරියාය සාධු සුද්ධි ති අනුමොදනවසෙන අබ්බනුමොදනං වෙදිතබ්බං. එකො එවං ධම්මකවිභො නි මං ජාතිස්සනති ති ඉච්ඡාය ධර්මා ලාභගරුකො හුඬා දෙසෙති, තං න මහපථලං, එකො අත්තතො පගුණං ධම්මං අපච්චා සිංසමානො විමුක්තායතනසිසෙක පත පරෙසං දෙසෙති ඉදං දෙසනා මයං පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡා නාම, එකො සුඤ්ඤානො ඉති මං සංඛ්ඤා ති ජාතිස්සනති ති සුඤ්ඤා, තං න මහපථලං, එකො එවං මෙ මහපථලං හවිස්සති ති තිත්ථරණෙන මුද්ධිතෙන ධම්මං සුඤ්ඤා, ඉදං සචණ මයං පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡා නාම, දිට්ඨිං උජුං කරුණන්තස්ස දිට්ඨිඤ්ඤාමං පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡා නාම. දිසභාණකා පනාහු “දිට්ඨිඤ්ඤාමං සබ්බෙසං නියමලක්ඛණං, සං කිංචි පුඤ්ඤං කරුණන්තස්ස හි දිට්ඨියා උජුක භාවෙතෙව මහපථලං භොති”ති.

එතෙසු පත පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡාසු දුතමයං තාව දුතං දස්සාමි ති විනේතන්තස්ස උපපජ්ජති, දුතං දදතො උපපජ්ජති, දිත්තං මෙ ති පච්චවේකකන්තස්ස උපපජ්ජති, එවං පුබ්බවේතනා මුක්ඛතවේතනා අපරවේතනා ති තිස්සො පි වේතනා එකතො කඬා දුතමයං පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡා නාම භොති. සීලමයනති සීලං පුරෙස්සාමි ති විනේතන්තස්ස උපපජ්ජති, සීලපුරණකාලෙ උපපජ්ජති, පූරිතං මෙ ති පච්චවේකකන්තස්ස උපපජ්ජති ති, තා සබ්බා පි එකතො කඬා සීලමයං පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡා නාම භොති=පෙ=දිට්ඨිඤ්ඤාමං දිට්ඨිං උජුං කරුණන්තස්ස විනේතන්තස්ස උපපජ්ජති, දිට්ඨිං උජුං කරුණන්තස්ස උපපජ්ජති, දිට්ඨි මෙ උජුකා නතා ති පච්චවේකකන්තස්ස උපපජ්ජති, තා සබ්බා පි එකතො කඬා දිට්ඨිඤ්ඤාමං පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡා නාම භොති.

සුතෙන පත තිණ්ඨි යෙව පුඤ්ඤාකිරියවච්ඡාති ආගතාති, තෙසු ඉතරෙසව්ඨි සංඛ්‍යායො වෙදිතබ්බො; අපච්ඡිවේයසාවච්චාති හි සීලමයෙ සංඛ්‍යායං ගච්ඡති. පතනාහු පපදනඅබ්බනුමොදනාති දුතමයෙ, දෙසනා සචණ දිට්ඨිඤ්ඤාමං භාවනාමයෙ, යෙ පත දිට්ඨිඤ්ඤාමං සබ්බෙසං නියමලක්ඛණනති වදන්ති, තෙසං තං තිසු පි සංඛ්‍යායං ගච්ඡති, එව මෙතාති සබ්බෙපතො තිණ්ඨි හුඬා විත්ථරතො දස භොතති.

තෙසු දුතං දස්සාමි ති විනේතන්තො අට්ඨන්තං කාමාවචරකුසල විත්තානං අඤ්ඤාතරෙතෙව විනේතති, දදමානො පි තෙසං යෙව අඤ්ඤාතරෙන දෙති, දුතං මෙ දිත්තනති පච්චවේකකන්තො පි තෙසං යෙව අඤ්ඤාතරෙන පච්චවේකකති. සීලං පුරෙස්සාමි ති විනේතන්තො පි තෙසං යෙව අඤ්ඤාතරෙන විනේතති, සීලං පුරෙත්තො පි තෙසං යෙව අඤ්ඤාතරෙන පුරෙති. සීලං මෙ පූරිතනති පච්චවේකකන්තො පි තෙසං යෙව අඤ්ඤාතරෙන පච්චවේකකති. භාවනං භාවෙස්සාමි ති විනේතන්තො පි තෙසං යෙව අඤ්ඤාතරෙන විනේතති, භාවෙත්තො පි

තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන භාවෙනි, භාවතා මෙ භාවිතා නි පච්ච වෙකකනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන පච්චවෙකකති. ජෙට්ඨාප විතිකමමං කරිඤ්ඤාමිති විනොතනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන විනොතනි, කරොනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන කරොති, කතං මෙ නි පච්චවෙකකනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන පච්චවෙකකති. නායවෙය්‍යාවටිකකමමං කරිඤ්ඤාමිති විනොතනොතා පි කරොනොතා පි කතං මෙ නි පච්චවෙකකනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන පච්ච වෙකකති, පතතිං දඤ්ඤාමිති විනොතනොතා පි දදනොතා පි දින්නං මෙ නි පච්චවෙකකනොතා පි පතතිං වා සෙසකුසලං වා අනුමොදිඤ්ඤාමිති විනොතනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන විනොතනි, අනුමොද නොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන අනුමොදනි, අනුමොදිතං මෙ නි පච්චවෙකකනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන පච්චවෙකකති. ධම්මං දෙසිඤ්ඤාමිති විනොතනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන විනොතනි, දෙසෙතොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන දෙසෙති, දෙසිතො මෙ නි පච්චවෙකකනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන පච්චවෙකකති. ධම්මං සොඤ්ඤාමිති විනොතනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන විනොතනි, සුඤ්ඤතොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන සුඤ්ඤාති, සුතො මෙ නි පච්ච වෙකකනොතා පි සුතං යෙව අඤ්ඤතරෙන පච්චවෙකකති. දිට්ඨිං උජ්ජනං කරිඤ්ඤාමිති විනොතනොතා පි තෙසං යෙව අඤ්ඤතරෙන විනොතනි, උජ්ජං කරොනොතා පන වතුඤ්ඤාමිති සුඤ්ඤතොතා අඤ්ඤතරෙන කරොති, දිට්ඨි මෙ උජ්ජනා කතා නි පච්චවෙකකනොතා අධින්නං අඤ්ඤතරෙන පච්චවෙකකති.

ඉමස්මිං ධාතෙ වතතාරි අනන්තාති නාම ගතිතානි, වතතාරි හි අනන්තාති- ආකාශො අනන්තො, වක්කවාලාති අනන්තාති, සත්ත නිකායො අනන්තො, බ්‍රහ්මස්මිං අනන්තං, ආකාශස්ස හි පුරප්පිමාය දිශාය වා පච්චික්ඛිතතරදකඛිණස්ස වා එතතතාති වා යොජනසතාති එතතතාති යොජනසහස්සාති නි පරිවෙජ්ජෙ නච්චි, සිනෙරුමතතමපි අයොකුටං පඨවිං ද්විධා කතා භෙට්ඨා ඛිතතං හෙය්‍යෙට්ඨ¹ නො පතිට්ඨං ලභෙට්ඨ, එවං ආකාශං අනන්තං නාම. වක්කවාලාතමපි සතෙහි වා සහයෙහි වා පරිවෙජ්ජෙ නච්චි, සවෙ පි හි අකතිට්ඨ භවතෙ නිබ්බතතා දළහධ්මධ්මනුග්ගහස්ස ලුහුකෙන අසනෙන තිරියං තාලව්‍යං අතික්කමනමතෙතන කාලෙන වක්කවාලසහයහස්ස අතික්කමනසමිත්තෙතන ජවෙන සමිත්තොගතා වතතාරො මහාබ්‍රහ්මානො වක්කවාලපරියන්තං පසයිඤ්ඤාමාති තෙන ජවෙන ධාවෙය්‍යං වක්කවාල පරියන්තං අදිට්ඨාව පරිතිබ්බායෙය්‍යං, එවං වක්කවාලාති අනන්තාති නාම. එතතකෙසු පන වක්කවාලෙසු උදකට්ඨකට්ඨකසහයො පමාණං නච්චි, එවං සත්තනිකායො අනන්තො නාම, තතො පි බ්‍රහ්මස්මිං අනන්තමෙව, එවං අපරිමාණස්ස වක්කවාලෙසු අපරිමාණා නං සත්තානං කාමාවචරසොමනස්සසහයස්සමප්පත්තඅසඛිධාරික

කුසලවිතතාති එකසං බහුති උපපජ්ජති, බහුතමපි බහුති උපපජ්ජති, තාති සබ්බාති පි කාමාවචරවෙය්න සොමනස්සසහගතවෙය්න සද්දුක්ඛපසුත්තවෙය්න අසඬාරිකවෙය්න එකත්තං ගවජ්ජති, එකමෙව සොමනස්සසහගතං තිහෙතුකං අසඬාරිකං මහාවිත්තං හොති, තථා සසඬාරිකං මහාවිත්තං=පෙ=තථා උපෙක්ඛාසහගතං සද්දුක්ඛවිපසුත්තං දරිහෙතුකං සසඬාරිකවිත්තනති, එවං සබ්බාති පි අපරිමාණෙසු වක්ඛවාලෙසු අපරිමාණානං සත්තානං උපපජ්ජමානාති කාමාවචරකුසලවිතතාති සමාසමවුද්ධො මහාතුලාය තුලයමානො වියතුමෙව¹ පක්ඛිපිත්වා මිත්තමානො විය සබ්බසද්දුත්තසද්දුණෙන පරිවර්තීති² අවෙය්ව තාති ති සරික්ඛවෙය්න අවෙය්ව කොට්ඨාසෙ කත්වා දසෙසසි.

පුත ඉමසමිං ණානෙ ඡබ්බිධෙන පුද්දසුදුසුගතං නාම ගතිතං. පුද්දසුදුං හි අපි සසඬාරං, අපි පරඬාරං, අපි සාගතීකං, අපි ආණ්ඩකං, අපි සමපජානකතං, අපි අසමපජානකතනති, තත්ථ අත්තනො බලමතාය කතං සසඬාරං නාම, පරං කරුණෙනං දිස්වා කතං පරඬාරං නාම, සහජේත කතං සාගතීකං නාම, ආණ්ඩපෙත්වා කාරිතං ආණ්ඩකං නාම, කමමඤ්චි ඵලඤ්ච සද්දුගිත්වා කතං සමපජානකතං නාම, කමමපි ඵලමපි අජාතිත්වා කතං අසමපජානකතං නාම; තෙසු සසඬාරං කරුණෙනා පි ඉමෙසං අවර්තනං කුසලවිතතානං අසද්දුත්තරෙනෙව කරුහි, පරඬාරං කරුණෙනා පි සහජේත කරුණෙනා පි ආණ්ඩපෙත්වා කරුණෙනා පි ඉමෙසං අවර්තනං කුසලවිතතානං අසද්දුත්තරෙනෙව කරුහි, සමපජානකරණං පන වතුහි සද්දුක්ඛපසුත්තනති හොති, අසමපජානකරණං වතුහි සද්දුක්ඛවිපසුත්තනති.

අපර පි ඉමසමිං ණානෙ වතස්සො දත්තිණාවිපුද්ධියො ගතිතා පච්චයානං බලමිකතා වෙනනාමගතනං වජ්ඣසමපත්ති ගුණාතිරේඛනාති, තත්ථ බලමෙන සමෙන උපපන්නා පච්චයා බලමිකා නාම, සද්දුගිත්වා ඔක්කපෙත්වා දදතො පන වෙනනාමගතනං නාම හොති, ඛිණ්ණසමභාවො වජ්ඣසමපත්ති නාම, ඛිණ්ණසවස්සෙව තිරුධා වුට්ඨිතභාවො ගුණාතිරේකතා නාම, ඉමාති වත්තාරි සමොධානෙත්වා දුකුං සකෙකාන්තස්ස කාමාවචරං කුසලං ඉමසමිං යෙව අත්තභාවෙ විපාකං දෙති, පුණ්ණකසෙට්ඨි කාකවලිය සුමනමාලාකාරදීනං විය.

සඬොපනො පනෙතං සබ්බමපි කාමාවචරකුසලවිත්තං විත්තනති කරිත්වා විත්තවිවිතවෙය්න එකමෙව හොති, වෙදනාවසෙන සොමනස්සසහගතං උපෙක්ඛාසහගතනත් දුට්ඨං හොති, සද්දුක්ඛිත්තති දෙසනාවසෙන වතුබ්බිධං හොති, සොමනස්සසහගතං සද්දුක්ඛපසුත්තං අසඬාරිකං මහාවිත්තං හි උපෙක්ඛාසහගතං සද්දුක්ඛපසුත්තං අසඬාරිකමහාවිත්තඤ්ච සද්දුක්ඛපසුත්තවෙය්න අසඬාරිකවෙය්න ව එකමෙව හොති, තථා සද්දුක්ඛපසුත්තං සසඬාරිකං

සද්ධා විපසායනං අසඛාරිකං සද්ධා විපසායනං සසඛාරිකසද්ධා නි එවං
සද්ධා විභතතිදෙසනාවසෙන වතුබ්බිබ්බෙ පනෙනසමිං අසඛාරසඛාර
විභතතිතො වහනාරි අසඛාරිකාති වහනාරි සසඛාරිකාති නි අපේඛව
කුසලවිතතාති හොනති, තාති යථාවතො සද්ධා හගවා සබ්බසද්ධ
ගණිවරෙ මුතිසෙසෙධා අවිකඛති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති
විවරති විභජති උත්තානිකරොති නි.

**අත්සාලිනියා බම්බසඛගඛකථාස නාමාවචර කුසල
නිදෙදසො සමනෙතා.**

ඉදති රූපාවචරකුසලං දසෙසතුං කතමෙ බම්බා කුසලා නි ආදි
ආරඬං, තත් රූපපපතියා මග්ගං භාවෙති නි රූපං වුවවති රූප
හවො; උපපතති නි නිබ්බතති ජාති සඤ්ජාති; මග්ගො නි උපායො;
වචනන්තො පනෙත් තං උපපතතිං මග්ගති ගවෙසති ජනෙති තිප්ථාදෙ
ති නි=මග්ගො; ඉදං වුත්තං හොති, යෙන මග්ගෙන රූපහවෙ උපපතති
හොති නිබ්බතති ජාති සඤ්ජාති තං මග්ගං භාවෙති නි, කිං පනෙතෙන
නියමතො රූපහවෙ උපපතති හොති?ති, න හොති, “සමාධිං හික්ඛවෙ!
භාවෙථ සමාධිතො යථාතුං පජානාති පසස්ස”ති එවං වුත්තෙන හි
නිබ්බෙධසාධියෙන රූපහවාතික්කමො පි හොති, රූපපපතියා පන
ඉතො අඤ්ඤා මග්ගො නාම තත්ථි, තෙන වුත්තං “රූපපපතියා
මග්ගං භාවෙති”ති, අත්තො වායං මග්ගො නාම වෙතනා පි හොති
වෙතනාය සම්පයුත්තධම්මා පි නදුභයම්පි, “තිරසඤ්ජායං සාරිපුත්ත!
පජානාමි තිරසයාමිඤ්ඤ මග්ග”නති හි එත්ථ වෙතනා මග්ගො නාම,

“සද්ධා තිරියා කුසලං ව දුනං
බම්බා එතෙ සපුරිසානුයානා,
එතං සි-මග්ගං-දිව්සං¹ වදනති
එතෙන නි ගව්ජති දෙවලොක”නති.

එත්ථ වෙතනාසම්පයුත්තධම්මා මග්ගො නාම, “අයං හික්ඛවෙ!
මග්ගො අයං පටිපද්ධ”ති සඛාරූපපතති සුත්තාදීසු වෙතනා පි වෙතනා
සම්පයුත්තධම්මා පි මග්ගො නාම, ඉමසමිං පන සානෙ ඤානනති
වචනතො වෙතනාසම්පයුත්තා අභිපෙසනා. යසො පන ක්ඛානවෙතනා
පටිසන්ධිං ආකස්සති, තසො වෙතනා පි වෙතනාසම්පයුත්තධම්මා පි
වචනති යෙව. භාවෙති නි ජනෙති උප්පාදෙති වර්ණස්ස; අයං තාව
ඉධ භාවනාය අත්තො; අඤ්ඤත්ථ පන උපසංයමසෙන සමාචරනා පරි
භාවනා විභාවනා නි, එවං අඤ්ඤත්ථ පි අත්තො හොති. තත්ථ “ඉබ්බද්ධි!
මම සාවකා අධිසිලෙ සමාචරෙතති සීලවා සමනො ගොතමො පරමෙන
සීලකම්පනික සමනතාගතො”ති අයං සමාචරනා නාම, ඕකප්පනා නි
අත්තො; “සීලපරිභාවිතො සමාධි මහපථලො හොති මහාතිසංඝො,
සමාධිපරිභාවිතා පඤ්ඤා මහපථලා හොති මහාතිසංඝා, පඤ්ඤ

පරිභාවිතං විතතං සමමදෙව ආසවෙහි විමුච්චති”නි අයං පරිභාවනා නාම, වාසනා ති අන්තො; “ඉඛ්ඤ රූපං විභාවෙහි වෙදනං සඤ්ඤං සංඛාරෙ විඤ්ඤාණං විභාවෙහි”නි අයං විභාවනා නාම, අනන්තරාධාපනා ති අන්තො; “පුනච පරං උද්ධං! අනන්තා මයා සාවකානං පටිපදා යථාපටිපන්නා මෙ සාවකා වන්නාණං සතිපට්ඨානෙ භාවෙන්නති”නි අයං පන උපපාදනවඩ්ඪනට්ඨන භාවනා නාම; ඉමසමිට්ඨි ආනෙ අයමෙව අධිපෙත්තා, ධෙන චුත්තං “භාවෙති ති ජනෙති උපපාදෙති වඩ්ඪෙති”නි. කසමා පනෙත්ථ යථා කාමාවචරකුසලනිඥෙසෙ ධම්ම පුබ්බඛගමා දෙසනා කතා, තථා අනන්තා පුග්ගලපුබ්බඛගමා කතා?ති, පටිපදා සාධෙතබ්බතො, ඉදං හි වහුසු පටිපදාසු අඤ්ඤාතරය සාධෙතබ්බං න කාමාවචරං විය විනා පටිපදාය උපපාදෙති, පටිපදා වනාමෙසා පටිපන්නානෙ සති ගොති ති එතමන්ට්ඨං දසෙත්තුං පුග්ගල පුබ්බඛගමං දෙසනං කරුණෙත්තා ජුජුප්පනන්තියා මග්ගං භාවෙති ති ආහ.

විවිච්චෙව ව කාමෙහි ති කාමෙහි විවිච්චිත්ථා¹ විනා හුත්වා අපකක මිත්වා; යො පතායමෙත්ථ එවකාණෙ ඤා නියමිත්තො ති වෙදිතබ්බො, යසො ව නියමිත්තො තසමා තසමිං පඨමං කුතං උපසම්පජ්ජ විහරණ සමයෙ අවිජ්ජමානානමපි භාමානං තස්ස පඨමජ්ඣානස්ස පටිපකක භාවං කාමපරිච්චාගෙනෙව වස්ස අසීගමං දීපෙති. කථං? විවිච්චෙව කාමෙහි ති එවං හි නියමෙ කරියමානෙ ඉදං පඤ්ඤයති, නහු වස්ස ඤාතස්ස කාමා පටිපකකතුහා? යෙසු සති ඉදං නපට්ඨන්තති? අකුසාලෙ සති පදිපොභාසො විය, තෙසං පරිච්චාගෙනෙව වස්ස අසීගමො ගොති ඔරිමහිරපරිච්චාගෙන පාරිමහිරසෙත්ථ, තසමා නියමං කරුණි ති. තත්ථ සියා, කසමා පනෙත්ථ පුබ්බපදෙ යෙව චුත්තො න උත්තර පදෙ?, කිං අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිච්චිත්ථා පි කුතං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්සා?ති, න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, තං නිස්සරණතො හි පුබ්බපදෙ එස චුත්තො, කාමධාතුසමතිකකමණතො හි කාමරගපටි පකකතො ව ඉදං කුතං කාමානමෙව නිස්සරණං, යථාහ “කාමාන මෙතං නිස්සරණං යදිදං නෙකකමම”නති, උත්තරපදෙ පි පන යථා “ඉධෙව භික්ඛවෙ! සමණො ඉධ දුතියො සමණො”ති. එත්ථ එව කරුණ ආනෙත්වා චුච්චති, එවං වත්තබ්බො, නති සකකා ඉතො අඤ්ඤාති පි නිවරණසංඛාරානෙති අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිච්චිත්ථා කුතං උපසම්පජ්ජ විහරිත්තුං, තසමා විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්චෙව අකුසලෙහි ධම්මෙහි ති එවං පදනුයෙ පි එස දට්ඨබ්බො, පදනුයෙ පි කිඤ්චාපි විච්චිත්ථා ති ඉමිතා සාධාරණවචනෙන තදඛගවිවෙකාදයො කායවිවෙකාදයො ව සමෙබ්බ පි විවෙකා සංඛගා ගච්ඡන්ති, තථාපි කායවිවෙකො විත්තවිවෙකො විකම්මනවිවෙකො ති තයො එව ඉධ දට්ඨබ්බො. කාමෙහි ති ඉමිතා පන පදෙන යෙ ව තිඥෙසෙ “කතමෙ වජ්ජකාමා මනාපියා රූපා”නි ආදිතා තයෙන වජ්ජකාමා චුත්තා, යෙ ව

තත්ත්ව විභවය “ඡන්ද කාමො රුහො කාමො ඡන්දරුහො කාමො සඛකප්පො කාමො රුහො කාමො සඛකප්පරුහො කාමො ඉමේ වුච්චන්ති කාමො” යන අර්ථයෙන් කිලෙසකාමො වුත්තා, තෙ සඛක පි සඛකතිතා ඉවෙච්ච දර්ශකා, එවං හි සති විවිධව කාමෙති යි වච්ඡුකාමෙති පි විවිධව යන අත්‍යවිධිත, තෙ කාමවිවිධකො වුත්තො හොති.

විවිධ අකුසලෙහි බලමෙති යි කිලෙසකාමෙහි සඛකාකුසලෙහි වා විවිධා යි අත්‍යවිධිත, තෙ විතවිවිධකො වුත්තො හොති, පුරිමෙත වෙත් වච්ඡුකාමෙති විවිධවත්තො එව කාමසුඛ පරිච්චායො, [විභාවිතො හොති.] දුර්ගත කිලෙසකාමෙහි විවිධවත්තො තෙකමමසුඛපරිච්චායො විභාවිතො හොති, එවං වච්ඡුකාම කිලෙසකාම විවිධවත්තො, එවඤ්ච එතෙසං පරමෙත සඛකිලෙස වච්ඡුප්පායාණං, දුර්ගත සඛකිලෙසප්පායාණං; පරමෙත ලොලභාවස්ස හෙතුපරිච්චායො, දුර්ගත බාලභාවස්ස; පරමෙත ව පශ්‍යෙය්‍යද්ධි, දුර්ගත ආසයපොසනං විභාවිතං හොති යි පි ඤාතබ්බං. එස තාව තයො කාමෙති යි එත් වුත්තකාමෙසු වච්ඡුකාමපකෙඛ; කිලෙසකාම පකෙඛ පත ඡන්දෙ හි ව රුහො ති ව එවමාදිති අතෙකහෙදෙ කාම ච්ඡන්දෙ යෙව කාමො ති අධිප්පොතො; යො ව අකුසලපරිච්චායපත්තො පි සමානො “තත් කතමො කාමච්ඡන්දෙ කාමො” යි ආදිතා තයෙත විභවය ක්ෂාතපරිච්චායො විසුං වුත්තො, කිලෙසකාමත්තො වා පුරිම පදෙ වුත්තො, අකුසලපරිච්චායපත්තො දුර්ගපදෙ අතෙකහෙදෙතො වස්ස කාමතො ති අවමා කාමෙති යි වුත්තං. අඤ්ඤාසම්පි ව ධර්මානං අකුසලභාවෙ විජ්ජමානෙ “තත් කතමෙ අකුසලා ධර්මා කාමච්ඡන්දෙ” යි ආදිතා තයෙත විභවය උපරික්ෂාතමපට්ඨතිකපරිච්චායො වදසන්නො නිවරණොනෙව වුත්තාති. නිවරණොති හි ක්ෂාතම පට්ඨතිකාති, තෙසං ක්ෂාතමානෙව පරිච්චායොති විධිසකාති විභාතකා නි යි වුත්තං හොති, යථා හි සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පරිච්චායො, පිති බ්‍යාපාදස්ස, විතකෙකා විතමිධස්ස, සුඛං උභවකුසලවස්ස, විචාරෙ විවිධච්චායො යි පෙට්තෙ වුත්තං, එවමෙත් විවිධව කාමෙති යි ඉමිතා කාමච්ඡන්දස්ස විකල්පනවිවිධකො වුත්තො හොති.

විවිධ අකුසලෙහි බලමෙති යි ඉමිතා පඤ්ඤාතමෙති නිවරණොනං අගතිතස්සහණෙන පත පරමෙත කාමච්ඡන්දස්ස දුර්ගත සෙස නිවරණොනං, තථා පරමෙත තීක්ෂ්ණ අකුසලමූලෙසු පඤ්ඤාතමෙතෙද විසයස්ස ලොභස්ස, දුර්ගත ආසාතවච්ඡන්දෙදිවිසයානං දෙසමොභා නං ඔකාදිසු වා ධර්මෙසු පරමෙත කාමොසකාමයොගකාමස්සාදකාමු පාදනඅභිජ්ඣාකායගන්ධකාමරුහංයොජනානං, දුර්ගත අවසෙස ඔසයොගාසවච්ඡාපාදනගන්ධංයොජනානං, පරමෙත ව තණ්හාය තං සම්පසුත්තකාතඤ්ඤා, දුර්ගත අභිජ්ජාය තං සම්පසුත්තකාතඤ්ඤා, අපි ව පරමෙත ලොභසම්පසුත්ත අවධිවිත්තපාදනං, දුර්ගත සෙසානං

වතුනනං අකුසලවිතතුප්පාදනං වික්ඛම්භනවිවෙකො චුතොතා හොති ති වෙදිතබ්බො. අයං තාව “විවිච්චව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි” ති එත් අත්ථපකාසනා.

එතනාවතා පඨමජ්ඣානස්ස පහාණඛගං දසෙස්සා ඉදති සමා යොගඛගං දසෙස්සාං සම්මානං සම්මාදනාති ආදි චුතං, තත්ථ හෙට්ඨා චුතත්ථලකිණාදිවිභාගෙන අප්පාදනසමායොගතො රූපාවචර භාවප්පතෙන විතකෙකන වෙච්චිවාරෙන ව සහ වතනති, රුකෙකා විශ් පුප්පඵත ව එලෙන වා ති ඉදං කුතං සම්මානං සම්මාදනාති චුච්චති. විහරෙහ පන “ඉමිනා ව විතකෙකන ඉමිනා ව විවාරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො”ති ආදිනා තයෙන පුග්ගලාධිප්පාතා දෙසනා කතා; අත්ථො පන නත්තාපි එවමෙව දට්ඨබ්බො. විවෙකජනති එත් විවිකති විවෙකො; නිවරණවිගමො ති අත්ථො; විවිතො ති වා විවෙකො; නිවරණවිවිතො කුතසමපසුත්තධම්මරුසී ති අත්ථො; තසමා විවෙකා තසමිං වා විවෙකෙ ජාතනති=විවෙකජං; පිතිසුඛනති එත් පිතිසුඛාති හෙට්ඨා පකාසිතානෙව; තෙසු පන චුතත්ථපකාරුස පඤ්චවිධාය පිතිසා යාවප්පණා සමාධිස්ස මූලං හුත්වා වධස්මාතා සමාධි සමපයොගං ගතා එරණා පිති, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පොතා පිති, ඉති අයඤ්ච පිති ඉදඤ්ච පුඛං අස්ස කුතසං අස්මිං වා කුතෙ අත්ථි ති ඉදං කුතං පිතිසුඛනති චුච්චති, අථ වා පිති ව සුඛඤ්ච=පිතිසුඛං; ධම්මවිතසාදයො විශ්; විවෙකජං පිතිසුඛමස්ස කුතස්ස අස්මිං වා කුතෙ අත්ථි ති එවමෙව විවෙකජං පිතිසුඛං; යථෙව හි කුතං එවං පිතිසුඛමෙපත්ථ විවෙකජමෙව හොති තඤ්චස්ස අත්ථි, තසමා එකපදෙ තෙව විවෙකජං පිතිසුඛනති වතත්ථං යුජ්ජති, විහරෙහ පන “ඉදං පන සුඛං ඉමාය පිතිසා සහගත”නති ආදිනා තයෙන චුතං, අත්ථො පන තත්ථාපි එවමෙව දට්ඨබ්බො.

පඨමං කුතනති එත් ගණනානුපුබ්බතාය පඨමං; පඨමං උප්පත්තනතිපි පඨමං; පඨමං සමාපජ්ජනබ්බතනතිපි පඨමං; ඉදං පන න එකත්තං¹ ලකිණං, විශේෂවසිභාවො හි අට්ඨසමාපත්තිලාභී ආදිතො පට්ඨාය මත්ථකං පාපෙනො පි සමාපජ්ජත්ථං සකෙකාති, මත්ථකතො පට්ඨාය ආදිං පාපෙනො පි සමාපජ්ජත්ථං සකෙකාති, අනතරාතරු ඔක්කමිතො පි සකෙකාති, එවං පුබ්බුප්පත්තිසමෙට්ඨන පන පඨමං නාම හොති. කුතනති දුට්ඨං කුතං ආරමමණුපතිජ්ඣානං ලකිණණු පතිජ්ඣානඤ්ච, තත්ථ අට්ඨසමාපත්තිසො පඨවිකසිණාදි ආරමමණං උපතිජ්ඣායනති ති ආරමමණුපතිජ්ඣානනති සඛං ගතා, විපස්සනා මය්හප්පාති පන ලකිණණුපතිජ්ඣානං නාම, තත්ථ විපස්සනා අතිවමාදි ලකිණස්ස උපතිජ්ඣානතො ලකිණණුපතිජ්ඣානං, විපස්සනාය කත තිවචස්ස මය්හන ඉප්ඤ්ඤාතො මය්හන ලකිණණුපතිජ්ඣානං, එලං පන

නිරෝධසම්මං තථලක්ඛණං උපනිජ්ඣායති තිලක්ඛණ්ණපනිජ්ඣානං නාම; තෙසු ඉමෙෂීං අතේ ආරම්භණ්ණපනිජ්ඣානං අධිපොතං, තසමා ආරම්භණ්ණපනිජ්ඣානතො පච්චතිකජ්ඣාපනතො වා කුතනති වෙදි තබ්බං. උපසම්පජ්ජාති උපගන්ඛා; පාපුණ්ඩාති වුත්තං හොති, උපසම්පාදයිකා වා නිප්පාදෙකාති වුත්තං හොති, විහරෙහ පන “උපසම්පජ්ජාති පසම්ඤ්ඤානායා ප්‍රාණො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති උත්තරා සම්පත්ති උපසම්පජ්ජාති වුත්තං; තස්සාපි එවමෙවතො දම්බෙබ්බං. විහරතීති තදනුරූපෙන ඉරියාපච්චිකාරෙන ඉති වුත්තප්ප නාරජ්ඣානසම්මත භුක්තා අත්තභාවස්ස ඉරියනං වුත්ති පාලනං යපනං යාපනං වාරං විහාරං අභිනිප්පාදෙති; වුත්තං හෙතං විහරෙහ “විහර තීති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති වරති විහරති තෙන වුච්චති විහරති”ති.

පඨවිකසිණනති එත්‍ර පඨවිමණ්ඩලමපි සකලධේන පඨවිකසි ණනති වුච්චති, තං තිස්සාය පටිලඬං නිමිත්තමපි පඨවිකසි ණනිමිත්තෙ පටිලඬකුතමපි, තත්‍ර ඉමෙෂීං අතේ කුතං පඨවිකසි ණනති වෙදිතබ්බං. පඨවිකසිණසංඛාතං කුතං උපසම්පජ්ජ විහරතීති අයං හෙත්‍ර සංඛිප්පතො. ඉමෙෂීං පන පඨවිකසිණෙ පරිකමමං කතො වකුක්කපඤ්චකජ්ඣානාති නිබ්බතෙකතො කුතපදවිකානං විපස්සනං වධේසිකා අරහත්තං පනතුතාමෙන කුලපුරොත්තන නිං නත්තබ්බතති?, ආදිතො තාව පාතිමොක්ඛාසංවර ඉන්ද්‍රියසංවර ආජිවපාරිසුද්ධි පච්චය සන්තිස්සිතසංඛාතාති වත්තාරි සිලාති විසොධෙකා සුපරිසුද්ධි සිලෙ පතිට්ඨිතෙන යොස්ස ආවාසාදිසු දසසු පටිබොධෙසු පටිබොධො අත්ති භං උපච්ඡිද්ධි කමමධානදයං කලාසංමිත්තං උපසංකම්භි පාලියා ආගතෙසු අධිකිංසාය කමමධානෙසු අත්තතො වරියානු කුලං කමමධානං උපපරික්කන්තෙන සම්ඤ්ඤා දං පඨවිකසිණං අනු කුලං හොති, ඉදමෙව කමමධානං ගහෙකා කුතභාවතාය අනනු රූපං විහාරං පතාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහරන්තෙන වුද්ධිකපටිබොධු පච්ඡිදං කතො කසිණපරිකමම නිමිත්තානුරක්ඛණ සත්තඅසප්පාය පරිවජ්ජන සත්තසප්පායසෙවන දසවිධඅප්පණානොසලප්පහෙදං සබ්බං භාවනාවිධානං අපරිහාසෙත්තෙන කුතාසිමිත්තාය පටිපජ්ජ තබ්බං, අයමෙත්‍ර සංඛිප්පො; විජාරෙ පඨවි වසුද්ධිමයෙන වුත්ත නයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යථා වෙත්‍ර එවං ඉතො පරෙසු පි සබ්බ කමමධානානං හි භාවනාවිධානං සබ්බං අධිකාපානසෙන ගහෙකා විසුද්ධිමයෙන විජාරිතං. නිං තෙන තත්‍ර තත්‍ර වුත්තතානාති න තං පුත්ත විජාරයාම, පාලියා පන ගෙව්ඨා අනාගතං අත්‍රං අපරිහාසෙකා නිරන්තරං අනුපදවණ්ණනමෙව කරිස්සාම.

තස්මිං සමයෙ ති තස්මිං පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරණසමයෙ; එස්සො හොති=පෙ=අවිනිශ්චයො හොති ති ඉමෙ කාමාවරපඨම කුසලවිතෙත වුත්තප්පකාරය පදපටිපාටියා ජප්පණ්ණාස ධම්මා හොනති, කෙවලං හි පෙ කාමාවරය ඉමෙ කුමමන්තරවසෙන මහගතො

රූපාවචර හි අයමෙත්ථ විසෙසො, සෙසං තාදිසමෙව. යෙවාපනතා පනෙත්ථ ඡන්දයො වතතායෙ ව ලබ්‍හනති. සොට්ඨාසචාර සුඤ්ඤාන චාර පාකතිකා එවා ති.

පට්ඨමං.

දුතියස්සානතිද්දෙසෙ විතකක්ඛිවාරග්ගං වූපසමා හි විතකක්ඛා ව විවාරස්ස වාති ඉමෙසං දවින්නං වූපසමා සමතික්කමා දුතියස්සා නක්ඛණේ අපාතුභාවා ති වුත්තං හොති, තත්ථ කිඤ්චාපි දුතියස්සානෙ සබ්බෙ පි පඨමස්සානධම්මා න සනති, අඤ්ඤා යෙව හි පඨමස්සානෙ එසාදයො අඤ්ඤා ඉධ, ඔලාරිකස්ස පන අඛයස්ස සමතික්කමා පඨමස්සානතො පරෙසං දුතියස්සානාදිතං අධිගමො හොති ති දීප නත්ථා විතකක්ඛිවාරග්ගං වූපසමා හි එවං වුත්තනති වෙදිතබ්බං. අප්ඤ්ඤානති ඉධ නියක්ඛිත්තං අධිපෙපතං, විහරෙහ පන “අස්සිත්තං පච්චත්ත”න්ති එත්තකමෙව වුත්තං. යස්මා නියක්ඛිත්තං අධිපෙප තං තස්මා අත්තනි¹ ජාතං අත්තනො සන්තානෙ තිබ්බත්තනති අයමෙත්ථ අත්තො; සම්පසාදනිනති සම්පසාදනං වුච්චති සඬා; සම්පසා දනයොගතො ක්කානම්පි සම්පසාදනං, නිලවණ්ණයොගතො නිල විත්ථං වීය, යස්මා වා තං ක්කානං සම්පසාදනසමන්තාගතත්තා විතකක්ඛිවාරනෙකානවූපසමනෙන ව වෙවො සම්පසාදයති තස්මා පි සම්පසාද නනති වුත්තං; ඉමස්මිඤ්ඤ අත්ථවිතපෙප සම්පසාදනං වෙනසො ති එවං පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො, පුරිමස්මිං පන අත්ථවිතපෙප වෙනසො හි එතං එකොදිභාවෙන සද්ධිං යොජෙතබ්බං, තත්‍රායං අත්ථයොජනා,

එකො උදෙහි ති=එකොදි; විතකක්ඛිවාරෙහි අනස්සාරූප්‍රත්තා අස්සො සෙට්ඨා හුක්ඛා උදෙහි ති අත්තො; සෙට්ඨා පි හි ලොකෙ එකො ති වුච්චති, විතකක්ඛිවාරවිරහිතො වා එකො අසභායො හුක්ඛා ති පි වත්තුං වට්ටති², අපවා සම්පසුත්තධම්මෙ උදයති ති=උදි; උධිපෙති ති අත්තො; සෙට්ඨට්ඨෙන එකො ව සො උදි වාති එකොදි; සමාධිස්සෙතං අධිවචනං; ඉති ඉමං එකොදිං භාවෙති වරෙස්ස ති ති ඉදං දුතියස්සානං එකොදිනාවං; සො පනායං එකොදි යස්මා වෙනසො, න සත්තස්ස, න ජීවස්ස, ජායමා එතං වෙනසො එකොදිභාවනති වුත්තං, නත්‍ර වායං සඬා පඨමස්සානෙ පි අත්ති? අයඤ්ඤා එකොදිනාමිකො සමාධි, අපි ජායමා ඉදමෙව සම්පසාදනං වෙනසො එකොදිභාවඤ්ඤාති [වුත්තනති?] වුච්චතෙ, අදුං හි පඨමස්සා නං විතකක්ඛිවාරනෙකාගෙන වීථිතරඛිතස්මානුලම්ච ජලං න සුප්ප සන්නා හොති, තස්මා සත්තං පි සඬාය සම්පසාදනාති න වුත්තං, න සුප්පසන්නත්තා; එවමෙත්ථ සමාධි පි න සුච්ඡි පාකවො, තස්මා එකොදි භාවනති පි න වුත්තං, ඉමස්මිං පන ක්කානෙ විතකක්ඛිවාරපළිබ්බොධා භාවෙන ලද්ධොක්කාසා බලවති සඬා [බලවසඬා] සඤායපට්ටාගෙනෙව

1-1, 2, 3, 4 අත්තනො

[] 1, 2, 3, 4 නත්ථි

5 අත්තනො සත්තානෙ

[!] 5 නත්ථි

2-4 වුච්චති

සමාධි පි පාකවො, භස්මා ඉදමෙව එවං චුත්තනාති වෙදිකබ්බං. විහබ්බෙ පන “සමපසාදනනාති යා සඤ්ඤා සඤ්ඤානා ඔක්කප්පනා අභිපාසාදො; වෙතභ්බා එකොදිභාවනාති යා විත්තස්ස සිති=පෙ=භවමා සමාධි”ති එත්තකමෙව චුත්තං, එවං චුත්තනා පනෙත්තන සඤ්ඤා අයං අත්චරණ්ණනා යථා න විරුජ්ඣති, අඤ්ඤාදන්ත්රි සංඝඤ්ඤා වෙව සමෙති ව එවං වෙදිකබ්බං.

අවිතකකං අවිචාරනාති භාවනාය පභිණ්ණනා එතස්මිං එතස්ස වා විතකෙකා නත්ති අවිතකකං; ඉමිනාව නගෙත අවිචාරං; විහබ්බෙ පි චුත්තං “ඉති අයඤ්ඤා විතකෙකා අයඤ්ඤා විචාරෙ සත්තා භොනාති සමිතා චූපසන්නා අත්චගතා අබ්බන්ධගතා අප්පිතා බ්බප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්බන්තිකතා තෙන චුච්චති අවිතකකං අවිචාර”නාති; එත්තං න භු ව විතකකවිචාරනං චූපසමාති ඉමිනාපි අය මත්තො සිඤ්ඤා? අථ කස්මා පුන චුත්තං අවිතකකං අවිචාරනාති?, චුච්චතො, එවමෙතං, සිඤ්ඤාචායමත්තො, න පනෙතං තදත්ථිපකං, න භු අවොචුතං “මුලාරිකස්ස අභගස්ස සමතිකකමා පථමජ්ඣානතො පරෙසං දුතියජ්ඣානාදීතං සමබ්ගමො භොති ති දිපතත්තං විතකකවිචාරනං චූපසමාති එවං චුත්ත”නාති, අපිව විතකකවිචාරනං චූපසමා ඉදං සමපසාදනං න කිලෙසකාලසියස්ස, විතකකවිචාරනඤ්ඤා චූපසමා එකොදිභාවං න උපචාරජ්ඣානමිව තිවරණප්පාභාණා, [න] පථමජ්ඣාන මිව ව අභගපාත්තභාවාති එවං සමපසාදනඑකොදිභාවානං ගෙතු පරිදිපකමිදං වචනං, තථා විතකකවිචාරනං චූපසමා ඉදං අවිතකක අවිචාරනා තතියවතුත්තජ්ඣානාති විය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදීති විය ව අභාවාති එවං අවිතකකඅවිචාරභාවස්ස ගෙතුපරිදිපකඤ්ඤා, න විතකක විචාරාභාවමත්තපරිදිපකං, විතකකවිචාරාභාවමත්තපරිදිපකමෙව පන අවිතකකං අවිචාරනාති ඉදං වචනං, තස්මා පුරිමං වත්ථා පි පුන වත්තබ්බ මෙවා ති. සමාධිජනති පථමජ්ඣානසමාධිතො සමපසුත්තසමාධිතො ජාතං, අථවො අයමෙව සමාධි සමාධි ති වත්තබ්බතං අරහති විතකකවිචාරකෙකාභවිරහෙන අතිවිය අවලභතා සුප්පසන්නතතා ව, තස්මා ඉමස්ස චරණ්ණනාත්තං ඉදමෙව සමාධිජනති චුත්තං; පිතිසුචනති ඉදං චුත්තනායමෙව. දුතියනති ගණනාභුපුබ්බතාය දුතියං; ඉදං දුතියං සමාපජ්ජති ති පි=දුතියං; තස්මිං සමසෙ එස්සො භොති ති අදිපු ක්කානපඤ්ඤාකෙ විතකකවිචාරපදාති මග්ගපඤ්ඤාතෙව සමවාසඛකපාපදං පරිභිණං, තෙසං වසෙන සවිහනතිකාවිහනතිකපදවිතිච්ඡයො වෙදි තබ්බො. කොට්ඨාසවාරෙ පි තිවබ්බිකං ක්කානං භොති, වතුරඛනිකො මග්ගො භොති ති අාගතං, සෙසං පථමජ්ඣානසද්ධිසමෙවා ති.

දුතියං.

තතියජ්ඣානතිදෙද්දෙ පිතිසො ව විචිණා ති විරහො නාම චුත්තපසකාරය පිතිසා ජිගුච්ඡනං වා සමතිකකමො වා; උභින්නං පන

අනන්ත වසඥා සම්පන්නතො, සො වූපසමං වා සම්පන්නති විතක්කවිචාරවූපසමං වා, තත්ථ යද වූපසමමෙව සම්පන්නති, තද පිතියා විරුහා ව කිඤ්චි¹ භියො වූපසමා වාති එවං යොජනා වෙදි තබ්බා. ඉමිසො ව යොජනාය විරුහො ජිගුච්ඡනතො හොති, තසමා පිතියා ජිගුච්ඡනා ව වූපසමා වාති අයමනො දට්ඨබ්බො, යද පන විතක්කවිචාරනං වූපසමං සම්පන්නති තද පිතියා ව විරුහා කිඤ්චි¹ භියො විතක්කවිචාරනඤ්ච වූපසමා ති එවමි යොජනා වෙදිතබ්බා, ඉමිසො ව යොජනාය විරුහො සමතික්කමනතො හොති, තසමා පිතියා ව සමතික්කමා විතක්කවිචාරනඤ්ච වූපසමා ති අයමනො දට්ඨබ්බො, කාමඤ්චො විතක්කවිචාර දුතියඤ්ඤානෙ යෙව වූප සනතා. ඉමිස පන ක්කිනස්ස මග්ගපරිදීපනත්ථං වණණගණනත්ථ ඤෙවනං චුතතං, විතක්කවිචාරනඤ්ච වූපසමා ති හි ථුතෙන ඉදං පඤ්ඤ යති. නත්ථ විතක්කවිචාරවූපසමො මග්ගො ඉමිස ක්කිනස්සා ති? යථා ව තතියෙ අරියමග්ගෙ අප්පභිණ්ණානමි සක්කායදිට්ඨාදිතං පඤ්ඤනං ඔරුහාගියානං සංයොජනානං පගාණා ති එවං පගාණං චුච්චමානං වණණගණනං හොති, තදධිගමාය උස්සුකකානං උස්සාගජනනං, එව මෙව ඉධ අවූපසනානමි විතක්කවිචාරනං වූපසමො චුච්චමානො වණණගණනං හොති. තෙනායමනො චුතො පිතියා ව සම තික්කමා විතක්කවිචාරනඤ්ච වූපසමා ති.

උපෙක්ඛකො ව විහරති ති එත්ථ උපපත්තිතො ඉක්කති ති= උපෙක්ඛා; සමං පස්සති අපක්ඛපතිතා හුත්වා පස්සති ති අනෙ; තාය විසදය විපුලාය ථාමගතාය සමනතාගතභතා තතියඤ්ඤානසමිති උපෙක්ඛකො ති චුච්චති.

උපෙක්ඛා පන දසවිධා හොති-ඡලඛ්‍යුපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරාපෙක්ඛා බොජ්ඣංගුපෙක්ඛා විරියුපෙක්ඛා සඤ්චාරාපෙක්ඛා වෙදනුපෙක්ඛා විපස්සනුපෙක්ඛා තත්ත්වඤ්ඤානුපෙක්ඛා යානුපෙක්ඛා පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා ති, තත්ථ යා “ඉධ ඛිණ්ණසවො භික්ඛු චක්ඛුතා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති න දුමමනො උපෙක්ඛකො ව විහරති සතො සම්පජානො”ති එවමාගතා ඛිණ්ණසවස්ස ඡස්ස ආරෙස්ස ඉට්ඨාතිට්ඨිඡලාරමණපාඨෙ පරිස්සඛපකතිභාවාචිජගතාකාරගුතා උපෙක්ඛා අයං ඡලඛ්‍යුපෙක්ඛා නාම; යා පන “උපෙක්ඛාසගගතෙන වෙනසා එකං දිසං එරිත්වා විහර ති”ති එවමාගතා සතෙතස්ස මජ්ඣිකතාකාරගුතා උපෙක්ඛා අයං බ්‍රහ්ම විහාරාපෙක්ඛා නාම; යා “උපෙක්ඛාසමොජ්ඣංගිකං භාවෙති විවෙක තියති”තති එවමාගතා සගජාතධම්මානං මජ්ඣිකතාකාරගුතා උපෙක්ඛා අයං බොජ්ඣංගුපෙක්ඛා නාම; යා පන “කාලෙත කාලං උපෙක්ඛාතිමිත්තං මනසිකරෙති”ති එවමාගතා අනවචාරභූතාති සිච්චිවිරියසඤ්ඤානා උපෙක්ඛා අයං විරියුපෙක්ඛා නාම; යා “කති සඤ්චාරා පෙක්ඛා සමාධිවසෙන උපපජ්ජති? කති සඤ්චාරාපෙක්ඛා විපස්සනා වසෙන උපපජ්ජති?, අට්ඨ සඤ්චාරාපෙක්ඛා සමාධිවසෙන උපපජ්ජති,

දස සඛාරූපෙකං විපස්සනාවසෙත උපපජ්ජති” කී එවමාගතා නිවරණාදිපටිසඛාරසනතිට්ඨතා¹ ගතණ මජ්ඣිමනිකායා උපෙකං අයං සඛාරූපෙකං නාම; යා පන “යසමිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විතතං උපපන්නං ගොති උපෙකං සහගත” නති එවමාගතා අදුක්ඛමි සුඛසඛාරා² උපෙකං අයං වෙදනුපෙකං නාම; යා “යදපි යං භූතං තං පජ්ඣති උපෙකං පටිලභති” කී එවමාගතා විවිතනෙ මජ්ඣිමනිකායා උපෙකං අයං විපස්සනුපෙකං නාම; යා පන ඡන්දදිප්ප යෙවා පනකෙසු ආගතා සහජානානං සමවාහිතභූතා උපෙකං අයං තත්ත්ව මජ්ඣිමනුපෙකං නාම; යා “උපෙකකො ච විහරති” කී එවමාගතා අවචන්තඅයසුබ්බෙ³ තස්මිං අපකඛපාතජ්ජනති උපෙකං අයං ක්ෂාත්‍ර පෙකං නාම, යා පන “උපෙකං සතිපාරිසුද්ධිං වතුන්ධකාන” නති එව මාගතා සබ්බපච්චතිකපරිසුද්ධා පච්චතිකවුපසමනෙ පි අබ්සාරභූතා උපෙකං අයං පාරිසුද්ධිපෙකං නාම;

තත්ත්ව ඡලඛිගුපෙකං ච මුග්ගවිහාරූපෙකං ච බොජ්ඣඛිගු පෙකං ච තත්ත්වමජ්ඣිමනුපෙකං ච ක්ෂාත්‍රපෙකං ච පාරිසුද්ධිපෙකං ච අත්තො ඵකා තත්ත්වමජ්ඣිමනුපෙකං ච ගොති; තෙන තෙන අවත්ථ, භෙදෙන පනස්සා අයං භෙදෙ, ඵකස්සාපි සතො සත්තස්ස කුමාර සුච ථෙරසෙනාපතිරුජාදිවසෙන භෙදෙ ඒය, තස්මා තාසු යත්ථ ඡලඛිගු පෙකං න තත්ත්ව බොජ්ඣඛිගුපෙකංදයො, යත්ථ පන බොජ්ඣඛිගු පෙකං න තත්ත්ව ඡලඛිගුපෙකංදයො ගොනති ති වෙදිතබ්බො. යථා වෙතාසං අත්තො ඵකිභාවො එවං සඛාරූපෙකං විපස්සනුපෙකං නමපි, පඤ්ඤ ඵච හි ඵසා කිවච්චසෙන දට්ඨා හින්නා,

යථා හි පුරිසස්ස සායං ගෙනං පටිට්ඨං සප්පං අජපදදණ්ඩං ගහෙතො පරිසෙසමානස්ස තං ථුසනොට්ඨකෙ තිපන්නං දිස්වා සප්පො නුබො තො ති අවලොභෙනානස්ස සොච්ඡිකත්තයං දිස්වා තිබ්බෙ මතිකස්ස සප්පො න සප්පො ති විවිතනෙ මජ්ඣිමනිකා ගොති එව මෙව යා ආරඬවිපස්සකස්ස විපස්සනාඤ්ඤෙන ලක්ඛණත්තයෙ දිට්ඨං සඛාරානං අනිවච්ඡාවාදිවිවිතනෙ මජ්ඣිමනිකා උපපජ්ජති, අයං විපස්සනුපෙකං; යථා පන තස්ස පුරිසස්ස අජපදෙන දණ්ඩකෙන ගාලං සප්පං ගහෙතො තිං නාගං ඉමං සප්පං අවිගෙසෙන්නා අත්තා නඤ්ච ඉමිනා අබ්බොපෙන්නා මුඤ්චෙය්‍යනති මුඤ්චිතාකාරමෙව පරිසෙසතො ගහණෙ මජ්ඣිමනිකා ගොති, එවමෙව යා ලක්ඛණත්ත යස්ස දිට්ඨත්තා ආදිතෙන විය තයො භවෙ පස්සතො සඛාරගහණෙ මජ්ඣිමනිකා අයං සඛාරූපෙකං; ඉති විපස්සනුපෙකංය සිද්ධාය සඛාරූපෙකං පි සිද්ධා ච ගොති; ඉමිනා පනෙසා විවිතනගහණෙසු මජ්ඣිමනිකාසඛාරාගෙන කිවෙච්ඡා දට්ඨා හින්නා ති, විදිප්පෙකං පන වෙදනුපෙකං ච අඤ්ඤමඤ්ඤඤාදි අවසෙසාති ච අත්තො

1- පටිසඛාරසනතිට්ඨතා
4 පටිසඛාරසනතිට්ඨතා
5 පටිසඛාරසනතිට්ඨතා

2-1, 2, 3, 4 අයුත්තමෙසු බ්‍යාඤ්ඤිතා
3-5 අපසුබ්බෙපි

භික්ෂා යෙවා ති, ඉති ඉමාසු [දසසු] උපෙක්ඛාසු ක්ෂාත්තපෙක්ඛා ඉධ අධිපෙක්ඛා. සා මජ්ඣිමනිකායෙ අනාගොගරසා, අබ්බාසාරපච්චි පට්ඨානා, පිතිවිරුගපදට්ඨානා ති එතංග: නනු වායං අත්තො තත්ත මජ්ඣිමනිකායෙ ව හොති යා ව පසමදුතියජ්ඣානෙසු පි අත්ති තසමා තත්තාපි උපෙක්ඛිතො ව විහරති ති එවමයං වතතබ්බා සියා, සා කසමා න වුත්තා? ති, අපරිබ්බතතනිවචනො, අපරිබ්බතතං භි තසාං තත්ති කිවං. විතකකාදීති අභිභූතතතා, ඉධ පනායං විතකකවිචාරපිති භි අනභිභූතතතා උභික්ඛාසිරු විය හුත්වා පරිබ්බතතනිවචා ජානා, තසමා වුත්තා ති.

තිට්ඨිතා උපෙක්ඛිතො ව විහරතිති එතසාං සබ්බසො අත්ථවණණනා.

ඉදති සතො ව සමපජානො ති එත් සරතී ති=සතො; සමපජානා ති ති=සමපජනො; පුග්ගලො; න සති ව සමපජ්ඣාදි වුත්තං. තත්ති සරණලකිණං සති, අපමුසානරසා, ආරක්ඛපච්චිපට්ඨානා. අසමමාහලකිණං සමපජ්ඣාදි, තිරණසං, පච්චියපච්චිපට්ඨානං. තත්ති කිසුට්ඨාපි ඉදං සතිසමපජ්ඣාදි පුරිමජ්ඣානෙසු පි අත්ති මුට්ඨසා තිසා භි අසමපජානසා උපවාරමතනවපි න සමපජ්ඣා පගෙව අපජානා, මුලාරික්ඛතතා පන තෙසං ක්ෂානානං භූමියං විය පුරිසසා විතතසා ගති සුඛා හොති අබ්බතතා, තත්ති සතිසමපජ්ඣාදිකිවං. මුලාරික්ඛපසභාණෙන පන සුමුමතතා ක්ෂානසා පුරිසසා මුරධාරයං ගමනං විය සතිසමපජ්ඣාදිකිවපරිග්ගතිතා එව විතතසා ගති ඉච්ඡි තබ්බා ති ඉදෙව වුත්තං. කිසුට්ඨිගේසා, යථා ධෙහුපගො වළෙජා ධෙහුතො අපතීතො අරක්ඛියමානො පුනදෙව ධෙහුං උපගච්ඡති, එවමිදං තතිසජ්ඣානසුඛං පිතිතො අපතීතං තං සතිසමපජ්ඣාදි රක්ඛිත අරක්ඛියමානං පුනදෙව පිති උපගච්ඡෙය්, පිතිසමපජ්ඣාත මෙව සියා, සුඛෙ වා පි සතතා සාරජ්ජනති ඉදං ව අතිමධුරං සුඛං තතොපරං සුඛාභාවා, සතිසමපජ්ඣාදිනුභාවෙන පනොත්ති සුඛෙ අසා රජ්ජනා හොති නො අසුඤ්ඨා ති ඉදමපි අත්ථවිසේසං දසෙත්තං ඉදම ධෙව වුත්තතති වෙදිතබ්බං.

ඉදති සුමසුඛා කායෙහි පටිසංවේදෙති ති එත් කිසුට්ඨාපි තති යජ්ඣානසමබ්බිතො සුඛපටිසංවේදනාහොගො තත්ති, එවං සතොපි යසමා තසා නාමකායෙහි සමපජ්ඣාතසුඛං යං වා තං නාමකායසමප ජ්ඣාතං සුඛං තංසමුට්ඨානෙනෙය් යසමා අතිපණ්ණිතෙන රුපෙන රුප කායො ජුට්ඨා කායසා ජුට්ඨතතා ක්ෂානා වුට්ඨිතො පි සුඛං පටිසංවේ දෙය් තසමා එතමත්ථං දසෙත්තො සුඛං ව කායෙහි පටිසංවේදෙ ති ති ආග. ඉදති සං නං අපිසා ආවික්ඛානති උපෙක්ඛිතො සතිමා සුමවිභාගී ති එත් යං ක්ෂානගෙහු යං ක්ෂානකාරණං තං තතිසජ්ඣාන සමබ්බිපුග්ගලං මුඛාදයො අරියා ආවික්ඛානති දෙසෙනති පසුඤ්ඤ පෙනති පට්ඨපෙනති විවරනති විගජනති උත්තානිකාරුකති පකා සෙනති පසංසනති ති අධිපජායො, නිනති උපෙක්ඛිතො සතිමා සුඛ

විහාරිති, යං නිකායස්සානං උපසම්පජ්ජ විහරති ති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බං. කස්මා පන නං යෙ එවං පසංසන්නීති, පසංසාරහන්තො, අයං හි යස්මා අතිමධුරස්සවෙ සුඛපාරම්සසන්තො පි නතිශ්ඡකානෙ උපෙක්ඛකො න තත්ථ සුඛාභිසම්බන්ධන ආකම්බිසති, යථා ච පිති සුප්පජ්ජති, එවං උපට්ඨිතස්සතිභාය යතිමා; යස්මා ච අරියභක්තො අරියජනසෙවිතමෙව අසංකිලිංයං සුඛං නාමිකායෙන පටිසංවෙදෙති භස්මා පසංසාරහො ඉති පසංසාරහන්තො, නං අරියා “නෙ එවං පසංසාගෙභුහුතෙ භුණේ පකාසෙන්නා උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරි”ති එවං පසංසන්නී ති වෙදිතබ්බං. නිකායන්ති ගණනානුපුර්වකයා නිකායං; ඉදං තතිශං සමාපජ්ජති ති පි නිකායං; නිකායං සමසෙ එසෙයා ගොති ති ආදිප්ප ඝානපඤ්ඤාපෙති පිතිපදමි පරිභිණං, තස්මා පි වසෙත සවිහරති භාවිතවතිකපදවිතිච්ඡයො වෙදිතබ්බං; කොට්ඨාසවාරෙ පි දුට්ඨිතිකායානං ගොති ති ආගතනති; සෙසං දුතිශ්ඡකානස්සදිසමෙවා ති,

නිකායං.

වතුන්ඡකානතිදොසෙ සුඛස්ස ච පභාණං දුක්ඛස්ස ච පභාණං. ති කායිකසුඛස්ස ච කායිකදුක්ඛස්ස ච පභාණං; පුරෝච්චා ති තස්ස චො පුරෝච්ච, න වතුන්ඡකානස්ස; සොමනස්සදොමනස්සානං අපරිසේදිති වෙනස්සසුඛස්ස වෙනස්සදුක්ඛස්ස වාති ඉමෙසමි පි දිව්ඤානං පුරෝච්ච අත්ථිතමා පභාණං ඉමෙව ච වුත්තං ගොති; කද ආනෙසං පභාණං ගොති? වතුන්තා කානානුප්පාරකස්ස, සොමනස්සානං හි වතුන්ඡකානස්ස උප්පාරකස්ස යෙව පරිභිණං. දුක්ඛදොමනස්සසුඛාති පරිච්ඡිද්ධස්සතිශ්ඡකානං උප්පාරකස්සස්ස, එවමෙ තෙසං පභාණස්සානෙ අවුත්තානං ඉන්ද්‍රියවිහරෙත පන ඉන්ද්‍රියානං උදොගස්සානෙව ඉධාපි වුත්තානං සුඛදුක්ඛයොමනස්සදොමනස්සානං පභාණං වෙදිතබ්බං. යදි පනෙතාති භස්ස තස්ස කානස්ස උප්පාරකස්ස යෙව පරිභිණං? අපි නස්මා “කත්ථ වුත්තානං දුක්ඛිත්ථි යං අපරිසේසං නිරුප්පිති? ඉධ හික්ඛවෙ! හික්ඛු විවිච්චව කාමෙති=පෙ=පඨමං කානං උපසම්පජ්ජ විහරති එත්ථ වුත්තානං දුක්ඛිත්ථි යං අපරිසේසං නිරුප්පිති, කත්ථ වුත්තානං දොමනස්සිත්ථි යං සුඛිත්ථි යං සොමනස්සිත්ථි යං අපරිසේසං නිරුප්පිති? ඉධ හික්ඛවෙ! හික්ඛු සුඛස්ස ච පභාණං=පෙ=වතුන්ඡකානං උපසම්පජ්ජ විහරති එත්ථ වුත්තානං සොමනස්සිත්ථි යං අපරිසේසං නිරුප්පිති”ති එවං කානෙයෙව තිරෙයො වුත්තො? හි, අතිශයතිරෙයො, අතිශයතිරෙයො හි තෙසං පරිච්ඡිද්ධානාදිප්ප, න තිරෙයො යෙව, තිරෙයො යෙව පන උප්පාරකස්ස නාතිශයතිරෙයො,

තථාහි නානාවජ්ජනෙ පරිච්ඡිද්ධානුප්පාරෙ නිරුද්ධස්සාපි දුක්ඛිත්ථි යස්ස බංගමකසාදිසමස්සාන වා විසමාසනුප්පාපෙන වා සියං උප්පාති, තත්ථෙව අනෙකාදිප්පායං, උප්පාරෙ වා නිරුද්ධමෙව තං න සුච්ඡි නිරුද්ධං ගොති පටිපක්ඛෙත අවිහරතො, අනෙකා

අපපණයං පන පිතිඵරණෙන සබ්බො කායො සුඛොක්කන්තො
 හොති, සුඛොක්කන්තකායයං සුච්ඡු තිරුඬං හොති දුක්ඛිත්‍රියං
 පටිපකෙඛන විභහතො; නානාවජ්ජනෙ යෙව ව දුතියඤ්ඤානුපචාරෙ
 පභිණ්ණං දොමනස්සිත්‍රියයං. යසමා එතං විතක්කවිචාරපච්චයෙ පි
 කායකිලමපේ විහතුපසාතෙව සති උපපජ්ජති, විතක්කවිචාරාභාවෙ
 නෙව උපපජ්ජති, යථ පන උපපජ්ජති තත්ථ විතක්කවිචාරාභාවෙ
 අපපතිණා එව ව දුතියඤ්ඤානුපචාරෙ විතක්කවිචාරං ති, තත්ථස්ස සීයා
 උපපතති, න තෙව දුතියඤ්ඤානෙ¹ පභිණපච්චයතො; තථා හති
 යඤ්ඤානුපචාරෙ පභිණ්ණාපි සුඛිත්‍රියයං පිතිසමුදයානපණිභරුප
 සුච්ඡිකායයං සීයා උපපතති, න තෙව හතියඤ්ඤානෙ, තතියඤ්ඤානෙ
 සුඛයං පච්චයගුණා පිති සබ්බසො තිරුඬං ති. තථා චතුත්ඤ්ඤානුප
 චාරෙ පභිණ්ණාපි සොමකස්සිත්‍රියයං ආසන්නතො අපපණාපහතොය
 උපෙක්කායාභාවෙන සමමා අනතික්කන්තතො ව සීයා උපපතති,
 න තෙව චතුත්ඤ්ඤානෙ; තස්මා එව ව එත්ථුපපන්නං දුක්ඛිත්‍රියං අපරි
 ඥෙයං තිරුඤ්ඤති ති තත්ථ තත්ථ අපරිසෙසගගගණං කාහතති.

එතොහ: අපෙචං හස්ස තස්ස ක්කානසුපචාරෙ පභිණා පි එතො
 වෙදනා ඉධ කසමා සමාගවා²ති, සුඛගගණන්ථං, යා හි අයං අදුක්ඛම
 සුඛතති එත්ථ අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා වුතො, සා සුමුමා දුඛිඤ්ඤායො,
 න සක්කා සුඛෙන ගගෙහුං, තස්මා; යථා නාම දුඛස්ස යථා තථා වා
 උපසඬ්ඛමිත්වා ගගෙහුං අසනකුණෙයොස්ස ගොණස්ස³ ගගණන්ථං
 ගොපො එකස්මිං වජේ සබ්බා ගාවො සමාගරති, අපෙකෙකං නිග
 රන්තො පටිපාටියා ආගහං අයං සො ගණනථ නතති තථෙව ගාහාපයති,
 එවමෙව භගවා සුඛගගණන්ථං සබ්බා එයා සමාගරී ති, එවං හි සමාගවා
 එතා දසොස්සා යං නෙව සුඛං න දුක්ඛං න සොමනස්සං න දොම
 නස්සං අයං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා ති සක්කා හොති එසා ගාගතිහුං;
 අපිච අදුක්ඛමසුඛාය වෙතොවිමුතතියා පච්චයදස්සනත්ඤ්ඤාපි එතා
 වුතො ති වෙදිතබ්බා; සුඛදුක්ඛපහාණාදයො හි තස්සා පච්චයා,
 යථාන “වත්තාරෙ ඛො ආවුසො! පච්චයා අදුක්ඛමසුඛාය වෙතො
 විමුතතියා සමාහතියා, ඉධාවුසො! හිඤ්ඤු සුඛස්ස ව පහාණං=පෙ=චතුත්ඤ්ඤානං
 උපසමපජ්ජ විගරති, ඉමෙ ඛො ආවුසො! වත්තාරෙ පච්චයා
 අදුක්ඛමසුඛාය වෙතොවිමුතතියා සමාපතතියා”ති. යථා වා අඤ්ඤාත්ථ
 පභිණා පි සක්කායදිට්ඨිආදයො තතියමග්ගස්ස වර්ණගගණන්ථං තත්ථ
 පභිණා ති වුතො, එවං වර්ණගගණන්ථවෙපතස්ස ක්කානස්ස තා
 ඉධ වුතො ති වෙදිතබ්බා, පච්චයසාතෙන වා එත්ථ රුගදෙසානං
 අතිදුර්භාවං දසොහුවෙපතා වුතො ති වෙදිතබ්බා. එතාසු හි සුඛං
 සොමනස්සයං පච්චයො, සොමනස්සං රුගස්ස, දුක්ඛං දොමනස්සයං,
 දොමනස්සං දොසස්ස, සුඛාදිසාතෙන ව සපච්චයා රුගදෙසා හතො ති
 අතිදුරෙ හොතතීති.

අද්‍රක්‍ෂමසුඛනති දුක්‍ෂාභාවෙන අද්‍රක්‍ෂං; සුඛාභාවෙන අසුඛං; එතෙනෙත්ථ දුක්‍ෂසුඛපටිපක්‍ෂබ්‍රහ්මං තතියවෙදනං දීපෙති, න දුක්‍ෂම සුඛාභාවමතතං, තතියවෙදනා නාම අද්‍රක්‍ෂමසුඛා, උපෙක්‍ෂාති පි චූච්චති, සා ඉට්ඨාතිට්ඨවිපරිතානුභවනලක්‍ෂණො, මඤ්ඤාතරසා, අවිභූතපච්චුපට්ඨානා, සුඛදුක්‍ෂතිරොධපදට්ඨානා ති වෙදිතබ්බං, උපෙක්‍ෂාසතිසාරිසුද්ධිනති උපෙක්‍ෂාය ජනිතසතියා පාරිසුද්ධිං; ඉමෙසං හි ඤාතෙ සුපරිසුද්ධා සති, යා ව තස්සා සතියා පාරිසුද්ධි සා උපෙක්‍ෂාය කතා, න අඤ්ඤාත, තස්මා එතං උපෙක්‍ෂාසති පාරිසුද්ධි ති චූච්චති, විහතෙහ පි චූතතං “අයං සති ඉමාය උපෙක්‍ෂාය විචරා හොති පරිසුද්ධා පරියොද්‍යතා, තෙන චූච්චති උපෙක්‍ෂාසති සාරිසුද්ධි”ති, යාය උපෙක්‍ෂාය එත්ථ සතියා පාරිසුද්ධි හොති, නා අත්තො තත්‍රමඤ්ඤාතතා ති වෙදිතබ්බං. න කෙවලඤ්ඤාත්ථ නාය සතියෙව පරිසුද්ධා, අපිච ඛො සබ්බෙපි සම්පයුත්තධම්මා ති සතිසිසෙත පත දෙසනා චූතතා, තත්ථ කිඤ්ඤාපි අයං උපෙක්‍ෂා හෙට්ඨා පි නීසු ඤාතෙසු විජ්ජති, යථා පත දිවා සුරියපභාගිභවා සොමභාවෙන ව අහතනො උපහාරකතෙතන වා සභාගාය රතතියා අලාභා දිවා විජ්ජමානාපි වඤ්ඤො අපරිසුද්ධා හොති අපරියොද්‍යතා, එමමෙමපි තත්‍රමඤ්ඤාතපෙක්‍ෂා වඤ්ඤො වීය විතකකාදි¹ පච්චතිකධම්මතෙජාගිභවා සභාගාය ව උපෙක්‍ෂාවෙදනාරතතියා අපපටිලාභා විජ්ජමානා පි පඨමාදිඤානහෙදෙ අපරිසුද්ධා හොති, තස්මා ව අපරිසුද්ධාය දිවා අපරිසුද්ධිවඤ්ඤොය පභා වීය සහජානා පි සතිආදයො අපරිසුද්ධා ව හොනති. තස්මා තෙසු එකමපි උපෙක්‍ෂාසති පාරිසුද්ධි ති න චූතතං, ඉධ පත විතකකාදිපච්චතිකතෙජාගිභවාභාවා සභාගාය ව උපෙක්‍ෂාවෙදනාරතතියා පටිලාභා අයං තත්‍රමඤ්ඤාත පෙක්‍ෂාවඤ්ඤො අතිවීය පරිසුද්ධා, තස්මා පරිසුද්ධිතතා පරිසුද්ධි වඤ්ඤොපපභා වීය සහජානා පි සතිආදයො පරිසුද්ධා හොනති පරියොද්‍යතා, තස්මා ඉදමෙව උපෙක්‍ෂාසතිපාරිසුද්ධි ති චූතතනති වෙදිතබ්බං. චතුස්ථනති ගණනානුපුබ්බතාය චතුස්ථං; ඉදං චතුස්ථං සමාපජ්ජති ති පි=චතුස්ථං; එසෙසා හොති ති ආදීසු එසපඤ්ඤාතෙ තාව; ඔච්ඡන්තා ති උපෙක්‍ෂා වෙදනා වෙදිතබ්බං, ඤානපඤ්ඤා ඉඤ්ඤි යට්ඨකෙසු පත උපෙක්‍ෂා හොති උපෙක්‍ෂිඤ්ඤිං හොති යි චූතතමෙව, සෙසාති තතියෙ පරිභිණ්පද්ධති ඉධාපි පරිභිණානෙව, කොට්ඨාසවා රෙපි දුට්ඨිතිකං ඤානනති උපෙක්‍ෂාවිතෙතකායනාවසෙතෙව වෙදි තබ්බං, සෙසං සබ්බං තතියසදිසමෙවාවි.

චතුස්සත්තයො නිවසිණො.

ඉද්ධති තනමෙ ධම්මා කුසලා ති පඤ්චකතයො ආරඥො, කස්මා ති වෙ?, පුග්ගලඤ්ඤාසයවසෙත වෙච දෙසනාවිලාසෙත ව, සනතිසිත්තදෙවපරිසාය කිර එකච්චානං දෙවනං විතකෙකා එව

මුද්‍රාරිකතො උපට්ඨාසි විචාරපිතිසුඛවිතෙතකායනා සන්තතො, තෙසං සප්පායවසෙන සන්තා වතුරඛනිකං අවිභාගකං විචාරමත්තං දුතියඡක්ඛානං නාම භාජෙයි, එකච්චානං විචාරෙ මුද්‍රාරිකතො උපට්ඨාසි පිතිසුඛවිතෙතකායනා සන්තතො, තෙසං සප්පායවසෙන තිවඛනිකං තතියඡක්ඛානං නාම භාජෙයි, එකච්චානං ජති මුද්‍රාරිකතො උපට්ඨාසි සුඛවිතෙතකායනා සන්තතො, තෙසං සප්පායවසෙන දුවඛනිකං වතුරඡක්ඛානං නාම භාජෙයි, එකච්චානං සුඛං මුද්‍රාරිකතො උපට්ඨාසි උපෙක්ඛාවිතෙතකායනා සන්තතො, තෙසං සප්පායවසෙන දුවඛනිකං පඤ්චමඡක්ඛානං නාම භාජෙයි, අයං තාව පුත්තලඡක්ඛාසයො. යස්ස පන බමමධාදායා සුප්පට්ඨිඤ්ඤානා දෙසනාවිලාසප්පත්තා නාම හොති, සා තථාගතස්ස සුපුත්‍ර පටිවිඤ්ඤා තස්මා ඤාණමහත්තාය දෙසනාවිධානෙසු කුසලො දෙසනාවිලාසප්පත්තො සන්තා යං යං අඛං ලබ්භති, තස්ස තස්ස වසෙන යථා යථා ඉවත්ති, තථා තථා දෙසනං නිශාමෙති ති,

සො ඉධ පඤ්චඛනිකං පඨමඡක්ඛානං භාජෙයි, වතුරඛනිකං අවි තක්කවිචාරමත්තං දුතියඡක්ඛානං භාජෙයි. තිවඛනිකං තතියඡක්ඛානං භාජෙයි, දුවඛනිකං වතුරඡක්ඛානං දුවඛනිකමෙව පඤ්චමඡක්ඛානං භාජෙයි, අයං දෙසනාවිලාසො නාම. අපිච සෙ භගවතා “නයො මෙ භික්ඛවෙ! සමාධි සම්පන්නකසම්මාදෙ සමාධි අවිතක්කවිචාරමත්තො සමාධි අවිතක්කඅවිචාරෙ සමාධි”ති සුත්තනතෙත නයො සමාධි දෙසිතා, තෙසු හෙට්ඨා සම්පන්නකසම්මාදෙ සමාධි අවිතක්කඅවිචාරෙ සමාධි ව භාජෙතො දසසිත්තො, අවිතක්කවිචාරමත්තො න දසසිත්තො තං දසෙසාමපි අයං පඤ්චකනායො ආරඤ්ඤා ති වෙදිතබ්බො. තත්ථ දුතියඡක්ඛානතිද්දෙසෙ එස්සාදීසු විතක්කමත්තං පටිභායති, කොට්ඨාස වාරෙ වතුරඛනිකං ඤානං හොති වතුරඛනිකො මයෙකා හොති ති අය මෙව විසෙසො, සෙසං සබ්බං පඨමඡක්ඛානසද්ධමෙව, යාති ව වතුක්ක නායෙ දුතියභතියවතුරඡාති නාතෙව ඉධ තතියවතුරඡපඤ්චමාති, හෙසං අබිගමපටිපාටිදීපනත්ථං අයං නයො වෙදිතබ්බො.

එකො කීර අමච්චපුත්තො රජානං උපට්ඨාභුං ජනපදතො නගරං ආගතො, සො එකදිවසමෙව රජානං දිස්වා පානබ්‍යසනෙත සබ්බං විභවජාතං නායෙයි, තං එකදිවසං සුරාමදමත්තං තිච්චොලං කාමා ජිණ්ණකට්ඨාරකමත්තෙන පටිච්ඡාදෙත්වා පානාගාරතො නිග රිංසු, තමෙන සබ්බාරකුමෙව නිපජ්ජිත්වා නිද්දායත්තං එකො අඛ වජ්ජාපාඨකො දිස්වා අයං පුරිසො මහාජනස්ස අවස්සයො භවිස්සති පටිජ්ජනිතබ්බො එකො ති සන්තිට්ඨානං කත්වා මහතිකාය නගාපෙත්වා ථුලසාවකයුගං නිවාසෙත්වා පුත සුගක්ඛොදකෙන නගාපෙත්වා සුමු මෙන දුකුලසුගලෙන අච්ඡාදෙත්වා පාසාදං ආරෙපෙත්වා සුභොජනං භාජෙත්වා එවං තං පටිච්චාරෙය්‍යාපාති පටිච්චාරකෙ පටිපාදෙත්වා පක්ඛාමි, අථ නං තෙ සග්ගං ආරෙපෙසුං, පානාගාරගමනපටිබාග නත්ඤ්ඤි තං වත්තායෙ තාව ජනා වතුසු හත්ථපාදෙසු උපට්ඨෙත්වා

අවධිංසු, එකො පාදෙ පරිමර්ජ්, එකො තාලවණ්ඩං ගගෙනා, විජ්, එකො විණං වාදයමානො ගායනො නිසිදි, සො සංක්‍රපගමනෙන විගතකිලමථො ථොකං නිද්දයිනා වුට්ඨිනො හත්පාදතිපිලනං අසහ මානො කො මෙ හත්පාදෙ උපපිලෙති, අපගච්ඡාති තජේසි, නෙ එකවචනෙනව අපගච්ඡිංසු, තනො පුන ථොකං නිද්දයිනා වුට්ඨිනො පාදපරිමර්ජනං අසහමානො කො මෙ පාදෙ පරිමර්ජ්ති අපගච්ඡාති ආහ, සොපි එකවචනෙනව අපගච්ඡි, පුන ථොකං නිද්දයිනා වුට්ඨිනො වාතවුට්ඨි විය තාලවණ්ඩවාතං අසහනො කො එස අප ගච්ඡතු ති ආහ, සො පි එකවචනෙනව අපගච්ඡි, පුන ථොකං නිද්දයිනා වුට්ඨිනො කණ්ණසුලං විය හිතවාදිතසද්ධං අසහමානො විණවා දකං තජේසි, සො පි එකවචනෙනව අපගච්ඡි, අපේවං අනුක්‍රමෙන පභිණ්කිලමුප්පිලනපරිමර්ජනවාතසභාරකිතවාදිතසද්ධවො සුඛං සයිනා වුට්ඨාය රඤ්ඤ සනතිකං අගමාසි, රුජාපියං මහනං ඉසං රියමද්ධි, සො මහාජනයං අවසංයො ජානො,

තත්ථ පානබ්‍යසනෙන පාරිජ්ඣ්ඤාපපනො සො අමච්චපුතො විය අනෙකබ්‍යසනපාරිජ්ඣ්ඤාපපනො සර්වාසගතො කුලපුතො දුට්ඨබ්බො, අභ්‍යවිජ්ජාපායකො පුරිසො විය තථාගතො, තස්ස පුරි සංගං අයං මහාජනයං අවසංගො භවිසංති පටිප්පනං අරහති ති සනතිට්ඨානං විය තථාගතං අයං මහාජනයං අවසංගො භවිසංති ති පබ්බජ්ජං අරහති කුලපුතො ති සනතිට්ඨානකරණං, අථස්ස අමච්ච පුතංගං මතතිකාමනෙන නතාපනං විය කුලපුතංගොපි පබ්බජ්ජා පටිලාභො, අථස්ස ධුලසාටකතිවාසනං විය ඉමස්සාපි දසසිකාපද සඛාතසිලවත්තිවාසනං, පුන තස්ස සුගඤ්ඤාදනෙන නතාපනං විය ඉමස්සාපි පාතිමොක්ඛසංවරදිසිලසුගඤ්ඤාදනෙන නතාපනං, පුන තස්ස සුමුදුකුලසුගච්ඡාදනං විය ඉමස්සාපි යථාචුතසිලවිසුද්ධිසමපද සඛාතදුකුලච්ඡාදනං, දුකුලච්ඡාදිතස්ස පතස්ස පාසාදරොගණං විය ඉමස්සාපි සිලවිසුද්ධිදුකුලච්ඡාදිතස්ස සමාධිභාවනාපාසාදරොගණං. තතො තස්ස සුභොජනභුඤ්ජනං විය ඉමස්සාපි සමාධිඋපකාරකසති සමපජ්ඣ්ඤාදිධම්මාමතපරිභුඤ්ජනං, භුතභොජනයස්ස තස්ස පරිවාර නෙති සයනාදරොගණං විය ඉමස්සාපි විහක්කාදීති උපවාරජ්ඣානාදරො පණං, පුන තස්ස පානාගාරගමනපටිබාහණ්ණං හත්පාදපිලනක පුරිසව්‍යුක්කං විය ඉමස්සාපි කාමසඤ්ඤාභිබ්බගමනපටිබාහණ්ණං ආරමභෙ විතතුපිලනකො නෙකබ්බවිතකෙකො, තස්ස පාදපරි මර්ජකපුරිසො විය ඉමස්සාපි ආරමභෙ විතතානුමර්ජනකො විචාරො, තස්ස තාලවණ්ඩවාතදයකො විය ඉමස්සාපි වෙතසො සිතලභාවදයිනා පිති, තස්ස සොතානුග්ගහනාදරො ගතබ්බපුරිසො විය ඉමස්සාපි විතතා නුග්ගහකං සොමනයං, තස්ස සංක්‍රපගමනෙන විගතකිලමථස්ස ථොකං නිද්දපගමනං විය ඉමස්සාපි උපවාරජ්ඣානසනතිසංගෙන විගතනිවරණකිලමථස්ස පථමර්ජනානුපගමනං, අථස්ස නිද්දයිනා වුට්ඨිතස්ස හත්පාදපිලනාසහනෙන හත්පාදපිලනානං සනතර්ජනං

තෙසඤ්ච අපගමනෙන පුන ථොකං නිද්දපගමනං විය ඉමස්සාපි පථමජ්ඣානතො වුට්ඨිතස්ස විනත්‍රපටිලකවිතක්කාසගනෙන විතක්ක දෙසදස්සනං විතක්කපභාණඤ්ච පුන අවිතක්කවිචාරමතතජ්ඣානුප ගමනං, තතො තස්ස පුනපුනං නිද්දසිත්වා වුට්ඨිතස්ස යථා වුත්තෙන කමෙන පාදපරිමජ්ජනාදීනං අසගනෙන පටිපාටියා පාදපරිමජ්ජනා දීනං සන්තප්තං තෙසං තෙසඤ්ච අපගමනෙන පුනපුනං ථොකං නිද්දපගමනං විය ඉමස්සාපි පුනපුනං දුතියාදීහි ඤාතෙහි වුට්ඨිතස්ස යථා වුත්තදෙසානං විචාරදීනං අසගනෙන පටිපාටියා විචාරදිදෙස දස්සනං, තෙසං තෙසඤ්ච පභාණා පුනපුනං අවිතක්කඅවිචාර කීපටිතිකපටිණ්ණෙමතස්ස ඡ්ඣානුපගමනං, තස්ස පන සගතො වුට්ඨාය රඤ්ඤෙද්ද සනතිභං ගතස්ස ඉස්සරියසමපතති විය ඉමස්සාපි පඤ්චමජ්ඣා නතො වුට්ඨිතස්ස විපස්සනාමග්ගං උපගතස්ස අරහත්තප්පතති, තස්ස සමපතතිස්සරියස්ස බහුතං ජනානං අවස්සයභාවො විය ඉමස්සාපි අරහත්තප්පතනස්ස බහුතං අවස්සයභාවො වෙදිතබ්බො; එභවාචනා හි එස අනුත්තරං පුඤ්ඤකෙබ්බතං නාම ගොති ති.

පඤ්චකතසො නිට්ඨිතො.

එභවාචනා වහුක්කපඤ්චානායද්වයගෙදෙ, සුද්ධිකතවකො නාම ආකාසිතො ගොති, අත්තො පනෙස පඤ්චකතසො වහුක්කතයස්ස පටිට්ඨානා¹ ඤානපඤ්චනො එවාහි වෙදිතබ්බො, ඉදුරි යසමා එතං ඤානං නාම පටිපදකකමෙන සිඤ්ඤති, තස්මා තස්ස උපිපදගෙදං දස්සෙත්තුං පුන කතමෙ බමමා ඤාසලා හි ආදි ආරඬං, තත් පුක්කා පටිපද අස්සා හි=දුක්ඛාපටිපදං; දඤ්ඤා අහිඤ්ඤා අස්සා හි=දඤ්ඤාහිඤ්ඤා; ඉති පුක්කාපටිපදනති වා දඤ්ඤාහිඤ්ඤානති වා පඨවිභාසිණනති වා නිඤ්ඤි ඤානස්සෙව නාමාති; දුක්ඛාපටිපදං බිප්පාහිඤ්ඤානති ආදිපුප්ඵි එසෙව නයො, හත් පඨමසමානාගාරතො පට්ඨාය යාව තස්ස තස්ස ඤානස්ස උපචාරං උපපජ්ජති, හාව පචග්ගා ඤානභාවනා පටිපද හි වුවවති, උපචාරතො පන පට්ඨාය යාව අපපණා නාව පචග්ගා පඤ්ඤා අහිඤ්ඤා හි වුවවති, සා පනෙසා පටිපද එකවචස්ස දුක්ඛා ගොති, නිවරණාදිපචවතිකබවමසමුද්වාරග්ගගණභාය කිවජ්, අසුබසෙවනා හි අත්තො; එකවචස්ස තදභාවෙන සුබා, අහිඤ්ඤා පි එකවචස්ස දඤ්ඤා ගොති මඤ්ඤ අසීසප්පවහතිති, එකවචස්ස බිප්පා අමඤ්ඤ සීසප්පවහතිති, තස්මා යො ආදිතො කිලෙසෙ විකබ්බෙනෙනො දුක්ඛෙන සසඤ්ඤා රෙන සප්පයොගෙන කිලමනෙනා විකබ්බෙනති, තස්ස දුක්ඛා පටිපද [නාම] ගොති, යො පන විකබ්බත්තකිලෙසො අපපණාපරිවාසං වසනෙනා විරෙන අභිග්ගාභාවං පාපුණාති, තස්ස දඤ්ඤාහිඤ්ඤා නාම ගොති, යො බිප්පා අභිග්ගාභාවං පාපුණාති, තස්ස බිප්පාහිඤ්ඤා නාම ගොති, යො කිලෙසෙ විකබ්බෙනෙනා සුබෙන අකිලමනෙනා විකබ්බෙනති, තස්ස

සුඛා පටිපදා නාම හොති, තත්ථ යාති සප්පායසප්පායාති ව පට්ඨිබොධු පච්චෙදදිති පුබ්බත්ථවාති ව අප්පණ්ණාසලාති ව විපුද්ධිමයො විත්තභාවනාතිදෙදසෙ තිද්ධිථාති, තෙසු යො [දස] අසප්පායසෙවි හොති, තස්ස දුක්ඛා පටිපදා දකුඤ්ඤා ව අභිඤ්ඤා හොති, සප්පායසෙවිතො සුඛා පටිපදා ඛිප්පා ව අභිඤ්ඤා, යො පන පුබ්බහාගෙ අසප්පායං සෙවිතො අපරහාගෙ සප්පායසෙවි හොති, පුබ්බහාගෙ වා සප්පායං සෙවිතො අපරහාගෙ අසප්පායසෙවි, තස්ස වොමිසයනාං වෙදිතබ්බා, තථා පට්ඨිබොධුපච්චෙදදිකං පුබ්බත්ථවං අසම්පාදෙකා භාවනං අනුපුත්තස්ස දුක්ඛා පටිපදා හොති, විපරියායෙන සුඛා, අප්පණ්ණාසලාති පන අසම්පාදෙනත්තස්ස දකුඤ්ඤා අභිඤ්ඤා හොති, සම්පාදෙනත්තස්ස ඛිප්පා.

අපි ව නණ්ණාඅවිජ්ජාවසෙන සමථවිපක්ඛනා [කතා] ධිකාරවසෙන වාපි එතාසං පහෙදො වෙදිතබ්බො. නණ්ණාතිභූතස්ස හි දුක්ඛා පටිපදා හොති, අනභිභූතස්ස සුඛා, අවිජ්ජාතිභූතස්ස ව දකුඤ්ඤා අභිඤ්ඤා හොති, [අනභිභූතස්ස ඛිප්පා,] යො ව සමපෙ අකතාධිකාරෙ තස්ස දුක්ඛා පටිපදා හොති, කතාධිකාරස්ස සුඛා, යො පන විපක්ඛනාය අකතාධිකාරෙ හොති තස්ස දකුඤ්ඤා අභිඤ්ඤා හොති, කතාධිකාරස්ස ඛිප්පා,

කිලෙයිඤ්ඤායවසෙන වාපි එතාසං පහෙදො වෙදිතබ්බො, තිබ්බකිලෙසස්ස හි මුදිඤ්ඤාය දුක්ඛා පටිපදා හොති දකුඤ්ඤා ව අභිඤ්ඤා, තිබ්බකිලෙසස්ස පන ඛිප්පා අභිඤ්ඤා, මඤ්ඤායෙව මුදිඤ්ඤාය සුඛා පටිපදා හොති දකුඤ්ඤා ව අභිඤ්ඤා, තිබ්බකිලෙසස්ස පන ඛිප්පා අභිඤ්ඤා හි, ඉති ඉමාසු පටිපදාඅභිඤ්ඤාසු යො පුග්ගාලො දුක්ඛාය පටිපදාය දකුඤ්ඤාය අභිඤ්ඤාය කුඤ්ඤාය පාපුණ්ණාති තස්ස නං කුඤ්ඤාය දුක්ඛාපටිපදා දකුඤ්ඤානති වුවෙති; සෙසෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ තදනු ධම්මනා සති සන්තිථාති, සීතිභාගිති පදෙද්දති එවං චුත්තසතියා වා නං හං කුඤ්ඤානතිතනියා වා වික්ඛම්මිතෙ පටිපදා තං තං කුඤ්ඤා පාරප්පත්තස්ස අප්පණ්ණාසර්වසෙ අභිඤ්ඤා ව වෙදිතබ්බො, ආගමන වසෙනාපි ව පටිපදා අභිඤ්ඤා හොති යෙව, දුක්ඛාපටිපදා හි දකුඤ්ඤා අභිඤ්ඤා පඨමස්කන්ධාං පඨමා පටිපදා, දුතියමපි තාදිසමෙව හොති, තතියවතුපෙට්ඨපි එසෙව නයො. යථා ව චතුස්සකනසෙව එවං පඤ්චකනසෙව පි පටිපදාවසෙන චතුර්ධා හෙදො වෙදිතබ්බො; ඉති පටිපදාවසෙන නපි වත්තාරෙ නවකා චුත්තා හොති, තෙසු පාඨතො ජනනිස විත්තාති අත්ථතො පන පඤ්චකනසෙව චතුස්සකනසෙව පටිථාතනා විසතිමෙව භවතිති.

පටිපදා නිවේශනා.

ඉද්දති යසමා කුඤ්ඤා නාම යථා පටිපදාගෙදෙන එවං ආරම්භෙ හෙදෙනාපි චතුර්ධා හොති, තස්මාස්ස නං පහෙදං දසෙය්නං පුත්තකමෙ ධම්මා යුසලාති ආදි ආරභා, තත්ථ පටිපදාං පටිපදාං

රමමණනති ආදිසු යං අපපතුණං හොති උපරිජ්ඣානස්ස පච්චයො හවිභුං න සකෙකාති ඉදං පරිත්තං නාම. යං පත අවබ්බිතෙ සුප්ප මතෙත වා සද්වමතෙත වා ආරම්මණෙ පවත්තං හං පරිත්තං ආරම්ම ණං අස්සා ති=පරිත්තාරම්මණං; යං පතුණං සු විහා විහං උපරිජ්ඣානස්ස පච්චයො හවිභුං සකෙකාති ඉදං අපපමාණං නාම; යං විපුලෙ ආරම්මණෙ පවත්තං තං වුබ්බිප්පමාණත්තා¹ අපපමාණං ආරම්මණං අස්සාති= අපපමාණාරම්මණං; වුත්තලකඛණවොම්සස්සතාය පත උපාම්සස්සකතයො වෙදිතබ්බො. ඉති ආරම්මණවසෙනපි වත්තායෙ නවසා වුත්තා හොනති, විහාගණනා පෙත් පුරිමසදිසා එවා ති.

ආරම්මණවතුක්කං නිට්ඨිතං.

ඉදුති ආරම්මණපටිපදුම්සස්සං සොලසකඛනතුක්කතයං දසෙසභුං පුත කතමෙ බම්මා කුසලා ති ආදි ආරඬා, තත් පමමතෙ වුත්ත ජ්ඣානං දුක්ඛාපටිපදතතා දඤ්ඤාතතා පරිත්තතතා පරිත්තාරම් මණත්තා ති වතුති කාරණෙති ශිතං; සොලසමතයෙ² වුත්තජ්ඣානං සුඛාපටිපදතතා ඛිප්පාතිඤ්ඤාතතා අපපමාණත්තා අපපමාණාරම් මණත්තා ති වතුති කාරණෙති පණ්ණා; සෙසෙසු වුද්දසසු එංකන ද්විති ත්ත වතුති කාරණෙති ශිතප්පණිතතා වෙදිතබ්බො, කසමා පජායං තයො දෙසිතො?ති, ක්කානුප්පත්තිකාරණත්තා, සමමාසබ්බෙදොති භි පඨිකසිණෙ සුද්ධිකජ්ඣානං වතුක්කතයවසෙන [පඤ්චානතයවසෙන] ව දසිතං, තථා සුද්ධිකපටිපද තථා සුද්ධිකාරම්මණං, තත් යා දෙවතා පඨිකසිණෙ සුද්ධිකජ්ඣානං වතුක්කතයවසෙන දෙසිතමානං බුජ්ඣි භුං සකෙකානති තාසං සප්පායවසෙන සුද්ධිකජ්ඣානෙ වතුක්කතයො දෙසිතො, යා පඤ්චානතයවසෙන දෙසිතමානං බුජ්ඣිභුං සකෙකානති තාසං සප්පායවසෙන පඤ්චානතයො. යා සුද්ධිකපටිපදයං=පෙ=සුද්ධිකා රම්මණෙ වතුක්කතයවසෙන ව දෙසිතමානං බුජ්ඣිභුං සකෙකානති තාසං සප්පායවසෙන [සුද්ධිකපටිපදය] සුද්ධිකාරම්මණෙ වතුක්ක තයො දෙසිතො, යා පඤ්චානතයවසෙන දෙසිතමානං බුජ්ඣිභුං සකෙකානති, තාසං සප්පායවසෙන පඤ්චානතයො ඉති හෙට්ඨා පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන දෙසනා නතා, දෙසනාවිලාසප්පතෙතා වෙස පතින්තපටිපමිදෙ දසබලවතු වෙසාරජ්ජදිව්සද්ද³ඤ්ඤො බමමානං යාථාවසරසලකඛණස්ස සුප්පටිවිද්ධත්තා බමමපඤ්ඤත්තිකුසලතාය යො යො තයො ලබ්බති, තස්ස තස්ස වසෙන දෙසනං නියාමෙභුං සකෙකාති, තස්මා ඉමාය දෙසනාවිලාසප්පත්තියාපි තෙන එසා පඨි කසිණෙ සුද්ධිකවතුක්කතයාදිවසෙන දෙසනා කතා, යස්මා පත යෙ කෙවි ඤානං උපාදෙතති නාම, න තෙ ආරම්මණපටිපදා⁴ විහා උපාදෙභුං සකෙකානති. තස්මා තිගමතො ක්කානුප්පත්තිකා ණත්තා

1-1 වුත්තපමාණතො 3, 4 වුද්ධිපමාණත්තා () 1, 2, 3, හන්
 2-1 සොලසමතයෙස [] 1, 2, 3, 4 හන්
 3-2, 3 විසාරද

අයං සොළසකකිත්තුකතයො කපිතො. එතතාවතා සුද්ධිකතවතො වතතායෙ පටිපදනවතා වතතායෙ ආරමමණනවතා ඉමෙ ව යොදුස නවතා හි පඤ්චවිසති නවතා කපිතා හොනති, තත් එකෙකසමි නවතො වතුකකපඤ්චකවසෙන දො දො නයා හි පඤ්ඤස නයා, තත් පඤ්චවිසතියා වතුකකතයෙසු සතං, පඤ්චකතයෙසු පඤ්චවිසසතනති පාඨතො පඤ්චවිසාධිකාති දො කුතාවිසතසතාති හොනති; පඤ්චක තයෙ¹ පන වතුකකතයෙසු පටිඨතතා අත්තො පඤ්චවිසාධිකමෙව² විතතසතං හොති, යාති වෙතාති පාඨෙ පඤ්චවිසාධිකාති දො විතත සතාති තෙසු එකකසය නිදෙයෙ ධම්මවචනාදයො තයො තයො මහාවාද හොනති, තෙ පන තත් තත් තයමතතමෙව දසෙයො සබ්බතතා හි.

පඨවිසාධිතං නිවසිතං.

ඉදති යසමා ආපොකසිණාදිසු පි එතාති කුසානාති උපපජ්ජති, තසමා තෙසං දසනතත්තං පුන කතමෙ ධම්මා කුසලා හි ආදි ආරඬං, තෙසු සබ්බො පාළිනගො ව අත්තිභාවතා ව විතතගණනා ව වාර සබ්බෙපපා ව පඨවිසාධිතෙ වුත්තනගෙතෙව වෙදිතසබ්බා; භාවතා නයො පන කසිණපරිකමිං ආදිං කතො සබ්බො විසුද්ධිමග්ගෙ පකාසිතො යෙව. මහාසකුලුදුසිසුතෙත පන දසකසිණාති වුත්තාති, තෙසු විඤ්ඤාණකසිණං ආකාසෙ පවතතිතමග්ගතවිඤ්ඤාණමපි තත් පරිකමිං කතො තිබ්බතතා විඤ්ඤාණඤ්චායනතසමාපතති පි හොති හි සබ්බපකාසෙත ආරූපපදෙසනමෙව හජති, තසමා ඉමසමිං ණතෙ න කපිතං. ආකාසකසිණනති පන කසිණුග්ගාරිමාකාසමපි තං ආරමමණං කතො පවතතකකුසා පි හිතතිවිජ්ජාදිසු අඤ්ඤතරයමි ගහෙතබ්බ නිමිතෙත පරිචේද්දකාසමපි තං ආරමමණං කතො උපපන්නං වතුකක පඤ්චකප්ඤානමපි වුවවති, තත් පුරිමතයො ආරූපපදෙසනං හජති, පච්ඡිමතයො රූපාවචරපදෙසනං, ඉති මිසසකතතා ඉමං රූපාවචර පදෙසනං න ආරූප්‍රහං, පරිචේද්දකාසෙ තිබ්බතතප්ඤානං පන රූපුප පතතියා මග්ගො හොති, තසමා තං ගහෙතබ්බං, තසමිං පන වතුකක පඤ්චකප්ඤානමෙව උපපජ්ජති, අරූපප්ඤානං නුපපජ්ජති, තසමා? කසිණුග්ගාරිමාස අලාභනා, තං හි පුනපුනං උග්ගාරිමාසනමපි ආකාසමෙව හොති හි, න තත් කසිණුග්ගාරිමං ලබ්බති, තසමා තාත්ථුපපන්නං කුසානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරය සංවතතති, අභිඤ්ඤපාද කං හොති, විපසන්නාපාදකං හොති, නිරෝධපාදකං න හොති; අනු පුබ්බතිරෙධො පනෙත්ත යාව පඤ්චමප්ඤානා ලබ්බති, වට්ටපාදකං හොති යෙව, යථා වෙතං එවං පුරිමකසිණෙසු උපපන්නං කුසානමපි, නිරෝධපාදකභාවො පනෙත්ත විසෙසො, සෙසමෙත්ත ආකාසකසිණෙ යං වතතබ්බං සියා තං සබ්බං විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තමෙව.

“එකොටු පුත්‍රයා බහුධා හොති” ති ආදිකර්මය පන විකුබ්බණං ඉවර්තෙතන පුරිමෙසු අට්ඨසු කසිණෙසු අට්ඨසමාපතති යො තිබ්බ තෙතයා කසිණානුලොමහො කසිණපටිලොමහො කසිණානුලොම පටිලොමහො ක්කිනානුලොමහො ක්කිනපටිලොමහො ක්කිනානුලොම පටිලොමහො ක්කිනුකකානතිකහො කසිණුකකානතිකහො [ක්කින කසිණුකකානතිකහො] අභිගසඛකානතිකහො ආරමමණසඛකානතිකහො අභිගාරමමණසඛකානතිකහො අභිගවච්ඡානකහො ආරමමණවච්ඡානකහො ති ඉමෙහි වුද්දසභාකාරෙහි විධානං පරිදමෙහබ්බං; තෙසං විචාරකථා විසුද්ධිමග්ගෙ වුත්තා යෙව.

එවං පන වුද්දසභාකාරෙහි විතතං අපරිදමෙයා පුබ්බෙ අභාවිත භාවතො ආදිකමිකො යොගාවච්ඡෙරෙ ඉද්ධිවිකුබ්බණං සමපාදෙය්‍ය ති ති තෙතං ධාතං පිඤ්ඤාති, ආදිකමිකය්‍ය හි කසිණපටිකමමපි භායෙ, සතෙසු සහයෙය්‍ය ඵහො ව සකෙකාති, භතකසිණපටිකමමය්‍ය හි නිමිත්තප්පාදනං භායෙ, සතෙසු සහයෙය්‍ය ඵහො ව සකෙකාති, උපපන්න පි නිමිත්තෙ [භං] වසෙසිනි අපපණාගිගමො භායෙ, සතෙසු සහයෙය්‍ය වා ඵහො ව සකෙකාති, අභිගතපපණය්‍ය වුද්දසභාකාරෙහි විතතපරිදමනං භායෙ, සතෙසු සහයෙය්‍ය ඵහො ව සකෙකාති, වුද්ද සභාකාරෙහි පරිදමිතවිතතය්‍යාපි ඉද්ධිවිකුබ්බණං නාම භායෙ, සතෙසු සහයෙය්‍ය ඵහො ව සකෙකාති, විකුබ්බණපපතය්‍යාපි ඛිපපතිසතති¹ භාවො නාම භායෙ, සතෙසු සහයෙය්‍ය ඵහො ව ඛිපපතිසතති¹ හොති, පෙරවෙසෙලෙ මහායෙගණගුත්තායෙරය්‍ය ටිලානුපට්ඨානං ආගතෙසු තිංසමයෙතසු ඉද්ධිමනනසහයෙය්‍ය උපසමපදාය අට්ඨවසසිකො රක්ඛිත යෙරෙ විග, [සබ්බං] වත්ථං විසුද්ධිමග්ගෙ විචාරිත මෙවාති.

කසිණකථා නිමසිතා.

එවං අට්ඨසු කසිණෙසු රූපාවචරකුසලං නිද්දිසිනි ඉද්ධි යසමා සමානෙ පි ආරමමණ භාවනාය අසමානතාය² ඉමෙසු අට්ඨසු කසි ණෙසු අඤ්ඤාපි අභිභායතනසඛිතං රූපාවචරකුසලං පච්චතති, තසමා තං දයෙය්‍යං පුන කතමෙ බමමා කුසලා ති ආදි ආරභං, තත් අජ්ඣාතනං අරූපසඤ්ඤා ති අලාභිතාය වා අනත්තිකතාය වා අජ්ඣාතන රූපෙ පටිකමමසඤ්ඤාපිරිතිතො; බහිද්ධා රූපානි පසස්සානි ති බහිද්ධා අට්ඨසු කසිණෙසු කතපටිකමමකාය පටිකමමවංසන වෙව අපපණා වසෙන ව තාති බහිද්ධා අට්ඨසු කසිණෙසු රූපානි පසස්සානි; පටිත්තා හි ති අවබ්බිතාති; භානි අභිගුණා ති යථා නාම සමපනනගහණිකො කවච්ඡමතතං භතතං ලභිනි කිං එත්ථ භුඤ්ජිතබ්බං අපි ති සඛක බ්බිනි; එකකබලමෙව කරෙති, එවමෙව ඤ්ඤානතරිකො පුග්ගලො

[] 1. 2. 3. කප්ඵි
1-5 ඛිපපතිසතති

[] 1. 2. 3. 4 කප්ඵි
2-1. 2. 3. අසමානතතාය 5 අසමාන.

විසදාදකුණේ කීමෙන් පරිත්තකො ආරම්භණේ සමාපජ්ඣතබ්බං. අප්පි, නායං මම භාගේ ති භාති රූපාති අභිවිහන්තා සමාපජ්ඣති, සහ නිමිත්තප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පණං නිබ්බන්ධනාති ති අප්පණං, ජානාමි සංඝාමි ති ඉමිනා පනස්ස පුබ්බභාගො කපිතො, ආගමධ්වංසාප්ප පන වුත්තං “ඉමිනාස්ස පන ආභාගො කපිතො සො ව ඛො සමාපත්තිතො වුච්ඡිතස්ස න අනෙතාසමාපත්තිස්”නති. අප්පමාණානි ති වඛ්භිහප්ප මාණාති; අභිගුණා ති එත්ථ පන යථා මහග්ගසො පුරිසො එහං භත්ත වඛ්භිහතං ලභිතා අඤ්ඤ පි හොභු කිමෙසා මග්ගං කරිස්සාති ති තං න මහත්තකො පස්සති, එවමෙව ඤ්ඤාප්පත්තරො පුග්ගලො විසදාදකුණේ කිමෙත්ථ සමාපජ්ඣතබ්බං න ඉදං අප්පමාණං මග්ගං විත්තකායනා භාරණේ භාගේ අප්පි ති භාති අභිගවිත්තා සමාපජ්ඣති, සහ නිමිත්තප්පාදෙනෙවෙත්ථ අප්පණං නිබ්බන්ධනාති ති අප්පණං.

පරිත්තං. පරිත්තාරම්භණං අප්පමාණං. පරිත්තාරම්භණනම් ඉධ පරිත්තාති ති ආගතත්තා අප්පමාණාරම්භණතා න ගතිතා, පරතො අප්පමාණාති ති ආගතත්තා පරිත්තාරම්භණතා, අධ්වංසායං පන වුත්තං “ඉමිසම් ආනෙ වග්ගාරි වත්තාරි ආරම්භණාති අග්ගෙත්වා ඤෙ ඤෙ යෙව ගතිතාති, කිං භාරණං?, වතුපු ති ගතිතෙපු දෙසනා සොලසක්ක තතුකා හොති. සත්ථාර ව හෙධ්වා සොලසක්කතතුකා දෙසනා කිලඤ්ඤාති තිලෙ පත්ථරත්තොති විශ විත්ථාරත්තො කපිතා, තස්ස ඉමිසම් ආනෙ අධ්වංසකතතුකං දෙසනං කාභුං අජ්ඣාසයො, තස්මා ඤෙ ඤෙ යෙව ගතිතාති ති වෙදිතබ්බාති”ති. සුවණ්ණදුබ්බණ්ණාති ති පරි සුද්ධාපරිසුද්ධවණ්ණාති; පරිසුද්ධාති ති නිලාදිති සුවණ්ණාති අපරි සුද්ධාති ව දුබ්බණ්ණාති ති ඉධ අභිප්පෙතාති, ආගමධ්වංසාප්ප පන “සුවණ්ණාති වා හොනතු දුබ්බණ්ණාති වා පරිත්තඅප්පමාණවසෙනෙව ඉමාති අභිභාගත්තාති දෙසිතාති”ති වුත්තං, ඉමෙපු ව පන වතුපු පරිත්තං විත්තකවර්තවසෙන ආගතං, අප්පමාණං මොගවර්තවසෙන, සුවණ්ණං දෙසවර්තවසෙන, දුබ්බණ්ණං රුගවර්තවසෙන, එතෙසං හි එතාති සප්පායාති නාම, සා ව හෙසං සප්පායනා විත්ථාරත්තො විසුද්ධි මග්ගෙවර්තවසෙනෙව වුත්තා, කස්මා පන යථා සුත්තතෙන “අජ්ඣන්තං රූපසඤ්ඤා එතො ඛිද්ධා රූපාති පස්සති පරිත්තාති”ති අදි වුත්තං? එවං අවන්තා ඉධ වතුපු පි අභිභාගත්තෙපු අජ්ඣන්තං අරූපසඤ්ඤාතා වුත්තා?ති, අජ්ඣන්තරූපානං අනභිගව්තිස්සො, තත්ථ හි වා ඉධ වා ඛිද්ධා රූපානෙව අභිගවිත්තබ්බාති, තස්මා තාති තිස්මහො වත්තබ්බා ති ති තත්ථා පි ඉධාපි වුත්තාති. අජ්ඣන්තං රූපසඤ්ඤා අරූපසඤ්ඤා ති ඉදං පන සජ්ඣ දෙසනා විලාසමත්තමෙව, අයං තාව වතුපු අභිභා ගත්තෙපු අප්පමධ්වංසණ්ණා, සුද්ධිත්තායපටිපදහෙදො පනෙත්ථ පඨවි කසිණෙ වුත්තකයෙනෙව එතෙකසම් අභිභාගත්තො වෙදිතබ්බො. කෙවලං තෙත්ථ ආරම්භණවතුකං ආරම්භණදුකං හොති, සොල සක්කතතුකඤ්ඤා අධ්වංසකතතුකං, සෙසං තාදිසමෙව;

එවමෙත් එකෙකසම් අභිභායනනෙ එකො සුද්ධිකනවකො
වතනායෙ පටිපදනවකා දෙව ආරමමණනවකා ආරමමණපටිපද
මසසො අධ්‍යනවකා හි පණ්ණාස නවකා හි වාදසුට් [අභිභායනනෙසු]
සමසට්ඨිනවකා වෙදිතබ්බො.

පසුදම අභිභායනනාදීසු නිලානි හි සබ්බසඛනානිකවසෙන වුත්තං,
නිලවණ්ණානි හි වණ්ණවසෙන, නිලනිදසුනානි හි නිදසුන
වසෙන, අපසුඤ්ඤාමානවරුනි අසමතිත්තවණ්ණානි එකනිලානෙව
සුඛා දියුනත්ති හි වුත්තා ගොති, නිලනිසාසානි හි ඉදං පත මහාසන
වසෙන වුත්තං, නිලොසාසානි නිලපභාසුත්තානි හි අත්ථො; එතෙන
තෙසා සුචිසුද්ධිතං දසෙය්ති, සුචිසුද්ධිවණ්ණවසෙන හි ඉමානි වතනාරි
අභිභායනනානි වුත්තානි. පිට්ඨානි හි ආදීසු පි ඉමිනා ව තයෙන
අත්ථො වෙදිතබ්බො; නිලකසිණං උග්ගණ්ණනෙතා නිලසම් නිමිත්තං
ගණ්ණාති, පුප්ඵසම් වා වත්ථසම් වා වණ්ණධාතූයා වා හි ආදිකං
පතෙත් සාසිණ්ණකරණඤ්ඤා පරිකමමඤ්ඤා අපපණ්ණිධානඤ්ඤා සබ්බං
විසුද්ධිමග්ගෙ විජාරතො වුත්තමෙව, යථා ව පඨවිකසිණෙ එවමෙත්
එකෙකසම් අභිභායනනෙ [පඤ්චවිසති] පඤ්චවිසති නවකා වෙදි
තබ්බො හි.

අභිභායනනකථා නිවසිතා.

ඉදුති යසො ඉදං රූපාවචරකුසලං නාම න කෙවලං ආරමමණ
සක්ඛාතානං ආයතනානං අභිභවනනො අභිභායනනවසෙනෙව
උපපජ්ජති, අඨ බො විමොක්ඛවසෙන පි උපපජ්ජති, තසමා තමපි තයං
දසෙය්තුං පුත කතමෙ බමමා කුසලා හි ආදි ආරඬං, කෙන
පතෙට්ඨන චමොකෙතො වෙදිතබ්බො? හි, අධිච්ඡවචනට්ඨන, නො අයං
අධිච්ඡවචනට්ඨො නාම? පට්ටතිකධමමති ව සුට්ඨි විච්ඡවචනට්ඨො
ආරමමණෙ ව අභිරතිවසෙන සුට්ඨි අධිච්ඡවචනට්ඨො, පිතු අඛෙන
විසුද්ධිඛායවචමග්ගෙ දුර්භාසා සයනං විස අනිග්ගතිතභාවෙන නිරු
සඬානාය ආරමමණෙ සවත්තනි හි වුත්තං ගොති. එවං ලක්ඛණං හි
විමොක්ඛනාවප්පත්තං රූපාවචරකුසලං දසෙය්තුං අයං තයො
ආරඬො තත් රූපි හි අර්ඝ්ගතනං කොසාදීසු උපපාදිතං රූපර්ඝානං
රූපං, තදසුඤ්ඤි ති=රූපි; අර්ඝ්ගතනං හි නිලපරිකමමං කරුණෙනා
කෙසෙ වා පිත්තෙ වා අකඛිභාරකාය වා කරුති, පිතපරිකමමං
කරුණෙනා මෙදෙ වා ඡවියා වා අකඛිනං පිතට්ඨානෙ වා කරුති,
ලොභිතකපරිකමමං කරුණෙනා මංසෙ වා ලොභිතෙ වා ජ්වහාය වා
ගත්ථහලපාදනලෙසු වා අකඛිනං රත්තට්ඨානෙ වා කරුති, මදුතපරි
කමමං කරුණෙනා අට්ඨමති වා දනෙන වා තබෙ වා අකඛිනං සෙන
ට්ඨානෙ වා කරුති; එවං පරිකමමං කතො උපපන්නර්ඝානසමඛිතං
සක්ඛායෙනං වුත්තං. රූපානි සෙසනි හි බතිට්ඨා පි නිලකසිණාදි

රූපානි ක්ෂානවක්ෂිතා පසංගි, ඉමිනා අර්කානවතිඤ්ඤාවජ්ඣනෙසු කසිණෙසු ක්ෂානපටිලාභො දසිනො, අර්කානං අරුපසංකෘද්දි ති අර්කානං න රූපසංකෘද්දි; අනන්තො භොසාදිසු අනුපාදිතරූපා වචරජ්ඣානො ති අත්තො; ඉමිනා බහිඤ්ඤා පටිභවමං භවිතා බහිඤ්ඤා ව පටිලඤ්ඤානතා දසිනා. සුභනති ඉමිනා සුචිත්තෙසු නිලාදිසු වර්ණ කසිණෙසු ක්ෂානානි දසිනානි, තත් කිසුඤ්ඤා අනන්තාපටිපාටිකා සුභනති අංගොගො නැති, යො පන සුචිත්තං සුභකසිණං ආරම්භං භවිතා විහරති, සො යසො සුභනති=පෙ=පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති තථා දුතියාදීති, තස්මා එවං දෙසනා කතා.

පටිසම්භිද්ධමෙක පන “කථං සුභං කෙව අධිච්ඡින්නො හොති ති විමොක්ඛො?, ඉධ භික්ඛු! මෙත්තාසගගතෙන වෙහසා එහං දිසංපප= විහරති, මෙත්තාය භාවිතතා සහතා අප්පටිකුලා හොනති; කාරුණා- මුදිතා-උපෙක්ඛාසගගතො වෙහසා එහං දිසංපප=විහරති, උපෙක්ඛාය භාවිතතා සහතා අප්පටිකුලා හොනති, එවං සුභංකෙව අධි ච්ඡින්නො හොති ති විමොක්ඛො”ති චුත්තං; ඉධ පන උපරි පාළියං යෙව බ්‍රහ්මවිහාරං ආගතතො හං නයං පටික්ඛිට්ඨා සුනිලක සුපිභක සුලොභිහක සුමදනක පරිසුද්ධනිලක පරිසුද්ධපිහක පරිසුද්ධලොභිහක පරිසුද්ධමදනක වසෙතෙව සුභවිමොක්ඛො අනුසංකෘතො, ඉති කසිණනති වා අභිනායතනනති වා විමොක්ඛො ති වා රූපාවචරජ්ඣාන මෙව, තං ති ආරම්භස්ස සංග්‍රහෙට්ඨන කසිණං නාම, ආරම්භං අභි භවනට්ඨන අභිනායතනං නාම, ආරම්භස්ස අධිච්ඡිට්ඨනට්ඨන පඨවි නිකධිමෙමති ව විච්ඡිට්ඨනට්ඨන විමොක්ඛො [නාම] ති චුත්තං. තත් කසිණදෙසනා අභිධම්මවසෙන, ඉහරු පන සුභනන්තදෙසනාවසෙන චුත්තා ති වෙදිතබ්බො. අයමෙත් අපුබ්බපදවර්ණනා, එකෙකස්මිං පන විමොක්ඛෙ පඨවිකසිණෙ පිය පඤ්චීසති පඤ්චීසති ති භවිතා පඤ්ච සත්තති නවහං වෙදිතබ්බො ති.

විමොක්ඛකථා නිමිට්ඨා.

ඉද්දති මෙත්තාදිමුග්ගවිහාරවසෙන පවත්නානං රූපාවචරකුසලං දසෙස්සං පුන කතමෙ බ්‍රහ්මා කුසලා ති ආදි ආරාධං, තත් මෙත්තා සගගනානි මෙත්තාය සමන්තාගතං; පරතො කාරුණාසගගතාදිසුපි එසෙව න යො, යෙන පණ්ණස විධානෙන පටිපජ්ජනා මෙත්තාදිසග ගතානි ක්ෂානානි උපසම්පජ්ජ විහරති; තං මෙත්තාදිතං භාවනාවිධා නං සබ්බං විසුද්ධිමෙක විජාරිතවෙව, අවසෙසාය පාළියා අත්තො පඨවිකසිණෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො, කෙවලස්ස පඨවි කසිණෙ පඤ්චීසති නවනා ඉධ පුරිමාසු තිස්ස තිකවතුකකජ්ඣානික වසෙන පඤ්චීසති සත්තනා, උපෙක්ඛාය වතුරජ්ඣානවසෙන පඤ්ච

විසති එකකා, කරුණාමුදිතාසු ව ජන්දදිති වතුති සද්ධිං කරුණාමුදිතා ති ඉමෙ පි යෙවාපනකා ලබ්‍හනති, දුක්ඛාපටිපදාදිභාවො වෙත්ථ මෙතඤ්ඤානා ව බ්‍යාපාදවික්ඛාමහනවසෙත කරුණාය විහිංසාවික්ඛමහන වසෙන මුදිතාය අරතිවික්ඛමහනවසෙන උපෙක්ඛාය රුගපටිඝ වික්ඛමහනවසෙන වෙදිතඤ්ඤා, පරිත්‍යාගරමමණතා පන න බහුසත්තාරමමණවසෙන, අපමාණාරමමණතා බහුසත්තාරමමණවසෙන හොති ති අයං විසෙසො, සෙසං තාදිසමෙව, එවං භාව පාප්‍රිවසෙනෙව.

“බ්‍රහ්මතනමෙන කපිතෙ බ්‍රහ්මවිහාරෙ ඉමෙ ඉති විදිත්වා, තිසෙසා එතෙසු අයං පකිණ්ණකකථා පි විඤ්ඤායා”.

එතාසු ති මෙතනාකරුණාමුදිතාඋපෙක්ඛාසු අත්තො භාව මෙජ්ඣ ති=මෙහතා; සිතෙහති ති¹ අත්තො; මිතෙත වා හවා මිතතස්ස වා එසා පවත්ති ති පි මෙහතා; පරදුක්ඛ සති සාධුතං හදයභවපනං හරෙති ති=ඛරුණා; කිණාති වා පරදුක්ඛා හිංසති විනාසෙති ති=ඛරුණා; කිරියති වා දුක්ඛිතෙසු එරණවසෙන පසාරියති ති=ඛරුණා; මොදනති තාය තංසමඝතිනො සයං වා මොදති මොදනමත්තමෙව වා තනති=මුදිතා; අවෙර හොත්තු ති ආදි බ්‍යාපාදපභාණෙන මජ්ඣික්ක භාට්‍ඨපගමනෙන ව උපෙක්ඛති ති=උපෙක්ඛා;

ලක්ඛණාදිතො පනෙත්ථ හිතාකාරපභවතතිලක්ඛණා මෙහතා, හිතුපසංහාරරසා, ආකාහවිතයපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං මනාපභාව දස්සනපදට්ඨානා, බ්‍යාපාදපසමො එතිස්සා සමපතති, සිතෙහසමනවො විපතති. දුක්ඛාපහයනාකාරපභවතතිලක්ඛණා කරුණා, පරදුක්ඛා සහනරසා, අවිහිංසාපච්චුපට්ඨානා, දුක්ඛාතිතුනානං අනාථභාවදස්සන පදට්ඨානා, විහිංසුපසමො තස්සා සමපතති, සොකසමනවො විපතති. [සපහෙතසු] පමොදලක්ඛණා මුදිතා, අතිස්සායනරසා, අරතිවිඝාත පච්චුපට්ඨානා, සත්තානං සමපතතිදස්සනපදට්ඨානා, අරතිවූපසමො තස්සා සමපතති, පහාසසමනවො විපතති. සතෙතසු මජ්ඣික්කාකාරපභවතතිලක්ඛණා උපෙක්ඛා, සතෙතසු සමභාවදස්සනරසා, පටිඝානුතය වූපසමපච්චුපට්ඨානා, කමමස්සනා සත්තා තෙ කස්ස රුචියා සුඛිතා වා හවිස්සනති දුක්ඛෙහො වා මුච්චිස්සනති පාත්තසමපතතිතො වා න පරි හාගිස්සනති ති එවං පවත්නාකමමස්සනාදස්සනපදට්ඨානා, පටිඝා නුතයවූපසමො තස්සා සමපතති, ගෙහසිතාය අඤ්ඤානුපෙක්ඛාය සමනවො විපතති.

වතුනතමපි පනෙතෙසං බ්‍රහ්මවිහාරානං විපස්සනාසුබඤ්ඤවච්ඡ භවසමපතති ව සාධාරණපභයෝජනං, බ්‍යාපාදදිපටිඝානො ආවේණිකං, ව්‍යාපාදපටිඝාතපභයෝජනා හෙත්ථ මෙතනා, විහිංසාඅරතිරුගපටි ඝාතපභයෝජනා ඉතරු, වුත්තමපි වෙහං “තිස්සරණං ගෙතං ආට්‍රිසො!

1-1. 2. 3. 4 සිතිසනති ය [] 1. 2. 3. 4 තනති
2-1. 2. 3. 4. 5 විපස්සනාසුබමෙව

ව්‍යාපාදස්ස යදිදං මෙතොවෙතොවිමුතති, තිස්සරණං ගෙනං ආවුසො!
 ථගෙසාය යදිදං කරුණාවෙතොවිමුතති, තිස්සරණං ගෙනං ආවුසො!
 අරතියා යදිදං චද්දාමෙතොවිමුතති, තිස්සරණං ගෙනං ආවුසො!
 රුහස්ස යදිදං උපෙක්ඛාවෙතොවිමුතති”ති, එකමෙකස්ස වෙත්ථ අසන්න
 දූරවසෙන දෙව දෙව පච්චයිතො,

මෙතොමුභවිහාරස්ස හි සම්පච්ඡායේ විය දුර්වස්ස සප්තොතො ගුණ
 දස්සනසභාගතාය රුහො ආසන්නපච්චයිතො, සො ලුහුං ඕතාරං
 ලහති, [තසමා] තතො සුට්ඨි මෙතො රක්ඛිතබ්බො; පඤ්චාදිගතන
 නිසිද්ධො විය පුරිස්ස සප්තොතො සභාගවිසභාගතාය බ්‍යාපාදෙ දුර
 පච්චයිතො, [තසමා] තතො තිබ්බයෙන මෙතොසිතබ්බං, මෙතො
 සිස්සති ච නාම සොපඤ්ච භාරියොති ති අට්ඨානමෙතො.

කරුණාමුභවිහාරස්ස “චක්ඛුවිඤ්ඤායසාතං රූපානං ඉට්ඨානං
 කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපට්ඨංසුත්තානං පටි
 ලාහං වා පටිලාහගො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධිපුබ්බං අතීතං
 තිරුඤ්ඤං විපරිණතං සමනුස්සරගො උපපජ්ජති සොමනස්සං, යං එව
 රූපං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං සොමනස්සං”තති ආදිතා
 නයෙන ආගතං ගෙහසිතං සොමනස්සං සමපහතිදස්සනසභාගතාය
 ආසන්නපච්චයිතො, සභාගවිසභාගතාය අරතී දුරපච්චයිතො, තසමා
 තතො තිබ්බයෙන කරුණාසිතබ්බං, කරුණෙද්ව¹ නාම භවිස්සති
 පාණිආදීති ච විගෙහස්සති ති අට්ඨානමෙතො.

මුද්දාමුභවිහාරස්ස “චක්ඛුවිඤ්ඤායසාතං රූපානං ඉට්ඨානං
 කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපට්ඨංසුත්තානං පටි
 ලාහං වා පටිලාහගො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධිපුබ්බං අතීතං
 තිරුඤ්ඤං විපරිණතං සමනුස්සරගො උපපජ්ජති සොමනස්සං, යං එව
 රූපං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං සොමනස්සං”තති ආදිතා
 නයෙන ආගතං ගෙහසිතං සොමනස්සං සමපහතිදස්සනසභාගතාය
 ආසන්නපච්චයිතො, සභාගවිසභාගතාය අරතී දුරපච්චයිතො, තසමා
 තතො තිබ්බයෙන මුද්දා භාවෙතබ්බං, මුද්දො ච නාම භවිස්සති
 පත්තසෙතාසනෙසු ව [අබ්බාසලබ්බෙසු ව] උක්කාමස්සති ති අට්ඨාන
 මෙතො.

උපෙක්ඛාමුභවිහාරස්ස පන “චක්ඛුතා රූපං දිස්වා උපපජ්ජති
 උපෙක්ඛා බාලස්ස මුලභස්ස පුප්පිජ්ජනස්ස අනොසිජ්ජනස්ස අවිපාක
 ජිනස්ස අතාදීනවදස්සාවිතො අස්සුතවතො පුප්පිජ්ජනස්ස යං එවරූපා
 උපෙක්ඛා රූපං සා නාතිවත්තති, තසමා සා උපෙක්ඛා ගෙහසිතා ති
 වුච්චති” ති ආදිතා නයෙන ආගතා ගෙහසිතා අප්පකුණුපෙක්ඛා
 දෙසගුණානං අවිචාරණවසෙන සභාගතො ආසන්නපච්චයිතො, සභාග
 විසභාගතාය රුහපට්ඨා දුරපච්චයිතො, තසමා තතො තිබ්බයෙන

උපෙක්ඛිතබ්බං, උපෙක්ඛිස්සති ව නාම රජ්ජය්‍යති ව පටිගඤ්ඤිස්සති වාති අධ්‍යානමෙතා. සබ්බසම්මි ව එතෙසං භාහුකාමිනා ඡන්දෙ ආදි, නිවරණාදිවිකම්මාණං මජ්ඣං, අප්පණං¹ පරිශොසානං, පඤ්ඤානති බමමවසෙන එකො වා සතෙතා අනෙකො වා සත්තා ආරම්භං, උප වාරෙ වා අප්පණංය වා පත්තාය ආරම්භංවර්ධනං.

තත්‍රායං වර්ධනකක්කමො, යථා හි ඩුසලො භස්සකො කාමිතබ්බධ්‍යානං පරිවර්ජිතො කසති, එවං පඨමමෙව එකා ආවාසං පරිවර්ජිතො තත් සතෙතස්ස ඉමස්මිං ආවාසෙ සත්තා අවෙරු හොනතු හි ආදිනා නයෙන මෙත්තා භාවෙනබ්බා, තත් විතතං චුද්ධං භම්මනිගං කතො දේඛ ආවාසා පරිවර්ජිතබ්බා, තතො අනුක්කමෙන තයො වත්තාරෙ පඤ්ච ඡ සත්ත අධ්‍යානව දස එකා රච්ඡා උපසිග්ගාමො ගාමො ජන පදෙ රජ්ජං එකදිසා හි එවං යාව එකං වක්කවාලං තතො වා පන තිශ්‍යො තත් හත් සතෙතස්ස මෙත්තා භාවෙනබ්බා, තථා කරුණා දයො හි අයමෙත් ආරම්භංවර්ධනකක්කමො; යථා පන භසිණානං නිස්සන්දෙ ආරුප්පා², සමාධිනං³ නිස්සන්දෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං, විපස්සානානං නිස්සන්දෙ එලසමාපතති. සමථිවිපස්සානානං නිස්සන්දෙ නිරුධ්දසමාපතති, එවං පුරිමබ්‍රහ්මවිහාරායතනිස්සන්දෙ එත් උපෙක්ඛාමුග්ගවිහාරෙ. යථා හි එමෙහ අනුස්සාපෙතො භුලො සම්ඝාටං අනාරුච්ඡෙතො න සක්කා ආකාසෙ කුට්ඨොපානසිග්ගො ඔපෙ තුං, එවං පුරිමෙසු තතිශ්ඡක්ඛානං විනා න සක්කා වතුත්ථං භාවෙතුං, කසිණෙසු පන උපනතතතිශ්ඡක්ඛානස්ස⁴ පෙසා නුපපජ්ජති විසභාගා රම්භන්තො හි.

එත් සියා, කසමා පනෙතා මෙනතා කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛා මුග්ගවිහාර හි වුවවනති? කසමා ව වතස්සො ව?, කො ව එතාසං කමො?, විහරෙහ ව කසමා අප්පමඤ්ඤ හි වුත්තා?ති, වුවවතෙ, සෙට්ඨිට්ඨිත තාව තිද්දසභාවෙන චෙත්ථ මුග්ගවිහාරතා වෙදිහබ්බා, සතෙතස්ස සම්මාපටිපත්තිභාවෙන හි සෙට්ඨා එතෙ විහාර, යථා ව මුග්ගාණො තිද්දසවිත්තා විහරනති, එවා එතෙහි සම්පසුත්තා යොගිතො මුග්ගසමා ව හුත්වා විහරනති හි සෙට්ඨිට්ඨිත තිද්දස භාවෙන ව මුග්ගවිහාර හි වුවවනති.

කසමා ව වතස්සො හි ආදිපඤ්ඤාය පන ඉදං විස්සජ්ජනං:-

විසුද්ධිමග්ගාදිවසා වතස්සො

ගිතාදිආකාරවසා පනාසං,¹

කමො පවත්තනති ව අප්පමාණෙ⁵

තා ගොවරෙ යෙන තදප්පමඤ්ඤා.

1-1. 2. 3. 4 අප්පමිණං

3-5 තතිශ්ඡක්ඛානං නිස්සාය

2-1. 2. 3. 4 ආරුප්පමාසං

4-1. 2. 3. 4, 5 පනායං

5-1. 2. 3. අප්පමාණො

එතැනු නි යසමා මෙතනා බ්‍යාපාදබහුලස්ස, කරුණා විහිංසාබහු
ලස්ස, මුදිතා අරතිබහුලස්ස, උපෙක්ඛා රුගබහුලස්ස විසුද්ධිමය්‍යො,
යසමා ච භිතුපසංහාර අභිනායනග්ග සමපතතිමොදන අනාහොග
වසෙන වචුඤ්චිධො යෙව සංගෙහු මිනසිකාරො, යසමා ච යථා මාතා
දගරුහිලානගොබ්බනපපතසකිච්චපසුතෙහු චතුසු ප්‍රතෙහසු දහරස්ස
අභිවුද්ධිකාමා හොති, සිලානස්ස ගෙලද්දස්සපනග්ගනාමා, යොබ්බ
නපපතනස්ස යොබ්බනසමපතතියා චිරට්ඨිතිනාමා, සකිච්චපසුතස්ස
කිසම්ඤ්ච පි පරියායෙ අබ්‍යාවචා හොති, තථා අපමඤ්ඤවිහාරිතො
නාපි සබ්බසතෙහසු මෙහතාදිවසෙන භවිතබ්බං, තස්මා ඉහො විසුද්ධි
මය්‍යාදිවසා වතය්‍යො ච අපමඤ්ඤ.

යසමා පන වතය්‍යොපෙතා භාවෙතුකාමෙන පඨමං හිතාකාරපප
වතතිවසෙන සතෙහසු පටිපජ්ජිතබ්බං, හිතාකාරපපවතතිලකඤ්ඤා ච
මෙතනා; තතො එවං පඤ්ඤාහිතානං සතතානං දුක්ඛාභිභවං දිස්සා වා
සුඤ්ඤා වා සමාගාවෙඤ්ඤා වා දුක්ඛාපනග්ගනාකාරපපවතතිවසෙන, දුක්ඛා
පනග්ගනාකාරපපවතතිලකඤ්ඤා ච කරුණා; අපේචං පඤ්ඤා හිතානං¹
පඤ්ඤාදුක්ඛාපනමානඤ්ඤා නෙසං සමපතතිං දිස්සා සමපතතිපමොදන
වසෙන, පමොදනලකඤ්ඤා ච මුදිතා; තතො පරං පන කතතබ්බං
භාවතො අජ්ඣුපෙක්ඛනාසංඛාතෙන මජ්ඣිමනිකායානෙ පටිපජ්ජි
තබ්බං, මජ්ඣිමනිකායානෙ පටිපජ්ජිතබ්බං ච උපෙක්ඛා; තස්මා ඉහො
හිතාදිආකාරවසා පනාසං² පඨමං මෙතනා වුත්තා, අථ කරුණා මුදිතා
උපෙක්ඛා හි අයං කමෙ ථෙදිතබ්බො.

යසමා පන සබ්බාපෙතා අපමාණෙ ගොචරෙ පවතනනති,
තස්මා අපමඤ්ඤා හි වුච්චනති, අපමාණා හි සතතා එතාසං ගොචර
භූතා, එකසතතස්සාපි ච එතතනෙ පදෙසෙ මෙතනාදයො භාවෙ
තබ්බා හි එවං පමාණං අය්‍යගෙඤ්ඤා සසාලථරණවසෙනෙව පවතනා ති.
තෙන වුත්තං:-

විසුද්ධිමය්‍යාදිවසා වතය්‍යො

හිතාදිආකාරවසා පනාසං,¹

කමෙ පවතනනති ච අපමාණං²

තා ගොචරෙ තෙන තදපමඤ්ඤා ති.

එවං අපමාණගොචරතාය එකලකඤ්ඤාසු වාපි එතාසු පුරිමා
තිස්සො තිකවතුක්ඛායානිකා ච ගොතති. කස්මා? සොමනස්සා
විපසංගමො, කස්මා පනාසං සොමනස්සෙන අවිපසංගමො? ති,
දෙමනස්සමුට්ඨිතානං බ්‍යාපාදදිනං නිස්සරණතා, පච්ඡිමා පන
අවසෙසස්සානිකා ච, කස්මා? උපෙක්ඛාවෙදනාසමපයොගමො, නති
සතෙහසු මජ්ඣිමනිකායානෙ පටිපජ්ජිතබ්බං මුග්ග්ගවිහාරාදිපෙක්ඛා උපෙක්ඛා
වෙදනං විනා වතනති ති.

මුග්ග්ගවිහාරකථා නිවසිතා.

ඉදනි රුගවරිතසපතානං එකනතභිතං නානාරමමණස්ස එතෙ කාස්සිතවසෙක පවත්තමානං රූපාවචරකුසලං දයෙසාමං පුත භගතමෙ බමමා කුසලාති ආදි ආරඬා, තත් උද්චුමානකසංඝස්ස සහගගනති ආදිස්ස නය්නා විය වාසුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදනා යථා භුක්කමං සමුග්ගතෙන සුභසාවෙන උද්චුමානතතා-උද්චුමානං, උද්චු මානමෙව=උද්චුමානකං; පටිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං උද්චුමානතති= උද්චුමානකං; නථාරූපස්ස ඡවසරිපයෙතං අධිවචනං; විනිලං පුවචති විපරිභින්නවණ්ණං, විනිලමෙව=විනිලකං; පටිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං විනිලතති=විනිලකං; මංසුය්සදධ්මානෙස්ස රාතවණ්ණස්ස පුබ්බසනති වසධ්මානෙස්ස සෙතවණ්ණස්ස ගෙභුයෙසන ව තීලවණ්ණස්ස තීල ට්ඨානෙ තීලසංඝපාඨපාරුතයෙව ඡවසරිපයෙතං අධිවචනං; පරි භින්නධ්මානෙස්ස පය්සඤ්ජමානං පුබ්බං=විපුබ්බං, විපුබ්බමෙව=විපුබ්බකං; පටිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං විපුබ්බතති=විපුබ්බකං; නථාරූපස්ස ඡව සරිපයෙතං අධිවචනං; විච්ඡිද්ධං පුවචති ද්විධාච්ඡිද්ධනෙන¹ අපචාරිතං, විච්ඡිද්ධමෙව=විච්ඡිද්ධකං; පටිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං විච්ඡිද්ධතති= විච්ඡිද්ධකං; වෙමජෙධි ජිනනස්ස ඡවසරිපයෙතං අධිවචනං.

ඉතො ව එතෙනා ව විවිධාකාරෙන සොණසිගාලාදිති බාධිතං= වක්කාසිතං, වික්කාසිතමෙව=වික්කාසිතකං; පටිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං වික්කාසිතතති=වික්කාසිතකං; නථාරූපස්ස ඡවසරිපයෙතං අධිවච නං; විවිධා බිත්තං=වික්කිතතං, වික්කිතතමෙව=වික්කිතතකං; පටිකකු ලතතා වා කුච්ඡිතං වික්කිතතතති=වික්කිතතකං; අඤ්ඤානි හස්සං අඤ්ඤානි පාදං අඤ්ඤානි සිසනති එවං තතො තතො බිත්තස්ස ඡවසරිපයෙතං අධිවචනං; හතඤ්ඤානා පුරිමකයෙතෙව වික්කිතත කඤ්ඤාති=හතවික්කිතතකං; කාකපද්ධකාරෙන අභිතපච්චමෙගස්ස සඤ්ඤ නතිනා චුත්තනසෙන වික්කිතතකස්ස ඡවසරිපයෙතං අධිවචනං; ලොභිතං කිරති වික්කිපති ඉතොවිතො ව පග්ගරති ති=ලොභිතකං; පග්ගරිතලොභිතමඤ්ඤාතස්ස ඡවසරිපයෙතං අධිවචනං; පුලවා චුවචතති කිමයො, පුලවෙ විකිරති ති=පුලවකං; කිම්පරිපුණ්ණස්ස ඡවසරිපයෙතං අධිවචනං; අට්ඨි යෙව=අට්ඨිකං; පටිකකුලතතා වා කුච්ඡිතං අට්ඨි ති=අට්ඨිකං; අට්ඨිසඤ්ඤාලිකාය පි එකට්ඨිකස්ස පි එතං අධිවචනං; ඉමානි ව පන උද්චුමානකාදිති නිය්සාය උපනතනිම්බතා නවපි නිම්බෙනස්ස පටිලඬකිනානවපි එතානෙව නාමානි, තත් උද්චුමානකනිම්බෙන අපණ්ණවසෙන උපනතා සඤ්ඤ උද්චුමානක සංඝස්ස; තාය උද්චුමානකසඤ්ඤාය සමායොගවෙධිකසහගතං උද්චු මානකසඤ්ඤාසහගතං; විනිලකසඤ්ඤාසහගතාදිස්ස පි එසෙව නයො.

යං පනෙත්ථ භාවනාවිධානං වත්තබ්බං හවෙසය, තං සබ්බං කාරෙන විසුද්ධිමයො චුත්තමෙව, අවසෙසා පාළුවණ්ණනා ගෙට්ඨා චුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බා, භවලං හි ඉධ චතුර්ඡක්කානවසෙක උපෙක්කාබ්බතවිභාසෙ විශ පඨමඡක්කානවසෙක එතෙකාසමිං පඤ්චවිසති එකකා ගොනති, අසුභාරමමණ්ණං ච අවසංගිහතං¹ පරිතොත උද්ධු මාතකධාරානෙ උපපන්නතිමිත්තාරාමණං පරිපතාරමමණං, මහනෙත අපාමාණාරමමණං වෙදිතබ්බං, සෙසෙසු පි එසෙව නයො.

ඉති අසුභාති සුගගුණො දස දසසහලොවනෙන චුත්තබ්බාති, .
යාති අවොව දසසලො එතෙකඡක්කානගෙදුති.

එවං පාළිනසෙනෙව තාව සබ්බාති තාති ජාතිත්වා,
තෙසෙව අයං තියොසා පකිණ්ණකාථා පි විඤ්ඤායයා.

එතෙසු හි යත් කත්ථි අධිගතඡක්කානො සුවික්කවතිත්තරුගතතා විතරුගො විශ නිලොප්පවායෙ ගොති, එවං සනො පි යවායං අසුභගෙදෙ චුත්තො සො සරීරසභාවපපත්තිවසෙක ව රුගවරිතගෙද වසෙක වාති වෙදිතබ්බො, ඡවසරීරං හි පටික්කලුභාවං අපඡ්ඡමානං උද්ධුමාතකසභාවපපතතං වා සියා, විනිලකාදීනං වා අඤ්ඤාතරසභා වපපතතං, ඉති යාදිසං යාදිසං සක්කා ගොති ලද්ධං භාදිසෙ භාදිසෙ උද්ධුමාතකපටික්කලුං විනිලකපටික්කලුනති එවං නිමිත්තං ගණ්හි තබ්බමෙවාති සරීරසභාවපපත්තිවසෙක දසධා අසුභපපගෙදෙ චුත්තො ති වෙදිතබ්බො.

විසෙසතො වෙන් උද්ධුමාතකං සරීරසණ්ඨානවිපභතිපපකාස නතො සරීරසණ්ඨානරුගිනො සප්පායං, විනිලකං ඡවිරුගවිපතතිපප කාසනතො සරීර² වණ්ණරුගිනො සප්පායං, විපුබ්බකං කාශවණ්ණ පටිබද්ධස්ස දුග්ගකිභාවස්ස පකාසනතො මාලාගකාදිවසෙක සමුව්ඨා පිතසරීරගකිරුගිනො සප්පායං, විවරිද්දකං අනොතාසුසිරුභාවපපකා සනතො සරීරෙ සභනාවරුගිනො සප්පායං, වික්කාධිහකං මංසුපචය සමපතතිවිභාසපපකාසනතො එතාදීසු සරීරපාදෙසෙසු මංසුපචය රුගිනො සප්පායං, විකඛිත්තකං අඛපචචඛනානං වික්කෙපපකාස නතො අඛපචචඛලිලාරුගිනො සප්පායං, ගභවික්කිත්තකං සරීර සඛසාට්ඨිගෙදවිහාරපපකාසනතො සරීරසඛසාට්ඨිසමපතතිරුගිනො සප්පායං, ලොහිහකං ලොහිතමික්කිත්තපටික්කලුභාවපපකාසනතො අලඛකාරජනිතසොභරුගිනො සප්පායං, පුළුවකං කාශස්ස අනෙක කිම්බුලසාධාරණභාවපපකාසනතො කාශෙ මමභත්රුගිනො සප්පායං, අවසිකං සරීරට්ඨිකං පටික්කලුභාවපපකාසනතො දනතසමපතති රුගිනො සප්පායනති එවං රුගවරිතවසෙනා පි දසධා අසුභපපගෙදෙ චුත්තො ති වෙදිතබ්බො.

1-1, 2, 3, අවසංගිහං 2-5 ඡම් 3-1, 3 සබ්බාතාපෙදවිසාර 2, සබ්බාත

යසලා පන දසවිධෙ පි එතසමිං අසුතෙ සෙය්‍යථාපි නාම අපරි
සණ්ඨතජ්ජාය සිසසොනාය නදියා අරහතබලෙනෙවි නාමා තිට්ඨති,
විනා අරිතෙතන න සකකා යපෙවුං, එවමෙව දුට්ඨලතතා ආරම්භ
ණස්ස විතකකබලෙනෙව විතතං ඵකය්‍යං හුක්ඛා තිට්ඨති, විනා
විතකෙකන න සකකා යපෙවුං, තසමා පඨමඤ්ඤානමෙවෙත්ථ ගොති,
න දතියාදිති: පටිකකුලෙ පි වෙනසමිං ආරම්භණෙ අඬා ඉමාය පටි
පදය ජරාමරණමා පරිච්ඡෙදිස්සාමි ති එවං ආතිසංසදස්සාවිතාය වෙව
නිවරණසන්තාපපඨාණෙන ව පිතිසොමනස්ස: උපපජ්ජති, බහුංදති
වෙනතං ලුතිස්සාමි ති ආතිසංසදස්සාවිතො පුප්ඵජ්ඣිකස්ස ගුරුධස්මිති
පිය, උපසන්නව්‍යාධිදකබස්ස රුගිතො වමනවිජෙරවනපවනතිසං විය
ව. දසවිධමපි වෙතං අසුභං ලකඛණං ඵකමෙව ගොති. දසවිධස්සාපි
ති එතස්ස අසුචිදුග්ගකප්පෙවුප්පිකකුලභාවො එව ලකඛණං, තදෙ
වෙතං ඉමිනා ලකඛණෙන න කෙවලං මනසරිරෙ යෙව, දනතට්ඨින
දස්සාවිතො පන වෙතියපබ්බතවාසිමහාතිස්සතේරස්ස විය ගජිකකකි
ගහං රුජානං උලොකෙනතස්ස සසර්ඝකිතපේරුපට්ඨාකසාමණෙ
රස්ස විය ව ජිවමානසරිරෙ පි උපට්ඨාති, යපේව ති මනසරිරං, එවං
ජිවමානකමපි අසුභමෙව, අසුභලකඛණං පනෙත්ථ ආගන්තුකෙන
අලබ්භාරෙන පටිච්ඡන්තානා න පසාදයති ති.

අසුභකථා නිවසිතා.

කිං පන පඨමිකසිණං ආදිං කත්වා අට්ඨිකසකුඤ්ඤපරිශෝඝානා
වෙසා රුපාවචරපණා? උදහු අඤ්ඤ පි අත්ථි?ති, අත්ථි, ආනාපාන
ඤ්ඤානං හි කාසගතාසතිභාවනා ව ඉධ න කට්ඨිතා, කිඤ්ඤාපි න කට්ඨිතා,
වායොකසිණෙ පන ගභිතො ආනාපානඤ්ඤානං ගභිතමෙව, වණ්ණ
කසිණෙසු ව ගභිතෙසු කෙසාදිසු වතුකකපඤ්ඤකඤ්ඤානවසෙන
උපපන්නා කාසගතාසති දසසු අසුභෙසු ගභිතෙසු ආතතිංසානාර
පටිකකුලෙ මනසිකාරඤ්ඤානවසෙන වෙව නවසිට්ඨිකාවණ්ණඤ්ඤාන
වසෙන ව පවත්තා කාසගතාසති ගතිනා වානි සබ්බා පි රුපාවච
රපණා ඉධ කට්ඨිතා ව ගොති ති.

රුපාවචරකුසලකථා නිවසිතා.

ඉදති අරුපාවචරකුසලං දස්සෙවුං පුන කතමෙ බමමා කුසලා ති
ආදි ආරඬං, තත්ථ අරුපුපපතතිසා ති අරුපතමො අරුපං, අරුපෙ
උපපතති=අරුපුපතති, තස්සා අරුපුපපතතිසා; මග්ගං භාවෙති ති
උපායං ගෙවුං කාරණං උපපාදෙති වස්සෙති; සබ්බස්සා ති සබ්බා
කාරෙන; සබ්බාසං වා අනවසෙසානනති අත්ථො; රුපසකුඤ්ඤානනති
සකුඤ්ඤසිසෙත වුත්තරුපාවචරඤ්ඤානානඤ්ඤව තදුරමමණානඤ්ඤ;
රුපාවචරඤ්ඤානමපි හි රුපතති වුවති “රුපි රුපාති පස්සති”ති

ආදිපු, තසං ආරමමණමපි “බග්ගො රූපානි පසංහි සුවණ්ණදුඛණණානි”¹ති ආදිපු, තසමා ඉධ රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤාති එවං සඤ්ඤා සිසෙත රූපාවචරණානෙසංතං අභිවචනං; රූපං සඤ්ඤා අස්සා ති= රූපසඤ්ඤං, රූපමස්ස නාමනති වුත්තං හොති, එවං පටිකසිණාදි හෙදස්ස හදුරමමණස්ස වෙතං අභිවචනනති වෙදිහබ්බං. සමතික්කමා ති වීරුගා නිරුධා ව; කිං චුත්තං හොති? එතාසං කුසලවිපාක නිරිසවසෙන පඤ්ඤාදසන්නං ක්කානසංඛාතානං රූපසඤ්ඤානං එතෙ යඤ්ඤා පටිකසිණාදිවසෙන අධින්නා ආරමමණසංඛාතානං රූප සඤ්ඤානං, සංඛාතාරෙන අනවසෙසානං වා වීරුගා ව නිරුධා ව වීරුග හෙතු¹ සෙඤ්ච තිරුධහෙත්තුඤ්ඤා ආභාසානඤ්ඤායනං උපසමපජ්ජ ව්හරති, න ති සසානා සබ්බසො අනතික්කන්තරූපසඤ්ඤාන එවා උපසමපජ්ජ විතරිටුනති, තත්ථ යස්මා ආරමමණෙ අවිරත්තස්ස සඤ්ඤා සමතික්කමො න හොති, සමතික්කන්තාසු ව සඤ්ඤාසු ආරමමණං සම තික්කන්තමෙව හොති, තසමා ආරමමණසමතික්කමං අවන්තා “[තත්ථ] කාමො රූපසඤ්ඤා රූපාවචරණමාපනතිං සමාපන්නස්ස වා උපන්නස්ස වා දිට්ඨධර්මසම්මිශාරිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජාතිත්තතං ඉමා වුච්චනති රූපසඤ්ඤායො, ඉමා රූපසඤ්ඤායො අතික්කන්තො හොති විතික්කන්තො; සමතික්කන්තො, තෙන වුච්චති සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා”²ති එවං විහංගිත සඤ්ඤානං යෙව සමතික්කමො චුත්තො. යස්මා පන ආරමමණසමතික්කමෙන පත්තබ්බා² එතා සමාපන්නියො න එකස්මිං යෙව ආරමමණෙ පඨමස්සානාදිති විස, හස්සා අයං ආරමමණසමතික්කමවසෙනා පි අත්ථමණණනා නතා ති වෙදිහබ්බා.

පටිසසඤ්ඤානං අත්ථමණමා ති වත්තාදිනං වජ්ඣනං රූපාදිනං ආරමමණානඤ්ඤා පටිසානෙන සමුප්පන්නා සඤ්ඤා පටිසසඤ්ඤා, රූප සඤ්ඤාදිනං එවා අභිවචනං; යථා “තත්ථ කාමො පටිසසඤ්ඤා” රූප සඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා ගතිසඤ්ඤා ජසසඤ්ඤා ජොට්ඨබ්බසඤ්ඤා ඉමා වුච්චනති පටිසසඤ්ඤායො”³ති, තාසං කුසලවිපාකානං පඤ්ඤානා අකු සලවිපාකානං පඤ්ඤානානති සබ්බසො දසන්නමපි පටිසසඤ්ඤානං අත්ථමණමා පහණා අසමුප්පාද අප්පවහතිං නන්තා ති චුත්තං හොති, කාමඤ්ඤාතා පඨමස්සානාදිති සමාපන්නස්සාපි න සනති, න ති තස්මිං සමයෙ පඤ්ඤාදාරවසෙන විත්තං පවත්තති; එවං සන්තොපි අඤ්ඤාත්ථ පගිණානං සුචළුක්කානං චතුත්ථස්සානෙ විස සක්කායදිට්ඨාදිනං හතිස මහෙ විස පි ඉමස්මිං ක්කානෙ උස්සාගජන්තත්ථ ඉමස්ස ක්කානස්ස පසංසාවසෙන එතාසං එත්ථ වචනං වෙදිහබ්බං. අථවා කිඤ්ඤාපි තා රූපාවචරං සමාපන්නස්ස න සනති, අථ තො න පගිණත්තා න සනති; න ති රූපවීරුගාය රූපාවචරගාවතා සංවත්තති, රූපායත්තාව එතාසං පවත්ති, අයං පන භාවතා රූපවීරුගාය සංවත්තති. තසමා තා එත්ථ පගිණා ති වත්තුං වට්ටති; න හෙවලඤ්ඤා වත්තුං, එකංසෙනෙව එවං

බාරෙකුළු වටහි, තාසං හි ඉතො පුබ්බ අප්පනිණ්ණතා යෙව පසමජ්ඣානං සමාපන්නස්ස සද්දො ඛණ්ට්‍යොති චූතොතා හගවතා, ඉධ ව පභිණ්ණතා යෙව අරුපසමාපන්නා: ආනෙඤ්ජනා සන්ත විමොක්ඛතා ච චූතතා. ආලාපෙන ච භාලාමො ආරුපසමාපන්නො පඤ්චමහතාති සන්තප්පතාති තිස්සාය අතිකක්මන්තාති තෙව අද්දස; න පන සද්දං අසෙසාපි ති.

නානත්තසඤ්ඤානං අමනයිකාරු ති නානත්ත වා ගොවරෙ පවත්තානං සඤ්ඤානං නානත්තානං වා සඤ්ඤානං, යස්මා හි එතා "තත්ථ භගවා නානත්තසඤ්ඤා අසමාපන්නස්ස මනෝධාතූසමිඝ්ඛස්ස වා මනෝමිඤ්ඤාණධාතූසමිඝ්ඛස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං, ඉමා චූචචනති නානත්තසඤ්ඤායො" ති එවං විගමො විහරිතො චූතතා ඉධ අභිප්‍රේෂා; අසමාපන්නස්ස මනෝධාතූ මනෝමිඤ්ඤාණධාතූසමිඝ්ඛා නිතා සඤ්ඤා රුපසද්දාදිභෙදෙ නානත්තො නානාසභාවෙ ගොවරෙ පවත්තනති; යස්මා චෙතා අර්ථභාමාවට්ඨිකසලසඤ්ඤා ආදස අකුසල සඤ්ඤා එවාදස භාමාවචරකුසලවිප්‍රාභසඤ්ඤා දෝ අකුසලවිප්‍රාභ සඤ්ඤා එවාදස භාමාවචරතිරියසඤ්ඤා හි එවං චතුර්වතාලීසමිඝ්ඛ සඤ්ඤා නානත්තා නානාසභාවා අඤ්ඤාමිදද්දං අසද්දසා, තස්මා නානත්තසඤ්ඤා ති චූතතා. තාසං සබ්බස්සො නානත්තසඤ්ඤානං අමනයිකාරු අනා වර්ජනා අසමානාහාරු අපච්චවේශබ්ණො යස්මා තා නාවර්ජනි න මනයිකාරෙති න පච්චවේශකති තස්මා ති චූතතා ගොති. යස්මා චෙත්ථ පුරිමා රුපසඤ්ඤා පටිසසඤ්ඤා ච ඉමිනා ඤානෙන තිබ්බත්තො හවෙ පි න විර්ජනති, පභෙව තසමිං හවෙ ඉමං ඤානං උපසමපජ්ජ විහරණ භාලෙ, තස්මා තාසං සමතික්කමා අත්ථිගමා ති දොසා පි අභාවො යෙව පත්තො. නානත්තසඤ්ඤාපු පන යස්මා අර්ථ භාමාවචරකුසල සඤ්ඤා නව තිරියසඤ්ඤා දස අකුසලසඤ්ඤා ති ඉමා සත්තවිසති සඤ්ඤා ඉමිනා ඤානෙන තිබ්බත්තො හවෙ විර්ජනති, තස්මා තාසං අමනයි කාරු ති චූතතනති වේදිතබ්බං, නග්‍රාපි හි ඉදං ඤානං උපසමපජ්ජ විහරන්නො තාසං අමනයිකාරු යෙව උපසමපජ්ජ විහරති. තා පන මහයිකාරෙන්නො අසමාපන්නො ගොති ති සඤ්ඤාපතො චෙත්ථ "රුප සඤ්ඤානං සමතික්කමා"ති ඉමිනා සබ්බරුපාවචරධම්මානං පහණං චූතතා, "පටිසසඤ්ඤානං අත්ථිගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනයිකාරු"ති ඉමිනා සබ්බස්සො භාමාවචරවිත්තවේශයිකානඤ්ඤා පහණං අමනයි කාරෙ ති ච චූතොතා ති වේදිතබ්බො.

ඉති හගවා පණණරසන්නං රුපසඤ්ඤානං සමතික්කමෙන දසන්නං පටිසසඤ්ඤානං අත්ථිගමෙන චතුර්වතාලීසය නානත්තසඤ්ඤානං අම නයිකාරෙතා ති තීති පදෙති ආභාසානඤ්ඤායතනසමාපත්තියා වණණං කපේසි, කීං කාරණං ති චෙ? සොනුනං උසාහරතනත්ථෙඤ්ඤව පලොභ නත්ථෙඤ්ඤා. සවෙති කෙටි අපකිත්තා වදෙය්‍යං සත්ථා ආභාසානඤ්ඤා යතනසමාපත්තිං තිබ්බත්තොථාති වදෙති, කො නුබ්බො එතාය තිබ්බතති

තාය අනේ? කො ආනිසංසො?ති, තෙ එවං වාතුං මා ලහනතු ති
 ඉමෙහි ආකාරෙහි සමාපතියා වණණං කපේසි, තං හි තෙසං සුඤ්ඤා
 එවං සවිසංසි එවං සත්තා යිර අයං සමාපතති එවං පණිතා තිබ්බ
 තෙතසාම නනති, අපසුස තිබ්බතතනන්ධාය උසාහං කරියන්තති ති
 පලොගනන්ධායාසි තෙසං එතියා වණණං කපේසි. විසකණ්ටක
 වාණිජො විශ්, විසකණ්ටකවාණිජො නාම ගුලිවාණිජො වුළුවති; සො
 කිර ගුලිවාණිජකවණ්ඨ සකබ්දදිති සකවෙනාදය පච්චන්තගාමං ගන්තො
 [විසකණ්ටකං ගණන්තං] විසකණ්ටකං ගණන්තොති උගෙසාසෙසි, තං සුඤ්ඤා
 ගාමිකා විසං නාම කකබ්බං යො තං බාදති සො මරති, කණ්ටකො පි
 විසකිඤ්ඤා මාරෙති, උගොපෙතෙ කකබ්බා කො එත් ආනිසංසො ති
 ගෙහඤ්ඤාති එකෙසුං, දුරතෙ ව පලාපෙසුං, තං දිසා වාණිජො
 අවොහාරකුසලා ඉමෙ ගාමිකා හදු! තෙ උපායෙන ගණන්තොපමා ති
 අතිමුදුරං ගණන්තං අතිසාදුං ගණන්තං ගුලං වාණිජං සකබ්දං සමග්ගං
 ලබ්බති, කුට්ඨාසක කුට්ඨාසකාණ්ඩෙහි පි ලබ්බති ති උගෙසාසෙසි, තං
 සුඤ්ඤා ගාමිකා හට්ඨපනට්ඨා තිග්ගන්තො බහුමි මුලං දන්තා ගණන්තං
 තත් වාණිජසං විසකණ්ටකං ගණන්තොති උගෙසාසනං විශ් ගෙවතො
 ආකාසානඤ්ඤායතනසමාපතනං තිබ්බතෙතථා ති වචනං, උගොපෙතෙ
 කකබ්බා කො එත් ආනිසංසො ති ගාමිකානං විතතනං විශ් ගෙවො
 ආකාසානඤ්ඤායතනං තිබ්බතෙතථාති ආග කො නුඤ්ඤා එත් ආනි
 සංසො? නාසං ගුණං ජානාමා ති සොතුනං විතතනං, අපසුස වාණිජසං
 අතිමුදුරං ගණන්තො ති අද්විචනං විශ් ගෙවතො රුපසංඝඤ්ඤාමතිකක
 මණ්ඩිකං ආනිසංසප්පකාසනං; ඉදං හි සුඤ්ඤා තෙ බහුමි මුලං දන්තා
 ගාමිකා විශ් ගුලං ඉමිනා ආනිසංසෙන පලොගිතවිතතා මහත්තමි
 උසාහං කන්තා ඉමං සමාපතනං තිබ්බතෙතසනති ති උසාහරන
 නන්ධං පලොගනන්ධායාසි කපේසි.

ආකාසානඤ්ඤායතනසංගහගිනනති එත් නාසං අනෙතො
 ති=අනන්තං, ආකාසං අනන්තං=ආකාසානන්තං, ආකාසානන්තමෙව=
 ආකාසානඤ්ඤා, තං ආකාසානඤ්ඤා; අධිට්ඨානට්ඨන අයතනමයං
 සසම්පසුත්තමමයං ක්කානසං දෙවනා දෙවයතනමිවා ති=ආකාසා
 නඤ්ඤායතනං; [ඉති ආකාසානඤ්ඤායතනං ආයතනඤ්ඤාතිපි=ආකාසා
 නඤ්ඤායතනං;] කසිණ්ණාසාපිමාසාසෙසෙතං අධිට්ඨනං; තසමි ආකාසා
 නඤ්ඤායතනෙ අප්පණ්ණප්පතාය සඤ්ඤාය සහගතං=ආකාසානඤ්ඤා
 යතනසංගහගිනනං; යථා පන අඤ්ඤාත් “අනන්තො ආකාසො”ති
 වුත්තා, එවමිඨ අනන්තනති වා පරිත්තනති වා න ගතිත්තා, කසමා?
 අනන්තෙහි ගතිතෙ පරිත්තං න ගහති, පරිත්තෙහි ගතිතෙ අනන්තං
 න ගහති, එවං සනෙත ආරමභ්චතුකකං න පුරති, දෙසනා සොල
 සකබ්බතුනා න සොති, සමමාසමුද්ධය ව ඉමසමි ණතෙ දෙසනං
 සොලසකබ්බතුනං කාතුං අත්ඤාසෙසො, තසමා අනන්තනති වා
 පරිත්තනති වා අවන්තා ආකාසානඤ්ඤායතනසංගහගිනනති ආග,

එවං හි සති උභයමපි ගතිතමෙව හොති, ආරමමණවතුකකං පුරති,
 දෙසනා සොලසකඛනතුකා සමපජ්ජති. අවසෙසො පාප්පිඤ්ඤානෙට්ඨා
 වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං. රුපාවචරපුත්තකානිකානිපරියා
 දනදුක්ඛතාය වෙත්ථාපි දුක්ඛාපරිපදා, පරියාදිත්තනිකානිකසා
 අපඤ්ඤාපරිවාසදක්ඛිතාය දක්ඛානිකුසලායොති, විපරියායෙන සුඛාපරිපදා
 බ්වපාතිකුසලා ව වෙදිතබ්බං; පරිත්තකසිඤ්ඤානෙට්ඨානාසෙ පන පවත්තං
 කාතං පරිත්තාරමමණං, විපුලකසිඤ්ඤානෙට්ඨානාසෙ පවත්තං අපඤ්ඤා
 මාණාරමමණනි වෙදිතබ්බං. උපෙක්ඛා බුහුවිතාරෙ විශ ව ඉධාපි
 චතුර්ත්වකානවසෙන පඤ්ඤාපිසති එකකා¹ හොති. යථා වෙත්ථ එවං
 ඉතො පරෙස්සපි විසෙසමහනමෙව පන තෙසු විශේෂයිකාවො.

ආකාසානඤ්ඤායනාං සමතික්ඛමමා හි එත්ථ නාච පුබ්බෙ
 වුත්තනගෙතෙව ආකාසානඤ්ඤාං ආයතනමයං අධිට්ඨානට්ඨිතානි
 කාතමපි ආකාසානඤ්ඤායනාං; වුත්තනගෙතෙව ආරමමණමපි; එවමෙතං
 කාතඤ්ඤා ආරමමණඤ්ඤා හි උභයමපි අපවතතිකරණෙන ව
 අමතසිකරණෙන ව සමතික්ඛමමාව යසො ඉදං විකුසලඤ්ඤායතනං
 උපසමපජ්ජි විතාතබ්බං, තස්මා උභයමෙපතං එකජ්ඣං නත්වා **ආකාසා
 නඤ්ඤායනාං සමතික්ඛමමා** හ ඉදං වුත්තනානි වෙදිතබ්බං.

විකුසලඤ්ඤායනානිකුසලායනානි එත්ථ පන අනන්තනානි
 මහසිකාතබ්බවසෙන නාසං අනෙතා හි=අනන්තං, අනන්තමෙව=
 ආනඤ්ඤා, විකුසලඤ්ඤා ආනඤ්ඤා=විකුසලඤ්ඤානානි අවත්වා විකුසල
 ඤ්ඤානානි වුත්තං, අයං තෙත්ථ රුද්ධිසංඥා තදෙව විකුසලඤ්ඤාං
 අධිට්ඨානට්ඨිතා ඉමාය සංකුසලා ආයතනනානි=විකුසලඤ්ඤායතනං;
 ගසමිං විකුසලඤ්ඤායතනෙ පවත්තාය සංකුසලා සහගනනානි=විකුසල
 ඤ්ඤායනානිකුසලායනානි; ආකාසෙ පවත්තවිකුසලඤ්ඤාමමණයා
 කාතයෙතං අධිවච්ඡං; ඉධ ආකාසානඤ්ඤායතනසමාපත්තියා තික්ඛනති
 පරියාදනදුක්ඛතාය දුක්ඛා පරිපදා, පරියාදිත්තනිකානිකසා අපඤ්ඤා
 පරිවාසදක්ඛිතාය දක්ඛානිකුසලා, විපරියායෙන සුඛා පරිපදා බ්වපාතිකුසලා
 ව, පරිත්තකසිඤ්ඤානෙට්ඨානාසාරමමණං සමාපත්තියා ආරංඝන පවත්තියා
 පරිත්තාරමමණනා, විපරියායෙන අපඤ්ඤාමාණාරමමණනා වෙදිතබ්බං.
 සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

විකුසලඤ්ඤායනාං සමතික්ඛමමා හි එත්ථාපි පුබ්බෙ වුත්ත
 නගෙතෙව විකුසලඤ්ඤාං ආයතනමයං අධිට්ඨානට්ඨිතානි කාතමපි
 විකුසලඤ්ඤායනාං; වුත්තනගෙතෙව ව ආරමමණමපි; එවමෙතං
 කාතඤ්ඤා ආරමමණඤ්ඤා හි උභයමපි අපවතතිකරණෙන ව අමතසි
 කරණෙන ව සමතික්ඛමමාව යසො ඉදං ආකුසලඤ්ඤායතනං උප
 සමපජ්ජි විතාතබ්බං, තස්මා උභයමෙපතං එකජ්ඣං නත්වා **විකුසල
 ඤ්ඤායනාං සමතික්ඛමමා** හ ඉදං වුත්තනානි වෙදිතබ්බං.

ආකි සැවසැදිය යන නාම සැදිය යන නාම එත් පන නායක කියන නාමය=අකිසැවනං, අනාමසො භවිතමනාමපි අයං අවසිට්ඨං නාමිති පුත්තං හොති, අකිසැවනස්ස භාවො=ආකිසැවසැදියං, ආනාසානසැව යන නාම සැදියොපගමයෙහි අභිවචනං; හං ආකිසැවසැදියං, අභිට්ඨා නටෙයින ඉමිස්සා සසදියො ආයතනනාමි=ආකිසැව සැදිය යන නාම; තසම් ආකිසැවසැදියොපගම පවත්තාය සසදියො සගගහනාමි=ආකි සැව සැදිය යන නාම සසදියො; ආනාසො පවත්නිතවිසදියොපගමාරමණස්ස කුතසෙහි අභිවචනං; ඉධ විසදියොපගමායනාසමාපනතියා නිකන්ති පරියාද්‍යනුදුක්ඛතාය දුක්ඛා පටිපද්‍ය, පරියාදින නිකන්තිනස්ස අප්පානො පරිවාසද්දකුසාය දකුණිසදියො, විපරියායෙන සුඛා පටිපද්‍ය ඛිට්ඨාතිසදියො; පරිත්තානසිඤ්ඤාපිමානාසො පවත්නිතවිසදියොපගමාරමණතාය පරිත්තාරමණවා, විපරියායෙන අප්පානොපගමාරමණතා වෙදිතබ්බා, සෙසං පුරිමසිදිසමෙව.

ආකි සැවසැදිය යන නාම සමතිකාමමා නි එත්පි පුරෝච පුත්ත නාමයෙනව ආකිසැවසැදියො ආයතනමස්ස අභිට්ඨානටෙයිනා නි කුතාමපි ආකිසැවසැදියොපගමං; පුත්තනාමයෙනව අරමණමපි; එවමෙතං කුතාසැව අරමණසැව නි උගයමපි අප්පවත්තිකරණෙන ව අමනසි කරණෙන ව සමතිකාමමා ව යසො ඉදං නෙවසසදියොපගමායෙන උපසමප්පි විනාතබ්බං, නසො උගයමෙපහං එකාසං කවො ආකි සැව සැදිය යන නාම සමතිකාමමා නි ඉදං පුත්තනාම වෙදිතබ්බං.

නෙවසසදියො නාම සසදියො නාම සසදියො යන නාම එත් පන යාය සසදියො සභාවතො තං නෙවසසදියොපගමායෙන නාම පුට්ඨති, යථා පටිපන්නස්ස සා සසදියො හොති, තං තාප් දසෙහි චිත්තෙහි “නෙව සසදියො නාම සසදියො”ති උද්ධරිතො තසෙසැව ආකිසැවසැදියොපගමං සන්නතො මනසිකරොති සසාරාවසෙසසමාපනතීං භාවෙති, තෙන පුට්ඨති නෙවසසදියො නාම සසදියොති පුත්තං, තත් සන්නතො මනසි කරෙති නි සන්නා වරායං සමාපනති; යනු හි තාම නාමභාවමපි අරමණො නාමා රසනිති එවං සන්නාරමණවාය තං සන්නා නි මනසිකරෙති, සන්නතො වෙ මනසිකරෙති. කථං සමතිකාමමො හොති?ති, අනාවජ්ඣනාමවාය, සො හි කියනාපි තං සන්නතො මනසිකරෙති, අභිබ්බස්ස අනමෙතං ආවජ්ඣස්සාමි සමාපජ්ඣස්සාමි අභිට්ඨතිස්සාමි චුරිතිස්සාමි පට්ඨවෙඤ්ඤාමි නි එස ආහොහො සමනතාහාරෙ මනසිකරෙති න හොති, කසො? ආකිසැවසැදියොපගමො නෙවසසදියොපගමායෙන සන්නතාරමණතාය යථා හි රුජා මහවරුනුභාවෙන හඬකකිකිතො නගරවිසිට්ඨං විවරතො දන්තකාරදයො සිට්ඨිතො එහං වත්තං දළහං නිවාසෙති එකෙන සිසං වෙදෙති දන්තපුණ්ණාදිති සමොතිණ්ණතො අනෙකාති දන්තවිකාති ආදිති කරෙතො දිස්වා අහො! වන රො! රේකා ආවරියා ඊදිසාති පිනාම සිප්පාති කරියානති නි එවං තෙසං රේකතාය භූයසිති,

නවය්‍ය එවං හොති, අහො! වතාහං රජං පහාය එවරුපො සිප්පිනො
හවෙය්‍යනති, තං කිය්‍ය හෙතු? රජස්සිරියා මහාතිසංඝභාය, සො
සිප්පිනො සමතික්කමිතො ව ගච්ඡති, එවමෙවෙස කිංඤ්චාපි තං සමා
පහතිං සත්තහො මනසිකරෙති, අථංවය්‍ය අහමෙනං සමාපතතිං
ආවජ්ජියාමි සමාපජ්ජියාමි අධිට්ඨතිංයාමි චූට්ඨතිංයාමි පච්ච
වෙඤ්ඤියාමි ති නෙව එස ආහොගො සමන්තාගාරෙ මනසිංගාරෙ
හොති, සො තං සත්තහො මනසිකරෙනො හං පුබ්බෙ චූත්තනගෙ
නෙව පරමස්සුමං අප්පණ්‍යප්පත්තං සඤ්ඤං පාපුණාති, ස නෙවසඤ්ඤි
නාසඤ්ඤි නාම හොති, සඤ්ඤාරවසෙසසමාපතතිං භාවෙති ති චූට්ඨති,
සඤ්ඤාරවසෙසසමාපතතිනති අවචන්තස්සුමභාවප්පත්තසඤ්ඤාරං වතුන්තා
රුප්පසමාපතතිං;

ඉද්දති යං තං එවං අධිගතාය සඤ්ඤය වසෙන නෙවසඤ්ඤ
නාසඤ්ඤයත්තනති චූට්ඨති, තං අත්තො දසෙස්සුං නෙවසඤ්ඤ
නාසඤ්ඤයත්තනති නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයත්තං සමාපත්තය්‍ය වා උප
පත්තය්‍ය වා දිට්ඨධම්මස්ස චිහාරිය්‍ය වා විත්තවෙනසිංහා ධම්මා ති චූත්තං,
තෙසු ඉධ සමාපත්තය්‍ය විත්තවෙනසිංහා ධම්මා අධිප්පහා, වචනන්තො
පනෙත්ථ ඔලාරිකාය සඤ්ඤය අභාවතො සුමුමාය ව භාවතො නෙවය්‍ය
සසම්පයුත්තධම්මය්‍ය කුසානසා සඤ්ඤ නාසඤ්ඤ ති=නෙවසඤ්ඤ
නාසඤ්ඤං, නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤඤච තං මනායතනධම්මායත්තපරියා
පත්තතතා ආයත්තඤ්ඤාති=නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයත්තං; අථවා යාය
මෙත්ථ සඤ්ඤ, සා පටුසඤ්ඤකිව්වං භාද්‍යං අසමන්තාය නෙවසඤ්ඤ,
සඤ්ඤාරවසෙසස්සුමභාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤ ති නෙවසඤ්ඤ
නාසඤ්ඤ, නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤ ව සා සෙසධම්මානං අධිට්ඨානවෙට්ඨන
ආයත්තඤ්ඤාති නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයත්තං; න කෙවලං වෙත්ථ
සඤ්ඤ ව එදිසි, අථබො වෙදනා පි නෙව වෙදනා නාවෙදනා, විත්තමපි
නෙව විත්තං නාවිත්තං, එය්‍යො පි නෙව එය්‍යො නාඑය්‍යො ති, එස
නගො සෙසසම්පයුත්තධම්මස්ස, සඤ්ඤසිසෙසන පනායං දෙසනා කතා ති
වෙදිතබ්බා.

පත්තමක්කනතෙලප්පභූතීති ව උපමාති එස අන්තො විහාවෙ
තබ්බො, සාමණේරෙ කිර තෙලෙන පත්තං මක්කෙතො ධම්මෙසි, තං
යාගුපානභාලෙ ථෙරෙ පත්තමාහරු ති ආහ, සො පනෙත තෙලමත්ථි
භනෙත! ති ආහ, තතො ආහර සාමණේර! තෙලනාළිං පුරෙය්‍යාමා ති
චූත්ත නත්ථි භනෙත! තෙලනති ආහ, තත්ථ යථා අනෙතා චූත්තතා
යාගුයා සද්ධිං අකප්පියවෙට්ඨන තෙලං අත්ථි ති හොති, නාළිපුරණාදිතං
[අහාව] වසෙන නත්ථිති හොති, එවං සා පි සඤ්ඤ පටුසඤ්ඤකිව්වං භාද්‍යං
අසමන්තාය නෙවසඤ්ඤ, සඤ්ඤාරවසෙසස්සුමභාවෙන විජ්ජමානත්තා
නාසඤ්ඤ හොති, කිම්පනෙත්ථ සඤ්ඤකිව්වනති?, ආරම්භණසඤ්ඤාන
තඤ්ඤච විපස්සනාය ව විසයගාවං¹ උපගන්තො නිබ්බිදුප්පත්තං.

දහනකිවමිව හි සුබොදනෙ තෙජරාධාතු සඤ්ජානනකිවමිසෙවසා පටුං කාචුං න සනෙකාති. සෙසසමාපාතිසු සඤ්ඤ විය විපසානාය විසයභාවං උපගතොති තිබ්බදුජනනමපි චාචුං න සනෙකාති, අඤ්ඤසු හි බසෙසු අභතාතිතිවෙසො තිකුචු නෙවසඤ්ඤනාඤ්ඤයතනකිකෙසි සමමසිචා තිබ්බදං පනතුං සමරො නාම නාමි, අපිච ආයසමා සාරි පුට්ඨො පාතිවිපසානො පන මහාපඤ්ඤ, සාරිපුත්තසදිසො ච සකකුණෙය්‍ය, සො පි එවං කිර මෙ ධම්මා අනුචා සමෙතානති හුචා පටිවෙනති නස්සනති ති¹ එවං කලාපසමසනවසෙතෙව, නො අනුපද ධම්මවිපසානාවසෙන, එවං සුමුචතං ගතා එසා සමාපතති.

යථා ච පතමකනතෙලුපමාය එවං මග්ගදකුපමාය පි අයමරො විහාවෙනබ්බො. මග්ගපටිපත්තස්ස කිර ථෙරස්ස පුරතො ගච්ඡන්තො සාමණෙරො ථොකච්ඡදකං දිස්වා උදකං හනෙතා! උපාහනා ඔමුඤ්ච ථාති ආහ, තතො ථෙරෙන සවෙ උදහමච්ඡි ආහර තහානසාපිභං නහාසිස්සාමාති චුතෙත නච්ඡි හනෙතා! ති ආහ, තප්ථ යථා උපාහන තෙමන [මතන] ටෙඨන උදකං අච්ඡිති හොති, නහානටෙඨන නච්ඡිති හොති, එවමපි සා පටුසඤ්ඤතිවමං කාචුං අසමජ්ඣාය නෙවසඤ්ඤ, සඤ්ඤාචසෙසසුමුමහාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤ හොති. න කෙවලඤ්ච එතාගෙව, අඤ්ඤති පි අනුරූපාති උපමාති එස අප්ථො විහාවෙනබ්බො. ඉති ඉමාය නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයතනෙ පටිත්තාය සඤ්ඤය නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයතනභූතාය වා සඤ්ඤය සහගතනති නෙවසඤ්ඤනාසඤ්ඤයතනසඤ්ඤසහගතං; ආකිඤ්චඤ්ඤයතනසමා පතතිආරමමණස්ස ක්ඛානස්සෙතං අපිචචනං; ඉම ආකිඤ්චඤ්ඤයතන සමාපතතියා තිකනතිපරියාදනදුක්ඛතාය දුක්ඛාපටිපද්, පරියාදිතන තිකනතිකස්ස අපපණාපටිචාසදකුචාය දකුචාතිඤ්ඤ, විපරියායෙන සුඛාපටිපද් විපාතිඤ්ඤ ච හොති, පරිත්තකසිඤ්ඤයාපිමාකාසෙ පටිත්තතවිඤ්ඤණාපගමාරමණං සමාපතතීං ආරබ්භ පටිත්තතාය පරිත්තාරමණතා, විපරියායෙන අපපමාණාරමණතා වෙදිතබ්බො, සෙසං පුරිමසදිසමෙව.

අසදිසරූපො නාථො ආරූපං යං වතුබ්බං ආහ,
තං ඉති ඤ්ඤා තස්මිං පතිණ්ණකභථා පි විඤ්ඤය්‍යා.

අරුපසමාපතතියො හි:-

ආරමමණාතිකකමතො චතස්සො පි භවනතිමා,
අභිතාතිකකමමෙතාසං න ඉච්ඡන්ති විනාවිනො.

එතාසු හි රූපතිමිත්තාතිකකමතො පඨමා, ආකාසාතිකකමතො දුතියා, ආකාසෙ පටිත්තතවිඤ්ඤණාතිකකමතො තතියා, ආකාසෙ පටිත්තතවිඤ්ඤණස්ස අපගමාතිකකමතො වතුථො ති සබ්බථා ආරමමණාතිකකමතො චතස්සො පි භවනතිමා අරුපසමාපතතියො හි

1-1, 3 පඨමෙකති හි 4 පදසමෙකති ති [] 1, 2, 3, 4 නච්ඡි

වෙදිතබ්බ, අඛයාතිකකමං පන එතාසං න ඉච්ඡන්ති පණ්ණිතා, න හි රුපාවචරසමාපන්නීසු විය එතාසු අඛයාතිකකමො අත්ථි, සබ්බාසු පි හි එතාසු උපෙකඛා විතෙතනගග්ගහා ති ද්වෙ එව ඩානඛයාති ගොන්ති එවං සනෙත පි:-

සුපණ්ණිතතරු ගොන්ති පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඉධ,
උපමා තත්ථ විඤ්ඤායසා පාසාදතලසාවිහා.

යථා හි චතුතුමකස්ස පාසාදස්ස ගෙට්ඨිමතලෙ දිබ්බතච්චගිතවාදිත සුරතිගකිමාලාසාධුරසපානභොජනසයනච්ඡාදනාදිවසෙන පණ්ණිතා පඤ්චකාමගුණා පච්චුට්ඨිතා අස්ස, දුතියෙ තතො පණ්ණිතතරු, තතියෙ තතො පණ්ණිතතමා, චතුරෙස්ස සංඛ්‍යාපණ්ණිතා, තත්ථ කිඤ්චාපි තාති වහ්නාරි පි පාසාදතලානෙව, තත්ථ තෙසං පාසාදතලභාවෙන විසෙසො, පඤ්චකාමගුණසම්ප්පිවිසෙසෙන පන ගෙට්ඨිමතො [ගෙට්ඨි මතො] උපරිමං උපරිමං පණ්ණිතතරං ගොති, යථා ව එතාය ඉන්ද්‍රියා භාහතිත පුලු සණ්ඨ සණ්ඨතර සණ්ඨතම සුතතාතං චතුපල කීපල ද්විපල එකපලසාවිහා අස්ස ආයාමෙන විත්ථාරෙන ව සමපමාණා, තත්ථ කිඤ්චාපි තා සාවිහා වතස්සො පි ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව සමපමාණා, තත්ථ තාසං පමාණතො විසෙසො, සුබසම්ප්පය්‍යසුබ්බ භාවමගග්ගභාවෙති පන පුරිමාය පුරිමාය පච්ඡිමා පච්ඡිමා පණ්ණිතතරු ගොන්ති, එවමෙව කිඤ්චාපි චතුසු පි එතාසු උපෙකඛා විතෙතනගග්ගහා ති එතාති ද්වෙ යෙව අඛයාති ගොන්ති, අථ බො භාවනාවිසෙසෙන තෙසං අඛයාතං පණ්ණිතපණ්ණිතතරභාවෙන සුපණ්ණිතතරු ගොන්ති පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඉධා ති වෙදිතබ්බා. එවං අනුපුබ්බෙන පණ්ණිතපණ්ණිතා වෙනා:-

අසුච්චිති මණ්ඩපෙ ලග්ගො එකො තනතිස්සිතො පරෙ,
අඤ්ඤා බහි අතිස්සාය තං තං තිස්සාය වාපරෙ.

සීතො චතුති එතෙති පුරිසෙති යථාකකමං,
සමානතාය ඤාතබ්බා වතස්සො පි විහාපිතා.

තත්‍රායමත්ථයොජනා, අසුච්චිති කිර දෙසෙ එකො මණ්ඩපො, අපේකො පුරිසො ආගන්ත්වා තං අසුචිං ජිගුච්ඡමානො තං මණ්ඩපං ගත්ථිති ආලම්බිතා තත්ථ ලග්ගො ලග්ගිතො විය අට්ඨාසි, අථාපරෙ ආගන්ත්වා තං මණ්ඩපලග්ගං පුරිසං තිස්සිතො, අථඤ්ඤා ආගන්ත්වා විතෙතාසි, යො එස මණ්ඩපලග්ගො, යො ව තං තිස්සිතො, උභො පෙහෙ දුට්ඨිතා ධූවො ව තෙසං මණ්ඩපපාතෙ පාතො, ගඤ්ඤං බහි යෙව තිට්ඨාමි ති, යො තං තිස්සිතං අතිස්සාය බහි යෙව අට්ඨාසි, අථාපරෙ ආගන්ත්වා මණ්ඩපලග්ගස්ස තනතිස්සිතස්ස ව අබෙමභාවං විතෙතන්වා බහි සීතඤ්ඤා සුට්ඨිතං මන්ත්වා තං තිස්සාය අට්ඨාසි, තත්ථ අසුච්චිති දෙසෙ මණ්ඩපො විය කසිණ්ණසාපිතාතාසං දට්ඨබ්බං, අසුචි ජිගුච්ඡාය මණ්ඩපලග්ගො පුරිසො විය රුපතිමිතතර්භව්‍යාය ආකාසා

රමමණං ආකාසානඤ්චායතනං, මණ්ඩපලග්ගං පුරිසං තිස්සිතො
විය ආකාසාරමමණං ආකාසානඤ්චායතනං ආරබ්භ පව්භතං විඤ්ඤ
ණඤ්චායතනං; තෙසං දව්නතවපි අපබමභාවං විනෙතතො අතිස්සාය
හං මණ්ඩපලග්ගං බහි සීතො විය ආකාසානඤ්චායතනං ආරමමණං
අකච්ඡා තදභාවාරමමණං ආකිඤ්ඤාදායතනං, මණ්ඩපලග්ගස්ස
තනතිස්සිතස්ස ච අපබමතං විනෙතතො බහි සීතඤ්ච පුට්ඨිතො හි
මනච්ඡා තං තිස්සාය සීතො විය විඤ්ඤණභාවසංඛාතො බහි පදෙසෙ
සීතං ආකිඤ්ඤාදායතනං ආරබ්භ පව්භතං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤ
යතනං දට්ඨබ්බං, එවං වත්තමානඤ්ච:-

ආරමමණං කරෙතෙව¹ අඤ්ඤාතාවෙන තං ඉදං,
දිට්ඨදෙසසම්පි රුජානං චුත්තිහෙතු යථා ජනො.

ඉදං හි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ආසන්නවිඤ්ඤණඤ්චායතන
පව්භස්සිතා අයං සමාපතති හි එවං දිට්ඨදෙසසම්පි තං ආකිඤ්ඤාදාය
යතනං අඤ්ඤාස්ස ආරමමණස්ස අභාවා ආරමමණං කරෙතෙව¹, යථා
කිං? දිට්ඨදෙසසම්පි රුජානං චුත්තිහෙතු යථාජනො, යථා හි අසංයතං
ඵරුසකායවපිමනොසම්මාරං කඤ්චි සබ්බදිපපතිං² රුජානං ඵරුස
සමාවාසෙ අයතති එවං දිට්ඨදෙසසම්පි අඤ්ඤාත් චුත්ති අලභමානො
ජනො චුත්තිහෙතු තිස්සාය වත්තති, එවා දිට්ඨදෙසසම්පි තං ආකිඤ්ඤ
ඤ්ඤායතනං අඤ්ඤං ආරමමණං අලබ්භමානමිදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤ
යතනං ආරමමණං කරෙතෙව¹, එවං කුරුමානඤ්ච:-

ආරුළොහා දිසතිස්සෙණිං යථා තිස්සෙණිබාහුකං,
පබ්බතග්ගඤ්ච ආරුළොහා යථා පබ්බතමත්ථකං.

යථා වා ගිරිමාරුළොහා අත්තනො යෙව ජණ්ණුකං,
මුළුඛති නපෙවෙනං ක්ඛානමොලුඛ වත්තති හි.

ආරුපසකුසලකපා නිවසිතා.

ඉද්දති යසවා සබ්බාතිපෙතාති තෙභුමකකුසලාති සීනාදිතා
පහෙදෙන වත්තනති, තසමා හෙසං තං පහෙදං දස්සෙතුං පුත්ත
කිනතෙ බම්මා කුසලා ති ආදි ආරඬං, තත්ථ ගීතනති ලාමකං; තං
ආයුගතවසෙන වෙදිතබ්බං, ගීත්තාතමානං මජ්ඣෙහි හවං මජ්ඣිමං;
පඤ්ඤාතං තීතං පණ්ණිකං; උත්තමනති අත්ථො; තාති පි ආයුගත
වසෙනෙව වෙදිතබ්බාති. යස්ස හි ආයුගතකල්පණ ජ්ඤා වා ගීතො
හොති විරියං වා විග්ගං වා විමංසා වා, තං ගීතං නාම, යස්ස තෙ බම්මා
මජ්ඣිමා වෙව පණ්ණිතා ව හං මජ්ඣිමඤ්චෙව පණ්ණිතඤ්ච, යං පත තත්තු
කාමයාසඛාතං ජ්ඤං ධුරං ජ්ඤං ජෙට්ඨකං ජ්ඤං පුබ්බඛිතමං කච්ඡා
ආයුතිතං, තං ජ්ඤාපිපතිතො ආගතතතා ජ්ඤාධිපතොයං නාම;
විරියාධිපතොයාදීසු පි එසෙව තස්ස.

ඉමසම් පන ධාතෙ ධර්මා නයා ගණෙනබ්බා, සබ්බපථමං විභවෙනා¹ හි එකොව නයො, භිනන්ති එකො, මජ්ඣිමනති එකො, පඤ්ඤානති එකො, ඡන්ද්‍රාධිපතෙය්‍යනති එකො, ඉමෙ තාව ඡන්ද්‍රාධි පතෙය්‍යෙ පඤ්ඤා නයා; එවං විරියාධිපතෙය්‍යාදීසු පි ති වහන්‍යොරෙ පඤ්ඤානා වීසති හොනති පුරිමො වා එකො සුඛිකානයො, භිනන්ති ආදයො තයො ඡන්ද්‍රාධිපතෙය්‍යනති ආදයො වහන්‍යොරෙ ඡන්ද්‍රාධි පතෙය්‍යං භිනන්ති ආදයො ආදසා ති එවමපි වීසති නයා හොනති, ඉමෙ වීසති මහානයා ඤාත් විභවන්තා?ති, මහාපඤ්ඤානෙ භිනන්තිකො විභවන්තා, ඉමසම් පන ධාතෙ භිනන්තිකො මජ්ඣිමරුසිං ගහෙත්වා භිනමජ්ඣිමපඤ්ඤාවසෙන තයො සොට්ඨාසා කාතබ්බා, තතො පි මජ්ඣිමරුසිං ධර්මෙයා භිනපඤ්ඤෙ ගහෙත්වා තව තව සොට්ඨාසා කාතබ්බා, භිනසම් යෙව හි භිනං අභි මජ්ඣිමං අභි පඤ්ඤං අභි, පඤ්ඤාසම්මපි භිනං අභි මජ්ඣිමං අභි පඤ්ඤං අභි, තථා භින භිනසම් භිනං, භිනභිනසම් මජ්ඣිමං, භිනභිනසම් පඤ්ඤං; භින මජ්ඣිමසම් භිනං, භිනමජ්ඣිමසම් මජ්ඣිමං, භිනමජ්ඣිමසම් පඤ්ඤං; භිනපඤ්ඤාසම් භිනං, භිනපඤ්ඤාසම් මජ්ඣිමං, භිනපඤ්ඤාසම් පඤ්ඤා නන්ති අයමෙකො නවකො, පඤ්ඤාභිනසම්මපි භිනං නාම අභි, පඤ්ඤාභිනසම්මපි මජ්ඣිමං, පඤ්ඤාමජ්ඣිමසම් භිනං, පඤ්ඤාමජ්ඣි මසම් මජ්ඣිමං, පඤ්ඤාමජ්ඣිමසම් පඤ්ඤං; පඤ්ඤාපඤ්ඤාසම් භිනං, පඤ්ඤාපඤ්ඤාසම් මජ්ඣිමං, පඤ්ඤාපඤ්ඤාසම් පඤ්ඤානති අයං දුතියො නවකො ති ඤෙව නවකා අට්ඨාරස, ඉමාහි අට්ඨාරස කාම ආරුහි නාම, ඉමෙහි පභාවිතන්තා ඉමෙසං වසෙන අට්ඨාරස ඛන්තියා අට්ඨාරස බ්‍රාහ්මණා අට්ඨාරස වෙසා අට්ඨාරස සුද්ද අට්ඨවත්තාදීස භොත්තවරණාති වෙදිතබ්බාති.

ඉමෙසු පන තෙහුමකෙසු කුසලෙසු කාමාවචරකුසලං දුගෙතු කමපි තිගෙතුකමපි හොති, ඤාණසම්පයුත්තවිපසයුත්තවසෙන රූපා වචරං, අරූපාවචරං පන තිගෙතුකමෙව, ඤාණසම්පයුත්තමෙව, කාමා වචරමෙව අධිපතිනා සභාපි උපපජ්ජති විනා පි, රූපාවචරරූපා වචරං අධිපතිසම්පන්නමෙව හොති, කාමාවචරකුසලෙ වෙත්ථ ආරම්භාධිපතිසන්නාතාධිපති ති ඤෙව පි අධිපතයො ලබ්භන්ති, රූපාවචර රූපාවචරෙසු ආරම්භාධිපති න ලබ්භති. සන්නාතාධිපති යෙව ලබ්භති, තත්ථ විතතස්ස විතතාධිපතෙය්‍යභාවො සම්පයුත්තධම්මානං වසෙන චුත්තො, දවිත්තං පන විතතානං එකකො අභාවෙන සම්පයුත්ත විතතස්ස විතතාධිපති නාම තත්ථ, තථා ඡන්ද්‍රාදිනං ඡන්ද්‍රාධිපති ආදයො, කෙව පන සවෙව විතතවතො කුසලං හොති මයං හවිසස්සති ති එවං යං විතතං ධුරං කත්වා ජෙට්ඨකං කත්වා අපරං කුසලවිතතං ආයුතිතං, නස්ස තං පුරිමවිතතං විතතාධිපති නාම හොති, තතො ආගතන්තා ඉදං විතතාධිපතෙය්‍යං නාමා ති එවං ආගමනවසෙනා පි අධිපතිං නාම

ඉච්ඡනාති, අයං පන නයො නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං දිස්සති,
 තස්සා උත්තනගෙහෙව අධිපතිභාවො වෙදිතබ්බො, ඉමෙසු ව එකුත
 විසතියා චායානගෙසු පුරිමෙ සුද්ධිකතයෙ චුත්තපරිමාණානෙව
 විතරාති ව තච්ඡා ව පාඨවාරා ව යොනති, තස්සා ඤාණසම්පයුතෙසු
 චුත්තපරිමාණානො විසති යුණො විචුත්තච්ඡායාරහෙදො වෙදිතබ්බො,
 චතුසු ඤාණවිපයුතෙසු සොලසගුණො ති අයං නෙතුමනාකුසලෙ
 පසිණ්ණකථා නාමා ති.

ගෙගුමකකුසලං නිවසිතං.

එවං භවත්තයසම්පත්තිතිබ්බත්තකං කුසලං දසෙස්සා ඉද්දති සබ්බ
 ගවසමතික්කමණොය ලොකුත්තරකුසලං දසෙස්සානුං පුන භග්ගමෙ ධම්මා
 කුසලා ති ආදි ආරඬං, හත් ලොකුත්තරනාති කොතට්ඨන
 ලොකුත්තරං, ලොකං තරති ති=ලොකුත්තරං; ලොකං උත්තරති ති=
 ලොකුත්තරං; ලොකං සමතික්කමම අභිකුසය තිවිධති ති=ලොකුත්ත
 රං; ඤානං භාවෙති ති එකවිත්තකකිණිකං අපරණාස්සානං [නාවෙති]
 ජනෙති වසේසිති; ලොකතො තියසාති වට්ටතො තියසාති ති=නිස්සා
 නිකං; තියසාති වා එතොතා ති=නිස්සානිකං; තං සමඤ්චි භි පුග්ගලො
 උත්තං පරජානනො තියසාති, සමුදයං පරගනො තියසාති,
 තිණ්ඩං සමිකරුතො තියසාති, මග්ගං භාවෙනො තියසාති,
 යථා පන තෙතුමනාකුසලං වට්ටසමි චුතිපටිසංකියො ආවිතාති වසේ
 ති ති=ආවගමාමි නාම භොති. න තථා ඉදං, ඉදං පන යථා එකසමි
 පුරිසෙ අට්ඨාරසගන්ථං පාඨාරං විතනො අපරෙ මහාමුග්ගරං
 ගගෙස්සා තො විතවිතට්ඨානං අපවිතනො විඤ්ඤෙනා එව
 ගවේස්ස, එවමෙව තෙතුමනාකුසලෙ ආවිතා චුතිපටිසංකියො පවට්ඨ
 වෙකලුකරණෙන අපවිතනං විඤ්ඤෙනා ගවේති ති අපවට්ඨ
 ගමං; දිට්ඨිග්ගානං පණාණාසා ති එත් දිට්ඨියො එව=දිට්ඨිගහාති;
 ගුරුගතං මුත්තගහාති ආදිති විය, ආසට්ඨියා වා දිට්ඨිතං අනො
 ගධනො දිට්ඨිසු ගතාති ති පි=දිට්ඨිගහාති; දිට්ඨියා වා ගතං එතෙ
 සන්ති පි=දිට්ඨිගහාති; දිට්ඨිසදිසගමනාති දිට්ඨිසදිසපච්ඡානාති ති
 අනො; කාති පන තාති?ති, සසම්පයුත්තාති සකකායදිට්ඨි විවිච්ඡා
 සිලබ්බපරාමාසඅපායගමනිකරුගදෙසමොහාකුසලාති, තාති හි යාව
 පසමමග්ගභාවතා භාව පවත්තිසමාවතො දිට්ඨිසදිසගමනාති ති
 චුච්චතති. ඉති දිට්ඨියො ව දිට්ඨිගහාති ව=දිට්ඨිගහාති; තෙසං දිට්ඨි
 ග්ගානං; පණාණාසා ති සමුච්ඡේදවසෙනෙව පරගතන්ථාය; පට්ඨාසා ති
 ගණනවසෙන පි පසුපසතිවසෙන පි පසමාය; භුමිසා ති “අනත්තර
 ගිතාය භුමියා”ති ආදිසු තාව අයං මහාපසදි භුමි ති චුච්චති, “සුඛභුමියං
 කාමාවචර”ති ආදිසු විතතපාදො, ඉධ පන සාමඤ්ඤාචරං අධිපෙ
 තං, තං හි සම්පයුත්තානං නිස්සයගාවතො තෙ ධම්මා ගවන්ති

චන්ද්‍රිකාංගුමි; යසමා වා සමානෙ පි ලොකුහතරහාවෙ සයමි උපපජ්ජති
 න නිබ්බාණං විය අපාචුභාවං, තසමා පි හුමි ති දුච්චති; භස්සා පඨමාය
 හුමියා; පනතිසා ති සොනාපහතිච්චුසංඝාතස්ස පඨමස්ස සාමකුඤ්ඤ
 ච්චස්ස පහතන්දාය පටිලානන්දායාති එවමෙත්ථ අපොච්ඡෙදිතබ්බො
 විවිච්චාති සමුපෙත්ථච්චෙවනවසෙන විවිච්චිත්වා චිත්තං හුත්වා; ඉදං
 කිඤ්ඤාපි ලොකියජ්ඣානාවෙ න විනා පටිපදාය ඉත්ඤ්ඤාති, එවං සතෙන පි
 ඉධ සුද්ධිකතයං පඨාය ලොකුතතරජ්ඣානං පටිපදාය සද්ධිං යෙව
 ගරුං තත්වා දෙසෙච්ඡාමනාය දුක්ඛාපටිපදං දක්ඛාතිඤ්ඤානති ආදි
 මාන.

තත්ථ යො ආදිතො ව තිලෙසෙ විකම්පෙතනො දුක්ඛෙන සසද්ධා
 රෙන සප්පයොගෙන කිලමනො විකම්පෙතති, තස්ස දුක්ඛාපටිපද
 [හොති], යො පන විකම්පතිතතිලෙසො විපස්සනාපටිචාසං වසනො
 විරෙන මග්ගපාචුභාවං පාපුණාති, තස්ස දක්ඛාතිඤ්ඤා හොති, ඉති යො
 කොච්චාමෙ දුක්ඛාපටිපදදක්ඛාතිඤ්ඤා¹ නාමකතො. කතමං පන චාරං
 රෙවෙසුතත්?, යත් සතිං විකම්පතිතා කිලෙසා සමුදවරිත්වා දුක්ඛමපි
 විකම්පතිතා පුන සමුදවරාති; හතියං විකම්පතිතො පන තථා විකම්පති
 නෙව කතා මග්ගෙන සමුග්ගාතං පාපෙති, ඉමං චාරං රෙවෙසුතං,
 ඉමස්ස චාරස්ස දුක්ඛාපටිපද දක්ඛාතිඤ්ඤාති නාමං ධාතං, එතතකොත
 පන න පාඨං හොති, තසමා එවමෙත්ථ ආදිතො පඨාය විභාවනා
 වෙදිතබ්බො.

යො හි වතතාදි මහාභූතාති පරිග්ගහෙත්වා උපාරුපං පරි
 ගණනාති, අරුපං පරිගණනාති, රුපාරුපං පන පරිගණනනො
 දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමනො [පරිග්ගහෙත්වා සතෙකාති, තස්ස²
 දුක්ඛාපටිපද නාම හොති, පරිග්ගහිතරුපාරුපස්ස පන විපස්සනා
 පටිචාසෙ මග්ගපාචුභාවදක්ඛිතාය දක්ඛාතිඤ්ඤා නාම හොති. යො පි
 රුපාරුපං පරිග්ගහෙත්වා නාමරුපං වචන්තෙතො දුක්ඛෙන
 කසිරෙන කිලමනො] වචන්තෙති, වචන්තෙති ව නාමරුපෙ
 විපස්සනාපටිචාසං වසනො විරෙන මග්ගං උපපාදෙත්වා සතෙකාති,
 තස්සාපි දුක්ඛා පටිපද දක්ඛාතිඤ්ඤා නාම හොති, අපරෙ නාමරුපමි
 වචන්තෙත්වා පච්චයෙ පරිග්ගණනනො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිල
 මනො පරිගණනාති, පච්චයෙ ව පරිග්ගහෙත්වා විපස්සනාපටිචාසං
 වසනො විරෙන මග්ගං උපපාදෙති, එවමි දුක්ඛාපටිපද දක්ඛාතිඤ්ඤා
 නාම හොති. අපරෙ පච්චයෙ පි පරිග්ගහෙත්වා ලක්ඛණාති පටි
 විජ්ඣනො දුක්ඛෙන කසිරෙන කිලමනො පටිවිජ්ඣති, පටිවිඤ්ඤා
 ලක්ඛණො ව විපස්සනාපටිචාසං වසනො විරෙන මග්ගං උපපාදෙති,
 එවමි දුක්ඛාපටිපද දක්ඛාතිඤ්ඤා නාම හොති. අපරෙ ලක්ඛණාති පි
 පටිවිජ්ඣිත්වා විපස්සනාඤ්ඤානෙතිකෙව සුරෙ පසනෙන වගනෙන
 උපපන්නං විපස්සනාතිකතං පරියාදියමානො දුක්ඛෙන කසිරෙන
 කිලමනො පරියාදියති. තිකතතිඤ්ඤා පරියාදියිත්වා විපස්සනාපටිචාසං

[] 5 කපි

1-1 දුක්ඛාපටිපද දක්ඛාතිඤ්ඤා

2-5 ධ ප

2. 4 දුක්ඛාපටිපදෙද දක්ඛාතිඤ්ඤා [] 1, 2, 3, 4 කපි

වසනොවිරෙන මග්ගං උපපාදෙති, එවම්පි දුක්ඛාපට්ඨපද දකුණකුණු නාමි හොති, ඉමං වාරං රෙවෙසුං. ඉමංගා වාරංගා එතං නාමං භතං. ඉමිනා ව උපායෙන පරතො කියොසා පට්ඨපද වෙදිතබ්බා.

මග්ගා හොති ති ආදීප්ත අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියං සමමාවාසා සමමාකමනො සමමාආජ්චො ති වත්තාරි පදාති අධිභාති; තිදොස වාරෙ ව විතකකාදිතිදොසෙසු මග්ගභගනනි ආදීති පදාති අධිභාති, සෙසං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තසද්ධිසමෙව. භූමනතරවසෙන පත ලොකු තතරතා ව ඉධ විසෙසො. තත් අනඤ්ඤානඤ්ඤාසාමිතින්ද්‍රියනනි අන මතගෙහ සංසාරවට්ටෙ අනඤ්ඤානං අමතං පදං, වහුසුච්චධම්ම මෙව වා ජාතිසාමිති පටිපත්තංග ඉමිනා පුබ්බාහොගෙන උපානතං ඉන්ද්‍රියං, ලක්ඛණාදීති පතංග හෙට්ඨා පඤ්ඤාදීන්ද්‍රියෙ වුත්තනගෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

සුඤ්ඤ පසත්ථා වා වාචා=සමමාවාචා; වච්චවට්ඨිත සමුග්ගාපිකාය මිච්ඡාවාචාවිරතියා එතං අභිවචනං; සා පරිග්ගතලක්ඛණා විරමණසා මිච්ඡාවාවපපහාණපච්චුපට්ඨානා. සුඤ්ඤ පසත්ථා වා කමමනො= සමමාකමමනො; මිච්ඡාකමමනතසමුච්චෙත්ථිකාය පාණාතිපාතාදි විර තියා එතං නාමං; සො සමුට්ඨානලක්ඛණො, විරමණසො, මිච්ඡා කමමනතපහාණපච්චුපට්ඨානො. සුඤ්ඤ පසත්ථා වා ආජ්චො=සමමා ආජ්චො; මිච්ඡාජ්චවිරතියා එතං අභිවචනං; සො වොදානලක්ඛණො, ඤායාජ්චපපතතිරසො, මිච්ඡාජ්චපපහාණපච්චුපට්ඨානො, අපිච හෙට්ඨා විරතිතතයෙ වුත්තවසෙන පෙත්ථ ලක්ඛණාදීති වෙදිතබ්බාති. ඉති ඉමෙසං තිණණං ධම්මානං වසෙන හෙට්ඨා වුත්තං මග්ගපඤ්ඤානං ඉධ මග්ගට්ඨානං වෙදිතබ්බං. යෙවාපතකෙසු ව ඉමෙසං අහාවො, තථා කාරුණාමුදිතානං, ඉමෙ ති තයො ධම්මා පාළියං ආගතත්තා ව යෙවා පතකෙසු ත ගතිතා, කාරුණාමුදිතා පත සත්තාරමණා, ඉමෙ ධම්මා තිබ්බාණාරමණා ති තාපෙත්ථ ත ගතිතා. අයං තාව උදොසවාරෙ විසෙසත්ථො.

තිදොසවාරෙ පත මග්ගභගං මග්ගපට්ඨිකාපහනනනි එත්ථ තාව මග්ගං අභගනනි=මග්ගභගං; මග්ගකොට්ඨාසො ති අත්ථො; යථා පත අරඤ්ඤ පට්ඨාපනතං අරඤ්ඤ පට්ඨාපනතං නාම හොති, එවං මග්ග පට්ඨාපනතනනි=මග්ගපට්ඨිකාපහනනි; මග්ගනනිත්තිතනනි අත්ථො; පිති සමමාජ්ඣකෙයා ති එත්ථ පිති එව සමමාජ්ඣකෙයා=පිතිසමමා ජ්ඣකෙයා; තත් බොධියා බොධියං වා අබොධි ති බොජ්ඣකෙයා; ඉදං වුත්තං හොති, යා අයං ධම්මසාමග්ගි යාය ලොකුතතරමග්ගකබ්බෙණ උපපජ්ජමානාය ලිහුඬුවචපට්ඨානාසුගතකාමසුඛත්තකිලම්භානු යොගඋචෙත්ථසංගාතිතිවෙසාදිතං අනෙකෙසං උපද්දවානං පටිපක්ඛ භූතාය සති ධම්මවිචිතපිටිපසංගාධි සමාධිඋපෙක්ඛාසභානාය ධම්ම සාමග්ගියා අරියසාවකො බුජ්ඣති ති කත්ථා බොධි ති වුච්චති, බුජ්ඣ ති ති කිලෙසගතානනිත්ථංග උට්ඨගති වත්තාරි වා අරියසවොති පටි

විජ්ඣාති නිබ්බාණමෙව වා සච්ඡිකරෙති, තස්සා බම්බසාමග්ගිසම්බා
 නාය බොධියා අමොගා ති පි=බොජ්ඣමොගා; ක්කානභගමග්ගසම්බාදීති විය,
 ගො පෙස යථාච්ඡිකතපාකාරය එතාය බම්බසාමග්ගියා බුජ්ඣාති ති
 කත්වා අරියසාවකො බොධි ති චුළුවති, තස්ස බොධිස්ස අමොගා ති පි=
 බොජ්ඣමොගා; සෙනාභගරථසිඤ්ඤා විය, තෙනානු අධිකථාවරියා
 “බුජ්ඣානකස්ස පුග්ගලස්ස අමොගා ති වා=බොජ්ඣමොගා”ති. අපිව
 බොජ්ඣමොගා ති කෙනාටෙයන බොජ්ඣමොගා?, බොධියා සංවත්තනන්ති ති=
 බොජ්ඣමොගා; බුජ්ඣානන්ති ති=බොජ්ඣමොගා; අනුබුජ්ඣානන්ති ති=බොජ්ඣමොගා;
 පටිබුජ්ඣානන්ති ති=බොජ්ඣමොගා; සම්බුජ්ඣානන්ති ති=බොජ්ඣමොගා ති ඉමිනා
 පටිසම්මද්ධතයෙනාපි බොජ්ඣමොගානො වෙදිතබ්බො. පසන්තො සුඤ්ඤා
 වා බොජ්ඣමොගා ති=සම්මොජ්ඣමොගා; එවං පිති එව සම්මොජ්ඣමොගා=
 පිතිසම්මොජ්ඣමොගා ති, විතෙකාග්ගතාතිදද්දසාදීසු පි ඉමිනා ව
 නගෙන අනො වෙදිතබ්බො.

තෙසං බම්බානිනාති යෙ තස්මිං සමයෙ පටිවේධං ගච්ඡන්ති
 චතුසම්බම්බා තෙසං බම්බානං; අඤ්ඤානානිනාති කිඤ්චාපි පඨම
 මග්ගෙන තෙ බම්බා ඤානා නාම ගොතති. යථා පන පකතියා අනා
 ගතපුබ්බං විහාරං ආගතත්වා විහාරමඤ්ඤා ධිනො පි පුග්ගලො පකතියා
 අනාගතභාවං උපාදය අනාගතපුබ්බං ණානං ආගතොනති ති වදති,
 යථා ව පකතියා අපිලො¹පුබ්බං මාලං පිලොකිත්වා-අතිවත්ථපුබ්බං වත්ථං
 නිවාසෙත්වා-අනුත්තපුබ්බං ගොජනං නුඤ්ඤා පකතියා අනුත්තභාවං
 උපාදය අනුත්තපුබ්බං ගොජනං නුගොතාමති ති වදති. එවම්බාපි
 යස්මා පකතියා ඉමිනා පුග්ගලෙන ඉමෙ බම්බා න ඤාතපුබ්බා, තස්මා
 අඤ්ඤානානිනාති² චුත්තං, අද්ධිදීසු පි එසෙව නගො.

තත් අද්ධිකානිනාති ඉතො පුබ්බෙ පඤ්ඤාවකුක්කා අද්ධිකානං;
 අප්පනනානිනාති අධිගමනවසෙන අප්පනනානං; අවිදිතානිනාති
 ඤාණෙන න පාඨවකනානං; අසච්ඡිකතානිනාති අපච්ඡිකකතනානං;
 සච්ඡිකිට්ඨිකානාති පච්ඡිකකරණත්ථං; යථා ව ඉමිනා පදෙන එවං
 සෙසෙති පි සද්ධිං අනඤ්ඤානානං [ඤාණය³] අද්ධිකානං දස්සනාය
 ඤාණතානං පතතියා අවිදිතානං වෙදියා ති ගොජනා කාතබ්බා.
 චතුති වච්ඡිවච්ඡිගෙනති ති ආදීසු වචි ති වචිවිඤ්ඤාතති වෙදිතබ්බා.
 තිණණං දෙසානං යෙන තෙනවි ද්ධිකාති වරිතාති ති=ද්වවරිතාති;
 වචිතො පච්ඡාතාති ද්වවරිතාති=වච්ඡිවච්චිතාති; වචියා වා තිපථාදි
 තාති ද්වවරිතාති=වච්ඡිවච්චිතාති; තෙති වච්ඡිවච්ඡිගෙනති; ආරකා
 රමති ති=ආරති; විනා තෙති රමති ති=චිරති; තතො තතො
 පටිතිවත්තා ව නුත්වා තෙති විනා රමති ති=පටිච්චරති; උපසංගවසෙන
 වා පදං වධිති, සබ්බමිදං ඔරමණභාවසෙසවාධිවචනං; වෙරං මතති
 විනාසෙති ති=චෙරමණි; ඉද්ධි ඔරමණසෙසව වෙච්චනං; යාය පන
 වෙතතාය මුසාවාදදීති භාසමානො කරෙති නාම, අයං ලොකුත්තර

මග්ගවිරති උපපජ්ඣා නං කිරිණං කාතුං න දෙති කිරිණාපථං පච්ඡන්දති ති=අභිජයා; තථා භං භරණං කාතුං න දෙති කරණපථං පච්ඡන්දති ති=අභරණං; යාය ව වෙනනාය වතුබ්බිධං වච්ඡවවරිතං භාසමානො අරුකාපජ්ජති නාම, අයං උපපජ්ඣා තථා අරුකාපජ්ජතුං න දෙති ති=අනන්ධකාපනති; ඔව්ලාඅනතිකකමොති එත්ත "කාය වෙලායා"ති ආදිපු තාව කාලො වෙලාති ආගමො, "උරුවෙලායා: විතරති"ති එත්ත රුසි, "සිහබවෙමා වෙලං නාතිවතනති"ති එත්ත සිමා, ඉධාපි සිමා ව; අනතිකකමනියටෙති න සි වහනාරි වච්ඡවවරිතාති වෙලාති අධිපෙපතාති. ඉති යාය වෙනනාය වගනාරි වච්ඡවවරිතාති භාසමානො වෙලං අතිකකමති නාම, අයං උපපජ්ඣා නං වෙලං අතිකකමිතුං න දෙති ති වෙලාඅනතිකකමොති චුතතා; ඔව්ලායනි ති වා=වෙලා; වලයති විධාංසෙති ති අපේරා; කිං වෙලායනි?, වතුබ්බිධං වච්ඡවවරිතං, ඉති වෙලායනතො වෙලා; පුරිසස්ස පත හිතපුබ්බං, න අතිකකමනා වතනති ති=අනතිකකමො; එවමෙත්ත පදදායවසෙතාපි අපේරා වෙදිතබ්බො.

සෙතුං භන්ති ති=සෙතුසානො; වතුග්ගා: වච්ඡවවරිතානං පදසානො පච්චයසානො ති අපේරා; පච්චයොති ඉය සෙතු ති අධිපෙපතො. තත්ත්වං වචනපේරා, රුගාදිසො වතුග්ගා වච්ඡවවරිතානං පච්චයො, චට්ඨසම් පුග්ගලං සිතොති බ්බුති ති=සෙතු; සෙතුස්ස සාහො=සෙතුසානො; වච්ඡවවරිත [පච්චය] සමුග්ගසාතිකාය චිරතියා එහං අධි වචනං; අයං පත සමමාවාසාසඛිතා: වීරති පුබ්බහාගෙ නානාවිතෙතපු ලබ්බති, අඤ්ඤානෙව හි විතෙතන මුසාවාද චිරමති, අඤ්ඤාන පෙසුඤ්ඤදීති, ලොකුතතරමග්ගකබ්බෙත්ත පත එකවිතතසම් යෙව ලබ්බති, වතුබ්බිධාය හි වච්ඡවවරිතා වෙනනාය පදපේරං කුරුමානා මග්ගභිං පුරයමානා එකා ව වීරති උපපජ්ජත. කායද්වවටිනෙති ති කායතො පච්චෙතති කායෙන වා නිපාදිතොති පාණාතිපාසාදිති ද්වවටිනෙති; සෙසං පුරිමතයෙනෙව වෙදිතබ්බං, අයමි සමමාකමමතතසඛිතා: වීරති පුබ්බහාගෙ නානාවිතෙතපු ලබ්බති, අඤ්ඤානෙව හි විතෙතන පාණාතිපාසා චිරමති, අඤ්ඤාන³ අදිනාදන මිජ්ඣාචාරෙහි, ලොකුතතරමග්ගකබ්බෙත්ත පත එකවිතතසම් යෙව ලබ්බති. තිවිධාය හි කායද්වවරිතවෙනනාය පදපේරං කුරුමානා මග්ගභිං පුරයමානා එකා ව වීරති උපපජ්ජති.

සමමා ආජ්චතිදොසෙ අභිජිසා ති ආදිපු යාය වෙනනාය මිජ්ඣාජිව ආජ්චමානො කිරිණං කරෙති නාම, අයං උපපජ්ඣා නං කිරිණං කාතුං න දෙති ති අභිජිසා ති ඉමිතා තයෙන යොජනා වෙදිතබ්බො, ආජ්චො ව නාමෙස පාටියෙකෙතා නත්ති වාසාකමමනෙතපු ගතිතෙසු ගතිතො ව හොති, නප්පකිකතතා. ධුට්ඨපටිසෙවනවසෙන පතායං

[] 1. 2, 3 නත්ති 1-5 කාතිකකමති [] 1. 2. 3. 4 නත්ති
2-1, 2, 3, 4 වච්ඡවවරිත 3-5 අඤ්ඤාති

තනො නිගරිනා දසසිතො ති, එවං සනො සමාදාජ්චො සනිවිකො
න හොති, අධි මග්ගඛාති න පරිපුරෙනති. තසමා සමා දාජ්චො
සනිවිකො නාතබ්බො, අධි මග්ගඛාති පරිපුරෙනබ්බොති ති,

හත්‍රායං නයො:-ආජ්චො නාම භිජ්ජමානො භායවච්ඡිදාරෙසු යෙව්
භිජ්ජති, මනොදාරෙ ආජ්චහෙදො නාම නපි, පුරයමානො පි තයමිං
යෙව දාරදායෙ පුරති, මනොදාරෙ ආජ්චපුරණං නාම තත්ථි, කාය
දාරෙ පන විතික්කමො ආජ්චහෙතුහො පි අත්ථි න ආජ්චහෙතුහො පි;
තථා වච්ඡාරෙ, තත්ථ යං රුජ්ජමානො විධිපසුතා සුරහාවං
දසෙන්නො මග්ගො වා පඤ්ඤානං වා පරදුරපිතික්කමං වා කඤ්ඤති,
ඉදං අකුසලං භායකමං නාම; තනො විරති පි සමාකමමනො නාම;
යමපි පන ආජ්චහෙතුකා වායුඛිධිං වච්ඡිදවරිතං භාසනති, ඉදං අකු
සලං වචිකමං නාම; තහො විරති පි සමාකමමා නාම; යං පන ආජ්ච
හෙතු තෙසාදමිච්ඡබ්බාදයො පාණං ගතනති අදින්නං ආදියනති
මිඤ්චාරං වරනති අයං මිඤ්ච්චො නාම; තනො විරති සමාදාජ්චො
නාම; යමපි ලංකු¹ ගතෙති, මසා ගන්තති, පෙසුකුකුචරුසසමථප
ලාපෙ පවනෙතනති, අයමපි මිඤ්ච්චො නාම; තනො විරති සමා
දාජ්චො නාම; මහාසිවතේරෙ පනාහ “භායවච්ඡිදාරෙසු විතික්කමො
ආජ්චහෙතුහො වා හොතු නො වා ආජ්චහෙතුහො, අකුසලං කාය
කමං වචිකමා තෙව සබ්බං ගමිති, තහො විරති පි සමාකමම
නො සමාකමා තෙව වුවති”ති. ආජ්චො භාගනති වුතෙත පන
නිඤ්ඤානවස්ථුති තිස්සාය වතනායෙ පවසෙ උපපදෙති තෙසං
පරිභොගො ති අහ, අයං පන කොට්ඨකො මිඤ්ච්චො, තනො
විරති සමාදාජ්චො නාම, අයමපි සමාදාජ්චො පුබ්බාගෙ නානා
විතෙතසු ලබ්භති, අකුකුතෙව හි විතෙතන කායදාරපිතික්කමා විර
මති, අකුකුත වච්ඡාරපිතික්කමා, ලොකුතනරමග්ගකමණෙ පන එක
විතකයමිං යෙව ලබ්භති; භායවච්ඡිදාරෙසු හි සහකමමපථවසෙන
උපතනාය මිඤ්ච්චවසබ්බාතාය දුසසිලාවෙනාය පදවෙජ්ඣං කුරු
මානා මග්ගඛා පුරයමානා එකා ව විරති උපපජ්ජති ති අයං නිද්දෙස
වාරෙ විසෙසො. යං පනෙතං ඉන්ද්‍රියෙසු අනකුකුතකුකුසාමිතින්ද්‍රියං
වසිති, මග්ගඛෙසු ව සමාකමමාදීති, තෙසං වසෙන සහගවාරෙ
නවින්ද්‍රියාති අධිබ්බිතො මග්ගො ති වුතනං, සුකුකුතාවාරෙ
පාකතිකො² යෙව ති අයං තාව සුද්ධිතපටිපදාය විසෙසො, ඉතො
පරං සුද්ධිතසුකුකුතා සුකුකුතපටිපදා සුද්ධිතඅපරණිතිතා අපරණිතිත
පටිපදා ති අයං දෙසනාහෙදො හොති.

තත්ථ සුකුකුතා ති ලොකුතනරමග්ගකමං නාම; සො හි අගම
තනො සගුණො දාරමග්ගො ති තිති කාරණෙති නාම ලභති.
කථං?, ඉධ හික්කු අනතතො අභිතිවිසිතො අනතතො සබ්බාරෙ
පසති, යසමා පන අනතතො දිට්ඨිතෙතතෙව මග්ගවුට්ඨානං

නාම න හොති, අතිව්වතො පි දුක්ඛතො පි දට්ඨමෙව වට්ඨති, තස්ම අතිව්වං දුක්ඛමනත්තා ති තිවිධං අනුපස්සනං ආරොපෙත්වා සමමයනෙත්වා වරති, වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනා පනස්ස තෙභුමනෙ පි සඛායෙර සුඤ්ඤතො ව පස්සති, අයං විපස්සනා සුඤ්ඤතා නාම හොති, සා ආගමනීයධ්මානෙ ධ්මා අත්තනො මග්ගස්ස සුඤ්ඤතානති නාමං දෙති. එවං මග්ගො ආගමනතො සුඤ්ඤතානාමං ලභති, යස්මා පන සො රුගාදීති සුඤ්ඤා, තස්මා සගුණෙනෙව සුඤ්ඤතානාමං ලභති. තිබ්බාණ්වපි රුගාදීති සුඤ්ඤතානා සුඤ්ඤතානති වුට්ඨති, තං ආරමමණං කත්වා උප්පත්තත්තා මග්ගො ආරමමණතො සුඤ්ඤතානාමං ලභති,

තත්ථ සුත්තනතිකපරියායෙන¹ සගුණතො පි ආරමමණතො පි නාමං ලභති², පරියායදෙසනා හෙසා; අභිධම්මකථා පන නිප්පරියාය දෙසනා, තස්මා [න] ඉධ සගුණතො වා ආරමමණතො වා නාමං ලභති³, ආගමනතො ව ලභති³; ආගමනමෙව හි ධුරං, තං දුට්ඨං හොති විපස්සනාගමනං මග්ගාගමනනති, තත්ථ මග්ගස්ස ආගතව්ධානෙ⁴ විපස්සනා ගමනං ධුරං, එලස්ස ආගතව්ධානෙ මග්ගාගමනං ධුරං, ඉධ මග්ගස්ස ආගතත්තා විපස්සනාගමනමෙව ධුරං ජාතං.

අප්‍රේමිකිකනති එත්ථාපි අප්‍රේමිකිකනති මග්ගස්සෙව නාමං; ඉදමපි නාමං මග්ගො තිසෙව කාරණෙති ලභති, ආථා? ඉධ හිකුචු ආදිතො ව දුක්ඛතො අභිතිවිසිත්වා දුක්ඛතො ව සඛායෙර පස්සති, යස්මා පන දුක්ඛතො දිට්ඨමනෙතනෙව මග්ගවුට්ඨානං නාම න හොති, අතිව්වතො පි අත්තත්තතො පි දට්ඨමෙව වට්ඨති, තස්ම අතිව්වං දුක්ඛමනත්තා ති තිවිධං අනුපස්සනං ආරොපෙත්වා සමමයනෙත්වා වරති, වුට්ඨානගාමිනීවිපස්සනා පනස්ස තෙභුමනසඛායෙරසු පණ්ණිධිං සොසෙත්වා පරියාදිධිත්වා විස්සජ්ජති, අයං විපස්සනා අප්‍රේමිකිකා නාම හොති; සා ආගමනීයධ්මානෙ ධ්මා අත්තනො මග්ගස්ස අප්‍රේමිකිකනති නාමං දෙති, එවං මග්ගො ආගමනතො අප්‍රේමිකික නාමං ලභති. යස්මා පනෙත්ථ රුගදෙසමොගපණ්ණිධියො තත්ථ; තස්මා සගුණෙනෙව අප්‍රේමිකිකනාමං ලභති; තිබ්බාණ්වපි තෙසං පණ්ණිධිතං අභාවා අප්‍රේමිකිකනති වුට්ඨති, තං ආරමමණං කත්වා උප්පත්තත්තා මග්ගො අප්‍රේමිකිකනාමං ලභති,

තත්ථ සුත්තනතිකපරියායෙන² සගුණතො පි ආරමමණතො පි නාමං ලභති³, පරියායදෙසනා හෙසා; අභිධම්මකථා පන නිප්පරියාය දෙසනා; තස්මා න ඉධ සගුණතො වා ආරමමණතො වා නාමං ලභති³, ආගමනතො ව ලභති³, ආගමනමෙව හි ධුරං, තං දුට්ඨං හොති විපස්සනාගමනං මග්ගාගමනනති; තත්ථ මග්ගස්ස ආගතව්ධානෙ විපස්සනාගමනං ධුරං, එලස්ස ආගතව්ධානෙ මග්ගාගමනං ධුරං, ඉධ මග්ගස්ස ආගතත්තා විපස්සනාගමනමෙව ධුරං ජාතං, තත්ථ ව "සුඤ්ඤතො අතිමිත්තො අප්‍රේමිකිකා"ති තිණි මග්ගස්ස නාමාති?

1-1. 2. 3. පරියායෙ
3-1. 2. 3. 5 ලබ්බති

2-2. 3 ලබ්බති [] 1. 2. 3, 5 නත්ථ
4-1. 2. 3 ආගමනව්ධානෙ

යථා “තයො මෙ භික්ඛවෝ! විමොක්ඛො සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො අති මිත්තො විමොක්ඛො අපඤ්ඡිතො විමොක්ඛො”ති. තෙසු ඉධ දො මයො ගහෙඤා අතිමිත්තො කසමා න ගතිතො? ති, ආගමනා භාවතො. අතිමිත්තවිපස්සනා හි සයං ආගමනීයධර්මානෙ ධර්මා අත්තනො මග්ගස්ස නාමං දදාං න සකෙකාති, සමමාසවුද්ධො පන අත්තනො පුත්තස්ස රුහුලපෙරසා;-

“අතිමිත්තඤ්ච භාවෙහි මානානුසංවුල්ලා,
තතො මානාතිසමයං උපසන්නො වරිස්සසි”ති

අතිමිත්තවිපස්සනං කප්ඵෙයි, විපස්සනා හි නිවචනිමිත්තං [බුචනිමිත්තං] සුඛනිමිත්තං අත්තනිමිත්තඤ්ච උග්ගාටෙති, තසමා අති මිත්තා හි කපිතා. ආ ව භික්ඛවාපි තං නිමිත්තං උග්ගාටෙති සයං පන නිමිත්තබලමෙසු වරහි ති සනිමිත්තා ව ගොති; තසමා සයං ආගමනී යධර්මානෙ ධර්මා අත්තනො මග්ගස්ස නාමං දදාං න සකෙකාති. අපරෙ නයො, අනිධමමො නාම පරමත්ථදෙසනා; අතිමිත්තමග්ගස්ස ව පරමත්ථතො හෙතුචෙකලලමෙව ගොති. භාථි?, අනිවචනානුපස්සනාය හි වසෙන අතිමිත්තවිමොක්ඛො කපිතො, තෙන ව විමොක්ඛන සද්ධිඤ්ඤා අධිමත්තං ගොති, නා අරියමග්ගෙ ඵලාභගම්පි න ගොති, අමග්ගභගනා; අත්තනො මග්ගස්ස පරමත්ථතො ව නාමං දදාං න සකෙකාති, ඉතරෙසු පන ද්විසු අත්තනානුපස්සනාය තාව වසෙන සුඤ්ඤතො විමොක්ඛො දුක්ඛානුපස්සනාය වසෙන අපඤ්ඡිතො විමොක්ඛො කපිතො. තෙසු සුඤ්ඤතවිමොක්ඛන පඤ්ඤාඤ්ඤා අධිමත්තං ගොති අපඤ්ඡිතවිමොක්ඛන සමාධිඤ්ඤා, නාති අරියමග්ගස්ස අභගනා අත්තනො මග්ගස්ස පරමත්ථතො නාමං දදාං සකෙකානති මග්ගාරම්මණපාතිකෙ පි හි මග්ගාධිපතිබලවිභජනෙ ඡන්දවිත්තානං අධිපතිභාලෙ තෙසං බලමානං අමග්ගතො ව¹ මග්ගාධිපතිභාවො න වුත්තො, එවං සම්පදම්ඨං වෙදිහබ්බනති, අයමෙත්ථ අට්ඨකථා මුඛතො ඵකස්ස ආවරියස්ස මතිවිතිවෂයො.

එවං සබ්බථා පි අතිමිත්තවිපස්සනා සයං ආගමනීයධර්මානෙ ධර්මා අත්තනො මග්ගස්ස නාමං දදාං න සකෙකාති ති අතිමිත්තමග්ගා න ගතිතො, කෙවි පන අතිමිත්තමග්ගො ආගමනතො නාමං අල භනෙතො පි සුත්තනතිකපරියායෙන සගුණතො ව ආරම්මණතො ව නාමං ලභති ති ආහංසු, තෙ ඉදං වච්ඡා පටික්ඛිත්තා, අතිමිත්ත මග්ගෙ සගුණතො ව ආරම්මණතො ව නාමං ලභනෙන සුඤ්ඤත අපඤ්ඡිතමග්ගා පි සගුණතො යෙව ආරම්මණතො යෙව ව ඉධ² නාමං ලභෙය්ගං. න පන ලභනති, කිං කාරණං?, අයං හි මග්ගො නාම ද්විති කාරණෙහි නාමං ලභති; සරසතො ව පච්චතීකතො ව, සභාවතො ව පටිපක්ඛිතො වාති අපෙරා; තත්ථ සුඤ්ඤතඅපඤ්ඡිත මග්ගා සරසතො පි පච්චතීකතො පි නාමං ලභනති, සුඤ්ඤතඅප

භීතිතමයො හි රුගාදිති සුඤ්ඤ රුගපඤ්ඤිතාදිති ව අපපඤ්ඤිතා හි එවං සරසභො නාමං ලභනති සුඤ්ඤතො ව අත්තාහිතිවෙසස්ස පටිපනෙතො අපපඤ්ඤිතො පඤ්ඤිතො හි පි එවං පට්ටනිකතො නාමං ලභනති, අනිමිත්තමයො පන රුගාදිතිමිත්තතානං නිවටනිමිත්තතාදි නඤ්ඤ අභාවෙන සරසභො ව නාමං ලභති. නො පට්ටනිකතො; න හි සො සංඛාරනිමිත්තාරාමණය අනිවට්ඨානුපස්සනාය පටිපනෙතො. අනිවට්ඨානුපස්සනා පනස්ස අනුලොමභාවෙ සීනා නි එවං සබ්බපා පි අභිධම්මපරිශායෙන! අනිමිත්තමයො නාම නප්පිති, සුත්තනතික පරිශායෙන පනෙස එවං ආගරිතො දිට්තො. යස්මි හි වාගෙ මග්ගප්‍රධානං හොති, තිණි ලක්ඛණානි එකාවජ්ජනෙන විය ආපාථමා ගච්ඡන්ති, තිණිඤ්ඤා එකතො ආපාථගමනා නාම නප්පි, කම්මධානාය පන විභූතභාවදිපනත්ථං එතං ප්‍රභතං. ආදිතො හි යත්ත භත්ති අභිතිවෙසො හොතු, ප්‍රධානගාමිති පන විපස්සනා යං යං සම්මසිත්වා ප්‍රධානි, තස්ස තස්සෙව එසෙන ආගමනීයධානෙන යත්තා අත්තතො මග්ගස්ස නාමං දෙති. කපා? අනිවට්ඨාදිසු හි යත්ත භත්ති අභිතිවිසිත්වා ඉතරම්පි ලක්ඛණධායං දැක්විමි වට්ටති. එවං එකලක්ඛණදස්සන මතෙතනෙව හි මග්ගප්‍රධානං නාම න හොති. තස්මා අනිවට්ඨතො අනිතිවිවෙසා භික්ඛු හ කොටලං අනිවට්ඨතො ව ප්‍රධානි, දුක්ඛතො පි ප්‍රධානි අනත්තතො පි ප්‍රධානි යෙව. දුක්ඛතො අනත්තතො අභිති විවෙසි පි එසෙව නයො ඉති ආදිතො යත්ත භත්ති අභිතිවෙසො හොතු, ප්‍රධානගාමිති පන විපස්සනා යං යං සම්මසිත්වා ප්‍රධානි, තස්ස තස්සෙව එසෙන ආගමනීයධානෙන යත්තා අත්තතො මග්ගස්ස නාමං දෙති හි. තත් අනිවට්ඨතො ප්‍රධානත්තස්ස මග්ගො අනිමිත්තො දුක්ඛතො ප්‍රධානත්තස්ස අපපඤ්ඤිතො, අනත්තතො ප්‍රධානත්තස්ස සුඤ්ඤතො හි. එවං සුත්තනතපරිශායෙන ආගරිතො දිට්තො.

ප්‍රධානගාමිති පන විපස්සනා කිමාරම්භො?, ලක්ඛණරම්භො හි; ලක්ඛණං නාම පඤ්ඤාහතිගතිභං, න වත්තබ්බධම්මභං, යො පන අනිවට්ඨං දුක්ඛමනත්තා හි තිණි ලක්ඛණානි සලලකෙඛති, තස්ස පඤ්ඤාකම්මා කණෙය් බ්බුදුකන්තා විය හොනති, සංඛාරරම්භණමෙව ඤ්ඤාණං සංඛාරතො ප්‍රධානි, යථා හි එතො හික්ඛු පතතං කිණිතු භාමො පතතවාණිජෙන පතතං ආගතං දික්ඛා ගට්ඨපගට්ඨො ගණතිස්සාමි හි විනෙතත්වා විමංසමානො තිණි ජිද්දාති පසෙය්ස, සො න ජිද්දෙසු නිරුලයො හොති, පතෙන පන නිරුලයො හොති. එව මෙව තිණි ලක්ඛණානි සලලකෙඛති සංඛාරෙසු නිරුලයො හොති. සංඛාරරම්භණෙනෙව ඤ්ඤාණෙන සංඛාරතො ප්‍රධානි හි වෙදිතබ්බං. දුස්සොපමාය පි එසෙව නයො.

ඉති භගවා ලොකුහතරං ක්කානං භාගෙතො සුද්ධිකපට්ඨපදය වතුක්කතං පඤ්ඤාකතං නිදො පි නයෙ ආගරි. තථා සුද්ධිකප්පඤ්ඤ

තාය සුඤ්ඤාතාපටිපදාය අපරිනිවර්තන අපරිනිවර්තනපටිපදාය නි. නසමා
ඵලං ආනරි? නි, පුග්ගලාකාරයෙන ඵෙව දෙසනාපිලාසෙන ව, තද්ව
යමි හෙට්ඨා වුත්තනසෙතෙව වෙදිනබ්බං. ඵලං ලොකුත්තරං ඤානං
භාවෙති ති' ඵස්ස සුඤ්ඤාතාපටිපදාය වතුග්ග පඤ්ඤාතාපටිපදායෙතෙව ඤා නයා,
හථා සෙසෙසු ති සබ්බෙසු පි පඤ්ඤාතාපටිපදායෙතෙව දස නයා භාරිතා,
තත්ථිදං පකිණ්ණං:-

අඤ්ඤාතාපටිපදාය ව රුපාරුපෙසු පඤ්ඤාතා,
සත්තපටිපදායෙතෙව නිවර්තනං පටිපදා පති ති.

ලොකුත්තරමයෙන සි අඤ්ඤාතං අතිනිවිසිතං අඤ්ඤාතං වුට්ඨාති,
අඤ්ඤාතං අතිනිවිසිතං බහිද්ධා වුට්ඨාති, බහිද්ධා අතිනිවිසිතං බහිද්ධා
වුට්ඨාති, බහිද්ධා අතිනිවිසිතං අඤ්ඤාතං වුට්ඨාති. රුපං අතිනිවිසිතං
රුපා වුට්ඨාති, රුපෙ අතිනිවිසිතං අරුපා වුට්ඨාති, අරුපං අතිනිවි
සිතං අරුපා වුට්ඨාති, අරුපෙ අතිනිවිසිතං රුපා වුට්ඨාති. ඵකප්ප
භාසෙතෙව පඤ්ඤාතා බහිද්ධා වුට්ඨාති සත්තපටිපදායෙතෙව නිවර්තනං සො
පනෙස මග්ගො අට්ඨකිංසො ටි ගොඨා සත්තපටිපදායෙතෙව පි, බොජ්ඣංගො පි
සත්ත වා ගොතති ඡ වා, ඤානං පන පඤ්ඤාතං වා ගොති වතුරභි
තං වා තිවච්ඡිතං වා [පුට්ඨකිංසා වා.] ඵලං සත්තපටිපදායෙතෙව අඤ්ඤාතං
පටිපදායෙතෙව වෙදිනබ්බං ති අපරි; නිවර්තනං පටිපදා පති ති නිවු
තිවර්තනාති යතො පන [තිවර්තනා] වුට්ඨාතං ගොති. පටිපදා පති ති
පටිපදාය ව අභිපතියො ව වුට්ඨාතං වෙදිනබ්බං.

තස්ස අඤ්ඤාතං අතිනිවිසිතං අඤ්ඤාතං වුට්ඨාති ත් ආදිසු තාම
ඉමෙතෙව ආදිතො ව අඤ්ඤාතං පඤ්ඤාතං බහිද්ධා අතිනිවිසිතං, අති
නිවිසිතං හෙ අතිපට්ඨකො පසංගි, යසො පන න පුග්ගලාකාරයෙන
දසකමතෙතෙව මග්ගො වුට්ඨාතං ගොති බහිද්ධා පි දට්ඨකමෙව,
තසො පරසං බහිද්ධා පි අනුපාදිතකමතෙතෙව පි අරුපං දුක්ඛම
නතනා ති පසංගි, සො භාලොක අඤ්ඤාතං සමමසති භාලොක
බහිද්ධා ති, තසෙතෙව සමමසතො අඤ්ඤාතං සමමසනාලො විපසංගා
මග්ගො සද්ධිං සට්ඨති, ඵලං අඤ්ඤාතං අතිනිවිසිතං අඤ්ඤාතං
වුට්ඨාති තාම; සමෙව පනසං බහිද්ධා සමමසනාලො විපසංගා
මග්ගො සද්ධිං සට්ඨති, ඵලං අඤ්ඤාතං අතිනිවිසිතං බහිද්ධා වුට්ඨාති
තාම; ඵස නගො බහිද්ධා අතිනිවිසිතං බහිද්ධා වෙව අඤ්ඤාතාපටිපදායෙතෙව
වුට්ඨාතෙ පි. අපරෙ ආදිතො ව රුපෙ අතිනිවිසිතං, අතිනිවිසිතං භුත
රුපෙතෙව උපාදරුපෙතෙව පට්ඨකිංසා අතිපට්ඨකො පසංගි, යසො පන
න පුග්ගලාකාරයෙන මග්ගොතෙව වුට්ඨාතං ගොති, අරුපෙතෙව දට්ඨකමෙව,
තසො රුපං ආරම්භං නතො උපාදරුපෙතෙව වෙදනං සඤ්ඤං
සඤ්ඤාතෙව විඤ්ඤාතෙතෙව ඉදං අරුපනති පට්ඨකිංසා අතිපට්ඨකො
පසංගි, සො භාලොක රුපං සමමසති භාලොක අරුපං, තසෙතෙව
සමමසතො රුපසමමසනාලො විපසංගා මග්ගො සද්ධිං සට්ඨති,

එවිට රුපෙ අභිනිවිසිනි රුපා වුට්තානි නාම; සචෙ පතාය අරුප සමමසනකාලෙ විපසානා මග්ගෙන සද්ධිං සවිසති, එවං රුපෙ අභි නිවිසිනි අරුපා වුට්තානි නාම; එස නගො අරුපෙ අභිනිවිසිනි අරුපා ව රුපා ව වුට්තානෙ පි. යං කිසුද්ධි සමුදයබලං සබ්බං තං නිරුධ්වංගමනානි එවං අභිනිවිසිනි එවමෙව වුට්තානකාලෙ පත එකපාඨාදරො පඤ්ඤාති බන්ධනි වුට්තානි නාමාති අයං තිකුට්ඨිපසාකායං මහාපඤ්ඤායං භික්ඛුනො විපසානා. යථා හි ඡාතර්කිකායං පුරිසස්ස මජ්ඣේ¹ගුප්පිණිං යපෙති නානගාරසංගාරනපුණ්ණපාතිං උපනෙය්‍යං, සො ව්‍යඤ්ඤානං හතෙත විපුහනෙතා තං ගුප්පිණිං දිසවා කිමිදන්ති පුච්ඡති ගුප්පිණිං ති වුතෙත පි හි අපනෙතා ති හතෙත පි පාතිගමි තිරුලයො හොති, එවං සමපදමිදං දට්ඨබ්බං; හොජනපාතිදස්සනසමිං හි තස්ස අත්තමනකාලො විය ඉමස්ස භික්ඛුනො බාලපුපුජ්ජනකාලෙ පඤ්ඤාතිකිං අහං මොති ගතිත කාලො, ගුප්පිණිස්ස දිට්ඨකාලො විය තිණ්ණං ලක්ඛණානං සලකතිත කාලො, හතෙත පි පාතිගමි තිරුලයකාලො විය තිකුට්ඨිපසාකායං මහාපඤ්ඤායං භික්ඛුනො යං කිසුද්ධි සමුදයබලං සබ්බං තං නිරුධ්වංගමනානි පඤ්ඤාති බන්ධනි එකපාඨාදරො වුට්ඨිතකාලො වෙදිතබ්බං. සත්තට්ඨිගපරිණාමනානි එත් අයං වුත්තප්පහෙදෙ අබ්ගපරිණාමො යථා හොති තථා වෙදිතබ්බං.

සංඛාරුපෙකායඤ්ඤාමෙව හි අරියමග්ගස්ස බොජ්ඣංගමග්ගඛානා නබ්බවිසෙසං තියමෙති, නෙවි පත ථෙරා බොජ්ඣංගමග්ගඛානා නබ්බවිසෙසං පාදකර්කානං තියමෙති ති වදන්ති, නෙවි විපසානාය අරමමණභූතා බන්ධා තියමෙතති ති වදන්ති, නෙවි පුග්ගලර්කාසයො තියමෙති ති වදන්ති, තෙසමි වාදෙසු අයං සංඛාරුපෙකායඤ්ඤාතා පුබ්බභාගා වුට්තානගාමිති විපසානා ව තියමෙති වෙදිතබ්බං. තත්‍රායං ආනුපුබ්බි කරා, විපසානාතියමෙන හි සුක්ඛවිපසාකායං උපනත මග්ගො පි සමාපතතිලාභිනො කානං පාදකං අකත්වා උපනත මග්ගො පි පමර්කානං පාදකං කත්වා පරිණාමකඤ්ඤායෙර සමමසිත්වා උපපාදිතමග්ගො පි පමර්කාතිකො ව හොති² සබ්බෙසු සත්ත බොජ්ඣංගානි අට්ඨි මග්ගඛානි පඤ්ඤා කානඛානි හොන්ති, තෙසමි හි පුබ්බ භාගවිපසානා සොමනස්සසගගතා පි උපෙකායසගගතා පි සුත්වා වුට්තානකාලෙ සංඛාරුපෙකායභාවපත්තා සොමනස්සසගගතා ව හොති. පඤ්ඤාතයෙ දුතියත්තියවතුත්ථර්කානානි පාදකානි කත්වා උපපාදිතමග්ගෙසු යථාකාමෙනෙව කානං වතුරඛිකං තිවඛිකං දුරඛිකඤ්ඤා හොති, සබ්බෙසු පත සත්ත මග්ගඛානි හොන්ති, වතුත්ථර්ක බොජ්ඣංගානි, අයං විසෙසො පාදකර්කානතියමෙන වෙථ විපසානාතියමෙන ව හොති, තෙසමි හි පුබ්බභාගවිපසානා සොම නස්සසගගතා පි උපෙකායසගගතා පි හොති. වුට්තානගාමිති සොම නස්සසගගතා ව, පඤ්ඤාමර්කානං පාදකං කත්වා තිබ්බත්තිතමග්ගෙ පත

උපෙක්ඛා විනේශකායකතාවසේන දෝ කුෂානඛ්‍යාති, බොජ්ඣංග ඔක්ඛානාති ඡ සත්තමෙව, අයමපි විසේසො උභයතිගමවසේනෙව හොති, ඉමසමිං හි නයෙ පුබ්බගාගවිපස්සනා සොමනස්සසහගතා වා උපෙක්ඛාසහගතා වා හොති, වුට්ඨානගාමිනී උපෙක්ඛාසහගතා ව, අරු පඤ්ඤානාති පාදකාන් කඤ්ඤා උපාදාමයෙහි ඵසෙවනසො, ඵවං පාදකඤ්ඤානහො වුට්ඨාය යෙ භෙව සක්ඛාරෙ සමමසිත්වා නිබ්බන්තිහ මග්ගස්ස ආසන්නපදෙසෙ වුට්ඨිතා සමාපත්ති අවතනා¹ සද්දසභාවං භාදෙති, භූමිවිශේෂණා විශ ගොධාවිශේෂණස්ස.

දුතියකේරවාදෙ පන යහො යතො සමාපත්තිනො වුට්ඨාය යෙ සො² සමාපත්තිධමෙව සමමසිත්වා මග්ගො නිබ්බන්තිනො හොති, හං තං සමාපත්තිසද්දෙසො ව සො හොති, සමමසිතසමාපත්තිසද්දෙසො හි අත්ථො. සචෙ පන භාමාපවරධමෙව සමමසති, පඨමඤ්ඤාතිකො ව හොති, හත්‍රාපි විපස්සනානියමො චුත්තකයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

තතියකේරවාදෙ අග්ගො වතාහං සත්තඛ්‍යාතිකං මග්ගං පාපුණේය්‍යං අධ්මිඛිකං මග්ගං පාපුණේය්‍යනති අනාගතො අඤ්ඤාසයානුරූපෙන යං යං කුෂානං පාදකං භාත්වා යෙ වා යෙ වා කුෂානධමෙව සමමසිත්වා මග්ගො නිබ්බන්තිහො තංතංකුෂානසද්දෙසො ව හොති, පාදකඤ්ඤානං පන සමමසිතඤ්ඤානං වා විනා අඤ්ඤාසයමතෙනෙනෙව තං න ඉඤ්ඤාති, සමායමත්ථො නාදකොවාදසුරෙතන දිපෙහාබ්බො, චුත්තං හෙතං:- “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ! තදහුපොසපෙ පණණ්ණරසෙ න ගොති ඛහුතො ජනස්ස භාණ්ඩා වා විමති වා උභො හු බො වඤ්ඤ? පුණණ්ණා හු බො වඤ්ඤ? හි, අථ බො පුණණ්ණා වඤ්ඤ කෙව හොති. ඵවමෙව බො භික්ඛවෙ! හා භික්ඛුතිසො නාදකස්ස බමමදෙසනාය අත්තමනා වෙව පරිපුණ්ණසම්‍ඛප්පා ව, හාසං භික්ඛවෙ! පඤ්ඤානං භික්ඛුතිසත්තානං යා පච්ඡම්‍භා භික්ඛුති සා සොවාපත්තා අවිනිපාතධම්‍මා නියතා සමබ්බාධිපරයණා³ හි, තාපු හි යස්සා භික්ඛුතිසා සොවාපත්තිඵලස්ස උපතිස්සයො සා සොවාපත්තිඵලෙනෙව පරිපුණ්ණසම්‍ඛප්පා අගොසි,⁴ යස්සා=පෙ=අරහත්තස්ස උපතිස්සයො සා අරහත්තෙනෙව, ඵවමෙව අනාගතො අඤ්ඤාසයානුරූපෙන යං යං කුෂානං පාදකං භාත්වා යෙ වා යෙ වා කුෂානධමෙව සමමසිත්වා මග්ගො නිබ්බන්තිනො තංතංකුෂාන සද්දෙසො ව සො හොති, පාදකඤ්ඤානං පන සමමසිතඤ්ඤානං වා විනා අඤ්ඤාසයමතෙනෙනෙව තං න ඉඤ්ඤාති හි. ඵත්ථාපි ව විපස්සනා නියමො චුත්තකයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

තත්ථ පාදකඤ්ඤානමෙව නියමෙති හි ඵවං වාදං තිපිටකමූල නාගකේරං අනේතවාසිකා ආහංසු හනේත! යත් තාව පාදකඤ්ඤානං අපි තත්ථ තං නියමෙවු යස්මිං පන පාදකඤ්ඤානං තත්ථ තස්මිං අරුපභවෙ කිං නියමෙති හි, ආපුසො! තත්ථාපි පාදකඤ්ඤානමෙව

නියාමෙති, යො හි භික්ඛු අට්ඨසමාපනතිලාභී පඨමඤ්ඤානං පාදනං කතො සොනාපනතිමයොඵලානි තිබ්බවෙනතො අපරිගිණ්ණකානො කාලං කතො අරුපභවෙ තිබ්බතො පඨමඤ්ඤානිභාය සොනාපනති ඵලසමාපනතියා වුට්ඨාය විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා උපරි තිණි මයො ඵලානි තිබ්බතොති, තස්ස තාති පඨමඤ්ඤානිකානෙව ගොනති. දුති යඤ්ඤානිකාදිසු පි එසෙව නයො.

අරුපෙ තිබ්බවතුකකඤ්ඤානං උපපජ්ජති, තඤ්ච බො ලොකුතතරං න ලොකියං, එවං තත්ථාපි පාදකඤ්ඤානමෙව නියාමෙති ආවුසො! ති, සුකපිතො භනෙන! පඤ්ඤා ති. විපස්සනාය ආරම්භණ්ණවා ඛකා නියාමෙනති. යං යං හි [පඤ්ඤානිකා] සමමසිතො වුට්ඨාති, තංතං සදිසො ව මග්ගො ගොති ති වාදිං මොරවාපිවාසිමගාදනතතෙරමි අනෙතවාසිකා ආහාසු භනෙන! කුමනාං වාදෙ දෙසො පඤ්ඤයති රූපං සමමසිතො වුට්ඨිතභික්ඛුනො හි රූපසදිසෙන අබ්බානනෙත මග්ගෙන භවිතබ්බං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤයතනං නයතො පරිග්ග ගෙත්වා වුට්ඨිතස්ස හංසදිසෙනෙව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤානාවප්ප තෙනන [මග්ගෙන] භවිතබ්බනති, න ආවුසො! එවං ගොති, ලොකුතතර මග්ගො හි අපපණං අප්පභෙතා නාම නථි, තස්මා රූපං සමමසිතො වුට්ඨිතස්ස අට්ඨබ්බිකො සොමනස්සසගගතමග්ගො ගොති. නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤයතනං සමමසිතො වුට්ඨිතස්ස පි න සබ්බාභාරෙන තාදිසො වි ගොති, සත්තබ්බිකො පන උපෙක්ඛාසගගතමග්ගො ගොති ති.

පුග්ගලඤ්ඤාසයො නියාමෙති ති වාදිනො වුලාභයතෙරස්සාපි වාදං ආහරිතො තිපිටකවුලනාගතෙරස්ස කථසිංසු; සො ආහ යස්ස තාව පාදකඤ්ඤානං අභි තස්ස පුග්ගලඤ්ඤාසයො නියාමෙතු යස්ස තං නථි තස්ස කතරඤ්ඤාසයො නියාමෙත්තති නිදානස්ස වබ්බිගවෙසනාලො චය ගොති ති, තං කථං ආහරිතො තිපිටකවුලාභයතෙරස්ස පුත කථ සිංසු, සො පාදකඤ්ඤානවතො ඉදං කපිතං ආවුසො! ති ආහ, යථා පන පාදකඤ්ඤානවතො සමමසිතඤ්ඤානවතො පි තපෙව වෙදිතබ්බං. පඤ්චමජ්ඣානනො වුට්ඨාය හි පඨමාදීති සමමසතො උප්පන්නමග්ගො පඨමතෙරවාදෙන පඤ්චමඤ්ඤානිකො දුතියවාදෙන පඨමාදිඤ්ඤා නිකො ආපජ්ජති ති ඤෙපි වාදු විරුඤ්ඤනති. තතියවාදෙන පනෙත්ථ යං ඉච්ඡති හඤ්ඤානිකො ගොති ති තෙ ව වාදු න විරුඤ්ඤනති, අඤ්ඤා සයො ව සාත්ථකො ගොති ති, එවං තයො පි ථෙර පඤ්ඤිතා බ්බත්තා වුද්ධිසමපන්නා ව, තෙන තෙසං වාදං භනතිං කතො ඝට්ඨසිංසු. ඉධ පන අත්මෙව උද්ධරිතො තයොපෙන වාදෙ විපස්සනා ව නියාමෙති ති දසතිතං.

ඉදුති තිමිතතං පටිපදු පති ති එත්ථ එවං අභ්ගපරිණාමවතො මග්ගස්ස උප්පාදනභාලෙ ගොත්තු භුතො වුට්ඨාති? මග්ගො

කුතො? යි, ගොත්‍රභූතාව නිමිත්තතො වුට්ඨාති, පවත්තං ඡේතනං¹ න සකෙක්ඛාති, එකතො වුට්ඨාතො හෙස මග්ගො නිමිත්තතො වුට්ඨාති, පවත්තමපි ඡ්ඤති, උභතො වුට්ඨාතො හෙස. තෙසං අයං උප්පත්ති නයො, යස්මිං හි වාරෙ මග්ගවුට්ඨාතං හොති, තස්මිං අනුලොමං තෙව එකං හොති න පඤ්චමං, එකං හි ආසෙවනං න ලභති, පඤ්චමං ජවනස්ස² ආසන්නතො පවෙධති. තද් හි ජවනං පතිතං³ නාම හොති, තස්මිං තෙව එකං හොතු, න පඤ්චමං. මහාපඤ්ඤස්ස පන ඥෙ අනුලොමාති හොනති, තතිස්සං ගොත්‍රභූ, වතුත්ථං මග්ගවිත්තං, තිණි ඵලාති, තතො භවමොගාතරණං. මජ්ඣිමපඤ්ඤස්ස තිණි අනුලොමාති හොනති, වතුත්ථං ගොත්‍රභූ, පඤ්චමං මග්ගවිත්තං ඥෙ ඵලාති, තතො භවමොගාතරණං. මඤ්ඤපඤ්ඤස්ස වත්තාරි අනුලොමාති හොනති, පඤ්චමං ගොත්‍රභූ, ඡව්ඨං මග්ගවිත්තං, සත්තමං ඵලං, තතො භවමොගාතරණං. තත්ථ මහාපඤ්ඤමඤ්ඤපඤ්ඤනං වසෙන අනපේඛා මජ්ඣිමපඤ්ඤස්ස වසෙන කපේතබ්බං.

යස්මිං හි වාරෙ මග්ගවුට්ඨාතං හොති [තස්මිං] ක්‍රියාගෙහුකමතො විඤ්ඤණධාතු උපෙක්ඛාසගතං මනොඥාදර්ශජ්ඣං හුත්වා විපස්සනා ගොවරෙ බකෙඤ්ඤාදර්ශණං කත්වා භවමං ආවට්ඨෙති, තදනන්තරං තෙනෙව ආවජ්ජනෙන ගතිතකබ්බකෙ ගගෙත්වා උප්පජ්ජති, පඨමං ජවනං අනුලොමඤ්ඤණං, තං තෙසු බකෙසු අතිවොති වා දුක්ඛාති වා අනත්තාති වා පවත්තිත්වා ඔලාරිකං ඔලාරිකං සච්චපට්ඨජ්ජාදකතමං විනොදෙත්වා තිණි ලක්ඛණාති භියොසා භියොසා පාකවාති කත්වා නිරුජ්ඣති, තදනන්තරං උප්පජ්ජති දුතියානුලොමං, තෙසු පුරිමං අනාසෙවනං දුතියස්ස පුරිමං ආසෙවනං හොති, තමපි ලභාසෙවනත්තා තිකබ්බං සුරං පසන්නං හුත්වා තස්මිං යෙවාරමමණේ තෙනෙවා කාරෙන පවත්තිත්වා මජ්ඣිමප්පමාණං සච්චපට්ඨජ්ජාදකතමං විනොදෙත්වා තිණි ලක්ඛණාති භියොසා භියොසා පාකවාති කත්වා නිරුජ්ඣති, තදනන්තරං උප්පජ්ජති තතියානුලොමං, තස්ස දුතියං ආසෙවනං හොති, තමපි ලභාසෙවනත්තා තිකබ්බං සුරං පසන්නං හුත්වා තස්මිං යෙවාරමමණේ තෙනෙවා කාරෙන පවත්තිත්වා තදවසෙසං අණුසග්ගතං සච්චපට්ඨජ්ජාදකතමං විනොදෙත්වා නිරවසෙසං කත්වා තිණි ලක්ඛණාති භියොසා භියොසා පාකවාති කත්වා නිරුජ්ඣති, එවං තිහි අනුලොමෙහි සච්චපට්ඨජ්ජාදකතමෙ විනොදෙන තදනන්තරං උප්පජ්ජති ගොත්‍රභූඤ්ඤණං නිබ්බාණං ආරමමණං කුරුමානං.

තත්‍රායං උපමා, එතො කිර වක්ඛුමා පුරිසො තකබ්බතයොගං ජාතිස්සාමි ති රතතිහාගෙ නිකබ්බිත්වා වඤ්ඤං පසස්සිතුං උද්ධං ඔලොකෙසි, තස්ස වලාහකෙහි පට්ඨජ්ජනත්තා වඤ්ඤා න පඤ්ඤාසිත්ථ, අපේතො වාතො උට්ඨතිත්වා ථුලද්දලෙ වලාහකෙ විද්ධංසෙසි, අපරෙ

මැණිමේ, අපරේ සුමුමේ, තනො සො පුරිසො විගතවලාගහන නගෙ වැදං දිසා තත්තභතයොගං අඤ්ඤාසි, හස්ත භයො වලාගහා විය ස්වපරිච්ඡාදකපුලමැණිමසුමුමකිලෙසකිකාර, තයො වාහා විය තිණි අනුලොමවිතතාති, වකුමා පුරිසො විය ගොත්‍රභුසුන්, වැදෙ විය තිබ්බාණං, එකෙහාසා වාතසා යථාකතමෙන වලාගතතතයවිධං සතං විය එකෙහාසා අනුලොමවිතතසා ස්වපරිච්ඡාදකතමවිනොදනං, විගතවලාගතෙ නගෙ තසා පුරිසසා විසුඬුවැදෙසසතං විය විගතෙ ස්වපරිච්ඡාදකෙ තමෙ ගොත්‍රභුසුන්සා සුචිසුඬුතිබ්බාණා රමමණකරණං, යපෙව හි තයො වාහා වැදපරිච්ඡාදකෙ වලාගතෙ යෙව විඤ්ඤාසා සකෙකාතති න වැදං දට්ඨං, එවං අනුලොමාති ස්වපරිච්ඡාදකතමෙ යෙව විනොදෙදාං සකෙකාතති න තිබ්බාණං ආරමණං භාදාං, යථා සො පුරිසො වැදෙව දට්ඨං සකෙකාති න වලාගතෙ විඤ්ඤාසා, එවං ගොත්‍රභුසුන් තිබ්බාණමෙව ආරමණං භාදාං සකෙකාති න කිලෙසතමං විනොදෙදාං, එවං අනුලොමං සකිකාරමණං යොති, ගොත්‍රභු තිබ්බාණාරමණං. යදි හි ගොත්‍රභු අනුලොමෙන ගතිතාරමණං ගණනාස, පුන අනුලොමං හං අනු බිකේයාති මග්ගවුට්ඨානමෙව හවෙය්, ගොත්‍රභුසුන් පන අනු ලොමසා ආරමණං අගගෙවා නං අපච්ඡන්තො පට්ඨතිතං භාදාං සයං අනාවර්ණමපි සමානං ආවර්ණනානෙ සකිකාරමෙව තිබ්බාණාති ති මග්ගසා සඤ්ඤං දතා විය තිරුජ්ඣති; මග්ගා පි හෙන දිනා සඤ්ඤං අමුඤ්චිතා ව අවිච්ඡන්තතිවසෙන හං සුන් අනුපට්ඨති මාතො අතිබ්බිඬුපුබ්බං¹ අපදුලිතපුබ්බං ලොභකකිකං දොසකකිකං මොහකකිකං නිබ්බිජ්ඣමානො ව පදුලයමානො ව තිබ්බතතති.

තත්‍රායං උපමා, එනො කිර ඉසාසො ධ්‍රැවසතමන්තො එලත සතං රූපපෙති වරෙත වුඬං වෙදෙති සරං සහනාසිති වකස යනෙන අවිච්ඡාදි, අඤ්ඤා පුරිසො වකසනතං අවිච්ඡාදි යද ඉසා සසා එලතසතං අභිවුඬං ගොති, තද්‍ය තස් දණ්ඩනෙත සඤ්ඤා දෙති, ඉසාසො දණ්ඩකසඤ්ඤා අමුඤ්චිතා ව සරං බිච්ඡාදි එලතසතං නිබ්බිජ්ඣති. තස් දණ්ඩකසඤ්ඤා විය ගොත්‍රභුසුන්, ඉසාසො විය මග්ගසුන්, ඉසාසො දණ්ඩකසඤ්ඤා අමුඤ්චිතා ව එලතසතවිච්ඡාතං විය මග්ගසුන් ගොත්‍රභුසුන් දිනනසඤ්ඤා අමුඤ්චිතා ව තිබ්බාණං ආරමණං භාදාං අතිබ්බිඬුපුබ්බඅපදුලිතපුබ්බානං ලොභ කකිකාදිහං නිබ්බිජ්ඣනපදුලතං, භුමිලඬුවට්ටසෙදා² සමුග්ගතකර භනති පි එතදෙව, මග්ගසා හි එතමෙව නිව්ටං අනුසයපරහතං, [ඉති] සො අනුසයෙ පරහතෙනා තිමිතතා උච්ඡාති නාම, පට්ඨතං ඡිඤ්ඤා නාම, තිමිතතතති රූපවෙදනාසඤ්ඤාසකිකාරවිඤ්ඤානතිමිතතං; පට්ඨතමපි රූපවෙදනාසඤ්ඤාසකිකාරවිඤ්ඤානපට්ඨතමෙව; තං දුච්ඡං

[] 1, 2, 3, 4 තත්ති 1-1, 3 අනුපට්ඨං 2-1, 4 විඤ්ඤාසසා
2, 3, විඤ්ඤාසසා

සොත් උපාදින්නාහං අනුපාදින්නාකනති, තෙසු මග්ගස්ස අනුපාදින්නා කතො චුට්ඨානච්ඡායා දිස්සති ති ච්ඡා අනුපාදින්නාකතො චුට්ඨාති ති වදිංසු, සොත්තාපත්තිමග්ගෙන හි වත්තාරි දිට්ඨිසම්පයුත්තාති විචිතිච්ඡා සගගනනති පඤ්ච විහතාති පටිගනනති, තාති රූපං සමුට්ඨාපෙනති, හං අනුපාදින්නකරූපකකිකො, තාති විත්තාති විඤ්ඤාණකකිකො, හංසම්පයුත්තො වෙදනාසංඤ්ඤාසංඛාර නයො අරූපකකිකො.

තත් සචෙ සොත්තාපත්තාස්ස සොත්තාපත්තිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස තාති පඤ්ච විහතාති ඡසු ආරම්භේසු පරිසුට්ඨානං පාපුණේයුගං, සොත්තාපත්තිමග්ගො පන තෙසං පරිසුට්ඨානපච්ඡාතිහං¹ වාරයමානො සෙසුසමුග්ගානං අභිබ්බප්පනතිකතාවං කරුමානො අනුපාදින්නාකතො චුට්ඨාති නාම. සකදගාමිමග්ගෙන වත්තාරි දිට්ඨිසම්පයුත්තාති ඥෙ දෙමනස්සසගගතාති ති ඔලාරිකාකාමරුගඛ්ඨාපාදවසෙන ඡ විහතාති පටිගනනති. අනාගාමිමග්ගෙන අනුසගගතාකාමරුගඛ්ඨාපාදවසෙන තාති එව ඡ විත්තාති පටිගනනති. අරහත්තමග්ගෙන වත්තාරි දිට්ඨිසම්පයුත්තාති උච්චිච්චසගගතඤ්චො ති පඤ්ච අකුසල්විත්තාති පටිගනනති. තත් සචෙ තෙසං අරියානං තෙමග්ගො අනාවිතා අස්සු, තාති විත්තාති ඡසු ආරම්භේසු පරිසුට්ඨානං පාපුණේයුගං, හෙ පන තෙසං මග්ගො² පරිසුට්ඨානපච්ඡාතිහං¹ වාරයමානො සෙසුසමුග්ගානං අභිබ්බප්පනතිකතාවං කරුමානො අනුපාදින්නාකතො චුට්ඨාතනති නාම, උපාදින්නා කතො චුට්ඨානච්ඡායා දිස්සති ති ච්ඡා උපාදින්නාකතො චුට්ඨාති ති වදිංසු.

සචෙ හි සොත්තාපත්තාස්ස සොත්තාපත්තිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස ධ්වෙච්චා සත්ත භවෙ අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ උපාදින්නාකපච්ඡාතිහං [පච්චෙක්ඛය්, කසමා?, තස්ස පච්ඡාතියා ගෙතුනං අත්ථිතාය; තිණි සංයෝජනාති දිට්ඨානුසයො විචිතිච්ඡානුසයො ති ඉමෙ පන පඤ්ච නිලෙසෙ සොත්තාපත්තිමග්ගො උප්පජ්ජමානො ච සමුග්ගාතෙති, ඉද්දති කුතො සොත්තාපත්තාස්ස සත්තානිච්ච ධ්වෙච්චා අනමතග්ගෙ සංසාර වට්ටෙ උපාදින්නාකපච්ඡාතිහං අපපච්ඡතිස්සති, එවං සොත්තාපත්ති මග්ගො උපාදින්නාකපච්ඡාතිහං] අපපච්ඡනං කරුමානො උපාදින්නා කතො චුට්ඨාති නාම. සචෙ සකදගාමිස්ස සකදගාමිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස ධ්වෙච්චා ඥෙ භවෙ පඤ්චසු භවෙසු උපාදින්නාකපච්ඡාතිහං පච්චෙක්ඛය්, කසමා?, තස්ස පච්ඡාතියා ගෙතුනං අත්ථිතාය; ඔලාරිකාති කාමරුගඛ්ඨාසංයෝජනාති ඔලාරිකො කාමරුගානුසයො පටිසානු සයො ති ඉමෙ පන වත්තාරෙ නිලෙසෙ සො මග්ගො උප්පජ්ජමානො ච සමුග්ගාතෙති. ඉද්දති කුතො සකදගාමිස්ස ඥෙ භවෙ ධ්වෙච්චා

1-1, 2, 3. 4 පරිසුට්ඨානපච්ඡාතිහං.

2-2, 4 මග්ග

5 පරිසුට්ඨානපච්ඡාතිහං.

[] 1, 2, 3, 4 කසමා

පඤ්චස්ථ භවෙස්ස උපාදින්නකප්පවත්තං පවත්තිස්සති? එවං සකදගාමි මග්ගො උපාදින්නකප්පවත්තං අප්පවත්තං කුරුමානො උපාදින්න කතො වුට්ඨාති නාම.

සචෙ අනාගාමිස්ස අනාගාමිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස ධපෙඤ්ච එකං භවං දුතියභවෙ උපාදින්නකප්පවත්තං පවත්තෙත්තං, කඤ්චා? තස්ස පවත්තිතා ගෙතුනං අත්තිකාය; අඤ්ඤාභවතොති කාමරූපවිකාසංයෝජනාති අඤ්ඤාභවතො කාමරූපානුසංයො පටිඤ්ඤානුසංයො ති ඉමෙ පත වත්තාඤ්ඤ කිලෙසෙ සො මග්ගො උප්පජ්ජමානො ව සමුත්තො තෙති. ඉද්ධති කුතො අනාගාමිස්ස එකං භවං ධපෙඤ්ච දුතියභවෙ උපාදින්නකප්පවත්තං පවත්තිස්සති, එවං අනාගාමිමග්ගො උපාදින්න කප්පවත්තං අප්පවත්තං කුරුමානො උපාදින්නකතො වුට්ඨාති නාම. සචෙ අරහතො අරහත්තමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස රූපාරූපභවෙස්ස උපාදින්නකප්පවත්තං පවත්තෙත්තං, කඤ්චා? තස්ස පවත්තිතා ගෙතුනං අත්තිකාය; රූපරූපො අරූපරූපො මානො උද්ධවං අවිජ්ජා මානානු සංයො භවරූපානුසංයො අවිජ්ජානුසංයො ති ඉමෙ පත අධි කිලෙසෙ මග්ගො උප්පජ්ජමානො ව සමුත්තොතෙති. ඉද්ධති කුතො ධිග්ඤ්ඤානුසංයො පුනබ්බභවෙ උපාදින්නකප්පවත්තං පවත්තිස්සති? එවං අරහත්තමග්ගො උපාදින්නකප්පවත්තං අප්පවත්තං කුරුමානො උපාදින්නකතො වුට්ඨාති නාම. සොතාපත්තිමග්ගො චෙත්ථ අපායභවතො වුට්ඨාති. සකදගාමිමග්ගො සුගතිකාමභවෙකදෙසතො, අනාගාමිමග්ගො නාම භවතො, අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවතො, සබ්බභවෙති පි වුට්ඨාති එවා ති වදනති ඉමස්ස පනත්තං විභාවනත්ථං අයං පාලි.

සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤානෙත අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරුධ්ධෙත සත්ත භවෙ ධපෙඤ්ච අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ යෙ උප්පජ්ජෙත්තං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්තෙතෙ නිරුජ්ඣිනති වුපසමනති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සමනති. සකදගාමිමග්ගඤ්ඤානෙත අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරුධ්ධෙත ඤෙ භවෙ ධපෙඤ්ච පඤ්චස්ස භවෙස්ස යෙ උප්පජ්ජෙත්තං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්තෙතෙ නිරුජ්ඣිනති වුපසමනති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සමනති. අනාගාමිමග්ගඤ්ඤානෙත අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරුධ්ධෙත එකං භවං ධපෙඤ්ච [නාමධාතුයා] ද්විස්ස භවෙස්ස යෙ උප්පජ්ජෙත්තං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්තෙතෙ නිරුජ්ඣිනති වුපසමනති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සමනති. අරහත්තමග්ගඤ්ඤානෙත අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරුධ්ධෙත රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා යෙ උප්පජ්ජෙත්තං නාමඤ්ච රූපඤ්ච, එත්තෙතෙ නිරුජ්ඣිනති වුපසමනති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සමනති. අරහතො අනුපාදිසෙත්තං නිබ්බාණ ධාතුයා පරිනිබ්බාණත්තස්ස වර්ග¹ විඤ්ඤාණස්ස නිරුධ්ධෙත පඤ්ඤා ව සති ව නාමඤ්ච රූපඤ්ච එත්තෙතෙ නිරුජ්ඣිනති වුපසමනති අත්ථං ගච්ඡන්ති පටිප්පස්සමනති ති අයං තාව නිමිත්තෙත විනිවර්ජයො.

පටිපදා පනීති එක පන පටිපදා වලිති න වලිති?ති, වලිති. නථා ගතස්ස හි භාරිදුත්තනෙත්ථස්ස ව චතතාදෙ පි මග්ගා සුඛාපටිපදා බිප්පා භික්ඛුදා අගෙසුං, මහාමොග්ගලානෙත්ථස්ස පඨමමග්ගො සුඛාපටිපදෙ, බිප්පාභික්ඛුදා, උපරි නයො [මග්ගා] දුක්ඛාපටිපදා බිප්පාභික්ඛුදා, කසමා?, නිද්දාභිභුතතතා, සමමාසවුද්ධො කිර [සත්තනාං] දගරකුමාර කං විශ ථෙරං පරිගරි, ථෙරෙ පි එකදිවසං නිද්දායමානො නිසිදි,¹ අප නං සත්ථා ආග මොග්ගලාන! මොග්ගලාන! පවලාගසි නො තුං මුග්ගමණා! ති, එවරුපස්ස හි මහාභික්ඛුදාපපත්තස්ස සාවකස්ස පටිපදා වලිති, සෙසානං කිං න වලිස්සති? එකච්චස්ස හි [භික්ඛුනො] වත්තා දෙ පි මග්ගා දුක්ඛාපටිපදා දුක්ඛාභික්ඛුදා හොනති, එකච්චස්ස දුක්ඛා පටිපදා බිප්පාභික්ඛුදා, එකච්චස්ස සුඛාපටිපදා දුක්ඛාභික්ඛුදා, එකච්චස්ස සුඛාපටිපදා බිප්පාභික්ඛුදා, එකච්චස්ස පඨමමග්ගො දුක්ඛාපටිපදෙ, දුක්ඛාභික්ඛුදා හොති, දුතිශමග්ගො දුක්ඛාපටිපදෙ බිප්පාභික්ඛුදා, තතිශමග්ගො සුඛාපටිපදෙ දුක්ඛාභික්ඛුදා, වතුන්මග්ගො සුඛාපටිපදෙ බිප්පාභික්ඛුදා ති. යථා ව පටිපදා එවං අබිපති පි වලිති. එවං එකච්චස්ස භික්ඛුනො වත්තාදෙ පි මග්ගා ඡන්දබ්පතෙය්සා හොනති, එකච්චස්ස විරියාබ්පතෙය්සා, එකච්චස්ස විතතාබ්පතෙය්සා, එකච්චස්ස විමංසාබ්පතෙය්සා. එකච්චස්ස පන පඨමමග්ගො ඡන්දබ්පතෙය්සා හොති, දුතිශො විරියාබ්පතෙය්සා, තතිශො විතතාබ්පතෙය්සා, වතුන්මා විමංසාබ්පතෙය්සා ති.

පකිණිකානාමා නිවසිතා.

ඉදති යසමා ලොකුතතරකුසලං භාවෙතො න කෙවලං උප නිජ්ඣායනවේදන කොනමෙව භාවෙති, නිය්සානවේදන පන මග්ගමි භාවෙති, උපධ්මානවේදන සතිපධ්මානවේදන, පදගනවේදන සමමප්ප ධානමි, ඉජ්ඣනවේදන ඉද්ධිපාදමි, අධිපතිශවේදන ඉන්ද්‍රියමි, අකමිශවේදන බලමි, වුජ්ඣනනවේදන බොජ්ඣංගමි, තථවේදන සචමි, අවිකෙඛපවේදන සමමමි, සුඤ්ඤනවේදන ධම්මමි, රුස වේදන බකිමි, ආයතනවේදන ආයතනමි, සුඤ්ඤසභාව² නිය්සතන වේදන ධාතුමි, පච්චයවේදන ආහාරමි, පුසනවේදන එස්සමි, වෙදසිතවේදන වෙදනමි, සඤ්ජානනවේදන සඤ්ඤමි, චෙනසි න³වේදන චෙනනමි, විජානනවේදන විභතමි භාවෙති. තසමා තෙසං එකුතථිසතියා නයානං⁴ දස්සනන්තං පුන කතමෙ ධම්මා කුසලා? ති ආදි වුත්තං. එවං ඉදමි භාවෙති ඉදමි භාවෙති ති පුග්ගලජ්ඣාසයෙන වෙව දෙසනාවිලාසෙන ව විසති⁵ නයා දෙසිතා⁶ හොනති, ධම්මං සොභුං නිසිත්තදෙවපරිසාය හි යෙ උපනිජ්ඣාය

[] 1. 2. 3. 4 නන්ති	2-1. 3 සුඤ්ඤතභාව
[] 1. 2. 3. 4 නන්ති	3-1. 2. 3. 4 චෙනත
1-5 නිසිදති	4-5 එතෙහ. එකුතථිසතිපදනා.
[] 5 නන්ති	5-1. 2. 3. 4 විසතියා

6-5 දස්සිතා

නවෙය්න ලොකුතතරං ක්කානනති කවිතෙ බුද්ධිනති? තෙසං සප්පාය වසෙන ක්කානනති කවිතං, =පෙ=සෙ විජානනවෙය්න විතතනති බුද්ධිනති? තෙසං සප්පායවසෙන විතතනති කවිතං, අයමෙත් පුගල උක්ඛාසයො. සමමාසමබ්බුද්ධො පන අත්තංතො බුද්ධිසුඛොධිතාය¹ දස බලවතුචෙසාරජ්ජවදාපටිසමතිදතාය² ඡ අසාධාරණසද්දණයොගෙන ව දෙසනං යදිච්ඡනං නියමෙත්වා දසොති, ඉච්ඡෙනො උපතිඤ්ඤාය නවෙය්න ලොකුතතරං ක්කානනති දසොති, ඉච්ඡෙනො නියානවෙය්න =පෙ=විජානනවෙය්න ලොකුතතරං විතතනති, අයං දෙසනාච්චාසො නාම. තත්ථ යථෙව ලොකුතතරං ක්කානනති වුත්තව්වානෙ දස නායා විහතතා, එවං මහාදිසු පි තෙ යෙව වෙදිතබ්බො. ඉති විසතියා ණානෙසු දස දස කත්වා දො නයසනාති විහතනාති ගොනති.

ඉද්දති අධිපතිහෙදං දසොතුං පුන භගමෙ ධම්මා කුසලා? ති ආදි ආරඬං, තත්ථ ඡන්දං ධුරං ජෙට්ඨනං පුබ්බභගමං කත්වා නිබ්බතති තං ලොකුතතරං ක්කානං ඡන්දාධිපතෙය්න නාම; සෙසෙසු පි එසෙව නයො, ඉති පුරිමසමිං සුද්ධිකො දො නයසනාති, ඡන්දාධිපතෙය්නාදිසු පි දො දො ති නයසනසොහ භාජෙත්වා පසමමග්ගං දසොසි ධම්මරජා.

පසම මගො.

ඉද්දති දුතියමග්ගාදීනං දසොනත්ථං පුන භගමෙ ධම්මා කුසලා? ති ආදි ආරඬං, තත්ථ කාමරිච්ඡාපාදානං පතනුභාවාසා ති එහෙසං කිලෙසානං තනුභාවත්ථාය; තත්ථ ද්විති කාරණෙති තනුභාවො වෙදි තබ්බො අභිවුත්තනතියා ව පරිසුට්ඨානමඤ්ජනාය ව, සකදගාමිසසාති වට්ඨානුසාරිමගාජනසොව කිලෙසා අභිණං නුපපජ්ජති, කදවි කදවි උපපජ්ජති, [උපපජ්ජනාපි] විරලාභාර හුත්වා [උපපජ්ජති] විරලවාපිහවෙතො අභකුරු විය, උපපජ්ජමානා පි ව වට්ඨානුසාරිමගා ජනසොව මද්දනතා ඵරනතා ඡාදෙතතා අකිකාරං කරෙතතා නුපපජ්ජති. ද්විති පන මග්ගෙහි පටිණත්තො ඡන්දමඤ්ජ උපපජ්ජති, තනුකාභාර හුත්වා [උපපජ්ජති] අබ්බපට්ඨං විය මනවිකාපතනං විය ව, තත්ථ කෙවි ථෙර වදනති සකදගාමිසසා කිලෙසා කිද්දාපි විරෙත උපපජ්ජති, බහලා ව [පන] හුත්වා උපපජ්ජති. තථා හිස පුතතා ව ධිතරෙ ව දිසනති ති. එතං පන අප්පමාණං, පුතතධිතරෙ හි අභග පව්ච්ඡාපරමසනමතෙතන පි ගොනති. ද්විති පන මග්ගෙහි පටිණත්තො නත්ථ කිලෙසානං බහලතා ති, ද්විති එව කාරණෙහිසසා කිලෙසානං පතනුභාවො වෙදිතබ්බො අභිවුත්තනතියා ව පරිසුට්ඨානමඤ්ජනාය වා ති. දුතියාසා ති ගණනවසෙන පි දුතිසුත්තතිවසෙන පි දුතියාසා; යුමිසා පතතිසා ති සාමඤ්ඤාඵලසස පටිලාභතතාය; තතිය වතුකෙසු පි එසෙව නයො. විසෙසමතනං යෙව පන වතබ්බො. අඤ්ඤාදිසුසනති

1-1 බුද්ධිසුඛොධිතාය 5 බුද්ධිසුඛොධිතාය 2-1, 2, 3 පටිසම්භිද 3-5 තනු
[] 1. 2. 3. 4 නත්ථ

ආජානනකං¹ ඉන්ද්‍රියං; පඨමමයෙන සද්ධාමරියාදං අනතික්කම්භා
 තෙසං යෙව තෙන මයෙන සද්ධානං චතුසවධම්මානං ජානනකං
 ඉන්ද්‍රියනති චූතතං හොති. තිද්දෙසවාලොපිණං ඉමිනා ව නයෙන
 අනෙඤා වෙදිතබ්බං. කොට්ඨාසවාලොපි ඉමිනා සද්ධං නවින්ද්‍රියාති
 හොනති. සෙසං පුරිමනසෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දුතියමගො නිවසිතො.

තතියෙ අනවසෙසප්පභාණායා ති තෙසං යෙව සකදගාමි
 මයෙන තනුභූතානං සංයෝජනානං තියෙසංපජභනන්තං; චතුරේ
 රූපග්ගආරූපග්ගමානඋද්ධවවඅපිජජාස අනවසෙසප්පභාණායා ති
 එතෙසං පඤ්චනනං උග්ගමනායියසංයෝජනානං තියෙසංපපභාණ
 නන්තං; තඤ්ඤ රූපග්ගො ති රූපග්ගෙ ඡන්දරුගො; අරූපග්ගො ති
 අරූපග්ගෙ ඡන්දරුගො; මාභනා ති අරග්ගනමග්ගවජ්ඣකො මානො
 එව; තථා උද්ධවවාපිජජා; ඉමෙසු ද්විසු මගෙසු නවමං අසද්ධිනිසු මෙව
 හොති. සබ්බමගෙසු පදපටිපාටියා සමසට්ඨි පද්ධති චතුති අපඤ්ඤ
 කමෙග්ගති සද්ධං චතුසට්ඨි හොනති. අසමනිනනනො පන තෙතතිංස.
 කොට්ඨාසවාලොපිඤ්ඤානවාලොපි පාකතිකා එව. යථා ව [පන] පඨමමගෙසං²
 එව. දුතියාදිසු පි නයසහසාමෙවන චතතාලොපි මගෙ චතුති නය
 සහසෙග්ගති භාලොපි දසෙසසි බමමරජා.

සවවිභවෙන පන සට්ඨිනසහසායාති ලොකුත්තරුති ඉමෙසං යෙව
 වසෙන තික්ඛිතතාති, සට්ඨිපට්ඨානවිභවෙන විසතිනසහසායාති ලොකු
 තතරුති, සමමපාධානවිභවෙන විසති- ඉද්ධිපාදවිභවෙන ආතතිංස-
 බොක්ඛිභවෙන ආතතිංස- මග්ගවිභවෙන අට්ඨවිසති නයසහසායාති
 ලොකුත්තරුති ඉමෙසං යෙව වසෙන තික්ඛිතතාති. ඉධ පන චතුසු
 මගෙසු චතතාරි එව නයසහසායාති, තෙසු පඨමක්ඛාතිනෙ පඨම
 මගෙ අට්ඨභාති භාජනාති, තථා දුතියාදිසු; තඤ්ඤ පඨමමගෙ සමම
 දිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති ති=සමමදිට්ඨි; සමමසංඛ්‍යාපපාදයො පි මිච්ඡා
 සංඛ්‍යාපපාදිතං පජහනට්ඨනෙව වෙදිතබ්බං. එවං සනෙන පඨමමගෙ
 නව ආසට්ඨිදිට්ඨිග්ගානං පට්ඨිග්ගානං උපරි මග්ගතතයෙන පභාතබ්බං
 දිට්ඨි නාම නත්ථි. තඤ්ඤ සමමදිට්ඨි ති නාමං කථං හොති? ති, යථා විසං
 අත්ථි වා හොතු මා වා අගදො අගදො තෙව චුච්චති, එවං මිච්ඡාදිට්ඨි අත්ථි
 වා හොතු මා වා අගං සමමදිට්ඨි එව නාම; යදි එවං නාමමතතමෙවෙන
 හොති, උපරි මග්ගතතයෙන පන සමමදිට්ඨියා තිච්චාභාවො ආපජජති
 මග්ගභාති ත පරිපුරෙන්නති ති, තසමා සමමදිට්ඨි සතිච්චකා කාතබ්බං,
 මග්ගභාති පුරෙතබ්බං ති සතිච්චකා වෙත්ථ සමමදිට්ඨි යථාලාභ
 තියමෙන දිපෙතබ්බං. උපරි මග්ගතතයෙවජෙකො හි එකො මානො අත්ථි,
 සො දිට්ඨිට්ඨානෙ තිට්ඨති, සා තං මානං පජහති ති=සමමදිට්ඨි; සොතා
 පතතිමග්ගමං හි සමමදිට්ඨි මිච්ඡාදිට්ඨිං පජහති, සොතාපනතසං
 පන සකදගාමිමග්ගවජෙකො මානො අත්ථි, [සො දිට්ඨිට්ඨානෙ තිට්ඨති,
 යා] තං මානං පජහති ති=සමමදිට්ඨි; තසෙව සත්ත අකුසලං³

1-1, 2, 3, 4 අජානනකං. [] 1, 2, 3, 4 නත්ථි 2-5 පඨමමගෙසං 3-4 සත්ත-කුසල
 28

විත්තසහජානෝ සබ්බප්පො අපි, තෙනතෙව විජෙනති වාට්ඨිකවොපනං අපි, කායබ්බවොපනං අපි, පච්චයපරිභොගො අපි, සහජාතවායාමො අපි, අසනිභාවො අපි, සහජාතවිජෙනකයානා අපි, එතෙ මිප්පා සබ්බප්පාදයො නාම. සකද්දගාමිමයො සච්චාසබ්බප්පාදයො තෙසං පහාණෙන සච්චාසබ්බප්පාදයො ති වෙදිතබ්බො.

එවං සකද්දගාමිමයො අට්ඨබ්බානි සනිච්චකානි ඤානානි, සකද්දගාමියං අනාගාමිමයාවජේඤා මානො අපි, සො දිට්ඨිට්ඨානෙ තිට්ඨති, තයෙසව සත්තති විජෙනති සහජානා සබ්බප්පාදයො තෙසං පහාණෙන අනාගාමිමයො අට්ඨන්තං අබ්බාතං සනිච්චකානා වෙදිතබ්බො. අනාගාමියං අරහත්තමයාවජේඤා මානො අපි, සො දිට්ඨි ට්ඨානෙ තිට්ඨති, යානි පනස්ස පඤ්ච අංගසලචිත්තානි, තෙති සහජානා සබ්බප්පාදයො තෙසං පහාණෙන අරහත්තමයො අට්ඨන්තං අබ්බාතං සනිච්චකානා වෙදිතබ්බො.

ඉමෙසු ව¹ මග්ගෙසු පඨමමග්ගෙන වහ්නාරි සච්චානි දිට්ඨානි, උපරි මග්ගතත්තං දිට්ඨකමෙව පස්සති අදිට්ඨං පස්සති? ති, දිට්ඨකමෙව පස්සති." අයං ආචරියානං සමානත්ථකථා. මිත්තඤ්චාදි පනාග "අදිට්ඨං පස්සති" ති, සො වත්තබ්බො පඨමමග්ගෙ² කතමං ඉන්ද්‍රියං භාජෙති? ති; ජාතමානො අනඤ්ඤතඤ්ඤායාමිතින්ද්‍රියනති වක්ඛති, උපරි මග්ගෙසු කතරතති? වුත්තෙ පි අඤ්ඤින්ද්‍රියනති වක්ඛති. සො වත්තබ්බො අදිට්ඨ සච්චදස්සනෙ සති උපරි මග්ගෙසු පි අනඤ්ඤතඤ්ඤායාමිතින්ද්‍රියමෙව භාජෙති³ එවං තෙ පඤ්ඤා සමෙය්‍යති ති, කිලෙසෙ පන අඤ්ඤ අඤ්ඤ පර්භති පඨිණේ එව පර්භති? ති, අඤ්ඤ අඤ්ඤ පර්භ ති ති,⁴ යදි අඤ්ඤ අඤ්ඤ අපපඨිණේ කිලෙසෙ පර්භති, සච්චානි පි අදිට්ඨානෙව පස්සති ති එවං වාදි පුග්ගලො [ඉදං] පුච්ඡිතබ්බො සච්චානි [නාම] කති ති, ජාතනො වත්තාරි ති වක්ඛති, සො වත්තබ්බො තව වාදෙ සොලුස සච්චානි ආපජ්ජනති, තිං බුද්ධෙති පි අදිට්ඨං පස්සති, බහුසච්චකො නාම තිං [එවං] මා ගණති⁵, සච්චදස්සනං නාම අපුබ්බං තපි, කිලෙසෙ පන අපපඨිණේ පර්භති.

[තත්ථ] තත්ථ සච්චදස්සනස්ස අපුබ්බාභාවෙ⁷ පෙළොපමං නාම ගතිතං, එකස්ස කිරි වත්තාණේ රත්තපෙළා සාරගබ්බෙ ඤාපිතා, සො රත්තිභාගෙ පෙළාසු උපපන්නතිච්චො ආරං මිච්චිනා දීපං ජාලෙතා දීපෙන මිගතෙ අකිකාරෙ පෙළාසු පාකට්ඨාවං ගතාසු තාසු කිච්චං ඤානා ආරං පිදතිතා ගතො, පුන අකිකාරං අවත්ථි. දුතියවාසෙ පි

1-5 මතුසු

2-5 දිට්ඨකමෙව පස්සති න අදිට්ඨං පස්සති ති

3-2, 3 මග්ගෙන

4-5 භාජෙති

5-1, 2, 3 4 අඤ්ඤති අඤ්ඤ පර්භති

[] 5 තපි [] 5 තපි [] 5 තපි [] 1, 2, 3, 4 තපි

6-5 ගණන

7-4 අපුබ්බාවෙ

තතියවාරෙ පි තථෙව අනායි. චතුත්තරාලෙ [ආලෙ] විවටෙ අනිකාරෙ පෙළා න පඤ්ඤායනති හි විමංසනායෙව සුරියො උග්ගච්ඡි, සුරියො භාසෙන විහතෙ අනිකාරෙ පෙළාසු කිව්වං කඛා පකකම්.

තත්ථ චතතාරෙ පෙළා විය චතතාරි සමවාති, තාසු කිව්ව උපපන්න ආරම්භණකාලො විය සොතාපතතිමග්ගස්ස විපස්සනාති නීගරණකාලො, අනිකාරං විය සමපට්ඨිකාදක²තමං, දීපොභාසො විය සොතාපතතිමග්ගොභාසො, විහතෙ¹ අනිකාරෙ තස්ස පුරිසස්ස පෙළානං පාකට්ඨාවො විය මග්ගස්සස්ස සමවානං පාකට්ඨාවො, මග්ගස්සස්ස පාකට්ඨාති [පන] මග්ගසමබ්බිස්ස පුග්ගලස්ස පාකට්ඨා නෙව ගොනති. පෙළාසු කිව්වං කඛා ගතකාලො විය සොතාපතති මග්ගස්ස අතතනා පහානබ්බිකිලෙසෙ පඡ්ඨිකා නිරුඳ්ධිකාලො, පුන අනිකාරචන්ද්‍රණං විය උපරිමග්ගතතවජ්ඣිසමපට්ඨිකාදක²තමං. දුතියවාරෙ ආරම්භණකාලො විය සකදගාමිමග්ගස්ස විපස්සනාති නීගරණකාලො, දීපොභාසො විය සකදගාමිමග්ගොභාසො, පෙළාසු කිව්වං කඛා ගතකාලො විය සකදගාමිමග්ගස්ස අතතනා පහානබ්බි කිලෙසෙ පඡ්ඨිකා නිරුඳ්ධිකාලො, පුන අනිකාරචන්ද්‍රණං විය උපරි මග්ගතව චජ්ඣිසමපට්ඨිකාදක²තමං. තතියවාරෙ ආරම්භණකාලො විය අනාගාමිමග්ගස්ස විපස්සනාතිනීගරණකාලො, දීපොභාසො විය අනාගාමිමග්ගොභාසො, පෙළාසු කිව්වං කඛා ගතකාලො විය අනා ගාමිමග්ගස්ස අතතනා පහානබ්බිකිලෙසෙ පඡ්ඨිකා නිරුඳ්ධිකාලො, පුන අනිකාරචන්ද්‍රණං විය උපරි අරහත්තමග්ගචජ්ඣිසමපට්ඨිකාද ක²තමං. චතුත්තරාලෙ ආරම්භණකාලො විය අරහත්තමග්ගස්ස විපස්සනාතිනීගරණකාලො, සුරියුග්ගමනං විය අරහත්තමග්ගපපාදො, අනිකාරවිධමනං³ විය අරහත්තමග්ගස්ස සමපට්ඨිකාදක²තමවිකොද නං, විහතෙ¹ අනිකාරෙ තස්ස පෙළානං පාකට්ඨාවො විය අරහත්ත මග්ගස්සස්ස චතුත්තරං සමවානං පාකට්ඨාවො, ස්ඤ්ඤාස්ස පාකට්ඨාති පන පුග්ගලස්ස පාකට්ඨානෙව ගොනති, පෙළාසු කිව්වං කඛා ගත කාලො විය අරහත්තමග්ගස්ස සබ්බිකිලෙස⁴කෙවපනං, සුරියුග්ග මනනො පට්ඨාය ආලොකස්සෙව පච්ඡතිකාලො විය අරහත්තමග්ගස්ස උපපන්නකාලතො පට්ඨාය පුන සමපට්ඨිකාදක²තමභාවො, ඉදං තාව සමපදස්සනස්ස අප්‍රබ්බාභාවො⁵ ඔපමමං, දිට්ඨිකමෙව හි පස්සති කිලෙසෙ පන අඤ්ඤා අඤ්ඤා පඡ්ඨති ති.

එත්ථ බාධෙපමං⁶ නාම ගතිතං, එකො පුරිසො කිලිට්ඨං වත්ථං රජ්ජාය අද්ධි, රජ්ජො උභයබාරං ඡාරියබාරං ගොමයබාරනති තයො බාධෙ දඬා බාධෙති බාදිතභාවං ඤාතො උදකෙ විකවා ලෙඬා ඔළාරිකොළාරිකං මලං පවාගෙසී, තතො න තාව පරිසුඤ්ඤාති

[] 2. 3. 4 කඛි

1-1. 2. 3 විහතෙ

2-1. 2. 3. 4 සමපට්ඨිකාදක

3-1. 2. 3. 4 අනිකාරවිගමනං.

[] 1. 2. 3. 4 කඛි

4-1. 2. 3. 4 සබ්බිකිලෙසෙ

5-1. 2. 3. 4 අප්‍රබ්බාභාවෙ

6-2. 4 රජ්ජොපමං.

දුතියමි තපේව බාසේ දඬු උදකේ විකඩාලෙඬා තනො නාතිසණ්ඨක
තරං මිලං පවාහෙසි, තනො න තාව පරිසුඬානති තතියමි තෙ බාසේ
දඬු උදකේ විකඩාලෙඬා තනො සණ්ඨකරං මලං පවාහෙසි, තනො
න තාව පරිසුඬානති වතුන්මි තෙ බාසේ දඬු උදකේ විකඩාලෙඬා
අංසු අබහතරගතමි තියෙසං මලං පවාහෙසි සාමිකසං අදසි,
සො ගකිකරණකිකේ පකිපිඬා ඉව්තිවිත්තකාලෙ පරිදහති, තන්
කිලිඬවන් විය කිලෙසානුගතං විතතං, තිවිබාද්‍යානාලො විය
නිසු අනුපසංනාසු කම්මපවත්තනාලො, උදකේ විකඩාලෙඬා
ඔලාරිකොලාරිකමිලපවාහනං විය සොතාපතතිමයෙන පකුඬ
කිලෙසකෙඬපනං, දුතියමි තෙසං බාරුතං අනුපාදනං¹ විය න තාව
පරිසුඬං ඉදං විතතනති තාසු යෙව නිසු අනුපසංනාසු කම්මපවත්ත
නං, තනො නාතිසණ්ඨකරමිලපවාහනං විය සකදගාමිමයෙන
ඔලාරිකසංයොජනආයකෙඬපනං, තනො න තාව පරිසුඬං වන්තති
පුත බාරතතයදනං විය න තාව පරිසුඬං ඉදං විතතනති තාසු යෙව
නිසු අනුපසංනාසු කම්මපවත්තනං, තනො සණ්ඨකරමිලපවාහනං
විය අනාගාමිමයෙන අනුසගතසංයොජනආයකෙඬපනං, න තාව
පරිසුඬං වන්තති පුත බාරතතයදනං විය න තාව පරිසුඬං ඉදං
විතතනති තාසු යෙව නිසු අනුපසංනාසු කම්මපවත්තනං, තනො
විකඩාලෙන අංසු අබහතරගතෙ මලෙ පවාහෙසි පරිසුඬාසං
රජතපට්ඨසදිසසං ගකිකරණකිකේ නිකිත්තසං වන්තස ඉව්තිවිත්
තකකිකේ පරිදහනං විය අරහතමයෙන අට්ඨනං කිලෙසානං
බෙතිතතො පරිසුඬාසං බිණ්ණවිත්තසං ඉව්තිවිත්තකිකේ ඵල
සමාපතතිවිහාරෙන විතිනාමනං, ඉදං අසෙසු අසෙසු කිලෙසෙ
පජගති ති ඵන් ඔපමං.

වුත්තමි වෙතං “සෙයාථාපි ආවුසො! වන් සබ්බිලිඬං මලග
තිතං, තමෙනං සාමිකා රජතසං අනුපදජෙජයසුං, තමෙනං රජතො
ඌසෙ වා බාසේ වා ගොමයෙ වා සම්මද්දිකා² අවෙජ උදකේ
විකඩාලෙති, කිසුඬාපි තං හොති වන් පරිසුඬං පරියොදනං, අථ
බවසං හොති යෙව අනුසගතො ඌසගනො වා බාරගනො වා
ගොමගනො වා අසමුගනො, තමෙනං රජතො සාමිකානං දෙති,
තමෙනං සාමිකා ගකිපරිභාවිතො³ කරණකිකේ නිකිපනති, යොදිසං
හොති අනුසගතො ඌසගනො වා බාරගනො වා ගොමගනො
වා අසමුගනො, සොපිසං සමුග්ගානං ගට්ඨති, ඵමෙව බො ආවුසො!
කිසුඬාපි අරිසභාවකසං පකුඬාරමාගිගාති සංයොජනාති පගිණාති
භවනති, අථබවසං හොති යො පකුඬු උපාදනකිකේසු අනුසග
තො අසමි ති මාතො අසමි ති ජනෙ අසමි ති අනුසගො අසමුගනො,
සො අපරෙන සමයෙන පකුඬු උපාදනකිකේසු උදගබ්බොනු
පසි විහරති, ඉති රූපං ඉති රූපසං සමුදයො ඉති රූපසං අන්
බහමො, ඉති වෙදනා- ඉති සකුසු- ඉති සබ්බාදා- ඉති විසකුසුණං ඉති

විඤ්ඤාණස්ස සමුදයො ඉති විඤ්ඤාණස්ස අත්ථගතමො ති තසසිමෙසු පඤ්ඤාපු උපාදානකතකොසු උදයබ්බොයානුපසයිනො විහරතො යොපිස්ස හොති පඤ්ඤාපු උපාදානකතකොසු අනුසගගතො අසමි ති මානො අසමි ති ඡන්දො අසමි ති අනුසයො අසමුගතො, සො පි සමුග්ගාතං ගච්ඡති”ති.

තත්ථ සොතාපතතිමයෙගන පඤ්ඤා අකුසලවිතතාති පභීයනති සද්ධිං විතතභගවසෙන උපපජ්ජනකපාපධමෙමිති, සකදගාමිමයෙගන ඤො දෙමනස්සසගගනවිතතාති තනුකාති භවතති සද්ධිං විතතභග වසෙන උපපජ්ජනකපාපධමෙමිති, අනාගාමිමයෙගන තාති යෙව පභී යනති සද්ධිං සමපසුත්තධමෙමිති, අරහත්තමයෙගන පඤ්ඤා අකුසල විතතාති පභීයනති සද්ධිං විතතභගවසෙන උපපජ්ජනකපාපධමෙමිති, ඉමෙසං ආදසනං අකුසලවිතතාතං පභීනකාලතො පට්ඨාය ඕණා සවස්ස විතතභගවසෙන පුත පච්ඡතො පචත්තතකාකිලෙසො නාම න හොති.

තත්ථිදං ඔපම්මං, එකො නිර මහාරුජා පච්චනෙත ආරකං දඬා මහානගරෙ ඉස්සරියං අනුගවනෙතා වසති. අරියා පච්චනෙතා කුපපි, තස්මිං සමයෙ ආදස වොරජෙට්ඨකා අනෙකෙහි පුරිසසගස්සෙහි සද්ධිං රට්ඨං විලුප්තති, පච්චනතවාසිනො මහාමත්තා පච්චනෙතා කුපිතො ති රඤ්ඤා පභීණිංසු, රුජා විස්සන්ඨා¹ ගණ්ඨථ අගං තුලානා කං කාතබ්බං කට්ඨස්සාමි ති සාසනං පභීණි, තෙ පඨමසම්පයාරෙතෙව අනෙකෙහි පුරිසසගස්සෙහි සද්ධිං පඤ්ඤා වොරජෙට්ඨකෙ සාතසිංසු, සෙසා සත්ත ජනා [අතතනො] අතතතො පරිවාරෙ ගගෙඬා පබ්බතං පවිසිංසු, අමච්චා තං පචතතිං රඤ්ඤා පෙසසිංසු, රුජා තුලානා කාතබ්බසුත්තං අගං ජාතිස්සාමි තෙ පි ගණ්ඨථාති ධනං පභීණි, තෙ දුතියසම්පයාරෙත ඤො වොරජෙට්ඨකෙ පහරිංසු, පරිවාරෙ පි තෙසං දුබ්බලෙ අකංසු, තෙ සබ්බෙ පි පලාධිඬා පබ්බතං පවිසිංසු, තමපි පචතතිං අමච්චා රඤ්ඤා පෙසසිංසු, පුත රුජා විස්සන්ඨා ගණ්ඨනතු ති ධනං පභීණි², තෙ තතියසම්පයාරෙත සද්ධිං සභායපුරිසෙහි ඤො වොරජෙට්ඨකෙ සාතසිංසු තං පචතතිං රඤ්ඤා පෙසසිංසු, පුත රුජා අවසෙසෙ විස්සන්ඨා ගණ්ඨනතු ති ධනං පෙසෙසි, තෙ චතුත්ථ සම්පයාරෙත සපරිවාරෙ පඤ්ඤා වොරජෙට්ඨකෙ සාතසිංසු, ආදසනං වොරජෙට්ඨකාතං සාතිතකාලතො පට්ඨාය කොපි වොරෙ නාම නප්පි, බෙමා ජනපද උරෙ පුගෙත නවෙවනතා මඤ්ඤා විහරතති, රුජා විජ්ජනසභායාමෙහි යොබෙහි පරිවුතො වරපාසාදගතො මහා සම්පතතිං අනුගමි.

තත්ථ මහනෙතා රුජා විය ධම්මරුජා, පච්චනතවාසිනො අමච්චා විය යොගාවචර කුලපුත්තා,³ ආදස වොරජෙට්ඨකා විය ආදස

1-1, 2, 3 රුජාපිස්ස තරා

[] 1, 2, 3, 4 තත්ථි

2-5 පෙසෙසි

3-5 යොගාවචරෙ කුලපුත්තො

අකුසලවිතතාති, තෙසං සහායා අනෙකසහස්සපුරිසා විය විතතභග වසෙන උපපජ්ජනාසාසංඝමා, රඤ්ඤ පච්චනෙතා කුටිතො ති පතිතකාලො විය ආරම්භේ කිලෙසෙසු උපනෙතාසු “හතොති කිලෙසො මෙ උපනෙතා” ති සද්ධි ආරෝචනකාලො, විස්සන්ධා ගණිත නතු ති ධනදුකං විය කිලෙසෙ තිග්ගණිත තිනුම් ති ධම්මරඤ්ඤ භම්මට්ඨානාවිකකිනං, සපරිවාරුතං පඤ්චනතං වොරජෙට්ඨකානං සාතිතකාලො විය සොනාපතනිමයෙන සසම්පසුත්තානං පඤ්චනතං අකුසලවිතතානං පහාණං, පුන රඤ්ඤ පච්චනිපෙසනං විය සම්මා සම්මුඛස්ස පටිලඛගුණාරෝචනං, සෙසකෙව ගණිතනතු ති පුන ධන දුකං විය භගවතො සකදගාමිමයස්ස විපස්සනාවිකකිනං, දුතිය සම්පහාරෙන සපරිවාරුතං දවින්නං වොරජෙට්ඨකානං දුබ්බිකාරණං විය සකදගාමිමයෙන සසම්පසුත්තානං දවින්නං දෙමනස්ස විතතානං නනුභාවකාරණං, පුන රඤ්ඤ පච්චනිපෙසනං විය නථාගතස්ස පටි ලඛගුණාරෝචනං, විස්සන්ධා ගණිතනතු ති පුන ධනදුකං විය භගවතො අනාගාමිමයස්ස විපස්සනාවිකකිනං, තතියසම්පහාරෙන සපරිවාරුතං දවින්නං වොරජෙට්ඨකානං සාතනං විය අනාගාමිමයෙන සසම්ප සුත්තානං දවින්නං දෙමනස්ස විතතානං පහාණං, පුන රඤ්ඤ පච්චනි පෙසනං විය නථාගතස්ස පටිලඛගුණාරෝචනං, විස්සන්ධා ගණිතනතු ති පුන ධනදුකං විය භගවතො අරහත්තමයස්ස විපස්සනාවිකකිනං, චතුර්ත්වසම්පහාරෙන සපරිවාරුතං පඤ්චනතං වොරජෙට්ඨකානං සාතිත කාලතො පට්ඨාය ජනපදස්ස බෙම්කාලො විය අරහත්තමයෙන සසම්පසුත්තෙතසු පඤ්චසු අකුසලවිතෙතසු පතිණෙසු ආදසන්නං අකුසලවිතතානං පතිණකාලතො පට්ඨාය පුන විතතභගවසෙන උපපජ්ජනාසාසං අකුසලධම්මස්ස අභාවො, රඤ්ඤ විජිතසම්භාමස්ස අම්චචගණපට්ටුකස්ස වරපාසාදෙ මහාසම්පතතිඅනුභවතං විය බිණ්ණසම් පට්ටුකස්ස ධම්මරඤ්ඤ පුඤ්ඤතඅතිමිත්තඅපසංඝිතින¹ හෙදෙසු සමා පහතිසුබෙසු ඉච්ඡිතිවිජිතඵලසමාපතතිසුබානුභවතං වෙදිතබ්බන්ති.

කුසලා ධම්මා ති පදස්ස වණ්ණනා තිට්ඨිතා.

ඉදුති අකුසල[ධම්ම]පදං භාජෙත්වා දස්සෙත්තුං කතමෙ ධම්මා අකුසලා? ති ආදි ආරථං, තත්ථ ධම්මච්චන්දනාදිවාර²පහෙදො ව හෙට්ඨා ආගතානං පදනං³ අත්ථිතිවර්ණො ව හෙට්ඨා චුත්තනගෙ නෙව වෙදිතබ්බො. තත්ථ තත්ථ පන විසෙසමත්තමෙව වණ්ණසිත්තාම. තත්ථ සමයච්චන්දනෙ තාව යසමා [කුසලස්ස විය] අකුසලස්ස භූමි හෙදො නත්ථ, තසමා එකතතං [කාමාවචරම්පි සමානං එතං] කාමා චචරන්ති [න] චුත්තං. දිට්ඨිගතසම්පසුත්තනති එත්ථ දිට්ඨි එවංදිට්ඨි ගතං; ගුථගතං මුත්තගතනති ආදීති විය; ගතතබ්බාභාවතො⁴ වා

1-2, 3 පුඤ්ඤඅපසංඝිතිත [] 1, 2, 3, 4 නත්ථ 2-1, 2, 3, 4 පර
3-1 පදනං වසෙන 4-1, 2, 3, 4 ගතතබ්බාභාවතො

දිවිය ගතවන්නාවේදී තනි පි=දිවියගත; තෙත සමපසුතා=දිවිය ගතසමපසුතා; තත් අසඬුමමසවණං අකල්පාණමිත්තතා අරියානං අදස්සනකාමනාදීනි අයෝනිසොමනසිකාරෙ නි ඵලමාදීනි කාරණෙහි ඉමස්ස දිවියගතසංඝාතස්ස මිච්ඡාදස්සනස්ස උපපත්ති වේදිතබ්බං යෙ හි ඵලෙ දිවිවාදපටිසංස්සතතා අසඬුමා තෙසං බහුමාන පුබ්බභූතමෙන අතීක්ෂනනමජ්ඣකෙන උපපටිත්තවාපි රහිතෙන සවණෙන, යෙ ච දිවිවිප්පනා අකල්පාණමිත්තා තංසමපටිඝකතාසංඝාතාය අකල්පාණමිත්තතාය බුද්ධාදීනං අරියානසෙව ආපුරිසානසෙව අදස්සනකාමනාය චතුසතිපට්ඨානාදිහෙදෙ අරියධම්මෙ අනොවිදකෙන පාතිමොක්ඛසංචරදුක්ඛසංචරසතිසංචරසදුක්ඛසංචරපඤ්ඤාංචරපපහෙදෙ අරියධම්මෙ වෙච සපුරිසධම්මෙ ච සංචරහෙදනසංඝාතෙන අවිතයෙන තෙහෙව භාරවණ්හි පටිභාවිතෙන අයෝනිසොමනසිකාරෙන කොභුතලමභලාදිපසුතතාය ච ඵලං උපපජ්ජති ති වේදිතබ්බං. අසංඝාරහාවො පනස්ස විත්තස්ස ගෙට්ඨා වුත්තනසෙ තෙව වේදිතබ්බං.

බම්මදෙසවාරෙ එස්සො ති අකුසලවිත්තසහජානො එස්සො; වේදනාදිසු පි එසෙව නයො, ඉති අකුසලමත්තමෙව එංතසං පුරිමෙහි විසෙසො. විත්තස්සෙකගගානා භොති ති පාණාතිපාගාදිසු පි අවික්ඛිත්තභාවෙන විත්තස්ස එකගතා කොති. මුත්තස්සා හි විත්තං සමාදහිත්වා අවික්ඛිත්තා හුත්වා අච්ඡාදමානාති සත්ථානාති පාණසට්ඨෙසු තිපා තොනති, සුසමාගිතා පරෙසං සත්තකං ගරුනති, එකාරසෙන ඩිවොතන මිච්ඡාචාරං ආපජ්ජනති, ඵලං අකුසලපපමත්තියමපි විත්තස්සෙකගතා කොති. මිච්ඡාදිවසි ති අයාපාච්චිකා; චිරජිකිත්වා ගගණංතො¹ වා විතථා දිවසි=මිච්ඡාදිවසි; අනාථාචගතතා පණ්ණහෙති කුච්ඡිතා² දිවසි ති පි=මිච්ඡාදිවසි; මිච්ඡාසංඝාතපාදිසු පි එසෙව නයො. අපි ච මිච්ඡා පස්සනති තාය සයං වා මිච්ඡා පස්සති මිච්ඡා දස්සනමත්තමෙව වා ඵසා ති=මිච්ඡා දිවසි; සා අයෝනිසො අතීතිවෙසලකිණං, පරමාසරයා, මිච්ඡාහි තිවෙසපවවුපට්ඨානා, අරියානං අදස්සනකාමනාදිපදට්ඨානා, පරමං චජ්ජනති දට්ඨබ්බං මිච්ඡාසංඝාතපාදිසු මිච්ඡා ති පදමත්තමෙව විසෙසො, සෙසං කුසලාධිකාරෙ වුත්තනසෙතෙව වේදිතබ්බං.

අතිරිකබලං අනොත්තප්පබලනති එත්ථ බලයො තිදෙසවාරෙ ආවිහවිස්සති, ඉතරෙසු පන න නිරියතී ති=අතිරිකො; අතිරිකස්ස භාවො=අතිරිකං; න මත්තපං=අනොත්තප්පං; තෙසු අතිරිකං භාය දුට්ඨරිතාදීනි අජගුල්ලනලක්ඛණං අලජ්ජාලකිණං වා, අනොත්තප්පං තෙහෙව අසාරජ්ජලකිණං, අනුත්තාසලකිණං වා, අතිරිකමෙව බලං=අතිරිකබලං; අනොත්තප්පමෙව බලං=අනොත්තප්පබලං; අයමෙත්ථ සංඝොපො, විත්ථාරෙ පන ගෙට්ඨා වුත්තපටිපක්ඛවසෙන වේදිතබ්බං.

ලුක්කනති තෙන සංඝං වා ලුක්කති ලුක්කනමත්තමෙව වා තනති=
ලොභො; මුක්කනති තෙන සංඝං වා මුක්කති මුක්කනමත්තමෙව වා තනති=
මොභො; තෙසු ලොභො ආරම්භණග්ගහණලක්ඛණො මක්කවාලෙපො
විශ්, අභිසංඛාරසො තත්තකපාලෙ ඛිත්තමංසපෙසි විශ්, අපරිච්ඡාග
පච්චුපට්ඨානො නෙලසුද්ධාරුගො විශ්, සංයොජනියධම්මෙසු අසාද
දසානපදට්ඨානො, [සො] තණ්හානදීභාවෙන වස්මිමානො සිසසොතා
නදී විශ් මහාසමුද්ධං අපායමෙව ගගෙඤ්ඤා ගට්ඨති ති දට්ඨබ්බො.
මොභො විත්තසං අකිභාවලක්කණො, අසුද්ධාලක්කණො වා,
අසම්පට්ඨෙධරසො, ආරම්භණසභාවච්ඡාදනරසො වා, අසම්පට්ඨපත්ති
පච්චුපට්ඨානො, අකිකාරපච්චුපට්ඨානො වා, අයොනිසොමහසිකාර
පදට්ඨානො; සම්බාහුසලානං මූලනති දට්ඨබ්බො.

අභිජ්ඣායනති තාය සංඝං වා අභිජ්ඣායති අභිජ්ඣායනමත්තමෙව
වා එසා ති=අභිජ්ඣා; සා පරසම්පත්තිනං සකකරණඉච්ඡාලක්කණො,
තෙනාකාරෙත එසන¹භාවරසා, පරසම්පත්තිඅභිමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා,
පරසම්පත්තිසු අභිරතීපදට්ඨානා, පරසම්පත්තිඅභිමුඛා එව ති සා උපට්ඨ
තති², තාසු ව අභිරතියා සති පවත්තති, පරසම්පත්තිසු වෙතසො
ගත්ථපසායෙ විශ්ති³ දට්ඨබ්බො. සම්පො භොති ති ආදීසු අසුද්ධාසු
කිවෙවසු විකෙට්ඨසමතභො=සම්පො; අකුසලපවත්තියං විතතං පග්ග
ණාති ති=පග්ගාභො; න විකම්පති ති=අවිකම්පො; ඉමසම් විතෙන
සද්ධා සති පසුද්ධ ඡ⁴ යුගලකාති ති ඉමෙ ධම්මා න ගතිතා, කසමා?,
අසාද්ධියවිතෙන පසාදෙ තාම නතී, තසමා තාව සද්ධා න ගතිතා ති,
කිං පන දිට්ඨිගතිකා අත්තනො අත්තනො සත්ථාරානං න සද්ධානති? ති,
සද්ධානති, සා පන සද්ධා තාම න භොති, වචනසම්පට්ච්ඡාමත්ත
මෙවෙතං, අත්තනො අනුපපට්ඨනා වා යොති දිට්ඨි වා, අසාද්ධිය⁵
විතෙන පන සති තතී ති න ගතිතා, කිං දිට්ඨිගතිකා අත්තනා කත
කමමං න සරන්ති? ති, සරන්ති, සා පන සති තාම න භොති, කෙවලං
තෙනාකාරෙත අකුසලවිතතපච්චතති, තසමා සති න ගතිතා. අප
කසමා මිච්ඡාසති ති සුත්තනෙත චුත්තා?, [සා පන] අකුසලක්කකිකානං
සතිවිරහිතත්තා සතිපට්ඨකත්තා ව මිච්ඡාමග්ගමිච්ඡත්තානං පුරණත්ථං
තත්ථ පරියායෙන [දෙසනා කතා, නිපපරියායෙන] පනෙසා තතී,
තසමා න ගතිතා, අකිඛාලවිතෙන පන පසුද්ධ තතී ති න ගතිතා, කිං
දිට්ඨිගතිකානං වසුචතා පසුද්ධ තතී? ති, අපී, න පනෙසා පසුද්ධ,
මායා නාමෙසා භොති, සා අත්තනො තණ්හා ව, ඉදං පන විතතං සද්ධර්මං
ගරුකං භාරියං කාකුලං ථද්ධං අකමමසුද්ධං ගිලානං වසනං කුට්ටං,
තසමා තසා සද්ධාදීති [ඡ] යුගලකාති න ගතිතාති.

[] 4. 5 තතී
1-1. 2. 3. 4 පසව
2-1 උට්ඨාති

3-1. 2. 3 ගත්ථපසායෙ,
4-1. 2. 3 ම
5-1. 3 අසාද්ධිය

[] 1. 2. 3. 4 තතී
[] 1. 2. 3 තතී
[] 1. 2. 3. 4 තතී

එතතාවතා පදපවිපාටියා විතතඛගවසෙන පාලිආරුලකාති
 ආත්තිය පදනි දසොක්ඛා ඉදනි යෙවාපනකධමෙම දසොක්ඛා සෙ වා
 පන කසමි. සමසෙ ති ආදිමාග, තත් සබ්බසු පි අකුසලවිතොසු
 ඡන්දෙ අධිමොකෙබ්බා මනසිකාරෙ මානො ඉස්සා මච්ඡරියං පිනං මිඤ්ඤං
 උඤ්චං කුකකුච්චනති ඉමෙ දසෙව යෙවාපනකා හොනති බමමා
 සුත්තාගතා සුත්තපදෙසු දිස්සරෙ ති වුත්තා, ඉමසමි පන විතොත
 ඡන්දෙ අධිමොකෙබ්බා මනසිකාරෙ උඤ්චනති ඉමෙ අපඤ්ඤාකඛග
 සංඛාරා වත්තාරෙ යෙවාපනකා හොනති, තත් ඡන්දසො හෙධර්මා
 වුත්තනසෙතෙව වෙදිතබ්බා. කෙවලං ති තො කුසලා ඉමෙ අකුසලා.
 ඉතරං පන උඤ්චනස්ස භාවො=උඤ්චං; තං [වෙනසො] අවුපසම
 ලකකණං වාතාභිසාතවල්ලං විය, අනවධර්මානරසං වාතාභිසාතවල්ල
 ධර්මපටාකා විය, භන්තත්තපච්චුපට්ඨානං පාසාණාභිසාතසමුඤ්ඤ
 භසමං විය, වෙනසො අවුපසමෙ¹ අයොතිසොමනසිකාරපද්ධර්මානං,
 විතතවිකෙබ්බො ති ද්විඤ්ඤං. ඉති එස්සාදිති ආත්තිය යෙවාපනක
 වසෙන වුත්තාති වත්තාරි ති සබ්බාති පි ඉමසමි බමමුද්දෙසවාරෙ
 ඡන්තියං බමමපදනි භවනති, වත්තාරි අපඤ්ඤාකඛගාති භාවෙත්වා²
 පාලියං ආගතාති ආත්තියමෙව අගතිතඤ්ඤානෙක පනෙත් එස්ස
 පඤ්චකං විතකෙකා විචාරෙ පිති විතතසොකාගතා විරිධිඤ්ඤං ජිවි
 තිඤ්ඤං මිච්ඡාදිට්ඨි ලොභො මොහො අහිරිකං අනොත්තපපනති
 සොලස බමමා හොනති.

තෙසු සොලසසු සත්ත බමමා අවිභතතිකා, තව සවිභතතිකා
 හොනති. කතමෙ සත්තා? එස්සො සඤ්ඤා වෙනතා විචාරෙ පිති ජිවි
 තිඤ්ඤං මොහො ති ඉමෙ සත්ත අවිභතතිකා, වෙදනා විතතං
 විතකෙකා විතතසොකාගතා විරිධිඤ්ඤං මිච්ඡාදිට්ඨි අහිරිකබලං
 අනොත්තපපබලං³ ලොභො ති ඉමෙ තව සවිභතතිකා, තෙසු ඡ බමමා
 ද්විසු ධානෙසු විභත්තා, එකො තිසු එකො චතුසු එකො ඡසු; කථං?,
 විතතං විතකෙකා මිච්ඡාදිට්ඨි අහිරිකබලං අනොත්තපපබලං ලොභො ති
 ඉමෙ ඡ ද්විසු ධානෙසු විභත්තා, එතෙසු ගි-විතතං තාව එස්ස පඤ්චකං
 පඤ්චා විතතං හොති ති වුත්තං, ඉඤ්ඤාති පඤ්චා මතිඤ්ඤනති.
 විතකෙකා ක්කානඛගාති පඤ්චා විතකෙකා හොති ති වුත්තො, මඤ්ඤාති
 පඤ්චා මිච්ඡාසංඛාපෙත්වා ති. මිච්ඡාදිට්ඨි මඤ්ඤාසු පි කමමපථෙසු පි
 මිච්ඡාදිට්ඨි යෙව. අහිරිකං බලාති පඤ්චා අහිරිකබලං හොති ති වුත්තං,
 ලොකතාසක⁴උකං පඤ්චා අහිරිකනති. අනොත්තපෙව පි එසෙව
 නයො. ලොභො මූලං පඤ්චා ලොභො හොති ති වුත්තො, කමමපථං
 පඤ්චා අහිරිකා ති. ඉමෙ ඡ ද්විසු ධානෙසු විභත්තා. වෙදනා පන එස්ස
 පඤ්චකං පඤ්චා වෙදනා හොති ති වුත්තො, ක්කානඛගාති පඤ්චා සුඛනති,
 ඉඤ්ඤාති පඤ්චා භොමනසිඤ්ඤනති. එවං එකො ව බමමො තිසු

[] 1. 2. 3. 4 නව්ව

2-2. 3. 4 භාරෙභ්බා

4-4 ලොකතාසක

1-2. 3. 4 අවුපසමො

3-5 අහිරිකං. අනොත්තපප.

ශාන්තසු විභතෙතා. විරියං පන ඉන්ද්‍රියානි පක්ඛා විරිතින්ද්‍රියං ගොති ති වුත්තං, මග්ගඛානි පක්ඛා මිච්ඡාචායාමො ගොති ති. බලාති පක්ඛා විරියබලනති, පිට්ඨිදුකං පක්ඛා පග්ගාගො ගොති ති. එවං අයං එකො ධම්මො චතුසු ශාන්තසු විභතෙතා. සමාධි පන ක්ඛානඛානි පක්ඛා විතෙතකග්ගතා ගොති ති වුත්තො. ඉන්ද්‍රියානි පක්ඛා සමාධින්ද්‍රියනති, මග්ගඛානි පක්ඛා මිච්ඡාසමාධි ති, බලාති පක්ඛා සමාධිබලනති, පිට්ඨිදුකං පක්ඛා දුතියදුකෙ එකකවසෙනෙව සමපො ති, තතියෙ අවිකෙවපො ති. එවමයං එකො ධම්මො ඡස්ස ශාන්තසු විභතෙතා. සබ්බෙ පි පනෙතෙ ධම්මො එසසපඤ්චකවසෙන ක්ඛානඛගවසෙන ඉන්ද්‍රියවසෙන මග්ගඛග වසෙන බලවසෙන මුලවසෙන කාමපථවසෙන ලොභනාසනවසෙන පිට්ඨිදුකවසෙනාති නව රුසගො ගොනති, තත්ථ යං චත්තබ්බං නං පඨමකුසලවිතතතිද්දෙසෙ වුත්තමෙවා ති.

ධම්මදොසවාරකථා නිවසිනා.

තිදොසඝරො විතෙතකග්ගතාතිද්දෙසෙ තාව සන්ධිති අවධිනි ති ඉදං ආයං සිතිවෙච්චනමෙව. යං පන කුසලතිද්දෙසෙ අරමමණං ඔගාගෙතො අනුපවිසිතො නිවසිති ති=[අවධිනි ති] වුත්තං. නා ඉධ න ලබ්භති, අකුසලසම්මං හි දුබ්බලා විතෙතකග්ගතා ති හෙට්ඨා දීපිතමෙව. උදාවච්චිතිවිජ්ජාවසෙන පචත්තස්ස විසාභාරස්ස පටිපක්ඛතො අවිසා භායෙ ති එවරුපො පි අත්ථො ඉධ පන¹ ලබ්භති, සහජාතධම්මෙව පන න විසාභරති ති=අවිසාභාගේ; න වික්ඛිපති ති=අවිකෙවපො; අකුසල විතෙතකග්ගතාවසෙන අවිසාභවස්ස මානසස්ස භාවො=අවිසාභවමාන සත්ථා; සහජාතධම්මෙවු න කාමපති ති=සමාධිබලං; අයාථාවසමාධා නත්තො මිච්ඡාසමාධි ති එවමධි අත්ථො දට්ඨබ්බො.

විරිතින්ද්‍රියතිද්දෙසෙ යො හෙට්ඨා තික්ඛමො වෙසො භාමානං පනුදනායා ති අදිතයො වුත්තො, සො ඉධ න ලබ්භති, සහජාත ධම්මෙවු අකාමපතධම්මෙනෙව විරියබලං වෙදිතබ්බං.

මිච්ඡාදිට්ඨිතිද්දෙසෙ අයාථාවදස්සනවෙධිත මිච්ඡාදිට්ඨි; දිට්ඨිසු ගතං ඉදං දස්සනං ආසට්ඨිදිට්ඨිඅත්තොගධිතො ති=දිට්ඨිගතං; හෙට්ඨාපිස්ස අත්ථො වුත්තො යෙව. දිට්ඨි යෙව දුරතික්ඛමධෙධිත=දිට්ඨිගතනං; තිණ්ගහතච්චතගහතපබ්බතගහතාති විය, සංඝඝක සප්පවිග්ගධෙධිත=දිට්ඨිගතනාගේ; වොරකනතාරවාලකනතාරමරු කාතතාරතිරුදකකනතාරදුබ්බිකකිකතතාරු විය, සමමාදිට්ඨියා වති විජ්ඣිතධෙධිත විලොමතධෙධිත ව=දිට්ඨිවිසුභාසිඝං; මිච්ඡාදස්සනං හි උපපජ්ජමානං සමමාදස්සනං වති විජ්ඣිති වෙච්ච විලොමෙති ව, කදු වි සස්සතස්ස කදු වි උච්චේදස්ස ගහණ්තො දිට්ඨියා විරුපං එන්ද්‍රිතනති=දිට්ඨිවිසාඡිද්දං; දිට්ඨිගතිකො හි එකසම්මං පතිට්ඨානං න සකෙතාති.

කදවි සංඝාතං අනුපතති කදවි උචේදං, දිට්ඨි යෙව ඛණිකවේදන සංයොජනනති=දිට්ඨිසංයොජනං; සුංසුමාරදයො විශ පුරිසං; ආරම්භං දලහං ගණනාති ති=භාගො; පතිට්ඨානනතො=පතිට්ඨාගො; අයං හි බලවප්පවතතිභාවෙන පතිට්ඨානිකා ගණනාති. නිව්වාදිවසෙන අභිනිවිසති ති=අභිනිවේසො; ධම්මසභාවං අතික්කම්භා නිව්වාදිවසෙන පරතො ආමසති ති=පරිමාගො; අනන්තාවගතතා කුච්ඡිතො මයො කුච්ඡිතානං වා අපායානං මයො ති=කුච්ඡිගො; අයාථාවපථතො=මුච්ඡාපථො; යථා හි දිසාමුලෙන අයං අසුකගාමයා නාම පථො ති ගතිතො ටි නං ගාමං න සම්පාපෙති, එවං දිට්ඨිගතිකෙන සුගතිපථො ති ගතිතා ටි දිට්ඨි සුගතිං න පාපෙති ති අයාථාවපථතො=මුච්ඡාපථො; මුච්ඡාසභාවතො=මුච්ඡාගො; තත්ථෙව පරිබ්බතනතො තරතති එත්ථ බාලා ති=තිත්ථං; තිත්ථසෙවනං අනන්තකසුඛා ආයතනනති=තිත්ථාසනනං; තිත්ථයානං වා සඤ්ජාතිදෙසයොන නිවාසට්ඨානවේදන ව ආයතනනති පි=තිත්ථාසනනං; විපරියෙසසුතො ගාගො [විපරියෙසතො වා ගාගො ති]=විපරියෙසගාගො; විපලලත්ථගාගො ති අත්ථො; අභිරිකා නොත්තප්පතිදෙසෙසු හිරෙත්තප්පතිදෙසවිපරියායෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සහජාතධම්මෙසු පන අකල්පනවේදනෙව අතිරික්කබලං අනොත්තප්පබලසුචි වෙදිතබ්බං.

ලොභමොහතිදෙසෙසු ලුබ්භතී ති=ලොගො; ලුබ්භනා ති ලුබ්භනා නාගෙ; ලොභසම්පසුත්තවිත්තං පුග්ගලො වා ලුබ්භිතො ලුබ්භිතස්ස භාවො=ලුබ්භිතනනං; සාරජ්ජති ති=සාර්ජ්ජගො; සාරජ්ජනාකාරො=සාරජ්ජනා; සාරජ්ජතස්ස භාවො=සාරජ්ජනනං; අභිජ්ඣායනවේදන=අභිජ්ඣා; පුන ලොභවවනෙ කාරණං වුත්තමෙව, අකුසලසුචි තං මුලසුචි අකුසලානං වා මුලනති=අකුසලමුලං;

ඤ්ණදස්සනපටිපක්කතො අඤ්ඤාණං අදස්සනං; අභිමුඛො හුච්චා ධම්මෙ න සමෙති න සමාගව්ජ්ජති ති=අනුගිසමයො; අනුරූපතො ධම්මෙ බුජ්ඣති ති=අනුබොධො; තප්පටිපක්කතාය අනුක්කමොධො; අනිව්වාදීති සද්ධිං යොජෙත්වා න බුජ්ඣති ති=අසමෙධොධො; අසනනං අසමසුචි බුජ්ඣති ති පි=අසමෙධොධො; වතුසව්ඨමමං න පටිවිජ්ඣති ති=අප්පටිවේධො; රූපාදීසු එකධම්මෙව අනිව්වාදිසාමඤ්ඤතො න සම්භණ්ණාති ති=අසම්භණ්ණා; තමෙව ධම්මං න පරියොගාහති ති=අපරියොගාහණා; න සමං පෙක්කති ති=අසමපෙක්කණා; ධම්මානං සභාවං පති න අපෙක්කති ති=අපවමවේක්කණා; කුසලාකුසල කමෙමසු¹ විපරිතවුත්තියා සභාවග්ගහණභාවෙන වා එකමෙව කමමං එකස්ස පවමකං තත්ථි. සං වා කාස්සටි කමමස්ස² පවමකාකාරණං නාම න හොති ති=අපවමකකමමං; යං එතස්මිං අනුප්පජ්ජමානෙ විත්තසනනානං මෙජ්ඣං භවෙය්ග සුවිවොදනං, තං දුට්ඨි මෙජ්ඣං ඉමිතා ති=දුට්ඨිමෙජ්ඣං; බාලානං භාවො ති=බාලා; මුග්ගති ති=

[] 2, 4 කත්ති 1-2, 3, 4 කුසලාකුසලධම්මෙසු 2-2, 3 ධම්මෙසු

මොහො; බලවතරේ මොහො=පමොහො; සමන්තො චුක්ඛිති=සමමොහො; විජ්ජාය පටිපක්ඛිතාවතො න විජ්ජාති=අවිජ්ජා; ඔසයොගන්තො චුක්ඛිතො යෙව. එමගතවෙයින අනුසෙති ති=අනුසො; විතං පටිසුඛිතාති අභිභවති ති=පටිසුඛිතානං; නිතග්ගතොහාවතතිතාතිචුඛං ගන්තුං න සන්තොති අසුද්දන්ත ලබ්භති යෙව=ති=ලබ්භි; ඛණ්ණති ති අන්තො; දුරුග්ගාටනවෙයින වා=ලබ්භි; යථා ති මහාපලික¹ සංඛාතො ලබ්භි දුරුග්ගාටා හොති, එවමගපි ලබ්භි විශාති=ලබ්භි; සෙසං උත්තාතන්තමෙව, සංඛිතවාර චුක්ඛිතවාර පි ගෙව්වා චුක්ඛිතතයෙනෙව අත්තො වෙදිතබ්බා ති.

පටිමුත්තං නිබ්බානං.

දුතියවිත්තෙ සසංඛාරෙනාති ව පදං විසෙසං,² තවපි ගෙව්වා චුක්ඛිතන්තමෙව, ඉදං පත විතං කිණ්ඩාපි ඡත්ත ආරමමණෙත්ත සොමනසසිතසං ලොහං උපපාදෙත්වා සන්තො සන්තො ති ආදිනා නයෙන පරමසන්තසං උපපජ්ජති. තථාපි සසංඛාරිකත්තො සප්පයොගෙන සඋපායෙන උපපජ්ජනතො යද්ද භුලුප්පත්තො මිච්ඡාදිට්ඨිකසං භුලුසං භුමාරිකං පන්තෙති, තෙව අසුද්දිට්ඨිකා භුමෙන ති භුමාරිකං න දෙනති, අඵසෙද්ද සද්දතො යං යං භුමෙන නෙදෙථ, තමෙවං³ නරිසංති ති දුපෙනති, සො තෙති සද්ධිං තිත්ථිසං උපසංඛිතමති, ආදිතො ව වෙමතිකො හොති, ගවජ්ජෙන ගවජ්ජෙන කාලෙ එතෙසං නිරිතො මනාපාති ලද්ධිං රෙවෙති දිට්ඨිං ගණ්ණාති, එවරුපෙ කාලෙ ඉදං ලබ්භති ති වෙදිතබ්බං. යෙවපනකොත්ත පනෙත්ත විතමිද්ධිං අධිකං. නත්ත විතකොත්තො; මිද්ධිතතො=මිද්ධිං; අනුසංගතනතො සත්තවිසාතො වාති අන්තො, විතකොත්ත මිද්ධිකොත්ත විතමිද්ධිං: තත්ත විතං අනුසංගලක්ඛණං, විරිතවිතොදන⁴රසං, සංසිද්ධතපච්චුපට්ඨානං, මිද්ධිං අනමෙද්දතො ලක්ඛණං, මනහතරසං, ලිතතාපච්චුපට්ඨානං, පච්චාසිකාතිද්දපච්චුපට්ඨානං වා, උග්ගපි අරතිතන්තවිජ්ජිකාදිත්ත අයොතිසොමනසිකාරපදට්ඨානතති.

දුතියං.

තතිසං ඡත්ත ආරමමණෙත්ත සොමනසසිතසං ලොහං උපපාදෙත්වා සන්තො සන්තො ති ආදිනා නයෙන පරමසන්තසං රුජ්⁵ ලෙල්ලුකුත්තවිසමජ්ජාදිති පසංගො මනාපියසද්දසවණදිපසුතසං වා උපපජ්ජති. ඉධ මානෙන සද්ධිං පඤ්ච අපණ්ණකඛිතාති හොන්ති. තත්ත මසුද්දති ති=මානො; සො උත්තතිලක්ඛණො, සමපයග්ගරසො, කෙතු⁶කමසතාපච්චුපට්ඨානො, දිට්ඨිවිපසුත්තලොහ⁷ පදට්ඨානො, ලමොදෙ විස දට්ඨිකෙව්වා ති.

තතිසං.

1-2, 3, 4 මහාපලික

2-2, 3, 4 විජ්ජනතො

3-2, 3, 4 තසට්ඨාසං.

4-5 විජ්ජපත්තද්දන

5-2, 3, 5 තරුජන

6-5 කතකුසමසතො

7-2, 3, 4 ලොහසුත්ත

වතුන්ට වුත්තප්පායාපේසු එව ආනෙසු යද පිසෙ බෙලං බිප්පාති,
පාදපංසුං ඔකිරිනති, තද තස්ස තස්ස පරිහරණන්ට සඋස්සානෙන
අනතරන්තරං ඔලොඡනානානං රුජ්¹භාවනෙසු තිකකිනෙත්තසු උස්සා
රණාය වත්තමානාය හෙන තෙන ජිද්දෙන ඔලොඡනානානානෙත්තාය එව
මාදීසු ආනෙසු උපපජ්ජති. ඉධ පන ජිනමිඳොති සද්ධිං සත්ත යෙවා
පතකා නොනති. උභයස්ථාපි මිච්ඡාදිට්ඨි පරිහායති, නං යපෙත්වා
සෙසානං වසෙන ධම්මගණනා වෙදිතබ්බා ති.

වතුන්ට.

පඤ්චමං ඡස්ස ආරම්භණෙසු වෙදනාවසෙන මජ්ඣිමනිකායෙ ලොහං
උප්පාදෙත්වා සතෙතා සතෙතා ති ආදිනා නයෙන පරමසත්තාය
[උපපජ්ජති. සොමනස්සධ්මානෙ] පනෙත් උපෙක්ඛාවෙදනා හොති.
පිතීපදං පරිහායති, සෙසං සබ්බං පඨමචිත්තසද්දිසමෙව.

සඤ්චමං.

ඡර්මසත්තමධ්මිමාති පි වෙදනං පරිවත්තෙත්වා පිතීපදඤ්ච
හාපෙත්වා² දුතියනතිශචතුරේසු වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බාති.
ඉමෙසු අධ්මසු ලොහසහගතවිත්තෙසු සහජාතාධිපති ආරම්භණාධි
පතී ති ඤේ පි අධිපතයො ලබ්භනති, තවමං ඡස්ස ආරම්භණෙසු දෙම
නසීතස්ස පරිසං උප්පාදයතො උපපජ්ජති. තස්ස සමයවචන්දානාවාසෙ
තාව දුටු³මනො භිතවෙදනානා වා භූප්පිතං මනොති=දුමමනො;
දුමමනස්ස භාවො=දෙමනස්සං; තෙන සහගතනති=ඤ්චමනස්සසහගතං;
අසම්පියායනභාවෙන ආරම්භණසම් පරිහඤ්ඤතී ති=පරිසං; හෙන
සමපයුත්තනති=පටිසංසමපයුත්තං; ධම්මුද්දෙසෙ තීසු පි ආනෙසු දෙම
නස්සවෙදනා ව ආගතා, තත් වෙදනාපදං වුත්තන්මෙව, තථා දුක්ඛ
දෙමනස්සපද්ගති. ලක්ඛණාදිනො පන අනිට්ඨාරම්භානුභවනලක්ඛණං
දෙමනස්සං, යථාතථා වා අනිට්ඨාකාරසමොගරසං, වෙනසිකාබාධ
පච්චුපට්ඨානං, එකඉත්තනෙව හදයචක්ඛුපදට්ඨානං, මූලකමමපථෙසු
යථා පුරිමවිත්තෙසු ලොහො හොති අභිජ්ඣා හොති ති ආගතං, එවං
දෙසො හොති බ්‍යාපාදෙ හොති ති වුත්තං, තත් දුස්සනති තෙන
සයං වා දුස්සති දුස්සනමත්තමෙව වා තනති=දෙශසො; සො වණ්ඤිකක
ලක්ඛණො පහවාසිවිසො විය, විසප්පන⁴රසො විසතිපාතො විය,
අත්තනො තිස්සයදහනරසො වා දවහති විය, දුස්සන⁵පච්චුපට්ඨානො
ලද්ධොකාසො විය සපතො, ආසාතචක්ඛුපදට්ඨානො විසසංසට්ඨසුති
මුත්තං විය දට්ඨබ්බො.

බ්‍යාපජ්ජති තෙන චිත්තං පුතිභාවං උපගමජ්ජති බ්‍යාපාදයති චිත්ත
යති වා චිත්තාචාරරූපසමපතතිතිත්තසුබාදීති ති=බ්‍යාපාදෙ; අත්තො
පතෙස දෙසො යෙව, ඉධ [පද]පරිපාටියා එකුතති=සපද්ගති හොනති

1-2, 3, 4 තං යජා [] 2, 3, 4 තන්ති 2-2, 3, 4 තාපෙත්වා 3-2, 3, 4 දුටුං
4-2, 3, 5 විසංසප්පන 5-2, 3 දුස්සන [] 2, 3, 4 තන්ති

ආදසමස්ස සමයවච්ඡානෙ උදාවෙවන සමපසුත්තනති=උදාවම සමපසුත්තනං; ඉදං හි විතතං ඡස්ස ආරමමණෙසු වෙදනාවසෙන මජ්ඣන්තං හුත්වා උදාවං ගොති, [ඉධ] ධම්මද්දෙසෙ චිච්ඡිච්ඡාධාරෙ උදාවං ගොති ති ආගතං, පදපටිපාටියා අධාරිසති පදුති ගොනති, අගතිතස්සගණෙන චුද්දස, තෙසං වසෙන සචිත්තතිකාවිභවතික රුසිච්ඡාතං වෙදිතබ්බං. අභිමොකෙක්ඛා මතස්සිකාරෙ ති ඤේ යෙව යෙවාවනකා.

තිද්දෙසවාරස්ස උදාවමතිද්දෙසෙ විතතස්සා ති න සහගස්ස, න පොසස්ස, උදාවමනති උදාවතාකාරෙ; න චුපසමො ති=අචුපසමො; වෙනො වික්ඛිපති ති=වෙතසොවික්ඛෙවො; ගහනනතං විතතස්සා ති විතතස්ස ගහනගාවො; ගහනගානගහනගොණාදිති විස, ඉමිනා එකාරමණස්මිං යෙව විපජ්ජනං කට්ඨං, උදාවමං හි එකාරමණෙ විපජ්ජති, විචිකිච්ඡා නානාරමණෙ, සෙසං සබ්බවාරෙපු ගෙට්ඨා චුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉදුති ඉමයමිං විතතආයෙ පතිණ්ණක විචිච්ඡයො ගොති, ආරමමණෙ පට්ටනක¹ විතතාති නාම කති ති චුත්තස්මිං හි ඉමානෙව ඤේ ති වතතබ්බං.² තත්ථ විචිකිච්ඡාසහගතං එකතෙනන පට්ටති³ උදාවමසහගතං⁴ පන ලභාධිවිමොක්ඛත්තො ලභපතිට්ඨාය⁵ පට්ටති⁶, යථාහි වට්ටවතුරස්සෙසු දච්ඡ මණ්ඤිසු පබ්බාරව්ඨානෙ පට්ටෙත්වා විස්සවෙඨිසු වට්ටමණි එකතෙනනෙව පට්ටති, වතුරස්සො පතිට්ඨාය පතිට්ඨාය පට්ටති⁷, එවං සමපදමිදං වෙදිතබ්බං.

සබ්බෙසු පි භිනාදිභෙදො න උදාවො,සබ්බෙසං එකත්තතිතත්තො සහජාතාධිපති ලබ්බමානො පි න උදාවො ගෙට්ඨා දසසිත්තයත්තො, සදුණ්භාවතො පනෙත්ථ විමංසාධිපති නාම තත්ථි, පච්ඡිමආයෙ සෙ සො පි⁸ තත්ථි එව, කසමා⁹, කසුඛි ධම්මං ධුරං කත්වා අනුපපජ්ජනතො පට්ඨානෙ ව පටිඤ්ඤාතො¹⁰, ඉමෙහි පන ආදසති පි අකුසලවිතෙහති කමෙම ආයුගිතෙ ධපෙත්වා උදාවමසහගතං සෙසාති එකාදසෙව පටිසන්ධිං ආකඛස්නති, විචිකිච්ඡාසහගතෙ අලභාධිමොක්ඛෙ දුබ්බලෙ හි¹¹ පටිසන්ධිං ආකඛස්මානෙ උදාවමසහගතං ලභාධිමොක්ඛං [බලවං] කසමා නාකඛස්ති? ති,¹² දස්සනෙන පඤ්ඤාතබ්බාවතො, යදි හි ආකඛෙස්ස, දස්සනෙන පඤ්ඤාතබ්බපදවිභවෙහ ආගවෙජ්ජය, තසමා ධපෙත්වා තං සෙසාති එකාදස ආකඛස්නති, තෙසු හි යෙන කෙනවි කමෙම ආයුගිතෙ තාය වෙතතාය වතුසු අපායෙසු පටිසන්ධි ගොති,

[] 5 කපි	1-2, 3 පට්ඨකක	2-4 දුට්ඨබ්බං.
3-2, 3 පට්ඨති	4-2, 3 උදාවමගණං.	5-5 ලභාධිපතිට්ඨං ව
6-5 විගෙසො	7-2, 3, 4 පටිච්චදම්මො	8-2, 3 දුබ්බලොපි
		9-5 ආකඛස්තිති

අකුසලවිපාකෙසු අගෙතුකමනොවිසුඤ්ඤාධාදු උපෙකධාසගගතපටි සංඝිං ගණනාති, ඉතරස්සාපි එතෙව පටිසංඝිදුතං භවෙය්‍ය, යස්මා පනතං තස්මි, තස්මා දස්සනෙන පභාහබ්බපදවිභස්සෙ නාගතනති,

අකුසලාබමමා හි පදස්ස වර්ණනා නිපටිතා.

ඉදුති අබ්‍යාකතපදං භාජෙත්වා දස්සෙතුං භගමෙ බමමා අබ්‍යාකතා? හි ආදි ආරද්ධං, තස්මි චතුර්විධං අබ්‍යාකතං විපාකං කිරිං රූපං තිබ්බාණනති හෙසු විපාකාබ්‍යාකතං විපාකාබ්‍යාකතෙ පි කුසල විපාකං, තස්මිලපි පරිත්තවිපාකං, [තස්මිලපි අගෙතුකං, තස්මිලපි පඤ්චවිසුඤ්ඤාණං] තස්මිලපි දාරපටිපාටියා චක්ඛුචිසුඤ්ඤාණං, තස්සාපි උපෙකා දාරුරමණාදිසාධාරණපච්චයං අසාධාරණභාවපච්චයවසෙ තෙව උපපාතිං දිපෙතුං කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කමමස්ස භගනනාති ආදි චූළතං, තස්මි භගනනාති කතකාරණා; උපවිගනනාති අවිභාහතා වසිභාහාරණා; චක්ඛුචිසුඤ්ඤාණනති කාරණගුතස්ස චක්ඛුස්ස විසුඤ්ඤාණං; චක්ඛුචොවා පවතතං චක්ඛුසමිංවා නිසිතිතං විසුඤ්ඤාණනති චක්ඛුචිසුඤ්ඤාණං; පරතො සොහමස්සුඤ්ඤාදිසු පි එසෙව තයො. තස්මි චක්ඛුසනති සිඤ්ඤාපටිපාටිපාටිකලකමණං චක්ඛුචිසුඤ්ඤාණං, රූපමතාරමමණරසං, රූපාතිච්ඡබ්‍යාවපච්ඡපටිසානං, රූපාරමමණාය කිරියමනොධාදුයා අපගමනපදටිසානං, පරතො ආගතනාති සොතාදි සනතිසිසිතසද්දවිජාතනලකමණාති සොතසාණප්චාසාසාසවිසුඤ්ඤාණාති, සද්දවිජාරමමණරසාති, සද්දදිආතිච්ඡබ්‍යාවපච්ඡපටිසානාති, සද්දදිආරමමණානං කිරියමනොධාදුතං අපගමපදටිසානාති. ඉධ පන [පද] පටිපාටියා දසපදාති ගොනති, අගතිතග්ගගණෙන සත්තං, හෙසු පඤ්ච අවිභතතිකාති දො සට්ඨානතිකාති, හෙසු විතතං එස්සපඤ්චමක වසෙන වෙව ඉන්ද්‍රියවසෙන ව දවිසු ථානෙසු විතතනං ගච්ඡති, වෙදනා එස්සපඤ්චකක්ඛානසිග්ගඉන්ද්‍රියවසෙන නිසු යෙව, රුසයො පි ඉමෙව තයො ගොනති, යෙවාපනකො එකො මනසිකාරො එව.

තිදොසවාරෙ චක්ඛුචිසුඤ්ඤාණං පණ්ඩරනති වජ්ජිතො චූළතං, කුසලං හි අත්තනො පටිසුද්ධතාය පණ්ඩරං නාම, අකුසලං භවමිත තිදොසෙ හ විපාකං වජ්ජිපණ්ඩරතා, විතතකග්ගතාතිදොසෙ විතතස්ස සිති හි එකමෙව පදං චූළතං, ඉදමපි හි දුබ්බලං විතතං පවතතිට්ඨතිමත්තමෙවෙත් ලබ්භති, සංඝතිඅවට්ඨතිභාවං පාපුණිතුං හ සන්තෙකාති.

සමග්ගවාරෙ ක්‍යාතමග්ගමග්ගාති හ උද්ධවාති, කස්මා? විතකක පටිමකං හි ක්‍යාතං නාම, ගෙතුපටිමකො මග්ගො නාම, පකාතියා අවිතකකවිතෙක ක්‍යාතමග්ගං හ ලබ්භති, අගෙතුකවිතෙක ව මග්ගමග්ගාති, තස්මා ඉධ උභයමපි හ උද්ධවං, සංඝාරකකිකො පෙත්

වතුරැසිනිකො යෙව භාජිතො, සුඤ්ඤතවායෙ පාකතිකො යෙව. සොතවිඤ්ඤාණාදිනිද්දොසාපි ඉමිනා ව නයෙන වෙදිතබ්බා; කෙවලං හි වකුට්ඨිඤ්ඤාණාදීසු උපෙකඛා භාජිතා, කායවිඤ්ඤාණෙ සුඛනති අය මෙත්ථ විසෙසො, සොපි සට්ඨනා [වසෙන] හොති ති වෙදිතබ්බො. වකුට්ඨාදිසු හි වතුසු උපාදුරුපමෙව උපාදුරුපං සට්ඨෙති, උපාදුරුපෙ යෙව උපාදුරුපං සට්ඨෙනෙත පටිසට්ඨනාතිසංඝො බලවා න හොති, වතුනතං අධිකරණිතං උපරි වතතායෙ කාප්පාසපිට්ඨිපිණෙති ධර්මො පිට්ඨිපිණෙතිනෙව පහටකාලො විය ප්‍රධානිකතමෙව හොති, වෙදනා මජ්ඣිකතධර්මොනෙ තිට්ඨති, කායආරෙ පන බහිඤා මහාභුතාරම්භං අජ්ඣිකතිකාකායපපසාදං සට්ඨෙත්වා පසාදපච්චයෙසු මහා භුතෙසු පටිගඤ්ඤති, යථා අධිකරණිමත්තෙ කාප්පාසපිට්ඨිපිණං ධර්මො කුට්ඨෙත පහරතකසං [කප්පාස] පිට්ඨිණං හිඤ්ඤා කුට්ඨං අධිකරණිං ගණනාති ති තිසංඝො බලවා හොති, එවමෙව පටිසට්ඨනා තිසංඝො බලවා හොති, ඉට්ඨෙ ආරම්භෙණ සුඛසහගතං කායවිඤ්ඤාණං උපපජ්ජති අතිට්ඨෙ දුක්ඛසහගතං, ඉමෙසං පන පඤ්චනං විතතානං වජ්ඣුආරුරම්භොති තිබ්බානෙව හොති. වජ්ජාදිසංඝාමිනං නාමෙත්ථ නස්මි, කුසලවිපාකවකුට්ඨිඤ්ඤාණං හි වකුට්ඨපසාදං වජ්ජං කත්වා ඉට්ඨෙ ව ඉට්ඨමජ්ඣිකතෙව වතුසුච්ඡාතිකරුපාරම්භෙණ දසකතතිට්ඨං සාධයමානං වකුට්ඨායෙ ධර්මා¹ විපච්චති, සොතවිඤ්ඤාණාදිනි සොතපපසාදාදිනි වජ්ජං කත්වා ඉට්ඨාතිට්ඨමජ්ඣිකතෙතසු සද්දාදීසු සවණසායනසායනානුසනතිට්ඨාති සාධයමානාති සොතආරුදීසු ධර්මා විපච්චනති, සද්දො පනෙත්ථ දර්ශනමධර්මාතිකො යෙව හොති.

මනොධාතුනිද්දෙසෙ සභාවසුඤ්ඤනතිසංතතවෙතින මනො යෙව ධාතු=මනොධාතු; සා වකුට්ඨිඤ්ඤාණාදීනං අනන්තරං රුපාදිවිජානන ලක්ඛණා, රුපාදීනං සමපට්චන්තරසා, තථාභාවපට්ඨිපට්ඨානා, වකුට්ඨිඤ්ඤාණාදිඅපගමපදට්ඨානා. ඉධ ධර්මාදිදෙසෙ ආදස පදනි හොනති, අගතිතඤ්ඤාණෙන නව. තෙසු සත්ත අවිභවතිකාති ආද සවිභවති කාති, අධිමොක්ඛො මනසිකායෙ ති ආද යෙව පනතා. විතකන නිද්දෙසො අතිතිරෙපණං පාපෙත්වා ධර්මො.² යසො පනෙතං විතතං තෙව කුසලං නාකුසලං, තසමා සමමාසංඝාතපො ති වා මිච්ඡාසංඝාත පො ති වා න වුත්තං, සංඝාතවායෙ ලබ්භමානමපි ක්ෂාන්තං පඤ්ච විඤ්ඤාණසොතෙ පතිත්වා ගතනති [න උභිට්ඨං] මඤ්ඤං පන ලබ්භති යෙව ති න උභිට්ඨං, සුඤ්ඤතවායෙ පාකතිකො යෙව. ඉමස්ස විතතස්ස වජ්ජතිබ්බං හදගවජ්ජමෙව හොති. ආරුරම්භොති අතිබ්බාති, තත්තිඤ්ඤාපි ආරුරම්භොති සංඝාතමනති. ධාතං පන එකං සමපට්චන්ත තිට්ඨමෙව හෙතං හොති. ඉදං හි පඤ්චාආරෙ පඤ්චසු ආරම්භෙණ සමපට්චන්තං හුත්වා විපච්චති. කුසලවිපාකෙසු වකුට්ඨිඤ්ඤාණාදීසු තිරුද්දොසු තංසමනන්තරා තානෙව ධාතපපත්තාති රුපාරම්භොදිති සමපට්චන්ති.

මනොවිඤ්ඤාණධාතුනිද්දසෙසු පඨමමනොවිඤ්ඤාණධාතුයං පිති පදං අධිකං, වෙදනාපි සොමනස්සවෙදනා හොති. අයං හි ඉට්ඨාරමම ණස්මිං යෙව පවත්තති. දුතියමනොවිඤ්ඤාණධාතු ඉට්ඨමජ්ඣිත්තාරමමණේ, තසමා තත් උපෙක්ඛාවෙදනා හොති ති පදානි මනොධාතු නිද්දසෙසදිසානෙව, උභයත්ථාපි පඤ්චවිඤ්ඤාණසොතෙ පතිත්වා ගතත්තා යෙව ක්ඛාතඛයානි ත උද්ධවානි, මග්ගඛයානි අලාභතො යෙව. සෙසං සබ්බත්ථ වුත්තනගයෙනෙව වෙදිතබ්බං, ලක්ඛණාදිතො පනෙසා දුට්ඨාපි මනොවිඤ්ඤාණධාතු අගෙභුක්ඛිපාකා ඡත්තාරමමණ විජානනලක්ඛණා; සන්තීරණාදිරසා, තථාභාවපව්වුපට්ඨානා, හදය වක්ඛුපදට්ඨානා ති වෙදිතබ්බා. තත් පඨමා දව්සු ධාතෙසු විපවති, සා හි පඤ්චආරෙ කුසලවිපාකවක්ඛුචිඤ්ඤාණාදිඅනන්තරං විපාක මනොධාතුයා තං ආරමමණං සමපිච්ඡිත්වා තිරුද්ධාය තස්මිං යෙවාරමමණේ සන්තීරණකිවං සාධගමානා පඤ්චස්ස ආරෙස්ස ධ්වං විපවති, ඡස්ස පන ආරෙස්ස බලවාරමමණේ තදාරමමණං. හුත්වා විපවති, කථං?, යථා හි වණ්ඤසොතෙ තිරිසං නාවාය ගච්ඡන්තියා උදකං ඡ්ඡ්ඡිත්වා ථොකං ධානං නාවා අනුබ්බිත්වා යථාසොතමෙව ගච්ඡති, එවමෙව ඡස්ස ආරෙස්ස බලවාරමමණේ පලොභගමානෙ ආපාඨ ගතෙ ජවනං ජවති, තස්මිං ජවිතෙ භවඛගස්ස වාරෙ, ඉදං පන විතතං භවඛගස්ස වාරං අදත්වා ජවනෙත ගතිතාරමමණං ගගෙත්වා එකා ද්වෙ විත්තවාරෙ පවත්තිත්වා භවඛගමෙව ඔත්රති, ගවකකිකි නදිං තරනෙත පි එවමෙව උපමා විත්තාරෙතබ්බා. එවමෙසා යං ජවනෙත ගතිතාරමමණං තස්සෙව ගතිතත්තා තදාරමමණං නාම හුත්වා විපවති, දුතියා පන පඤ්චස්ස ධාතෙසු විපවති, කථං?, මනුස්සලොකෙ තාව ජවකි ජවබබ්බර ජවජල ජවවුමත්තක උභතොබ්සඤ්ඤානක නජුංසනාතං පටිසන්ධිගගණකාලෙ පටිසන්ධි හුත්වා විපවති, පටිසන්ධියා විතිවත්තාය යාවතායුතං භවඛගං හුත්වා විපවති, ඉට්ඨමජ්ඣිත්තෙත පඤ්චාරමමණවිපියා සන්තීරණං හුත්වා [විපවති] බලවාරමමණේ ඡස්ස ආරෙස්ස¹ තදාරමමණං [හුත්වා] මරණකාලෙ වුති හුත්වා ති ඉමෙසු පඤ්චස්ස ධාතෙසු විපවති ති.

මනොවිඤ්ඤාණධාතුදවයං නිට්ඨිතං.

ඉදති අට්ඨමහාවිපාකවිත්තානි දසෙසතුං පුත කතමෙ බබ්බා අබ්බාසනා? ති ආදි ආරද්ධං, තත් පාලියං නගමත්තා දසෙසත්වා සබ්බ වාර සබ්බිත්තා, තෙසං අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තනගයෙනෙව වෙදිතබ්බා. යො පනෙත්ථ විසෙසො, තං දසෙසතුං අලාභො අබ්බාසනාමුලනති ආදි වුත්තං. යමි ත වුත්තං තං එවං වෙදිතබ්බං, යො හි කාමාවචර කුසලෙසු කම්මආර කම්මපථ පුඤ්ඤතිරියවක්ඛුභෙදෙ වුත්තො?, සො ඉධ නපි, කසො?, අවිඤ්ඤාතතිජනකතො අවිපාකබවමතො තථා

අපවහනිතො ව. යා පි තා සෙව්පනනෙසු කරුණාමුදිතා වුතතා, තා සත්තාරමමණතතා විපාකෙසු න සනති, එතනතපරිත්තාරමමණාති හි කාමාවචරවිපාකාති, න කෙවලසුඛ කරුණාමුදිතාමරුණියො පෙත්ත න සනති. පසුඛ සිඛනාපදාති කුසලානෙව්හි හි වුතතා, අසඛාර සසඛාර විධානසෙව්වත් කුසලනො වෙව පව්වයනෙදනො ව වෙදිතබ්බං. අසඛාරිකස්ස හි කුසලස්ස අසඛාරිකමෙව විපාකං, සසඛාරිකස්ස සසඛාරිකං. බලවපව්වයෙහි ව උපපත්තං අසඛාරිකං, ඉතරෙහි ඉතරං. හිතාදිසෙදෙ පි හි ඉමාති හිතමණ්ඩිපණ්ණිගොති ඡන්දදිති අතිපචාදිතතතා හිතමණ්ඩිපණ්ණිතාති නාම න නොනති, හිතස්ස පන කුසලස්ස විපාකං හිතං, මණ්ඩිපණ්ණි මණ්ඩිමං, පණ්ණිසස්ස පණ්ණිතං. අධි පතීනො පෙත්ත න සනති, කසමා? ඡන්දදිති මුරං භව්වා අනුප්පාදෙ තබ්බතො. සෙසං සබ්බං අට්ඨස්ස කුසලෙසු වුතතසද්ධමෙව.

ඉදුති ඉමෙසං අට්ඨත්තං මනාවිපාකවිතතානං විපව්වනට්ඨානං වෙදිතබ්බං. එතාති හි වතුසු යානෙසු විපව්වනති පරිසන්ධියා නවරෙහ වුතියං තදුරවමණෙ ති, කථං? මනුසෙසු භාව කාමාවචරදෙවෙසු ව පුඤ්ඤවන්තානං දුග්ගෙහුකතිගෙතුකානං පරිසන්ධිග්ගණකාලෙ පරි සන්ධි හුත්වා විපව්වනති. පරිසන්ධියා විනිවන්තාය පවත්තෙහ සට්ඨිමපි අසිතිමපි වස්සාති අසඛෙය්ගමපි ආයුකාලං නවරතා හුත්වා බලවා රමමණෙ ඡත්ත ආරෙපු තදුරවමණං හුත්වා මරුකාලෙ වුති හුත්වා ති එමං වතුසු යානෙසු විපව්වනති, තත් සෙබ්බ පි සබ්බඤ්ඤබොධිසත්තා [පච්ඡිම] පරිසන්ධිග්ගණකෙ පඨමෙන සොමාසස්සගහතිගෙතුක අසඛාරිකමනාවිපාකවිතෙතන පරිසන්ධි ගණනති, තං පන මෙතතා පුබ්බසාගතිතතස්ස විපාකං ගොති තෙන දිත්තාය පරිසන්ධියා අසඛෙය්ගයං ආයු, කාලවසෙන වුත පරිණමති. මනාසිවන්තෙරෙ පනාග: සොමනස්සසගහගො: උපෙක්ඛාසගහතං බලවතරං, තෙන පරිසන්ධි ගණනති, තෙන ගතිතපරිසන්ධියා හි මහස්සාසයා ගොනති, දිබ්බෙසු පි ආරමමණෙසු උබ්බිලාවිතො¹ න ගොනති, තිපිටකවුලිනාග තෙරුදයො වියාති. අට්ඨනට්ඨායං පන අභං ථෙරස්ස මනොරථො තත්ථ එතනති පරිසන්ධිත්වා සබ්බඤ්ඤබොධිසත්තානං හිතුපවායෙ බලවා ගොති, තසමා මෙතතාපුබ්බසාගමාවචරකුසලවිපාකසොමනස්ස සගහතිගෙතුකඅඛාරිකවිතෙතන පරිසන්ධි ගණනති ති වුතතං.

ඉදුති විපාකුඛාරකථාය මාතිකා ධර්මතබ්බා, තිපිටකවුලි නාගතෙරෙ [තාව] ආහ:- “එකාය කුසලවෙතනාය සොලස විපාක විතතාති උපපජ්ජනති, එතෙව ආදසනමස්සො පි අගෙතුකට්ඨ කමපි”ති. මොරවාපිවාසි මහාදත්තතෙරෙ පනාග:- “එකාය කුසල වෙතනාය ආදස විපාකවිතතාති උපපජ්ජනති, එතෙව දසක මස්සො පි අගෙතුකට්ඨකමපි”ති. තිපිටකමහාධම්මරක්ඛිතතෙරෙ ආහ:- “එකාය කුසලවෙතනාය දස විපාකවිතතාති උපපජ්ජනති,

එතෙව් අහෙතුකට්ඨක”නති. ඉමස්මිං ආනෙ සාකෙතකපඤ්ඤාං නාම ගණනිංසු, සාකෙතෙ නිර උපාසකා සාලායං නිසිදිත්වා කිං නුබො එකාය වෙනතාය කමෙම ආයුතිතෙ එකා පටිසක්ඛි හොති? උදහ්න නානා? ති පඤ්ඤාං නාම සමුට්ඨාපෙත්වා නිවේජතුං අසකෙකානතා ආභි ධම්මිකත්තෙරෙ උපසම්මතීත්වා පුච්ඡංසු, ථෙරු “යථා එකස්මා අමබ්චිතා එකො ව අබ්බකුරෙ තික්ඛමති, එවං එකා ව පටිසක්ඛි හොති”ති සඤ්ඤා පෙසුං. අථෙතදිවස්සං කිං නුබො නානාවෙනතාති කමෙම ආයුතිතෙ පටිසක්ඛියො නානාහොනති? උදහ්න එකා?ති පඤ්ඤාං සමුට්ඨාපෙත්වා නිවේජතුං අසකෙකානතා ථෙරෙ පුච්ඡංසු, ථෙරු “යථා බහුසු අමබ් ඩිජෙස්සු රෙජිතෙසු බහු අභ්ඤ්ජුරු තික්ඛමනති, එවං බහුකා ව පටි සක්ඛියො හොනති”ති සඤ්ඤාපෙසුං.²

අපරවපි ඉමස්මිං ආනෙ උස්සදක්ඛනතං නාම ගතිකං, ඉමෙස්සං හි සත්තානං ලොහො පි උස්සනො හොති දෙසො පි මොහො පි අලො හො පි අදෙසො පි අමොහො පි. නං පනෙනං තෙසං උස්සනතභාවං හො තියාමෙති?ති, පුබ්බතෙතු තියාමෙති. කම්මායුගනකකිණේ යෙව නාතතභංගං හොති, කථං?, යස්ස ටි කම්මායුගනකකිණේ ලොහො ව බලවා හොති, අලොහො මනෙ, අදෙසාමොහා බලවනො, දෙස මොහා මනෙ, තස්ස මනෙ අලොහො ලොහං පරියාදාදා න සකෙකාති, අදෙසාමොහා පන බලවනො දෙසමොහෙ පරියාදාදා සකෙකානති; තස්මා සො යෙන ආමෙමන දිනනපට්ඨිවසෙන තිබ්බතො පුද්ධො හොති පුබ්බිලො අකෙකාධනො, පඤ්ඤවා [පන හොති] චර්ජුපම ඤ්ඤො ති.

යස්ස පන කම්මායුගනකකිණේ ලොහදෙසා බලවනො හොනති අලොහාදෙසා මනෙ, අමොහො බලවා මොහො මනෙ, සො පුරිමනයෙ තෙව පුද්ධො වෙව හොති දුට්ඨො ව, පඤ්ඤවා පන හොති චර්ජුපම ඤ්ඤො, දත්තාභයජෙරෙ ජය. යස්ස පන කම්මායුගනකකිණේ ලොහාදෙසමොහා බලවනො හොනති ඉතරෙ මනෙ, සො පුරිමනයෙ තෙව පුද්ධො වෙව හොති දුකො³ ව, [පුබ්බ] සීලනො පන හොති අකෙකාධනො.

තථා යස්ස කම්මායුගනකකිණේ තයො පි ලොහදෙසමොහා බලවනො හොනති, අලොහාදයො මනෙ, සො පුරිමනයෙතෙව පුද්ධො වෙව හොති දුට්ඨො ව මුලෙනා ව. යස්ස පන කම්මායුගනකකිණේ අලොහදෙසමොහා බලවනො හොනති ඉතරෙ මනෙ, සො පුරිමනයෙ තෙව අපාතිලෙසො හොති දිබ්බාරමණමපි⁴ දිස්වා තිච්චලො, දුට්ඨො පන හොති දක්ඛිපඤ්ඤා වාති.

යස්ස පන කම්මායුගනකකිණේ අලොහාදෙසමොහා බලවනො හොනති, ඉතරෙ මනෙ, සො පුරිමනයෙතෙව අපුද්ධො වෙව හොති

1-2, 3, 4 පටිසක්ඛි නානාහොති

2-4 පඤ්ඤාපෙසුං.

[] 2, 3, 4 නස්ථි

3-4 දුට්ඨො ව මුලෙනා

4-5 නිබ්බාණාරමණමපි

[සුබ] සිලකො ව දකො පන ගොති, තථා යස්ස කම්මායුහනකඛණේ අලොහදොසාමොඝා බලවනොසා ගොතති ඉතරෙ මඤ්ඤ, සො පුරිම නයොනෙව අලුඳො වෙව ගොති පඤ්ඤවා ව, දුට්ඨො ව පන ගොති කොධනො

යස්ස පන කම්මායුහනකඛණේ නයො පි අලොහාදයො බල වනොසා ගොතති, ලොහාදයො මඤ්ඤ, සො මහාසඛකරකම්මානෙවරෙ විය අලුඳො අලුට්ඨො පඤ්ඤවා ව ගොති ති.

අපරමපි ඉමයමිං ආනෙ ගෙතුකිත්තනං තාම ගතිතං. [තිගෙතුක කම්මං හි] තිගෙතුකමපි දුගෙතුකමපි අගෙතුකමපි විපාකං දෙති. දුගෙතුකකම්මං තිගෙතුකං විපාකං න දෙති, ඉතරං දෙති, තිගෙතුක කමෙතන පරිසකි තිගෙතුකා පි ගොති දුගෙතුකා පි, අගෙතුකා න ගොති. දුගෙතුකෙන දුගෙතුකා පි ගොති අගෙතුකා පි, තිගෙතුකා න ගොති. අසඛාරිකං අසඛාරිකමපි සසඛාරිකමපි විපාකං දෙති. සසඛාරිකං සසඛාරිකමපි අසඛාරිකමපි විපාකං දෙති.

ආරම්භණෙ වෙදනා පරිවර්තනතබ්බා ජවනෙන තදුරම්භණං නිශාමෙතබ්බං, ඉද්දති තස්ස තස්ස ථෙරස්ස වාදෙ සොලසමග්ගාදයො වෙදිතබ්බා පස්මනාමාවචරකුසලසදිසෙන හි පස්මමග්ගාදිපාන විතෙතන ගතිතපරිසකිකස්ස ගබ්බාවාසනො නිකම්මිනි සංවරුඤ්ඤා වරෙ පට්ඨපෙත්තු සමත්භාවං උපගතස්ස වකුට්ඨාරස්ස ඉට්ඨාරම්භණෙ අපාර්ගතෙ කිරියමනොධාතුයා භවබ්බෙ අනාවට්ටිනෙ යෙව අතිකාම මනආරම්භණං පමාණං නජී, කයො එව ගොති? ආරම්භණ දුබ්බලතාය, අයං තාව එනො මොඝවාමෙ.

සචෙ පන භවබ්බං ආවට්ටෙති, කිරියමනොධාතුයා භවබ්බෙ අනාවට්ටිනෙ වොත්ථනං අපාපෙත්වා ව අනතර වකුට්ඨිඤ්ඤාණෙ වා සමපට්ඨන්තෙ වා සන්තරිණෙ වා ධර්මා නිවහතිස්සති ති නෙතං ආනං විජ්ජති, වොත්ථනෙ¹ පන ධර්මා එතං වා දො වා විතතාති පච්ඡන්තති, තනො ආසෙවනං ලභිත්වා ජවනට්ඨානෙ ධර්මා පුන භවබ්බං ඔතරති. ඉදමපි ආරම්භණදුබ්බලතාය එව ගොති. අයං පන² වාදෙ දිට්ඨා විය මෙ සුතං විය මෙ ති ආදීති වදනකාලෙ ලබහති, අයමපි දුතිස්සො මොඝවාමෙ.

අපරස්ස කිරියමනොධාතුයා භවබ්බෙ අනාවට්ටිනෙ විවිචිතතාති උපපජ්ජති, ජවනං ජවති, ජවනපරියොභානෙ පන තදුරම්භණස්ස වාදෙ. තස්මිං අනුපපන්නෙ යෙව භවබ්බං ඔතරති, තත්තායං උපමා:- ගථා හි නදිය ආවරණං බන්ධනං මහාමාතිකාතිවුච්චෙ උදකෙ කතෙ උදකං ගතත්වා උගොජ්ජ නිරෙසු කෙදරෙ පුරෙත්වා අතිරෙකං කකකටන මග්ගාදීති පලායිත්වා පුන නදිං යෙව ඔතරති. එවමෙතං³ දට්ඨබ්බං,

. [] 4. කජී 1-5 වොත්ථනවර්තන 2-4 අයමපි න 3-2, 3, 4 එවමෙව.

එක් හි තදියං උදකප්පවත්තනකාලො විය හවමහවිටි[පාවත්තන කාලො,] ආවරණවක්කකාලො විය කිරියමනොධාතුයා හවමහස්ස ආවට්ඨනකාලො. මහාමාතිකාය උදකප්පවත්තනකාලො විය වීථි විත්තප්පවත්ති, උභොසු තිරෙසු කෙදුරපුරණං විය ජවනං, කක්කවක මණ්ණාදිති පලායිත්වා පුන උදකස්ස තදිමතරණං විය ජවනස්ස¹ ජ විත්තා හදුරමමණ අනුප්පතෙත්ත යෙව පුන හවමෙහාතරණං, එවං හවමහං ඔතරණවිත්තානවපි ගණනපපො [නාම] තත්ථි. ඉදමපි ආරමමණ දුබ්බලතාය එව හොති, අයං තතියො මොසමාරො.

සථෙ පන බලවාරමමණං ආපාඨගතං හොති, කිරියමනොධාතුයා හවමෙහ ආවට්ඨිතෙ වක්කුචික්ඛාදිති උප්පජ්ජනති, ජවනධ්මානෙ පන පඨමකාමාවචරකුසලවිත්තං ජවනං හුත්වා ඡ සත්ත වාරෙ ජ විත්තා හදුරමමණස්ස වාරං දෙති, හදුරමමණං පතිට්ඨාගමානං තංසදිසමෙව මහාපිපාකවිත්තං පතිට්ඨාති, ඉදං දො නාමාති ලහති පටිසංකිච්ඡන්ත සදිසත්තා මූලහවමහනති ව යං ජවනෙත ගතනං ආරමමණං තස්ස ගතිතත්තා හදුරමමණනති ව; ඉමස්මිං ණතෙ වක්කුචික්ඛාදිණං සමපට්ඨන්තං සන්තිරණං හදුරමමණනති වන්තාරි විපාකවිත්තාති ගණනුපගාති හොතති.

යද පන දුතියකුසලවිත්තං ජවනං හොති, තද තංසදිසං දුතිය විපාකවිත්තමෙව හදුරමමණං හුත්වා පතිට්ඨාති². ඉදමපි දො නාමාති ලහති, පටිසංකිච්ඡන්තන අසදිසත්තා ආගන්තුකහවමහනති ව පුරිම නයෙනෙව හදුරමමණනති ව; ඉමිනා සද්ධිං පුරිමාති වන්තාරි පඤ්ච හොතති.

යද පන තතියකුසලවිත්තං ජවනං හොති, [හදු] තංසදිසං තතිය විපාකවිත්තං හදුරමමණං හුත්වා පතිට්ඨාති, ඉදමපි වුත්තනසෙනෙව ආගන්තුකහවමහං හදුරමමණනති දො නාමාති ලහති, ඉමිනා සද්ධිං පුරිමාති පඤ්ච ඡ හොතති.

යද පන චතුත්තකුසලවිත්තං ජවනං හොති, [හදු] තංසදිසං චතුත්තවිපාකවිත්තං හදුරමමණං හුත්වා පතිට්ඨාති, ඉදමපි වුත්තනසෙනෙව ආගන්තුකහවමහං හදුරමමණනති දො නාමාති ලහති, ඉමිනා සද්ධිං පුරිමාති ඡ සත්ත හොතති.

යද පන යස්මිං ආරෙ ඉට්ඨමජ්ඣක්කාරමමණං ආපාඨමාගච්ඡති, තත්ථාපි වුත්තනසෙනෙව තයො මොසවාරා ලබ්භනති යස්මා පන ආරම මණෙත වෙදනා පරිවත්තති තස්මා තත්ථ උපෙක්ඛාසගතං සන්තිරණං චතුත්තං උපෙක්ඛාසගතමහාකුසලජවනානං පටියොසානෙ වන්තාරි උපෙක්ඛාසගතමහාපිපාකවිත්තානෙව හදුරමමණහාවෙන පතිට්ඨ ගතති. තාති පි වුත්තනසෙනෙව ආගන්තුකහවමහං හදුරමමණනති

[] 2. 3. තත්ථි

1-5 ජවන.

2-5 පවත්තති

[] 2. 3. 4 තත්ථි

[] 2. 3. 4 තත්ථි

[] 2. 3. 4 තත්ථි

දෙව නාමානි ලභනති. පිටිබ්බවඛ්‍යානිති පි චුච්චනති එව. ඉති ඉමානි පඤ්ච පුරිමෙහි සත්‍යානි සද්ධිං ආදස හොනති. එවං චක්ඛුආරෙ ආදස සොතආරුදීප්පු [ආදස] ආදසා ති සමසංචි හොනති. එවං එකාය වෙතනාය කමෙම ආයුතිනෙ සමසංචි විපාකච්චනානි උපපජ්ජති. අගතිතඤ්ඤානෙ පන චක්ඛුආරෙ ආදස සොතසාණ ජිව්‍යාකායවිඤ්ඤාණාදීනි වත්තාරි ති සොලස හොනති.

ඉමයමිං ආනෙ අමොපමං නාම ගණිංසු:- එකො කීර පුරිසො එලිතඛිරුකඩමුලෙ සසීසං පාරුපිචා නිපනෙතා නිද්දයති, අපේකං අමිපකකං වණ්ටනො මුඤ්චිතා භස්ස කණ්ණසකලිං පුඤ්ඤමානං විය ංනා¹ භූමියං පති, සො තස්ස සද්දෙන පබුරුකිචා උමිලෙචා ඔලොකෙසි, තතො හත්ථං පසාරෙතා එලං ගතෙතා මද්දිචා උපසිඛිතිතා පරිභුඤ්ජි. තත්ථ තස්ස පුරිසස්ස අමිරුකඩමුලෙ නිද්දයනකාලො විය භවඛ්‍ය සමඛිති² කාලො, අමිපකකස්ස වණ්ටනො මුඤ්චිතා කණ්ණ සකලිං පුඤ්ඤිතා පහනකාලො විය ආරමමණස්ස පසාදසංචන කාලො, තෙන සද්දෙන පබුරුකිචා විය [කිරිය] මනොධාතුයා භවඛ්‍යස්ස ආවට්ඨිතකාලො. උමිලෙචා ඔලොකිතකාලො විය චක්ඛු විඤ්ඤාණස්ස දස්සනකිව්වසාධනකාලො, හත්ථං පසාරෙතා ගතිත කාලො විය විපාකමනොධාතුයා ආරමමණස්ස සමපට්ඨිත³ කාලො, ගතෙතා මද්දිතකාලො විය විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ආරමමණස්ස සන්තීරණකාලො, උපසිඛිතිතකාලො විය කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ආරමමණස්ස වචන්දාපිතකාලො, පරිභුතකාලො විය ජවනස්ස ආරමමණරසං අනුභවිතකාලො. අයං උපමා කිං දීපෙති? ආරමමණස්ස පසාදසංචනමෙව කිව්වං, තෙන පසාදෙ සංචිතෙ කිරියමනොධාතුයා භවඛ්‍යාවට්ඨනමෙව, චක්ඛු විඤ්ඤාණස්ස දස්සනමහතකමෙව, විපාකමනොධාතුයා ආරමමණසමපට්ඨිතමහතකමෙව, විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ආරමමණසන්තීරණමහතකමෙව, කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ආරමමණවචන්දාපිතකමෙව කිව්වං, එකතෙන පන ආරමමණරසං ජවනමෙව අනුභවති ති දීපෙති

එත්ථ ච කිං භවඛ්‍යං නාම හොති,⁴ කිං ආවජ්ජනං නාම, කිං දස්සනං නාම, කිං සමපට්ඨිතං නාම, කිං සන්තීරණං නාම, කිං වොත්ථපනං නාම, කිං ජවනං නාම හොති ති කොචි කභ්‍යා වා කාරෙතා වා තපී.

ඉමයමිං පන ආනෙ පඤ්චවිධං නියාමං නාම ගණිංසු ඛිජ්ජිතාමං උතුතියාමං කමතියාමං ධම්මනියාමං විතතියාමනාති, තත්ථ කුලත්ථ ගච්ඡස්ස උත්තරස්සභාවො දක්ඛිණ්වලලියා දක්ඛිණ්ණො රුකඛිපරි හරණං සුරියාවචප්පජානං සුරියාභිමුඛභාවො මාලුපාලකාය රුකඛාභි මුඛගමනං නාළිකොරස්ස මත්තෙ ජද්දසමභාවො ති. තෙසං තෙසං

[] 2, 3, 4 තපී

1-4 වනති

2-5 භවඛ්‍යස්ස

3-4, 5 සමපට්ඨිත

5 ධනති

4-2, 5 හොති

[] 8 තපී

බීජානං තංතංසදිගඵලදානං බීජනියාමො නාම. තස්මිං තස්මිං ඝමයෙ තෙසං තෙසං රුක්ඛානං එකපසගාරෙනෙව පුපථ ඵල සලලවග්ගගණං උතුනියාමො නාම. තිගෙතුකකම්මං [තිගෙතුක] දුගෙතුක [අගෙතුක] විපාකං දෙති, දුගෙතුකකම්මං දුගෙතුකාගෙතුකවිපාකං දෙති, තිගෙතුකං න දෙති ති එවං තස්ස තස්ස කම්මස්ස තංතං [සදිස] විපාක දානමිව කාමමනියාමො නාම. අපරෙ පි කම්මසරිකකවිපාකවිගෙ නෙව කාමමනියාමො ගොති,

තස්ස දිපතජාමිදං වජ්ඣං කපේන්ත්:- ඝම්මාසම්බුද්ධිකාලෙ ඝාවතියං ආරගාමො ක්කාසි, තතො පඤ්චිතං තිණ්ණකර්මං උච්ඡින්නං ආකාශෙන ගච්ඡන්තො කාකස්ස ගිව්ඨ පටිමුඤ්චි, සො වීරවන්තො භූමියං පතින්තො කාලමකාසි. මහාසමුද්දෙ පි එකා නාවා නිව්චලා අච්ඡාසි. ගෙට්ඨා කෙනවී තීරුධාතාවං අපස්සන්තො කාලකණ්ණිසලාකං ධාරසිංසු¹, සා කාවිකස්සෙව උපාසිකාය ගතෙව පති, තතො එකිත්තො භාරණං මා සබ්බෙ තස්සන්තො උදකෙ නං විපාමා ති ආගංසු. තාවිකො න සකස්සාමි එතං උදකෙ උපට්ඨෙවිමානං පස්සිතුන්ති වාලිකාඝටං ගිව්ඨ බක්ඛාපෙත්වා බිපාපෙසි. තඬ්ඬණ්ණෙසුදෙව නාවා ඕත්තසරෙ විය තිකකන්තො ති.

එකො භික්ඛු ලෙණෙ වසති, මහන්තං පබ්බතකුටං පතින්තො ආරං පිදති, තං සත්තමෙ දිවසෙ සයමෙව අපගතං. ඝම්මාසම්බුද්ධස්ස ජෙතවනෙ නිසිදිත්වා බම්මං කපේන්ත්ස්ස ඉමාති තිණ්ණි වජ්ඣති එකපස ගාරෙනෙව ආරුචෙත්සං, සත්ථා න එතං අඤ්ඤාති කතං, තෙති කත කාමමෙව තන්ති අතීතං ආහරිත්වා දස්සෙන්නො ආග. කාතො පුරි මත්තභාවෙ මනුස්සො හුන්තො එකං දුට්ඨගොණං දමෙතුං අසකෙකා නොතො ගිව්ඨ පලාලවෙණිං බක්ඛිත්වා අග්ගිං අදසි², ගොණො තෙනෙව මතො, ඉදුති තං කාමං එතස්ස ආකාශෙන ගච්ඡන්තො පි ත මුඤ්චිතුං අදසි. සා පි ඉතී පුරිමත්තභාවෙ එකා ඉතී යෙව, එකො කුකකුරෙ තාය පරිවිනො හුන්තො අරඤ්ඤං ගච්ඡන්තියා සද්ධිං ගච්ඡති සද්ධිමෙව ගච්ඡති, මනුස්සා තිකකන්නො [ඉදුති] අමානං සුතබලදුග්ගො ති උපපණ්ණිකති, සා තෙන අට්ඨිගමානා කුකකුරං තිවාරෙතුං අස කෙකාන්ති වාලිකාඝටං ගිව්ඨ බක්ඛිත්වා උදකෙ බිපි, තං කාමං තස්සා සමුද්දමරෙක මුඤ්චිතුං නාදසි. සො පි භික්ඛු පුරිමත්තභාවෙ ගොපා ලකො හුන්තො බිලං පට්ඨාය ගොධාය සාබාගඬගමුටියා ආරං එකෙසි, සො සත්තමෙ දිවසෙ සයං ආගන්ත්වා විවරි, ගොධා කම්ප මානා තිකම්මි, කරුණාය තං න මාරෙසි, තං කාමං තස්ස පබ්බ තන්තරං පටිසිත්වා තිසිත්තස්ස මුඤ්චිතුං නාදසි, ඉමාති තිණ්ණි වජ්ඣති සමොධානෙත්වා ඉමං ගාථමාන:-

[] 3 තප්ථි [] 2, 4 තප්ථි [] 2, 3, 4 තප්ථි 1-2, 3 වාරෙසිංසු
2-1 අපෙසි [] 1, 2, 3, 4 තප්ථි 4, 5 වාරෙසු.

උවුණාලං සාමිකයා පටිච්ඡාදෙතා¹ එතෙතෙව උපායෙන අපරසු පි
 වතුසු සාලාසු කමමි කතා පකකමිසු. තත් පඤ්චයනතසාලා විය
 පඤ්චපසාද දට්ඨබ්බා, පඤ්ච උවුණාලා විය පඤ්ච ආරම්භණි,
 එකාදස වරණ²යනතවාහා විය එකාදස විපාකවිතතානි; පඤ්ච උවුණු
 සාලාසාමිතො විය පඤ්ච විඤ්ඤාණි, පරමකසාලායං සාමිකෙන
 සද්ධිං ආදසනනං ජනානං එකතො ව හුතා කතකම්මානං භාග
 ගහණකාලො විය එකාදසනනං විපාකවිතතානං වකුට්ඨිඤ්ඤාණෙන
 සද්ධිං එකතො හුතා වකුට්ඨාදරෙ රුපාරම්භණෙ සකසකක්ඛිකරණ
 භාලො, සාලාසාමිකයා සාලාය සම්පට්ඨිත³කාලො විය වකුට්ඨිඤ්ඤ
 ණයා ආරසඞ්ගනතිඅකරණං, දුතියතතියවතුප්පඤ්චසාලාය ආද
 සනනං එකතො හුතා කතකම්මානං භාගගහණකාලො විය එකා
 දසනනං විපාකවිතතානං කායවිඤ්ඤාණෙන සද්ධිං එකතො හුතා
 කායආරෙ ඵොට්ඨබ්බාරම්භණෙ සකසකක්ඛිකරණකාලො, සාලා
 සාමිකයා සාලාය සම්පට්ඨිත³කාලො විය කායවිඤ්ඤාණයා ආර
 සඞ්ගනතිඅකරණං වෙදිතබ්බං. එතතාවතා තිහෙතුකහමෙතන පටිසන්ති
 තිහෙතුකා හොති ති වාගෙ කපිතො, යා පන තෙන දුහෙතුකපටිසන්ති
 හොති, සා පටිච්ඡන්තා ව හුතා ගතා.

ඉදුති දුහෙතුකකමෙතන දුහෙතුකපටිසන්ති හොති ති⁴ වාගෙ කපේ
 තබ්බං. දුහෙතුකෙන⁵ ති සොමනස්සසහගතඅසඞ්ගාරික⁶ විතෙතන
 කමෙව ආයුගිතො තංසදිසෙනෙව දුහෙතුකවිපාකවිතෙතන ගතිත
 පටිසන්තිකයා වුත්තනයෙනෙව වකුට්ඨාදරෙ ඉට්ඨාරම්භණෙ ආපාඨ
 ගතෙ තයො මොසවාර. දුහෙතුකසොමනස්සසහගතඅසඞ්ගාරික⁶
 ජවනාවසානෙ තංසදිසමෙව මුලභවඞ්ගසඞ්ගාතං තදුරම්භණං සසඞ්ගා
 රිකජවනාවසානෙ තංසදිසමෙව ආගනතුකභවඞ්ගසඞ්ගාතං තදුරම්භ
 ණං ඉට්ඨමජ්ඣිතතාරම්භණෙ දවිනනං උපෙක්ඛාසගතජවනානං අව
 සානෙ තාදිසානෙව ඤෙ තදුරම්භණාති උපපජ්ජන්ති, ඉධ එකෙකසමිං
 ආරෙ අට්ඨ අට්ඨ කතා සමවතාමිස විතතාති, අගතිතගහණෙන
 පන වකුට්ඨාදරෙ අට්ඨ සොතඤ්ඤාණජවතාකායවිඤ්ඤාණාති වතතාරි ති
 ආදස හොතති. එවං එකාය වෙනතාය කමෙව ආයුගිතො ආදස
 විපාකවිතතාති උපපජ්ජන්ති. අමොපමපඤ්චතියාමකථා පාකතිකා
 එව, දුහෙතුකසෙසවිතතතනයසදිස⁷ විපාකෙන ගතිතපටිසන්තිකෙ පි
 එසෙව නයො. යනතවාහොපමාය පනෙත් සත්ත යනතවාහා, තෙති
 හත්⁸යනෙන නාම සජ්ජිතෙ සාලාසාමිකං අට්ඨමං කතා වුත්තනයා
 හුසාරෙන යොජනා වෙදිතබ්බං. එතතාවතා දුහෙතුක කමෙතන
 දුහෙතුකපටිසන්ති හොති ති වාගෙ කපිතො.

1-1, 2 3, 4 පටිච්ඡාදෙතා	4-5 අහෙතුකා පටිසන්ති
2-1, 2 3 විවාරණයක	5-2, 3, 4 දුහෙතුකානා
4 විවාරණ	6-1, 4 සසඞ්ගාරික
3-5 සම්පට්ඨිත	7-1, 2, 4 විතතසදිස
3-1, 2, 4 සම්පට්ඨිත	8-5 සත්ත

ඉදුනි අග්‍රෙහකපටිසක්කිකරා හොති, වතුනතං හි දුග්‍රෙහකකුසල විභතානං අඤ්ඤාතරෙන කමෙම ආයුගිනෙ කුසලවිපාකඋපෙක්ඛා සහගතාගෙහුකමිනොවිඤ්ඤාණධාතුවිභෙදනා ගතිතපටිසක්කියං පටි සක්කි කමමසදිසා ති න වත්තබ්බං. කමං හි දුග්‍රෙහකං, පටිසක්කි අග්‍රෙ හුකා, තස්ස වුද්ධිප්පත්තියං වක්ඛුඤ්ඤාතරෙ ඉද්ධිමජ්ඣිකතාරමමග්‍රෙ ආපාරගතෙ පුරිමතයෙතෙව තයො මොසවාරං වෙදිතබ්බං. වතුනතං පන දුග්‍රෙහකකුසලවිභතානං අඤ්ඤාතරජවතස්ස පරිඥොසානෙ අග්‍රෙ හුකවිභතං තදුරමමග්‍රෙහාවෙන පටිට්ඨාති, තං මුලභවමං තදුරම මග්‍රෙනි දො නාමාති ලභති, එවමෙත්ථ වක්ඛුඤ්ඤාණං සමපටිච්ඡන් උපෙක්ඛාසහගතසන්නිරණං තදුරමමග්‍රෙහවි උපෙක්ඛාසහගතමෙවාති, තෙසු එකං ගගෙහි ගග්‍රපගාති තිණෙව හොනති, ඉද්ධාරමමග්‍රෙ පන සන්නිරණමපි තදුරමමග්‍රෙහවි සොමනස්සහගතමෙව හෙසු එකං ගගෙහි පුරිමාති තිණි වත්තාරි හොනති, එවං පඤ්චස්ස ආරොපු වත්තාරි වත්තාරි කත්වා එකාය වෙනතාය කමෙම අයුගිනෙ වීසති විපාකවිභතාති උපපජ්ජන්ති වෙදිතබ්බාති. අගතිතායගග්‍රෙන පන වක්ඛුඤ්ඤාතරෙ වත්තාරි සොතසාණජව්‍යාකායවිඤ්ඤාණාති වත්තාරි ති අට්ඨි හොනති, ඉදං අග්‍රෙහකට්ඨිකං නාම, ඉදං මනුස්සලොකෙන ගති තං, වතුසු පන අපායෙසු පටිතෙත ලබ්බති, යද හි මහාමොග්‍ගලාන තෙරෙ තිරයෙ පදුමං මාපෙත්වා පදුමකණ්ණිකාය නිසිනොනා තෙරසි කාතං බමමකං කපෙති,¹ තද [තෙසං] ථෙරං පස්සන්තානං කුසල විපාකං වක්ඛුඤ්ඤාණං උපපජ්ජති, සද්දං සුභන්තානං සොතවිඤ්ඤා ණං, වඤ්ඤාවතෙ දිව්‍යවිහාරං නිසිදිත්වා ගතස්ස විවරගතිකායනකාලෙ සාණවිඤ්ඤාණං, තිරයගතිං නිබ්බාපෙත්වා දෙවං වස්සාපෙත්වා පාතිය දුතකාලෙ ජීව්‍යාවිඤ්ඤාණං, මඤ්ඤවාතසමුට්ඨාපනකාලෙ කාය විඤ්ඤාණනාති එවං වක්ඛුඤ්ඤාණාදීති පඤ්ච එකං සමපටිච්ඡන් දො සන්නිරණාති ති අග්‍රෙහකට්ඨිකං ලබ්බති. තාග්‍රප්පණ්ණවෙමාතික පෙතාතමපි අකුසලෙන පටිසක්කි හොති, පටිතෙත කුසලං විපට්ඨති තථා වක්ඛුඤ්ඤාතො මභිගලගජීඅස්සාදිතං.

අයං භාව [ඉද්ධි] ඉද්ධිමජ්ඣිකතාරමමග්‍රෙසු කුසලජවතවසෙන කථාමයො, ඉද්ධාරමමග්‍රෙ පන වතුසු සොමනස්සහගතාකුසල විතෙතසු [ජවිතෙසු]² කුසලවිපාකං සොමනස්සහගතාගෙහුකං විතතං තදුරමමග්‍රෙ හොති. ඉද්ධිමජ්ඣිකතාරමමග්‍රෙ වතුසු උපෙක්ඛා සහගතලොභසමප්ප්‍රතෙතසු ජවිතෙසු³ කුසලවිපාකං උපෙක්ඛා සහගතාගෙහුකවිතතං තදුරමමග්‍රෙ හොති.

යං පන ජවතෙන තදුරමමග්‍රෙ නිශ්මෙතබ්බනති වුත්තං, තං කුසලං සක්ඛියං වුත්තනති වෙදිතබ්බං. දොමනස්සහගතජවතානන්තරං තදුරමමග්‍රෙ උපපජ්ජමානං කිං උපපජ්ජති? ති, අකුසලවිපාකාගෙහුක මග්‍රොවිඤ්ඤාණධාතුවිතතං උපපජ්ජති.

1-5 කපෙති	[]	1. 5 කපෙති	2-2. 3. 4 ජවතෙසු
[] 5 කපෙති	[]	5 කපෙති	2- 4 ජවතෙසු

ඉදං පන ජවනං කුසලතතාය වා අකුසලතතාය වා කො තියාමෙ තී? ති, ආවජ්ජනෙද්ව වොත්ථපනෙද්ව, ආවජ්ජනෙන හි යොතිසො ආවජ්ජනෙ¹ වොත්ථපනෙන යොතිසො² වචන්තාපිනෙ ජවනං අකුසලං භවිස්සති ති අධ්ඨානමෙතං, ආවජ්ජනෙන අයොතිසො ආවජ්ජනෙ¹ වොත්ථපනෙන අයොතිසො³ වචන්තාපිනෙ ජවනං කුසලං භවිස්සති ති පි අධ්ඨානමෙව, උභයෙන උත යොතිසො ආවජ්ජනෙ¹ වචන්තාපිනෙ ව ජවනං කුසලං ගොති අයොතිසො අකුසලතති වෙදිතබ්බං. ඉධාරමමණෙ පන කඛිතො උද්ධතස්ස ව තදුරමමණං නිං ගොති? ති, ඉධාරමමණස්මිං කඛිතු වා මා වා උද්ධතො වා ගොතු මා වා කුසලවිපාකාගෙතුකසොමනස්සචිත්තමෙව හදුරමමණං ගොති, ඉධි මජ්ඣිමනිකායාමමණෙ කුසලවිපාකාගෙතුකඋපෙක්ඛාසගගතනති, අයං පනෙත්ථ සඤ්ඤිපතො අත්ථිදිපතො මහාධම්මරකඛිතතේරවාදෙ කාම.

සොමනස්සගගතස්මිං හි ජවනෙ ජවිතෙ පඤ්ඤි තදුරමමණාති ගවෙසිතබ්බාති, උපෙක්ඛාසගගතස්මිං [ජවනෙ] ජවිතෙ ඡ ගවෙසි තබ්බාති ති, අථ යද සොමනස්සගගතපටිසක්ඛිකස්ස පවතෙන කාතං තිබ්බතෙතත්ථා පමාදෙන පරිනිනජ්ඣානස්ස පණිතධම්මො මෙ තථොති පච්චිවෙකකතො චිප්පටිසාරවසෙන දෙමනස්සං උප්පජ්ජති, තදු කිං උප්පජ්ජති?, සොමනස්සානතතරං හි දෙමනස්සං දෙමනස්සා නතතරෙද්ව සොමනස්සං, පථානෙ පටිසිද්ධං, මහග්ගතධම්මං ආරබ්භ ජවනෙ ජවිතෙ තදුරමමණමපි තත්ථෙව පටිසිද්ධනති?, කුසලවිපාකා වා අකුසලවිපාකා වා උපෙක්ඛාසගගතාගෙතුකමතොවිඤ්ඤාණධාතු උප්පජ්ජති, කිමස්ස ආවජ්ජනනති?, [භවබ්බාචජ්ජනනති.] භවබ්බා චජ්ජනානං විය තත්ථස්සා ආවජ්ජනකිවචනති, එතාති තාව අතතතො තිත්තතතා ව විණ්ණතතා ව සමුද්ධර්තතා ව උප්පජ්ජනතු, අයං කථං උප්පජ්ජති? ති, යථා නිරුධස්ස අනතතරපච්චයං තෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනං, නිරුධා වුධ්වග්ගතස්ස සමාපතතිචිත්තං, අරියමග්ග චිත්තං, මග්ගානතතරති එලචිත්තාති, එවං අසනෙන පි [ආවජ්ජනෙ] තිත්තවිණ්ණසමුද්ධර්තාවෙත⁵ උප්පජ්ජති, විනා හි ආවජ්ජනෙන චිත්තං උප්පජ්ජති, ආරමමණෙන පන විනා නුප්පජ්ජති ති, අථ කිමස්සාරමමණනති?, රූපාදීසු පරිත්තධම්මෙසු අඤ්ඤාතරං, එතෙසු හි යදෙව තස්මිං සමයෙ ආපාර්ගතං ගොති, තං ආරබ්භ එතං චිත්තං උප්පජ්ජති ති වෙදිතබ්බං, ඉදති සබ්බසමපි එතෙසං චිත්තානං පාකට්ඨාවත්ථං අයං පකිණ්ණකතයො වුත්තො:-

1-5 ආවට්ඨිතෙ

2-1, 2, 3, 4 අයොතිසො

4-1 සමුද්ධරිත

1-1, 3, 5 ආවට්ඨිතෙ

3-1, 2, 3, 4 යොතිසො

3 සමුද්ධව

1-3, 5 ආවට්ඨිතෙ

[] 1, 2, 3, 4 තත්ථ

2, 4 සමුද්ධර

5-1, 2, 3 සමුද්ධවග්ගාවෙ

4 සමුද්ධරග්ගාවෙ

සුත්තං දෙවාරිකො¹ ච ශාමිලො

අචේයා කොලියකෙන² ච,

ජට්ඨකො පිඨසප්පි ච

විසයභාගො ච උපතිස්සගමත්ථසො ති.

තත්ථ සුත්තනනි:- එකො පඤ්චකකට්ඨකො පඤ්චසු දිසාසු සුත්තං පසාරෙඤා ජාලං කඤ්ඤා මඤ්ඤා නිපජ්ජති, පඨමදිසාය පසාරිතසුත්තෙතො පාණ්ණෙන වා පටඞ්ඤන වා මහඤ්ඤාය වා පහලෙ නිපන්නව්ඨානතො චලිතා නිකම්භිකා සුත්තානුසාරෙන ගතඤා තස්ස යුගං පිච්ඡිකා සුත්ත ආගන්ඤා තත්ථෙව නිපජ්ජති, දුතියදිසාදිසු පහවකාලෙසු පි එවමෙව තරෙති. තත්ථ පඤ්චසු දිසාසු පසාරිතසුත්තං විය පඤ්ච පසාදා, මඤ්ඤා නිපන්නමකකට්ඨකො විය විත්තං, පාණ්ණාදීහි සුත්තසංවිධානාලො විය ආරම්භණෙන පසාදස්ස සංවිධානාලො, මඤ්ඤා නිපන්නමකකට්ඨකස්ස චලනං විය පසාදසංවිධානං ආරම්භණං ගහෙඤා කිරියමනොධාතුයා ගවඞ්ගස්ස ආවට්ඨිතකාලො, සුත්තානුසාරෙන ගමනකාලො විය මිටි විත්තපථවතති, සිසෙ විජ්ඣිතො යුගපිච්ඡං විය ජවනස්ස ආරම්භණ ජවිතකාලො, සුත්ත ආගන්ඤා මඤ්ඤා නිපජ්ජනකාලො විය විත්තස්ස ගදයවඤ්ඤමෙව නිස්සාය පථවතනං. ඉදං ඔපමං කිං දීපෙති?, ආරම්භණෙන පසාදෙ සංවිධානෙ පසාදවඤ්ඤානිත්තතො ගදයරූපවඤ්ඤානිත්තං පඨමකරං උපපජ්ජති ති දීපෙති, එකෙකං ආරම්භණං [අභිසු] අභිසු ආරෙසු ආපාඨමාගවජ්ජති ති දීපෙති.

දෙවාරිකො ති:- එකො රුජා සයනගතො නිද්දායති, තස්ස පරිවාරකො පාදෙ පරිමජ්ජනො නිසිදි, බධිරදෙවාරිකො ආරෙ ධීතො, තයො පටිභාරා³ පටිපාටියා ධීතා, අචේයො පට්ඨනතවාසි මනුස්සො පණ්ණාකාරං ආදාය ආගන්ඤා ආරං ආකොටෙපි, බධිරදෙවාරිකො සංගං න සුණාති, පාදපරිමජ්ජනකො සංගං අදසි, තාය සංගංගදාය ආරං විවරිතො පසසි, පඨමපටිභාරො⁴ පණ්ණාකාරං ගහෙඤා දුතියස්ස අදසි, දුතියො තතියස්ස, තතියො රඤ්ඤා, රුජා පරිභුඤ්ජි. තත්ථ සො රුජා විය ජවනං දට්ඨබ්බං, පාදපරිමඤ්ජනකො විය ආවජ්ජනං, බධිරදෙවාරිකො විය වකුච්චිඤ්ඤාණං, තයො පටිභාරා⁵ විය සමපටිවජ්ජනාදීහි තිඤ්ඤි විපිච්ඡිතතාති, පට්ඨනතවාසිකො පණ්ණාකාරං ආදාය ආගන්ඤා ආරකොට්ඨකං විය ආරම්භණස්ස පසාද සංවිධානං, පාදපරිමජ්ජනකෙන සංගංගදාය දිත්තකාලො විය කිරියමනො ධාතුයා ගවඞ්ගස්ස ආවට්ඨිතකාලො, තෙන දිත්තසංගංගදාය බධිරදෙවාරිකස්ස ආරවිවරණකාලො විය වකුච්චිඤ්ඤාණස්ස ආරම්භණ දස්සනකිවච්ඡාධානකාලො, පඨමපටිභාරෙන පණ්ණාකාරස්ස ගතිතකාලො විය විපාකමනොධාතුයා ආරම්භණස්ස සමපටිවජ්ජනකාලො, පඨමෙන දුතියස්ස දිත්තකාලො විය විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා

1-1, 2, 3, 4 දෙවාරිකො

2-5 කොලියකෙන

[] 1, 2, 3 4 තත්ථ

5-5 පටිභාරා

ආරමමණස්ස සන්තරිතකාලො, දුතියෙන තතියස්ස දිත්තකාලො විය කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා [ආරමමණස්ස වචන්දාපිතකාලො, තතියෙන රඤ්ඤාදිත්තකාලො විය වොත්ථපනෙන ජවනය්‍ය නියාදිතකාලො, රඤ්ඤාදි පරිභොගකාලො විය ජවනය්‍ය ආරමමණරසානුභවනකාලො. ඉදං ඔපමං කිං දීපෙති? ආරමමණස්ස පසාදස්ථවනමෙව (කිච්චං,) කිරියමනොධාතුයා] භවඛ්‍යාවට්ඨනමනනමෙව, වක්ඛු විඤ්ඤාණාදිනං දස්සනසමපිච්ඡාසන්තරණවචන්දාපනමනනානෙව කිච්චාති, එකනෙතන පන ජවනමෙව ආරමමණරසං අනුභොති ති ඉදං දීපෙති.

ගාමිලො ති:- සමඛුලා ගාමදුරකා අනතරවිවිධං පංසුකිලං කිලිනති, තන්තෙකස්ස හන්තෙ කභාපණො පටිගඤ්ඤි, සො මය්‍යං හන්තෙ පටිගතං කිං නුඛො එතනති? ආහ, අපේකො පණ්ඩරං එතනති ආහ, අපරෙ සහ පංසුකා ගාලුහං ගණති, අඤ්ඤාදි පුට්ඨං වතුරස්සං එතනති ආහ, අපරෙ කභාපණො එසො ති ආහ, අපි නං ආහරිතො මාතුයා අදුසි¹, සා කාමෙව උපනෙසි. තත්ථ සමඛුලානං දුරකානං අනතරවිවිධං කිලිත්තානං කිසිත්තකාලො විය භවඛ්‍යං විහතපථවතති දට්ඨබ්බො, කභාපණස්ස හන්තෙ පටිගතකාලො විය ආරමමණෙන පසාදස්ස සට්ඨිතකාලො, කිං නුඛො එතනති? චුත්තකාලො විය නං ආරමමණං ගහෙතො කිරියමනොධාතුයා භවඛ්‍යස්ස ආවට්ඨිතකාලො, පණ්ඩරං එතනති චුත්තකාලො විය වක්ඛු විඤ්ඤාණෙන දස්සනතිච්චස්ස සාධිතකාලො, සහ පංසුකා ගාලුහං ගතිතකාලො විය විපාකමනොධාතුයා ආරමමණස්ස සමපිච්ඡිතකාලො, පුට්ඨං වතුරස්සං එතනති චුත්තකාලො විය විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ආරමමණස්ස සන්තරිතකාලො, එකො² කභාපණො ති චුත්තකාලො විය කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා ආරමමණස්ස වචන්දාපිතකාලො, මාතරු නමෙව උපතීතභාවො³ විය ජවනය්‍ය ආරමමණරසානුභවනං වෙදිතබ්බං. ඉදං ඔපමං කිං දීපෙති? කිරියමනොධාතු අදිස්වා ව භවඛ්‍යං ආවට්ඨති, විපාකමනොධාතු අදිස්වා ව සමපිච්ඡති, විපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු අදිස්වා ව සන්තරිතති, කිරියමනොවිඤ්ඤාණධාතු අදිස්වා ව වචන්දාපෙති, ජවනං අදිස්වා ව ආරමමණරසං අනුභොති, එකනෙතන පන වක්ඛු විඤ්ඤාණමෙව දස්සනතිච්චං සාධෙති ති දීපෙති.

අලොකො කොලියකෙන වාති ඉදං හෙට්ඨා චුත්තං අලොකොපමඤ්ච උච්ඡුසාලාසාමිකොපමඤ්ච සන්ධාය චුත්තං.

ඡව්වකො පිඨසප්පි වාති:- උහො පි කිරෙතෙ නගරථොරෙ සාලායං තිසිදිංසු, තත්ථ පිඨසප්පි ආහ, හො! අකික! කස්මා ත්වං ඉධ සුස්සමානො විවරසි,⁴ අසුකො පදෙසො සුභිකෙධා බවහනතපානො, කිං තත්ථ ගතත්ථා සුඛෙන ජීවිතුං න වට්ඨති? ති, මය්‍යං තාව තයා

[] 2, 3 කති	1-1, 2, 3, 4 අදංසු	3-5 එහෙ	5-1, 3 ඔපති
() 1, 4 කති	2-1, 2, 3, 4 විසි	4-5 කාලො	

ආවිකෂිතය, තුණා පන තත් ගනවා සුබෙන් ජීවිතය කී තවම නිවිති, මග්ගය ගනතුං පාද තත්තිති, මග්ගපි පසයුතුං වසනුති තත්තිති, යදි එම තව පාද ගෙනතු මම වසනුති ති උගොපි සාමුති සමපටිච්ඡිතා ජවෙකො පිසසපිටි බිකුං ආරුපෙසි, සො තග්ග බෙකෙ තිසිදිතා වාමගනේතග්ග සිසං පරිකෂිටිතා දක්ඛිණගනේත ඉමග්ගි ආනෙ නුලං ආවරිතා¹ සීතං, ඉමග්ගි පාසාණො, වාමං මුඤ්චි [දක්ඛිණං ගණන] දක්ඛිණං මුඤ්චි වාමං ගණනා ති මග්ගය නිශාමේතා ආවිකෂිත, එම ජවෙකිය පාද පිසසපිටිය වසනුති ති උගොපි සමප ෂයාගෙන ඉවර්තවිතාං ගනවා සුබෙන් ජීවිතය. තත් ජවෙකො විස රුපකායො, පිසසපිටි විස අරුපකායො, පිසසපිටිතා විතා ජවෙ කිය දිසං ගනතුං ගමනාභිසංඛාරග්ග අතිබ්බතතිතා² කාලො විස රුපග්ග අරුපෙන විතා ආදනගහණවොපනං පාපෙතො අසමන්තා³, ජවෙකො විතා පිසසපිටිය දිසං ගනතුං ගමනාභිසංඛාරග්ග අප වහනං විස පඤ්චවොකාරෙ රුපං විතා අරුපග්ග අපවහති,⁴ දවිත්තවපි සමපගෙන ඉවර්තවිතාං ගනවා සුබෙන් ජීවිතකාලො විස රුපාරුපධිමානං අඤ්ඤාමඤ්ඤාගෙන සබ්බකිට්ඨසු පවතති සමගවො ති, අගං පඤ්ඤා පඤ්චවොකාර [භව] වසෙන කපිතො.

විසග්ගො වාති වසනු රුපවිසග්ග ගණනාති, සොතාදිති සද්දදි විසග්ග; උපතිස්සගමන්තො ති උපතිස්සග්ගො ව අත්තො ව; තත් අසමතිත්තතා වසනුස්ස ආපාඨගතතා රුපානං ආලොකසනාතිත්ති තං මනසිකාරගෙතුකං වතුති පට්ටගෙති උපපජ්ජති වසනුච්ඤ්ඤාණං සද්ධං සමපසුත්තධමෙමි, තත් මතසාපි වසනු සමතිත්තං ගොති, ජවෙනා තිරුද්ධවපි පිටොත්ත වා සෙමෙන වා රුධිරෙන වා පළි බුද්ධවපි වසනුච්ඤ්ඤාණස්ස පට්ටගො ගවිතුං අකෙකානං සමතිත්තං නාම ගොති, සකෙකානං අසමතිත්තං නාම, සොතාදිසු පි එසෙව නගො. වසනුග්ගි පන අසමතිත්තෙ පි බිතිධා රුපාරමමණෙ ආපාඨං අනාගච්ඡෙන වසනුච්ඤ්ඤාණං නුපපජ්ජති, තග්ගි පන ආපාඨං ආග තෙ පි⁵ ආලොකසනාත්තියගෙ අසති නුපපජ්ජති, තග්ගි සනෙත පි⁶ කිරිමනොධායුග්ග ගවෙහිත අනාවට්ටිතෙ නුපපජ්ජති, ආවට්ටිතෙ ගෙව උපපජ්ජති, එම උපපජ්ජමානං සමපසුත්තධමෙමි සද්ධං ගෙව උපපජ්ජති, ඉති ඉමෙ වතනාගෙ පට්ටගෙ ලභිතා උපපජ්ජති වසනු ච්ඤ්ඤාණං, අසමතිත්තතා සොතග්ග ආපාඨගතතා සද්ධං ආකාස සනාතිත්තිතං මනසිකාරගෙතුකං වතුති පට්ටගෙති උපපජ්ජති සොත ච්ඤ්ඤාණං සද්ධං සමපසුත්තධමෙමි; තත් ආකාසසනාතිත්තිතනාති

1-5 අගවර්ත	3-1, 2, 3 4 අගමන්තාග	[] 1, 2, 3, 4 නෙමි
[] 5 නෙමි	4-1 අපපවග්ගය	5-5 අගවර්තෙතා
2-1 අතිවර්ත	2, 4 අපපවග්ගතං	6-1, 2, 4 ලදෙධි
2 අතිවර්ත	3 අපපවග්ගත	3 ලදෙධි
3 අතිවර්ත		
4 නිබ්බතති		

ආකාශසන්නිස්සයං ලද්ධා ච උපපජ්ජති, න චිතා භෙත, න හි පිතිත කණ්ණවත්ඥයා සොතවිඤ්ඤාණං පවත්තති, ඡසසං පුරිමතයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

යථා චෙත්ථ එවං ඉතො පරෙසු පි. විසෙසමහතා පන වක්කාම. අසමතින්නතතා කාණ්ණ ආපාඨගතතතා ගඤ්ඤාණං වායොසන්නිස්සිතං මනසිකාරගෙතුකාං චතුරි පච්චයෙති උපපජ්ජති කාණ්ණවිඤ්ඤාණං සද්ධිං සමපයුත්තධම්මෙති, තත්ථ වායොසන්නිස්සිතනති කාණ්ණිලං වායුවති පරිසන්නෙ යෙව උපපජ්ජති නසමිං අසති නුපපජ්ජති ති අත්තො.

අසමතින්නතතා ජ්වහාය ආපාඨගතතතා ජසානං ආපොසන්නිස්සිතං මනසිකාරගෙතුකාං චතුරි පච්චයෙති උපපජ්ජති ජ්වහාවිඤ්ඤාණං සද්ධිං සමපයුත්තධම්මෙති, තත්ථ ආපොසන්නිස්සිතනති ජ්වහාතෙම නං ආපං ලද්ධා ච උපපජ්ජති, න චිතා භෙත, සුක්කජ්වහානං හි සුඛාද තිසෙ¹ ජ්වහාය ධම්මෙති පි ජ්වහාවිඤ්ඤාණං නුපපජ්ජතෙව.

අසමතින්නතතා කාණ්ණ ආපාඨගතතතා ජොට්ඨබ්බානං පසවි සන්නිස්සිතං මනසිකාරගෙතුකාං චතුරි පච්චයෙති උපපජ්ජති කාණ්ණ විඤ්ඤාණං සද්ධිං සමපයුත්තධම්මෙති, තත්ථ පසවිසන්නිස්සිතනති කාණ්ණපසාදපච්චයං පසවිසන්නිස්සයං ලද්ධා ච උපපජ්ජති, න තෙන චිතා, කාණ්ණාරසමිං හි බුද්ධා මහාභූතාරමමණං අඤ්ඤාත්තං කාණ්ණ පසාදං සමෙවතා පසාදපජ්ජයෙසු මහාභූතෙසු පටිභාසෙසු.

අසමතින්නතතා මනසා ආපාඨගතතතා ධම්මානං චක්ඛුසන්නිස්සිතං මනසිකාරගෙතුකාං චතුරි පච්චයෙති උපපජ්ජති මනොවිඤ්ඤාණං සද්ධිං සමපයුත්තධම්මෙති, තත්ථ මනො ති භවමනවිතතං; තං නිරුද්ධමපි ආවජ්ජනවිතතාසං පච්චයො භවිතුං අසමත්ථං මනුරුගත² මෙව පවත්තමානමපි සුමතින්නං නාම යොති. ආවජ්ජනසං පන පච්චයො භවිතුං සමත්ථං අසමතින්නං නාම. ආපාඨගතතතා ධම්මා නතති ධම්මාරමමනෙ ආපාඨගතෙ; චක්ඛුසන්නිස්සිතනති ගද්ගචක්ඛු සන්නිස්සයං³ ලද්ධා ච උපපජ්ජති, න තෙන චිතා, අයමපි පඤ්ඤා පඤ්ඤා චොකාරතවං සකාය භුක්තො මනසිකාරගෙතුකනති කිරියමනො විඤ්ඤාණධාතුයා භවමො ආවට්ටතෙ යෙව උපපජ්ජති ති අත්තො. අයං තාව උපතිස්සයමත්ථසංයාති එත්ථ උපතිස්සයමණ්ණනා. අත්තො පන වක්ඛු දස්සනත්ථං ජොතං සවණත්ථං කාණ්ණං සායනත්ථං ජ්වහා සායනත්ථං කායො ඵුසනත්ථං මනො විජානනත්තො, තත්ථ දස්සනං අත්තො අස්සා ති තං හි තොන නිපජාදෙනබ්බනති=දස්සනත්ථං; සෙසෙසු පි එසෙව තයො ති. එතතාවතා තිපිටකවූලනාගත්තෙරවාදෙ සොලසක මනො තිට්ඨතො සද්ධිං ද්විදසකමයෙන වෙව අගෙතුකධම්මෙනා ව.

1-1, 2, 3, 4 සුඛාදතිසෙ	2-1. මඤ්ඤාත්තං
3-5 සන්නිස්සිතං	2. මඤ්ඤාත්තං
	3. මඤ්ඤාත්තං
	5. මඤ්ඤාත්තං

ඉදහි මොරවාපිවෘසිමසාදනතෙරවාදෙ ආදසකමගනකපා
 හොති, හත් සාහෙනපසුභ උසුදකිනනන හෙතුකිනතනාති පාකතිසා
 නෙව, අයං පඨා පෙරෙ අසඬාරිකසසඬාරිකෙසු දෙසං දිසා අසඬා
 රිකං අසඬාරිකමෙව විපාකං දෙති නො සසඬාරිකං, සසඬාරි
 කමපි සසඬාරිකමෙව නො අසඬාරිකනති ආන. ජවනෙන වෙස
 විතතිශාමං න සාපෙති. ආරමමනෙන පන වෙදනාතිශාමං නපෙති.
 නෙනසු විපාකුඤ්ඤාතෙර ආදසකමගනො නාම ජාමනා. දසකමගනො පි
 අහෙතුකපිකමපි එතෙව පවිට්ඨං.

නත්තං නගො:- සොමනස්සසගනතිහෙතුක අසඬාරික
 විතෙනන හි කමෙම ආයුතිනෙ නාදිසෙනෙව විපාකවිතෙනන ගතින
 පටිසඤ්ඤාසු වුද්ධිපට්ඨාසු වකුඤ්ඤාතෙර ඉට්ඨාරමමනෙ ආපාඨගෙ
 හෙට්ඨා වුත්තනගෙනෙව නගො මොසථාරං ගොනති. හත් භුසලතො
 වගාර සොමනස්සසගනනති අකුසලතො වගාර කිරිගෙ
 පසුභති ඉමෙසං තෙරසනං විතතානං අසුඤ්ඤතෙරෙ ජවිතපරිසො
 සානෙ තදරමමනං පතිට්ඨමානං සොමනස්සසගනඅසඬාරික
 තිහෙතුකවිතමපි දුගෙතුකවිතමපි පතිට්ඨාති. එවමසු වකුඤ්ඤාතෙර
 වකුඤ්ඤාතොදිති තිණි තදරමමනාති දො ති පසුභ ගණනුපග
 විතනාති ගොනති. ආරමමනෙන පන වෙදනං පරිවෙනනනා කුස
 ලතො වතුනන අකුසලතො වතුනන කිරිගෙ වතුනනති ආද
 සනං උපෙක්ඛාසගනවිතතානං අසුඤ්ඤතෙරෙ ජවිතවිසානෙ
 උපෙක්ඛාසගනතිහෙතුකඅසඬාරිකවිපාකමපි දුගෙතුකඅසඬාරික
 විපාකමපි තදරමමනං හුඨා උපපජති. එවමසු වකුඤ්ඤාතෙර උපෙ
 ක්ඛාසගනකනතිරණං ඉමාති දො තදරමමනාති ති තිණි ගණනුපග
 විතනාති ගොනති. තාති පුරිමෙහි පසුභති සද්ධං අට්ඨං, සොතථාර
 දිසු පි අට්ඨං අට්ඨාති එතාය වෙනනාය කමෙම ආයුතිනෙ සමවතනා
 ශ්‍රීස විතනාති උපපජනති. අගතිතගනගෙන පන වකුඤ්ඤාතෙර අට්ඨ
 සොතවිසුඤ්ඤාතොදිති වගාර ති ආදස ගොනති. හත් මුලගවඬගනා
 ආගනතුකගවඬගනා අමොපම තිශාමකපා ව වුත්තනගෙනෙව වෙදි
 තබ්බා.

සොමනස්සසගනතිහෙතුකඅසඬාරිකකුසලවිතෙනන කමෙම ආයු
 තිනෙ පි උපෙක්ඛාසගනතිහෙතුකඅසඬාරිකසසඬාරිකෙහි කමෙම
 ආයුතිනෙ පි එසෙව නගො. හත්¹ ගතොයාපමා පි එත් පාකතිකාචව,
 එතතාවතා තිහෙතුකකමෙමන තිහෙතුකපටිසඤ්ඤා ගොති ති වාරෙ
 කපිතො, [තිහෙතුකමෙමන] දුගෙතුකපටිසඤ්ඤා ගොති ති වාරෙ පන
 පටිපජනෙනා හුඨා ගතො, ඉදහි දුගෙතුකකමෙමන දුගෙතුකපටිසඤ්ඤා
 කපා ගොති. සොමනස්සසගනදුගෙතුකඅසඬාරිකවිතෙනන හි කමෙම
 ආයුතිනෙ නාදිසෙනෙව විපාකවිතෙනන ගතිනපටිසඤ්ඤාසු වුද්ධිපට්ඨා
 සු වකුඤ්ඤාතෙර ඉට්ඨාරමමනෙ ආපාඨගෙ හෙට්ඨා වුත්තනගෙ
 නෙව ගතො මොසථාරං ගොනති. දුගෙතුකසු පන ජවිතකිරිගා නත්ති,

තමා කුසලතො වතාරි සොමනස්සසගහනාති අකුසලතො වතාරි
 ති ඉමෙසං අට්ඨන්තං අඤ්ඤාපරෙත ජපිතපරියොසානෙ දුග්ගතමෙව
 සොමනස්සසගහතඅසඤ්ඤාං තදුරමමණං යාති. එවමස්ස වතා
 විඤ්ඤාණාදිති තිණි ඉදංඤ්ඤා තදුරමමණනති වතාරි ගණනුපගච්ඡතාති
 හොනති.

ඉට්ඨමණ්ඩනාරමමණෙ පන කුසලතො උපෙක්ඛාසගහනානං
 වතුන්තං අකුසලතො වතුන්තනති අට්ඨන්තං අඤ්ඤාපරෙත ජපිතපරි
 යොසානෙ දුග්ගතමෙව උපෙක්ඛාසගහනං අසඤ්ඤාං තදුරමමණං
 හොති. එවමස්ස උපෙක්ඛාසගහනසන්තරණං ඉදංඤ්ඤා තදුරමමණනති
 ඥෙ ගණනුපගච්ඡතාති හොනති. නාති උපමෙති වතුති සද්ධිං ඡ සොත
 ආරුද්ධිපි ඡ ඡාති එකාය වෙතනාය නමෙම ආයුතිතෙ සමිතිංස
 විතතාති උපපජ්ජනති. අගතිනගහණෙන පන වතාඤ්ඤාපරෙ ඡ සොත
 විඤ්ඤාණාදිති වතාරි ති දස හොනති. අමෙඛාසමිතියාමභට්ඨා පාන
 තිසා එව, යනෙතාපමං ඉධ හ ලාභති ති වුත්තං සොමනස්සසගහත
 දුග්ගතකසසඤ්ඤාපරිකාකුසලවිතෙතන නමෙම ආයුතිතෙ උපෙක්ඛා
 සගහතදුග්ගතකසසඤ්ඤාපරිකාසසඤ්ඤාපරිකාති [නමෙම] ආයුතිතෙ පි
 එසෙව නයො. එතාවහා දුග්ගතකනමෙමන දුග්ගතකපටිසඤ්ඤා හොති
 ති වාගෙ නවිතො. අග්ගතකපටිසඤ්ඤා හොති ති වාගෙ පන එවං වෙදි
 තබ්බො. කුසලතො වතුති ඤ්ඤාපරිපසුතෙතන නමෙම ආයුතිතෙ
 කුසලවිපානාගෙතකමනොවිඤ්ඤාණධාතුයා උපෙක්ඛාසගහනාය පටි
 සඤ්ඤා ගතිනාය නමෙමදසිසා පටිසඤ්ඤා ති හ වතනබ්බං. ඉහො පට්ඨාය
 හෙට්ඨා වුත්තනගෙතෙව නමෙම ඉට්ඨං පි ඉට්ඨමණ්ඩනෙන පි
 විතතපසනති¹ වෙදිතබ්බො, ඉමස්ස හි පෙරස්ස වාදෙ පිණ්ඩප්පනමෙව
 ජවති, සෙසජවතං කුසලන්තාය [වා අකුසලන්තාය වා] නො තියාමෙ
 ති ති ආදිකථා සබ්බා හෙට්ඨා² වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බො ති එතතා
 වතා මොරවාපිවාසිමසාදනතතෙරවාදෙ ආදසකමග්ගො තිට්ඨතො
 සද්ධිං දසකමග්ගෙන වෙව අග්ගතකට්ඨකො ව.

ඉදුති මහාධම්මරක්ඛිතතෙරවාදෙ දසකමග්ගකථා හොති, නන්ත
 සානෙතපඤ්ඤාඋස්සදතිත්තනාති පානතිසානෙව, ගෙතුතිත්තනෙ පන
 අයං විසෙසො, තිග්ගතකමමං තිග්ගතකවිපානමපි දුග්ගතකවිපානමපි
 අග්ගතකවිපානමපි දෙති, දුග්ගතකමමං තිග්ගතකමෙව න දෙති,
 ඉතරං දෙති. තිග්ගතකමමෙන පටිසඤ්ඤා තිග්ගතකා ව හොති,
 දුග්ගතකාග්ගතකා න හොති, දුග්ගතකමමෙන දුග්ගතකාග්ගතකා
 හොති, තිග්ගතකා න හොති. අසඤ්ඤාපරිකාමමං විපානං අසඤ්ඤාපරිකා
 මෙව දෙති, නො සසඤ්ඤාපරිකා. සසඤ්ඤාපරිකාමපි³ සසඤ්ඤාපරිකාමෙව
 [විපානං] දෙති, නො අසඤ්ඤාපරිකා. ආරමමණෙන වෙදනා පරිවහෙන
 තබ්බො ජවතං පිණ්ඩප්පනමෙව ජවති, ආදිතො පට්ඨාය විතතාති

[] 5 නති [] 1. 2. 3. 4 නති 3-2. 3 සසඤ්ඤාපරිකාමෙව
 1-5 විතතපඤ්ඤා 2-1. 2. 3. 4 නති [] 5 නති

කපේතබ්බාති, තත්‍රායං භරා:- එතො පඨමකුසලවිතෙතන කම්මං ආයුහති, පඨමවිපාකවිතෙතනෙව පටිසන්ධිං ගණනාති, අයං කම්මසද්ධො පටිසන්ධි, තස්ස වුද්ධිප්පහතස්ස වක්ඛාදායෙ ඉට්ඨාරම්මණේ ආපාඨ ගතෙ වුත්තතයෙතෙව තයො මොසවාරු ගොනති, අට්ඨස්ස හෙට්ඨා වුත්තානං¹ තෙරසන්නං සොමතස්සසගගතජවතානං අඤ්ඤතරෙන ජචිතපරියොසානෙ පඨමවිපාකවිතමෙව තදුරම්මණං ගොති, තං මුලභවමිහං තදුරම්මණනති දො නාමාති ලහති. එවමස්ස වක්ඛු විඤ්ඤණාදීති තීණී ඉදංඤා තදුරම්මණනති වහ්නාරි ගණනුපග විත්තාති හොනති ඉට්ඨමිත්ඤ්ඤතාරම්මණේ හෙට්ඨා වුත්තානං යෙව දොදසනං උපෙක්ඛාසගහජවතානං අඤ්ඤතරෙන ජචිතපරියොසානෙ උපෙක්ඛාසගතං තියෙතුසං අසඤ්ඤාපිත්තං තදුරම්මණ නාය පට්ඨාති,² තං ආගනතුසගවමිහං තදුරම්මණනති දො නාමාති ලහති. එකමස්ස උපෙක්ඛාසගතසන්නරිණං ඉදංඤා තදුරම්මණනති දො ගණනුපගවිත්තාති, තාති පුරිමෙති වතුති සද්ධිං ඡ ගොනති. එවං එකාය වෙතනාය ඤාමෙව ආයුහිහෙ පඤ්ඤා දායෙසු සමතිංස විත්තාති උප්පජ්ජනති, අගතිතඤ්ඤතරෙන පන වක්ඛුදායෙ ඡ සො විඤ්ඤණාදීති වත්තාරිති දස ගොනති. අමොපමතිශාමකථා පාක තිකා යෙව. දුතියතතියවතුන්කුසලවිතෙතනි කමෙව ආයුහිතෙ පි එතතභාතෙව විපාකවිත්තාති ගොනති. වතුති උපෙක්ඛාසගත විතෙතනි ආයුහිතෙ පි එසෙව නයො. ඉධ පඨමං ඉට්ඨමිත්ඤ්ඤතාරම්මණං දසස්සතබ්බං, පඨමං ඉට්ඨාරම්මණෙන වෙදනා පරිවතෙත තබ්බං. අමොපමතිශාමකථා පාකතිකා එව, යනොපමං න ලබ්බති. කුසලතො පන වතුනං ඤ්ඤාපිප්පහතානං අඤ්ඤතරෙන කමෙව ආයුහිතෙ පි ඉතො පට්ඨාය සබ්බං විජාරෙත්වා අනෙතුකට්ඨනං කපේතබ්බං³, එහතාවතා මහාධම්මරක්ඛිතජේරවාදෙ දසකමයො නිට්ඨිතො ගොති සද්ධිං අනෙතුකට්ඨකෙතාති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණං ථෙරුනං තතරස්ස වාදෙ ගහෙතබ්බො? තී, න කස්සවි එකංසෙන⁴, සබ්බෙසං පන වාදෙසු යුත්තං ගහෙතබ්බං, පඨමවාදස්මිං හි සසඤ්ඤාරුහස්ඤ්ඤාරවිධානං පඨමයහෙදතො අධිපෙපනං, තෙතෙත්ථ අසඤ්ඤාරුහකුසලස්ස දුබ්බලපච්චයෙති උප්පන්නං සසඤ්ඤාරුකවිපාකං, සසඤ්ඤාරුහකුසලස්ස දුබ්බල⁵පච්චයෙති උප්පන්නං අසඤ්ඤාරුකවිපාකඤ්ඤා ගහෙත්වා ලබ්බමානාති පි තීරියජවතාති පහාය කුසල ජවතෙත තදුරම්මණං ආරම්මණෙන ව වෙදනං තියාමෙත්වා සෙධ පුපුරුත්තවසෙන සොලුසකමයො ඤාපිතො, යං පනෙත්ථ අකුසල ජවතාවසාහො අනෙතුකවිපාකමෙව තදුරම්මණං දසසිතං, හං ඉතරෙසු න දසසිතමෙව, තස්මා හං තත්ථ තෙසු වුත්තං සනෙතුකවිපාකඤ්ඤා එත්ථාපි සබ්බමිදං ලබ්බහෙව, තත්‍රායං තයො:- යදු තී කුසලජවතානං

1-5 වුත්තතයෙතෙව

3-5 ගහෙතබ්බං

5-1, 2, 3 බලව

2-5 වට්ඨාති

4-5 එකංසෙන

එතෙසු ක්‍රියාගතවන්නො වෙදිතබෙයි. ඡන්දදීමට පන අසුදුනරට
 ධුරං කළො අනුප්‍රාප්තිකයන්ට තීරණිකවනාහොට¹ එතැනි ති.

රාජ්‍යපාලනවිධානවිධාන නිවැරදි.

ලොකුතරවිපාකමි කුසලසද්ධතා කුසලානුගතිකමෙව කළා
 හානි. සමා පන තෙමෙකකුසලං වුනිපවිසනිවසෙන වටං
 ආවිනති වසෙති, තසමා තත් කුසලානුගතිකමෙව වුනං.
 ලොකුතරට පන තෙත ආවිතමි අපවිනති² සමෙව වුනිපවිසනි
 වසෙන [න] ආවිනති. තෙතෙත් කතතා උපවිනතාති අවසා
 කුසලානුගතිකමෙව වුනං, සුදුසුගතික ආදිසු මග්ගො තාව
 ආගමනො සගුණො ආරමභණොති තීනි කාරණෙති නාමං
 ලහති ති ඉදං හෙට්ඨා කුසලාධිකාරෙ විජාරිතං. තත් සුත්තනතික
 පරිකාශෙන සගුණො පි ආරමභණො පි නාමං ලහති. පරිකාශ
 දෙසනා හෙස. අතිධර්මතා පන නිප්පරිකාශදෙසනා. තසමා ඉධ
 සගුණො වා ආරමභණො වා නාමං න ලහති. ආගමනො ව
 ලහති ආගමනමෙව හි ධුරං, තං දුට්ඨං හොති විපක්ඛානාගමනං මග්ගො
 ගමනනති. තත් මග්ගො ආගතධර්මො විපක්ඛානාගමනං ධුරං ඵලස්ස
 ආගතධර්මො මග්ගොගමනං ධුරනති ඉදමපි හෙට්ඨා වුනතමෙව. තෙසු
 ඉදං ඵලස්ස ආගතධර්මානා, තසමා ඉධ මග්ගොගමනං ධුරනති වෙදිතබෙයි.

සො පනෙස මග්ගො ආගමනො සුදුසුගතික නාමං ලහිතා
 සගුණො ව ආරමභණො ව අතිමිතො අපඤ්චිතො ති පි වුට්ඨති,
 තසමා සං ආගමනිකධර්මො තත් අතතො ඵලස්ස තිණි නාමානි
 දෙති. කථං?, අයං හි සුද්ධාගමනවසෙනෙව ලභනාමො සුදුසු
 මග්ගො, සං ආගමනිකධර්මො තත් අතතො ඵලස්ස නාමං දද
 මානො සුදුසුගතික නාමං අකාසි. සුදුසුගතිකමග්ගො සං
 ආගමනිකධර්මො තත් අතතො ඵලස්ස නාමං දදමානො අති
 මිතතනති නාමං අකාසි. සුදුසුගතිකමග්ගො සං ආගම
 නිකධර්මො තත් අතතො ඵලස්ස නාමං දදමානො අපඤ්චිතනති
 නාමං අකාසි, ඉමානි පන තිණි නාමානි මග්ගානතතරෙ ඵලවිතතසමි
 යෙව ඉමිතා නගෙන ලබනති³, නො අපරිකාශෙ වලඤ්ඤකඵල
 සමාපත්තිකා, අපරිකාශෙ පන අතිධර්මාදිනි තිනි විපක්ඛානාහි විපක්ඛි
 තුං සකෙතාති. අපස්ස [වුට්ඨිත] වුට්ඨිතවිපක්ඛානාවසෙන අතිමිතත
 අපඤ්චිතසුදුසුගතිකධර්මානා තිණි ඵලානි උපප්පිනති. තෙසං
 තානෙව සංඛාරධර්මණාති⁴, අතිධර්මානුපක්ඛානාදිනි සුදුසුගතික මොහු
 සුදුසුගතික නාම හොනති. යො වායං සුදුසුගතිකමග්ගො වුතො. අප
 ඤ්චිතමග්ගො පි එසෙව නගො.

1-1, 2, 3. තීරණිකවනාහොට

[] 5 තත්

2-2, 4 අපවිතමි

4-1, 4 සංඛාරධර්මණාති

[] 4 තත්

2, 3 සංඛාරධර්මණාති

3-1, 2, 3, 4 ලහති

අගමළු හි සුද්ධාගමනවසෙන ලඳුබානාමෝ අපරණිතිතමයො සයං ආගමනීයධර්මානෙ ධර්මා අත්තනො ඵලස්ස නාමං දදමානො අපරණිතිතනාති නාමං අකාසි. අපරණිතිතඅතිමිත්තතමයො සයං ආගමනීයධර්මානෙ ධර්මා අත්තනො ඵලස්ස නාමං දදමානො අති මිත්තනාති නාමං අකාසි. අපරණිතිතසුද්දන්තමයො සයං ආගම නීයධර්මානෙ ධර්මා අත්තනො ඵලස්ස නාමං දදමානො සුද්දන්තනාති නාමං අකාසි. ඉමානි පි ජිනී නාමානි මයානන්තරෙ ඵලවිත්තයමිං යෙව ඉමිනා නයෙන ලබ්භනති¹, න අපරිභාගෙ වලංකරිතකඵලසමා පත්තිසාති. එවං ඉමසමිං යෙව විපාකනිද්දෙසෙ කුසලවිභවනති තිගුණාති විපාකවිත්තාති වෙදිතබ්බාති.

යථා පන තෙභුමකකුසලාති අත්තනො විපාකං අධිපතිං ලභා පෙභුං න සකෙකානති, න එවං ලොකුත්තර [කුසලා] ති, කසමා?, තෙභුමකකුසලානං හි අඤ්ඤා ආපුත්තභාලො අඤ්ඤා විපලිච්ඡා භාලො, තෙනෙතාති අත්තනො විපාකං අධිපතිං ලභාපෙභුං න සකෙකානති. ලොකුත්තරති පන තාය සද්ධාය තසමිං මිරියෙ තාය සතිසා තසමිං සමාධිමති තාය පඤ්ඤාය අපුපසන්තාය අපරණිකං අවි ටුඳුං මයානන්තරමෙව විපාකං පටිලභනති. තෙන අත්තනො විපාකං අධිපතිං ලභාපෙභුං සකෙකානති. යථා හි පරිත්තකසස අග්ගිනො ගතධර්මානෙ අග්ගිසමිං නිබ්බුතමත්තෙ යෙව උණ්ණාභාරෙ නිබ්බාසිත්වා කිංචි න ගොති, මහනාං පන ආදිත්තං අග්ගිකවකිං නිබ්බාපෙත්වා ගොමයපරිභණ්ඩ භාගෙ පි උණ්ණාභාරෙ අපුපසන්තා ව ගොති. එවමෙව තෙභුමකකුසලෙ අංද්‍රියා භාවිතබ්බො² අඤ්ඤා විපාකබ්බො³ පටිත්තඅග්ගිධර්මානෙ උණ්ණාභාවතිබ්බුතභාලො මිග්ගොති, තසමා තා අත්තනො විපාකං අධිපතිං ලභාපෙභුං න සකෙකාති, ලොකුත්තරෙ⁴ පන තාය සද්ධාය=පෙ=තාය පඤ්ඤාය අපුප සන්තාය මයානන්තරමෙව ඵලං උපපජ්ජති, තසමා තං අත්තනො විපාකං අධිපතිං ලභාපෙති ති වෙදිතබ්බං. තෙනානු පොරුණ, “විපාකෙ අධිපති තස්ස සපෙත්වා ලොකුත්තර”නති.

වතුත්මයනඵලතිද්දෙසෙ අඤ්ඤානාවිසුසන්ති අඤ්ඤාතාවිනො වතුසු සවෙවසු නිවසිතඤ්ඤාතිවසස ඉන්ද්‍රියං; අඤ්ඤාතාවිනං වා වතුසු සවෙවසු නිවසිතතිවමානං වත්තාරි සවමාති ඤාත්වා පටිවිජ්ඣිත්වා සීතා නං ධම්මානං අබ්භන්තරෙ ඉන්ද්‍රියසාධනෙන ඉන්ද්‍රියං; නිද්දෙසවාරෙ පියස අඤ්ඤානාවිනානති ආජාතිත්වා සීතානං; ධම්මානානති සමප යුත්තකධම්මානං අබ්භන්තරෙ; අඤ්ඤාති ආජානනා; පඤ්ඤා පජාන නා ති ආදීති චුත්තත්තානෙව. මග්ගධිනං මග්ගපරිසාපෙනනති ඵල මග්ගස අබ්භං ඵලමග්ගෙ ව පරියාපග්ගනති අත්තො; අවිචෙත් ඉදං පතිණ්ණකං එකං ඉන්ද්‍රියං එකං ධානං ගල්ථිති, එකං ඡ ධානාති

1-4 ලභනති	2-2. 4 සමමකමෙණ	4-4 ලොකුත්තරෙ
[] 1. 2. 3. 4 තසමි	3-2. 4 විපාකබ්බො	

ගව්ස්ති, එකං එකං ධානං ගව්ස්ති, එකං හි අතඤ්ඤාතඤ්ඤාසාමිති ඤ්ඤි
 යං, එකං ධානං ගව්ස්ති සොනාපතතිමයං, එකං අඤ්ඤා ඤ්ඤි යං, ගෙට්ඨා
 නිණ්ඨි ඵලාති උපරි නයො මයොති¹ ථ ධානාති ගව්ස්ති, එකං
 අඤ්ඤාතඤ්ඤි යං එකං ධානං ගව්ස්ති අරුතතඵලං, සබ්බස්ස පි මයො
 ඵලෙස්ස අත්තො අට්ඨ අට්ඨ ඉන්ද්‍රියාති ති චතුස්සට්ඨි ලොකුතතර්ඤ්ඤියාති
 ඛට්ඨිතාති. පාළිතො පන නව් නව් ඛට්ඨා ආසංගති ගොතති. ඡයො
 මයොභගනති දුක්ඛං, ඵලෙ පි මයොභගං, මයො ආරුහිමොති ති
 දුක්ඛං, ඵලෙ පි බොඤ්ඤිමොති, ඡයොකවණේ ආරුහි මිරති ති දුක්ඛං,
 ඵලකවණේ පි ආරුහි මිරති ති. තත්ත මයො මයොභාවෙනෙව මයො,
 ඵලං පන මයො උපාදය මයො² නාම, ඵලමයොභගං³ ඵලපරිභා
 පනනති චතුස්සට්ඨි වට්ඨති, මයො⁴ බුද්ධිතඤ්ඤා අබොති සමො
 ඤ්ඤිමොති, ඵලෙ බුද්ධියං අබොති සමොඤ්ඤිමොති, මයො ආරමණ
 වරමණවසෙනෙව ආරුහි මිරති, ඵලෙ පන ආරුහි මිරති වසෙනාති.

ලොකුතතර්ඤ්ඤියා නිබ්බිතා.

ඉතො පරුති අකුසලවිපාකාති පඤ්ච වකුසොතසංඝර්ථභාසාය
 විඤ්ඤාණාති එකං මනොධාතූ එකං මනොවිඤ්ඤාණධාතූ ති ඉමාති
 සත්ත විභතාති පාළිතො ව අත්තො ව ගෙට්ඨා පුත්තනති නාදිපසගෙව
 කුසලවිපාකවිත්තෙති සද්ධිසාති. කෙවලං හි තාති කුසලනම්මපච්ච
 යාති, [ඉදාති අකුසලනම්මපච්චයාති,] තාති ච ඉට්ඨඉට්ඨමඤ්ඤිතෙත්තස්ස
 ආරමණෙස්ස විභතනති, ඉදාති අභාසාතිට්ඨමඤ්ඤිතෙත්තස්ස. තත්ත ව
 සුබසගතො භාසවිඤ්ඤාණං. ඉට්ඨ දුක්ඛසභගතං. තත්ත ව උපෙක්ඛා
 යගතො මනොවිඤ්ඤාණධාතූ ඡත්‍රස්සස්ස ජම්මකාද්දං පටිසංඝං ආදිං
 ඛට්ඨා පඤ්චස්ස ධාතෙස්ස විපච්චති. ඉං පන එකාදසවිධෙනාපි අකුසල
 විපොකන නමෙව ආසුතිතො නම්මනම්මතිමභතනතිතිමිත්තෙත්තස්ස අඤ්ඤ
 තරං ආරමණං ඛට්ඨා චතුස්ස අපායස්ස පටිසංඝි හුත්වා විපච්චති,
 දුතිගමාර්ථො පට්ඨාය ගාවනාස්සං ගව්ඨං හුත්වා අතිට්ඨමඤ්ඤිතො
 රමණාය පඤ්චවිඤ්ඤාණවිපිසා සන්තිරණං හුත්වා බලවාරමණේ ඡස්ස
 ආරෙස්ස තදරමණං හුත්වා මරණසාලෙ චුති හුත්වා ති එවං පඤ්චස්ස
 එව ධාතෙස්ස විපච්චති ති.

අකුසලවිපාකසථා නිබ්බිතා.

ඉදති කිරිසාංඝායං භාජනා දසෙස්ස ජන භගමෙ බම්බා
 අබ්බාසානසමමුක්තථා? ති අදි ආරද්ධං, තත්ත කිරිසා ති භාරණමහං; සබ්බස්ස
 සෙව හි කිරිසව්වෙනස්ස යං පන ජවනභාවා අපසංගං, තං වාතස්සට්ඨං
 විස යං ජවනභාවපසංගං තං ජනනමුලභාරකව්වස්සට්ඨං විස අඵලං⁵

1-5 මයොති

3-5 ඵලමහං

[] 4 තත්ත

2-4 මයොභගං

4-1, 2, 3, මයො

5-5 අඵලං

හොති, තංතංකිව්වසාධනවසෙන පවත්තත්තා පන ඤාණමත්තමෙව
 හොති, තස්සා කිසියා ති උත්තං. නෙවකුසලා [නාකුසලා] ති ආදීප්ප
 කුසලමුලසංඛාතස්ස කුසලගෙවුනො අභාවා නෙවකුසලා; අකුසල
 මුලසංඛාතස්ස අකුසලගෙවුනො අභාවා නෙවකුසලා; යොතිසො
 මනසිකාරඅයොතිසො මනසිකාරසංඛාතානම් කුසලාකුසලපව්වසානං
 අභාවා නෙවකුසලා නාකුසලා; කුසලාකුසලසංඛාතස්ස¹ ජනන²
 ගෙවුනො අභාවා නෙවකමමිපිපාකා.

ඉධාපි විතෙතකාශභාතිද්දෙසෙ පවත්තට්ඨිතිමත්තමෙව ලබ්භති.
 ථෙව පඤ්චවිඤ්ඤාණාති, තියෙසා මනොධාතුයො, තියෙසා මනො
 විඤ්ඤාණධාතුයො, විචනිප්පිංගගහනති ඉපෙසු සත්තාරසු මත්තෙසු
 දුබ්බලත්තා සණ්ඨති අවධිති ආදීති න ලබ්භනති. සෙසං සමමං
 විපාකමනොධාතුතිද්දෙසෙ උත්තතයෙතෙව වෙදිතබ්බං. අඤ්ඤත්තු
 උපපත්තිට්ඨානා, තං හි විතතං පඤ්චවිඤ්ඤාණානන්තරං³ උපපජ්ජති,
 ඉදං පන පඤ්චාථාරෙ වලඤ්ජනපවගතිකාලෙ සබ්බස්ස [පුරෙ]
 උපපජ්ජති. කපං⁴, වකුසුථාරෙ තාව ඉධි ඉධිමජ්ඣන්ත අතිට්ඨි අතිට්ඨි
 මජ්ඣන්තෙසු රූපාරමමණෙසු යෙන භොතවි පසාදෙ සට්ටිතෙ තං
 ආරම්භං ගතෙතො ආවජ්ජනවසෙන පුරෙචාරිතං හුත්වා හව්ඛිතං
 ආවට්ටයමානං උපපජ්ජති, සොතථාරුද්දසු පි එසෙව නයො ති.

කිසිමනොධාතුත්තං තිට්ඨිතං.

මනොවිඤ්ඤාණධාතු උපපන්නා ගොති=පෙ=සොමනස්සසන
 ගතා ති ඉදං විතතං අඤ්ඤාසං අසාධාරණං, ඛිණ්ණසවස්සව පාටි
 පුග්ගලිකං, ඡත්ත ථාරෙසු ලබ්භති, වකුසුථාරෙ හි පඤානිකාරූප
 ට්ඨානං දිස්වා ඛිණ්ණසවො ඉමිනා විතෙතන සොමනස්සිතො හොති,
 සොතථාරෙ භණ්ඩිතාජනිට්ඨානං පඤා මහාසද්ධං කත්වා ලුඬා
 ලුඬෙසු⁵ ගණ්හනොසු එවරූපා නාම මෙ ලොලුප්පතණ්ඛා පභිණා ති
 ඉමිනා විතෙතන සොමනස්සිතො හොති, සාණ්ථාරෙ ගකෙඛි වා
 පුපෙථිති වා වෙතිසං පුරෙතො⁶ ඉමිනා විතෙතන සොමනස්සිතො
 හොති, ජ්වහාථාරෙ රසසම්පන්නං පිණ්ඩපාතං ලුඬා භාජෙතො පරි
 භුඤ්ජනො සාරුඤ්ඤිට්ඨමො වත මෙ පුරිතො ති ඉමිනා විතෙතන
 සොමනස්සිතො හොති, කායථාරෙ අභිසම්චාරිතවත්තං කුරුනොතො
 කායථාරෙ මෙ වතතං පරිපුරිතනති ඉමිනා විතෙතන සොමනස්සිතො
 හොති, එවං තාව පඤ්චාථාරෙ ලබ්භති. මනොථාරෙ පන අතීතානා
 ගතමාරබ්බ උපපජ්ජති.

[] 1. 2. 3. 4 කත්ති	1-2 3. 4 කුසලසංඛාතස්ස	2-1. 2. 3. 4 කුසල
3-2, 5 පඤ්චවිඤ්ඤාණානර.	4-4 පන	5-1 ලභාලලෙඛසු
6-5 පුරෙතො		2. 5 ලුඬාලලෙඛසු

ජොතිපාලමානව මධ්‍යදෙවරුන් කණ්ණතාපසාදිකාලසම්මිති කතාකාරණං ආවජ්ජේති තථාගතො සිංහං පාඤ්ඤාසාධි, තං පන පුබ්බතිවාසසද්ධන්තසබ්බසද්ධනසද්ධනං කිංචිං, තෙසං ද්විතීයං සද්ධනං විණ්ණං¹ පරිශන්තං ඉදං විතතං ගාසයමානං උපපජ්ජති. අනාගතෙන තතතිස්සරෙ ඉදිසෙය්‍යසරෙ පච්චේතනිදායො ගට්ඨස්සාති සිංහං පාඤ්ඤාසාධි, තමි අනාගතසද්ධන්තං² සබ්බසද්ධනසද්ධනං කිංචිං, තෙසං පන සද්ධනං විණ්ණං¹ පරිශන්තං ඉදං විතතං ගාසයමානං උපපජ්ජති. තිදොසවාසෙ පන සෙසද්ධනෙකානුකම්පිතෙති බලවතරතාය විතෙතංගතතා සමාධිබලං පාපෙවා ධම්මා, [විරියමි විරියබලං පාපෙවා,] උදොසවාසෙ පන සමාධිබලං ගොති මිරියබලං ගොති ති අනාගතතතා, උප්පණ්ණෙන බලවෙතිතෙනං ආයං බලං නාම න ගොති යසමා පන නෙවකුසලං නාකුසලං තසමා බලනති වතී ධම්මං, යසමා ව න තිප්පරියායෙන බලං තසමා සබ්බතව්‍යාපාරෙ පි දො බලාති ගොනති ති න වුත්තං, සෙසං සබ්බං සොමනස්සසගතාගෙනුකමිතොවිසද්ධන්තානුකම්පෙ පුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං.

උප්පණ්ණාසගතතා ති ඉදං විතතං තිප්ප ගවෙසු සබ්බසං සවිතතනාසහතානං සාධාරණං, [කසෙවි] සවිතතනස්ස නුපපජ්ජති නාම. උපපජ්ජමානං පන පඤ්ඤාආරෙ වොත්තපනං ගොති, මනොආරෙ ආවජ්ජනං, ඒ අසාධාරණසද්ධනාති පි ඉමිනා ගතිතාරමුණ්ණෙව ගණනාති, මහාගජං නාමෙනං විතතං, ඉමස්ස අනාරම්මණං නාම තත්ථ අසබ්බසද්ධනසද්ධනං, සබ්බසද්ධනසද්ධනගතිකං නාම භතමනති පුත්තෙත ඉදංගති වතනබ්බං, සෙසමෙත්ථ පුරිමවිතෙත පුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බං. නොවලං ති තත්ථ සප්පිතිකතතා නවබ්බිකො සබ්බා ට්ඨකමො ඵගතතා, ඉධ තිප්පිතිකතතා³ අට්ඨබ්බිකො,

ඉදුති [යාති] කුසලතො අට්ඨ මහාවිතතානෙව බිණ්ණවස්ස උපපජ්ජනතාය කිරියාති ජාතාති, තසමා තාති කුසලතිදොසෙ වුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බාති, ඉධ ධම්මා ගසනභවිතතාති සමොධානෙතබ්බාති, කති පනෙතාති ගොනති? ති, [වුත්තෙන,] තෙරස, පුප්පජ්ජනාති කුසලතො වතුති සොමනස්සසගතෙනෙති අකුසලතො වතුති ති අට්ඨති විතෙතති ගසනති. සෙතවා කුසලතො වතුති සොමනස්සසගතෙනෙති අකුසලතො දුට්ඨ දිට්ඨිවිපපසුතෙතති සොමනස්සසගතෙනෙති ති ජති විතෙතති ගසනති, බිණ්ණව්‍යා කිරියතො පඤ්ඤති සොමනස්සසගතෙනෙති ගසනති ති රුපාවචරරුපාවචරකිරියතිදොසෙසු. දිට්ඨි ධම්මසුඛවිහාරනති දිට්ඨිධම්මෙ ඉමස්මිං ගෙව අත්තතාවෙ පුබ්බිහාරමතතා; තත්ථ බිණ්ණවස්ස පුප්පජ්ජනතාලෙ තිබ්බතතිවා සමාපතති

1-1, 2, 3 විතත	2-1, 3 අනාගත-සද්ධන්ත	[] 4 නෙව
[] 2, 4 නෙව	3-1 අප්පිතිකතතා	[] 1, 2, 3, 4 නෙව
[] 1, 2, 3, 4 නෙව	3, 5 සප්පිතිකතතා	

සම්පිණ්ඩනජෝ, තෙන න කෙවලං වහ්නාණං මහාගුතා ව රූපං,
අඤ්ඤමපි අත්ති උපාදරූපං සමපිණ්ඩති. මහාගුතා ති එත්තං
මහනන්දපාදුහාවාදීති භාරණෙති මහාගුතතා වෙදිතබ්බා, එතාති හි
මහනන්දපාදුහාවහො මහාගුතසාමඤ්ඤතො මහාපරිහාරතො මහා
පිභාරතො මහනන්දගුහතතා වාති ඉමෙති භාරණෙති මහාගුතාති ති
උච්චනති,

තත්තං මහනන්දපාදුහාවහො ති එතාති හි අනුපාදින්නකසන්නා
නෙ පි [උපාදින්නකසන්නානෙ පි] මහනන්දාති පාදුගුතාති. තෙසං
අනුපාදින්නකසන්නානෙ එවං මහනන්දපාදුහාවතා වෙදිතබ්බා. එතං හි
වක්ඛවාලං ආයාමතො ව විත්ථාරතො ව යොජනානං ආදසසන
සහස්සාති¹ වතුනතිංසසතාති පඤ්ඤසඤ්ච යොජනාති,

පරිකෙට්ඨතො:-

සබ්බං සත්තසහස්සාති ජිත්තිංසපරිමණ්ඩලං,
දස වෙව සහස්සාති අඤ්ඤාසාති සතාති ව.

තත්ත:-

දුට්ඨෙ සත්තසහස්සාති වක්ඛාරි තනුතාති ව,
එත්තකං බහලතෙතන සම්භාවායං වසුඤ්ඤිතං.

තස්සා යෙව සක්ඛාරකං:-

වක්ඛාරි සත්තසහස්සාති අට්ඨෙව තනුතාති ව,
එත්තකං බහලතෙතන ජලං වාතෙ පතිට්ඨිතං.

භස්සා පි සක්ඛාරකො:-

නවසත්තසහස්සාති මාඵහො තත්තමුග්ගහො,
සට්ඨි වෙව සහස්සාති එසා ලොකස්ස සණ්ඨිති.

එවං සණ්ඨිතෙ වෙත්තං යොජනානං:-

වතුරුසිතිසහස්සාති අජේඛාගාලොහා මහණ්ණවෙ,
අවමුග්ගතො තාවදෙව සිතෙරූපබ්බතුහතමො.

තතො උපඤ්ඤිපඤ්ඤිත පමාණෙන යථාකක්ඛමං,
අජේඛාගාලමුග්ගතා දිබ්බා තාතාරතනවිතතිතා;

සුගඤ්ඤෙ ජ්ඣෙග්ගෙ භරවිතො සුදස්සතො,
නොමිඤ්ඤෙ විතතතො අස්සකණ්ණො හිරිමුගා.

එතෙ සග්ගා මහාසෙලා සිතෙරූපස්ස සමන්තතො,
මහාරූපානමාවාසා දෙවයකකතිසෙවිතා.

යොජනානං සතානුචෙට්ඨා හිමිවා පඤ්ච පබ්බතො,
යොජනානං සහස්සාති තිඤ්ඤි ආයතනවිත්තො.

[1] : : : 1-3 අවාදසත්තසහස්සාති තිඤ්ඤිතසහස්සාති වක්ඛාරි සහස්සාති

වතුරසිතිසහසෙසති කුටෙති පතිමණිතො,
තිපඤ්චයොජනකකිකි පරිකෙටා නගව්ගයා,
පඤ්ඤසයොජනකකිකි සාමායාමා සමනතතො,

[සතයොජනවිජිණ්ණො භාවදෙව ව උග්ගතා
ජලේ යසානුභාවෙන ජලේදිපො පකාසිතො]

යඤ්චතං ජලේයා පමාණං තදෙව අසුරුතං විනතපාටලියා,
ගරුලාතං සිම්බලීරුකකියං. අපරයොයානෙ කදම්බරුකකියං, උතතර
කුරුසු කපාරුකකියං, පුබ්බවිදේහෙ සිරිසියං, තාවතීංසෙසු පාරිච්ඡ
තතකසා ති. තෙනානු පොරුණා:-

පාටලී සිම්බලී ජලේ දෙවතාං පාරිච්ඡතතකො,
කදම්බො කපාරුකෙබ්බා ව සිරිසෙන භවති සතතමනා¹.

දොඅසිතිසහසාති අජේඤාගාලොකා මහණණ්ඩෙ
අවුට්ඨගතො තාවදෙව වකකවාලිසිලුවයො,
පරිකම්පිතා තං සබ්බං ලොකාබාහුමයං සිතො²ති.

උපාදිනනසනතානෙ පි මච්ඡ කච්ඡප දෙව දුතවාදිසරිරපසෙන
මහතානෙව පාභුභුතාති, වුතතං හෙතං “සතති භික්ඛවෙ! මහා
සමුද්දෙ යොජනසතිකා පි අතතභාවා”ති ආදි.

මහාභුතසාමඤ්ඤතො ති ඵහාති හි යථා මායාඤාරෙ අමණ්ණිං යෙව
උදකං මණ්ණිං කත්වා දසෙය්හි, අසුවණ්ණං යෙව ලෙඤ්ඤා සුවණ්ණං
කත්වා දසෙය්හි, යථා ව සයං නෙව යකෙබ්බා න පකම් සමානො යකකි
භාවමපි පකම්භාවමපි දසෙය්හි. එවමෙව සයං අතීලානෙව හුත්වා තීලං
උපාදුරුප දසෙය්හි, අපිතාති-අලොභිතාති-අනොද්‍යානෙව හුත්වා
බදුතං උපාදුරුප දසෙය්හි ති මායාකාමමහාභුතසාමඤ්ඤතො
මහාභුතාති.

යථා ව යකබාදිති මහාභුතාති යං ගණනනති නෙව හෙසං තසා
අනෙතා න බති ආතං උපලබ්භති³, න ව තං නිසායාය න නිට්ඨනති.
එවමෙව ඵතාති පි නෙව අඤ්ඤමඤ්ඤසා අනෙතා න බති සිතාති
හුත්වා උපලබ්භනති, න ව අඤ්ඤමඤ්ඤං නිසායාය [න] නිට්ඨනති ති.
අවිනෙතය්සථිකතාය යකබාදිමහාභුත සාමඤ්ඤතො පි මහාභුතාති.

යථා ව යකම්පිසඛාතාති මහාභුතාති මනාපෙති වණ්ණ⁴
සණ්ඨානවිකේඛපෙති අතතතො භයානකානාමං පටිච්ඡාදෙත්වා සතෙන
වපඤ්චනති, එවමෙව ඵතාති පි ඉත්තිපුරිසසරිරදිසු මනාපෙන ඡට්ඨි
වණ්ණෙන මනාපෙන අභිගප්ච්චභිගසණ්ඨානෙන මනාපෙන ව ගතථ
පාදබ්බලිභවුකවිකේඛපෙන අතතතො කකකිලවතාදිහෙදං සරස

[] 5 තප්ථි

1-5 සිරිසො භවති සතතමො

2-1, 2, 3 සිතා.

3-4 උපලබ්භති

[] 2, 4 තප්ථි

4-5 තානාමණ්ණ

ලක්ඛණං පටිච්ඡාදෙඤ්ඤා චාලජනං වඤ්ඤානති අත්තතො සභාවං දට්ඨං න දෙනති, ඉති වඤ්ඤාකතෙත්තා¹ යනමිතිමහාභූතසාමඤ්ඤා භො පි මහාභූතාති.

මහාපරිහාරභො ති මහනෙතති පච්චයෙති පරිහරිතබ්බතො; එතාති හි දිවසෙ දිවසෙ උපනෙතබ්බතො මහනෙතති සාසච්ඡාදනා දීති භූතාති පචතතාති ති මහාභූතාති, මහාපරිහාරාති වා භූතාති ති මහාභූතාති.

මහාවිකාරතො² ති [භූතානං මහාවිකාරතො;] එතාති හි උපාදින්නාති පි අනුපාදින්නාති පි මහාවිකාරාති භොනති, තත්ථ අනුපාදින්නානං කප්පවුට්ඨානෙ විකාරමහත්තං පාකවං භොති උපාදින්නානං ධාතුකෙක්ඛාහසාලෙ, නරාභි:-

භූමිතො වුට්ඨිතා³ යාව චුභමලොකා විධාවති,
අවචි අච්චිමතො ලොකෙ දය්ඤමානමහි තෙජසා.

කොට්ඨකසහයෙකං චක්කවාලං විලියති,
කුපිතෙන යද ලොකො සලිලෙන විනස්සති.

කොට්ඨකසහයෙකං චක්කවාලං විකීරති,
වායොධාතුපපකොපෙන යද ලොකො විනස්සති.

පඤ්ඤො භවති කායො දට්ඨො කට්ඨමුඛෙන වා,
පඨවිධාතුපපකොපෙන භොති කට්ඨමුඛෙව සො.

පූතියො භවති කායො දට්ඨො පූතිමුඛෙන වා,
අපොධාතුපපකොපෙන භොති පූතිමුඛෙව සො.

සන්තපෙත්තා භවති කායො දට්ඨො අග්ගිමුඛෙන වා,
තෙජ්ඣධාතුපපකොපෙන භොති අග්ගිමුඛෙව සො.

සඤ්ජිනෙතා භවති කායො දට්ඨො සත්ථමුඛෙන වා,
වායොධාතුපපකොපෙන භොති සත්ථමුඛෙව සො.

ඉති මහාවිකාරාති භූතාති ති මහාභූතාති.

මහත්තභූතතො වාති එතාති හි මහත්තාති මහභා වායාමෙන පරික්ඛන්තබ්බතො භූතාති විජ්ජමානතො ති මහත්තභූතතො ව මහාභූතාති. එවං මහත්තපාභූතවාදීති කාරණෙති මහාභූතාති.

වතුනහසෙව මහාභූතානං උපාදයරූප නති උපයොගතො සාමි වචනං; වත්තාරි මහාභූතාති උපාදය නිශ්ශාය අමුඤ්චිඤා පචත්ත රූපනති අත්තො; ඉදං වුවමනි සබ්බං රූප නති ඉදං වත්තාරි මහා භූතාති පදපච්ඡාපියා නිද්දිට්ඨාති තෙව්සති උපාදරූපාති ති සත්ත

1-5 වඤ්ඤාකතෙත්තා

[] 1, 2 3, 4 කත්ථි

2-1, 2, 3, 4 මහාවිකාරතො

3-1, 2, 3 වුට්ඨිතො

දිනන නම් ආදිනා නයෙන පඤ්චති පඤ්චති දුකෙහි සද්ධිං යොජෙතො දුකතතයමුලකා ආදිමති පඤ්චදස චතුක්කා ධජිතා, ඉදති යොගං චතුරේන සතිදය්‍යනදුකො. සො යස්මා සං නං රූපං සතිදය්‍යනං නං අපච්ඡි සප්පමිකං අපච්ඡි අප්පමික නත් ආදිනා නයෙන පරෙහි වා අපච්ඡි උපාදු අපච්ඡි නොපාදු හි ආදිනා නයෙන පුරිමෙහි වා දුකෙහි සද්ධිං අත්තාභාවතො කමාභාවතො ඵසෙසාභාවංතා ච යොගං [න] ගච්ඡති, සතිදය්‍යනං හි අප්පමිකං නාම නොපාදු වා නාපච්ඡි ති අත්තාභාවතො යොගං න ගච්ඡති. උපාදිනතං පන අනුපාදිනතංඤ්ඤි අපච්ඡි තං කමා භාවතො යොගං න ගච්ඡති, සබ්බදුකා හි පච්ඡිමපච්ඡිමෙතෙව සද්ධිං යොජිතා. අයමෙත්ත ඤාමො, පුරිමෙහි පන සද්ධිං කමාභාවො ති, සති අපෙත්ත¹ කමාභාවො අකාරණං, භස්මා [උපාදිනතපද්ධිති සද්ධිං යොජෙතංඤ්ඤා ති හෙත විසෙසාභාවා] උපාදිනතපද්ධිති හි ඉමිනා සද්ධිං යොජිතාති.

තත් උපාදිනතං වා සතිදය්‍යනං සතිදය්‍යනං වා උපාදිනතනම් චුතෙන විසෙසො නාපච්ඡි ති විසෙසාභාවා පි යොගං [න] ගච්ඡති. භස්මා තං චතුර්දුකං අනාමයිත්වා භවො පරෙහි අපච්ඡි රූපං සප්පමික නම් ආදිති තිති දුකෙහි සද්ධිං සං නං රූපං සප්පමිකං නං අපච්ඡි ඉද්ධිසං, [අපච්ඡි න ඉද්ධිසං සං නං රූපං අප්පමිකං ඤාමපච්ඡි ඉද්ධිසං] අපච්ඡි න ඉද්ධිස නම් ආදිනා නයෙන පුරුෂමානෙ ඤෙ ඤෙ දුකෙ යොජෙතො ඡ චතුක්කා ධජිතා, යථා වායං චතුර්දුකො යොගං න ගච්ඡති, තථා තෙන සද්ධිං ආදිදුකො පි. කස්මා?, අනුපාදුරූපය්‍ය ඵකනෙතන අනිදය්‍යනතතා, සො හි සං නං රූපං නොපාදු නං අපච්ඡි සතිදය්‍යනං [අපච්ඡි අනිදය්‍යනං]හි ඵමං චතුරේන දුකෙන සද්ධිං යො ජියමානො යොගං න ගච්ඡති. භස්මා තං අතික්කමිත්වා පඤ්චමෙන සහ යොජිතො, ඵමං යො යෙන² සද්ධිං යොගං ගච්ඡති යො ච න ගච්ඡති සො චෙදිතංඤ්ඤා ති. ඉදං චතුර්දුකභගෙ පාලිවචන්දනං. ඉතො පරෙ පන පඤ්චවිධසභගාදයො සභගසභගා අසමිත්තා ඵම, ඵමං සකලාය පි මාතිකාය පාලිවචන්දනං චෙදිතංඤ්ඤා.

ඉදති තස්සා අත්තං භාජෙතො දය්‍යෙතුං සබ්බං රූපං න හෙතු මෙමා ති ආදි ආරඬං, කස්මා පනෙත්ත කතමං තං සබ්බං රූපං න හෙතු ති පුච්ඡා න කතා? ති, හෙදුභාවතො. යථා හි දුකාදිපු උපාදු රූපමපි අපච්ඡි නොපාදුරූපමපි. ඵමිධි න හෙතු පි සහෙතු³පි ති හෙදෙ නාපච්ඡි, තස්මා පුච්ඡං අභවො ච විභවතං. තත් සබ්බ නම් සකලං තිරව සෙසං; රූප නම් අයමය්‍ය සිතාදිති⁴ රූපපනභාවදිපතො සාමඤ්ඤ ලක්ඛණතිද්දෙසො. නි හෙතුමෙමා ති සාධාරණ⁵හෙතුපටිකෙතිප තිද්දෙසො. තත් හෙතුහෙතු පට්ඨයහෙතු උත්තමහෙතු සාධාරණ හෙතු ති චතුර්ධිමො හෙතු. තෙසු “තයො කුසලහෙතු තයො අකුසල

[] 1. 2. 3. 4 නපච්ඡි	1-1. 2. 3. 4 අපච්ඡි	[] 5 නපච්ඡි	[] 1. 2. 3. 4 නපච්ඡි
[] 5 නපච්ඡි	[] 5 නපච්ඡි	2-2. 4 යොගෙන	3-5 අනෙතු
4-1. 2. 3. 4 රූපාදිති	5-1. 2. 3 සාධාරණං		

හෙතු තයො අබ්‍යාකතහෙතු”හි අයං හෙතුහෙතු නාම, “චත්තාරෙ බො මෙ භික්ඛු! මහාභුතා හෙතු චත්තාරෙ මහාභුතා පච්චයා රූපකකිංකරා පඤ්ඤාපත්තායා”හි අයං පච්චයහෙතු නාම, “කුසලාකුසලං අතතනො විපාකාදනෙ උත්තමං ඉට්ඨාරමමණං කුසලවිපාකට්ඨානෙ උත්තමං අනිට්ඨාරමමණං අකුසලවිපාකට්ඨානෙ”හි අයං උත්තම හෙතු නාම. යථාම “අනිත්තානාගතපච්චුප්පන්නානං කමමසමාදිනානං ණානසො හෙතුසො විපාකං යථාභුතං පජානාති”හි “එසෙව හෙතු එස පච්චයො සංඛාරානං යදිදං අවිජ්ජා”හි “අවිජ්ජා සංඛාරානං සාධාරණහෙතු හුත්වා පච්චයං ඵරතී”හි අයං සාධාරණහෙතු නාම. යථා හි පඨවිරසො ආපොරසො ව මුරුරසා පි අමුරුරසා පි පච්චයො, එවං අවිජ්ජා කුසලසංඛාරානමපි අකුසලසංඛාරානමපි සාධාරණ පච්චයො ගොති. ඉමයම් පනජෙථ හෙතුහෙතු අභිප්පත්තො, ඉති හෙතු ධම්මාන හෙතුධම්මා හි මාතිකාය ආගතං හෙතුභාවං රූපයා නිගමෙත්වා පටික්ඛිපන්නො නි හෙතුමෙමා හි ආග. ඉමිනා තයෙන සබ්බ පදෙසු පි පටික්ඛෙපතිද්දෙසො අපටික්ඛෙපතිද්දෙසො ව මෙදිතබ්බො.

වචනජෙථා පන සබ්බපදානං මාතිකාවණණතායං චුත්තො යෙව. සප්පච්චයමෙමා හි එත්ථ පන භාමමසද්ධියානං කමමපච්චයමෙව ගොති. ආගාරසමුට්ඨානාදිති ආගාරදිපච්චයානෙවාති එවං රූපසෙව චුත්ත වතුපච්චයවසෙන අජෙථා වෙදිතබ්බො. රූපමෙමා හි රූපිනො ධම්මා අරූපිනො ධම්මා හි මාතිකාය චුත්තං¹ අරූපභාවං පටික්ඛිපති. උපානතං ජහි විඤ්ඤාණං හි පච්චුප්පන්නං රූපමෙව වක්ඛු විඤ්ඤාණාදිති ජහි වෙදිතබ්බං. නිශාමො පන වක්ඛු විඤ්ඤාණාදිති සංඛාරා [ගතිතො] තති තාති² අනිත්තානාගතං විජානාති. මනොවිඤ්ඤාණං පන අනිතමපි අනාගතමපි විජානාති. තං ඉමයම් පඤ්චවිඤ්ඤාණ සොතෙ පතිතතතා³ සොතපතිතමෙව හුත්වා ගතං, හුත්වා අභාවට්ඨෙන පන අනිවමෙව. ජරාය අනිභවිතබ්බධම්මකතතා ජරානිභුතමෙව. යසො වා රූපකායෙ ජරා පාකටා ගොති, තසො පි ජරානිභුතමෙවාති චුත්තං.

එවං එකවිධෙන රූපසංගතො හි එත්ථ විධාසද්දො මාන සණ්ඨාන කොට්ඨාසෙසු දිස්සති. “සෙය්‍යො හමයමි හි විධා, සදිසො හමයමි හි විධා”හි ආදිසු හි මානො විධා නාම. “කථංවිධං සීලවත්තං වදනති කථංවිධං පඤ්ඤාවත්තං වදනති”හි ආදිසු සණ්ඨානං, කථංවිධනති හි පදයා කථංසණ්ඨානනති⁴ අජෙථා; “එකවිධෙන ඤ්ඤාණවත්තු දුට්ඨෙන ඤ්ඤාණවත්තු”හි ආදිසු කොට්ඨාසො විධා නාම. ඉධාපි කොට්ඨාසො ව අභිප්පත්තො. සංඛාරසද්දො පි සජාති⁵ සඤ්ජාති කිරිග ගණනා වසෙන වතුබ්බො. තත්ථ “සබ්බෙ ධතතියා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ මුගගණං-සබ්බෙ වෙස්සා-සබ්බෙ සුද්දා ආගච්ඡන්තු, යා වාටුසො! විසාබ්! සමමො

1-3, 4 චුත්තාය [1. 2. 3. 4 නත්ථ

2-4 නිතිතාති

3-5 පතිතො

4-1. 2. 3. 4 සණ්ඨානතී

5-1. 2. 3. 4 සඤ්ජාති

වණ්ණනා ගණිත රසය ඔප්පු සමඟම සංකල්පනා ජීවිතය භාවේ කායපසාදය වනුපසාදය වී චුද්දසසමායාදේ¹, විතාරතො වනයො ධාතුයො තනාතිසිති වණ්ණ ගති රස ඔප්පු සංකල්පනා සමඟම ජාති ඉමානි දස වතුසමුධානිකතා වතනාදීසං ගොනති, ජීවිතය භාවේ කායපසාදය වනුපසාදය වී වතනාරි එකතනකමසමුධානානෙ වාති ඉමෙසං වතුචතනාදීසාය රූපානං වසෙන වතුචතනාදීස සමායාදේ², යං ලොකො සෙනං³ වනුං පුපුලං විසං විච්ඡින්නං වනුනති සඤ්ජානතො න වනුං සඤ්ජානාති, වජුං වනුතො සඤ්ජානාති. සො මංසපිණ්ණො අකම්බුපෙ පතිට්ඨිතො නහාරුපුතන කෙන මහාලොකො අබ්බො, යත් සෙනමපි අපි කණ්හමපි-ලොකිත කමපි-පඨවි පි-ආපො පි-තෙජෝ පි-වායෝ පි, යං සෙමුසස්සදතනා සෙනං පිතසුසස්සදතනා කණ්හං රුහිරුසස්සදතනා ලොකිතකං පඨවුසස්සදතනා පච්ඡින්නං ගොති, ආපුසස්සදතනා පශ්ඨතති, තෙජ්ජස්සදතනා පරි ඛයති, වායුසස්සදතනා සමමති, ඉදං සසමාරවකු නාම.

යො පනෙත්ථ සිතො⁴ එත්ථ පටිබ්බො වතුනං මහාභුතානං උපාදය පසාදෙ, ඉදං පසාදවකු නාම. තදෙනං තස්ස සසමාර වකුතො සෙනමණ්ඩලපරිකම්පනස්ස කණ්හමණ්ඩලස්ස මජ්ඣෙ අති මුඛෙ සිතානං සරිසංකල්පනාපටිපත්තිදෙසනුතෙ දිට්ඨිමණ්ඩලෙ සතනසු පිටුපටලෙසු ආසිතං තෙලං පිටුපටලාති විස සතන අකම්පටලාති බ්‍යාපෙචා සකාරණ නහාපන මණ්ඩන චිත්තකම්මවාති වතුනි ධාතීනි බතතියකුමාදෙ විස සකාරණ බකිත පරිපාවනං⁵ සමුදිරණකම්මවාති වතුනි ධාතුනි කතුපකාරං උතුචතනාභාරෙති උපත්ථිසමානං ආයුතා අනුපාලිසමානං වණ්ණගතිරසාදීනි පරිවුතං පමාණතො උභයාසිර මතනං වකුච්ඡිකුණාදීනං යථාරහං වජුචාරභාවං සාධයමානං තිට්ඨති. වුත්තමපි වෙනං ධම්මසෙනාපතිනා:-

යෙන වකුච්ඡිපසාදෙන රූපාති මනුපස්සති,
පරිතනං සුමුමං වෙනං උභයාසිරසමුපමනති.

වකුච්ඡි නං ආයතනඤ්චාති=වතනායතනං, යං වකුච්ඡි වතුනං මහාභුතානං උපාදය පසාදෙ ති ඉධාපි උපයොගෙත්ථ යෙව සාම්ච වනං; වතනාරි මහාභුතාති උපාදිසිචා පවතනපසාදෙ ති අත්ථො; ඉමිනා පසාදවකුමෙව ගණනාති, සෙසවකුං පටිකම්පති. යං පන ඉද්දියගොවරසුතෙත්ථ⁶ “එකං මහාභුතං උපාදය පසාදෙ පඨවිධාතුයා තිති මහාභුතෙති සුසංඛගිතො ආපොධාතුයා ව තෙජෝධාතුයා ව වායොධාතුයා ව” වතුපරිවතනසුතෙත්ථ “ද්විතනං මහාභුතානං උපාදය පසාදෙ [වකුච්ඡිමෙව ගණනාති, සෙසවකුං.] පඨවිධාතුයා ව ආපොධාතුයා ව ද්විති මහාභුතෙති සුසංඛගිතො තෙජෝධාතුයා ව වායොධාතුයා වා”ති වුත්තං. තං පරියායෙන වුත්තං, අයං හි සුත්තනනිකකපා නාම

1-1 2. 3. 4. 5 චුද්දසසමායා 2-4. 5 සමායා 3-1. 2. 3. 5 ගො තං.

4-5 හිසිතො

5-1. 3 පරියාවන 6-5 සුත්තසුපි [] 4 කප්පි

පරියායදෙසනා, යො ව චතුරතං මහාභුතානං [උපාදාය] පසාදො යො තෙසු එකෙකයොපි දචිතං දචිතමපි පසාදො යෙවාති ඉමිතා පරියායෙන තත්‍ර දෙසනා ආගතා.

අභිධම්මො පත තිසාරියායදෙසනා නාම, තසමා ඉධ චතුරතං මහාභුතානං උපාදාය පසාදො ති චුතං. අයං මෙ අතතා ති බාල ජනෙන පරිග්‍රහිතතතා අතතභාවො චුචමති සරිරමපි බහිසඤ්ච කමපි, තස්මිං පරියාපනෙනා තනතිසිතො ති=අනන්තාචපරිසා පනෙහි; වක්‍රවිඤ්ඤාණෙන පසිභුං න සකෙකා ති=අනිදයනො; පටිසම්චාරානිසංසො එත්‍ර ජායති ති=අපමිතො; සෙතා ති ආදිපු අයං සබ්බපනො, යෙන කාරණභූතෙන වක්‍රානා අයං සතො ඉදං චුතතපසකාරං රූපං අතීතෙ පසිචා වතතමානෙ පසාති වා අනා ගතෙ පසිසාති වා, සවයං අපරිභිතනං වක්‍ර භවෙය්‍ය, අථනෙන අපාථගතං රූපං පසො වා අතීතං වා රූපං අතීතෙන වක්‍රානා පසි, පච්චුප්පතනං පච්චුප්පනෙන පසාති, අනාගතං අනාගතෙන පසිසාති, සචෙ තං රූපං වක්‍රාය අපාථං ආගමෙත්‍ය වක්‍රානා තං රූපං පසොය්‍යා ති ඉදමෙත්‍ර පරිකප්පවමනං. දයනපරිතාය කමෙත්‍ර වක්‍රමෙපනං; සඤ්ජාතිතමොසරණමෙත්‍ර වක්‍රායනා මෙපනං; සුඤ්ඤතභාවතිසාතනමෙත්‍ර වක්‍රායනාමෙපනං; දයන ලක්කණ ඉන්ද්‍රියං කාමෙති ති=වක්‍රායනමෙපනං; ලුප්තපලුප්තමෙත්‍ර ලොකොපෙපනං; වලඤ්ඤමෙත්‍ර ද්වාරමෙපනං; අසුර ඤීයමෙත්‍ර සමුද්දොපෙපනං; පරිපුර්ණමෙත්‍ර පණ්ඩරමෙපනං; එය්‍යා දිනං අතිජායනමෙත්‍ර බෙනතමෙපනං; තෙසං යෙව පතිට්ඨමෙත්‍ර චක්‍රමෙපනං; සමවිසමං දයෙන්නං අතතභාවං නෙති ති=නෙතනමෙපනං; තෙනෙවනෙන නිසන්තමෙපනං; සකකායපරියාපනතමෙත්‍ර ඛිට්ඨමෙත්‍ර; බහුසාධාරණමෙත්‍ර අය්‍යාමිකමෙත්‍ර ව සුඤ්ඤායාමො පෙපනං ති එතතාවතා පසිචා ති ආදිති වතුති පදෙති වක්‍රමෙපනානි ආදිති චුද්දසනාමාති යොජෙත්‍ර වක්‍රායනතසා වතතායෙ වචනා පතතයා චුතතා ති වෙදිතබ්බා. කථං?, එතං¹ ති සෙත වක්‍රානා අනිදයනෙන සපමිතෙන රූපං සනිදයනං සපමිතං පසිචා වක්‍රමෙපනං=සප=සුඤ්ඤායාමො පෙපනං, ඉදං නං රූපං වක්‍රායනානි අගමෙකො නයො, එවං සෙසා පි වෙදිතබ්බා.

ඉදං තසමා විජුතිවිජරණාදිකාලෙසු අනොලොකෙතකාමිණාපි රූපං වක්‍රායනාදං සචෙති, තසමා තං ආකාරං දයෙත්‍ර² දුතියො නිද්දෙසවායෙ ආරඥො. තත්‍ර සමති වක්‍රමෙති ති යමති අධිකරණ භූතෙ වක්‍රමති; රූපානි පච්චතතවචනමෙතං; තත්‍ර පටිසංඤ්ච වා ති අතීතනො; පටිසංඤ්ච වා ති පච්චුප්පතනනො; පටිසංඤ්චයාති වා ති අනාගතනො; පටිසංඤ්ච වා ති විකප්පතනො; අතීතං රූපං අතීතෙ වක්‍රමෙති පටිසංඤ්ච නාම, පච්චුප්පතනං පච්චුප්පනෙන පටි

හඳුන්වන නාම, අනාගතය අනාගතය පරිහඳුන්වන නාම, සමෙ නං රූපං වක්‍රයා අපාඨං ආගමෙය්‍ය වක්‍රයා පරිහඳුන්වන නං රූපනති අගමෙත් පරිකපෙය්‍ය¹, අත්තො පන පසාදං සංවිසමාන මෙව රූපං පරිහඳුන්වන නාම, ඉධාපි පුරිමනගෙනෙව වත්තාඳෙ වචන්දාපනතයා වෙදිතබ්බා.

ඉද්දති යස්මා අත්තතො ඉවත්තං ඔලොකෙතුකාමස්ස රූපෙ වක්‍රං උපසංහරතො වක්‍ර රූපනති පරිහඳුන්වන නාම² නං ආකාරං දස්සෙ තුං³ තතියො තිද්දසවාරෙ අරභො. සො අත්තො පාකවො යෙව, එත් පන වක්‍රං ආරමභං සමපට්ඨත්තං⁴ මෙව රූපනති පරිහඳුන්වන නාම, ඉධාපි පුරිමනගෙනෙව වත්තාඳෙ වචන්දාපනතයා වෙදිතබ්බා. තතො පරං එස්ස පසාදමකානං උපපනතිදස්සනවසෙන පසාදි තෙසං යෙව ආරමභපට්ඨධ්‍රැවපනතිදස්සනවසෙන පසාදි ති දස වාර දස්සිතා.

තත් වක්‍රං නිස්සායාති වක්‍රං නිස්සය⁵ පච්චයං කත්වා; රූපං ආරබ්බා ති රූපාරමභං ආගම සකිය පට්ඨව; ඉමිනා වක්‍රපසාද වක්‍රකානං එස්සාදිතං පුරෙත්තපච්චගෙන වක්‍රආරභවනවිපරිසා පනතානං ආරමභං⁶ පතිආරමභං පතිස්සය පච්චගෙති රූපස්ස පච්ච ගාවො දස්සිතො.

ඉතරෙස්ස පසාදස්ස වාරෙස්ස රූපං ආරමභමස්සා ති=රූපාරමභ භො ති එවං ආරමභපච්චයමනෙනෙව පච්චගාවො දස්සිතො. යථා පන පුරිමෙස්ස තිස්ස එවං ඉමෙස්ස [වි දසස්ස] වාරෙස්ස වත්තාඳෙ වත්තාඳෙ වචන්දාපනතයා වෙදිතබ්බා. එවං සන්තං නං රූපං වක්‍රා සන්තා නති ප්‍රච්ඡාය උද්ධවං වක්‍රං ඉදං තතති නානපසකාරතො දස්සෙත්තං පුරිමා තයො ඉමෙ දසා ති හෙරස තිද්දසවාර දස්සිතා.

එකෙකස්මිං වෙත් වදානනං වදානනං වචන්දාපනතයානං ආග තත්තා දිපසාදසනගෙති පතිමණෙත්තං ව දස්සිතා ති වෙදිතබ්බා ඉතො පරෙස්ස සොතාගතනාදිතිද්දසෙස්ස පි එසෙව තයො. විසෙස මහතං පනෙත් එවං වෙදිතබ්බං. සුභංති ති=සොභං; තං සසමාර සොතබ්ලස්ස අනෙතා තනුතමලොමාවිනෙ අභ්‍යුලිවෙදිකසණ්ඨානෙ පදෙසෙ වුත්තපසකාරති ධාතුති කතුපකාරං උතුචිතතාගාරෙති උපත්ථිතියමානං ආයුතා අනුපාලියමානං වණණාදීති පරිවුතං සොත විඤ්ඤාණාදිතං යථාරහං වක්‍රආරභාවං සාධගමානං තිධිති. සාය නි ති=සායං; තං සසමාරසාණබ්ලස්ස අනෙතා අපපදසණ්ඨානෙ පදෙසෙ යථාචුත්තපසකාරඋපකාරඋපත්ථිතනානුපාලනපරිවාරං සාණ විඤ්ඤාණාදිතං යථාරහං වක්‍රආරභාවං සාධගමානං තිධිති. සාය නවෙධිතං⁷ ව්‍යා; සා සසමාරභ්වතමස්සිත්තං උපරි උපපලදලග්ග

1-1, 2, 3 විකපෙය්‍ය	2-1, 2, 3 යස්මා	3-1, 2, 3, 4 පසාදෙත්තුං
4-2, 4 සමපට්ඨත්තං	5-1, 5 නිස්සාය	[] 5 කත්වි
3 සමපට්ඨත්තං		6-1, 2, 3, 4 වචන්දා

සත්යයෙන් පදෙසෙ යථා වුත්තප්පකාරඋපහාරූපත්ථිතනානුපාලන පරිවාර ජීව්‍යා විඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං වන්ඤ්ඤාඋපහාරා සාධයමානා තිට්ඨති.

යාවතා පන ඉමසමිං කායෙ උපාදිත්තකරූපං නාම අත්ථි, සබ්බත්ත කායායතනං කප්පාසපටලෙ සෙනහො විය යථා වුත්තප්පකාරඋපහාරූපත්ථිතනානුපාලනපරිවාරමෙව හුත්වා භායවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං වන්ඤ්ඤාඋපහාරා සාධයමානං තිට්ඨති. අයමෙත්ථ විසෙසො. සෙසො පාළිප්පාසදෙ ව අපොච්ඡාදි ව චක්ඛුතිදද්දසෙ වුත්තනගෙතෙව වෙදි තබෙබ්බා. කෙවලං හි ඉධ චක්ඛුපදස්ස ආනෙ සොතපදදිති රූපපදස්ස ආනෙ සද්දපදදිති ති පස්සි ති¹ ආදීනං ආනෙත්ථ තිත්ථි ආදිපදති ව අයතනාති. **නෙත්තනමෙසනං නිසන්ධමෙසනත්ථ** ඉමස්ස ව පද්ධතස්ස අභාවා ආදස්ස ආදස්ස නාමාති ගොනත්. සෙසං සබ්බත්ත වුත්තසදිස මෙව.

නත්ථ සියා යදි යාවතා ඉමසමිං කායෙ උපාදිත්තකරූපං නාම අත්ථි, සබ්බත්ත කායායතනං කප්පාසපටලෙසෙනහො විය, එවං සෙනහ ලක්ඛණසමික්ඛානා අපච්ඡති? ති, [නාපච්ඡති,] කසමා? අඤ්ඤාස්ස අඤ්ඤත්ථ අභාවනො, යදි එවං න සබ්බත්ත කායායතනනති, තෙව පරමත්තො, සබ්බත්ත විතිබ්බුජිත්වා පනස්ස නානාකරණං පඤ්ඤාපෙ ඥානං න සක්කා, තස්මා එවං වුත්තං. යථා හි රූපරසාදයො වාලිකා වුත්තොති විය විවෙච්චෙත්ථං අසක්කුණේයසතාය අඤ්ඤාමඤ්ඤාබ්‍යාපි තොති වුච්චනති, න ව පරමත්තො රූපෙ රසො අත්ථි, යදි සියා රූප ගතණේතෙව ගතණං² ගපේජය්‍ය, එවං කායායතනමපි පරමත්තො න ව සබ්බත්ත [විතිබ්බුජිත්වා] අත්ථි න ව [සබ්බත්ත] නත්ථි විවෙච්චෙත්ථං අසක්කුණේයසතායා ති එවමෙත්ථ න ලක්ඛණසමික්ඛානා අපච්ඡති ති වෙදිහබ්බා. අපිච ලක්ඛණාදිවච්ඡන්ධනං³ හොපෙනෙසං අසමික්ඛානා වෙදිහබ්බා.

එතෙසු හි රූපාභිසාහාරගභුතපසාදලක්ඛණං දවුස්සකාමතානිදන කමමසමුට්ඨානගුහපසාදලක්ඛණං වා චක්ඛු, රූපෙසු අවිඤ්ඤානරසං, චක්ඛු විඤ්ඤාණස්ස අධාරභාවපච්චුපට්ඨානං, දවුස්සකාමතානිදනකමමජ්ඣ ගුහපදට්ඨානං. සද්දාභිසාහාරගභුතපසාදලක්ඛණං, සොකුකාමතානිදනකමමසමුට්ඨානගුහපසාදලක්ඛණං වා සොතං, සද්දෙසු අවිඤ්ඤානරසං, සොතවිඤ්ඤාණස්ස අධාරභාවපච්චුපට්ඨානං, සොකුකාමතානිදනකමමජ්ඣ ගුහපදට්ඨානං. ගන්ධාභිසාහාරගභුතපසාදලක්ඛණං සාධිකුකාමතානිදනකමමසමුට්ඨානගුහපසාදලක්ඛණං වා සාණං, ගන්ධෙසු අවිඤ්ඤානරසං, සාණවිඤ්ඤාණස්ස අධාරභාවපච්චුපට්ඨානං, සාධිකුකාමතානිදනකමමජ්ඣ ගුහපදට්ඨානං. රසාභිසාහාරගභුතපසාදලක්ඛණං සාධිකුකාමතානිදනකමමසමුට්ඨානගුහපසාදලක්ඛණං වා ජීව්‍යා, රසෙසු අවිඤ්ඤානරසං, ජීව්‍යා විඤ්ඤාණස්ස අධාරභාවපච්චුපට්ඨානං,

1-1, 3 පසක්ඛිති	[] 1, 4 නත්ථි	2-4, 5 රසක්ඛණං.
[] 1, 4 නත්ථි	[] 1, 2, 3 නත්ථි	3-1, 2, 3, 4 වච්ඡන්ධන

සාධකුසාමතානිදානකමමජගුතපදවර්ධනා. ඵොට්ඨබ්බාභිසාතාරගභුත පසාදලක්කණො චුසිභුකාමතානිදානකමමසමුට්ඨානභුතපසාදලක්කණො වා කායො, ඵොට්ඨබ්බෙසු අවිඤ්ජනරසො, කායවිඤ්ඤණස්ස අධාරතාවපච්චුපට්ඨානො, චුසිභුකාමතානිදානකමමජගුත පදවර්ධනො.

කොවි පනෙනථ තෙජාධිකානං ගුහානං පසාදො චක්ඛු, වාසුපඨවි අපාධිකානං භුතානං - සාදා සොතසාණජිවතා, කායො සබ්බෙසනති. වදන්ති, අපට්ඨෙ තෙජාධිකානං පසාදො චක්ඛු, විවරවාසුඅප පඨවධිකානං [පසාදා] සොතසාණජිවතාකායා ති වදන්ති, තෙ වත්තබ්බාසුත්තං ආහරථා ති, අධා සුත්තමෙව න දක්ඛස්සනති, කොවි පනෙනථ තෙජාදීනං ගුණෙති රුපාදීනි අනුග්ගහතාවතො ති කාරණං වදන්ති, තෙ ව වත්තබ්බා කො පනෙවමාහ රුපාදයො තෙජාදීනං ගුණා ති, අවි නිබ්බොගෙසු ති භුතෙසු [අයං ඉමස්ස ගුණො] අයං ඉමස්ස ගුණො ති න ලබ්බා වත්තං, අථාපි වදෙය්ගං යථා තෙසු තෙසු සමායොරෙසු තස්ස තස්ස භුතස්ස අධිකායාය පඨවිඅදීනං සකාරණාදීනි කිව්වාති ඉච්ඡට්ඨ¹ ඵං තෙජාදිඅධිකෙසු සමායොරෙසු රුපාදීනං අධිකතාවදස්සනතො ඉච්ඡිතබ්බමෙතං, රුපාදයො තෙසං ගුණා ති, තෙ වත්තබ්බා ඉච්ඡි ය්ගම යදි අපාධිකස්ස අසවස්ස ගක්ඛිතො පඨවිඅධිකෙ කප්පාසෙ ගණ්ඨො අධිකතරො සියා, තෙජාධිකස්ස ව උණෙතාදකස්ස වණ්ණො තො පි සිභුදකස්ස වණ්ණො පරිගායෙථ, යය්ගා පනෙනං උභයමපි නථි, තය්ගා ප්‍රායොග² මෙතෙසං කියාගුතානං විසෙසකප්පිතං යථා අවිසෙසෙ පි [ඵකාලාපෙ] භුතානං රුපරසාදයො අඤ්ඤමඤ්ඤ විසද්ධිං හොන්ති, ඵං වක්ඛුපසාදාදයො අවිජ්ජමානෙ පි අඤ්ඤසම් විසෙසකාරණෙ ති ගහෙතබ්බමෙතං, නිං පන [හං] යං අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අසාධාරණං, කමමෙව නෙසං විසෙසකාරණං, තය්ගා කමමවිසෙසතො ඵතෙසං විසෙසො, න භුතවිසෙසතො, භුතවිසෙසෙ ති සති පසාදො ව නුපපජ්ජති සමානානං ති³ පසාදො න විසමානානනති පොරුණා.

ඵං කමමවිසෙසතො විසෙසවනෙතසු ව ඵතෙසු වක්ඛුසොතාති අසමත්තවිසයගාහකාති අත්තතො තිස්සයං අනුලිනතිස්සයෙ ඵව විසයෙ විඤ්ඤණගෙභුත්තා; සාණජිවතාකායා සමපත්තවිසයගාහකා, තිස්සයවසෙන චෙව සයඤ්ච අත්තතො තිස්සයං අලුජිනෙ යෙව විසෙස විඤ්ඤණගෙභුත්තා; අධිකර්මයං පන අපාඨගතග්ගා ව අාරමමණං සමපත්තං නාම. වජ්ජමණ්ඩලස්ථයමණ්ඩලානං ති ආවත්තාලීසයොජන සහස්සමත්තෙ සීහානං වණ්ණො වක්ඛුපසාදං සට්ඨති. සො දුරෙ රුපාදා පඤ්ඤයමානො පි සමපත්තො යෙව නාම, තංගොචරත්තා වක්ඛු සමපත්තගොචරමෙව නාම, දුරෙ රුකං ජීඤ්ඤානමපි රජකානඤ්ච

[] 1, 2, 3, 4 නථි	[] 4 නථි	1-2, 4 කුබ්බට්	2-1, 2, 3 පසායෙථ
[] 1, 2, 3 නථි	[] 1, 3, 4 නථි	3-4, 5 භුතානං	4 පරිගායෙථ

වත්ම බොවන්නානං දුරතො ව කායවිකාරෙ පඤ්ඤායති, සද්දෙ පන ඛාතුපරමපරුය [ආගන්තු] [සොතං] සට්ඨො¹ සතිකං වචනානං ගව්ඨති ති චුත්තං.

තත් කිඤ්චාපි ආපාඨගතතතා ආරම්භං සම්පත්තතති චුත්තං. වඤ්ඤාමාදිවණ්ණො පන වනුං අසම්පන්නො² දුරෙ සිතො ව පඤ්ඤායති. සද්දෙ පි සචෙ සතිකං ආගවෙත්තං, දුරෙ උප්පන්නො විරෙන සුභෙය්‍ය, පරමපරසට්ඨාය ව ආගන්තු සොතං සට්ඨන්නො අසුක දිසාය නාමා ති ත පඤ්ඤපෙය්‍ය. තසාම අසම්පන්නගොවරතෙවෙතාති. අතිආදිසමානාති වෙතාති, යථා හි අති නාම බ්‍රහ්මාදිසමානාති³ ව්‍යානෙ නාතිරමති, සම්භාරව්‍යානතිණපණ්ණගනවමිකාති යෙව පන පවිසිඤ්ඤා නිපන්නාසලෙ අතිරමති, එකායනං ආපජ්ජති⁴, එවමෙව චක්ඛුපෙතං විසමජ්ඣාසං මට්ඨෙය්‍ය සුචණ්ණතිත්ථාදිසු නාතිරමති, ඔලොකෙකුච්චි ත ඉවත්ති, රූපවිතප්පජ්ජිතාච්චිවිතෙතසු යෙව පන අතිරමති, තාදිසෙය්‍ය හි ආනෙය්‍ය චක්ඛුමහි අප්පකොන්නෙ මුඛව්‍යවිවිච්ඡිතා ඔලොකෙකුකාමා ගොතති, සුංසුමාරෙ පි බ්‍රහ්ම නිකමන්නො ගහෙතබ්බං ත පසස්ස, අකම්මිති නිමිලෙතො වරති, යද්ද පන බ්‍යාමසනමත්තං උදකං ඔගාහිඤ්ඤා බිලං පවිසිඤ්ඤා නිපන්නො ගොති, තදස්ස විත්තං එකායනං ගොති, සුඛං සුපතී, එවමෙව සොතමෙපතං බිලජ්ඣාසං ආකාසසන්තිස්සිතං කණ්ණවජ්ඣකුපකෙ යෙව අජ්ඣාසං කමෙති, කණ්ණවජ්ඣකාසො යෙව භස්ස සද්දසවණෙ පච්චගො ගොති, අජ්ජාකාසො පි චට්ඨති යෙව.

අනෙතාලෙණසමිං හි සජ්ඣායෙ කසිරමානෙ [න] ලෙණවජ්ජනං හිඤ්ඤා සද්දෙ බ්‍රහ්ම නිකමති, ආරවාතපානවජ්ඣෙහි පන නිකමිතො ඛාතුපරමපරුයෙව සට්ඨන්නො ගන්තු සොතප්පසාදං සට්ඨති, අථ තස්මිං කාලෙ අසුකං නාම සජ්ඣායනති ති⁵ ලෙණපිට්ඨෙ නිසින්නා ජානනති, එවං සදොත සම්පන්නගොවරතා ගොති, කිං පනෙතං සම්පන්නගොවරතති? ආම සම්පන්නගොවරං, යදි එවං දුරෙ ගෙරි ආදිසු වජ්ජමානෙසු දුරෙ සද්දෙ හි ජානනං භවෙය්‍යා?ති, නො ත භවති, සොතප්පසාදසමිං හි සට්ඨිතෙ දුරෙ සද්දෙ ආසන්නෙ සද්දෙ පරතීරෙ සද්දෙ ඔරිමතිරෙ සද්දෙ හි තථා⁶ භවා ජනනාකාරෙ ගොති, ඛමමතා එසා හි, කිං එතාය ඛමමතාය, යතො යතො ජිග්ගං තතො තතො සවණං ගොති වඤ්ජුරියාදීනං දස්සනං විශාති අසම්පන්නගොවරමෙවෙතං.

පක්ඛි පි රූකෙඛ වා භූමියං වා න රමති, යද්ද පන එකං වා දෙට්ඨි වා ලෙඤ්ඤිපාතෙ අතිකතමම අජ්ජාකාසං පක්ඛින්නො ගොති, තද්ද එකායනවිත්තං ආපජ්ජති, එවමෙව සාණ්චට්ඨි ආකාසජ්ඣාසං වාතු⁷ ප

[] 1, 2, 3, 4. කප්පි	[] 1, 2, 3 නප්පි	1-1 ගෙරිතො
2-1, 2, 3, 4 සම්පන්නො		2, 3 ගෙරිතො
3-1, 2, 3, 4 බ්‍රහ්මාදිසමානාති	4-1, 2, ආගවෙත්ති	
5-5 අසුකො නාම සජ්ඣායනති	6-2, 3, 5 යථා	7-1, 2, 3 ඛාතු

නිසංසග්‍ගතිගොචරං, තථා හි ගාවො නවව්‍යෙව දෙවෙ භූමිං [සාධිත්වා] සාධිත්වා ආකාශාභිමුඛා හුත්වා වාතං ආකාශිත්වා, අභිභූලීති ගතිපිණ්ඩං ගතෙත්වා පි ච උපසිඛික්ඛනකාලෙ වාතං අකාකාශිත්වො තෙව තස්ස ගතිං ජානාති.

කුකුළුරේ පි බිහි විවරනෙකා බෙමට්ඨානං න පස්සති, ලෙඛ්ඛුප්ප ගාරදිගි උපඤ්ඤාං ගොති, අනෙකාගාමං පවිසිත්වා උද්ධතට්ඨානෙ¹ ඡාරිකං බ්‍යුතිත්වා නිපන්නස්ස පන ඵාසුකං ගොති. එවමෙව ජීවතා ගාමඤ්ඤාසයා² ආපොසනතිස්සිතරසාරමඤ්ඤා. තථා හි තියාමරතතිං සමඤ්ඤාමමං කත්වා පි පානො ව පත්තවිවරමාදාය ගාමො පවිසිතබ්බො ගොති. සුක්ඛවාදනීයස්ස ච න සක්කා බෙලෙන අතෙමිතස්ස රසං ජාතිතුං.

සිගාලො පි බිහි වරනෙකා රතීං න විඤ්ඤති, අමකසුසානෙ මනුස්ස මංසං බාදිත්වා නිපන්නස්සෙව පනස්ස ඵාසුකං ගොති. එවමෙව කායො පි උපාදින්නකඤ්ඤාසයො පඨවිතිස්සිතපොට්ඨබ්බාරමඤ්ඤා. තථා හි අඤ්ඤං උපාදින්නකං අලභමානා සත්තා අත්තනො ව හත්තලෙ සිසං කත්වා නිපජ්ජන්ති. අඤ්ඤාතිකාභිරු වස්ස පඨවී ආරමඤ්ඤාගතඤ්ඤා පච්චයො ගොති. සුඅත්තසස්සාපි හි සයනස්ස³ හත්ත සීතානමපි වා ඵලානං න සක්කා අතිසිද්ධනෙත්ත වා අතිපටිලෙනෙත්ත වා ඵඤ්ඤාද්විතො වො ජාතිතුන්ති, අඤ්ඤාතිකාභිරු පඨවී එතස්ස කායපසාදස්ස පොට්ඨබ්බජානනෙත්ත පච්චයො ගොති. එවං ලක්ඛණාදි වචන්තානෙකාපෙතෙසං අසමමිස්සායා වෙදිතබ්බා.

අඤ්ඤා ගෙව හි වක්ඛුපසාදස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨාන ගොචරඤ්ඤාසයනිස්සයා, අඤ්ඤා සොත්තපසාදදීනනති අසමමිස්සා නෙව වක්ඛායත්තාදිති. අපිච තෙසං අසමමිස්සායාය අයං උපමා පි වෙදිතබ්බා. යථා හි පඤ්චවණ්ණානං ධජානං උත්තාපිත්තානං කිඤ්ඤාපි ජායා එකාබද්ධා විය ගොති, අඤ්ඤාමඤ්ඤාං පන අසමමිස්සාව. යථා ව පඤ්චවණ්ණාන කප්පාසෙන වට්ටිං කත්වා දීපෙ ජාලිතෙ කිඤ්ඤාපි ජාලා එකාබද්ධා විය ගොති, තස්ස තස්ස පන අංසුතො පාටියෙක්කං පාටියෙක්කං ජාලා [අඤ්ඤාමඤ්ඤාං] අසමමිස්සා ව. එවමෙව. කිඤ්ඤාපි ඉමාති පඤ්ඤායත්තාති එකස්මිං අත්තභාවෙ සමොසට්ඨාති අඤ්ඤාමඤ්ඤාං පන අසමමිස්සානෙව. න කෙවලඤ්ඤා ඉමානෙව පඤ්ඤා සෙසරුපාති පි අසමමිස්සානෙව. ඉමස්මිං හි සරිතෙ ගෙට්ඨිමකායො මඤ්ඤිමකායො උපරිමකායො ති තයො කොට්ඨාසා. තත්ථ නාභිතො පට්ඨාය ගෙට්ඨා ගෙට්ඨිමකායො නාම, තස්මිං කායදස්සකං භාවදස්සකං ආභාරසමුට්ඨා නාති අට්ඨ උතුසමුට්ඨානාති අට්ඨ විත්තසමුට්ඨානාති අට්ඨා ති වතු විත්තාශ්‍රිස රුපාති. නාභිතො උද්ධං යාව ගලවාටකා මඤ්ඤිමකායො නාම, තත්ථ කායදස්සකං භාවදස්සකං වජ්ජදස්සකං ආභාරසමුට්ඨානාදිති

[] 1. 2. 3. 4 නපඨ 1-1, 2. 3. 4 උද්ධතදව්‍යාතෙර 2-5 අපඤ්ඤාසයා 3-5 සුභණ්ඩිතස්ස පි අත්තසයනස්ස [] 5 නපඨ

නිප්පරියායෙන දීඝං රූපායතනං, තථා රක්ඛාදීනි, තං තං තිස්සාය පත තථා තථා සිතං දීඝං රක්ඛානති තෙන තෙන වොහාරෙන රූපායතන මෙවෙත්ථ භාසිතනති වෙදිතබ්බං. ජායා ආනාපො ති ඉදං අඤ්ඤාමඤ්ඤා පරිච්ඡින්නං, තථා ආලොකො අකිංකායෙ ව, අඛා මහිංකා ති ආදීනි වත්තාරි වජ්ජනා ව¹ දස්සිතාති. තත්ථ අඛා ති වලාගකො; මහිංකා ති හිමං; ඉමෙති වතුහි අඛාදීනං වණ්ණා දස්සිතා. වඤ්ඤාමණ්ඩලස්ස වණ්ණනිගා ති ආදීනි තෙසං තෙසං පභාවණ්ණා දස්සිතා. තත්ථ වඤ්ඤාමණ්ඩලාදීනං වජ්ජනං එවං විසෙසො වෙදිතබ්බො

මණිමයං² රජතපරිවර්ණනං එකුතපඤ්ඤාසයොජනායාමවිත්ථාරං වඤ්ඤා දෙවපුත්තස්ස විමානං වඤ්ඤාමණ්ඩලං නාම, සොවණ්ණමයං එලිකපරිවර්ණනං සමපණ්ණාසයොජනායාමවිත්ථාරං සුරියස්ස දෙව පුත්තස්ස විමානං සුරියමණ්ඩලං නාම. සත්තරතනමයාති සත්තධ්මදස ආදසයොජනායාමවිත්ථාරානි තෙසං තෙසං දෙවපුත්තානං විමානාති චාරකරූපාති නාම. තත්ථ වඤ්ඤා හෙට්ඨා, සුරියො උපරි, උභින්න මත්තරං යොජනං හොති, වඤ්ඤා හෙවසීමත්තතො සුරියස්ස උපරි මත්තහො යොජනසතං හොති. දව්සු පසෙස්සු නක්ඛත්තතාරකා ගව්ණති එතෙසු පත තිසු වඤ්ඤා දඬුගමහො, සුරියො සීසගමනො, තක්ඛත්තතාරකා සබ්බසීසගමනා, ඤාලොක වඤ්ඤාමණ්ඩලානං පුරතො හොතති ඤාලොක පච්ඡා. ආදසමණ්ඩලං කංඝමයං, මණ්ණි ති ධපෙඨා වෙචරියං සෙසො ජොතිරසාදි අනෙකප්පහෙදො; සමෙඛා සාමුද්දිකො; මුත්තා සාමුද්දිකාපි සෙසාපි³; වෙචරියො ති වෙචරණ්ණමණි; ජාන රූපං චුච්චති සජ්චවණ්ණො; සත්ථා හි සුචණ්ණවණ්ණො, සුචණ්ණවපි⁴ සජ්චවණ්ණං, රජතං චුච්චති නාභාපණො ලොගමාසකො දුරුමාසකො ජතුමාසකො; යෙ වොහාරං ගජන්තී ති චුත්තං, තං සබ්බවපි ඉධ ගහිතං, සං මා පනඤ්ඤාමපි ති ඉමිතා පාලියාගතං ධපෙඨා සෙසං තට්ඨකපිලොතිකකණ්ණිකා⁵ වණ්ණාදිහෙදං රූපං ගහිතං, තං හි සබ්බං යෙථාපතතෙසු පට්ඨං. එවමෙනං නිලාදිතා හෙදෙන හිත්තවපි රූපං සබ්බං ලක්ඛණාදීනි අභින්නමෙව,

සබ්බං හෙනං වක්ඛුපටිභතනලක්ඛණං රූපං, වක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස විසසභාවරසං, තස්සෙව ගොවරපච්චුපට්ඨානං, වතුමහාගුතපදට්ඨානං, යථා වෙතං තථා සබ්බාති පි උපදරූපාති. යත්ථ පත විසෙසො අත්ථ තත්ථ වක්ඛාම. සෙසමෙත්ථ වක්ඛායතනනිද්දෙසෙ චුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බං. කෙවලං හි තත්ථ වක්ඛුපුබ්බඛගමො නිද්දෙසො, ඉධ රූපපුබ්බඛගමො. තත්ථ ව වක්ඛුමෙත්තනති ආදීනි චුද්දස තාමාති. ඉධ රූපමෙත්තනති ආදීනි නිණ්ණි. සෙසං තාදිසමෙව. යථා හි [වතුහි] වතුහි තයෙහි පතිමණ්ණිකා වක්ඛුං වචන්ද්‍රාපෙත්තුං තෙරසථාරා චුත්තා, ඉධාපි තෙ තථෙව චුත්තා ති.

1-1 වජ්ජනිව	2-1, 2, 3, 4 සොවණ්ණමයං.	4-2, 3, 4 සුචණ්ණවණ්ණමපි
2, 3 වජ්ජනාව	3-4 සාමුද්දිකා සෙසාපි	5-1, 2, 3, 4 කණ්ණිකා
4 වජ්ජනෙව	5 සාමුද්දිකාවිසෙසාපි	[] 1, 5 තත්ථ

සද්දයතනනිදෙදසෙ **සෙසිසදෙද** හි මහාගෙරිපවතගෙරිතං සදෙද; **මුද්ධිසසබ්බපණ්ඩසදෙද** පි මුද්ධිසාදිපපව්වයා සදෙද; හිතසබ්බා තො සදෙද=**භීතසදෙද**; චුත්තාවසෙසානං විණාදිතං තනතිබ්බානං සදෙද=**චාදිතසදෙද**; **සමමසදෙද** හි සංසතාලාඨානාලසදෙද; **පාණි සදෙද** හි පාණිපපහාරසදෙද; **සත්තානං නිගෙසාසසදෙද** හි බහුන්තං සතතිපතිතානං අපඤ්ඤායමානපදව්වසඤ්ඤනතිනොසසදෙද; **බාහුනං සනතිසානසදෙද** හි රුක්කානං අඤ්ඤාමඤ්ඤතිසංසතගණිකා¹ කොටතාදිසදෙද; වාතස්ස වායතො සදෙද **වානසදෙද**; උදකස්ස සඤ මානස්ස වා² පටිතතස්ස වා සදෙද **උදකසදෙද**; මහුස්සානං සලාපාදි සදෙද **මහුස්සසදෙද**; තං රජපථා සෙසො සබ්බො පි **අමහුස්සසදෙද**; ඉමිනා පදථුයෙන සබ්බො පි සදෙද පරියාදිණෙණා. එවං සතො පි වංසථාලනපිලොතිකථාලනාදිසු පවතො පාළියං අනාගතසදෙද යෙවාපනකට්ඨානං පටිවේයා හි වෙදිතබ්බො. එවමයං ගෙරිසද්දනා හෙදෙන හිනො පි සදෙද ලක්ඛණාදිහි අභිනො යෙව. සබ්බො පි හෙස සොතපටිගතනලක්ඛණො සදෙද, සොතවිඤ්ඤාණස්ස විසයභාව රසො, තස්සෙව ගොවරපව්වපට්ඨානො, සෙසං වක්කායතනනිදෙදසෙ චුත්තතයෙනෙව වෙදිතබ්බො, ඉධාපි හි [වතුහි] වතුහි නයෙහි පති මණ්ඩිතා තෙරස වාර චුත්තා, තෙසං අත්ථො සක්කා චුත්තතයෙනෙව ජාතිතුනාති න විත්ථාරිතො.

ගණ්ඩායතනනිදෙදසෙ **මූලගණ්ඩා** හි යං කිඤ්චි මූලං පටිව්ව තිබ්බ තොතා ගණ්ඩා; **සාරගණ්ඩාදිසු** පි ව එසෙව නයො. අසිඬ්ඨි දුසිඬ්ඨානං බාකාදිතං³ ගණ්ඩා **ආමතගණ්ඩා**; මච්ඡසකලිඤාසුතිමංසසඬ්ඨිලිට්ඨි සප්පිආදිතං ගණ්ඩා **විස්සගණ්ඩා**; **සුගණ්ඩා** හි ඉට්ඨිගණ්ඩා; **දුගගණ්ඩා** හි අතිට්ඨිගණ්ඩා; ඉමිනා පදථුයෙන සබ්බො පි ගණ්ඩා පරියාදිණෙණා. එවං සතො පි **කණ්ණකගනිපිලොතිකගණ්ඩාදෙසො** පාළියං අනාගතා සබ්බො පි ගණ්ඩා යෙවාපනකට්ඨානං පටිවේයා හි වෙදි තබ්බො. එවමයං මූලගණ්ඩාදිනා හෙදෙන හිනො පි ගණ්ඩා ලක්ඛණා දිහි අභිනො යෙව. සබ්බො පි හෙස **සාණ්පට්ගතනලක්ඛණො** ගණ්ඩා, **සාණ්විඤ්ඤාණස්ස** විසයභාවරසො, තස්සෙව ගොවරපව්ව පට්ඨානො, **සෙසං** වක්කායතනනිදෙදසෙ චුත්තතයෙනෙව වෙදි තබ්බො. ඉධාපි හි තථෙව අපඤ්ඤායනාපතිමණ්ඩිතා තෙරසවාර චුත්තා, තෙ අත්ථො පාකවා යෙව.

රසායතනනිදෙදසෙ **මූලරසො** හි යං කිඤ්චි මූලං පටිව්ව තිබ්බතොරසො; **බණ්ඩරසාදිසු** පි එසෙව නයො. **අමුලික** හි තක්කමි ලාදි; **මුලික** හි එකත්තතො ගොසප්පිආදි; මුලි පන කසාවසුත්තං විර තිකම්භතං කසාවං ගොති. ථාණිතං බාරිසුත්තං විරතිකම්භතං බාරිසං

1-1, 3 ගතිසා 2-5 වාත [] 5 තථි 3-1, 2, 3, 4 උඤ්ඤාදිතං.
 2 ගතිසා
 5 අණ්ඩිකා

හොති, සප්පි පන විරතීකම්භනං වණ්ණගණෙ ජගත්තමපි රසං න ජගති
ති හදෙව එකත්තමධුරං; නිත්තඛා නති තිමපණ්ණාදි; කුලඛා ගණ
සිඛිවෙරමරිවාදි; ලොණිඛා නති සාමද්දිකලොණාදි; වාපිඛා නති
වාතිඛගණකම්පිරාදි; ලපිලඛා නති බදරමලක¹කම්පිට්ඨසාලවාදි;
කසාම නති ගරිටකාදි; ඉදම සබ්බෙ පි රසා වජ්ජුවසෙන වුත්තා. හං
තංවජ්ජුතො පනෙත් රසො ව අමුලාදීති නාමෙති වුත්තොති වෙදි
තබ්බො. සාදු ති ඉට්ඨරසො; අසාදු ති අතිට්ඨරසො; ඉමිනා පද්ධු
යෙන සබ්බො පි රසො පරියාදිත්තො, එවං සන්නෙ පි ලෙඩ්වුරස
භිත්තිරසපිලොතිහාරසාදයො පාලියං අනාගතා සබ්බෙ පි රසා යෙවා
පනකට්ඨානං පට්ට්ඨා ති වෙදිතබ්බො. එවමයං චූලරසාදිනා හෙදෙන
භිත්තො පි රසො ලකඛණාදීති අභිත්තො යෙව, සබ්බො පි ගෙස ජ්ඨා
පටිගත්තලකඛණො රසො, ජ්ඨා විඤ්ඤාණස්ස විසයභාවරසො,
තස්සෙව ගොවරපව්වුපට්ඨානො, සෙසං චක්කායතනතිදෙසෙ වුත්ත
නායෙනෙව වෙදිතබ්බො. ඉධාපි හි හථෙව ද්විපඤ්ඤස නායපතිමණ්ඩිතා
තෙරසවාය වුත්තා.

ඉත්තිත්ථි²තිදෙසෙ ස නති කාරණවචනං; යෙන කාරණෙන
ඉත්තියා ඉත්තිලිඛාදීති හොනති ති අයමෙත්ථ අත්ථො; හත් ලිඛා නති
සණ්ඨානං; ඉත්තියා හි ගත්ථපාදතිවාඋරුදිනං³ සණ්ඨානං න පුරිසස්ස
විය හොති, ඉත්තිනං හි හෙට්ඨිමකායො විසදෙ හොති උපරිමකායො
අවිසදෙ, ගත්ථපාද වුද්දානා, මුඛං වුද්දානං. නිමිත්ත නති සඤ්ජානනං;
ඉත්තිනං හි උරමංසං අවිසදං⁴හොති. මුඛං නිමමසුද්දාසිකං, කෙසඛකි
වත්ගහණමපි න පුරිසානා විය හොති. කුත්ත නති කිරියා; ඉත්තියො
හි දහරකාලෙ සුප්පකමුසලකෙති කිලනති, ධිහලිකාය⁵ කිලනති,
මත්තිකවාසෙතෙ⁶ සුත්තකං නාම කත්තානති, ආභ්වෙසා හි ගමනාදි
ආකාරෙ; ඉත්තියො හි ගමන්මානා අවිසද⁷ගමන්ති, තිට්ඨමානා තිපජ්ජ
මානා තිසිදමානා බාදමානා භුඤ්ජමානා අවිසද⁷ භුඤ්ජනති. පුරිසමපි
හි අවිසදං දිස්වා මාතුගාමො විය ගමන්ති තිට්ඨති තිපජ්ජති තිසිදති
බාදති භුඤ්ජති ති වදනති. ඉත්ථනං ඉත්තිභාවො ති උත්තමපි එකත්ථං;
ඉත්තිසභාවො ති අත්ථො; අයං නමමත්ථො පටිසංඝිසමුට්ඨිතො, ඉත්ති
ලිඛාදි පන [න ඉත්තිත්ථි,] ඉත්තිත්ථි පටිට්ඨ පවත්තෙ සමුට්ඨිතං,
යථා හි බීජෙ සති බීජං පටිට්ඨ බීජප්පට්ඨො රුකෙතො වඩ්ඪිතො සාබ්බා
විටපසමපනො හුත්වා ආකාසං පුරෙත්වා තිට්ඨති,

එවමෙව ඉත්තිභාවසඛාතෙ ඉත්තිත්ථියෙ සති ඉත්තිලිඛාදීති
හොනති. බීජං විය හි ඉත්තිත්ථි බීජං පටිට්ඨ වඩ්ඪිතො ආකාසං
පුරෙත්වා ධිහරුකෙතො විය ඉත්තිත්ථි පටිට්ඨ ඉත්තිලිඛාදීති පවත්තෙ
සමුට්ඨිතති, තත්ථ ඉත්තිත්ථි න වකුච්චිඤ්ඤායං, මනොවිඤ්ඤායං
මෙව, ඉත්තිලිඛාදීති වකුච්චිඤ්ඤායාති පි මනොවිඤ්ඤායාති පි;

1-1. 2. 3. 4. 5 බදරසාලව

2-2. 3 ඉත්ති

3-1. 2. 3. 4 උදරදිනං

4-1. 2. 3. 4 විසදං

5-5 විහ්වතිලිකාය

6-1. 2. 3 මත්තිකතෙතෙත

7-1. 2. 3. 4 අවිසදං

[] 2. 5 නන්ති

ඉදං හං රූපං ඉති සිද්ධිං නති ඉදං හං රූපං යථා වික්ෂිප්තියාදීති පුරි
සස්සාපි ගොභාති, න එවං, තියමනො පන ඉති යා එව ඉති යං =
ඉති සිද්ධියං; පුරිසිද්ධියං පි එසෙව නයො, පුරිසලිඛාදීති පන ඉති
ලිඛාදිතං පරිපක්කතො වෙදිතබ්බං.

පුරිසස්ස හි ගත්තපාදනිවාදරුදිතං¹ සණ්ඨානං න ඉති යා විය
ගොති, පුරිසානං හි උපරිමකායො විසදො ගොති ගෙට්ඨිමකායො
අවිසදො, ගත්තපාද මහනායා, මුඛං මහනායං, උරමංසං සුචිසදං,²
මහසුද්ධිකා උපපජ්ජති, කෙසබ්බවත්ථගගණං න ඉති නං විය ගොති.
දගරුකාලෙ රථනඛලාදීති කිලනති, වාලිකපාද්වං කත්වා වාපිං නාම
බණ්ණති,³ ගමනාදීති විසදති ගොනති, ඉති මපි ගමනාදීති විසදති
කුරුමානං [දිස්සා] පුරිසො විය ගමන්ති ති ආදීති වදනති, සෙසං
ඉති සිද්ධියං වුත්තසද්ධියමෙව. තත්ථ ඉති භාවලක්කණං ඉති සිද්ධියං;
ඉති පි පකාසනරසං, ඉති ලිඛනිමිත්තකුත්තානාපපානං කාරණභාව
පවුපට්ඨානං. පුරිසභාවලක්කණං පුරිසිද්ධියං; පුරිසො ති පකාසන
රසං, පුරිසලිඛනිමිත්තකුත්තානාපපානං කාරණභාවපවුපට්ඨානං,
උභයමෙවං පඨමකපටිකානං පවහෙත සමුට්ඨාති අපරභාගෙ පටි
සක්ඛියං, පටිසක්ඛියමුට්ඨිතමපි පවහෙත වලගි පරිවත්තති, ගථානං:-
“තෙන ඛො පන සමයෙන අකුසලභරණං භික්ෂුනො ඉති ලිඛනං පාතු
භුතං ගොති, තෙන ඛො පන සමයෙන අකුසලභරණං භික්ෂුනියා
පුරිසලිඛනං පාතුභුතං ගොති”ති. ඉමෙසු පන ද්විතීය පුරිසලිඛනං උත්තමං
ඉති ලිඛනං තිතං, තසමා පුරිසලිඛනං බලවදකුසලකමෙවන අනතර
ධායති, ඉති ලිඛනං දුබ්බලකුසලෙන පට්ඨාති. ඉති ලිඛනං පන
අනතරධායනං දුබ්බලකුසලෙන අනතරධායති. පුරිසලිඛනං බලව
කුසලෙන පට්ඨාති, එවං උභයමපි අකුසලෙන අනතරධායති, කුස
ලෙන පට්ඨාති ති⁴ වෙදිතබ්බං.

උභයොබ්බසාදනකායං පන කිං එකං ඉති යං උදහ්සු ආදි? ති,
එකං, තඤ්ච ඛො ඉති උභයොබ්බසාදනකායං ඉති සිද්ධියං, පුරිස
උභයොබ්බසාදනකායං පුරිසිද්ධියං, එවං සනෙත දුතියබ්බසාදනකායං
අභාවො ආපජ්ජති. ඉති යං⁵ හි බ්බසාදනකාරණං වුත්තං, තඤ්චකා
තපී? ති, න තසං ඉති යං⁶ බ්බසාදනකාරණං, කසමා? සද අභාවතො,
ඉති උභයොබ්බසාදනකායං හි යද ඉති යා රුහිතතො උපපජ්ජති,
තදව පුරිසබ්බසාදනං පාකටං ගොති, ඉති බ්බසාදනං පට්ඨත්තං
ගුලකං ගොති, තථා ඉතරණං ඉතරං, යදි ව තෙසං ඉති යං දුතිය
බ්බසාදනකාරණං ගවෙයස, සද පි බ්බසාදනකායං තිට්ඨෙය්ස? න පන
තිට්ඨති, තසමා වෙදිතබ්බමෙවං න තසං තං බ්බසාදනකාරණං,
කමමසකායං පන රුහිතතමෙවත්ත කාරණං, යසමා වසං එකමෙව

1-1. 2. 3. 4 උදහ්සු.	2-1. 2. 3. 4 අවිසද.	3-1. 2. 3. 4 ගණන.
[] 1. 2. 3 නාම.	4-1. 2. 3. 4 පටිලක්ඛන.	5-2. 3. 4. 5 ඉති සිද්ධියං.
6-2. 3. 4 ඉති සිද්ධියං.		

ඉන්ද්‍රියං හොති, තස්මා ඉතිඋභතොබ්‍යක්ෂ්‍යතනො සයමි ගබ්භං ගණ්ඨාති පරමි ගණ්ඨාපෙති, පුරිසඋභතොබ්‍යක්ෂ්‍යතනො පරං ගබ්භං ගණ්ඨාපෙති සයං පත ත ගණ්ඨාති ති.

ඒවිතින්ද්‍රියනිදදොසෙ යං චතතබ්බං භං හෙට්ඨා ආරුප්ඵිතින්ද්‍රියෙ චුත්තමෙව, නෙවලං හි තත්ථ සො තෙසං අරුපිතං බමමාන නති චුත්තං, ඉධ රුපඵ්විතින්ද්‍රියතතා සො තෙසං අරුපිතං බමමාන නති අගමෙව විසෙසො. ලක්ඛණාදීති පනස්ස එවං වෙදිතබ්බාති, සයජ රුපානු¹පාලනලක්ඛණං ඒවිතින්ද්‍රියා, තෙසං පවත්තනරසං. තෙසං යෙව සපතපච්චුට්ඨානං, යාපසිතබ්බභූතපද්ධානනති.

කායවිඤ්ඤාතනිතිදදොසෙ කායවිඤ්ඤාතනි හි එත්ථ භාව කායෙන අත්තනො භාවං විඤ්ඤාපෙන්නානං² තිරුජානෙති පි පුරිසානං පුරි සෙති වා තිරුජානානමි කායගගණානුසාරෙන ගතිකාය එකාය භාවො විඤ්ඤායති ති=විඤ්ඤාතනි; සයං කායගගණානුසාරෙන විඤ්ඤායති හි පි=විඤ්ඤාතනි; “කායෙන සංවරෙ සාධු”ති ආදීප්‍ර ආගතො වොපතසඤ්ඤාතො කායො ව විඤ්ඤාතනි=කායවිඤ්ඤාතනි; කායවිපථකුතෙන අධිපායවිඤ්ඤාපතගෙතුත්තා සයඤ්ඤා තථා විඤ්ඤායසත්තා කායෙන විඤ්ඤාතනි ති පි=කායවිඤ්ඤාතනි; කුසල මිත්තස්ස වා හි ආදීප්‍ර අට්ඨති කාමාවචරෙති අභික්ඛාදිවෙනන වාති නවති විතෙතති කුසලවිත්තස්ස වා; ආදසති පි අකුසලවිතෙතති අකුසලවිත්තස්ස වා; අට්ඨති මහාකිරියාති දභිති පරිත්තකිරියාති අභික්ඛාදිපත්තාය එකාය රුපාවචරකිරියාති එකාදසති කිරියා විතෙතති අබ්‍යාභාවිත්තස්ස වා; ඉතො අක්ඛාදිති විත්තාති විඤ්ඤාතනං න ජනෙතති³. සෙකකායෙකකපුප්පිජ්ජනානං පත එත්ත කෙගෙව විතෙතති විඤ්ඤාතනි යොති ති එතෙසං ඤාසලාදීතං වසෙන තිති පදෙති හෙතුතො දසයිතා.

ඉදති ඡති පදෙති ඵලතො දසෙසංභුං “අභික්ඛමනනස්ස වා”ති ආදි චුත්තං, අභික්ඛමාදයො හි විඤ්ඤාතනිවසෙන පවත්තත්තා විඤ්ඤාතනි ඵලං තාම, තත්ථ අභික්ඛමනනස්ස වා ති පුරුහො කායං අභි ගරන්තස්ස; පච්ඤාමනනස්සා ති පච්ඡගො පච්චාගරන්තස්ස; ආලො කෙගනස්සා ති උත්තං පෙකකිත්තස්ස; විලොකෙගනනස්සා ති ඉතො විගො ව පෙකකිත්තස්ස; සමමික්ඛාදිනනස්සා ති සත්ථියො සමෙකා වෙත්තස්ස; සංසාරෙගනනස්සා ති සත්ථියො පටිපපණාමෙත්තස්ස;

ඉදති ඡති පදෙති සභාවතො දසෙසංභුං කායස්ස ඵමගනා ති ආදි චුත්තං, තත්ථ කායස්සා ති සරිරස්ස; කායං ඵමෙතති ඵග්ගං කෙරෙති ති=ඵමගනා; තමෙව උපසංගෙත වසෙසත්තා සත්ථමගනා ති ආග, බලව තර වා ඵමගනා=සත්ථමගනා; සත්ථමනිතනන තති සත්ථමනිතනාවො;

විඤ්ඤාපනවසෙන විඤ්ඤානතී; විඤ්ඤාපනා නි විඤ්ඤාපනාකාරේ; විඤ්ඤාපිතභාවො විඤ්ඤාපිතානං; සෙසමෙත්ථ යං වත්තබ්බං තං හෙය්‍යං ආරකථාය චූත්තමෙව, තථා වච්චිඤ්ඤානතීනං. වච්චිඤ්ඤානතී ති පදස්ස පන තිදෙස පද්‍යනඤ්ච අනේං තත්ථ න චූත්තො, සො එවං වෙදිතබ්බො. වාචාය අත්තනො භාවං විඤ්ඤාපනනානං තිරිඨ්‍යා නෙති පි පුරිසානං පුරිසෙති වා තිරිඨ්‍යානානම්ච වචිගගණානුසාරෙන ගතිතාය එතාය භාවො විඤ්ඤානතී ති=විඤ්ඤානතී; සයඤ්ච වචිගගණානුසාරෙන විඤ්ඤානතී ති පි=විඤ්ඤානතී; “සාමු වාචාය සංවරේ”ති ආදීසු ආගතා වොපනසංඛාතා වචි¹ එව විඤ්ඤානතී=වච්චිඤ්ඤානතී; වචි සොසෙන අභිප්පායවිඤ්ඤාපනගෙවුතො සයඤ්ච තථා විඤ්ඤායසතො වාචාය විඤ්ඤානතී ති පි=වච්චිඤ්ඤානතී; “වාචා ගිර”ති ආදීසු චූච්ච ති ති=වාචා; ගිරිතී ති=ගිරි; බ්‍රහ්මපථා ති වාකාගෙදෙ; වාකාඤ්ච තං පථො ව අත්ථං ඤ්චුකාමානං ඤ්ථෙවුකාමානඤ්චා ති පි බ්‍රහ්මපථා; උදිරතී ති²=උදිරණං; සුස්සතී ති=සොසො; කරිතී ති=කම්මං; සො සො ව කම්මං=ඡායසම්මං; නානප්පනාගේති කතො සොසො ති අනේං; වචිං ගෙදෙ=වචිගෙදෙ; සො පන න ගබ්බො, පභෙදගතො වාචා එවාති ඤ්ථපනත්ථං වාචා වචිගෙදෙ ති චූත්තං, ඉමෙති සබ්බෙති පි පදෙති සද්දවාචා ව දසසිතා, ඉද්දති තාය වාචාය සක්ඛිං ගොපේතො ගෙඨා චූත්තත්ථානං විඤ්ඤානතී ආදීනං පද්‍යනං වසෙන තීතාකාරෙති සභාවතො තං දස්සෙත්ථං යා තාය වාචාය විඤ්ඤානතී ති ආදි චූත්තං, තං ගෙඨා චූත්තතායතො උය්‍යානත්මෙව.

ඉද්දති විඤ්ඤානතීසමුච්චාපිකවිතෙතසු අසමොගත්ථං ආත්තංස ඡබ්බිස එකුනච්ඡිස සොලස පච්චිමානී ති ඉදං පකිණ්ණං වෙදිතබ්බං. ආත්තංසවිතතාති හි රූපං සමුච්චාපෙනති, ඉරියාපථම්ච උපත්ථ මොනති, උච්චම්චි විඤ්ඤානතී ජනෙනති. ඡබ්බිසති විඤ්ඤානතීමෙව න ජනෙනති, ඉහරආයං කරෙන්නති. එකුනච්ඡිස ති රූපමෙව සමුච්චා පෙනති, ඉතරආයං න කරෙන්නති. සොලස ඉමෙසු තීසු [එකමි]³ න කරෙන්නති. තත්ථ ආත්තංසා ති ගෙඨා චූත්තානෙව කාමාවචරතො අච්ච කුසලාති ආදස අකුසලාති කිරියතො දස විතතාති සෙක්ඛ පුපුර්ජනානං අභිඤ්ඤාචිතතා ඕණ්ණසවානං අභිඤ්ඤාචිතතනති. ඡබ්බිසා ති රූපාවචරතො පඤ්ච කුසලාති පඤ්ච කිරියාති අරූපාවචරතො වංශා⁴ කුසලාති වතතාරි කිරියාති වතතාරි මග්ගවිතතාති වතතාරි එ⁵ යානාති ති. එකුනච්ඡිසාති කාමාවචරකුසලවිපාකතො එකාදස අකුසලවිපාකතො ඉච්ච [කිරියතො] කිරියමනොධාතු රූපාවචරතො පඤ්ච විපාකවිතතාති ති. සොලසා ති ඉච්ච පඤ්චවිඤ්ඤාණාති සබ්බ සත්තානං පටිසංකිච්චතං ඕණ්ණසවානං චූතිච්චතං ආරූපෙව වාතාරි විපාකවිතතාති ති. ඉමාති සොලස රූපිරියාපථවිඤ්ඤානතීසු⁶ එකමි න

1-5 වාචා	2-1, 3 උදිරිතතී	[] 4 තත්ථ	3-1, 3 එසාපි
			2 එසොපි
[] 1, 2, 3, 4 තත්ථ	4-5 රූපිරියාපථවිඤ්ඤානතීසු		

කරෙන්නා¹; අඤ්ඤාති පි බහුති ආරූපෙ උපපන්නාති අනොකාස ගතත්තා රූපං න සමුට්ඨාපෙනති, යාති පන කායවිඤ්ඤාතනං සමුට්ඨා පෙනති තානෙව විචිච්ඤ්ඤාහති ති.

ආකාසධාතූතිද්දෙසෙ න කායාති² න නිකායාති³ කසසිතුං⁴ ඡිද්ධි තුං භිද්ධිතුං වා න සක්කා ති=ආකාසො; ආකාසො ව ආකාසගතං; බෙලුගතාදීති විශ, ආකාසො ති වා ගතනාති=ආකාසගතං; න හඤ්ඤ ති ති=අභං; අසට්ඨනියනාති අනෙථා; අසමෙව=අසගතං; ඡිද්ධිවෙත්ත විවරෙහි; විවරෙ ව=විවරගතං; අසමුට්ඨං වතුති මහාභූතෙහි ති එතෙහි අසමුට්ඨං නිස්සවාකාසං⁵ තං කපිතං, ලක්ඛණාදිතො පන රූපපරිවේෂදලකිණ ආකාසධාතූ; රූපපරිගන්න⁶ පපාසකරසා, රූපමරියාදපච්චුපට්ඨානා, අසමුට්ඨභාවඡිද්ධිවිවරභාවපච්චුපට්ඨානා වා, පරිවේෂ්ණරූපපදට්ඨානා, යාය පරිවේෂ්ණෙසු රූපෙසු ඉදමිතො උද්ධං අධො තිරියනති ව ගොති.

ඉතො පරෙසු රූපස්ස ලුහුතාදීනං නිද්දෙසා විතතස්ස ලුහුතාදීසු චුහතනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බා. ලක්ඛණාදිපභා පනෙත්ථ අදක්ඛතා ලක්ඛණ රූපස්ස ලුහුතා; රූපානං ගරුභාවච්ඡිනොදනරසා, ලුහුපරි වත්තිභාවච්චුපට්ඨානා, ලුහුරූපපදට්ඨානා. අච්ඡිකාලක්ඛණ රූපස්ස මුද්දතා; රූපානං ඵලධිභාවච්ඡිනොදනරසා, සබ්බකිරියාසු අවිරෙඬිතා පච්චුපට්ඨානා, මුද්දරූපපදට්ඨානා. සරීරකිරියානුකුලකමමඤ්ඤභාව ලක්ඛණ රූපස්ස කමමඤ්ඤතා; අකමමඤ්ඤතා විනොදනරසා, අදබ්බලභාවපච්චුපට්ඨානා, කමමඤ්ඤරූපපදට්ඨානා. එතා පන තිස්සො න අඤ්ඤමඤ්ඤං විජහනති.

එවං සනෙත පි යො අරෙගිනො විශ රූපානං ලුහුභාවො, අදක්ඛතාලුහුපරිවහන්පපකායෙ රූපදක්ඛනාකරධාතූකෙබ්බාහපට්ඨකනි පච්චයසමුට්ඨානො, සො රූපවිකායෙ⁷ රූපස්ස ලුහුතා; යො සුපරි මද්දිතවමමස්සෙව රූපානං මුද්දතාවො සබ්බකිරියාවිසෙසෙසු සරස වත්තනභාවො වසවත්තනභාවමද්දවප්පකායෙ රූපත්ථධිත්තකරධාතූ කෙබ්බාහපට්ඨකනිපච්චයසමුට්ඨානො, සො රූපවිකායෙ රූපස්ස මුද්දතා; යො පන සුඛිත්තසු වේශ්ණෙයෙව රූපානං කමමඤ්ඤභාවො සරීර කිරියානුකුලභාවප්පකායෙ සරීරකිරියානං අනනුකුලභාවකරධාතූ කෙබ්බාහපට්ඨකනිපච්චයසමුට්ඨානො, සො රූපවිකායෙ රූපස්ස කමම ඤ්ඤතා ති, එවමෙතාසං විසෙසො වෙදිතබ්බො. එතා පන තිස්සො පි කමමං කාතුං න සකෙකානාති, ආහාරදයො ව කරෙන්නති, නථාති යොගිනො අජ් අමෙගති හොජනසප්පායං ලද්ධං කායො නො ලුහුමුද්ද කමමඤ්ඤ ති වදනති, අජ් උග්ගසප්පායං ලද්ධං අජ් අග්ගානං විතතං එකායං කායො නො ලුහුමුද්දකමමඤ්ඤ ති වදනති ති.

1-3 න කායෙරනති

4-1. 2. 3. 4 කසිතුං.

6-1. 3 රූපපරිත්ත

2-2. 4 කසති

5-5 තිජ්ජවාකාසං ව

4 රූපපරිගන්න

3-4 නිකායති

7-1. 4 රූපවිකාර.

උපවසන්තනිතිදොසෙසු ආයතනාන නති අබ්බිකාදසනතං රූපායනනානං; ආවසොති නිබ්බන්ති; සො රූපස්ස උපවසොති යො ආයතනානං ආවයො ඥානප්පනං නිබ්බන්තමානානං සො ච රූපස්ස උපවයො නාම හොති චිඛ්ඪිති අනෙත්තං; සො රූපස්ස උපවසොසා රූපස්ස සන්තතිති යා එවං උපවිතානං රූපානං වඛ්ඪි, තපො උත්තරිතරං පවත්තිකාලෙ¹ සා රූපස්ස සන්තති නාම හොති, පවත්තිති අනෙත්තං; නදිතීරෙ කතකුපයමිං හි උදකුග්ගමනකාලො විය ආවයො නිබ්බන්ති; පරිපුණ්ණකාලො විය උපවයො වඛ්ඪි; අප්පකාප්පිකා ගමනකාලො විය සන්තති පවත්තතිති වෙදිතබ්බං. එවං තිං කපිතං හොති²ති, ආයතනෙන ආවයො කපිතො, ආවයෙන ආයතනං කපිතං, ආවයො ච කපිතො, ආයතනමෙව කපිතං, එවමිති කිං කපිතං හොති³ති, වතුසන්තති⁴ රූපානං ආවයො උපවයො නිබ්බන්ති වඛ්ඪි කපිතා, අනෙතො හි උභයමෙවතං ජාතිරූපස්සෙව අභිවචනං; ආකාරනානතෙතන පන මෙතෙසවසෙත ච උපවයො සන්තතිති උදොසදෙසනං කම්මා යසමා එත් අත්තො නාතතං නත්ති, තස්සා නිදොසෙ යො ආයතනානං ආවයො සො රූපස්ස උපවයො යො රූපස්ස උපවයො සා රූපස්ස සන්තතිති වුත්තං, යසමා ච උභයමෙවතං ජාතිරූපස්සෙව අභිවචනං, තස්මා එත් ආවයලක්කණො රූපස්ස උපවයො, ප්‍රබ්බන්තතො රූපානං උමුච්ඡාපතරස්සො, නියසාතන පච්චුපට්ඨානො, පරිපුණ්ණභාවපච්චුපට්ඨානො වා, උපවිතරූපපද ට්ඨානො. පවත්තිලක්කණො රූපස්ස සන්තති, අනුප්පබ්බිකිතරසා, අනු පචෙදපච්චුපට්ඨානා, [අනුප්පබ්බිකරූපපදට්ඨානා] ති වෙදිතබ්බං.

ජරතාතිදොසෙ ජරණාවසෙන ජර්ශ; අයමෙත් සභාවතිදොසො ජරණාකාරෙ ජරණා; ඛණ්ඩිවචනති ආදයො [තයො] කාලොතික්කමෙ කිව්වතිදොසා, පච්චිමා ථෙව පනතිතිදොසා, අයං හි ජර්ශි ඉමිනා පදෙන සභාවහො දිට්ඨිනා, තෙනස්සායං සභාවතිදොසො. ජරණා හි ඉමිනා ආකාරතො, තෙනස්සායං ආකාරතිදොසො. ඛණ්ඩිවචනති ඉමිනා කාලාතික්කමෙ⁵ දන්තනබානං ඛණ්ඩිතභාවකරණ කිව්වතො, පාලිවචනති ඉමිනා කෙසලොමානං පලිතභාවකරණ කිව්වතො, වලිතතවතා හි ඉමිනා මංසං මිලාපෙඪා තවෙ වලිතාව කරණකිව්වතො දිට්ඨිනා, තෙනස්සා ඉමෙ ඛණ්ඩිවචනති ආදයො [තයො] කාලාතික්කමෙ කිව්වතිදොසා, තෙහි ඉමෙසං විකාරනං දස්සන වසෙන පාකට්ඨුතා පාකට්ඨර්ශ දස්සිතා.

ගමෙව හි උදකස්ස වා අග්ගිතො වා තිණරුක්කාදිතං සමග්ගපලි ගග්ගතාය වා ක්කිමතාය වා ගහමග්ගො පාකට්ඨො හොති, න ච සො ගහමග්ගො තාතෙව උදකාදිති, එවමෙව ජර්ශ දන්තාදීපු ඛණ්ඩිව්වාදි වසෙන ගහමග්ගො පාකට්ඨො, වහ්නුං උමිලෙඪා පි ගග්ගති, න ච ඛණ්ඩිව්වාදිතෙව ජර්ශ, න හි ජර්ශ වක්කුච්ඡෙදාදයා හොති, ආයුතො

1-5 පවත්තිකාලො 2-5 වතුසන්තති [] 4 නත්ති
[] 1, 2, 3, 4 නත්ති 3-5 කාලාතික්කමෙතො [] 4 නත්ති

සංඝාති ඉද්දියානං පටිපාතො ති ඉමෙහි පන පදෙහි කාලාතික්කමෙ
 යෙව අභිව්‍යතතාය ආයුක්කයචක්කාද්දිඉත්ථිපරිපාතසංඝාතොය පන
 තියා දිට්‍තො, තෙනාසසිමෙ පච්ඡිමා ජො පකතිතිද්දොසා ති වෙදිතබ්බො.
 නන්ත යස්මා ජරං පත්තංසා ආයු භායති, තස්මා ජර ආයුතො සංඝා
 නී ති ඵලපමාරෙන වුත්තො, යස්මා ච දගරතාලෙ උපපසන්නාති සුමු
 මච්චි අත්තනො විසයං සුඛෙනච ගණනනසමන්තාති වක්කාදිති ඉත්ථි
 යාති ජරං පත්තංසා පරපකකාති ආලුට්ඨිතාති අවිසදති ඔලාරිකච්චි
 අත්තනො විසයං ගහෙත්ථං අසමන්තාති හොනති තස්මා ඉද්දියානං
 පටිපාතො ති පි ඵලපමාරෙනච වුත්තො.

සා පනායං ඵලං තිද්දිට්ඨා සබ්බො පි ජරං පාකටා පටිවර්ත්තනා ති
 දුට්ඨිමා හොති නන්ත දන්තාදිසු බණ්ඩිතාවාදිදස්සනතො රූපධම්මෙසු
 ජරං පාකට්ජරං නාම, අරූපධම්මෙසු පන ජරං නාදිසස්ස විහාරස්ස
 අදස්සනතො පටිවර්ත්තනජරං නාම, පුන අවිච්ඡිසිචි ති ඵලච්චි දුට්ඨිමා
 හොති. නන්ත මණි කනක රජන පමාළ වන්ද සුරියාදිතං විශ මන්දදස්සනා
 දිසු පාණිතං විශ ච පුප්ඵඵලපලවාදිසු ච අපාණිතං විශ අත්ත
 රත්තර වණ්ණවිසෙසාදිතං දුට්ඨිසෙසාදිතං පන ජරං අවිච්ඡිජරං නාම,
 තිරත්තරජරං ත් අන්තො; නහො අසෙසාදිසු පන යථා වුත්තෙසු අත්ත
 රත්තර වණ්ණවිසෙසාදිතං දුට්ඨිසෙසාදිතං පන සවිච්ඡිජරං නාමාති
 වෙදිතබ්බො, ලක්කණාදිතො පි රූපපරිපාකලක්කණා රූපස්ස ජරතො,
 උපකයකරසා, සභාවානපගමෙ පි නවභාවාපගමපච්චුපට්ඨානා, විසි
 පුරුණභාවො විශ පජපච්චමානරූපපදට්ඨානා ති වෙදිතබ්බො.

අනිච්චතාතිදද්දසෙ බයගමනපසෙතා ධර්මො; වයගමනවසෙන
 වර්ගො; භිජ්ජනවසෙන ඡග්ගදො; අඵලා යස්මා නං පඤ්චා රූපං බියති
 වෙති¹ භිජ්ජති ච තස්මා බියත් ඵතසමිනති=බර්මො; වෙති ඵතසමිනති=
 චර්මො; භිජ්ජති ඵතසමිනති=ගෙගදො; උපසගගවසෙන පදං වර්ධෙසිනි:
 හෙදො ච පටිගෙගදො; හුත්වා අනාවට්ඨොන න නිච්චනති=අනිච්චො; තස්ස
 භාවො=අනිච්චො; අත්තරධායති ඵන්තාති=අනන්තරධානං; මරණං හි
 පඤ්චා රූපං අත්තරධායති, අදස්සනං ගච්ඡති. න කෙවලසුච රූපමෙව,
 සබ්බෙ පි පසුචක්කකා, තස්මා පසුචක්කච්චි බක්කානං අනිච්චතාය
 ඉදමෙව ලක්කණති වෙදිතබ්බං. ලක්කණාදිතො පන පරිගෙද
 ලක්කණා රූපස්ස අනිච්චතා, සංසිද්ධතා²පසා, බයවයපච්චුපට්ඨානා,
 පරිභිජ්ජමානරූපපදට්ඨානා ති වෙදිතබ්බො. හෙට්ඨා ජාති [ගතිතා]
 ජරං ගතිතා, ඉමිසමිං යානෙ මරණං ගතිතං, ඉමෙ තයො ධම්මා ඉමෙසං
 සත්තානං උක්ඛිතතාසිකපච්චාමිත්තසදිසා, යථා හි පුරිසස්ස තයො
 පච්චාමිත්තා ඔතාරං³ ගවෙසමානා විවරෙය්‍යුං, තෙසු ඵකො ඵලං
 වදෙය්‍ය ඵතං නිගරිත්වා අට්ඨිපවෙසනං මය්‍යං භාරෙ හොතු ති,
 දුතියො අට්ඨිගතකාලෙ පොථොත්වා පස්වියං පානනං මය්‍යං භාරෙ ති,
 තතියො පස්විගතකාලතො පට්ඨාය අසිනාව සිසවෙත්ථදනං මය්‍යං

භාණ්ඩ, එවරුපා ඉමෙ ජාතිආදයෝ, නිගරිතො අට්ඨපමෙයනපච්චා මිත්තසද්දසා හෙත් ජාති තසමිං තසමිං ආනෙ නිබ්බන්ධාපනතො, අථ ච ගතං පොථෙත්වා පස්වියං පාහනපච්චාමිත්තසද්දසා ජරා නිබ්බන්ධ කකිකානං දුබ්බලපරාධිනමිත්තසද්දපරාධනභාවකරණෙනො, අට්ඨගතස්ස අසිතා සිසුවෙජ්දකපච්චාමිත්තසද්දසා මරණං ජරපාතතානං ඛකිකානං ජිවිතකායපාපතතො යි.

කබලිකාරභාරතීඥසෙ කබලිං කරියතී ති=කබලිකාරණ; අගරි යතී ති=ආභාණ; කබලිං කකිකා අරේකාගරියති යි අනේ; රූපං ආගර නී ති පි=ආභාණ; එවං වජ්ඣමසෙන නාම උඤ්චිතො පුත වජ්ඣ වසෙනොවෙතං පහෙදනො දසෙත්තුං ඔදනො කුමමාසො යි ආදි වුත්තං, ඔදනාදීති හි පණිතපරියන්තානි ආදස ඉධාගිපෙපතස්ස ආභාරස්ස වජ්ඣති, පාලියං අනාගතානි මුලඵලාදීති සෙවාපනතං පටිට්ඨාති, ඉදුති තානි මුලඵලාදීති කහනබ්බතො දසෙත්තුං සමච්චි සමච්චි ජන පදෙ ති ආදිමාග. තත් මුඛෙන අසිතබ්බං භුඤ්ජතබ්බනති මුඛාසියං; දනෙතති විබාදි¹තබ්බනති දන්තවිබාදනං; ගලෙන අරේකාගරි තබ්බනති ගලපෙකාගරණිං; ඉදුති තං කිම්මවසෙන දසෙත්තුං කුච්චිවිසමගනනති ආග. තං හි මුලඵලාදි ඔදනකුමාසාදි වා අරේකාගටං කුච්චිං විත්ථෙතති, ඉදමස්ස කිම්මං, සාස ඔපාස සත්තා යාපෙනා²ති හෙට්ඨා සබ්බපදෙති සවජ්ඣනං ආභාරං දසෙත්වා ඉදුති තිබ්බතතිතමර්මෙව දසෙත්තුං ඉදං වුත්තා. කිං පනෙත් වජ්ඣස්ස කිම්මං?, කිං මජ්ඣ පරික්කයගරණපාලනාති?, වජ්ඣ හි පරික්කයං හරති³ පාලෙත්තුං න සකෙකාති, මජ්ඣ පාලෙති පරික්කයං හරිත්තුං න සකෙකාති, ඤෙ පි එකතො හුත්වා පාලෙත්තුපි සකෙකානති පරික්කයමෙවි හරිත්තුං. කො පනෙස පරික්කයො නාම?⁴ කම්මජනෙජො, අනෙතො කුච්චියං හි ඔදනාදිවජ්ඣසමිං අසති කම්මජනෙජො උට්ඨතිත්වා උදර පටලං ගණ්ඨාති, ඡාතොසමි ආභාරං මෙ දෙථාති වදුපෙති. භුහන කාලෙ උදරපටලං මුඤ්චිත්වා වජ්ඣං ගණ්ඨාති, අථ සතෙතො එකයොගොති. සථා හි [ඡායාරකවසො] ඡායාපට්ඨිං⁵ ගගෙත්වා දෙවසඬලි කාය බක්ඛිත්වා අත්තනො භවතෙ මොදනෙතො ඡාතකාලෙ ආගන්ත්වා සියෙ බසති, සො බට්ඨන්තා විරවති, තං විරවං පුත්වා දුක්ඛපාතෙතො එත් අජචි ති තතො තතො මත්තස්සා ආගච්ඡනති, සො ආගතාගතෙ ගගෙත්වා බාදිත්වා භවතෙ මොදති. එවං සවපදමිදං වෙදිතබ්බං.

ඡායාරකවසො විය හි කම්මජනෙජො, දෙවසඬලිකාය බක්ඛිත්වා ධර්මසකෙතො විය උදරපටලං, පුත ආගතමත්තස්සා විය ඔදනාදිවජ්ඣ, [අත්තනො භවතෙ මොදනෙතො ඡාතකාලෙ] මහරිත්වා සියෙ බස නං විය කම්මජනෙජස්ස වජ්ඣතො⁶ මුත්තස්ස උදරපටලගගණං, බට්ඨස්ස විරවනකාලො විය ආභාරං දෙථාති වචනකාලො, තාග

1-5 වියකිසි	2-1, 2, 3, 4 භාණ්ඩ	3-1, 2, 3 පරික්කයොති
[] 2 නෙච්චි	4-5 ඡායං පඨිට්ඨං	[] 5 නෙච්චි 5-4 වජ්ඣතො

සඤ්ඤාය ආගතාගතෙ ගතෙති; බාදිතා භවතෙ මොදනකාලො වීය නාමමච්ඡෙදන උදරපටලං වෘද්ධිභා වෘද්ධිසම් ගතීතෙ එකස්ම විනක්ඛා. තත් ඔලාරිකෙ වෘද්ධිසම් ඔජා මඤ්ඤාති සුමුමෙ බලවතී, කුදාසකභවතාදිති හි කුඤ්ඤා වහුභවතෙව ඡායා හොති, සප්පි ආදිති පිච්ඡා, සිතස්ස දිවසමපි භවතං න රුචමති. එත් ව උපාදයුපාදය ඔලාරිකසුමුමතා වෙදිතබ්බා.

කුමාරිලානං හි ආහාරං උපාදය මොරතං ආහාරෙ සුමුමො, කුමාරිලා කිර පාසාණෙ හිලනති, හෙ ව නෙසං කුමාරිපත්තා විලියනති, මොර සප්පිවිජ්ඣාදිපාණෙ බාදනති. මොරතං පත ආහාරං උපාදය හරවත්තං ආහාරෙ සුමුමො, තෙ කිර තිවස්සවත්තමාති විසාණාති වෙව අපිති ව බාදනති, නාති ව නෙසං බෙලොන තෙමිතමත්තා තෙව කඤ්ඤාති වීය වද්ධාති හොනති. හරවත්තමපි ආහාරවූපාදය ගතීතං ආහාරෙ සුමුමො, හෙ ජි තානාරුකුසාබාදයො බාදනති. ගතීතං ආහාරතො ගමයගාහණණ්ණිගාදිතං ආහාරෙ සුමුමො, තෙ කිර නිසාරති තානාරුකුසාබාදයො බාදනති. හෙසමපි ආහාරතො ගුහං ආහාරෙ සුමුමො, හෙ අලලසුකතිණාති බාදනති. හෙසමපි ආහාරතො සසානං ආහාරෙ සුමුමො, සසානං ආහාරතො සකුණානං ආහාරෙ සුමුමො, සකුණානං ආහාරතො පළනතවාසීතං ආහාරෙ සුමුමො. පළනතවාසීතං ආහාරතො ගාමභොජනානං ආහාරෙ සුමුමො, ගාමභොජනානං ආහාරතො රුජරජමාමත්තානං ආහාරෙ සුමුමො, තෙසමපි ආහාරතො වක්කවතීතො¹ ආහාරෙ සුමුමො, වක්කවතීතො ආහාරතො භුමිදෙවතං ආහාරෙ සුමුමො, භුමිදෙවතං ආහාරතො චාතුමතාරුකුසානං ආහාරෙ සුමුමො, එවං යාව පරතිමිතවසවනතීතා ආහාරෙ විජාරතබ්බා². තෙසං පතාහාරෙ සුමුමො හෙව ජිට්ඨං පතො, ලක්ඛණාදිතො පි ඔජා ලක්ඛණො කබ්බිකාරෙ ආහාරෙ, රුපාහරණ්ණො, උපත්තො පච්චපට්ඨානො, කබ්බි³ කතා ආහරිතබ්බවජ්ඣපට්ඨානොති වෙදිතබ්බා.

නොඋපාදතිදොසෙ යථා උපාදරුපං උපාදියතෙව න අඤ්ඤාන උපාදියති, එවමෙනං න උපාදියතෙ වා ති=නොඋපාද; චුසි තබ්බ⁴තති=පොට්ඨබ්බං; චුසිතා ජාතිතබ්බතති අත්ථො; පොට්ඨබ්බඤ්ඤා තං ආයතනඤ්ඤා ති=පොට්ඨබ්බායනතං; ආපො ව තං නිසාහතසුඤ්ඤාතසාචට්ඨෙන ධාතු වාති=ආපොධාතු; ඉදති යසො තිණි රුපාති චුසිතා ජාතිතබ්බතී, තසමා තාති භාජෙතා දසොකුං කතමත්තං රුපං පොට්ඨබ්බායනතං පට්ඨිධාතු?ති ආදිවාග. තත් කකලුහතලක්ඛණං පට්ඨිධාතු, පට්ඨිධාතරසා, සමපට්ඨනපට්ඨ පට්ඨානා. නෙසොධාතු උණ්හතලක්ඛණං, පරිපාචතරසා, මග්ගා

1-2, 3 4 වක්කවතීතං.

3-1, 2, 3, 4 කබ්බි.

2-5 ආහාර විජාරතබ්බං.

4-1, 2 3, 4 නොඋපාදියතබ්බං.

ඉපාදන¹ පවුපට්ඨානා. චායොධාතු විත්ථනලක්ඛණා, සමුදිරණ රසා, අතිනිහාරපවුපට්ඨානා. පුරිමා පන ආපොධාතු පග්ගරණ ලක්ඛණා, මුග්ගනරසා, සමගගපවුපට්ඨානා. එකෙකා² වෙත්ථ සෙස නත්තපදට්ඨානා භී වෙදිතබ්බා.

කක්ඛලනති ඵඤ්ඤා; මුද්දකනති අඵඤ්ඤා; සණ්ඨානති මට්ඨං; එරු සනති බරං; සුඛසමච්ඡයනති සුඛවෙදනාපට්ඨයං ඉට්ඨිප්ථාට්ඨබ්බං; දුක්ඛසමච්ඡයනති දුක්ඛවෙදනාපට්ඨයං අතිට්ඨිප්ථාට්ඨබ්බං; ගරුකනති භාරියං; ලහුකනති අභාරියං; සලලහුකනති අත්ථං; එත්ථ ච කක්ඛලං මුද්දකං සණ්ඨං එරුසං ගරුකං ලහුකනති පදෙති පඨවිධාතු එව භාරිතා. යද්දං කායො ආයුසගගතො ච ගොති උසචසගගතො ච විඤ්ඤාණ සගගතො ච, තද්ද ලහුකතෙ ච ගොති මුද්දතෙ ච කම්මඤ්ඤාතෙ චාති. සුත්තනෙත පි³ ලහුමුද්දහුතං පඨවිධාතුමෙව සක්ඛාය වුත්තං, සුඛසමච්ඡයං දුක්ඛසමච්ඡයනති පදඤ්ඤෙත පන තිණි පි මහාභූතාති භාරිතාති, පඨවිධාතු හි සුඛසමච්ඡයං පි අත්ථි දුක්ඛසමච්ඡයං පි, තථා තෙජෝධාතුචායොධාතුයො, තත්ථ සුඛසමච්ඡයං පඨවිධාතු මුද්දතචණ තත්ථ දහරෙ පාදෙ⁴ සමබ්බාගනෙත අස්සාදෙත්වා අස්සාදෙත්වා සමබ්බාග තාත! සමබ්බාග තාතා! ති වදපනාකාරං කරෙති, සුඛසමච්ඡයං තෙජෝ ධාතු සිභසමයෙ අභිකාරකපලං ආගරිත්වා ගත්තං සෙදෙතෙත අස්සා දෙත්වා අස්සාදෙත්වා [සෙදෙති තාත!] සෙදෙති තාතා! ති වදපනාකාරං කරෙති, සුඛසමච්ඡයං චායොධාතු උණ්ඨසමයෙ වත්තසමානෙත දහරෙ විජනෙත විජනෙත අස්සාදෙත්වා විජ තාතා! ති වදපනාකාරං කරෙති, එඤ්ඤාත්ථ පන දහරෙ පාදෙ සමබ්බාගනෙත අට්ඨිකං භිජ්ජනකාලො විය ගොති, සො පි අපෙති ති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. උණ්ඨසමයෙ අභිකාරකපලෙ ආගතෙ⁵ අපනෙති නතති වත්තබ්බං ගොති, සීත සමයෙ විජනෙත විජනෙත⁶ අපෙති මා විජා ති වත්තබ්බං ගොති. එව මෙතාසං සුඛසමච්ඡයනා දුක්ඛසමච්ඡයනා ච වෙදිතබ්බා.

සං මොට්ඨබ්බං අතිදස්සනං සප්පට්ඨිකනති ආදිතා නයෙන වුත්තා පන [වතුති] වතුති නයෙති පතිමණ්ඩිතා තෙරස වාරා ගෙට්ඨා රූපා යහනාදීපු වුත්තනසෙනෙව වෙදිතබ්බා. කං පනෙතාති තිණි මහා භූතාති එකපභාගෙතෙව ආපාඨං ආගච්ඡනති? උදහු නො?ති, ආග ච්ඡනති, එවං ආගතාති කායපසාදං සට්ඨෙතති [න සට්ඨෙතති?] ති, සට්ඨෙතති, එකපභාගෙතෙව තාති ආරම්භං කත්වා කායවිඤ්ඤාණං උපපජ්ජති? නුපපජ්ජති? ති, නුපපජ්ජති, ආභුඤ්ජිතවසෙන වා හි උස්සාද වසෙන වා ආරම්භණකරණං ගොති, තත්ථ ආභුඤ්ජිතවසෙනෙව තාව පත්තසමං හි මදනෙත පුරෙත්වා ආගතෙ එකං සිත්ථං ගගෙත්වා ඵඤ්ඤා වා මුද්දකං වා හි විමංසනෙතා කිඤ්චාපි තත්ථ තෙජෝ පි අත්ථි චායො පි අත්ථි පඨවිධාතුමෙව පන ආභුඤ්ජිති, උණ්ඨාදනෙත ගත්ථං මහාරෙත්වා විමං

1-1, 2, 3 දෙදවැනුවපදන	2-2, 3 එකෙකා	3-1, 2, 3, 4 සුත්තමපි
4-5 පාදං	[] 1, 2, 3, 4 තත්ථ	5-2, 3 ආගරිතෙ
6-1, 2, 3, 4 විජනනං	[] 2, 3, 5 තත්ථ [] 2, 4 තත්ථ	4 ආගතෙ

සනෙතා කිසිදුකිසි තත් පඨවි පි අපි, වායෝ පි අපි, තෙජොධාතූමෙව පන ආභූඤ්ඤා, උණ්හසමයෙ වාතපානං විවරිතා වාතෙන සරිතං¹ පහරපෙනෙතා සිතො මඤ්ඤා වාතෙ පහරෙන කිසිදුකිසි තත් පඨවි පි අපි, තෙජො පි අපි, වායොධාතූමෙව පන ආභූඤ්ඤා, එවං ආභූඤ්ඤා² වසෙන ආරමභං කුරෙති නාම. යො පන පකල්ලි වා සිසෙත වා රුකං පහරති, භූඤ්ඤානො වා සකඛරං ඔසති, සො කිසිදුකිසි තත් තෙජො පි අපි, වායෝ පි අපි, උසුදවසෙන පඨවිධාතූ මෙව ආරමභං කුරෙති. අහිං අකකමනෙතා පි කිසිදුකිසි තත් පඨවි පි අපි, උසුදවසෙන පන තෙජොධාතූමෙව ආරමභං කුරෙති, බලව වාතෙ³ කණ්ණසකල්ලිකා පහරිතා බධිරිභාවං කුරෙතො⁴ කිසිදුකිසි තත් පඨවි පි අපි, තෙජො පි අපි, උසුදවසෙන පන වායොධාතූ මෙව ආරමභං කුරෙති, යං කිසිදුකිසි ආරමභං කුරෙතො⁵ කායවිඤ්ඤාමපි එකපටපාදො භූපපජ්ජති, සුචිකල්ලාපෙන විදායා එකපටපාදො කායො සට්ඨිතියති, යසම් යසම් පන වාතෙ කායපසාදෙ උසුදනො නොති, තත් තත් කායවිඤ්ඤාම උපපජ්ජති, යත් යත් පිටිසට්ඨනිකංසො බලවා නොති තත් තත් පඨවි උපපජ්ජති, කුකුළුපතෙතො විගණ්ණොවිගණ්ණො පි අංසු අංසු කායපසාදං සලෙති.

යත් යත් පන පසාදෙ උසුදනො නොති, තත් තත් කාය විඤ්ඤාම උපපජ්ජති, එවං උසුදවසෙන ආරමභං කුරෙති. උසුද වසෙනෙව ව කායවිඤ්ඤාම උපපජ්ජති නාම, කථං පන විතතස්ස ආරමභනො සඛකනම්⁶ නොති? හි, දම්භාකාරෙහි නොති අජ්ඣාස ගතො වා විසයාධිමත්තො වා, විහාරජුරාදීසු හි තාති තාති වෙතියාති වෙව පටිමායො ව වැදිසාම පොත්තමවිතතකමමාති ව ඔලො කෙසාම හි අජ්ඣාසගෙන ගතො එකං වැදිතා වා පසසිතා වා ඉත රස්ස වඤ්ඤාත්මය වා දස්සනත්මය වා මනං කතා වැදිතූමපි පසසිතූමපි ගව්ති මෙව, එවං අජ්ඣාසගෙන සඛකමති නාම, කෙලාසකුට පටිභාගං පන මහාවෙතිගං ඔලොකෙනො සිතො පි අපරිභාගෙ සබ්බතුරියෙසු පහතිතෙසු රුපාරමභං විසසජ්ජතා සද්දාරමභං සඛකමති, මනු ඤ්ඤගමෙකිසු පුපෙරිසු වා ගමෙකිසු වා ආභවෙසු⁷ සද්දාරමභං විසසජ්ජ තා ගතිරමභං සඛකමති, එවං විසයාධිමත්තො සඛකමති නාම.

ආපොධාතූනිදෙදසෙ ආපො හි සභාවනිදෙදසො; ආපො ව= ආපොගතං; සිනෙහනවසෙන සිනෙහනො; සිනෙහො ව=සිනෙහගතං; බකිනනං රුපසා හි පඨවිධාතූආදිසාස භූතරුපසා බකින ගාමො; අග්ගිකිආදිනි හි ආපොධාතූ ආබන්ධිතා ඵදානි⁸ කුරෙති, තාම ආබන්ධිතා තාති ඵදානි⁹ නාම නොනති, පාසාණපබ්බහ කාලට්ඨි

1-1, 2, 3 වාතෙ සරිතෙ	2-1, 2, 3, 4 ආභූඤ්ඤා	3-5 බලවසො
4 වාතං සරිතෙ	4-5 කුරෙතො විය නොති	5-1, 2, 3 කායනති
6-1, 2, 3 සකකති	7-2, 3, 4 ආහරිතෙසු	8-5 බද්ධා
4 සබ්බකමති		

හත්ථිදන්ත ගොසිඛයාදීසු පි එසෙව නයො, සබ්බාති හෙතාති ආපො
ධාතු එව ආබ්බිකා ඵද්ධාති¹ කරොති, ආපොධාතුයා ආබ්බිකයා ව
ඵද්ධාති භොතති. කිං පන පඨවිධාතු සෙසධාතුනං පතිට්ඨා [හොති න
හොති?ති,] හොති², පුඨ්ඨිකා හොති උදුහු අපුඨ්ඨිකා³, ආපොධාතු වා
අවසෙසා බ්බිකානා පුඨ්ඨිකා ආබ්බිකා, උදුහු අපුඨ්ඨිකා⁴ති, පඨවිධාතු
නාව ආපොධාතුයා අපුඨ්ඨිකා ව පතිට්ඨා භොති, තෙජොධාතුයා ව
වායොධාතුයා ව පුඨ්ඨිකා, ආපොධාතු පන පඨවිධාතුවෙ පි තෙජොවායො
ධාතුයො පි අපුඨ්ඨිකා ව ආබ්බිකා, යදි⁵ පුඨ්ඨිකා ආබ්බිකයා ථොට්ඨබ්බා
යතනං නාම භවෙය්, තෙජොධාතුවායොධාතුවෙ පි සෙසධාතුසු
සකසකතිට්ඨකරණෙ එසෙව නයො.

තෙජොධාතු හි පඨවිධාතුං පුඨ්ඨිකා කොපෙති, සා⁴ පන න උණ්ඨා
හුඨා කොයති, යදි උණ්ඨා හුඨා කොයෙය් උණ්ඨත්තලකකණං නාම
භවෙය්, ආපොධාතුං පන අපුඨ්ඨිකා ව තාපෙති; සා පි තප්පමානා න
උණ්ඨා හුඨා තප්පති, යදි උණ්ඨා හුඨා තප්පෙය්, උණ්ඨත්තලකකණං
නාම භවෙය්, [වායොධාතුං පන පුඨ්ඨිකා ව තාපෙති, සා තප්පමානා
න උණ්ඨා හුඨා තප්පති, යදි උණ්ඨා හුඨා තප්පෙය්, උණ්ඨත්ත
ලකකණං නාම භවෙය්.] වායොධාතු පඨවිධාතුං පුඨ්ඨිකා විජ්ඣෙති,
කථා⁵ තෙජොධාතුං. ආපොධාතුං පන අපුඨ්ඨිකා ව විජ්ඣෙති. උච්ඡ්
රසං පවිඨා⁶ එඤ්ඤාපිණෙ කසිරමානෙ ආපොධාතු ඵද්ධා හොති න
හොති?ති, න හොති, සා හි පග්ගරණලකකණං, පඨවිධාතු කකඛලි
ලකකණං, ඔමතතං පන ආපො අධිමත්තපඨවිගතිකා ජාතං, සා හි
රසාකාරෙණ සීතභාවං විජ්ඣති, ලකකණං න විජ්ඣති, එඤ්ඤාපිණෙ
විලිගමානෙ පි පඨවිධාතු න විලිගති, කකඛලිලකකණං හි පඨවිධාතු,
පග්ගරණලකකණං ආපොධාතු, ඔමතතං පන පඨවි අධිමත්තආපගතිකා
හොති, සා පිණ්ඩාකාරෙණ සීතභාවං විජ්ඣති, ලකකණං න විජ්ඣති,
චතුර්තං හි මහාගුතානං භාවඤ්ඤාථත්තමෙව හොති, ලකකණඤ්ඤ
ථත්තං නාම නපි, තස්ස අභාවො අධිකපරිභප්පකෙතන දීපිතො,
චුත්තං හෙතං “සියා බො පනානඤ්ඤ! චතුර්තං මහාගුතානං අඤ්ඤ
ථත්තං, පඨවිධාතුයං=පප=වායොධාතුයා, නත්තෙව බුද්ධො අවෙච්චප්ප
සාදෙන සමන්තාගහස්ස අරියසාවකස්ස සියා අඤ්ඤාථත්තං”නති, අයං
හෙත්ථ අපෙත්ථ “ආනඤ්ඤ! කකඛලිත්තලකකණං පඨවිධාතු, පරිවත්තත්තා
පග්ගරණලකකණං ආපොධාතු නාම භවෙය්, අරියසාවකස්ස පන
අඤ්ඤාථත්තං නාම නපි”ති, එවමෙත්ථ අධිකපරිභප්පෙ අගහො,

ඉතො පරෙසු උපාදි න්නරූපාදිතිද්දෙසෙසු උපාදි න්නාදීනං අපෙත්ථ
මාතිකාකථාය වුත්තනගෙතෙව වෙදිනෙබ්බා. වක්ඛායතනාදීති ගෙට්ඨා
විජ්ඣාටිතානෙව, තත්ථ නත්ථ පන විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාමි.

1-5 බද්ධාති	[] 1. 2. 3. 4 නපි	2-1 2. 3. 4 හොති
2-1, 2. 3. 4 යදි	4-2, 4 යං	[] 4 නපි
5-3 යථා	6-2. 4 පවිඨා	

උපාදින්නාදියෙහෙ තාව චක්කායතනාදීති එකතනං උපාදින්නතො
 චුත්තාති, යසමා පන රූපායතනාදීති පි උපාදින්නාති අපි [අනුපා
 දින්නාති පි,] තසමා තාති සං වා පනාති සංඛෙපතො දසෙසමා පුන
 කමමස්ස කායනනා රූපායතනනාති ආදිනා තයෙන විජාරිතාති,
 ඉමිනා උපායෙන සබ්බසෙවාවනකෙසු අපේවා ටිදිතබ්බො. කසමා
 පන කමමස්ස කායතනා ති ව න කමමස්ස කායතනා ති ව උභින්නමපි
 තියෙහෙ ජරතා ව අතිච්චතා ව [න] ගතිතා අනුපාදින්නානං යෙව
 තියෙහෙසු ගතිතා?ති, න කමමස්ස කායනනා ති එත් තාව කමමතො
 අඤ්ඤපච්චයසමුට්ඨානං සමාතිතං. කමමස්ස කායනනා ති එත් කමම
 සමුට්ඨානමෙව, ඉමාති ව ද්‍රෝ රූපාති තෙව කමමතො න අඤ්ඤසමා
 රූපජනකපච්චයා උපපජ්ජති, තසමා න ගතිතාති, සා ව තෙසං
 අනුප්පතති පරතො ආවිතවිස්සති, අනුපාදින්නනාති ආදිසු පන කෙවලං
 අනුපාදින්නාදිගහණෙන කමමදිසමුට්ඨානතා පටිකම්බතා, න අඤ්ඤ
 පච්චයසමුට්ඨානතා අනුඤ්ඤතා, තසමා තත් ගතිතාති ති වෙදිතබ්බාති.

විත්තසමුට්ඨානතියෙහෙ කායවිඤ්ඤානති චචිචිඤ්ඤානති ති
 ඉදං ද්වයං යසමා එකතනවිත්තසමුට්ඨානාති භූතාති උපාදය පඤ්ඤ
 යති තසමා චුත්තං පරමත්තො පන තස්ස නිස්සගභූතාති භූතානෙව
 විත්තසමුට්ඨානාති තනතිස්සිහතතා. යථා අතිච්චස්ස රූපස්ස ජර
 මරණං අතිච්චං නාම සොති, එවමිදමපි විත්තසමුට්ඨානං නාම ජාතං,
 විත්තසගභූතියෙහෙ පි එසෙව නයො. [යාව විත්තං භාව පඤ්ඤාය
 නහො ඉදමෙව ද්වයං චුත්තං, න පනෙනං විතෙනන සහ භූතාති විය
 වෙනනාදයො විය ව උපපජ්ජති. විත්තානුපරිච්ඡාතිතාය පි එසෙව
 නයො,] යාව විත්තං තාව පඤ්ඤායනතො¹ එව ගෙහං ද්වයං විත්තානු
 පරිච්ඡති ති චුත්තං. ඔලාදිකතති වජාරමභූතතතා පසාදසට්ඨන
 වසෙන ගහෙනබ්බතො පුලං; චුත්තවිපලාසතො සුළුමං වෙදිතබ්බං.
 දුරෙ ති සට්ඨනවසෙන අගහෙනබ්බතතා දුරිඤ්ඤාය²භාවෙන සමිප
 සීතමපි දුරෙ, ඉතරං පන සට්ඨනවසෙන ගහෙනබ්බතතා සුරිඤ්ඤාය³
 භාවෙන දුරෙ සීතමපි සනතිතො.

චක්කායතනාදීතියෙහෙ තෙට්ඨා චුත්තනගෙනෙව විජාරිතො
 වෙදිතබ්බා, ඉදං තාව දුරිඤ්ඤා රූපසමගහෙ විසෙසමහනං, තිවිධ
 සමායො උත්තානත්තො යෙව, චතුර්විධසමගහාවසානෙ දිට්ඨාදිතං
 පච්චිමපදස්ස සෙදුභාවෙන ආදිතො පට්ඨාය පුළුථං අකත්වා ව රූපා
 යතනං දිට්ඨං සද්දසතනං සුත්තනති ආදි චුත්තං, තත් රූපායතනං
 චක්කුතා ඔලෙකෙණා දකම්භුං සකකා ති දිට්ඨං නාම ජාතං, සද්දයතනං
 සොතෙන සුත්වා⁴ ජාතිභුං සකකා ති සුත්තං නාම ජාතං, ගම්මායතනා
 දිත්තයං⁵භාණ්ඩව්‍යාකායෙති පත්වා ගහෙනබ්බතො මුතිත්වා ජාති

[] 1. 2. 3. 4 තප්පි

[] 4 තප්පි

[] 3. 4 තප්පි

1-3. 4 පඤ්ඤායනතො

2-1. 2. 3 4 දුරපරිඤ්ඤාය

3-1. 2. 3, 4 පුරිඤ්ඤාය

4-4. 5 සද්දං සුත්තං

5-1. 2. 3. 4 ගම්මායතනතො.

තබ්බවෙස්න මුඛං නාම ජාතං, පුට්ඨිචාපි සද්දුත්තත්තිකාරණෙන මුඛං නාමාතිපි වුත්තං. සද්දුත්තෙව පන රූපං මනෝවිඤ්ඤාණෙන ජාතිතබ්බනති මනසා විඤ්ඤාණං නාම ජාතං.

පසුච්චිධසඛහනිඥෙසෙ සාක්කලිනති ඵඤ්ඤා; බරමෙව=බරගහනං;¹ ඵරුසනති අපේඛා; ඉතපෙ දෙව පි භාවනිඥාසා එව, අප්‍රසාදිතනනති නියාප්තභවනං; බඬිදබා ති බාතිරං; උපාදිතනනති [ත] තමමසුච්චාන මෙව, අවිසෙසෙන පන සරීරධිකසෙසනං ගතං, සරීරධිකං හි උපාදිතනා වා හොභු² අනුපාදිතනං වා, ආදිතනගතිතපරමධිවසෙන සබ්බං උපාදිතනමෙව නාම, තෙජෝගහනති සබ්බතෙජස්ස ගතං; උණ්හතාලකඛණං තෙජෝ එව වා තෙජෝභාවං ගතනන්=තෙජෝගහනං; උසමා ති උසමාකායෙ; උසමාගහනති උසමාභාවං ගතං; උසමා කාරසෙසාවහං නාමං; උසුමනති බලවරුපා; උසුමමෙව උසුමභාවං ගතන්=උසුමගහනං, වායනභාවසෙන වායො; වායොව වායොභාවං ගතනනා වායොගහනං; පිඨගිතනනති උපපලනල³භවාදිතං විය වාතපුණ්ණානං එමගිතභාවො රූපසා.

ජබ්බධාදිසඛහනානං තිණ්ණං මසානපදස්ස හෙදභාවතො ආදිතො පට්ඨාය අප්‍රවර්චා ව නිඥෙසො භතො, තප්‍ර මහවුච්ඤ්ඤාණෙන ජාතිභුං සකකා ති=මහවුච්ඤ්ඤාණං=පෙ=මනෝවිඤ්ඤාණෙන ජාතිභුං සකකා ති=මනෝවිඤ්ඤාණං; නිවිධාය මනොධාතුයා ටිජාතිභුං සකකා ති=මනොධාතුච්ඤ්ඤාණං; සබ්බං රූපනති එත්ථ යසමා එකරූපමි මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා අවිජාතිතබ්බං නාම තප්‍ර තසා සබ්බං ජාපනති වුත්තං, සමාසපුට්ඨිකෙති අභිධම්මං පචානං භාතුං පුත්තධර්මානෙ නයො අභතො නාම තප්‍ර, ඉදඤ්ච එක රූපසාපි මනෝවිඤ්ඤාණධාතුයා අවිජාතිතබ්බස්ස අභාවෙන නයං භාතුං පුත්තධර්මානං නාම, තසමා තයං භාරොනතා සබ්බං රූපනති ආය. සුච්චිසමමස්සා ති සුච්චිවෙදනාපටිලාභපට්ඨයො; දුක්ඛ සමමමස්සා ති දුක්ඛවෙදනාපටිලාභපට්ඨයො; ඉධාපි ථොට්ඨබ්බා රමණස්ස සුච්චිකඛස්ස සමභාවතො⁴ අයං නයො දිනෙතා, තවසෙ පන ඉන්ද්‍රියරූපස්ස නාම අත්ථිතාය නයො දිනෙතා, තසෙසව [සප්පටිඤ්ඤා] අප්පටිඤ්ඤාය දසකෝනයො දිනෙතා. එකාදසකො අධිකාදස අයතනාති විතතතාති, තෙසං නිඥෙසවාර ගෙට්ඨා වුත්තනගෙනෙව විජාරතො වෙදිතබ්බා. සෙසං සබ්බප්පට්ඨතානන්මෙව. ඉමෙසු පන [රූපෙසු] අසමෙත්ථානං “සමොධානං සමුච්චානං පරිනිප්පන්නඤ්ච සඛවා”නති ඉදං පඤ්ඤාණං වෙදිතබ්බං. තප්‍ර සමොධානනති සබ්බ

1-1. 2. 3 බරිතත.	[] 5 තප්‍ර	2-2. 3 හොති
3-1. 2. 3. 5 කාල	4-3. 4 සභාවතො	[] 1. 2. 3. 4 තප්‍ර
	5 සමුච්චිතො	
4-4 අප්පටිඤ්ඤාය දසකොන	[] 5 තප්‍ර	

මෙහි හිදං රූපං සමොධානතො චක්ඛායතනං=පෙ=කබ්බිකාරෙ ආභාරෙ පොඨිබ්බායතනං ආපොධාතු ති පඤ්චිකතිසංඛ්‍යං හොති, තං චක්ඛුරූපෙන සද්ධිං ජබ්බිසතිසංඛ්‍යං චෙදිතබ්බං

ඉතො අඤ්ඤං රූපං නාම තස්මි, හෙව පන ඡිද්ධිරූපං නාම අජිති වදනති, හෙ "අධ්‍යා චුතියි සිද්ධිලොභා නස්මිතිවරණානවා"ති ආදිති වක්ඛා මිඬිරූපං නාම නස්මිති පටිසෙසෙනබ්බා, අපරෙ චල රූපෙන සද්ධිං සත්තචිසති සමචරුපෙන සද්ධිං අධ්‍යවිසති ජාති රූපෙන සද්ධිං එකානන්තියොගරූපෙන සද්ධිං සමන්තරූපෙන රූපාති ති වදනති, හෙ පි හෙසං වික්ඛං අභාවං දසෙසානාං පටිසම්පිට්ඨබ්බා වාසො ධාතුයා ගතිතාය [චලරූපං ගතිතමෙව, අඤ්ඤං] චලරූපං නාම නස්මි, ආපොධාතුයා සමචරුපං උපචයසන්නාතිති ජාතිරූපං ජරතාඅනිච්ච තාති රෙගරූපං ගතිතමෙව, අඤ්ඤං රෙගරූපං නාම නස්මි, හෙ පි කණ්ණරෙගාදි ආබාධො, සො විසමපච්චයසද්ධිං ධාතුචිත්තානෙව, න අඤ්ඤා තස්ම රෙගො නාම අජිති සමොධානතො ජබ්බිසතිමෙව රූපාති, සමුට්ඨානන්ති කාති රූපාති තාති සමුට්ඨානාති?, දස එක සමුට්ඨානාති, එකං ද්විසමුට්ඨානං, තිණි තිසමුට්ඨානාති, නව චතු සමුට්ඨානාති, ද්වෙ න කෙනවි සමුට්ඨානාති, නස්මි වාග්ගුපසංඥා=පෙ= ජිවිතිඤ්ඤානති ඉමාති අධ්‍ය චක්ඛානං නස්මිතො පි සමස්තතති, කාය විඤ්ඤානති වචිවිඤ්ඤානතිදමයා එකනෙතන වාතනො සමුට්ඨාතිති දස එකසමුට්ඨානාති නාම, සඤ්ඤා උපනො ව විත්තනො ව සමුට්ඨාතිති එකො ද්විසමුට්ඨානො නාම, තස්ම අවිඤ්ඤාත්තසඤ්ඤා උචුතො සමුට්ඨාති සවිඤ්ඤාණනසඤ්ඤා විත්තනො, ලොභාදිත්තං පන උතු විත්තාභාරෙති සමුට්ඨාති ති තිණි තිසමුට්ඨානාති නාම, අවිසෙසාති නව රූපාති තෙති කමෙතන වාති චතුති සමුට්ඨානාති ති නව චතු සමුට්ඨානාති නාම, ජරතාඅනිච්චතා පන එකසං එකතො පි න සමුට්ඨානාතිති ද්වෙ න කෙනවි සමුට්ඨානාති නාම, කසමා?, අජා යතතො, න හි එතාති ජායනති, කසමා?, ජාතස්ස පාකහෙදතතා, උපපන්නං හි රූපං අරූපං වා¹ හිජ්ජති ති අවස්සං පනෙතං සමපට්ඨිති තබ්බං, න හි උපපන්නං රූපං වා අරූපං වා අකායං නාම දිස්සති, යාව පන න හිජ්ජති තාවස්ස පටිපාභො ති සිද්ධිමෙතං, ජාතස්ස පාක හෙදතතා ති, යදි ව තාති ජායෙය්‍යං තෙසමපි පාකහෙද නවෙය්‍යං, න ව පාකො පට්ඨති හෙදෙ වා හිජ්ජති ති ජාතස්ස පාකහෙදතතා නෙතං ද්වයං ජායති,

තස්ම සියා, යථා කමස්ස කතතතා ති ආදිතිඤ්ඤෙසු රූපස්ස උපමසො රූපස්ස සන්නති ති වචනෙන ජාති ජායති ති සමපට්ඨිතං හොති, එවං පාකො පි පට්ඨතු හෙදෙ පි හිජ්ජතු ති, න තස්ම ජාති ජායති ති සමපට්ඨිතං, යෙ පන [ධම්මා] කමාදිති තිබ්බතනති,

තෙසං අභිනිබ්බන්තිභාවතො ජාතියා තප්පව්වයභාවවොභාණං අනුමතො, න පන පරමන්තො ජාති [ජායති,] ජායමානස්ස හි අභිනිබ්බන්තිමත්තං ජාති ති¹,

තත්ථ සියා, යපෙව හි ජාති යෙසං ධම්මානං අභිනිබ්බන්ති තප්පව්වයභාවවොභාරං අභිනිබ්බන්තිවොභාරස්සු ලභති, තථා පාන හෙද පි, යෙසං ධම්මානං පාකහෙද තප්පව්වයභාවවොභාරං අභිනිබ්බන්තිවොභාරස්සු ලභනතු.² එවං ඉදම්පි අධං කම්මාදිසමුට්ඨාන මෙවා ති වත්තබ්බං භවිස්සති ති න පාකහෙද තං වොභාරං ලභනති, කසමා? ජනකපච්චයානුභාවකවණේ අභාවතො, ජනකපච්චයානං හි උප්පාදෙනබ්බධම්මස්ස උප්පාදකවණේ යෙව ආනුභාවො, න තතො උත්තරං තෙනි අභිනිබ්බන්තිතධම්මකවණස්සු ජාති පඤ්ඤායමානා තප්පව්වයභාවවොභාරං අභිනිබ්බන්තිවොභාරස්සු ලභති, තසම් ඛණේ සභාවතො³, න ඉතරාධං තසම් ඛණේ අභාවතො ති නෙවෙතං ජායති ති වත්තබ්බං. “ජරුමරණං භික්ඛවෙ! අතිවං සංඛතං පටිච්චසමුප්පන්න”නති ආගභතතා ඉදම්පි අධං ජායති ති වෙ? න, පරියායදෙසිකතතා, තත්ථ හි පටිච්චසමුප්පන්නානං ධම්මානං ජරුමරණතතා පරියායෙන තං පටිච්චසමුප්පන්නතති වුත්තං, යදි එවං තයමෙතං අජාගතතා සසම්පාණං විය තත්ථ, තිබ්බාණං විය වා තිව්වන්ති වෙ? න, තිස්සයපටිබ්බවුත්තිතො, පසම්භාදිතං හි තිස්ස යානං භාවෙ ජාතිභාදිතයං පඤ්ඤායති, යසමා⁴ තත්ථි තෙසස්ස අභාවෙ න පඤ්ඤායති, තසමා න තිව්වං, එතම්පි ව අභිනිවෙසං පටිසෙ ධෙවුමෙව ඉදං වුත්තං. “ජරුමරණං භික්ඛවෙ! අතිවං සංඛතං පටිච්චසමුප්පන්න”නති, එවමාදිති නයෙති [තාති] ඉදං රූපාති න කෙතිවි සමුට්ඨානන්ති වෙදිතබ්බාති.

අපිව සමුට්ඨානන්ති එත්ථ අයමකෙඤ්ඤ පි අනෙවා, තස්සායං මාතිනා-කම්මජං කම්මපච්චයං කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානං, ආභාරසමුට්ඨානං ආභාරපච්චයං ආභාරපච්චයඋතුසමුට්ඨානං, උතුසමුට්ඨානං උතුපච්චයං උතුපච්චයඋතුසමුට්ඨානං, විත්තසමුට්ඨානං විත්තපච්චයං විත්තපච්චය උතුසමුට්ඨානන්ති.

තත්ථ වක්ඛුප්පසාදදි අට්ඨවිධං රූපං⁵ සද්ධිං හදයවත්තනා කම්මජං නාම, කෙසමස්සු හත්ථිදත්ත අස්සවාල වම්මරවාලානිති එවමාදි කම්ම පච්චයං නාම, වක්ඛරතනං දෙවතානං උය්‍යානම්මානාදි[ති ති එවමාදි කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානං නාම, ආභාරතො සමුට්ඨිතං සුඤ්ඤායං ආභාරසමුට්ඨානං නාම, කම්මිකාණං ආභාරණ දම්මතම්පි රූපසත්ත තිති පච්චයො ගොති ආභාරසමුට්ඨානස්ස ව උපාදිනාස්ස ව, ආභාර

[] 1, 3 නන්ති	1-4 ජායතිති	2-4 ලභති
3-1, 2, 3 4 සභාවතො	4-1, 2, 3, 4 කසමා හ	[] 1, 2, 3 නන්ති
5 සමභවතො		
5-1, 3 අට්ඨාතිඉත්ථිගරූපං	[] 1, 2, 3, 4 නන්ති	
2 අට්ඨිඉත්ථිගරූපං		

සමුට්ඨානස්ස ජනතො හුචා පච්චයො හොති, කම්මජස්ස අනුපාලකො [හුචා ති]. ඉදං ආහාරානුපාලිතං කම්මජරූපං ආහාරපච්චයං නාම, විසභාගාහාරං සෙවිතා ආතපෙ ගච්ඡන්තස්ස [තිලක]කාලකුට්ඨාදීති උපපජ්ජති, ඉදං ආහාරපච්චයඋතුසමුට්ඨානං නාම, උතුතො සමුට්ඨිතං සුඛධම්මං උතුසමුට්ඨානං නාම, තස්මිං උතු අඤ්ඤං අධිකං සමුට්ඨාපෙති, ඉදං උතුපච්චයං නාම, තස්මිං උතු අඤ්ඤං අධිකං සමුට්ඨාපෙති, ඉදං උතුපච්චයඋතුසමුට්ඨානං නාම.

එවා තිස්සො යෙව සන්තතිස්සො සට්ට්ඨං සකෙකාති, න තතො පරං, ඉමමත්ථං අනුපාදින්නකෙනාපි දීපෙත්තුං වට්ටති, උතුසමුට්ඨානො නාම වලාගකො, උතුපච්චයා නාම වුට්ඨිධාරා, දෙවෙ පත වට්ටෙ ඩිජාති චිරාගතති, පඨවිගතං මුඤ්චති පබ්බතා නි, ා බාගතති, සමුද්දො වස්සති, එවං උතුපච්චයඋතුසමුට්ඨානං නාම,

විතතකො සමුට්ඨිතං සුඛධම්මං විතතසමුට්ඨානං නාම, පච්ජා ජාතා විතතවෙනසිකා ධම්මා පුරෙජාතස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ජාජාත පච්චයෙන පච්චයො ති¹ඉදං විතතපච්චයං නාම, ආකාසෙ අත්තලිකෙහි ගතම්පි දසෙසති, අස්සම්පි දසෙසති, රථම්පි දසෙසති, විවිධම්පි සෙනාබ්ග්ගං දසෙසති ති ඉදං විතතපච්චයඋතුසමුට්ඨානං නාම,

පරිනිපට්ඨානනති පණ්ණරසරූපා පරිනිපට්ඨානා නාම. දස අපරි නිපට්ඨානා නාම, යදි අපරිනිපට්ඨානා අසඬිතා නාම භවෙය්ග්ගං, තෙසං යෙව පත රූපානං කායචිකාග්ගෙ කායචිකාග්ගති නාම, වචිචිකාග්ගෙ වචිචිකාග්ගති නාම, ජිග්ගං විවරං ආකාසධාතු නාම, උග්ගහවො ලග්ගතා නාම, මුද්ගහවො මුද්ගතා නාම, කම්මඤ්ඤහවො කම්මඤ්ඤතා නාම, නිබ්බතති උපවිසො නාම. පවතති සගතති නාම, ජරණාකාග්ගෙ ජරතා නාම, හුචා අභාවාකාග්ගෙ අභිවචතා නාමා ති සබ්බං පරි නිපට්ඨානං සඬිතමෙව හොති ති.

අක්කාලිනියා ධම්මසංඝරාජ චරිතය රූපක ඡුඛධම්මසංඝරාජා නිට්ඨිතා.

එතතාවතා කුසලතතිකො සබ්බසං කුසලාදිධම්මානං පදහාජන නයෙන විකාරිතො හොති. යස්සා පත යවායං² කුසලතතිකස්ස විහාජනනයො වුත්තො, සෙසතිකදකානම්පි එසෙව විහාජනනයො හොති, යථා හි එත්ථ එවං “කතමෙ ධම්මා සුබාය වෙදනාය සමප්පුත්තා යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විතතං උපපන්නං හොති කොමකස්සගතං ඤාණසමප්පුත්තං රූපාරම්මණං වා=පෙ= යෙ වා පත තස්මිං සමයෙ අඤ්ඤා පි අපි පවිට්ඨසමුප්පන්නා අරූපිතො ධම්මා රූපෙතො වෙදනාකඬිකං, ඉමෙ ධම්මා සුබාය වෙදනාය සමප්පුත්තා”ති ආදිතා අනුකතමෙන සබ්බතිකදකෙසු සකකා පණ්ණිතෙති

[] 2, 3, 4 තත්ථි
2-2, 5 ස්වායං.

[] 1, 2, 3, 4 තත්ථි

1-5 පච්චයො හොතතිති

විශාජනනය සලලකෙඩනු, තසමා තං විජාරදෙසනං නිකම්පිතො අසෙද්දන නාතිසබ්බපච්ඡාරතයෙන සබ්බතිකදුකධම්මවිශායං දසෙය්‍යං කතමෙ ධම්මා කුසලා ති නිකේතපකණ්ඩං ආරඬං. විහතුප්පාදකණ්ඩං ගි විජාරදෙසනා,¹ අට්ඨකථාකණ්ඩං සබ්බපච්ච සනා, ඉදං පන නිකේතපකණ්ඩං විහතුප්පාදකණ්ඩං උපාදය සබ්බපො අට්ඨකථාකණ්ඩං උපාදය විජාරො ති සංක්ඛිත්තවිජාරධාතුකං ඡොති, තසිදං විජාරදෙසනං නිකම්පිතො දෙසිතතතා පි ගෙට්ඨා වුත්තකාරණ වසෙනාපි නිකේතපකණ්ඩං තාමාති වෙදිතබ්බං, වුත්තං තෙනා:-

මුලතො බකිතො වාපි ආරතො වාපි භූමිතො,
අප්‍රතො ධම්මතො වාපි නාමතො වාපි ලිඛිතො.
නිකම්පිතො දෙසිතතතා නිකේතපො ති පචුච්චති ති.

ඉදං ගි තිනි කුසලමුලානි ති ආදිනා නයෙන මුලතො නිකම්පිතො දෙසිතො, තංසමපසුතෙනා වෙදනාත්තකොති බකිතො, තංසමුට්ඨානං කායකම්මනති ආරතො, කායආරප්පවත්තං ගි කම්මං කායකම්මනති චුච්චති, පුබ්බභූමියං කාමාවචරෙ ති ආදිනා භූමිතො නිකම්පිතො දෙසිතො, තත් තත් පන අප්‍රධම්ම² ලිඛිතාමානං වසෙන දෙසිතතතා අප්‍රාදිති නිකම්පිතො දෙසිතො තාමා ති වෙදිතබ්බං.

තත් කුසලපදනිඥෙසෙ තාව තිනි ති ගණනපරිච්ඡේදො; කුසලානි ව තානි මුලානි ව කුසලානං වා ධම්මානං තෙතුවච්චයසභව ජනකසමුට්ඨානතිබ්බත්තකට්ඨක මුලානි ති=කුසලමුලානි; එවං අප්‍ර වසෙන දෙසෙය්‍යං ඉදං නාමවසෙන දෙසෙය්‍යං අලොභො අද්දොසො අමොහො ති අහ, එහතාවතා යමවා මුලෙන මුත්තං කුසලං නාම තත් තසමා වතුභුමිකකුසලං තිනි මුලෙති පරියාදිසිතො දෙසෙසි ධම්මරුජා. **තංසමපසුතෙනා** ති තෙති අලොභාදිති සමපසුතෙනා; තත් අලොභෙන සමපසුතෙන සංඛාරකඩකෙ අද්දොසොහො පි අලොභෙන සමපසුතෙන සංඛාරකඩකඩකයනණං³ යෙව ගච්ඡති, සෙසකුසල වසෙන සමපයොගෙ පි එසෙව නයො, ඉති වතුභුමිකකුසලං⁴ පුත සමපසුතනකවතුකඩකිවසෙන පරියාදිසිතො දෙසෙසි ධම්මරුජා. **තංසමුට්ඨාන** නති තෙති අලොභාදිති සමුට්ඨිතං, ඉමිතා පි නයෙන තදෙව වතුභුමිකකුසලං තිණණං කම්මආරතං වසෙන පරියාදිසිතො දෙසෙසි ධම්මරුජා. එවං තාව කුසලං තිපු ධාතෙපු පරියාදිසිතො දෙසිතං, අකුසලෙ පි එසෙව නයො. ආදසන්නං ති අකුසලවිත්තානං එකම පි මුලෙන මුත්තං නාම තත් ති මුලෙන පරියාදිසිතො දෙසෙසි ධම්මරුජා.

සමපසුතන වතුකඩකිතො ව උඬං අකුසලං නාම තත් ති තානෙව ආදස අකුසලවිත්තානි වතුකඩකිවසෙන පරියාදිසිතො දෙසෙසි ධම්මරුජා. කායකම්මාවසෙන පන තෙසං පවත්තිසභාවතො⁵

1-2. 4 අප්‍රතිතො දෙසිතො

2-4 අප්‍රධම්මො

3-2, 3, 4 ගණනං

4-5 වතුභුමිකකුසලානං

5-2 3, 4 පවත්තිසභාවතො

5 පවත්තිසමුච්චතො

කමමාරවසෙන පරියාදිසිනා දසෙසි ධම්මරජා. යං පතෙත්තදෙකධ්මා ච කිලෙසාති ආදි වුත්තං, තත් එකස්මිං විතොපුත්තලෙ වා සිතනති එකධ්මං; තත් එකස්මිං විතොපුත්තං සහරෙකධ්මං නාම හොති, එකස්මිං පුත්තලෙ සිතං පහාණෙකධ්මං නාම, තෙන ලොභාදිනා අසොද්ධන වා තත් තත් තිද්ධිධ්මන සහ එකස්මිං සිතනති=තදෙකධ්මං.

තත් “කතමෙ ධම්මා සංකිලිට්ඨසංකිලෙසිනා, තිණි අකුසල මූලාති ලොභො දෙසො මොහො, තදෙකධ්මා ච කිලෙසා”ති සංකිලිට්ඨතතිකෙ, “කතමෙ ධම්මා සිතා තිණි අකුසලමූලාති ලොභො දෙසො මොහො තදෙකධ්මා ච කිලෙසා”ති සිතතතිකෙ, “කතමෙ ධම්මා අකුසලා, තිණි අකුසලමූලාති ලොභො දෙසො මොහො, තදෙකධ්මා ච කිලෙසා”ති ඉමස්මිං කුසලතතිකෙ, “කතමෙ ධම්මා සංකිලිට්ඨා, තිණි අකුසලමූලාති ලොභො දෙසො මොහො තදෙකධ්මා ච කිලෙසා”ති කිලෙසගොච්ඡකෙ, “කතමෙ ධම්මා සරණා, තිණි අකුසලමූලාති ලොභො දෙසො මොහො තදෙකධ්මා ච කිලෙසා”ති සරණුදකෙ ති ඉමෙසු එතතකෙසු ආනෙසු සහරෙකධ්මං ආභතං.

දසුනෙන පහාතබ්බතතිකෙ පන ඉමාති තිණි සංයෝජනාති හදෙකධ්මා ච කිලෙසා ති, [දසුනෙන පහාතබ්බතෙකුතතතිකෙපි ඉමාති තිණි සංයෝජනාති හදෙකධ්මා ච කිලෙසා ති,] පුත හතේව තිණි සංයෝජනාති සක්කායදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සිලබ්බතපරාමාසො, ඉමෙ ධම්මා දසුනෙන පහාතබ්බා, තදෙකධ්මා ච කිලෙසා ලොභො¹ දෙසො මොහො ඉමෙ ධම්මා දසුනෙන පහාතබ්බතෙකු, [තදෙකධ්මා ච කිලෙසා තංසමුපුත්තො වෙදනාකඛණො=පෙ=විකුසුද්ධකඛණො තංසමුච්ඡානං ආයතනමං වචිකමං මනොහමමං, ඉමෙ ධම්මා දසුනෙන පහාතබ්බතෙකුතා ති,] සමමපධානවිගමො “තත් කතමෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා තිණි අකුසලමූලාති ලොභො දෙසො මොහො තදෙකධ්මා ච කිලෙසා”ති ඉමෙසු පන එතතකෙසු ආනෙසු පහාණෙකධ්මං ආගතනති වෙදිතබ්බං. අබ්භාහතපදතිද්දෙසො උප්පාතනේයො යෙවාති, ඉමස්මිං තිකෙ තිණි ලකඛණාති තිසො පඤ්ඤාතරියො කසිණුක්කාපිමාකාසං අරවාකාසං ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනස්ස ආරමභං තිරෙඛසමාපතති ච න ලබ්භනති ති වුත්තං.

වෙදනාතතිකතිද්දෙසෙ සුඛභූමිසතති එත් යථා තමභූමි කණ්ඨ භූමි තමකණ්ඨභූමියො ව වුච්චනති, එවං සුඛමපි සුඛභූමි නාම. යථා උච්ඡ්භූමිසාලිභූමි ති උච්ඡ්සාලිතං උප්පජ්ජනධ්මානාති වුච්චනති, එවං සුඛස්ස උප්පජ්ජනධ්මානං විතතමපි සුඛභූමි නාම, තං ඉධ අධිප්පෙතං, යස්මා පන සා කාමාවච්චරො² වා හොති රූපාවච්චරදීප්ථ වා, තස්මාස්සා තං පහෙදං දසෙකුං කාමාවච්චරෙ ති ආදි වුත්තං. සුඛවෙදනං සිට්ඨොති

[1] 2, 3, 4 නැති

1-2, 3, 4 තදෙකධ්මා ලොභො

[2] 2, 3 නැති

2-2, 3, 4 සාමාවච්චර

යා සා සුබතුමියා සුබා වෙදනා, තං රූපෙනා; **කංඝමපසුතො** ති නායෙව රූපිතාය සුබවෙදනාය සමපසුතො; **සෙසපද්ධතො** පි ඉමිනා ව නයෙන අනේවා වෙදිතාඝබ්බා ති, ඉමසමිං තිනෙ තියො වෙදනා සබ්බං රූපං තිබ්බාණන්ති ඉදමපි න ලබ්බති, අයං හි තිනො භුසලත්තකිනෙ ව අලබ්බමානෙති ඉමෙති ව ත්ති¹ කොට්ඨාසෙහි චූත්තකො නාම, ඉතො පරෙස්ස පන තිත්තකෙසු පාළිතො ව අප්පිතො ව යං චත්තබ්බං සියා තං සබ්බං පද්ධතකමෙන මාතිකාකරායං වෙව භුසලාදීනි නිද්දෙසෙ ව චූත්තමෙව, යං පන යප්පි විසෙසමත්තං තදෙව චක්ඛාමි

තප්පි විපාකානිනෙ තාව කිඤ්චාපි අරූපබමමා විය රූපබමමා පි කල්පසමුට්ඨානා අයං. අනාරමමණත්තා පන තෙ කල්පසරික්ඛකා න හොනති ති සාරමණං අරූපබමමා ව කල්පසරික්ඛකත්තා විපාකා ති චූත්තා, බිජ්ජසරික්ඛකං ඵලං විය, සාලිබ්ජ්ජමිං හි වපිතෙ අභිකුරපත්තා දීප්පි තික්ඛන්තෙසු සාලි ඵලනති න වුවමිති, යද පන සාලිසීසං පක්ඛං හොති පරිණතං, තදා බිජ්ජසරික්ඛකො සාලි ඵල සාලිඵලනති වුවමිති, අභිකුරපත්තාදීනි පන බිජ්ජානාති බිජ්ජො තිබ්බත්තාති ති වුවමනති, ඵලමෙව රූපමපි කල්පනති වා උපාදිත්තනන්ති වා චත්තං වට්ටති.

උපාදිත්තනතිනෙ කිඤ්චාපි බිණ්ණවස්ස බක්ඛා අමානං මාතු ලන්තරෙ අමානං චුලලපිතුන්තරෙ ති වදන්තානං පරෙසං උපාදු තස්ස පච්චයා හොනති, මග්ගඵලතිබ්බාණාති පන අගතිතාති අපරං මට්ඨාති අනුපාදිත්තානෙව, තාති ති යථා දිවසසත්තතො අයොගුලො මක්ඛිකානං අතීතිසීදනස්ස පච්චයො න හොති ඵලමෙවං තෙජ්ජස්ස දත්තා තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන ගහණස්ස පච්චයා න හොනති, තෙන චූත්තං “ඉමෙ ධමමා අනුපාදිත්තඅනුපාදුතීයා”ති, අසඬතිලිට්ඨි අසඬති ලෙසෙසුපි ඵලෙව නයො.

විතක්ඛනතිනෙ විතක්ඛජාතෙන විවාරෙන සද්ධිං භුසලත්තකිනෙ අලබ්බමානාව න ලබ්බනති. පිතිසගගතනතිනෙ පිතිඅදයො අත්තනා සහජාතමමානං පිතිසගගතාදිනාමං දත්තා² සං පිට්ඨිවට්ටනා ජාතා, ඉමසමිං හි තිනෙ දෙව දෙමනස්සසගගතවිත්තපාදු, දුක්ඛසගගතං ඤායවිඤ්ඤාණං උපෙක්ඛා වෙදනා රූපං තිබ්බාණන්ති ඉදමපි න ලබ්බති, අයං හි තිනො භුසලත්තකිනෙ ව අලබ්බමානෙති ඉමෙති ව පඤ්චති නොට්ඨාසෙහි චූත්තකො නාම,

දස්සන්තං පහාතමත්තතිනෙ **සංසොජනාති** ති බක්ඛනාති; **සක්ඛායදිට්ඨි** ති විජ්ජමානවෙට්ඨිත සති බක්ඛපඤ්චකසක්ඛාතෙ කායෙ සයං වා සති තස්මිං කායෙ දිට්ඨි ති= **සක්ඛායදිට්ඨි**; පිලෙන සුජ්ජිතං සක්ඛා වනෙන සුජ්ජිතං සක්ඛා පිලබ්බතෙති සුජ්ජිතං සක්ඛා ති ගතිසක්ඛමාදුතං පන **සිලබ්බපට්ඨමාසො** නාම; ඉධා ති දෙසාපදෙසෙ තිපාසො, ස්වායං කප්පි ලොකං උපාදුය වුවමිති, යථාත:-

“ඉඬ තථාගතො ලොකෙ උපපජ්ඣි”ති, කත්ථි සාසනං, යථාත:-
“ඉධෙව භික්ඛවෙ! තමණො ඉඬ දුතියො සමණො”ති, කත්ථි ඔකාසං,
යථාත:-

ඉධෙව තිට්ඨමානස්ස දෙවගුතස්ස මෙ සතො,
පුත්තස්ස ච මෙ ලද්ධො එචං ජානාති මාර්ගාති.

කත්ථි පදපුරුණමානමෙව. යථාත:- “ඉධාං භික්ඛවෙ! භුත්තාදි
අස්සං පචාරිතො”ති, ඉඬ පත ලොකං උපාදාය පුත්තො ති වෙදි
තබ්බො.

අස්සුතවා පුට්ඨජනො ති එත් පත ආගමාබිගමාසාවා ඤෙය්‍යො
අස්සුතවා ඉති, යස්ස හි බන්ධායුආයතනපච්චයාභාරසතිපට්ඨානාදීසු
උග්ගහපරිපුජ්ජාචිතිච්ඡයරත්තතො දිට්ඨිපටිසෙසකො නෙව ආගමො,
පටිපත්තියා අබිගතතබ්බස්ස අනබිගතතතො නෙව අබිගමො අපි, සො
ආගමාබිගමාසාවා ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති. ස්වායං:-

පුට්ඨං ජනනාදීති කාරණෙති පුට්ඨජනො,
පුට්ඨජනතොගබ්බතො පුට්ඨායං ජනො ඉති.

සො හි පුට්ඨ නානප්පකාරකං කිලෙසාදිතං ජනනාදීති කාරණෙති
පුට්ඨජනො; යථාත:- “පුට්ඨ නානාකිලෙසෙ ජනෙනති ති=පුට්ඨජනා;
පුට්ඨ අවිගතසකකායදිට්ඨිකා ති=පුට්ඨජනා; පුට්ඨ නානාසන්ධාරකං මුලු
ලොකිකා ති=පුට්ඨජනා; පුට්ඨ සබ්බගතිති අවුට්ඨිතා ති=පුට්ඨජනා; පුට්ඨ
නානාතිසම්භාරෙ අභිසංඝරෙණා ති=පුට්ඨජනා; පුට්ඨ නානාමසෙති
වුග්ගහති=පෙ=පුට්ඨ නානාසත්තාපෙති සත්තප්පතති ති=පුට්ඨජනා; පුට්ඨ
නානාපරිලාභෙති පරිබස්සතති ති=පුට්ඨජනා; පුට්ඨ පඤ්චප්ප කාමගුණෙසු
රත්තා ගිඤ්ඤා ගතිතා මුච්ඡිතා අපේක්ඛාපත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබ්ඳා ති
පුට්ඨජනා; පුට්ඨ පඤ්චති නිවරණෙති ආදිතා¹ තිවුතා මුට්ඨතා පිහිතා
පරිච්ඡිතා පටිකුජ්ජිතා ති=පුට්ඨජනා; පුට්ඨං වා ගණනපථමතිතානං
අරියබමපරමමුඛානං නිවබමසමාවාරතං ජනානං අනොගබ්බතො
පි=පුට්ඨජනා; පුට්ඨ වා අයං විසුං යෙව සඤ්ඤා ගතො විසංසට්ඨො සිල
සුතමුතාදිගුණසුතෙති අරියෙති ජනෙතිති “පි=පුට්ඨජනො; එවමෙ
තෙති අස්සුතවා පුට්ඨජනො ති ද්විති පදෙති යෙ තෙ:-

දුට්ඨෙ පුට්ඨජනා වුත්තා බුද්ධිනාදිවබ්බුතා,
අකො පුට්ඨජනො එකො කලාසාණෙකො පුට්ඨජනො ති.

ථෙ පුට්ඨජනා වුත්තා, තෙසු අකිපුට්ඨජනො වුත්තො හොති ති
වෙදිතබ්බො.

අභිසංඝං අදස්සාමි ති ආදීසු අරියාති ආරකතො කිලෙසෙති
අනෙයෙ න ඉරියතතො [අයෙ ඉරියතතො] සද්දෙවකෙන ව ලොකෙන
අරණීයතො බුද්ධා ව පච්චෙකබුද්ධා ව බුද්ධසාවකා ව වුච්චනති, බුද්ධා

එව එව ඉඬ අරියා, යථාහ:- “සදෙවනෙ නිකබ්බේ! ලොකෙ=පෙ=තථා ගතො අරියො ති චුච්චති” ති, සප්පරිසා ති එත් පන පච්චිකඛුඛා තථාගතසාවතා ව සප්පරිසා ති වෙදිතබ්බා. නෙ ති ලොකුතතරගුණ යොගෙන සොහනා පුරිසා ති=සප්පරිසා: සංඛබ්බ වා එතෙ දෙබ්බා උත්තො, බුද්ධා ටි නි අරියා ව සප්පරිසා ව පච්චිකඛුඛා බුද්ධිසාවතා පි, යථාහ:-

භො වෙ භතඤ්ඤා භතවෙදි ඩිරෙ
කලාණම්මෙනො දළහනනති ව හොති,
දුඛිතස්ස සකකච්ච කරෙති කීච්චං
තථාච්චං සප්පරිසං වදනති ති.

කලාණම්මෙනො දළහනනති ව හොති ති එත්තාවතා ති බුද්ධ සාවතො වුත්තො, භතඤ්ඤාතදිති පච්චිකඛුඛා බුද්ධා ති, ඉදති යො තෙසං අරියානං අදස්සනපිලො න ව දස්සනෙ සාධුකාරි සො අපිසානං අදස්සාපි ති වෙදිතබ්බො. සො වකුතා අදස්සාපි ඤාණෙන අදස්සාපි ති දුච්චො, තෙසු ඤාණෙන අදස්සාපි ඉඬ අභිපෙපතො, එංස වකුතා ති දිබ්බවකුතා වා අරියා දිට්ඨා පි අදිට්ඨාව හොනති. තෙසං වකුතං වණ්ණමත්තයහගණනො, න අරියභාවගොචරතො, සොණ යොලාදයො පි වකුතා අරියෙ පස්සනති, න ව තෙ අරියානං දස්සා විනො.

තත්ත්වං වජ්ජි:- විතතලපබ්බතවාසිනො කිරි බිණ්ණසවනේරස්ස උපට්ඨාකො බුඛ්ඛපබ්බථිතො එකදිවසං ථෙරෙන සද්ධං පිණ්ඩාය වරිඤ්ඤා ථෙරස්ස පත්තවිවරං ගහෙඤ්ඤා පිට්ඨිතො අගච්ඡන්තො ථෙරං පුච්ඡි අරියා නාම භනෙත්! කිදිසා ති, ථෙරෙ අග ඉඬෙකච්චො මහලලකො අරියානං පත්තවිවරං ගහෙඤ්ඤා විතතපට්චිතතං කඤ්ඤා සහ චරන්තො පි නෙව අරියෙ ජානාති එවං දුජ්ජානාමුසො! අරියා ති, එවා වුත්තෙ පි භො නෙව අඤ්ඤාසි. තස්මා න වකුතා දස්සනං [දස්සනං, | ඤාණදස්සනමෙව දස්සනං, යථාහ:- “කිනෙත වක්කලි! ඉමිනා පුත්තිකා යෙන දිට්ඨන, යො ඛො වක්කලි! ධම්මං පස්සති සො මං පස්සති” ති, තස්මා වකුතා පස්සන්තො පි ඤාණෙන අරියෙහි දිට්ඨං අනිච්ඡාදි ලකඛණං අපස්සන්තො අරියාභිගතඤ්ඤා ධම්මං අනභිගච්ඡන්තො අරිය කාරධම්මානං අරියභාවස්ස ව අදිට්ඨිතො අපිසානං අදස්සාපි ති වෙදි තබ්බො. අපිසබ්බමස්ස අනොච්ඡෙදො ති සත්පට්ඨානාදිගෙදෙ අරිය ධම්මෙ අභුසලො: අපිසබ්බමෙ අපිඤ්ඤො ති එත් පන:-

දුච්චො විතයො නාම එකමෙකෙත් පඤ්ඤා,
අභාවතො තස්ස අයං අවිනිකො ති වුච්චති.

අයං ති සංවරවිතයො පභාණවිතයො ති දුච්චො විතයො, එත් ව දුච්චෙ පි විතයෙ එකමෙකො විතයො පඤ්ඤා හිජ්ජති, සංවරවිත

යො පි හි සීලසංවරෙ සතිසංවරෙ සද්දණසංවරෙ ඛනතිසංවරෙ විරිය සංවරෙ හි පඤ්චවිධො, පඤ්චානුමුඛයො පි තදභිග්ගප්පාභාණං විකම්මාන භවප්පාභාණං සමුච්ඡේදප්පාභාණං පටිප්පසංඛිප්පාභාණං නිසසරණප්පාභාණං පඤ්චවිධො, තත් “ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො නොති සමුපෙතො”ති අයං සීලසංවරෙ, “රක්ඛති වහ්ලුඤ්ඤං වහ්ලු ඤ්ඤෙ සංවරං ආපජ්ජති”ති අයං සතිසංවරෙ.

යාති සොතාති ලොකසමිං (අජිතාති ගගවා, සති තෙසං නිවාරණං සොතානං සංවරං බුද්ධි පඤ්ඤායෙතෙ පිට්ඨෙර හි.

අයං සද්දණසංවරෙ, “ඛමො නොති සිත්තං උණ්හං”ති අයං ඛනතිසංවරෙ, “උප්පාතං කාමපිට්ඨානං පාතිවාසෙති”ති අයං විරිය සංවරෙ, සංකම්මා පි වායං සංවරෙ යවාසනං සංවරිතබ්බාතං විනො තබ්බාතස්ස භාසද්වට්ටිතාදිනං සංවරණතො සංවරෙ විනයනතො විනයො හි වුවච්චි, එවං තාව සංවරවිනයො පඤ්ඤා භිජ්ජති හි වෙදි තබ්බො.

තථා යං¹ නාමරූපපරිච්ඡේදදිසු විපස්සනාසද්දණෙසු පටිපක්ඛි භාවතො දීපාලොකෙනෙව නමස්ස තෙන තෙන විපස්සනාසද්දණෙන තස්ස තස්ස අනත්තං² පඤ්ඤා, සෙය්‍යදිදං- නාමරූපවිච්ඡේද නෙන සක්කායදිට්ඨියා, පච්චයපරිඤ්ඤාන අනෙකුපිසමගෙකුදිට්ඨිතං, තස්සෙව අපරභාගෙන කම්බොචිතරණෙන කථිකපිභාවස්ස, කල්‍යාප සම්මසනෙන අයං මමා හි ගායස්ස, මය්‍යාමය්‍යවච්ඡේදනෙන අමය්‍යෙ මය්‍යසද්දණං, උදයදස්සනෙන උච්ඡේදදිට්ඨියා, වයදස්සනෙන සස්සන දිට්ඨියා, භයදස්සනෙන සන්තෙ අනස්සද්දණං, ආදිතවදස්සනෙන අස්සාදස්සද්දණං, තිබ්බිද්දාපස්සනාය අභිරතිසද්දණං, පුඤ්චතුක්ඛණතො සද්දණෙන අපුඤ්චතුක්ඛණතො, උපෙක්ඛාසද්දණෙන අද්‍රාපෙක්ඛාය, අනු ලොමෙන ධම්මට්ඨිතියා නිබ්බාණෙ ව පටිලොමභාවස්ස³, ගොත්‍රභුතා සංඛාරතිමිත්තග්ගාගස්ස පඤ්ඤා, එතං තදභිග්ගප්පාභාණං නාම.

යං පන උපවාරප්පණංගෙදෙන සමාධිනා පච්චතතිභාවතිවාරණතො සට්ඨප්පායෙරෙනෙව උදකපිට්ඨි සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නිවරණාදි ධම්මානං පඤ්ඤා එතං විකම්මානප්පාභාණං නාම, යං චතුත්තං අරිය මය්‍යානං භාවිතත්තා තංතංමය්‍යවතො අත්තතො සත්තානෙ දිට්ඨි ගතානං පඤ්ඤායාති ආදිනා තයෙන චුත්තස්ස සමුදයපක්ඛිකස්ස කිලෙසගගණස්ස අවචන්තඅපචන්තිභාවෙන පඤ්ඤා ඉදං සමුච්ඡේද ප්පාභාණං නාම, යං පන එලක්ඛණෙ පටිප්පසංඛිප්පානං කිලෙසානං එතං පටිප්පසංඛිප්පාභාණං නාම, යං සංකම්මානනිසංචන්තා පභිණ් සංකම්මානං නිබ්බාණං එතං නිසසරණප්පාභාණං නාම.

සංකම්මි වෙතං පඤ්ඤා යසමා වා වාගට්ඨිත පඤ්ඤා විනයට්ඨිත විනයො තසමා පඤ්ඤා විනයො හි වුවච්චි. තංතංපඤ්ඤාතො වා තස්ස

තස්ස විනයස්ස සම්භවතො පෙනං පභාණ්විතයොති චූළවති. එවං පභාණ්විතයො පී පඤ්චමා භිජ්ජති ති වෙදිතබ්බො. එවමයං සඤ්ඤා පතො දුට්ඨො හෙදතො ච දසස්ඨො විනයො භික්ඛාසංවරතො පභා තබ්බස්ස ච අපට්ඨනිකානා යස්සා එතස්ස අස්සනවතො පුපුර්ජනස්ස නපී, තස්සා අභාවතො තස්ස අයං අවිනිනොති චූළවති ති. එස නයො "සපුරිසානං අදස්සාපී සපුරිසධම්මස්ස අනොවිදෙ, සපුරිසධම්මෙ අවිනිතො"ති එත්ථාපි නිප්පානාකාරණං හෙතං අත්තො, යථාහ:- "යෙව තෙ අරියා තෙව තෙ සපුරිසා, යෙව තෙ සපුරිසා තෙව තෙ අරියා, යො එව සො අරියානං ධම්මා සො එව සො සපුරිසානං ධම්මා, යො එව සො සපුරිසානං ධම්මා සො එව සො අරියානං ධම්මා, යෙව තෙ අරියවිනයා තෙව තෙ සපුරිසවිනයා, යෙව තෙ සපුරිසවිනයා තෙව තෙ අරියවිනයා, අරියෙ ති වා සපුරිසෙ ති වා අරියධම්මෙ ති වා සපුරිසධම්මෙ ති වා අරියවිනයෙ ති වා සපුරිසවින යෙ ති වා එසෙ සෙ එතෙ එකට්ඨි සමෙ සම්භාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤොති.

රූපං අත්තතො සමනුපස්සති ති ඉධෙකච්චො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, යං රූපං සො අහං යො අහං තං රූපනති රූපඤ්ච අත්තඤ්ච අභිසං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි නාම තෙලපද්වපස්ස ක්‍රියාතො යා අව්චි සො වණ්ණො යො වණ්ණො සා අව්චි ති අව්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අභිසං සමනුපස්සති, එවමෙව ඉධෙකච්චො රූපං අත්තතො =පෙ=සමනුපස්සති ති එවං රූපං අත්තා ති දිට්ඨිපස්සනාය පස්සති. රූපවනනං වා අත්තානිනති අරූපං¹ අත්තා ති ගහෙත්වා ඡායා වතනං රුක්ඛං විය තං රූපවනනං සමනුපස්සති. අත්තති වා රූපනති අරූපමෙව අත්තා ති ගහෙත්වා පුප්ඵසම්මං ගක්ඛං විය අත්තති රූපං සමනු පස්සති. රූපසම්මං වා අත්තානිනති අරූපමෙව අත්තා ති ගහෙත්වා කරණකිකෙ මණ්ණිං විය අත්තානං රූපසම්මං සමනුපස්සති. වෙදනාදීසු පි එසෙව තතො. තත්ථ රූපං අත්තතො සමනුපස්සති ති සුඛාරූපමෙව අත්තා ති කපිතං. රූපවනනං වා අත්තානං, අත්තති වා රූපං, රූපසම්මං වා අත්තානං; වෙදනං අත්තතො සමනුපස්සති, සඤ්ඤා-සම්භාර-විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති ති ඉමෙසු සත්තසු ආනෙසු අරූපං අත්තා ති කපිතං. වෙදනාවනනං වා අත්තානං අත්තති වා වෙදනං වෙදනාස වා අත්තානිනති එවං වතුසු බණ්ඩුසු තිණ්ණං තිණ්ණං වසෙක ආදසසු ආනෙසු රූපාරූපමිස්සතො අත්තා කපිතො තත්ථ රූපං අත්තතො-වෙදනං-සඤ්ඤා-සම්භාර-විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සති ති [ඉමෙසු] පඤ්චසු ආනෙසු උච්චේදදිට්ඨි කපිතා, අවසෙසෙසු සස්සතදිට්ඨි, එවමෙත්ථ පණ්ණරස භවදිට්ඨියො [පඤ්ච විභවදිට්ඨියො] හොනති. තා සබ්බා පි මග්ගාවරණං, ත සග්ගා වරණං, පසම්මග්ගවර්ණා ති වෙදිතබ්බො.

සසම්ම භවිතී ති සපු සරිතේ වා [තසා] ගුණේ වා උභයත් වා
 භවිතී. සරිතේ කාමානාමො ආත්මිකවර්තකිණිකානාම භවිතී. නාම
 සරිතේ අපි හු වො? නපි? ති කාමිති. ගුණේ කාමිතානාම අතිතා
 නාම පවිත්රපානානාම සමත්. සම්මසංකෘතසංකෘතං අපි හු වො?
 නපි? ති කාමිති. උභයත් කාමිතානාම අතිතානුමානසංකෘතානාම ප
 නානුමානසංකෘතානාම සරිතේ පවිත්රපානානාම සමත්. සම්මසංකෘතසංකෘතං පවිත්රපානානාම
 නාම අපි හු වො? නපි? ති කාමිති. අයං පිසා අතිතානාම ගුණේ
 භවිතානාම උභයත් කාමිති නාම. විමලසම්මාන සංස්කෘතිය. තිසේ
 වා අසංකෘතානාම කිසිත් කිසිත්. [නාමිත්වමිති ති තත්ත්ව අති
 මොක්කානාම උභයත්; නි සම්මසංකෘතී ති විතානං අනාපිතං නාම පසිද්ධං
 න සංකෘතානාම ගුණේ පවිත්රපානානාම පසිද්ධි.]

සමම භවිතී ති ආදිපු පන කිසිසංස්කෘතානාම වතානාම අරිය
 මහා පවිත්රපානානාම කිසිසංකෘතානාම වතානාම සම්මසංකෘතානාම මහාපානානාම
 ආරම්භපවිත්රපානානාම අතිතං මහානිවාරණං නාම අපි හු වො? නපි?
 ති කාමිතානාම පි අයං පවිත්රපානානාම කිසිසංකෘතානාම හු වො? අතිතානාම
 නාම? ති කාමිතානාම පි සමම භවිතී නාම. වතානාම මහාපානානාම
 වතානාම පවිත්රපානානාම අදං සංකෘතානාම අපි හු වො? නපි? ති කාමි
 තානාම පි අයං සමම සංකෘතානාම හු වො? [පවිත්රපානානාම] පි
 කාමිතානාම පි උභයත් සංකෘතානාම අතිතං විතානං අපි හු වො?
 නපි? ති කාමිතානාම පි සමම භවිතී නාම. තිසේ පන පිසා
 අපි හු වො? නපි? ති කාමිතානාම පි තිසේ පිසා පවිත්රපානානාම
 යෙන ආතිසංකෘතං අපි හු වො? නපි? ති කාමිතානාම පි සමම
 භවිතී නාම.

පුබ්බතො පුබ්බති අතිතානාම භවිතානාම අපරතො
 අනාගතානාම; නපි අතිතපු බුද්ධි අතිතානාම හු වො? න හු වො? ති
 කාමිතො පුබ්බතො භවිතී නාම. අනාගතපු අනාගතානාම
 හු වො? න හු වො? ති කාමිතො අපරතො භවිතී නාම. උභයත්
 කාමිතො පුබ්බතො පරතො භවිතී නාම, ආදසපදිතං පවිත්
 වර්තං අපි හු වො? නපි? ති කාමිතො ඉදපවිත්තානාම පවිත්රපානානාම
 යෙන පුබ්බතො පුබ්බති නාම. තත්ත්වං වචනත්තං: ඉමෙසං ජරා
 මරණාදිතං පවිත්තං ඉදපවිත්තං; ඉදපවිත්තං හාමො: ඉදපවිත්
 තං; ඉදපවිත්තං එව වා ඉදපවිත්තං; ජාති ආදිතමෙතං අතිවචනං;
 ජාති ආදිපු තං තං පවිත්ර ආගම සමුප්පානානාම පවිත්රසමුප්පානානාම;
 ඉදං පුබ්බතං හොති. ඉදපවිත්තං වා පවිත්රසමුප්පානානාම ව පවිත්රපු
 භවිතී.

සිලෙහා ති ගොසිලාදිතා; වතොනා ති ගොවතාදිතා වා; සිලබ්
 තොනා ති තද්වතොනා; සුද්ධි ති කිලෙසපුද්ධි; පරමත්තපුද්ධිතං වා

න වත්තබ්බො. යත් ආත්මී රජානං දිස්වා පි පණ්ණානාරං දත්වා කිම්මතිපථත්තියා අදිට්ඨත්තා අප්පා පි රජානං න පස්සාමිති වදනොතො චෙත් ජාතපදපුරිසො තිදස්සනං, අවසෙසො ලොභො ති දස්සනෙන පභිණ්ඩසෙසො [ලොභො;] දෙසමොගෙසු පි එසෙව නගො. දස්සනෙන ති අපායගමිනියා ව පභිණ්ණ, තෙති පන අසෙසෙද දස්සෙත්තුං ඉදං වුත්තං නදෙකථංසා ති, තොති පාලියං ආගමොති තිති කිලෙසෙති සමපයොගතො පි පහාණතෙ. පි එකධ්මා පස්සෙ කිලෙසා.

නෙව දස්සනෙන න භාවනායා ති ඉදං සංයෝජනාදිතං විය තෙති මග්ගෙති අපපාතබ්බතං සක්ඛිය වුත්තං, යං පන සොතාපත්ති මග්ගස්සනෙන අතිසක්ඛාරවිසුද්ධස්සනෙ තිරේඛෙන සත්ත හවෙ ධිපෙත්වා අනාමතග්ගෙ සාසාරවට්ටෙ යෙ උපපජ්ජෙස්සං නාමස්සෙ රුපස්සෙ එතෙතෙ තිරුක්ඛිනාති ති ආදිනා නගෙන කුසලාදිනමපි පහාණං අනුසුද්ධං, තං තෙසං මග්ගානං අනාවිතපනං යෙ උපපජ්ජෙස්සං තෙ උපතිස්සයපචයානං කිලෙසානං පභිණ්ණො පභිණ්ණා ති ඉමං පරියායං සක්ඛිය වුත්තනත් වෙදිතබ්බං.

දස්සනෙන පහාතබ්බගෙතුකත්තිනො ඉමෙ ධම්මා දස්සනෙන පහාතබ්බගෙතුකා ති තිට්ඨපෙත්වා පුන නිත්ති සංයෝජනාති ති ආදි පහාතබ්බ දස්සෙත්වා තදෙකථංසාචෙන ගෙතු වෙව සගෙතුකෙ ව දස්සෙත්තුං වුත්තං, තත් තිත්තිපි දස්සනෙන පහාතබ්බෙද්ද ගෙතුපු ලොභසහගතො මොගො ලොභෙන සගෙතුකො යොති දෙසසහගතො දෙසෙන ලොභදෙසා ව මොගෙනා ති පහාතබ්බගෙතුකපදෙපෙන සහගතං ගච්ඡති, විවික්ච්ජාසහගතො පන මොගො අසුද්ධස්සන සමපසුත්තගෙතුකො අභාවෙන ගෙතු යෙව න ගෙතුකො ති තස්ස පහාණං දස්සෙත්තුං පුන ඉමෙ ධම්මා දස්සනෙන පහාතබ්බගෙතු ති වුත්තං.

දුතියපදෙ උද්ධව්වසගතස්ස මොගස්ස පහාණං දස්සෙත්තුං ඉමෙ ධම්මා භාවනා පහාතබ්බගෙතු ති වුත්තං. සො ති අත්තනා සමපසුත්ත ධම්මෙ සගෙතුකෙ කත්වා පිට්ඨිවට්ටනො! ජානො, විවික්ච්ජාසහගතො [මොගො] විය අසුද්ධස්සන සමපසුත්තගෙතුකො අභාවා පහාතබ්බගෙතුක පදං න හජ්ජති, තතිසපදෙ අවසෙසා අකුසලා¹ති පුන අකුසලග්ගතණං සුත්තගෙතුකො විවික්ච්ජුද්ධව්වසගතනාතං මොගානං සහගතත්තං කතං, තෙති සමපසුත්තගෙතුකො අභාවා පහාතබ්බගෙතුකා නාම න ගොතති.

පරිත්තාරවමණත්තිකෙ ආරබ්භා ති ආරම්භං කත්වා; සයං ති පරිත්තා වා ගොනතු මහග්ගතා වා පරිත්තෙ ධම්මෙ ආරම්භං කත්වා උප්පන්නා පරිත්තාරම්භණා; මහග්ගතෙ ආරම්භං කත්වා උප්පන්නා මහග්ගතාරම්භණා; අප්පමාණෙ ආරම්භං කත්වා උප්පන්නා අප්පමාණාරම්භණා; තෙ පන පරිත්තා පි ගොතති මහග්ගතා පි අප්පමාණා පි.

මුළුත්තනතියකේ ආනන්දකියානි ති අනන්තරයෙන ඵලදය න ති: මාතුසාතකමාදිනමෙහං අබිවචනං, තෙසු හි එකසමිපි කමෙහි කතෙතං පටිබාහිකා අඤ්ඤං කමං අත්තනො විපාකස්ස මකාසං භාවාදුං න සකෙකාති, සිතොරුපමාණේ පි හි සුවණ්ණදුපෙ කකා වකකවාලමහතං වා රතනමයපාකාරං විහාරං කාරෙකා තං පුරෙකා නිසින්නස්ස බුද්ධපුත්තස්ස හිකුසුඛස්ස යාවජ්චං වත්තාරො පච්චයෙ දදතො පි තං කමං එතෙසං කමොනං විපාකං පටිබාහිකා න සකෙකාති එව, සා ව මුවජාදිට්ඨි නිසයා ති අහෙතුකවාද අතිරිචවාද නන්තිකවාදෙසු අඤ්ඤාදර, තං හි ගහෙකා සිතං පුග්ගලං බුද්ධසත්තමි බුද්ධසත්තමි බොධෙකා න සකෙකාති.

මහාරමමණතතියකේ අට්ඨමණං ආරබ්බා ති ලොකුත්තරමණං ආරමමණං කකා; තෙ පන පරිත්තා පි හොඟ්ඨි මහග්ගනා පි, මහගෙ තුකතිදොසෙ පඨමනසෙන පච්චයටෙකින ගෙතුනා මහසත්පසුත්තනා නං බකානං සහෙතුකභාවො දසසිතො.

දුතියනසෙන මහගුතෙන සමමාදිට්ඨිසඛාතෙන ගෙතුනා සෙස මහසභානං සහෙතුකභාවො දසසිතො. තතියනසෙන මහෙහ උප්පත්තගෙතුති සමමාදිට්ඨියා සහෙතුකභාවො දසසිතො ති වෙදිතබ්බො, අට්ඨමණි, ඛට්ඨිකා ති ආරමමණාධිපතී කකා; තෙ ට බො පරිත්ත ධමමාව හොනති, අරියසාවකානං හි අත්තනො මහං ගරුං කකා පච්චවෙකධි භාගලෙ ආරමමණාධිපතී උඛතී, වෙතොපරියඤ්ඤෙන පන අරියසාවකො පරස්ස මහං පච්චවෙකධිමානො ගරුං කදෙතො; පි අත්තනා පටිවිද්ධමහං [විස] ගරුං න කදෙති. යමහපාවිහාරයං කදෙතො තවාගතං දිස්සා සස්ස මහං ගරුං කදෙති න කදෙති? ති, කදෙති, හා පන අත්තනො මහං විස, අරහා න කිසුචි ධමමං ගරුං කදෙති යපෙකා මහං ඵලං තිබ්බාණෙනි, එවචාපි අයමෙවිකෙතො.

මිමංසාධිපතොණොනා ති ඉදං සහජාතාධිපතී දසෙසාදුං වුත්තං, ඡන්දො හි ජෙට්ඨකං කකා මහං භාවෙනත්තස්ස ඡන්දො අධිපතී නාම හොති න මහෙහ. සෙසධම්මාපි ඡන්දාධිපත්තො නාම හොනති න මහාධිපතීතො, විතෙත පි එසෙව තයො. මිමංසං පන ජෙට්ඨකං කකා මහං භාවෙනත්තස්ස මිමංසාධිපතී වෙවි හොති, මහෙහා වාති සෙස ධම්මා මහාධිපතීතො නාම හොනති. විරියෙ පි එසෙව තයො.

උප්පත්තතතිකාතිදොසෙ ඡන්දා ති තිබ්බත්තා පටිලභිත්තභාවා; භුතා ති ආදිති තෙසං යෙව වෙච්චනාති; ජාතා එව හි භාවුප්පත්තියා භුතා; පච්චයසංයොගෙ ජාතත්තා සංස්ථානා; තිබ්බත්තිලකධිකප්පත්තත්තා තිබ්බත්තා; උපසංගෙන පන පදං වයෙකිකා අතිනිබ්බත්තා ති වුත්තා. පාකට්ඨකා ති පාතුභුතා; පුබ්බත්තතො උද්ධං පනතා ති= උප්පත්තා; උපසංගෙන පදං වයෙකිකා සමුප්පත්තා ති වුත්තා, තිබ්බත්තටෙකෙව උද්ධං සිතා ති උච්චිකා; පච්චයසංයොගෙන උච්චිකා ති=

සමුච්ඡිනා; පුන උපපන්නා ති වචනෙ කාරණං ගෙවියා වුත්තනගෙතෙව වෙදිතබ්බං, උපපන්නංසෙන සබ්බගිනා ති උපපන්නංකාටියාසෙන ගණනං ගතා; රුපවෙදනාසංඝඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණන්ති ඉදං තොසං සභාවදස්සනං. දුතියපදතිද්දෙසො වුත්තපටිසෙධනගෙන වෙදිතබ්බං. තතියපදතිද්දෙසො උත්තානන්තො යෙව

අයං පන තිකො දවුත්තං අද්ධානාතං වසෙන පුරෙත්වා දසසිතො. ලද්ධාකාසස්ස හි කම්මස්ස විපාකො දුච්ඛො බණං පතොතො ව අපතොතො ව, තත්ථ බණපතොතො උපපන්නො නාම. අපතොතො විත්තානන්තරෙ වා උපපජ්ඣ කප්පසහසගස්සාතික්කමෙ වා ධුවපච්ච යටෙස්ස නත්ති නාම න හොති උපපාදිතො ධම්මා නාම ජාතො.¹ යථාන:- “තිට්ඨතෙවායං පොට්ඨපාද! අරුපි අත්තා සඤ්ඤාමයො, අප ඉමස්ස පුරිසස්ස අඤ්ඤාච සඤ්ඤා උපපජ්ඣති අඤ්ඤාච සඤ්ඤා තිරුජ්ඣන්ති”ති. එත්ථ ආරුපෙප කාමාවචරසඤ්ඤා පච්චතිකාලෙ කිඤ්චාපි මුලභවභගසඤ්ඤා පි තිරුද්ධා, කාමාවචරසඤ්ඤාය පන තිරුද්ධකාලෙ අවස්සං සා උපපජ්ඣති ති අරුපසංඛාතො අත්තා නත්ති ති සංඛං අගන්ත්වා තිට්ඨතෙව නාමා ති ජාතො, එවමෙව ලද්ධාකාසස්ස කම්මස්ස විපාකො දුච්ඛො=පෙ=ධුවපච්චයටෙස්ස නත්ති නාම න හොති. උපපාදිතො ධම්මා නාම ජාතො.¹

යදි පන ආයුභිතං කුසලාකුසලකම්මං සබ්බං විපාකං දදෙය්‍ය, අඤ්ඤස්ස ඕකාසො ව න භවෙය්‍ය, තං පන දුච්ඛං හොති ධුවවිපාකං අඤ්චාච විපාකඤ්ච. තත්ථ පඤ්ච ආනන්තරියකම්මාති අට්ඨසම්පත්තියො වත්තායෙ අරියමය්‍යා ති එතං ධුවවිපාකං නාම, තං පන බණං පත්තමපි අත්ති අපපත්තමපි. තත්ථ බණපත්තං උපපන්නං නාම, අපත්තං අනුපපන්නං නාම. තස්ස විපාකො විත්තානන්තරෙ වා උපපජ්ඣ කප්ප සගස්සාතික්කමෙ වා ධුවපච්චයටෙස්ස අනුපපන්නං නාම න හොති උපපාදිතො ධම්මා නාම ජාතං.² මෙතෙතය්‍යබොධිසත්තස්ස මග්ගො අනුපපන්නො නාම, එලං උපපාදිතො ධම්මා යෙව නාම ජාතං.

අතිවත්තිකතිද්දෙසෙ අතීතා ති බණත්තයං අතික්කත්තා; නිරුද්ධා ති තිරොධං පත්තා; විගතා ති විගමං ගතා; විගච්ඡිතා වා; විපජිණා ති පකාතිවිජගතෙත විපරිණාමං ගතා; නිජරධසංඛාතං අත්තං ගතා ති=අත්ථබ්බතා; අබ්බත්ථබ්බතා ති උපසග්ගෙන පදං වධිතිතං, උපපජ්ඣිතා විගතා ති තිබ්බත්තිතා විගච්ඡිතා; පුන අතිගච්චතෙ කාරණං තෙවියා වුත්තමෙව. පරතො අනාගතාදීසු පි එසෙව නයො. අතීතංසෙන සබ්බගිනා ති අතීතකොටියාසෙන ගණනං ගතා; කතමෙතෙ ති රුපං වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං; පරතො අනාගතාදීසු පි එසෙව නයො.

අතීතාරම්භත්තිකනිදෙසෙ අතීතෙ බමෙම ආරක්‍ෂා ති ආදීපු පරිත්තමගගනතා ව බමමා වෙදිතබ්බා. තෙ හි අතීතාදීති ආරක්‍ෂා උපපජ්ජති.

අජ්ඣත්තත්තිකනිදෙසෙ තෙසං තෙසත්ති පදථයෙන සබ්බ සත්තෙහ පරියාදියති, අජ්ඣත්තං පච්චාගන්ති උභයං තියකජ්ඣිත්තාධි වචනා; නිසෙසා හි අත්තති ජානා; පාටිපුගගලිකා ති [පාටියෙක්කස්ස] පාටියෙක්කස්ස පුග්ගලස්ස සත්තකා; උපාදිනනා ති සරිට්ඨනා; තෙ හි කමමතිබ්බත්තා වා හොනතු මා වා, ආදිත්තගතිතපරමථිවසෙන පන ඉධ උපාදිනනා ති වුත්තා. පරසත්තාහි නති අත්තානං සපෙඨා අවසෙස සත්තානං; පරපුගගලානිනති තෙසෙව වෙච්චනං; සෙසං හෙට්ඨා වුත්ත සද්දිසමෙව. නදුභසනති තං උභයං; අජ්ඣත්තාරම්භත්තිකස්ස පසම පදෙ පරිත්තමගගනතා බමමා වෙදිතබ්බා, දුතියෙ අපමාණා පි, තතියෙ පරිත්තමගගනතාව, අපමාණා පන භාලෙන බහිඨා භාලෙන අජ්ඣත්තං ආරම්භං න කණෙනති. සතිදස්සනත්තිකනිදෙසො උත්තානො යෙව.

දුසොපු අදෙසතිදෙසෙ මෙත්තායනවසෙන=මෙහනි; මෙත්තා කාණ=මෙත්තායනා; මෙත්තාය අධිතස්ස¹ මෙත්තාය සමබ්බිතො විත්තස්ස භාවො=මෙත්තාසිත්තනං; අනුදයති ති අනුද්ද;² රක්කති ති අපො; අනුද්ද² භාණ=අනුද්දසනා³; අනුද්දසිත්තස්ස භාවො=අනුද්ද සිත්තනං; හිත්තස්ස එසනවසෙන=හිත්තසිත්තා; අනුකම්පනවසෙන=අනු කම්පා; සබ්බෙති පි ඉමෙහි පදෙහි උපචාරපසංපසත්තා මෙත්තා ව⁴, වුත්තා. සෙසපදෙහි ලොකියලොකුත්තරෙ අදෙසො කපිතො.

අමොහනිදෙසෙ දුක්ඛෙ ඤාණනති දුක්ඛසචෙව පඤ්ඤා; දුක්ඛ¹ සමුදයෙ ති ආදීපු පි එසෙව නයො, එත් ව දුක්ඛෙ ඤාණං සචණ් සමම සන පටිච්චෙව පච්චෙක්කණස්ස වච්චති⁵, හථා දුක්ඛසමුදයෙ, තිරෙඨෙ පන සචණ්පටිච්චෙව පච්චෙක්කණස්ස එව, තථා පටිපද්ද, පුබ්බගොති අතීතභොධිංසෙ; අපරගොති අනාගතභොධිංසෙ; පුබ්බගතා පරගොති තදුභයෙ; ඉදපසචමසනාපටිච්චසමුපසන්නස්ස බමෙමසු ඤාණනති අයං පච්චයො [ඉදං පච්චසුපන්නං] ඉමං පටිච්ච ඉදං නිබ්බ තත්තති එවං පච්චයස්ස ව පච්චසුපන්නධමෙමසු ව ඤාණං.

ලොහනිදෙසෙ පි හෙට්ඨා අනාගතානං පදනං අයමපො, රඤ්ඤ වසෙන යිසො; [බලවරඤ්ඤතථෙතින=සාධිසො;] විසයෙසු සත්තානං අනුකයනතො=අනුනිසො; අනුරුජ්ඣති ති=අනුනිසො; කාමෙහි ති අපො; යත්ත කත්ථි හවෙ සත්තා එතාය නද්දතති සයං වා නද්දති ති=තද්දි; තද්දි ව සා රඤ්ඤතථෙතින රුහො වා ති=තද්දිසො; තත්

[] 1. 2. 3. 4 නමි	1-1. 3 අසිත්තස්ස	2-2. 5 අනුද්දය
3-1 අනුද්දසිත්ත	4 අසිත්තස්ස	4-1. 4 මෙත්තා ව
2. 4 අනුද්දසනා	5-5 විත්තති	5 මෙත්තා ව
[] 1. 2. 3. 4 නමි	[] 1. 2. 3 නමි	

එකසම්. ආරම්භණ සකිං උපනතා තණ්හා නන්දි; පුනපුනං උපපජ්ජ මාතා නන්දිගුණාති වුච්චති. විනාශය සාග්ගොති යො ගෙට්ඨා බලවරඤ්ඤාවෙන් සාරුගොති වුතො. සො න සත්තං, විතං සොව සො රුගොති අන්තො.

ඉච්ඡනති එතාය ආරම්භණාති ති=ඉච්ඡා; බහලක්ඛිලොඤානවෙන ඉච්ඡනති එතාය පාණ්ණිතො ති=මුච්ඡා; ගිලිඤා පරිනිට්ඨපෙත්වා ගහණ වසෙන=අපේක්ෂාසානං; ඉමිනා සත්තා ගිජ්ඣනති ගෙට්ඨං ආපජ්ජනති=ගෙග්ගො; බහලවේදන වා ගෙග්ගො; ගෙට්ඨං වා පන විතසණිකති හි බහලවේදනෙව වුතං, අනන්තරපදං උපසංගාවසෙනෙව වඩ්ඪිතං; සබ්බතො භාගෙන වා ගෙට්ඨා ති=පලිගෙග්ගො; සඤ්ඤාති¹ එතොතාති=සග්ගො; ලග්ගතවේදන වා සග්ගො; ඔසිද්ධතවේදන පග්ගො; ආකඩ්ඪන වසෙන=ඵණ්; ඉමං පුරිසං පරිකඩ්ඪති තස්ස තස්සෙව භවස්ස අති නිබ්බතති යාති හි වුතං, වඤ්ඤනවේදන මාසා; වට්ඨසම්. සත්තානං ජනනවේදන ජනිතා; “තණ්හා ජනෙති පුරිසං විතතමස්ස විධාවති”ති හි වුතං, වට්ඨසම්. සත්තෙත දුක්ඛෙන සංයොජමාතා ජනෙති ති=සඤ්ඤ නති; සවිද්ධතවේදන සිබ්බති; අයං හි වට්ඨසම්. සත්තෙත වුත්ථවිසන්ති වසෙන සිබ්බති සවෙති නුත්තකාරො විය පිලොතිකාය පිලොතිකං. තස්මා සවනවේදන සිබ්බති ති වුතං, අනෙකප්පකාරං විසයජාලං තණ්හාවිප්ථන්දිතතිවෙසසංඛාරං වා ජාලමස්සා අපි ති=ජලිති; ආකඩ්ඪ නවේදන සිසසොතා සරිතා වියාති=සරිතා; සලලවේදන වා=සරිතා; වුතං ගෙන “සරිතාති සිනෙහිතාති ව සොමනස්සාති භවනති ජනතු තො”ති අලලාති වෙව සිතිධාති වාති අයං ගෙන අන්තො.

විසතා ති=විසතනිතා; විසට්ඨා ති=විසතනිතා; විසාලා ති=විස තනිතා; විසකකති ති=විසතනිතා; විසංවාදිතා ති=විසතනිතා; විසං ගරති ති=විසතනිතා; විසමුලා ති=විසතනිතා; විසඵලා ති=විසතනිතා; විසපරිභොගා ති=විසතනිතා; [විසප්පති ති=විසතනිතා] විසතා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගතෙ රසෙ ඵොට්ඨබ්බෙ බමෙම කුලෙ ගණෙ විසතා විත්තා ති=විසතනිතා; අනග්ගසත්තපාපතවේදන කුලභානුබන්ධ සුත්තකං වියාති=සුත්තං; වුතං ගෙන “සුත්තකනති ඛො භික්ඛවෙ! තන්දිරගස්සෙතං අභිවචන”නති.

රූපාදීසු විත්තවේදන=විසමා; තස්ස තස්ස පටිලාභතාය සත්තෙත ආයුභාපෙති ති=ආයුහති; උක්කණ්ඨිකං අප්පද්ධනො සභායවේදන=දුග්ගිකා; අයං හි සත්තානං වට්ඨසම්. උක්කණ්ඨිකං ත දෙති ගතගත ව්‍යානෙ පියසභායො විය අභිරමාපෙති, තෙනෙව වුතං--

තණ්හාදුගිගො පුරිසො දීඝමධානසංසරං,
ඉත්ථාචඤ්ඤාපාභාවං සංසාරං නාතිවතතති ති.

පණ්ඩාතකවසෙන=පණ්ඩි; ගව්වනනති ති භවරජ්ජ; එතාය හි සත්තා රජ්ජයා ගිවය බධා ගොණො විය ඉච්ඡතිවේදනව්‍යානං නියනති.

තං තං ආවරණං වනති හජති අලලියති ති=වනං; [වනති] යාවතී ති වා= වනං; වනපොති බ්‍යඤ්ජනෙන පදං වඩ්ඪිතං. අනන්තරුක්කානං වා සමුට්ඨාපනට්ඨෙන ගහනට්ඨෙන ව වනං විශාති වා=වනං; බලවතණ්‍යා යෙන නාමං. ගහණ්ගරට්ඨෙන පන නතො බලවතරෙ වනපොති නාම, තෙන වුත්තං-

වනං ජිඤ්ථ මා රුක්ඛං වනතො ජායතෙ හයං,
 ඡෙත්වා වනඤ්ච වනථඤ්ච නිබ්බතා ගොථ භික්ඛවො! ති.

සන්චවනවසෙන සන්චපො; සංසයොති අන්තො; සො දුට්ඨො භණ්‍යාසන්චො මුත්තා¹සන්චො ව, තෙසු ඉධ භණ්‍යාසන්චො අපි පෙපතො, සිතෙතවසෙන සිතෙතො; ආලයකරණවසෙන අපෙකකති ති=අපෙකකා; වුත්තමපි වෙතං “ඉමානි තෙ දෙව! වතුරසිතිතගර සහයානි කුසාවතීරජධානිපමුඛානි, එත් දෙව! ඡඤං ජනෙති විජ්ඣෙ අපෙකකං කරෙති”ති. ආලයං කරෙති ති අයං ගෙත්ව අන්තො.

පාරිසෙකෙන පරිසෙකෙන ආරමමණෙ බකිති ති=පටිබඤ්ඤා; ඤාත කට්ඨන වා පාරිසෙකෙකා බඤ්ඤාති පි පටිබඤ්ඤා; නිවසනාතිසිතට්ඨෙන ගි සත්තානං භණ්‍යාසමො බඤ්ඤා නාම තත්ථි ති, ආරමමණානං අසනතො ආසා; අපෙකාන්තරණතො වෙව තිතතිං අනුපගන්වා ව පරිභුඤ්ජනතො වාති අන්තො, ආසිංසනවසෙන ආසිංසනා; ආසිංසිතය්‍ය භාවො ආසිං සිතනනං; ඉදති හය්‍යා පවතතිට්ඨානං දයෙසුං රුපාසා ති ආදි වුත්තං, තත්ව ආසිංසනවසෙන [ආසා ති] ආසාය අන්තං ගහෙත්වා රුපෙ ආසා රුපාසාති එවං නවපි පදති වෙදිතබ්බාති. එත් ව පුරිමාති පඤ්ච පඤ්චකාමගුණවසෙන වුත්තානි, පරික්කාරලොභවසෙන ජට්ඨං, තං විසෙසතො පබ්බජ්ජානං, නතො පරති තිණි අතිතකියවඤ්චවසෙන ගහට්ඨානං, නති තෙසං ධනපුත්තජිවිතෙති [අඤ්ඤං] පියතරං අත්ථි, ඉදං මය්‍යං එහං මය්‍යනති වා අසුභෙන මෙ ඉදං දින්නං ඉදං දින්නනති වා එවං සතෙන ජප්පාපෙති ති=ජප්පා; පරතො දො පදති උපසයෙන වඩ්ඪිතානි, තතො පරං අඤ්ඤානාකාරෙන විතජ්ඣං ආරධුතතා පුත්ත ජප්පාති වුත්තං, ජප්පනාකාරෙ=ජප්පනා; ජප්පිතය්‍ය භාවො=ජප්පි තනනං; පුත්තපුත්තං විසයෙ ලුච්චති ආකඩ්ඪිති ති=ලොලුපො; ලොලු පය්‍ය භාවො=ලොලුපයං; ලොලුපයාකාරෙ ලොලුපයාසනා²; ලොලුපය සමබ්බිතො භාවො=ලොලුපයාසිතනනං.

පුච්ඡකනා³ ති යාය තණ්‍යාය ලාභට්ඨානෙසු පුච්ඡං වාලයමානා පුත්තවා විස කල්පමානා විවරනති, තං තය්‍යා කල්පතතණ්‍යාය නාමං, සාධු [මනාප] මනාපෙ විසයෙ කාමෙති ති=සාධුකාමො; තය්‍ය භාවො= සාධුකාමයනා; මාතා මාතුච්ඡා ති ආදිතෙ අයුත්තට්ඨානෙන රුතො ති=

[] 1. 2. 3. 4 තත්ථි 1-1. 2. 3. 4 තෙති [] 1. 2. 3 4 තත්ථි
 [] 1. 2 3 තත්ථි 2-5 ලොලුපයනා 3-1, 3 පුඤ්ඤා-විකරං [] 2 3. 4 තත්ථි
 2 පුච්ඤ්ඤිකතා
 4 පුඤ්ඤිකතා
 5 පුච්ඤ්ඤිකතා

අබමඛණො; සුත්තධාරිනෙ පි බලවා සුත්තා උපන්නලොහො=විසම
 ලොහො; රුහො විසමනති ආදිවචනො වා සුත්තධාරිනෙ වා අසුත්ත
 ධාරිනෙ වා උපන්නො ඡන්දරුහො අබමඛණො; විසම
 ධොන විසමලොහො ති වෙදිතබ්බො, ආරමමනානං නිකාමතවසෙන
 නිකනති; නිකාමනානාථෙ නිකාමනා; පත්තාවසෙන පත්තනා; පිතා
 යතවසෙන පිතායනා; සුට්ඨ පත්තා සමපත්තනා; පඤ්චස්ස කාමගුණස්ස
 තණ්හා කාමගණ්හා; රුපාරුපභවෙ තණ්හා භවගණ්හා; උචේද
 සඛාතෙ විභවෙ තණ්හා විභවගණ්හා; සුඤ්ඤ රුපභවසමං යෙව
 තණ්හා රුපගණ්හා; අරුපභවෙ තණ්හා අරුපගණ්හා; උචේදදිඤ්ඤ
 සභගතො රුහො දිට්ඨිගණ්හා; නිරුද්ධො තණ්හා නිරුද්ධගණ්හා;
 [රුපෙ තණ්හා රුපගණ්හා;] සද්දො තණ්හා සද්දගණ්හා; ගඤ්ඤා
 දිස්ස පි එසෙව තණො.

මසාදයො චුත්තත්ථාව, කුසලධම්මෙ ආවරති ති=ආවරණං; ඡාදන¹
 වසෙන ඡාදන¹; සභොත වට්ටසමිං බකිති ති=බකිතං; විතතං උප
 ගතවා තිලිසුති තිලිචං කුරෙති ති=උපකාන්තිලොහො; ථාමගතවෙධන
 අනුසෙති ති=අනුසයො; උපපජ්ජිමානං විතතං පරිසුට්ඨාති ති=පරි
 සුට්ඨානං; උපපජ්ජිමා අපපදනෙන කුසලාපාරං ගණ්හාති ති අත්ථො.
 වොර මග්ගෙ පරිසුට්ඨිංසු [ධුත්තා මග්ගෙ පරිසුට්ඨිංසු]ති ආදිස්ස ති මග්ගා
 ගණ්හිංසු ති අත්ථො. එවම්ධාපි ගහණධොන පරිසුට්ඨානං වෙදිතබ්බො.
 පළිවෙධනධොන ලතා විශාති=ලතා; "ලතා උබ්බිජ්ජි තිට්ඨති"ති ආග
 තධාරිනෙ පි අයං තණ්හා ලතා ති චුත්තා විවිධාති වාච්ඡති ඉච්ඡති ති
 වෙච්චිත්තං; වට්ටදුක්ඛස්ස මූලතති=දුක්ඛමූලං; තස්සෙව දුක්ඛස්ස නිද
 නතති=දුක්ඛනිදානං; තං දුක්ඛං ඉතො පහවති ති=දුක්ඛපහනමො;
 බකිතධොන පාසො විශා ති=පාසො; මාරස්ස පාසො=මාරපාසො;
 දුරුගතිලතධොන බලිසං විශා ති=බලිසං; මාරස්ස බලිසං=මාරබලිසං;
 තණ්හාතිභූතා මාරස්ස විසයං තාතිකකම්භති, තෙසං උපරි මාරෙ වසං
 වත්තෙති ති ඉමිනා පරියායෙන මාරස්ස විසයො ති මාරවිසයො; සඤ
 තධොන තණ්හා ව තදී ගණ්හානදී; අජ්ඣෙසාත්ථරණධොන තණ්හා ව
 ජාලං ගණ්හාජාලං; යථා සුත්තං ගඤ්ඤබභා යදිච්ඡං නිසන්ති එවං
 තණ්හාබභා සත්තාපි ති දළහබකිතධොන ගඤ්ඤං විශා ති ගඤ්ඤං;
 තණ්හා ව ගඤ්ඤං ගණ්හාගඤ්ඤං; දුපස්සරණධොන තණ්හා ව සමුද්දො
 ගණ්හාසමුද්දො.

දෙසතිදෙසෙ අනාත්ථං මෙ අවජි ති අවුට්ඨිං මෙ අභාසි; ඉමිනා
 උපායෙන සබ්බපදෙස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. අධාරිනෙ වා පන ආසා
 යො ති අකාරණෙ කොපො; එකවෙවා හි දෙවො අතිවස්සති ති
 කුප්පති, ත වස්සති ති කුප්පති, සුරියො තප්පති ති කුප්පති, ත තප්පති
 ති කුප්පති, වාතෙ වායනෙන පි කුප්පති, අවායනෙන පි කුප්පති, සමම
 ජ්ජිමං අසකෙකානෙනා බොධිපණ්ණානං කුප්පති, විවරං පාරුච්ඡිමං

[] 1. 2. 3. 4 තත්ථ 1-1. 2. 3. 4 ඡදන [] 1. 3 තත්ථ

අසනේතානො වාතස්ස කුප්පති, උපකම්පිතා බාහුකස්ස කුප්පති, ඉදං සක්කිං වුත්තං අධ්මානෙ වා පන ආශාසො ඤයති ති, තප්ථ හෙට්ඨා නවසු ඡානෙසු සතෙන ආරබ්භ උපානන්තො කම්මපථහෙදො හොති, අධ්මානාසානො පන සක්කිරෙසු උපනේතා කම්මපථහෙදං න කරෙති, විත්තං ආසානෙනො උපනේතා ති=විත්තස්ස ආශාසො; තතො බලවතරෙ පමිසාසො; පටිගඤ්ඤනවසෙන පමිසං; පටිවිරුඤ්ඤති ති=පමිවිණේධො; කුප්පනවසෙන භොසො; පභොසො සම්පසන්ධො ති උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. දුස්සනවසෙන දෙසො; පදෙසො සම්පදෙසො ති උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. විත්තස්ස බොසොති ති විත්තස්ස විපන්නො විපට්ඨත්තන්තාකාරෙ; මනං පදුස්සමානො උපපජ්ජති ති=මනොපදෙසො; කුඤ්ඤනවසෙන=භොසො; කුඤ්ඤනාකාරෙ කුඤ්ඤනා; කුඤ්ඤිතස්ස¹ භාසො=කුඤ්ඤිතානං; ඉදං අකුසලනිද්දෙසෙ වුත්තතයං දසෙසංදුං දෙසො දුස්සනා ති ආදි වුත්තං, තස්මා සො ඵල රූපො විත්තස්ස ආශානො=පෙ=කුඤ්ඤිතානන්ති ව ඉධ වුත්තො දෙසො දුස්සනා ති ආදිතාව නයෙන හෙට්ඨා වුත්තො, අයං වුච්චති දෙසො ති ඵලමෙත්ථ යොජනා කාතබ්බා, ඵලං හි සති පුත්තරුත්තදෙසො පටිසෙසිතො හොති.

මොහනිද්දෙසො අමොහනිද්දෙසෙ වුත්තපට්ඨකත්තයෙන වෙදි තබ්බො සබ්බාකාරෙන පනෙස විහබ්බධානථායං ආවිහවිස්සති. හොති ධම්මෙති [සෙ ධම්මා] සහෙතුකා ති තෙති හෙතුධම්මෙති යෙ අසෙසෙ හෙතුධම්මා වා නහෙතුධම්මා වා සහෙතුකා; අහෙතුකපදෙ පි ඵසෙව නයො. ඵත්ථ ව හෙතු හෙතුයෙව ව හොති තිණ්ණං වා ද්විත්තං වා ඵකතො උපාතතියං සහෙතුකො ව. විවිධිවුද්ධිවසග්ගතො පන මොහො හෙතුඅහෙතුකො. හෙතුසම්පසුත්තදුක්ඛනිද්දෙසෙ පි ඵසෙව නයො. සබ්බදුක්ඛනිද්දෙසෙ පුරිමදුක්ඛෙ වුත්තං අසබ්බධානං සක්කිං යො ඵව සො ධම්මො ති ඵකවචනනිද්දෙසො කතො, පුරිමදුක්ඛෙ පන බහුවචනවසෙන පුඤ්ඤ උද්ධවත්තා ඉමෙ ධම්මා අපාඨවයා ති පුඤ්ඤ සංක්ඛිතයෙන බහුවචනං කතං. ඉමෙ ධම්මා සතිදුක්ඛා ති ආදීසු පි ඵසෙව නයො.

කෙනවි විසෙසෙය්දුක්ඛනිද්දෙසෙ වක්ඛවිසෙසෙය්දුක්ඛනා ති වක්ඛ විසෙසෙය්දුක්ඛන විජාතිතබ්බා; සෙසපදෙසු පි ඵසෙව නයො. ඵත්ථ ව කෙනවි විසෙසෙය්දුක්ඛනා ති වක්ඛවිසෙසෙය්දුක්ඛනාදීසු කෙනවි ඵකෙන වක්ඛ විසෙසෙය්දුක්ඛන වා සොතවිසෙසෙය්දුක්ඛන වා විජාතිතබ්බා; කෙනවි න විසෙසෙය්දුක්ඛනා ති තෙනෙව වක්ඛවිසෙසෙය්දුක්ඛන වා සොතවිසෙසෙය්දුක්ඛන වා න විජාතිතබ්බා; ඵලං සතෙන ද්විත්තමපි පදනා අත්තානත්තතො දුක්ඛො හොති ති හෙට්ඨා වුත්තත්තා යෙ තෙ ධම්මා වක්ඛවිසෙසෙය්දුක්ඛනා න නෙ ධම්මා සොතවිසෙසෙය්දුක්ඛනා ති අයං දුක්ඛො න හොති, රූපං පන වක්ඛවිසෙසෙය්දුක්ඛනා සද්දො න වක්ඛවිසෙසෙය්දුක්ඛනා ති ඉමෙත්ථා ගහෙත්ථා

යෙ තෙ බමමා වනවු විසෙසුයො න තෙ බමමා සොතවිසෙසුයො, යෙ වා පන තෙ බමමා සොතවිසෙසුයො, න තෙ බමමා වනවු විසෙසුයො කි අයමෙකො දුකො කි වෙදිනබො, එවං එකෙකු ඡුයුමුලකෙ වතතාරෙ වතතාරෙ කතො විසතිදුකා විහතතො කි වෙදිනබො.

කිං පන මනොවිසුසුණෙන කෙනවි විසෙසුයො කෙනවි න විසෙසුයො නච්චි, තෙතෙත් දුකා න වුතතා? කි, න නච්චි, වචන්තා භාවතො පන න වුතතා, න හි තථා වනවු විසුසුණෙන අවිසෙසුයො එවාති වචන්තං අච්චි, එවං මනොවිසුසුණෙනාපි කි වචන්තා භාවතො එත් දුකා න වුතතා, මනොවිසුසුණෙන පන කෙනවි විසෙසුයො වෙච්ච අවිසෙසුයො වාති අයමෙකො [අච්චි.] තසමා සො අවුතෙතා පි යථාලාභවසෙන වෙදිනබො, මනොවිසුසුණෙන කි සඬං ගතෙති කාමාවචරධමෙමති කාමාවචරධමො එව තාව කෙනවි විසෙසුයො, [කෙනවි අවිසෙසුයො] තෙති යෙව රුපාවචරධමො පි කෙනවි විසෙසුයො කෙනවි අවිසෙසුයො. රුපාවචරෙති පි කාමාවචරා කෙනවි විසෙසුයො කෙනවි අවිසෙසුයො. තෙහෙව රුපාවචරාදයො පි කෙනවි විසෙසුයො කෙනවි අවිසෙසුයො අරුපාවචරෙති පන කාමාවචර රුපාවචර අපරියාපනතා ව තෙව විසෙසුයො, අරුපාවචර පන කෙනවි විසෙසුයො කෙනවි අවිසෙසුයො, තෙ පි ව කෙවිදෙව විසෙසුයො කෙවි අවිසෙසුයො. අපරියාපනතා කාමාවචරාදයො තෙව විසෙසුයො, අපරියාපනතා පන තිබ්බාණෙන අවිසෙසුයොතතා කෙනවි අවිසෙසුයො. තෙපි ව මග්ගථලානං විසෙසුයොතතා කෙවි දෙව විසෙසුයො කෙවි අවිසෙසුයො කි.

ආසවනිද්දෙසෙ පඤ්චකාමලුණිකො¹ රුගො කාමාසමො නාම. රුපාරුපභවෙසු ඡන්දරුගො කානනිකානති සසසනදිට්ඨිසඬප්පාතො රුගො, භවවසෙන පඤ්චකාමාසමො නාම, ආසවසිද්ධියො දිට්ඨා සමො නාම, අධිප්ප ආසවෙසු අසුසුණං අච්ච්චාසමො නාම, තත් තත් ආගතෙසු පන ආසවෙසු අසමෙමාහත්ථං එකවිධාදි² හෙදෙ වෙදි නබො. අත්තො හෙතෙ විරපරිවාසියවෙසන ආසවා කි එවං එක විධා ව භොනති. විතසෙ පන “දිට්ඨිමමිකානං ආසවානං සංවරය සමපරිසිකානං ආසවානං පටිසාතායා” කි දුට්ඨෙත ආගතා. සුත්තානෙත සලායතනෙ තාව “තයොමෙ අවුසො! ආසවා කාමාසමො භවාසමො අච්ච්චාසමො” කි තිට්ඨෙත ආගතා. තිබ්බෙධිකපරියායෙ³ “අච්චි භික්ඛවෙ! ආසවා තිරගගමනීයා,⁴ අච්චි ආසවා තිරච්ඡානගොතිගම නීයා⁴ අච්චි ආසවා පෙතතිවිසගමනීයා⁴ අච්චි ආසවා මනුස්සලොක ගමනීයා⁴, අච්චි ආසවා දෙවලොකගමනීයා⁴” කි. පඤ්චවිධෙත ආගතා. ඡක්කතිපාතෙ අනුණෙයාසුතෙත “අච්චි භික්ඛවෙ! ආසවා සංවර පඨා තබ්බො, අච්චි ආසවා පටිසෙවනා පඨාතබ්බො, අච්චි ආසවා අභිවාසනා

[] 5 කච්චි 1-5 පඤ්චකාමලුණිකො
3-1, 2, 3 තිබ්බෙධිකපරියායෙන

2-5 එකවිධො පි
4-1, 2, 4 ගාමිනියො

පහාතබ්බා, අපි ආසවා පරිවර්තනා පහාතබ්බා, අපි ආසවා විනෝදනා පහාතබ්බා, අපි ආසවා භාවනා පහාතබ්බා' කී ජනිතවන ආගතා. සබ්බාසම්පට්ඨියායෙ දස්සනා පහාතබ්බෙති සද්ධිං සහනවිතෙත ආගතා. ඉධ පන තෙ කාමාසවාදිහෙදපනා චතුරත්තෙත ආගතා. තත්‍රායං චචනතො, පස්සුතාමානුණසංඛාතෙ කාමෙ ආසවො කාමාසවො; රූපාරූපසංඛාතෙ කම්මතො ව උපපන්නො ව දුට්ඨෙ පි හවෙ ආසවො භවාසවො; දිට්ඨි එව ආසවො දිට්ඨාසවො; අවිජ්ජා ආසවො අවිජ්ජාසවො.

කාමෙසු කි පස්සු භාමගුණෙසු; කාමච්ඡෙදො කි කාමසංඛාතො ඡෙදො; න කතතුභව්‍යතා ඡෙදො, න ධම්මච්ඡෙදො. කාමතවසෙන රජ්ජන වසෙන ව කාමො යෙව රුගො කාමගුණො; කාමතවසෙන නඤ්ඤන වසෙන ව කාමො ව තඤ්ඤි කි=කාමනඤ්ඤි; එවං සබ්බස්ස කාමස්සං විදිත්වා තණ්හායතයොති කාමගුණො; සිතෙහතයොති කාමසිතොගො; පරිබ්‍රහ්මතයොති¹ කාමපටිලාභො; මුලිත්තයොති කාමමුලිත්තං; කිලිත්තං පරිතිට්ඨාපනායොති කාමපේකාසානං වෙදිතබ්බං. අසං මුලවතී කි [අයං] අට්ඨති පදෙති විග්ගොකා කාමාසවො නාම මුලවතී. සමෙසු භවඡෙදො කි රූපාරූපහවෙසු භවපස්සානාසවසෙනෙව පවතොනා ඡෙදො භවඡෙදො; සෙසපදාති පි ඉමිතාව තයෙන වෙදිතබ්බාති.

සස්සතො ලොකො කි වා කි ආදීති දසනාකාරෙති දිට්ඨිපභෙදො මුත්තො, තස්ස සස්සතො ලොකො කි එස්ස ධම්මපස්සුතං ලොකො කි ගගෙච්චා අයං ලොකො නිවෙවා මුළො සබ්බසාලිකො කි ගණනනාසං සස්සතනති ගගණාසාරපචගතා දිට්ඨි; අසස්සතො කි තමෙව ලොකං උච්ඡිජ්ජති විතස්සති කි ගණනනාසං උච්ඡෙදගගණාසාරපචගතා දිට්ඨි; අනනවා කි පරිත්තකයිණලාභිනො සුපපමතෙත වා සර්වමතෙත වා කසිණෙ සමාපනනාසං අනෙතා සමාපනතියං පච්ඡතිතරූපාරූප ධම්මෙ ලොකො කි ව කසිණපරිච්ඡෙදනෙතන අනනවා කි ව ගගණනාසං අනනවා ලොකො කි ගගණාසාරපචගතා දිට්ඨි; සා සස්සත දිට්ඨි පි හොති උච්ඡෙදදිට්ඨි පි, විපුලකයිණලාභිනො පන තස්මිං කසිණෙ සමාපනනාසං අනෙතා සමාපනතියං පච්ඡතිතරූපාරූප ධම්මෙ ලොකො කි ව කසිණපරිච්ඡෙදනෙතන ව අනනෙතා කි ගගණනාසං අනනවා ලොකො කි ගගණාසාරපචගතා දිට්ඨි; සා සස්සතදිට්ඨි පි හොති උච්ඡෙදදිට්ඨි පි. නං ජීවං නං සරිපනති හෙදනධම්මස්ස සරිප සොව ජීවනති ගතිතතො සරිපෙ උච්ඡිජ්ජමානෙ ජීවමි උච්ඡිජ්ජති කි උච්ඡෙදගගණාසාරපචගතා දිට්ඨි. දුතිගපදෙ සරිපතො අඤ්ඤාස්ස ජීවස්ස ගතිතතො සරිපෙ උච්ඡිජ්ජමානෙ පි ජීවං න උච්ඡිජ්ජති කි සස්සගගණාසාරපචගතා දිට්ඨි, හොති නාමාසවො [පරමමරණං] කි ආදිපු සතෙතා තපාගතො නාම; සො පරමමරණං හොති කි ගගණතො පසමා සස්සතදිට්ඨි. න හොති කි ගගණතො දුතියං උච්ඡෙදදිට්ඨි.

හොති ව න හොති ති ගණනතො තතියා එකවටසසානදිට්ඨි. නෙව
 හොති න න හොති ති ගණනතො වතුන්දා අමරුචිකෙට්ඨි. ඉමෙ
 බමමා ආසවා ති ඉමෙ කාමාසවා ව හවාසවා ව රුගවසෙන එකතො
 කතො සඛෙපතො තයො. වින්දාරතො වතතාරො බමමා ආසවා නාම.

යො පන බුහමානං විමානකාපරුකකිආභාගණෙසු ජ්ඤරුගො
 උපපජ්ජති, සො කාමාසවො නාම හොති න හොති? ති, න හොති,
 කාසවා? පඤ්චකාමගුණිකාසා රුගසා ඉධෙව පභීතතතා, හෙතුගොච්ඡ
 කං පන පඤා ලොභො හෙතු නාම හොති, ගච්ඡගොච්ඡකං පඤා
 අභිජ්ඣාකායගණො නාම, කිලෙසගොච්ඡකං පඤා ලොභො කිලෙසො
 නාම හොති, දිට්ඨිසහජාතො පන රුගො කාමාසවො හොති න
 හොති? ති, න හොති, දිට්ඨි රුගො නාම හොති, චුතතං හෙතං “දිට්ඨි
 රුගරතෙන පුරිසපුග්ගලො දිනනං දානං න මහපථං හොති න මහාති
 සංස”නති. ඉමෙ පන ආසවෙ කිලෙසපටිපාටියා පි ආහරිතං වට්ඨති
 මග්ගපටිපාටියා පි. කිලෙසපටිපාටියා කාමාසවො අනාගාමිමග්ගෙන
 පටිපත්ති හවාසවො අරහත්තමග්ගෙන දිට්ඨාසවො සොනාපත්ති
 මග්ගෙන අවිජ්ජාසවො අරහත්තමග්ගෙන. මග්ගපටිපාටියා සොනා
 පත්තිමග්ගෙන දිට්ඨාසවො පටිපත්ති අනාගාමිමග්ගෙන කාමාසවො
 අරහත්තමග්ගෙන හවාසවො අවිජ්ජාසවො වා ති.

සංයෝජනෙසු මානනිද්දෙසෙ සෙය්‍යො හමසමි ති මානො ති
 උත්තමධෙය්‍යෙන අහං සෙය්‍යො ති එවං උප්පන්නමානො; සද්දිසො
 හමසමි ති මානො ති සමසමධෙය්‍යෙන අහං සද්දිසො ති එවං උප්පන්න
 මානො; භිනො හමසමි ති මානො ති ලාමකධෙය්‍යෙන අහං භිනො ති
 එවං උප්පන්නමානො; එවං සෙය්‍යමානො සද්දිසමානො භීතමානො ති
 ඉමෙ තයො මානා තිණ්ණං ජනානං උප්පජ්ජනති. සෙය්‍යසාපි හි අහං
 සෙය්‍යො සද්දිසො භීතො ති තයො මානා උප්පජ්ජනති සද්දිසසාපි
 හි තසාපි. තත්ථ සෙය්‍යසා සෙය්‍යමානො ව යාපාවමානො, ඉතරෙ ඤෙ
 අයාපාවමානා. සද්දිසසා සද්දිසමානො ව-භීතසා භීතමානො ව යාපාව
 මානො, ඉතරෙ ඤෙ අයාපාවමානා. ඉමිනා කිං කපිතං?, එකසා
 තයො මානා උප්පජ්ජනති ති කපිතං. බුද්ධකවඤ්ඤා පන පමකමාන
 භාජනියෙ එකො මානො තිණ්ණං ජනානං උප්පජ්ජනති ති කපිතො.
 මානකරණවසෙන මානො; මඤ්ඤායා මඤ්ඤානන නති අකාර
 භාවනිද්දෙසා. උසිතිධෙය්‍යෙන උනනති; යසුප්පජ්ජනති තං පුග්ගලං
 උත්තමෙති උකම්පිතො ධපෙති ති උනනමො; සමුසිතිධෙය්‍යෙන බජ්ජො;
 උකම්පනධෙය්‍යෙන විතතං සමපග්ගණාති ති=සමපග්ගාහො; කෙතු
 වුවති බහුසු බජ්ජෙ අවවුග්ගතො බජ්ජො; මානො පි පුත්තපුත්තං
 උප්පජ්ජමානො අපරපරෙ උපාදය අවවුග්ගතධෙය්‍යෙන කෙතු විශාති
 කෙතු; කෙතුං ඉච්ඡති ති=කෙතුකමසං; තසා හාවො කෙතුකමසා;
 සා පන විතතසා න අතතතො, තෙන චුතතං කෙතුකමසා
 විතතසා ති, මානසමපග්ගතං හි විතතං කෙතුං ඉච්ඡති. තසා ව
 හාවො කෙතුකමසා; කෙතුසංඛාතො මානො ති.

ඉස්සානිදෙසෙ යා පරලාභසකකාරකරුකාරමානවයෙකුපුරු
 නාසු ඉස්සා නි යා එතෙසු පරෙසං¹ ලාභාදීසු කිං ඉමිනා ඉමෙසනති
 පරසමපනතිබ්බෙනලකකිණිං ඉස්සා, තත්ථ ලාභො නි විමර්දිතං චතුත්තං
 පච්චයානං පටිලාභො; ඉස්සුකිං හි පුග්ගලො පරස්ස තං ලාභං බිඤ්ඤි
 කිං ඉමස්ස ඉමිනා නි න ඉච්ඡති, සකකායෙ නි තෙසං යෙව පච්චයානං
 සුකතානං සුඤ්ඤානං පටිලාභො; ගරුකායෙ නි ගරුකිරියාකරණං;
 මානනනති මනෙන පියඞ්කරණං; චතුත්තනති පඤ්ඤාපතිවිසිතෙන
 චතුත්තං; පුරුනා නි ගකිමාලාදිති පුරුනා; ඉස්සායනවසෙන ඉස්සා;
 ඉස්සාකායෙ ඉස්සායනා; ඉස්සායනවසෙන ඉස්සායනා; උපුසනා
 දිති ඉස්සාදිවෙච්චනාති, ඉමිස්සා පන ඉස්සාය බිඤ්ඤානකිණිං අගාරි
 කොපි අනගාරිකොපි දිපෙතබ්බං. අගාරියො හි එකවෙච්චා කසි
 වණ්ණිජාදිපු අඤ්ඤාතරෙන ආර්ථවෙන අත්තනො පුරිසසාරං. තිස්සාය
 හදුකං යානං වා වාහනං වා [රතනං වා] ලභති අපරෙ තස්ස
 අලාභභිකො තෙන ලාභෙන න භුස්සත්, කද භුබො එස ඉමිස්සා
 සලපනතියා පරිභාසිතො කපණො හුත්වා වරියාති? ති විනෙතති
 [යදු තං] එකෙන කාරණෙන තස්මිං තාය සමපනතියා පරිභිතෙ අත්ත
 මනො භොති, අනගාරියොපි එකො ඉස්සාමනකො අඤ්ඤං අත්තනො
 සුතපරියන්තිආදිති තිස්සාය උපානනලාභාදිසමපනතිං දිස්වා කද
 භුබො එසො ඉමෙති ලාභාදිති පරිභාසිස්සති? ති විනෙතති, යදු තං
 එකෙන කාරණෙන පරිභිතං පස්සති, තද අත්තමනො භොති, එවං
 පරසමපනති බිඤ්ඤානකිණිං ඉස්සා නි වෙදිතබ්බං.

මච්ඡරියනිදෙසෙ චතුත්තො මච්ඡරියදස්සනත්තං පඤ්ඤා මච්ඡරියාති
 ආවාසමච්ඡරිය නති ආදි වුත්තං, තත්ථ ආවාසෙ මච්ඡරියං=ආවාස
 මච්ඡරියං; සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො, ආවාසො නාම සකලාරම්භො පි
 පරිවේණම්පි, එකොවරකො පි රතනිධානදිවංශාදිති²පි, තෙසු
 වසනාසු වසනා, පච්චයෙ ලභනති, එකො හිකුටු වත්තසමපනත
 යෙව පෙසලස්ස හිකුටුනො තත්ථ ආගමනං න ඉච්ඡති, ආගතො පි
 බිප්පං ගච්ඡතු ති විනෙතති, ඉදං ආවාසමච්ඡරියං නාම, ගණිතකාර
 කාදීනං පන තත්ථ වාසං අනිච්ඡතො ආවාසමච්ඡරියං නාම න භොති.

කුලනති උපධානකුලම්පි ඤාතිකුලම්පි, තත්ථ අඤ්ඤාය උප
 සඛකමනං අනිච්ඡතො කුලමච්ඡරියං භොති, පාපසුඤ්ඤාය පන උප
 සඛකමනං අනිච්ඡතොපි මච්ඡරි⁴ නාම න භොති, සො හි තෙසං
 පසාදහෙදාය පටිපර්ජති. පසාදං රතනිත්ථං සමන්තෙසෙව පන හිකුටුනො
 තත්ථ උපසඛකමනං අනිච්ඡතො මච්ඡරි⁴ නාම භොති.

ලාභො නි චතුපච්චයලාභොව; තං අඤ්ඤාමිං සිලවනෙන ලභ
 නෙන යෙව මා ලභතු ති විනෙතනස්ස ලාභමච්ඡරියං භොති, යො
 ච පන සඤ්ඤායෙව විනිපාතෙති, අපරිභොගප්පරිභොගාදිවසෙන

1-2, 3, 4 පරෙසු	2-5 මානෙත මය	[] 1, 2, 3, 4 නති
[] 5 නති	3-1, 3 රතනිලෙණාදිති	
4-4 මච්ඡරියං	3, 4 රතනිධානලෙණාදිති	

විනාසෙති, පුත්තිභාවං ගච්ඡන්තමපි අසුඤ්ඤාය න දෙති, තං දිස්වා සචෙ ඉමං එස න ලභෙය්‍ය අසුඤ්ඤා සිලවා ලභෙය්‍ය පරිභොගං ගච්ඡෙය්‍යා ති විනෝතන්තස්ස මච්ඡරියං නාම තත්ථි.

වණ්ණණා නාම සර්වවණ්ණණා පි ගුණවණ්ණණා පි, තත්ථ සර්ව වණ්ණණමච්ඡරී පුග්ගලො පරෙ පාසාදිකො රූපවා ති වුතොත න කපේතුකාමො හොති, ගුණවණ්ණණමච්ඡරී සිලෙන ධුතභෙගන පටිපදාය ආචාරෙන වණ්ණං න කපේතුකාමො හොති.

ධම්මො ති පරියතතිධම්මො ව පටිවේධධම්මො ව; තත්ථ අරිය සාවකා පටිවේධධම්මං න මච්ඡරියන්ති, අත්තනා පටිවිධිධම්මෙ සදෙව කස්ස ලොකස්ස පටිවේධං ඉච්ඡන්ති, තං පන පටිවේධං පරෙ ජානනතු ති ඉච්ඡන්ති, තානතිධම්මෙ යෙව පන ධම්මමච්ඡරියං නාම හොති, තෙන සමන්තාගතො පුග්ගලො යං අලුඤ්ඤා ගතං වා කථාමය්‍යං වා ජානාති තං අසුඤ්ඤං න ජානාපෙතුකාමො හොති, යො පන පුග්ගලං උප පරික්ඛිචා ධම්මානුග්ගහෙන ධම්මං වා උපපරික්ඛිචා පුග්ගලානුග්ග හෙන න දෙති අයං ධම්මමච්ඡරී නාම න හොති. තත්ථ එකච්චො පුග්ග ලො ලොලො හොති, කාලෙන සමණො හොති කාලෙන බ්‍රාහ්මණො කාලෙන තිගණෙය්‍යා, යො ති තිගඤ්ඤා අයං පුග්ගලො පවෙණ්ණිආගතං තන්තිං සණ්ඨං සුමුමං ධම්මන්තරං තිඤ්ඤා ආලුලස්සති ති න දෙති, අයං පුග්ගලං උපපරික්ඛිචා ධම්මානුග්ගහෙන න දෙති නාම. යො පන අයං ධම්මො සණ්ඨසුමුමො සවායං පුග්ගලො ගණනස්සති අසුඤ්ඤං බ්‍යාකරිතා අත්තානං ආවිකතා නස්සස්සති ති න දෙති. අයං ධම්මං උපපරික්ඛිචා පුග්ගලානුග්ගහෙන න දෙති නාම. යො පන සවායං ඉමං ධම්මං ගණනස්සති අභ්‍යාකං සමයං තිඤ්ඤා සමන්තො ගතිස්සති ති න දෙති, අයං ධම්මමච්ඡරී යෙව නාම [හොති.]

ඉමෙසු පඤ්ඤාසු මච්ඡරියෙසු ආචාරසමච්ඡරියෙන තාව යකෙබ්‍යො වා පෙනො වා හුත්වා තස්සෙව ආචාරස්ස සංඝාරං සිසෙන උක්ඛිපිත්වා විවරති. කුලමච්ඡරියෙන තස්මිං [කුලෙ] අසුඤ්ඤාසං දුනමානාදිති කරුණෙන දිස්වා තිත්තං වතිදං කුලා මමාති විතතයතො ලොකිතමපි මුඛතො උග්ගච්ඡති, කුච්ඡිවිජ්චනමපි හොති, අත්තාති පි බණ්ඩා බණ්ඩාති හුත්වා තික්ඛමනති. ලාභමච්ඡරියෙන සංඝස්ස වා ගණස්ස වා සත්තකෙ ලාභෙ මච්ඡරියත්වා පුග්ගලිකපරිභොගං විය පරිතුඤ්ඤා යකෙබ්‍යො වා පෙනො වා මහාඅජගරෙ වා හුත්වා තිබ්බතන්ති. සර්ව වණ්ණගුණවණ්ණණමච්ඡරියෙන පරියතතිධම්මමච්ඡරියෙන ව අත්ත නොව වණ්ණං වණ්ණණති.¹ පරෙසං වණ්ණණං කිං වණ්ණණං එසොති තං තං දෙසං වදන්තො, පරියතතිධම්මසුච කස්සපි කිඤ්ඤි අදෙන්නො උඛිඛණ්ණො වෙව ඵලමුගො ව හොති. අපි ව ආචාරසමච්ඡරියෙන ලොභ ගෙහෙ පට්ඨති. කුලමච්ඡරියෙන අපාලාභො හොති. ලාභමච්ඡරී

[] 1, 2, 3, 4 තත්ථි
2-4, 5 වණ්ණණා

[] 5 කත්ථි

1-4 වණ්ණං වණ්ණණාති
5 වණ්ණණං වණ්ණණාති

යෙන ගුප්තීරයෙ නිබ්බතති. වණ්ණමච්ඡරියෙන හවෙ නිබ්බතස්ස වණ්ණො නාම න භොති. ධම්මමච්ඡරියෙන කුසකුලනිරයෙ නිබ්බතති. මච්ඡරියතවසෙන මච්ඡරං; මච්ඡරියනාසාරෙ මච්ඡරසනා; මච්ඡරෙන අසිත්තස මච්ඡරසමභුතො භාවො මච්ඡරසිත්තතං;

මඤ්චමෙව භොතතු මා අඤ්ඤස්සා ති සබ්බා පි අත්තනො සථපත්ති යො බ්‍යාපෙත්තුං ඉච්ඡති ති=පිටිච්චො, විච්චස්ස භාවො චෙපිච්චං; මුද්‍රමච්ඡරියස්සෙතං නාමං, කදරියො වුවමති අතරියො, තස්ස භාවො කදමිසං; ථද්ධමච්ඡරියස්සෙතං නාමං; හෙත භි සමන්තාගතො පුග්ගලො පරමපි පරෙසං දදමානං නිවාරෙති. වුත්තමපි වෙතං:-

කදරියො පාපසඛකප්පො මිච්ඡාදිට්ඨි අතාදරෙ,
දදමානං නිවාරෙති යාවමානාන භොජනනති.

යාවකෙ දිස්වා කට්ඨකභාවෙන චිත්තං අඤ්චති සබ්බොවති ති කට්ඨකඤ්චිනො; තස්ස භාවො කට්ඨකඤ්චිකයා; අපරෙ තයො, කට්ඨකඤ්චිකතා වුවමති කච්ඡුගානො; සමතිත්තිකපුණ්ණොය භි උක්ඛ ලියා හත්තං ගණ්හනොසා සබ්බතො භාගෙන සඬුච්චෙන¹ අඤ්ඤ කච්ඡුතා ගණ්හාති, පුරෙච්චා ගහෙත්තුං න සකෙකාති, එවං මච්ඡරිය පුග්ගලස්ස චිත්තං සඬුච්චති තස්මිං සඬුච්චිතෙ කායො පි තප්ථ සඬුච්චති පතිකුටති පතිතිවත්තති² න සමපසාරියති ති මච්ඡරං කට්ඨකඤ්චිකයා ති වුත්තං. අග්ගතිත්තතං. විත්තස්සා ති පරෙසං උප කාරකරණෙ දුතාදිතා ආකාරෙන යථා න සමපසාරියති එවං ආචරිතො ගතිතභාවො විත්තස්ස; යස්මා පන මච්ඡරි පුග්ගලො අත්තනො සත්තකං පරෙසං අදතුකාමො භොති පරසත්තකං ගණ්හිතුකාමො, තස්මා ඉදං අච්ඡරියං මඤ්චමෙව භොතු මා අඤ්ඤස්සා ති පවත්තිවසෙනස්ස අත්තසමපත්තිගුහනලක්ඛණො අත්තසමපත්ති ගහණලක්ඛණො වා වෙදිතබ්බා. සෙසං ඉමස්මිං ගොච්ඡකෙ උත්තා නත්තෙව.

ඉමාති පන සංයොජනාති කිලෙසපටිපාටියා ආහරිත්තුං වට්ටති³ මඤ්චපටිපාටියා පි, කිලෙසපටිපාටියා කාමරුගපටිසසංයොජනාති අතාගාමිමයෙන පතිත්තති, මාතසංයොජනං අරුගත්තමයෙන, දිට්ඨිවිච්ඡිකිච්ඡාසිලබ්බතපරමාසා සොතාපත්තිමයෙන, හවරුගසංයොජනං අරුගත්තමයෙන, ඉස්සාමච්ඡරියාති සොතාපත්තිමයෙන, අවිජ්ජා අරුගත්තමයෙන. මඤ්චපටිපාටියා දිට්ඨිවිච්ඡිකිච්ඡාසිලබ්බත පරමාසඉස්සාමච්ඡරියාති සොතාපත්තිමයෙන පතිත්තති, කාමරුග පටිසා අතාගාමිමයෙන, මාතහවරුගඅවිජ්ජා අරුගත්තමයෙනතා ති.

ගත්ථගොච්ඡකෙ නාමභායං ගත්ථෙති වුත්තිපටිසකිවසෙන වට්ටස්මිං සට්ටති ති=කාසග්ගප්පො; සබ්බඤ්ඤාභාසිතමපි පටිකම්පිතො "සස්සතො ලොකො ඉදමෙව සථං මොසමඤ්ඤනති ඉමිනා ආකාරෙන අතිතිපි

1-1, 2, 3, 4 සඬුච්චිකෙත 2-1, 2, 3, 4 පතිවට්ටති 3-1, 2, 3, 4 වට්ටති

සතී"ති ඉදං සචාරිතිවෙසො යසො පන අභිජ්ඣාකාමරුහානං විසෙසො අත්ථි, තස්මා අභිජ්ඣාකායගාමස්ස පදනාජනෙ "යො ඤාමෙසු ඤාමච්ඡෙදො කාමරුහො"ති අවච්ඡා යො ඤායා ඤාග්ගො ති ආදි වුත්තං. ඉමිනා යං ගෙට්ඨා වුත්තං බුහුමානං විමානාදීසු ඡන්දරුගො කාමාසචො නාම න හොති, ගන්ථගොච්ඡං පඤ්ඤා අභිජ්ඣා කාය ගන්ථො හොති ති, තං සුචුත්තනති වෙදිතබ්බං. පරතො කිලෙස ගොච්ඡකෙ පි එසෙව නගො, ධිපෙඤ්ඤා සිලබ්බපරමාස නති ඉදං යසො සිලබ්බපරමාසො "ඉදමෙව සච"නති ආදිනා ආකාරෙන නාතිතිවිසති සිලෙන සුඤ්ඤිති ආදිනා එව පන අභිතිවිසති, තස්මා මිජ්ජාදිවසිභුතවපි පටිඤ්ඤාපනො යපෙඤ්ඤා ති ආග.

නිවරණගොච්ඡකස්ස ජිනමිඬතිවරණෙ විනාශය අකල්ලනා ති විනාශය ගිලානභාවො; ගිලානො හි අකල්ලකො ති වුවවති. විනයෙ පි වුත්තං "නාගං භනෙන අකල්ලකො"ති, අකම්මසුද්දනා ති විනය ගෙලසුද්දසංකාරො අකම්මසුද්දනාකාරො; ඔලීසනා ති ඔලීයනාකාරො; ඉරියාපටිකවිතතං හි ඉරියාපටං සංකාරෙච්ඡා අසකෙකානතං රුකෙඛ වග්ගුලී විය සිලෙ ලග්ගිතථාණිතවාරකො විය ව ඔලීයති, තස්ස තං ආකාරං සංකාරං ඔලීසනා ති වුත්තං. දුතියපදං උපසංගතවසෙන වසීහං. ලින නති අවිප්පාරිකභාය පතිකුටිතං; ඉහරෙ ඤේ ආකාර භාවතිද්දෙසා. පීන නති සප්පිපිණ්ඩො විය අවිප්පාරිකභාය සතභාවෙන සිතං; පීසනා ති ආකාරතිද්දෙසො; පියනභාවො පිඨිගතනං; අවිප්පාර වසෙනෙව එඬිතා ති අන්තො; කායස්සා ති බ්බහතතසංකාරාසංකාරා කායස්සා; අකල්ලනා අකම්මසුද්දනා ති ගෙට්ඨා වුත්තනයමෙව. මෙසො විය ආකාරං කායං ඔනායාති ති=බ්බහතො; සබ්බතො භාගෙන ඔනායො පටිසොනායො; අබ්බතතරෙ සමොරුකිති ති අනෙතාසමො ගෙට්ඨො; යථා හි තගරෙ රුකිනි ගතිනෙ මනුස්සා බ්බිතිකම්මිභුං න ලබ්බනති, එවමපි මිඬෙත සමොරුඬා ධම්මා විප්පාරවසෙන නිකම්මි භුං න ලබ්බනති, තස්මා අනෙතාසමොගෙට්ඨො ති වුත්තං. මෙධ ති ති=මිඬං; අකම්මසුද්දනාවෙන විහිංසති ති අන්තො; සුපනති තෙනාති=සොපං; අකම්මසුද්දනං පවලභාවං කාරෙති ති=පවලාසිකා; සුපනා සුපිගතනති ආකාරභාවතිද්දෙසා, යං පනෙසං පුරතො සොපපදං තස්ස පුත වචනෙ¹ කාරණං වුත්තමෙව. ඉදං වුවවති පීන මිඬතිවරණ නති ඉදං ජිනසුචි මිඬසුචි එකතො කඤ්ඤා ආවරණවෙසන ජිනමිඬතිවරණනති වුවවති, යං ගෙට්ඨයෙන සෙකප්පුච්ඡ ජ්ජනානං නිද්දය පුබ්බභාගඅපරභාගෙසු උපපජ්ජති, තං අරහත්ත මග්ගෙන සමුච්ඡජ්ජති, බිණ්ණසචානං පන කරජකායස්ස දුබ්බලභාවෙන භවමෙතාතරණං හොති, තස්මිං අසම්මිස්සෙ වත්තමානෙ තෙ සුපනති, යා තෙසං නිද්ද, නාම හොති.

තෙතනාභ හඟවා:—“අභිජාතාමි ඛො පතාභං අභිවෙස්සන! හිමනා නං පච්ඡිමෙ මාසෙ චතුශ්ඡාණං සඛ්ඛාටං පඤ්ඤාපෙතා දහම්මේන පස්සෙත සතො සම්පජානො තිද්ධං ඛක්කම්භා”හි. එවරුපො පතාභං කරජ්ජායස්ස දුබ්බලභාවො න මය්‍යචරෙක්ඛා උපාදින්නතො පි අනුපාදින්නතො පි ලබ්බති. උපාදින්නතො ලබ්බමානො යද්ද ඛිණ්ණස්වො දීඝ මය්‍යං ගතො හොති, අඤ්ඤාතරං වා පත කම්මං කත්වා කිලනෙතා එව රුපෙ කාලෙ ලබ්බති. අනුපාදින්නතො ලබ්බමානො පණ්ණප්‍රපේඪු ලබ්බති. එකච්චානං හි රුක්ඛානං පණ්ණාති සුරියාතපෙන පසාරියනති, රතති පතිකුටනති, පදුමප්‍රපථාදීති සුරියාතපෙන ප්‍රපථනති, රතති පුත පතිකුටනති, ඉදං පත මිඬං අකුසලතා ඛිණ්ණස්වං න හොති ති. තත්ථ සියා න මිඬං අකුසලං, කස්මා? රුපතා, රුපං හි අබ්‍යාකතං ඉදංඤ්ච රුපං, තෙනෙවෙත්ථ කායස්ස අභිලලනා අකම්මඤ්ඤාතා ති කායස්සාණං කතනති, යදි කායස්සා ති වුත්ත මත්තෙතෙතං රුපං කායපස්සධ්වාදයො පි ධම්මා රුපමෙව භවෙස්සං.

සුඛඤ්ච කායෙත පටිසංවේදෙති, කායෙත ව පරමත්ථසම්මං සච්ඡි කරෙති ති සුඛපටිසංවේදනපරමත්ථසම්මත්ථසච්ඡිකරණාති පි රුපකායෙ තෙව සිද්ධං, තස්මා න වත්තබ්බමෙතං රුපං මිඬනති. නාමිකායො තෙත්ථ කායො නාම, යදි නාමිකායො අප්‍ර කස්මා භොසං පච්චා සික්ඛා ති වුත්තං? න හි නාමිකායො සුපති න පච්චායති ති ලිඛිතාදීති විය ඉන්ද්‍රියස්ස තස්ස ඵලතා, යථා හි ඉන්ද්‍රිලිඛං ඉන්ද්‍රිතිමිත්තං ඉන්ද්‍රි කුත්තං ඉන්ද්‍රාකපො ති ඉමාති ලිඛිතාදීති ඉන්ද්‍රිද්‍රියස්ස ඵලතා වුත්තාති, එවං ඉමස්සාපි නාමිකායාලෙඤ්ඤාසම්ඛාතස්ස මිඬස්ස ඵලතා භොසාදීති වුත්තාති. මිඬො හි සති තාති හොත්තී ති එඵුප වාරෙන මිඬං අරුපමි සමානං භොසං පච්චාසික්ඛා සුපතා සුපි නාහතති වුත්තං, අකම්මද්දාදීනං පච්චලභාවං කරෙ ති ති=පච්චලාසික්ඛා ති වචනත්තොපි වායමත්තො සාධිතො යෙවා ති න රුපං මිඬං.

ඛිනාසාදීහිපි වස්ස අරුපභාවො දීපිතො යෙව, න හි රුපං නාම කායස්ස ඛිනායො පරියොනායො අනෙතාසමොරෙධො හොති ති, තනුව ඉමිනාච කාරණෙනෙතං රුපං න හි අරුපං කස්සච ඛිනායො න පරියොනායො න අනෙතාසමොරෙධො හොති ති, යදි එවං අවරණමිපි න භවෙය්‍ය තස්මා න හොති. යථා කාමච්ඡද්දයො අරුප ධම්මා අවරණමෙත නිවරණං එවං ඉමස්සාපි [ඛිනාහතාදි අත්ථන] ඛිනාසාදීතා වේදිතස්මිං.

අපිව “පඤ්චතිවරණේ පභාය වෙතස්සො උපකම්මලෙසෙ පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණේ”හි වචනතො පෙතං අරුපං න හි රුපං විතතුපකම්ම ලෙසො න පඤ්ඤාය දුබ්බලිකරණං හොති ති, කස්මා න හොති? තනු වුත්තං, “සතති හික්ඛවෙ! එතෙ සමණ්ණායමණං සුරං පිවනති මෙරං, සුරමෙරංපානා අප්පට්ඨිතා, අයං හික්ඛවෙ! පඨමො සමණ්ණායම

ණානං උපකක්ඛ්‍යෙසො” ති? අපරමපි චූතතං “ඡ බො ඡෙ ගහපතිපුත්ත! ආදීනවා සුරුමෙරගමජ්ජපමාදට්ඨානානුයොගෙ සන්ධිට්ඨිකා ධන ඤාණාති කලහපපවට්ඨනී රෙගානං ආයතනං අකිත්තිසඤ්ජනනී කො පිනං නිදංසනී පඤ්ඤය දුබ්බලිකාරණං තෙව ඡට්ඨං පදං භවතී” ති, පච්චක්ඛතො පි වෙතං සිද්ධමෙව, යථා මජ්ජේ උදරගතෙ විත්තං සංඛිලිසොති, පඤ්ඤ දුබ්බලා ගොති, තසමා මජ්ජේ විය මිද්ධමපි විත්ත සංඛිලිසො වෙව පඤ්ඤ දුබ්බලිකාරණඤ්ච සියං ති, න පච්චයනිද්දෙ සතො, යදි ති මජ්ජේ සංඛිලිසො භවෙය්‍ය, “සො ඉමෙ පඤ්චනිවර භෙ පහය වෙතසො උපකක්ඛ්‍යෙසො” ති වා, “ඵවමෙව බො භික්ඛවෙ! පඤ්චමෙ විත්තයං උපකක්ඛ්‍යෙසො යෙති උපකක්ඛ්‍යෙසො විත්තං නවෙව මුද්‍ර ගොති න ව කාමමතිං න පහස්සරං න ව පහඤ්ච න ව සමමා සමාධියති ආසවානං ඛයාය, ඤාතමෙ පඤ්ච? ඤාමච්ඡන්දො භික්ඛවෙ! විත්තයං උපකක්ඛ්‍යෙසො” ති වා, “ඤාතමෙ ව භික්ඛවෙ! විත්තයං උපකක්ඛ්‍යෙසො අභිජ්ඣාවිසමලොභො විත්තයං උපකක්ඛ්‍යෙසො” ති වා ඵවමාදිසු උපකක්ඛ්‍යෙසනිද්දෙසෙසු නිද්දෙසං ආගචෙත්ථය.

යසමා පන තසමිමපි තෙ උපකක්ඛ්‍යෙසො උපපජ්ජනති යෙ විත්ත සංඛිලිසො වෙව පඤ්ඤය ව දුබ්බලිකාරණා ගොනති, තසමා තං තෙසං පච්චයතතා පච්චයනිද්දෙසතො ඵං චූතතං, මිද්ධං පන සය මෙව විත්තයං සංඛිලිසො වෙව පඤ්ඤය දුබ්බලිකාරණං වාති අරුප මෙව මිද්ධං, කිඤ්ච භියෙසා? සමපයොගවචනතො පිනමිද්ධනිවරණං අවිජ්ජානිවරණෙන නිවරණඤ්ච ව නිවරණසමපයුත්තඤ්චා ති හි චූතතං, තසමා සමපයොගවචනතො නයිදං රූපං න හි රූපං සමප යුත්තසංඛිං ලභති ති, අථාපි සියං යථාලාභවසෙනෙතං චූතතං. යථා පි “සිප්පසම්බුතමපි සකබ්‍රකාභ්‍යෙවමපි මච්ඡගුඛමපි වරජනමපි තිට්ඨ න්නමපි” ති. [ඵවං ඵකතො ඤාතො] යථාලාභවසෙන චූතතං, සකබ්‍ර කාභ්‍යෙ හි තිට්ඨති යෙව න වරති, ඉතරථයං තිට්ඨති පි වරති පි, ඵව මිද්ධං මිද්ධං නිවරණමෙව න සමපයුත්තං, පිනං නිවරණමපි සමප යුත්තමපි හි සංඛිං ඵකතො ඤාතො යථාලාභවසෙන නිවරණමෙව නිවරණසමපයුත්තං වාති චූතතං.

මිද්ධං පන යථා සකබ්‍රකාභ්‍යෙ තිට්ඨතෙව න වරති, ඵවං නිවරණ මෙව න සමපයුත්තං, තසමා රූපමෙව මිද්ධනති න රූපභාවාසිද්ධිතො, සකබ්‍රකාභ්‍යෙ හි න වරති ති විනාපි සුත්තෙන සිද්ධං, තසමා තන්ත යථාලාභවසෙනතො ගොතු, මිද්ධං පන රූපනති අසිද්ධමෙතං, න සකතා තස්ස ඉමිතා සුත්තෙන රූපභාවො සාධෙතුනති මිද්ධස්ස රූප භාවාසිද්ධිතො න ඉදං යථාලාභවසෙන චූතතනති අරුපමෙව මිද්ධං. කිඤ්ච භියෙසා? වත්තතො ති ආදිවචනතො. විභංගසමං හි “විභංග පිනමිද්ධො ති තස්ස පිනමිද්ධස්ස වත්තතො වත්තතො මුත්තතො පති තතො පටිනිස්සට්ඨතො තෙන චූචති විභංගපිනමිද්ධො” ති ව “ඉදං

විතතං ඉමමිනාපි චිතමිද්ධා සොධෙති විජොධෙති පරිභොධෙති චො
 වෙති විමොචෙති පරිමොචෙති තෙන වුච්චති චිතමිද්ධා විතතං පරි
 සොධෙති” වානි එවං චතතතතා ති ආදි වුතතං. න ච රූපං එවං
 වුච්චති තස්මා පි අරූපමෙව මිද්ධන්ති න විතතජ්ඣාසංඝාතවච්චනතො.
 තිවිධං හි මිද්ධං විතතජං උභුජං ආභාරජඤ්ච. තස්මා යං තත්ථ විතතජං,
 භාස්ස විභජ්ඣෙත ඤානවිජෙනතති අසමභවො වුගොතා. න අරූපභාවො
 සාධිතො ති රූපමෙව මිද්ධන්ති, න රූපභාවාසිද්ධිභොව, මිද්ධස්ස හි
 රූපභාවෙ සිද්ධො සකකා එතං ලඤ්ඤං, තත්ථ විතතජ්ඣාසංඝාතවො
 වුතෙතා. සො එව ච න සිජ්ඣති ති අරූපමෙව මිද්ධං. කිඤ්ච භියෙසා?
 පභාණ්වච්චනතො. භගවතා හි “ඡ භික්ඛවෙ! ධම්මෙ පභාය භවෙධො
 පඤ්චජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ මහරිභූං, කතමෙ ඡ? කාමච්ඡන්දං බ්‍යාපාදං
 ජිනමිද්ධං උද්ධවං කුකකුච්චං විච්චිච්ඡං.

“කාමෙසු බො පතස්ස ආදීනවො සමමපඤ්ඤාය සුද්ධෙතා
 හොති”ති ව “ඉමෙ පඤ්චනිවරණෙ පභාය බලවතිංසා පඤ්ඤාය
 අත්තත්ථං වා [පරත්ථං වා] ඤාස්සති”ති ව ආදීප්ප මිද්ධස්සාපි පභාණ්
 වුතතං. න ව රූපං පභානබ්බං, යථාහ:- “රූපකඤ්ඤා අභිඤ්ඤායෙසා
 පරිඤ්ඤායෙසා න පභානබ්බො න භාවෙතබ්බො [න සච්ඡිකා
 තබ්බො”] ති. ඉමස්ස පභාණ්වච්චනතොපි අරූපමෙව මිද්ධං. න
 රූපස්සාපි පභාණ්වච්චනතො, “රූපං භික්ඛවෙ! න කුමසාහං තං
 පජ්ජමා”ති එත්ථ හි රූපස්සාපි පභාණ් වුතතමෙව, තස්මා අභාරණ්මෙ
 තතති, න අඤ්ඤථා වුතතතතා. තස්මිං හි සුභෙත “යො භික්ඛවෙ!
 රූපෙ ඡන්දරුගචිතයො තං තත්ථ පභාණ්”නති එවං ඡන්දරුගපභාණ්
 වසෙත රූපපභාණ් වුතතං, න යථා “ඡ ධම්මෙ අපපභාය පඤ්ච
 නිවරණෙ පභායා”ති එවං පභානබ්බමෙව වුතතතති, අඤ්ඤථා
 වුතතතතා න රූපං මිද්ධං, තස්මා යානෙතාති “සො ඉමෙ පඤ්ච
 නිවරණෙ පභාය චෙතසො උපකක්ඛිලෙසෙ”ති ආදීනි සුභතාති එතෙති
 වෙව අඤ්ඤති ව සුභෙතති අරූපමෙව මිද්ධන්ති වෙදිතබ්බං.

තථාහි “පඤ්චමෙ භික්ඛවෙ! ආවරණං නිවරණං චෙතසො අර්ඣා
 රූප්පා¹ පඤ්ඤාය දුබ්බලීභරණං. කහමෙ පඤ්ච?, කාමච්ඡන්දෙ
 භික්ඛවෙ! ආවරණං නිවරණං=පෙ=චිතමිද්ධං භික්ඛවෙ! ආවරණං
 නිවරණං චෙතසො අර්ඣාරූප්පා² පඤ්ඤාය දුබ්බලීභරණ්”නති ව,
 “චිතමිද්ධනිවරණං භික්ඛවෙ! අභිභරණං අවකුචුභරණං අඤ්ඤණ
 භරණං පඤ්ඤානිරුද්ධිනං විසාතපකම්භං අනිබ්බාණසංචිතනතික”නති
 ව, “එවමෙව බො බ්‍රාහ්මණ! යස්මිං සමයෙ චිතමිද්ධපරිසුට්ඨිතෙන
 චෙතසා විහරති චිතමිද්ධපරෙතො”ති ව, “අයොතිසො භික්ඛවෙ!
 මිතසිකරුතො අනුපපන්නො වෙව කාමච්ඡන්දෙ උපපජ්ජති=පෙ=
 අනුපපන්නඤ්චෙව චිතමිද්ධං උපපජ්ජති”ති ව, “කොවලොභායං

[] 1 2, 3, 4 කථී 1-1, 2, 3, 4 අපර්ඣායෙතො 2-1, 2, 3, 4 අපර්ඣායෙතො

භික්ඛවෙ! අකුසලයෙහි යදිදං පඤ්චනිවරණානි¹ ති ව එවමාදිති අනෙකානි එතස්ස අරුපභාවජොතකානෙව සුත්තානි වුත්තානි. යසමා චෙතං අරුපං තස්මා ආරුපෙප පි උපපජ්ජති. වුත්තං භෙතං මහාපකරණෙ පටිථානෙ “නිවරණං බමමං පටිච්ච නිවරණො බමෙමා උපපජ්ජති න පුරෙජාතපච්චයා”² ති, එතස්ස විභවෙහ “ආරුපෙප කාමච්ඡඤ්ඤානිවරණං පටිච්ච චිතමිද්ධං උද්ධච්චං අවිජ්ජානිවරණ”³ නති සබ්බං විජ්ජාරොතබ්බං. තස්මා සත්තිට්ඨානමෙත්ථ ගතත්තබ්බං අරුපමෙව මිද්ධනති.

කුකකුච්චනිද්දෙසෙ අකපපියෙහ කපපියසඤ්ඤානා ති ආදිති මූලතො කුකකුච්චදස්සනත්ථං වුත්තානි, එවං සඤ්ඤානාය හි කතෙ විතික්කමෙ නිට්ඨිතො වජ්ඣුක්ඛාලායෙ පුන සඤ්ජාතස්සතිතො පි දුට්ඨමයා කතනති එවා අනුතප්පමානස්ස පච්ජානුතාපවසෙතෙනං උපපජ්ජති, තෙනෙනං මූලතො දස්සෙත්ථං අකපපියෙහ කපපියසඤ්ඤානා ති ආදි වුත්තං. තත්ථ අකපපියභොජනං කපපියසඤ්ඤානි හුත්වා පරිභුඤ්ජති. අකපපියමංසං කපපියමංසසඤ්ඤානි හුත්වා අච්ඡමංසං සුකරමංසනති දීපිමංසං වා මිගමංසනති බාදති, කාලෙ විත්ථතෙන කාලසඤ්ඤාය, පචාරෙත්ථා අප්පචාරිභසඤ්ඤාය, පත්තසමිං රජෙ පතිතෙ පටිග්ගහිත සඤ්ඤාය පරිභුඤ්ජති. එවං අකපපියෙහ කපපියසඤ්ඤාය විතික්කමං කරෙති නාම. සුකරමංසං පන අච්ඡමංසසඤ්ඤාය බාදමානො කාලෙ ව විකාලසඤ්ඤාය භුඤ්ජමානො කපපියෙහ අකපපියසඤ්ඤානාය විතික්කමං කරෙති නාම. අතවජ්ජං පන කිඤ්චිදෙව වජ්ජසඤ්ඤානාය වජ්ජඤ්ච අතවජ්ජසඤ්ඤානාය කරෙතො අතවජ්ජෙ වජ්ජසඤ්ඤාය වජ්ජෙ ව අතවජ්ජසඤ්ඤාය විතික්කමං කරෙති නාම. යසමා පනෙනං අකතං වත මෙ කල්‍යාණං අකතං කුසලං අකතං භීරුතතාණං, කතං පාපං කතං ප්‍රඥං කතං කිබ්බිසනති එවං අතවජ්ජෙ වජ්ජසඤ්ඤානාය⁴ පි කතෙ විතික්කමෙ උපපජ්ජති. තස්මාස්ස අඤ්ඤාමපි වජ්ඣං අනුජානෙනො යං එවරුපනති ආදිමාහ.

තත්ථ කුකකුච්චපදං වුත්තත්ථමෙව. කුකකුච්චායනාකායෙ කුකකුච්චායනා; කුකකුච්චන අභිතස්ස භාවො කුකකුච්චායනායනං; චෙතසො විප්පට්ඨායෙ ති එත්ථ කතාකතස්ස සාවජ්ජානවජ්ජස්ස වා අභිමුඛගමනං විප්පට්ඨායෙ නාම. යසමා පන සො කතං වා පාපං අකතං න කරෙති, අකතං වා කල්‍යාණං කතං න කරෙති, තස්මා විරුපො කුච්ඡතො වා පටිසාරෙ ති=විප්පට්ඨායෙ; සො පන චෙතසො, න සත්තස්සාති ඤ්ජනත්ථං චෙතසො විප්පට්ඨායෙ ති වුත්තං. අයමස්ස සභාව නිද්දෙසො. උපපජ්ජමානං පන කුකකුච්චං ආරග්ගමිව කංසපතනං මනං විලිඛමානමෙව උපපජ්ජති. තස්මා මනොවිලෙඤ්ඤා ති වුත්තං. අයමස්ස කිච්චනිද්දෙසො. යං පන විතයෙ “අථබ්බො ආයස්මා සාරි පුත්තො හගවතා පටිකම්බනං [අනුච්චිත්තා] අනුච්චිත්තා ආවසට්ඨිණං

පරිතුඤ්ඤාදිවුත්ති කුසලකුට්ඨාසනොත්තා න පටිග්ගසෙසි"ති කුසලකුට්ඨං ආගතං, න තං නීවරණං, න හි අරහතො උට්ඨු මයා ඉදං කතනාති එවං අනුතාපො අපි, නීවරණපතිරූපකං පනෙතං භාෂාති න කප්පති ති විමංසනසංඛාතං විතසකුසලකුට්ඨං නාම.

"භගවෙ ඛමො නිවරණං චෙව නිවරණසම්පසුත්තා වා"ති පදසා නිදද්දෙසෙ යසො විනම්ඨං අඤ්ඤාමඤ්ඤං න විජ්ජති. තස්සා විනම්ඨං නිවරණං අවිජ්ජානිවරණෙන නිවරණඤ්ඤාවි නිවරණසම්පසුත්තා යුධාති අභිඤ්ඤා වුත්තං, යසො පන උඤ්ඤෙස සති පි කුසලාවමසා අභාවා කුසලාවෙන විජා පි උඤ්ඤා උපපජ්ජති, තස්සා හං භිඤ්ඤා වුත්තං. යඤ්ච යෙන සම්පයොගං න ගජ්ජති, තං න යොජ්ජනාති චෙදි තබ්බං ඉමෙ පන නිවරණෙ කිලෙසපටිපාටියා පි ආගරිචුං වට්ටති මග්ගපටිපාටියා පි කිලෙසපටිපාටියා භාමච්ඡන්ද්‍රව්‍යාපාදා අනාගාමි මග්ගෙන පජීයනති. විනම්ඨුඤ්ඤාවාති අරහත්තමග්ගෙන, කුසලකුට්ඨ විච්චිතිච්ඡා සොභාපාතිමග්ගෙන, අවිජ්ජා අරහත්තමග්ගෙන; මග්ගපටි පාටියා සොභාපතතිමග්ගෙන කුසලකුට්ඨවිච්චිතිච්ඡා පතිගනති, අනාගාමි මග්ගෙන භාමච්ඡන්ද්‍රව්‍යාපාදා, අරහත්තමග්ගෙන විනම්ඨුඤ්ඤාවා විජ්ජාති.

පරමාසගොච්ඡනෙ නෙ ඛමෙම ඛමෙසො ති පුච්ඡාසනාගෙන බහු වචනං කතං. උපාදානනිදද්දෙසෙ වච්ඡුසංඛාතං භාමිං උපාදීයති ති= භාමුපාදානං; භාමො ව යො උපාදානඤ්ඤා ති පි=භාමුපාදානං; උපාදා නතති දල්ලගහණං. දල්ලගෙයා ති එතා උපසංඥා, උපාසාස උපනමා දිප්ථි විස, තථා දිට්ඨි ව සා උපාදානඤ්ඤා ති=දිට්ඨිපාදානං; දිට්ඨිං උපා දීයති ති වා දිට්ඨිපාදානං; "සසානො අත්තා ව ලොකො වා නි ආදිප්ප ති පුරිමදිට්ඨිං උත්තරදිට්ඨි උපාදීයති. තථා සිලබ්බතං උපාදීයති ති= සිලබ්බභූපාදානං; සිලබ්බනඤ්ඤා හං උපාදානඤ්ඤා ති පි=සිලබ්බභූපාදා නං; ගොසිලගොවනාදීහි ති එවං සුඤ්ඤා අභිනිවෙසනො සයමෙව උපාදානාති. තථා වදනති එතෙනා ති=වාදෙ; උපාදීයනති එතෙනා ති= උපාදානං; කිං වදනති උපාදීයනති වා අත්තානං අත්තනො වාදුපාදා නං අත්තවාදුපාදානං; අත්තවාදමත්තමෙව වා අත්තා ති උපාදීයනති එතෙනා ති=අත්තවාදුපාදානං; යො භාමෙප්ප කාමච්ඡන්දෙ ති එතා පි වච්ඡුකාමාව අත්තසෙසනො භාමා ති අධිපෙපතා. තස්මා වච්ඡුකාමෙප්ප කාමච්ඡන්දෙ ඉධ කාමුපාදානනාති, අනාගාමිකො පි තං සිද්ධං ගොති. පඤ්ඤාකාමගුණවච්ඡුකො පනස්ස කාමර්ශගො ව නපි ති.

දිට්ඨිපාදානනිදද්දෙසෙ නපි දිග්ගනති දිග්ගං නාම නපි; සක්කා කස්සාපි කිඤ්ඤා දායුත්ති ජනාති, දිග්ගස්ස පන ඵලවිපාකො නපි ති ගණනාති. නපි සිට්ඨනති සිට්ඨං වුච්චති මහායාගො; තං ගජ්ජුං සක්කා ති ජනාති, සිට්ඨස්ස පන ඵලවිපාකො නපි ති ගණනාති.

- 1-1. 3. 4 උපකුට්ඨාදිප්ප
- 2 උපකුට්ඨාදිප්ප

සුභ නම් ආයුතපායුතමධ්මලකිරියා; තං කාතුං සක්කා ති ජානාති, තස්ස පන ඵලවිපාකො නත්ති ති ගණනාති. සුභබද්ධකාමාන නම් ඵත්ථ දසකුසලනම්මපථා සුභාභක්ඛමාති නාම. දසඅකුසලනම්මපථා දුක්ඛත භවමාති නාම. තෙසං අත්තිභාවං ජානාති, ඵලවිපාකං පන නත්ති ති ගණනාති. නත්ති අසං ලොභො ති පරලොභෙ සීතො ඉමං ලොකං නත්ති ති ගණනාති. නත්ති පරලොභො ති ඉධිලොභෙ සීතො පර ලොකං නත්ති ති ගණනාති. නත්ති මායා නත්ති පිත්තා ති මාතාපිතුතං අත්තිභාවං ජානාති, තෙසු කභපච්චයෙන කොචි ඵලවිපාකො නත්ති ති ගණනාති. නත්ති සත්තා ඔපපාතිකා ති ච්චතකඋපපජ්ජනනා සත්තා නත්ති ති ගණනාති. සම්මග්ගනා සම්මාපටිපටනා ති අනුලොමපටිපදං පටිපත්තා බම්මසංඝමණ්ඩාගමනා ලොකසමිං නත්ති ති ගණනාති. සෙ ඉමඤ්ඤ ලොකං පරඤ්ඤ ලොකං සසං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකාමා පථෙ දෙනාති ති ඉමඤ්ඤ ලොකං පරඤ්ඤ ලොකං අත්තනා වා අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන ඤාතා පච්චෙදනසමත්තො සබ්බඤ්ඤාබුද්ධො නාම නත්ති ති ගණනාති. ඉමාති පන උපාදනාති [කිලෙසපටිපාටියා පි ආහරිතුං වට්ටති මග්ගපටිපාටියා පි,] කිලෙසපටිපාටියා කාමුපාදනං චතුති මග්ගෙතිපටිසයති, සෙසාති තිණි සොතාපතතිමග්ගෙන. මග්ගපටිපාටියා සොතාපතතිමග්ගෙන දිට්ඨිපාදනාදීති පටිසයනති, චතුති මග්ගෙති කාමුපාදනනති.

කිලෙසගොච්ඡතෙ කිලෙසා ඵච=කිලෙසවඤ්ඤාති; වසනති වා ඵත්ථ අබිණාසවා සත්තා ලොභාදිසු පතිට්ඨිතත්තා ති වඤ්ඤාති; කිලෙසා ව තෙ නප්පතිට්ඨානං සත්තානං වඤ්ඤාති වාති=කිලෙසවඤ්ඤාති; යසමා චෙත්ථ අනතතරපච්චයාදිභාවෙන උපපජ්ජමානා කිලෙසා පි වසනති ඵච නාම, තසමා කිලෙසානං වඤ්ඤාති ති පි=කිලෙසවඤ්ඤාති; තත්ථ ඛතමො ලොභො සො උග්ගො සාග්ගො ති අයං පන ලොභො ගෙතු ගොච්ඡතෙ ගත්ථගොච්ඡතෙ ඉමසමිං කිලෙසගොච්ඡතෙ ති තිසු යානෙසු අතිරේකපදසතෙන තිද්දිට්ඨො. ආසව සංයෝජන ඔඝ යොග නීවරණ උපාදනගොච්ඡතෙසු අට්ඨති අට්ඨති පදෙති තිද්දිට්ඨො. යායං අතිරේකපදසතෙන තිද්දිට්ඨොතෙ පි අට්ඨති අට්ඨති පදෙති තිද්දිට්ඨොතෙ පි තිප්පදෙසතොව ගතිතො ති චෙදිතබ්බො. තෙසු ගෙතු ගත්ථ නීවරණ උපාදන කිලෙසගොච්ඡතෙසු චතුමග්ගවජ්ඣා තණ්හා ඵකෙනෙව කොට්ඨාසෙන සීතා. ආසව සංයෝජන ඔඝ යොගෙසු චතුමග්ගවජ්ඣා පි දො කොට්ඨාසා හුත්වා සීතා. කථං?, ආස වෙසු කාමාසවො භවාසවො ති, සංයෝජනෙසු කාමරගසංයෝජනං භවරගසංයෝජනති, ඔසෙසු කාමොසො භවොසො ති, යොගෙසු කාමයොගො භවයොගො ති, ඉමාති පන කිලෙසවඤ්ඤාති කිලෙසපටි පාටියා පි ආහරිතුං වට්ටති¹ මග්ගපටිපාටියා පි, කිලෙසපටිපාටියා ලොභො චතුති මග්ගෙති පටිසයති, දෙසො අනාගාමිමග්ගෙන, මොග මානා අරහත්තමග්ගෙන, දිට්ඨිවිච්ඡිකාමා සොතාපතතිමග්ගෙන, පිනාදීති

අරහත්තමයෙන. මග්ගපටිපාටියා සොනාපත්තිමයෙන දිට්ඨිවිච්ඡිතිප්පාදිනි. අනාගාමිමයෙන දෙසො, අරහත්තමයෙන සෙසා සත්තාති.

සාමාවචරනිද්දෙසෙ හෙට්ඨාසො ති හෙට්ඨාසාගෙන; අවිමුච්ඡිතං නති අනිච්ඡාලානං වා සත්තානං වා දුක්ඛවේදනාය වා විචිතතරං ඡිද්ධං එත්තං නත්ති ති=අවිමුච්ඡිතං; සුඛසංඛාරො අයො එත්තං නත්ති ති=නිරයො; නිරතියන්තො පි [නිරයාදන්තො පි] නිරයො; පටිසංඝාතං කප්පිතං නි අවිමුච්ඡිතං නිරයං අනතං කප්පිතං; උපට්ඨොති උපට්ඨාගෙන; පරතිමුච්ඡාදකවිද්දෙවෙ ති පරතිමුච්ඡෙත්තං කාමෙත්තං වසං වත්තනො එවං ලොකොපායො දෙවො; අනොනිකප්පිතං නි අනොනිකප්පිතං; සං ඵලසම්මං අනන්තං නි යෙ ඵලසම්මං ඔහාසෙ; ඵලසම්මං නි ඉමිතා යසමා ඵලසම්මං අනන්තං අනෙකං පි වරනති කදපි කප්පිතං සම්මං වත්තො, නත්තං නෙසං අසම්මන්තත්තං අවචරං නි වුත්තං. තෙන යෙ ඵලසම්මං අනන්තං ඔහාසො හුත්තං වරනති, සම්මන්තං සද්ධං සම්මන්තො අධොභාගෙ වරනති අවිමුච්ඡිතං හෙට්ඨා භුත්තාදය පවත්තිතාවෙන නෙසං සම්මන්තො කතො හොති, තෙති අවගාමො වරනති අධොභාගෙවරනති ති=අවචරං; ඵලසම්මං පටිසංඝාතො නි ඉමිතා පත යසමා එතෙ එත්තංවර අනෙකං පි අවචරනති න පත තත්තං පරිසංඝාතො හොති, තසමා නෙසං අනෙකං පි අවචරනත්තං පරිසංඝාතො හොති, ඉදං නෙ එත්තං පරිසංඝාතමෙව රුක්ඛස්සාදයාපවචය භාවතො [වෙව සභාවතො] ව දසෙත්තො ධම්මා ති ආදිමාන.

රූපාවචරනිද්දෙසෙ මුහුමුලොකනති පඨමඤ්ඤානභූමිසංඛාතං මුහුමුලොකනං; සෙසමෙත්තං සාමාවචරනිද්දෙසෙ වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං. සමාපන්නස්සා ති ආදිත්තං පඨමපදෙන කුසලඤ්ඤානං වුත්තං, දුතිශෙන විපාකඤ්ඤානං වුත්තං, තුතිශෙන කිරිසංඝාතං වුත්තනති වෙදිතබ්බං.

අරූපාවචරනිද්දෙසෙ ආකාශානිකායාසංඝාතො ති ආකාශානිකායාසංඝාතං හවං උපගතො; දුතිශපදෙ පි එසෙව නෙයො. සෙසං හෙට්ඨා වුත්තනෙයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

සරණදකතිද්දෙසෙ යොයං නිත්තං අනුසලමුලෙත්තං මොහො සො ලොහසම්පයුත්තො ව ලොහෙන සරණො; දෙසසම්පයුත්තො ව දෙසෙන සරණො; විචිකිච්ඡුධාවසම්පයුත්තො පත මොහො දිට්ඨි සම්පයුත්තන වෙව රූපරහඅරූපරහසංඛාතෙන ව රුහරණෙන පහාණෙකට්ඨාවතො සරණො සරණෙ ති වෙදිතබ්බං.

සුත්තනතිකදුතෙ මාතිකාකපායං අත්තො විවේචිතත්තා යාති ව නෙසං නිද්දෙසපදනි තෙසමිති හෙට්ඨා වුත්තනෙයෙනෙව සුචිද්දෙස යත්තො යෙහෙයෙන උත්තානත්තං එව, ඉදං පතෙත්තං විසෙසමිත්තං. විජ්ජපමදුතෙ තාව වක්ඛමි කිරි පුරිසො මෙසකිකාරො [රත්තිං] මග්ගං

පටිපජ්ජි, තස්ස අක්කිකාරතාය මග්ගො න පඤ්ඤාසි, විජ්ජු නිව්ඡරිතො අක්කිකාරං විද්ධංසෙසි, අථස්ස අක්කිකාරවිගමා මග්ගො පාකටො අගොසි, සො දුතියමපි ගමනං අභිනීහරි, දුතියමපි අක්කිකාරෙ ඔත්ථරි, [මග්ගො න පඤ්ඤාසි.] විජ්ජු නිව්ඡරිතො තං විද්ධංසෙසි, විගතෙ අක්කිකාරෙ මග්ගො පාකටො අගොසි, තතියමපි ගමනං අභිනීහරි, අක්කිකාරෙ ඔත්ථරි, මග්ගො න පඤ්ඤාසි, විජ්ජු නිව්ඡරිතො අක්කිකාරං විද්ධංසෙසි. තත්ථ චක්ඛුමතො ථුරිඨස්ස අක්කිකාරෙ මග්ගපටිපජ්ජනං විය අරියසාවකස්ස සොත්තාපතතිමග්ගන්දාය විපස්සනාරමො, අක්කිකාරෙ මග්ගස්ස අපඤ්ඤායනකාලො විය සච්චල්ඡාදකතමං, විජ්ජුයා නිව්ඡරිතො අක්කිකාරස්ස විද්ධංසිතකාලො විය සොත්තාපතතිමග්ගොභාසෙන උපපජ්ජිතො සච්චල්ඡාදකතමස්ස විනොදිතකාලො, විගතෙ අක්කිකාරෙ මග්ගස්ස පාකටකාලො විය සොත්තාපතතිමග්ගස්ස චතුන්නං සච්චානං පාකටකාලො, මග්ගස්ස පාකටං පන මග්ගසම්මුතිපුග්ගලස්ස පාකටමෙව දුතියගමනාභිනීහාරෙ විය සකදගාමිමග්ගන්දාය විපස්සනාරමො, අක්කිකාරෙ මග්ගස්ස අපඤ්ඤායනකාලො විය සච්චල්ඡාදකතමං, දුතියං විජ්ජුයා නිව්ඡරිතො අක්කිකාරස්ස විද්ධංසිතකාලො විය සකදගාමිමග්ගො භාසෙන උපපජ්ජිතො සච්චල්ඡාදකතමස්ස විනොදිතකාලො, විගතෙ අක්කිකාරෙ මග්ගස්ස පාකටකාලො විය සකදගාමිමග්ගස්ස චතුන්නං සච්චානං පාකටකාලො, මග්ගස්ස පාකටං පන මග්ගසම්මුතිපුග්ගලස්ස පාකටමෙව, තතියගමනාභිනීහාරෙ විය අනාගාමිමග්ගන්දාය විපස්සනාරමො, අක්කිකාරෙ මග්ගස්ස අපඤ්ඤායනකාලො විය සච්චල්ඡාදකතමං, තතියං විජ්ජුයා නිව්ඡරිතො අක්කිකාරස්ස විද්ධංසිතකාලො විය අනාගාමිමග්ගොභාසෙන උපපජ්ජිතො සච්චල්ඡාදකතමස්ස විනොදිතකාලො, විගතෙ අක්කිකාරෙ මග්ගස්ස පාකටකාලො විය අනාගාමිමග්ගස්ස චතුන්නං සච්චානං පාකටකාලො, මග්ගස්ස පාකටං පන මග්ගසම්මුතිපුග්ගලස්ස පාකටමෙව.

චජ්ජස්ස පන පාසාණො වා මණ්ණි වා අභෙජ්ජො නාම නත්ථි, යත්ථ පතති තං විනිවිද්ධමෙව ගොති, චජ්ජං ඛෙපෙන්නං අසෙසෙතො ඛෙපෙති, චජ්ජෙත ගතමග්ගො නාම පුත පාසාතිකො න ගොති, එව මෙව අරහත්තමග්ගස්ස අවජ්ඣාතිලෙසො නාම නත්ථි, සබ්බකිලෙසෙ විනිවිජ්ඣති චජ්ජං විය, අරහත්තමග්ගො පි කිලෙසෙ ඛෙපෙන්නො අසෙසෙතො ඛෙපෙති චජ්ජෙත ගතමග්ගස්ස පුත පාසාතිකත්තාභාවො විය, අරහත්තමග්ගෙන පභිනකිලෙසානං පුත පච්චුද්වත්තනං නාම නත්ථි ති.

බාලදුකතිදොසෙ බාලෙසු අභිරිකානොත්තප්පාති පාකටාති මූලාති ච සෙසානං බාලධම්මානං, අභිරිකො හි අනොත්තප්පි ච තකිඤ්ඤි අකුසලං න කරෙති නාමාති එතාති දො පඨමං යෙව විසුං වුත්තාති. සුක්කපභෙති පි අයමෙව තයො. තථා කණ්ණදුකෙ.

තපනියදකතිදෙදසෙ කතතතා ව අතතතතා ව තපනං වෙදි තබිං. නායදුච්චරිතාදීති හි කතතතා තපති කායසුච්චරිතාදීති අත තතතා, තථා හි පුග්ගලො කතං මේ නායදුච්චරිතනති තපපති, අතතං මේ කායසුච්චරිතනති තපපති, හතං මේ චිද්දච්චරිතනති තපපති=පෙ=අතතං මේ මනොසුච්චරිතනති තපපති. අතපථියෙපි එසෙව තයො. කල්‍යාණකාරී හි පුග්ගලො කතං මේ කායසුච්චරිතනති න තපපති, අතතං මේ නායදුච්චරිතනති න තපපති [තතං මේ චිද්දච්චරිතනති න තපපති] =පෙ=කතං මේ මනොසුච්චරිතනති න තපපති හි.

අධ්‍යව්‍යාදකතිදෙදසෙ කායෙයං. තෙයං ධම්මානනති සබ්බංමග්ගණං. සබ්බායති හි=සබ්බා; සබ්බපියති හි අංජනා; කිනති සබ්බපියති? අතනති මමනති පරෙති පරය්‍යාති සතොති ගාවො¹ හි පොසොති පුග්ගලො හි නරෙති මානවොති තියෙයොති දතොති මසෙඛා පියං හිසි බිලෙඛාතනති විතරෙ පරිවෙණං ආරං වාත පානනති, එවං අනෙකෙහි ආකාරෙහි සබ්බපියති හි=සබ්බා; සමසුද්දයති හි=සමසුද්ද; කිනති සමසුද්දයති? අතනති මමනති=පෙ=ආරං වාත පානනති සමසුද්දයති හි=සමසුද්ද; පසුද්දපියති හි=පසුද්දනති; වොගපියති හි=වොගාගති; කිනති වොගපියති? අතනති මමනති=පෙ=ආරං වාතපානනති වොගපියති හි=වොගාගති;

නාමනති වතුබ්බිධං නාමං සාමසුද්දනාමං ගුණනාමං කිත්තිමනාමං. ඔපපාතිකනාමනති, තත් පඨමනපටිකෙසු මහාජනෙන සමමනතිඤ්ඤා ඝටිතතතා මහාසමමනොති රසෙද්ද නාමං සාමසුද්දනාමං නාම. යං සකියං වුත්තං “මහාජනසමමනොති බො වාසෙධ්ව! මහාසමමනොඤ්ඤෙව පඨමං අතරං උපනිබ්බත්ත”නති, ධම්මකපිකො පංසුකුලිකො විතයධරෙ තෙපිටතො සද්ධො පසතොති එවරුපං ගුණතො ආගතනාමං නාම. හතවා අරහං සමාසමුද්ධොති ආදීති පිතථාගතස්ස අනෙකාති නාමසතාති ගුණනාමානෙව, තෙන වුත්තං:-

අසබ්බියසාති නාමාති සගුණෙන මහෙසිතො,
ගුණෙන නාමං උද්ධෙයං අපි නාමසග්ගසොති.

යං පත ජාතස්ස කුමාරතස්ස නාමගහණද්වයෙ දක්ඛිණෙය්‍යානං සත්තාරං කඤ්ඤා සමිපෙ සිතා සුතකා කපෙපඤ්ඤා [පකපෙපඤ්ඤා] අයං අසුකො නාමාති නාමං කරෙති, ඉදං කිත්තිමනාමං නාම. යං පත පුරිමපසුද්දනති පඨමපසුද්දනති යං පතති, පුරිමවොගාගෙ පඨමවොගාගෙ පතති, සෙය්‍යපිදං? පුරිමකපෙ පි වසෙ වසෙ යෙව නාම, එතරසි පි වසෙ යෙව, අතීතෙ පුරිමො-සමුද්ද-පඨවි-පබ්බතො යෙව නාම, එතරසි පි-පබ්බතො යෙව හි ඉදං ඔපපාතිකනාමං නාම. ඉදං වතුබ්බිධමපි නාමං එත්² නාමමෙව ගොති. නාමසමමනති නාමකරණං;

නාමධේයය නති නාමධේයනං; නිරුතති ති නාමනිරුතති; නාම
බසඤ්ඤා; යසමා පනෙතං අප්ථං බසඤ්ඤා, තසමා එවං චුතං. අති
ලාභො ති නාමාතිලාභොව.

සඤ්ඤා ව බමමා අධිවචනපථා ති අධිවචනය සො පථධමො
නාම නාමි, එකධමො සබ්බධමොස්ස නිපතති, සබ්බධමො එකධමම
සමිං නිපතනති, ආථං?, අයං ති නාම පඤ්ඤාතති එකධමො, සො
සඤ්ඤාස්ස චුභුමකධමොස්ස නිපතති, සනෙතා පි සංඛාරෙ පි නාමතො
චුතතො නාම නාමි, පඨවි¹ පබ්බතාදීස්ස රුකෙතො ජානපදනං භාගේ,
තෙති අයං තිං රුකෙතො නාමා? ති පඨවො බද්දෙර පලාසො ති අනන්තා
ජානනානාමං කප්ථනති, යසමා නාමං න ජානනති තමපි අනාමතො
නාමා හි වදනති, තමපි නසම නාමධේයයමෙව හුතො තිට්ඨති සමුද්දො
මච්ඡිකාප්පාදීස්ස පි එසෙව තයො. ඉතෙර දො දුකා ඉතිනා සමා
නන්තා එව.

නාමරූපප්‍රසංගො නාමකරණධේයක නමනධේයක නාමනධේයක ව
නාමං. තත්ථ වතතාගේ භාව ඛණ්ඩා නාමකරණධේයක නාමං. යථා හි
මහාජනසමමතතො මහාසමමතසම මහාසමමතො ති නාමං අගොති,
යථා වා මාතාපිතාගේ අයං තිස්සො නාම හොතු ජුස්සො නාම හොතු ති
එවං ජුතසම සිතතිමනාමං කතෙතති. යථා වා බමමකපිකො විනය
ධරෙ ති ගුණතො නාමං අංගච්ඡති, න එවං වෙදනාදීතං, වෙදනා
දයො ති මහාපඨවි ආදයො විශ අතතතො නාමං කතෙතතො ව උපප
ජ්ජති. හෙස්ස උපපන්නෙස්ස හෙසං නාමං උපපන්නමෙව හොති න හි
වෙදනං උපපන්නං තිං වෙදනා නාම හොති ති කොචි භණති, න ව
තසමා නාමයනභණතිඑවං අපි, යථා පඨවියා උපපන්නාය තිං පඨවි
නාම හොති ති නාමයනභණතිඑවං නාමි. වක්ඛවාලුසිතෙරාච්ඡෙමස්ස රිය
තක්ඛතෙතස්ස උපපන්නෙස්ස තිං වක්ඛවාලු නාම හොති- තිං තක්ඛ
තතො නාම හොති ති නාමයනභණතිඑවං නාමි, නාමං උපපන්නමෙව
හොති, ඔපපාතිකපඤ්ඤාතරියං නිපතති. එවං වෙදනාය උපපන්නාය
තිං වෙදනා නාම හොති ති නාමයනභණතිඑවං නාමි, තාය උපපන්නාය
වෙදනා ති නාමං උපපන්නමෙව හොති, [මපපාතිකපඤ්ඤාතරියං නිප
තති.] සඤ්ඤාදීස්ස පි එසෙව තයො. අතීතෙ පි හි වෙදනා වෙදනා යෙව,
සඤ්ඤා-සංඛාර-විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණමෙව. අනාගතෙ පි පච්චුප්පනො
පි, නිබ්බාණං පන සද පි නිබ්බාණමෙව ති නාමකරණධේයක නාමං.
නමනධේයක පි වෙත්ථ වතතාගේ ඛණ්ඩා නාමං, තෙති ආරමමණාහි
චුඛා නමනති. නාමනධේයක සබ්බමපි නාමං, වතතාගේ හි ඛණ්ඩා
ආරමමණෙ අඤ්ඤාමඤ්ඤං නාමනති. නිබ්බාණං ආරමමණාධිපතිපච්චය
තාය අතතති අනවජ්ජධමෙව නාමෙති.

අවිජ්ජාගවනණො වට්ඨමුලසමුදවාරදස්සනන්තං ගතිනා². භවිස්සති
අනතා ව ලොකො වා ති ඛණ්ඩපඤ්ඤාකං අනතා ව ලොකො වා ති

ගහෙතො තං හවිසංති ති ගහණාකාරෙන නිවිට්ඨා සංගතද්විතී. දුතියා න හවිසංති ති ආකාරෙන නිවිට්ඨා උචේදද්විතී. පුබ්බගතං ආරම්භා ති අතිකකොට්ඨාසං ආරම්භං කරිත්වා; ඉමිනා බ්‍රහ්මචාරෙ ආගතා අට්ඨාරස පුබ්බන්තොනුද්විතියො ගතිතා. අපරන්තං ආරම්භා ති අනාගත කොට්ඨාසං ආරම්භං කරිත්වා; ඉමිනා තප්පව ආගතා චතුර්වත්තාශ්‍රිස අපරන්තොනුද්විතියො ගතිතා.

දෙවවස්සතාතිද්දසෙ සහධම්මිනෙ වුවවමානෙ ති සහධම්මිකං නාම සං ගගවතා පඤ්ඤාතං සික්ඛාපදං තස්මිං වජ්ජං දසෙත්වා ආප තතිං ආරොපෙත්වා ඉදං නාම තිං ආපනේනා, ඉමිස දෙසෙති වුව්ඨාති පටිකරෙති ති වුවවමානෙ; දෙවවස්සාසනති ආදීප්ප ඵලං වොදිගමානස්ස පටිවොදනාය වා අප්පදකම්ණ්ණාතිතාය වා දුබ්බවස්ස කම්මං=අද්ව වස්සාසං; තදෙව දෙවසස්සනති පි වුවවති, තස්ස භාවො=දෙවවසසිසං; ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං, විසව්ඤ්ඤාතිනා ති විලොමගාතිතා; විලොමගහණසම්භාවෙන විපවචනිකෙන සාතං අස්සා ති=විපවචනික සාතො, පවාණිකගහණං ගහෙත්වා එකපදෙනෙව තා තිස්සගුමකා සිතති සුඛං පටිලභනතස්සෙතං අභිවචනං; තස්ස භාවො=විපවච ගිහි සායනා; ඔවාදං අනාදියනවසෙන අනාදරස්ස භාවො=අනාදරිසං; ඉතරං තස්සෙව වෙවචනං; අනාදියනාකාරෙ වා=අනාදරනා; ගරු වාසං අවසනවසෙන උපපනේනා අගාරවහාවො අගාරවනා; සපෙට්ඨික වාසං අවසනවසෙන උපපනේනා අප්පතිස්සවහාවො=අප්පතිස්සවනා; අස්ස වුවවතී ති අයං ඵවරුපා දෙවවස්සතා නාම වුවවති. අත්තො පනෙසා තෙතාකාරෙන පටිත්තා වත්තාරෙ ඛනිා සම්භාරකකේනා සෙවා ති.

පාපමිත්තනාදීප්ප පි එසෙව නයො. දෙවවස්සතා පාපමිත්තනා දයොති විසුං වෙතසිකධවමා නාම නත්ති, නත්ති එතෙසං සද්ධා ති=අස්සද්ධා; බුද්ධාදීති වජ්ජුති න සද්දගනති ති අපේනා; දුස්සිලා ති සිලස්ස දුන්නාමං¹ නාම නත්ති, නිස්සිලාති අපේනා; අප්පසුසා ති සුත රගිතා; පඤ්චමච්ඡරියාති එතෙසං අත්ති ති=මච්ඡරිනො; දුප්පඤ්ඤා ති නිපඤ්ඤා; සෙවනකවසෙන සෙවනා; බලවසෙවනා නිවෙසනා; සබ්බතොභාගෙන සෙවනා සංසෙවනා; උපසංග්ගවසෙන වා පදං වඩ්ඪි තං. තිසි පි සෙවනාව කපිතා. ගජනා ති උපසංග්ගමනා; සමගජනා ති සබ්බතොභාගෙන ගජනා; උපසංග්ගවසෙන වා පදං වඩ්ඪිතං, ගතති ති දළහභතති; සමගගති ති සබ්බතොභාගෙන ගතති; උපසංග්ගවසෙන වා පදං වඩ්ඪිතං, ද්විති පි දළහභතති ඵව කපිතා. නං සමපට්ඨකතා ති තෙප්ප පුග්ගලෙප්ප භාගෙන වෙව විතෙත්ත ව සමපට්ඨකතාවො; තතති න්නාතාතපොණ්ණා තප්පඛාරතා ති අපේනා; සොවවස්සතාදුකතිද්දෙ සො පි වුත්තපටිපක්ඛිතයෙන වෙදිතබ්බො.

පඤ්ච පි ආපනතිකඛණ්ඩා ති මාතිකානිද්දෙසෙන පාරුඡිකං සඤ්ඤාදිසෙසං පාවිතතියං පාවිද්දෙසනීයං දුක්ඛවනති ඉමා පඤ්ච ආපනතියො; සන්තපි ආපනතිකඛණ්ඩා ති විනයනිද්දෙසෙන පාරුඡිකං සඤ්ඤාදිසෙසං ථුල්ලවට්ඨං පාවිතතියං පාවිද්දෙසනීයං දුක්ඛවං දුක්ඛාසිත නති ඉමා සහන ආපනතියො; තත්ථ සහ වන්තනා හාසං ආපනතීනං පරිවේදජානනකපඤ්ඤා ආපනතිකුසලතා නාම, සහ කම්මවාචාය ආපනතිවුට්ඨානපරිවේදජානනකපඤ්ඤා පන ආපනතිවුට්ඨානකුසලතා නාම, සමාපජ්ජිතබ්බතො සමාපතති; සහ පරිකමෙත අපරණං පරිවේදජානනකපඤ්ඤා පන සමාපනතිකුසලතා නාම, වන්ත වා සුරියෙ වා නකඛතෙන වා එතතකං ධානං ගතෙ වුට්ඨතියාමි ති අවි රජ්ඣතීවා තසමිං යෙව සමසෙ දුට්ඨානකපඤ්ඤාය අපරිතාය සමාපනති වුට්ඨානකුසලතා නාම.

අධාරසහනං ධාතුනං උග්ගහමනසිකාරසවණධාරණපරිවේද ජානනකපඤ්ඤා ධාතුකුසලතා නාම, තාසං යෙව උග්ගහමනසිකාර ජානනකපඤ්ඤා මනසිකාරකුසලතා නාම, ආදසනං ආයතනානං උග්ගහමනසිකාරසවණධාරණපරිවේදජානනකපඤ්ඤා ආයතනකුසලතා නාම, තිස්ස පි වා එතාස්ස කුසලතාස්ස උග්ගහො මනසිකාරෙ සවණං සම්මසනං පටිවෙධො පච්චවෙකඛණා ති සබ්බං වට්ටති. තත්ථ සවණඋග්ගහපච්චවෙකඛණා ලොකීයා, පටිවෙධො ලොකුත්තරෙ, සම්ම සනමනසිකාර ලොකීයලොකුත්තරමිස්සකා “අවිජ්ජාපච්චයා සබ්බා රා”ති ආදිති පටිවචසමුපාදවිහමො ආවිහමිස්සනති. ඉමිනා පන පච්ච යෙන ඉදං හොති ති ජානනකපඤ්ඤා පටිවචසමුපාදකුසලතා නාම,

සානාධාන[කුසලතා] දුක්ඛනිද්දෙසෙ නෙතුපච්චයා ති උග්ගලෙපතං අඤ්ඤාමඤ්ඤාමෙවචනං; වක්ඛුපසසාදෙ ති රූපං ආරමණං කතා උපපජ්ජනකස්ස වක්ඛුපිඤ්ඤාණස්ස හෙතු වෙව පච්චයො ව; තථා සොහපසසාදදගො සොතවිඤ්ඤාණදීනං අමබ්බිජාදීනීව අමච්චලානං. දුතිගතයෙ සෙසෙ ධම්මා ති විසභාගපච්චයමමොනං නිදස්සනං; සෙසං ඡසස නති විසභාගපච්චයසමුපපන්නධම්මනිදස්සනං, න හෙතු න පච්චයා ති වක්ඛුපසසාදෙ සද්දං ආරමණං කතා උපපජ්ජනකස්ස සොතවිඤ්ඤාණස්ස න හෙතු න පච්චයො, තථා සොහපසසාදදගො අවසෙසවිඤ්ඤාණදීනං අමබ්බදගො ව තාලාදීනං උපපතතියා ති එවමන්තො වෙදිතබ්බො.

අජ්ජවමද්දවතිද්දෙසෙ නිවචිතතනා ති පදමතතමෙව විසෙසො. තස්සන්තො මානාභාවෙන නිවං චිත්තං අස්සා ති=නිවචිතතො; නිව චිත්තස්ස භාවො=නිවචිතතනා; සෙසං චිත්තඤ්ජුකතාචිත්තමුදුතානං පදභාජනීයෙ ආගතමෙව.

බතතිනිද්දෙසෙ බමනකවසෙන බන්ති; බමනාකාරෙ බමනතා; අබ්වාසෙනති එතාය අතතනො උපරි ආරොපෙනා වාසෙනති න පටි

බාහනති න පච්චතිකතාය තිඛ්ඨන්ති ති අධිවාසනානා; අවණ්ඩකතාවො අවණ්ඩකතා; අනිසුග්ගෙසො ති අසුග්ගෙසො චුච්චති න සමාග්ගෙපි තත්තා දුරුතත්ථවනං; තප්පට්ඨකත්තො අනිසුග්ගෙසො; සුරුතත වාමා ති අත්තො; එවමෙත්ථ එළුපවාරෙන භාරණං නිද්දිඨං. අනන මනනා විතතස්සා ති සොමතස්සවංසගා විතතස්ස සකමතනා, අත්තනො විතතස්ස භාවො යෙව, න බ්‍යාපනාවිතතනා ති අත්තො;

සොරච්චතිද්දෙසෙ භාසිකො අමිතිකකමො ති තිච්චං කායසුච රිතං; වාමසිකො අමිතිකකමො ති චතුර්ධං චිත්තචරිතං; භාසික වාමසිකො ති ඉමිතා කායචිත්තාරසමුප්පිතං ආර්ථච්චමකසිලං පරියාදීයති. ඉදං චුච්චති සොරච්චනති ඉදං පාපතො පුපුු ඔරුතතනා සොරච්චං නාම චුච්චති. සප්ඛාපි සිලසංවග්ගෙ ති ඉදං යස්සා න කෙවලං කායවාමාගෙව අනාවාරං ආවරති මනසා පි ආවරති එව තස්මා මානසිකසිලං පරියාදය දස්සෙතුං වුත්තං.

සාධුරුතිද්දෙසෙ අණ්ඩකා ති යථා සද්දෙසෙ රුකෙව අණ්ඩකාති උච්චිතනති එවං සද්දෙසනාය බ්‍රිහත්චමනනාදිච්චනෙති අණ්ඩකපානා; භක්කස්සා ති පුතිතා; සා යථා නාම පුතිරුකෙව කක්කස්සො ගොති පග්ගරිතවුණ්ණො එවං කක්කසා ගොති. සො තං සංසමානො විය පවිසති, තෙන වුත්තං භක්කස්සා ති. පරිකල්පිතා ති පරෙසං කවුතා අමතාපා දෙසජනති; පරිකල්පිතා ති කුටිලකණ්ඩකසාධා විය චමෙච්ඡ විජිකිත්වා පරෙසං අභිසජ්ජති ගතත්තාමානවපි ගතතුං අදඤ්චාලගතනාතී; කොට්ඨකමනා ති කොට්ඨස්ස ආසනනා; අසමාධි සංවතනනිකා ති අපරණසමාධිස්ස වා උපවාරසමාධිස්ස වා අසංවතන නිකා; ඉති සබ්බානෙවෙනාති සද්දෙසවාමාය චෙච්චනාති. යථාරුපිං වාමං පභාසා ති ඉදං එරුසවාමං අපරජනිත්වා සිත්තස්ස අනතරතතරෙ¹ පවත්තා පි සණ්ඨවාමා [අසණ්ඨවාමා] එව නාමා ති දීපනත්ථං වුත්තං. නෙළා ති එළා චුච්චති දෙසො; නාස්සා එළා ති නෙළා; තිද්දෙසා ති අත්තො; "තෙලමෙතා සෙනපච්ඡාදෙ"²ති එත්ථ වුත්තසිලං විය, කණ්ණ සුඛා ති බ්‍යඤ්ජනමවුරුතාය කණ්ණොතං සුඛා; සුචිච්ඡිකිතං විය කණ්ණසුලං න ජනෙති. අත්ථමවුරුතාය සරිතෙ කොපං අජනෙත්වා පෙමං ජනෙති ති=පෙමනිකා; ගදයං ගච්ඡති අපට්ඨකඤ්ඤමානා සුඛෙන විතතං පච්ඡති ති=ගදයඛණ්ඩා; ගුණපරිපුණ්ණතාය පුරෙ භවා ති=පොථි; පුරෙ සංවඤ්ඤාතී විය සුකුමාරු ති පි=පොථි; පුරස්ස එසා ති පි=පොථි; නගරවාසිතං භථා ති අත්තො, නගරවාසිතො ති යුත්තකථා ගොතති පිතිමත්තං පිතා ති භාතිමත්තං හාතා ති වදනති. එවරුපි කථා බහුතො ජනස්ස භන්තා ගොති ති=බහුජනකභන්තා; කත්තභාවෙනෙව බහුතො ජනස්ස මනාපා විතතවුද්ධාරු ති=බහුජන මනාපා; සා නස්සා ති යා නත්තං පුග්ගලෙ; සණ්ඨවාමා ති මච්චිවාමා; සබ්ලවාමා ති මුද්දවාමා; අචරුසවාමා ති අකක්කලවාමා.

පටිසන්ධාරනිද්දෙසෙ ආමිසපටිසන්ධාරණෙ ති ආමිසපටිසන්ධාරණෙ අත්තනා සහ පරෙසං ඡිද්දං යථා පිහිනං හොති පටිච්ඡන්තං එවං ආමිසෙත පටිසන්ධාරණං; බමමපටිසන්ධාරණෙ ති බමමසං අපපටිලාහෙන අත්තනා සහ පරෙසං ඡිද්දං යථා පිහිනං හොති පටිච්ඡන්තං එවං බමමෙත පටිසන්ධාරණං; පටිසන්ධාරණො හොති ති දො යෙව ති ලොකසන්නිවාසස්ස ඡිද්දති තෙසං පටිසන්ධාරණො හොති. ආමිසපටිසන්ධාරණ වා [බමමපටිසන්ධාරණ වා] ති ඉමිනා දුට්ඨෙන පටිසන්ධාරණ පටිසන්ධාරණො හොති. පටිසන්ධාරණී ති නිරන්තරං කුරෙති; තත්ත්වං ආදිනො පටිසන්ධාරණෙත ති භික්ඛුනා ආගන්තුකං ආගන්තුකං දිස්වා ව පළුකුලාසං පත්තවිවරං ගතෙතබ්බං, ආසනං දුතබ්බං, තාලවණ්ටන විජ්ඣනබ්බං, පාද ධොවිතො මකෙතබ්බං, සප්පිඨාණිතෙ සති තෙසජ්ජං දුතබ්බං, පානියෙන පුළුච්ඡිතබ්බං, ආවාසො පටිච්ඡන්තිතබ්බං, එවං එකදෙසෙත ආමිසපටිසන්ධාරණෙ කතො තාම හොති. සායං පන නවකතෙරති අනන්තො උපට්ඨානං අනාගතෙ යෙව තස්ස සන්නිකං ගන්තො නිසිද්ධො අමිසයෙ අපුළුච්ඡිතො තස්ස විසයෙ පඤ්ඤා පුළුච්ඡිතබ්බං. භූමෙන කතරහාණ්ඩා ති අපුළුච්ඡිතො¹ [තුමනාකං] ආවර්ජ්ජප්පකායා කතරහන් වළඤ්ඤන්ති ති පුළුච්ඡිතො පතොනක වාසිතෙ පඤ්ඤා පුළුච්ඡිතබ්බං, සවෙ කපෙච්ඡං සකෙකාති ඉවෙච්ඡං කුසලං, තො වෙ සකෙකාති සයං කපෙච්ඡා දුතබ්බං. එවං එකදෙසෙන බමමපටිසන්ධාරණෙ කතො තාම හොති. සවෙ අත්තනො සන්නිකෙ වසති, තං ආදය තිබ්බං පිණ්ඩය වරිතබ්බං. සවෙ ගහනුකාමො හොති පුතදිවසෙ ගමනසභාගෙන තං ආදය එකසමිං ගාමෙ පිණ්ඩය වරිතො උග්ගොපෙතබ්බං.

සවෙ අඤ්ඤාසමිං දිසාහාගෙ භික්ඛු නිමන්තිනා හොන්ති තං භික්ඛු ඉච්ඡමානං ආදය ගත්තබ්බං, න මග්ගං එසා දිසා සභාගා ති ගහනුං අතිච්ඡන්තෙ සෙයභික්ඛු පෙසෙතො හං ආදය පිණ්ඩය වරිතබ්බං, අත්තනා ලද්ධාමිසං හස්ස දුතබ්බං, එවං ආමිසපටිසන්ධාරණෙ කතො තාම හොති. ආමිසපටිසන්ධාරණෙත පන අත්තනා ලද්ධං කස්ස දුතබ්බන්ති?, ආගන්තුකස්ස භාව දුතබ්බං, සවෙ ගිලානො වා අවසයි කො වා අත්ති තෙසජ්ජි දුතබ්බං. ආවර්ජ්ජප්පකායානං දුතබ්බං, හණ්ඩ ගාගකස්ස² දුතබ්බං, සාරංණියබමමපුරුකෙන පන සත්ථාරමපි සහස්ස ථාරමපි ආගතාගතෙන³ ථෙරසන්නො පටිසන්ධාරණෙත පන යෙන යෙන ලද්ධං හස්ස තස්ස දුතබ්බං. බහිගාමං නික්ඛ මිත්වා ජිණ්ණිකං වා අනාථං භික්ඛු වා භික්ඛුනිං වා දිස්වා තෙසමපි දුතබ්බං.

තත්ත්වං වත්තු:- වොරෙති කිර ගුත්තසාලගාමෙ පහටෙ තං බණ්ඤ්ඤව එකා නිරුධ්වනො වුට්ඨිතා බිණ්ණසමනෙරි දහරභික්ඛු නිසා හණ්ඩකං ගාගාපෙතො මහාජනෙන සද්ධිං මග්ගං පටිපජ්ජිතො

[] 1, 2, 3. නන්ධ	1-1, 3 ආපුළුච්ඡා	2-1, 3 බමමාගකස්ස
3-5 අත්තාගකස්ස.	2 පුළුච්ඡා	2 නිබ්බිතාගකස්ස

නිකමිත්තකරණය කළුලහගරයාමිදුරාං පඨාන රුක්කුළුලෙ නිසිදි, කසම් සමයෙ කාලවලුමිත්තපවසාසි මහානාගනෙරෙ කළුලහගර භාමෙ පිණ්ඩය වරිනා නිකමනෙතො පෙරිං දිසා හතෙතන ආපුච්ඡි, සා පතෙතා මෙ තප්පි ති ආහ, පෙරු ඉමිතා ව භුක්ඛුචා කි සහ පතෙතන අදුසි, පෙරි හතතනිවං කනා පතනං ධෙවිනා පෙරසස දනා ආහ අප්ප තාව භික්ඛාචාරෙන කිලමිසසාප ඉතො පට්ඨාය පත වො භික්ඛාචාරපරිත්තාසො තාම න භවිසාති තාතා ති, තහො පට්ඨාය පෙරසස උභනකසාපණ්ණනනො පිණ්ඩපාතො තාම න උපපන්නපුබ්බො. අයං ආමිසපට්ඨසන්ධාරෙ තාම. ඉමං පට්ඨසන්ධාරං නානා භික්ඛුනා සඛගපතෙකව යනා තසස භික්ඛුනො කමමධානං කපේතබ්බං, ධම්මො වාචෙතබ්බො, භූභානුචං විනොදෙතබ්බං, උපපන්නං නිවං කරණිං කාතබ්බං, අභ්ගානුච්ඨානමානතතපරිවාසා දුතබ්බො, පබ්බජ්ජාරහො පබ්බාජෙතබ්බො, උපසම්පදාරහො උපසම්පා දෙතබ්බො, භික්ඛුනියා පි අතතනො සනතිනෙ උපසම්පදං ආකඛං මානාය කමමවාචං කාතුං වට්ටති. අයං ධම්මපට්ඨසන්ධාරෙ තාම. ඉමෙති ද්වීති පට්ඨසන්ධාරෙති පට්ඨසන්ධාරකො භික්ඛු අනුප්පන්නං ලාභං උපපාදෙති උපපන්නං ථාවරං කරෙති, සහගධානෙ අතතනො ජිවිතං රකෙති, වොරනාගරඤ්ඤ පතතගහණගනෙතෙව අග්ගං ගහෙතා පතෙතනෙව භතතං ආකීර්ණතො පෙරෙ විග. අලුලුලාභුපාදනෙ පත ඉතො පලායිනො පරිච්ඡං ගතෙත මහානාගරඤ්ඤ ඵකසස පෙරසස සනතිනෙ සඛගසං ලභිතා පුත ආගතනො රජෙප් පතිවසී තෙත පෙතබ්බිකෙණෙ යාවජ්ඣං පටිත්තිතං මහාගෙසජ්ජදුතවත්තු කපේතබ්බං, උපපන්නලාභථාවරකරණෙ දිසාග්ගකඅගයනෙරසස හන්තො පට්ඨසන්ධාරං ලභිතා වෙතිගපබ්බතෙ වොරෙති හණ්ණිකසස අවිලුත්තහාමෙ වත්තු කපේතබ්බං.

ඉන්දියෙය් අගනුවර නැගිටියේ වකුගා රූපං දිව්‍යා කාරණවසෙන වකු කී ලැබුවොහරෙක රූපදසකකමකේන වකු විසදුණෙක රූපං දිව්‍යා; පොරුණා පනානු, වකු රූපං න පසාති අවිතකකතා, විතං න පසාති අවකුකතා, ආරුරමණ සංකටතෙහි පන පසාදවනුකෙන විතෙහි පසාති. ඊදිසි පනෙසා ධනුනා විසකිති කී අදිසු විස සසමාරකථා නාම ගොති, කසා වකු විසදුණෙක රූපං දිව්‍යා කී අගමෙවෙක අනෙක.

නිමිත්තභගානී තී ඉන්ද්‍රප්‍රසන්නිමිත්තං වා පුභනිමිත්තාදිකං වා
තිලෙසවන්දුභුතං නිමිත්තං ඡන්ද්‍රගවසෙන ගණ්ඨාති; දිශ්මිතෙත
සෙව න සණ්ඨාති. අනුබ්‍රසඤ්ඤාභගානී තී තිලෙසානං අනුබ්‍රසඤ්
නතො පාකට්ඨාවකරණතො අනුබ්‍රසඤ්ඤානති ලඛ්ඨවොභාරං හන්
පාදසිතහසිතකපිතආලොකිතවිලොකිතාදිසෙදං ආකාරං ගණ්ඨාති;
සන්ධාතිකරණමෙයනති ආදිවති යං කාරණං යත්ත වක්ඛුන්දියසංව
වරස්ස සෙභු එතං පුග්ගලං සතිකවාටෙන වක්ඛුන්දියං අසංවුතං

අපිහිතවකුචාරං හුභා විහරන්තං¹ එතෙ අභිජ්ඣාදයො බම්බා අක්ඛායවෙය්‍යං අනුප්පබ්බෙය්‍යං අජෙක්ඛාත්තරෙය්‍යං, භායා සංවර්ණ න පටිපජ්ජති හි තස්ස වකුචුජ්ඣයස්ස සතිතවාටෙන පිදුනන්තොය න පටිපජ්ජති.

එවමුතො? යෙව ච න රක්ඛති වකුචුජ්ඣසං න වකුචුජ්ඣසෙ සංවරං ආපජ්ජති හි වුවවති තන් කිඤ්චාපි වකුචුජ්ඣසෙ සංවරෙ වා අසංවරෙ වා නත්ති, ත හි වකුචුප්පසාදං නිස්සාය සති වා මුට්ඨසචං වා උප්පජ්ජති, අපිච යද රුපාරමමණං වකුචස්ස ආපාරමාගවජ්ජති තද භවමෙභ දවිකතිත්තා උප්පජ්ජන්තා නිරුද්ධෙ කිරියමනොධාතු ආවජ්ජන කිචං සාධයමානා උප්පජ්ජන්තා නිරුජ්ජති, තහො වකුචුචිඤ්ඤාණං දස්සනකිචං, තහො විපාකමනොධාතු යවට්ඨනකිචං. තහො, විපාකාගෙතුභාමනොචිඤ්ඤාණධාතු සංගීරණකිචං, තහො කිරියා ගෙතුභාමනොචිඤ්ඤාණධාතු වොත්ථපනකිචං සාධයමානා උප්පජ්ජන්තා නිරුජ්ජති, තදන්තන්තරං ජවං ජවති; නහුපි තෙව භවමිභසමයෙ න ආවජ්ජනාදිතං අඤ්ඤාභරසමයෙ සංවරෙ වා අසංවරෙ වා අත්ති, ජවනකමණෙ පන දුස්සිලසං වා මුට්ඨසචං වා අඤ්ඤාණං වා අක්කන්ති වා නොසර්ජං වා උප්පජ්ජති අසංවරෙ හොති. එවං නොනෙතා පන සො වකුචුජ්ඣසෙ අසංවරෙ හි වුවවති, කසං?, යසං තත්ථිං සති ආරම්භි අගුන්තා හොති භවමිභවපි ආවජ්ජනාදිති විපිචිත්තානිපි, යථා කිං?, යථා තගරෙ චතුසු ආරම්භි අසංචුගෙසු කිඤ්චාපි අනෙතාසර ආරක්කොට්ඨකගභාදයො සුසංචුතා, තථා පි අනෙතාතගරෙ සබ්බං භණ්ඩං අරක්ඛිතං අගොපිතමෙව හොති නගරආරොන හි පටිපිච්ඡා මොරු යදිච්ඡන්ති තං කරෙය්‍යං, එමමෙව ජවතො දුස්සිලසාදිසු උප්පනෙතසු තසමි අසංවරෙ සති ආරම්භි අගුන්තා හොති භවමිභවපි ආවජ්ජනාදිති විපිචිත්තානිති. සොනෙත යදදං හුභා හි ආදිසුපි එසෙව තයො. සා ඉමෙය්‍යන්ති එවං සංවරං අනාපජ්ජනස්ස ඉමෙසං ජන්තා ඉජ්ජියානං යා අගුන්ති යා අගොපනා යො අනාරක්කො යො අසංවරෙ අථකං අපිදුනන්ති අත්තො.

හොජනෙඅමත්තඤ්ඤානානිදෙදසෙ ඉමෙකාවෙචා හි ඉමසමිං සත්තලොකෙ එකවෙචා; අසප්පිසම්භවා හි පටිගම්භානපඤ්ඤාය අජා තිච්ඡා අනුප්පධාරෙත්වා; අසොනිසො හි අනුපායෙන; ආහාරන්ති අසික පිභාදිඅපේක්ඛාභරණීයං; ආහාරෙති හි පරිතුඤ්ජති අජෙක්ඛාභරති; දවාසා හි ආදි අනුපායදස්සන්තං වුත්තං. අනුපායෙන හි ආහාරෙතො දවන්තය මදන්තය මණ්ඩන්තය විභුසණන්තය වා ආහාරෙති; නො ඉදමච්ඡිතං පටිච්ච; සා කසං අසන්තාධිකිතා හි යා තත්ථිං අයොතිසො ආහාරපරිභොගෙ අසන්තාස්සනා අසන්තාධිකිතාවො; අමන්තඤ්ඤානා හි අමත්තඤ්ඤානාවො පමාණසම්භාතය මත්තය අජා නතං; අසං වුවවති හි අයං අපට්ඨවෙකිකපරිභොගවසෙන පටත්තා හොජනෙ අමත්තඤ්ඤානා නාම වුවවති.

විශිෂ්ටපරතියා හි විහිංසා නාම අනුත්තරපච්චයා උපපජ්ජනකවුද, තස්සා උපරතියා වූපසමන්තාය ආභාරෙති; බ්‍රහ්මවර්ගිකානුගතභාසා හි බ්‍රහ්ම චරියං නාම තිස්සො සිකඛා සකලං සාසනං, තස්ස අනුග්ගණනත්තාය ආභාරෙති; ඉතී හි උපායනිදස්සනං, ඉමිනා උපායෙනා හි අන්තො;

සුරුණඤ්ච වෙදනං පටිභවිතාමි හි සුරුණවෙදනා නාම අනුත්තර පච්චයා උපපජ්ජනකවෙදනා; තං පටිභතියාසාමි ති¹ ආභාරෙති; නවඤ්ච වෙදනං න උපපාදෙස්සාමි හි නවවෙදනා නාම අතිනුත්තර පච්චයෙන උපපජ්ජනකවෙදනා; තං න උපපාදෙස්සාමි හි ආභාරෙති; අඵවා නවවෙදනා නාම නුත්තරපච්චයෙන උපපජ්ජනකවෙදනා; තස්සා අනුප්පන්නාය අනුපපජ්ජනත්මෙව ආභාරෙති.

ශාත්‍රා ව මෙ භවිස්සති හි යාපනා ව මෙ භවිස්සති, අනවජ්ජනා වා හි එත් අපි සාවජ්ජං අපි අනවජ්ජා, තත් අබමිකපරිශෙසනා අබමිකපරිශෙසණං අබමෙන පරිභොගො හි ඉදං සාවජ්ජං නාමා බමෙන පත පරිශෙසිත්වා ධමෙන පරිශෙසෙත්වා පච්චවේකිත්ව; පරිභුඤ්ජනං අනවජ්ජං නාම එකච්චො අනවජ්ජං යෙව සාවජ්ජං කුරෙති, ලභං මෙ හි කත්වා පමාණාතිකතතතං භුඤ්ජති තං ජිර පෙත්තුං අසකෙකානෙනා උඤ්චිතෙවනඅධොවිතෙවනාදිති කිලමති, සකලවිභාරෙ හිකුචු තස්ස සරිපරිප්පයනභෙසජ්ජපරිශෙසනාදිසු උසුසුකකං ආපජ්ජන්ති. කිං ඉදන්ති වුත්තො “අසුකස්ස නාම උදරං උඤ්චිතං”නති ආදිති වදන්ති, “එස භිවච්චාලමි එවමකතිකො යෙව අත්තනො කුච්චිපමාණං නාම න ජානාති”ති තිඤ්ඤති ගර හන්ති, අයං අනවජ්ජං යෙව සාවජ්ජං කුරෙති නාම, එවං අකත්වා අනවජ්ජනා ව භවිස්සති හි ආභාරෙති.

එසුචිභාගො වා හි එත්ථාපි අපි එසුචිභාගෙ අපි න එසුචිභා රෙ, තත් ආගරහත්තො අලංසාටකො තත්ථවටකො කාකමාසකො භුත්තවම්මකො හි ඉමෙසං පඤ්චානං බ්‍රාහ්මණානං භොජනං න එසු චිභාගෙ නාම. එතෙසු හි ආගරහත්තො නාම බහුං භුඤ්ජත්වා අත්තනො බමමිත්තාය උච්චාතුං අසකෙකානෙනා ආගර හත්තති වදති. අලංසාටකො නාම අවුච්චිමානකුච්චිත්තාය උච්චිතො පි සාටකං නිවා සෙත්තුං න සකෙකාති, තත්ථවටකො නාම උච්චාතුං අසකෙකානෙනා තත්ථෙව පරිවටති, කාකමාසකො නාම යථා කාකෙති ආමසිත්තුං සකකා භොති එවං යාවුච්චාදාරු ආභාරෙති, භුත්තවම්මකො නාම මුඛෙන සක්ඛාරෙත්තුං අසකෙකානෙනා තත්ථෙව වමති, එවං අකත්වා එසුචිභාගෙ ව මෙ භවිස්සති හි ආභාරෙති,

එසුචිභාගෙ නාම වතුති පඤ්චති ආලොපෙති උභුදරතා; එත්ත කං හි භුඤ්ජත්වා පාතියං පිවත්තො² වත්තාගෙ ඉරියාපථා සුඛෙන පචත්තන්ති, තස්මා ධම්මසෙකාපති එවමාගං--

“වත්තාගේ පසුව ඇලොපෙ අඟුණ උදකං පිළි,
අලං එසු විහාරය පතිතතත්තං භික්ෂුනො ති.”

ඉමග්ගිං පන ආනෙ අඛානි සමොධානෙනබ්බාති, තෙව දවංසා ති
ති එකං අඛං, න මද්දා ති එකං, න මණ්ඩනායා ති එකං, න විභූසණා
යා ති එකං, යාවදෙව ඉමග්ගං කායසංසිද්ධියා යාපනායා ති එකං, විහිං
සුපරතියා බ්‍රහ්මචරියානුග්ගායා ති එකං, ඉති පුරුණස්ස වෙදනං
පටිගඛාමි නවස්ස වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි ති එකං, යාත්‍රා ව මෙ
භවිස්සාති ති එකං. අනවජ්ජනා ව එසු විහාරෙ වා ති අගමෙත්ථ
භොජනාතිසංසො.

මහාසිවනේරෙ පනාත:-“හෙට්ඨා වත්තාරි අඛානි පටිකේතපො
නාම, උපරි පන අට්ඨඛානි සමොධානෙනබ්බාති”ති, ආත්තං යාවදෙව
ඉමග්ගං කායසංසිද්ධියා ති එකං අඛං, යාපනායා ති එකං, විහිංසුපරති
යා ති එකං, බ්‍රහ්මචරියානුග්ගායා ති එකං, ඉති පුරුණස්ස වෙදනං
පටිගඛාමි ති එකං, නවස්ස වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමි ති එකං, යාත්‍රා
ව මෙ භවිස්සාති ති එකං, අනවජ්ජනා වා ති එකං, එසු විහාරෙ පන
භොජනාතිසංසො ති, එවං අට්ඨඛානසමනාගතං ආහාරං ආහා
රෙනො භොජනෙ මහාසංඝං නාම ගොති. අගං චුළුති ති
අගං පරිසෙසනපටිග්ගානන්තරාගෙසු සුභතපාමාණජානවසෙන
පවතෙනා පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො භොජනෙමහාසංඝො නාම
චුළුති.

මුට්ඨසච්චතිද්දෙසෙ අග්ගි ති සත්ථිරිතිතා වත්තාගේ බන්ධා; අන
නුග්ගාති අප්පමිග්ගාති උපසංග්ගාවසෙන පදං වර්ධනං, අසරණතා ති
අසරණතාගේ; අසරණතා ති ධාරණං අසමත්තා; තාය ගි සමනතා
ගතො පුග්ගලො ආරාමං¹ පවතො නිසානකම්මො න ගොති,
උදනෙ අලාබ්‍රිකවාහං විය ආරම්මණෙ පිලවති ති පිලාපනායා; සමුග්ග
තායා ති තට්ඨමුට්ඨස්සාතිතා; තාය ගි සමනතාගතො පුග්ගලො තිකම්
තතභවතො විය කාපො නිකම්මතමංසො විය ව සිගාලො ගොති.

භාවනාබලතිද්දෙසෙ කුසලානං බම්බානනති බොධපනතිසමමා
නං; ආශෙමනා ති ආදිසෙමනා; භාවනා ති වස්මනා; බහුලිකම්මනති
පුනපුනකරණං.

සිල විපතතිතිද්දෙසො සිලසමපදාදි²තිද්දෙසපටිපක්ඛතො වෙදි
තබ්බො. දිට්ඨිවිපතතිතිද්දෙසො ව දිට්ඨිසමපදාතිද්දෙසපටිපක්ඛතො,
දිට්ඨිසමපදාතිද්දෙසො ව දිට්ඨිපාදනතිද්දෙසපටිපක්ඛතො, සිලවිප්පදා
තිද්දෙසො කිස්සොපි සිලසමපදාතිද්දෙසෙ සමානො, තත්ථ පන විප්පදා
සමාපනං පාතිමොක්ඛසංවරසිලං කපිතං, ඉධ විප්පදාපනතං සිලං
සති ව සමපජ්ජස්සෙස්ස පටිසංඛාතබලස්ස භාවනාබලස්ස සමපො ව
විපසනා ව සමපතිමිත්තස්ස පග්ගාහතිමිත්තස්ස පග්ගාහො ව අවි
කේතපො ව සිලසමපදා ව දිට්ඨිසමපදා වා ති ඉමෙති පන ඡති දුකෙති
වතුමුග්ගා පි ලොකියලොකුත්තරධම්මාව කපිතා.

දිට්ඨිවිසුද්ධිනිදේශයෙහි කම්මයාසකතාඤ්ඤාණනාමි ඉදං කම්මං සකං ඉදං නො සකනති ජාතනපඤ්ඤා; තත්ථ අත්තනා වා කතං හොතු පරෙන වා සබ්බමපි අකුසලකම්මං නො සකං, කසමා? අත්ථගඤ්ඤානතො අතත්ථජනනතො ව, කුසලකම්මං පන අතත්ථගඤ්ඤානතො අත්ථජනනතො ව සකං නාම, තත්ථ යථානාම සබ්බතො සහොගො පුරිසො අධ්‍යානමයං පටිපජ්ජිතො අත්තරුමයෙහි ගාමනිගමාදීසු නක්ඛතෙහි සුචේද් අහං ආගන්තුකො කිං නුඛො නිසාය නක්ඛතං කීලෙය්‍යනති අවිනේතවිතො යථා යථා ඉච්ඡති තෙන තෙන තීහාරෙන නක්ඛතං කීලෙනො; සුඛෙන කතතාරං අනික්ඛමති. එවමෙව ඉමසම් කම්මයාසකතඤ්ඤාණෙ ආත්තො ඉමෙ සත්තා බහු වට්ටගාමිකම්මං ආයුගිත්වා සුඛෙන සුඛං අනුභවන්තා අරුතං පන්තා ගණනපථං විනිවත්තා. සම්මානුලෝමිඤ්ඤාණනාමි වතුන්තං සම්මානං අනුලෝමං විපස්සනාඤ්ඤාණං; මග්ගසම්බුධියා ඤ්ඤාණං ඵලසම්බුධියා ඤ්ඤාණනාමි මග්ගඤ්ඤාණඵලඤ්ඤාණනාමි යෙව; දිට්ඨිවිසුද්ධි මො පනාති පදස්ස නිදේශෙහි සා පඤ්ඤා පණ්ණානා ති ආදීති පදෙති හෙට්ඨා වුත්තාති කම්මයාසකතඤ්ඤාණාදී තෙව වත්තාරි ඤ්ඤාණනාමි විභත්තාති. සම්මාදිට්ඨියා ව පඤ්ඤානනාමි පදස්ස නිදේශෙහි සො වෙනිගණා විජිග්ගාමොති ආදීති පදෙති නිද්දිට්ඨං විජිග්ගං පඤ්ඤාගතිකමෙව, පඤ්ඤාය ලොකියට්ඨානෙ ලොකියං, ලොකු භතරට්ඨානෙ ලොකුභතරනාමි වෙදිතබ්බං.

සංවේගදුකතිදේශෙහි ජාතිගණනාමි ජාතිං භයතො දිස්වා සීතඤ්ඤාණං; ජනමරණඤ්ඤාණාදීසු පි එසෙව නයො. අනුසංහතානං පාපකානනාමි ආදීති ජාති ආදීති භයතො දිස්වා ජාතිජරාමරාධිමරණෙති මුඤ්ඤාණාමයා උපායපට්ඨානං කපිතං, පදභාජනියස්ස පනතො විභවකට්ඨකථායං ආවිභවියාති.

අසනතුට්ඨිනා ව කුසලෙසු ධම්මෙසු ති පදනිදේශෙහි ගිණෙය්‍යා කම්මානා ති විසෙසකාමනා; ඉධෙකාවො ආදිතොව පක්ඛියභතතං වා සලාකභතතං වා [උපොසපිකං වා පාටිපදිකං වා] දෙති, සො තෙන අසනතුට්ඨිනා හුත්වා පුන ධුර්භතතං සංඝභතතං වස්සාවාසිකං දෙති ආවාසං කාරෙති වත්තාරෙ පි පච්චයෙ දෙති, තත්ත්වාපි අසනතුට්ඨිනා හුත්වා සරණාති ගණනාති, පඤ්ඤාදියාති සමාදියති, තත්ත්වාපි අසනතුට්ඨිනා හුත්වා පබ්බජති, පබ්බජිතො එකං නිකායං දො නිකායෙ ති තෙපිටකං මුඛවචනං ගණනාති, අට්ඨසමාපත්තියො භාවෙති, විපස්සනං වර්ණිතො අරහතං ගණනාති, අරහතපත්තියො පට්ඨාය මහාසනතුට්ඨිනා නාම හොති. එවං යාව අරහතා විසෙසකාමනා ගිණෙය්‍යාකම්මනා නාම. අසංවිමානිනා ව පඤ්ඤාණනාමි පදනිදේශෙහි යෙවං පන්ත සෙතාසනෙසු අභිකුසලානං ධම්මානං භාවනාය උක්කණ්ණමානො පඤ්ඤානං පටිච්චාසෙති¹ නාම, අනුක්කණ්ණමානො නො පටිච්චාසෙති² නාම, තස්මා තං තයං දස්සෙතුං කුසලානං ධම්මානනාමි ආදි වුත්තං. තත්ථ

[] 1, 2, 3, 4 කපි 1-1, 3, 4 පටිච්චාසෙති 2-1, 2, 3, 4 පටිච්චාසෙති 2 පටිච්චාසෙති

සත්තවමිතිසියයා හි කුසලානං කරණේ සත්තවමිතිනා; සානවමිතිසියයා හි සත්තවමිති කරණං; අට්ඨකානිසියයා හි [බණ්ඩං අකථා] අට්ඨපෙචා කරණං; [අනොලීනවුතනිනා හි න ලීනජිවිතනා; අලීන පවනනිනා වා;] අනිකිනිතනපඤ්ඤා හි කුසලවිජ්ඣා අනිකිපනං; අනිකිනිතන මුරතා හි කුසලකරණේ විරියමුරයා අනිකිපනං; පුබ්බෙතිවාසානුයානිඤ්ඤං විජ්ජා හි එත් පුබ්බෙතිවාසො හි පුබ්බෙතිවුත්තකකා ව බන්ධපටිබ්බාදා; පුබ්බෙතිවාසයා අනුයානි=පුබ්බෙතිවාසානුයානි; තාය සමපසුතං ඤ්ඤං=පුබ්බෙතිවාසානුයානි ඤ්ඤං; තසිදං පුබ්බෙතිවුත්තකකාපටිවිජ්ජාදනං තමං විජ්ජානි හි විජ්ජා; තං තමං විජ්ජානා තෙ බන්ධෙ විදිතෙ පානවෙ කරෙති හි විදිතකරණවේනාපි විජ්ජා;

වුත්තපාසෙ ඤ්ඤානති වුතියඤ්ච උපපානෙ ව ඤ්ඤං; ඉදමපි සත්තානං වුතිපටිසක්ඛිවිජ්ජාදනං තමං විජ්ජානි හි විජ්ජා; තං තමං විජ්ජානා සත්තානං වුතිපටිසක්ඛියො විදිතා පානවා කරෙති හි විදිත කරණවේනාපි විජ්ජා; ආසවානං බණ්ඩ ඤ්ඤානති සබ්බකිලෙසානං බයෙ¹ ඤ්ඤං; තසිදං වතුසමවිජ්ජාදනං තමං විජ්ජානි හි=විජ්ජා; තං තමං විජ්ජානා වතනාරි සමවානි විදිතානි පානවානි කරෙති හි විදිත කරණවේනාපි විජ්ජා;

විත්තයා ව අධිමුතති නිබ්බාණඤ්චා හි එත් ආරමමණේ අධිමුච්ච නවේන පට්ඨනිකබමමෙති සුච්ඡි මුත්තවේන අට්ඨසමාපතනියො විත්තයා අධිමුතති නාම; ඉතරං පන නච්චි එත් තණ්හාසම්භානං වානං නිග්ගතං වා තසමා වානා හි නිබ්බාණං; තත් අට්ඨසමාපතනියො සයං විකමනිතකිලෙසෙහි විමුත්තතතා විමුත්තති හි වුත්තා. නිබ්බාණං පන සබ්බකිලෙසෙහි අවචනවිමුත්තතතා විමුත්තති හි. මහාසමඛිතිසා ඤ්ඤානති වතනාරි මහාඤ්ඤානති; ඵලසමඛිතිසා ඤ්ඤානති වතනාරි ඵලඤ්ඤානති; තත් පඨමමහාඤ්ඤං පඤ්ඤානිලෙසෙ බෙපෙතනං නිසෙධෙනං වූපසමෙනං පටිපාසාමෙනෙනං උපපජ්ජති හි බයෙ ඤ්ඤං නාම ජාතං; දුතියමහාඤ්ඤං වතනාරෙ කිලෙසෙ, තථා තතිය මහාඤ්ඤං, වතුත්මහාඤ්ඤං පන අට්ඨකිලෙසෙ බෙපෙතනං [නිරේ ධෙනං වූපසමෙනං] පටිපාසාමෙනෙනං උපපජ්ජති හි බයෙ ඤ්ඤං නාම ජාතං, තං තං මහාඵලඤ්ඤං පන තෙසං හෙසං පන කිලෙසානං ඩිණතෙන² තිරුඤ්ඤෙන³ වූපසමෙන⁴ පටිපාසාධිතෙන⁵ අනුපාදෙ⁶ අපවතෙන⁷ උපනතනති⁸ අනුපාදෙ ඤ්ඤං නාම ජාතනති.

අප්‍රසාදිනියා බම්බසබ්බසමිතිකපාස
නිකේතපකණ්ඩවණ්ණනා නිට්ඨිවා.

[] 1, 2 3, 4 නච්චි	1-3, 4 බයවයෙ	2-2, 4 විසමෙන
3-2, 4 තිරුඤ්ඤෙන	4-2 4 වූපසමෙන	5-3 පටිපසාසාදධිතෙන
6-5 අනුපාදෙන	7-5 අපවතෙන	4 පටිපසාසාමෙන
	8-1, 2 3, 4 උපනතනතා	

ඉදුති නිකේධපකණ්ඩානතරං ඝටිතස්ස අවංකපාකණ්ඩස්ස වණණනාකක්කමො අනුප්පතෙනා, කසමා පතෙනං අවංකපාකණ්ඩං නාම ජාතනති? තෙපිටකස්ස බුද්ධවචනස්ස අත්ථං උද්ධරිතො ඝටි තත්තා; තිස්ස පි හි පිටකෙසු බමමනතරං ආගතං අවංකපාකණ්ඩනෙව පරිවර්ජ්ජ විතිවර්ජ්ජනං සුවිතිවර්ජ්ජනං නාම භොති, සකලෙ අභිධම්මපිටකෙ නයමස්සං මහාපසාරණේ පඤ්ඤාධාරං ගණනවාරං අසලලකේධනො නාපි අවංකපාකණ්ඩතො යෙව සමානෙතුං වට්ඨති, කුතො පහවං පත ඵතනති? සාරිපුත්තන්තේරපපහවං, සාරිපුත්තන්තේරෙ හි ඵකස්ස අත්තතො සද්ධිවිහාරිකස්ස නිකේධපකණ්ඩ අනුධාරං සලලකේධතුං අසකේකානාස්ස අවංකපාකණ්ඩං කපේතො අද්දසි. ඉදං පත මහා අවංකපායං පටිකම්පිතො ඉදං වුත්තං අභිධම්මො නාම න සාවක විසයො, න සාවකගොචරෙ, බුද්ධවිසයො ඵස බුද්ධගොචරෙ, බමම සෙනාපති පත සද්ධිවිහාරිකෙන පුර්විතො නං ආදය සත්ථුසනතිකං ගතො සමො සමබුද්ධස්ස කපේසි, සමමාසවුද්ධො තස්ස හිකුතො අවංකපාකණ්ඩං කපේතො අද්දසි. නාම? හගවා හි “නතමෙ බමමා කුසලා?”ති පුර්වි, කුසලා බමමා නාම කතමෙ?ති සලලකේධසි ති අත්ථො; අපස්ස තුණ්හිභුතස්ස නනු යං මයා “කතමෙ බමමා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං විත්තං උප්පන්නං භොති”ති ආදිතා නයෙන භුමිභෙදතො කුසලං දස්සිතං? සබ්බසම්මං වතුසු භුමිසු කුසලං, “ඉමෙ බමමා කුසලා”ති ඉමිතා නයෙන කණ්ණිකං කණ්ණිකං සටං සටං ගොචර්කං ගොචර්කං කාමො අනුධාරවසෙන කුසලාදිධම්මෙ දසෙන්නො කපේතො අද්දසි.

තත්ථ චතුසු හි කාමාවචරරූපාවචරරූපාවචරඅපරිශාපන්නාසු; කුසලනති ඵසාදිභෙදං කුසලං; ඉමෙ බමමා කුසලා හි ඉමෙ සබ්බෙ පි තාසු තාසු භුමිසු වුත්තා ඵසාදයො බමමා කුසලා නාම; අකුසලා නං පත භුමිවසෙන නෙදහාවතො දවාදස අකුසලවිතතුපාද හි ආග. තත්ථ උප්පජ්ජති ති=උප්පාදෙ; විත්තමෙව උප්පාදෙ=විතතුපාදෙ; දෙසනා සීසමෙව වෙනං, යථා පත රූපා ආගතො හි වුත්තෙ අමච්චාදි නමි ආගමනං වුත්තමෙව භොති, ඵමං විතතුපාද හි වුත්තෙ තෙති සම්පයුත්තබම්මං පි වුත්තාව භොනති ති සබ්බත්ථ විතතුපාදස්සහ භේත සම්පයුත්තබම්මං විත්තං ගතිතනති වෙදිතබ්බං.

ඉතො පරං චතුසු භුමිසු විපාකො හි ආදිතං සබ්බසම්මං තික දුක්ඛාජර්ඨයපදනං අත්ථො වෙදනාත්තිකාදීසු ව සුඛාදිතං න වත්ත බ්බතා භෙධො වුත්තනසෙතෙව පාළියත්ථං වීමංසිතො වෙදිතබ්බා, විසෙසමත්තමෙව පත වත්තාම.

තත්ථ පරිත්තාරමමණ්නතිකෙ තාව සබ්බො කාමාවචරස්ස විපා කො හි ඵත්ථ ද්විපඤ්චවිඤ්ඤාණොති වක්ඛුපසාදදයො නිස්සාය නියමෙ තෙව ඉට්ඨාතිට්ඨාදිභෙදෙ රූපසද්දගකිරසපොට්ඨබ්බධම්මෙ ආරබ්භ පචත්තනති ති=පටිත්තාරමමණ්නාති; කුසලාකුසලවිපාකා පත දො

මනෝධාතුයෝ හදයවත්තං නිසාය වක්ඛවිඤ්ඤාණාදිතං අත්තතරු නියමතො රූපාදිතෙව ආරබ්භ පවත්තනතී ති=පටිත්තාරමමණා; කුසල විපාකාගෙතුකමනෝවිඤ්ඤාණධාතු සොමනස්සහගතා පඤ්චාථා රෙ සනතීරණවසෙන ඡස්ථ ආරෙස්ථ තදුරමමණවසෙනා ති නියමතො රූපාදිනි ඡ පරිත්තාරමමණානෙව ආරබ්භ පවත්තනතී ති=පටිත්තාරමමණා;

උපෙක්ඛාසහගතකුසලාකුසලවිපාකාගෙතුකමනෝවිඤ්ඤාණධාතු අවයං පඤ්චාථා රෙ සනතීරණවසෙන ඡස්ථ ආරෙස්ථ තදුරමමණ වසෙන නියමතො රූපාදිනි ඡ පරිත්තාරමමණානෙව ආරබ්භ පවත්තනතී. පටිසංඝිවසෙන පවත්තමානමපි පරිත්තං කමමං කමමනිමිත්තං ගතී නිමිත්තං වා ආරමමණං කරෙති. පවත්තියං හවබ්බවසෙන පරිත්තා සානෙ වුච්චවසෙන පවත්තමානමපි තදෙව ආරමමණං කරෙති ති=පටිත්තාරමමණා; අවධි පන සහෙතුකවිපාකවිත්තප්පාද එත්ථ වුත්ත තයෙනෙව තදුරමමණවසෙන පටිසංඝිහවබ්බවුච්චවසෙන ව පරිත්ත ධමම යෙව ආරබ්භ පවත්තනතී. කිරියමනෝධාතු පඤ්චාථා රෙ රූපාදිනි ආරබ්භ පවත්තනතී, සොමනස්සහගතාගෙතුකකිරියමනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු ඡස්ථ ආරෙස්ථ පවුප්පනෙත මනෝආරෙ අතීතානාගතෙ පි පරිත්තෙත රූපාදිධමම යෙව ආරබ්භ බිණ්ණවානං පහව්ඨාකාරං කුරුමානා පවත්තනතී ති=පටිත්තාරමමණා; එවමිමෙ පඤ්චවිසති විත්තු ප්පාද එකතොතනෙව පරිත්තාරමමණා ති වෙදිතබ්බා.

විඤ්ඤාණඤ්ඤායතන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනධමමා [අත්තනො] අත්තනො ගෙවසිමං සමාපතතිං ආරබ්භ පවත්තනතො මහගගනා රමමණා; මහප්පඤ්චා නිබ්බාණාරමමණතතා අප්පමාණාරමමණා; කුසලතො වත්තා රෙ කිරියතො වත්තා රෙ ති අවධි ඤාණවිපසුත්ත විත්තුප්පාද සෙවුපුප්පනබිණ්ණවානං අසක්ඛවෙදුනපව්වෙකකණ ධමමසවණාදිස්ථ කාමාවචරධමම ආරබ්භ පවත්තනාලෙ පටිත්තාර මමමණා; තෙතෙවාකාරෙත සත්තවිසති මහගගනධමම ආරබ්භ පවත්තනාලෙ මහගගනාරමමණා; අතිපගුණානං පරමෙස්සානාදිතං පව්වෙකකණකාලෙ මහගගනාරමමණා; කසිණනිමිත්තාදිපණ්ණතති පව්වෙකකණකාලෙ නිවත්තබ්බාරමමණා; අකුසලා වත්තා රෙ දිවසී ගතසමපසුත්තවිත්තුප්පාද පඤ්චපණ්ණාසාය කාමාවචරධමමානං සතොතා සතොතා ති පරමසනඅස්සාදනාභිතඤ්ඤානාලෙ පටිත්තාර මමමණා; තෙතෙවාකාරෙත සත්තවිසති මහගගනධමම ආරබ්භ පවත්තනාලෙ මහගගනාරමමණා; පණ්ණතතිධමම ආරබ්භ පවත්තන කාලෙ සිය නිවත්තබ්බාරමමණා; දිවසීවිපසුත්තානං තෙ යෙව ධමම ආරබ්භ කෙවලං අස්සාදනාභිතඤ්ඤාවසෙන පවත්තියං පටිසංඝිපසුත්තා නං දෙමනස්සවසෙන විවිකිව්ඡාසමපසුත්තවිත්තුප්පාදස්ස අතිවධං ගතවසෙන උද්ධව්භසගතස්ස විකෙඤ්ඤාවසෙන. අවුපසමවසෙන ව පවත්තියං¹ පරිත්තමහගගනවත්තබ්බාරමමණා වෙදිතබ්බා.

එනෙසු පන එකධම්මො පි අප්පමාණේ ආරබ්භ පවත්නිත්තුං න සකෙකාති, තස්මා න අප්පමාණාරම්මණා, ඩුසලතො වත්තාඤ කිරි යතො වත්තාඤ ති අට්ඨ සද්දණ්ඨපසුත්තවිත්තුප්පාද සෙබ්බුජ්ජිත්ත ඛිණ්ණසවානං සකකව්වද්ධනපච්චවෙකධණධම්මසවණාදීසු යථාචුත්තප්ප කාලේ ධම්ම ආරබ්භ පවත්නිකාලේ පරිත්තමහග්ගනවත්තබ්බා රම්මණා ගොනති, ගොත්‍රභුකාලේ පන ලොභුත්තරධම්මා පච්චවෙකධණ කාලේ ව නෙසං අප්පමාණාරම්මණතා වෙදිතබ්බා.

යං පනෙනං රූපාවචරවතුන්ඡායානා තං සබ්බන්තපාදකවතුන්ඡං ආකාසකසිණ්ණවතුන්ඡං ආලොකකසිණ්ණවතුන්ඡං බ්‍රහ්මවිහාරවතුන්ඡං අනා පාතවතුන්ඡං ඉද්ධිවිධවතුන්ඡං දිබ්බසොතවතුන්ඡං වෙතොපරිසඤ්ඤ වතුන්ඡං යථාකල්පිතසඤ්ඤවතුන්ඡං දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤවතුන්ඡං පුබ්බෙ නිවාසඤ්ඤවතුන්ඡං අත්තාගතසඤ්ඤවතුන්ඡන්තති ඩුසලතො පි කිරිය තො පි ආදසවිධං ගොති. තන්ත සබ්බන්තපාදකවතුන්ඡං නාම අට්ඨසු කසිණේසු වතුන්ඡායානං; තං හි විපස්සනාය පි පාදකං ගොති, අභිඤ්ඤ නම්පි නිරුධ්ධස්සා පි වච්චස්සා පි¹ පාදකං ගොති යෙවාති සබ්බන්තපාද කන්ති චුත්තං. ආකාසකසිණ්ණආලොකකසිණ්ණවතුන්ඡාති පන විපස්සනා යපි අභිඤ්ඤනම්පි වච්චස්සාපි පාදකාති ගොනති නිරුධ්ධපාදකානෙව [න] ගොනති. බ්‍රහ්මවිහාරආනාපාතවතුන්ඡාති විපස්සනාය වෙච්ච වච්චස්ස ව පාදකාති ගොනති, අභිඤ්ඤනං පන නිරුධ්ධස්ස ව පාදකාති න ගොනති, තන්ත දසවිධම්පි කසිණ්ඡායානං කසිණ්පණ්ණත්තං ආරබ්භ පවත්තත්තා, බ්‍රහ්මවිහාරවතුන්ඡං සත්තපණ්ණත්තං ආරබ්භ පවත්තත්තා, ආනාපාතවතුන්ඡං නිමිත්තං ආරබ්භ පවත්තත්තා, පරිත්තාදිවසෙන න වත්තබ්බධම්මාරම්මණතො න වත්තබ්බාරම්මණං නාම ගොති.

ඉද්ධිවතුන්ඡං පරිත්තමහග්ගතාරම්මණං ගොති, කථං?, තං හි යද කායං විත්තසන්තිස්සිතං කත්වා අදිස්සමානෙන කායෙන ගන්තුකාමො විත්තවසෙන කායං පරිණාමෙති, මහග්ගතවිත්තෙක සමොදහති සමා රුපෙපඨි, තද උපයොගලද්ධං ආරම්මණං ගොති ති කත්වා රූපකායා රම්මණතො පරිත්තාරම්මණං ගොති, යද විත්තං කායසන්තිස්සිතං කත්වා දිස්සමානෙන කායෙන ගන්තුකාමො කායවසෙන විත්තං පරි ණාමෙති, පාදකඡායානවිත්තං රූපකායෙ සමොදහති සමා රුපෙපඨි, තද උපයොගලද්ධං ආරම්මණං ගොති ති කත්වා මහග්ගතවිත්තාරම්ම ණතො මහග්ගතාරම්මණං ගොති. දිබ්බසොතවතුන්ඡං සඤ්ඤං ආරබ්භ පවත්තත්තා එකන්තපරිත්තාරම්මණමෙව, වෙතොපරිසඤ්ඤවතුන්ඡං පරිත්තමහග්ගත අප්පමාණාරම්මණං ගොති, කථං?, තං හි පරෙසං කාමාවචරවිත්තජානනකාලේ පරිත්තාරම්මණං ගොති, තථා රූපා වචරරූපාවචරවිත්තජානනකාලේ මහග්ගතාරම්මණං ගොති, මග්ග ඵලජානනකාලේ අප්පමාණාරම්මණං ගොති, එන්ත ව පුට්ඨජ්ජනො ඥානාපත්තස්ස විත්තං න ජානාති, ඥානාපත්තො වා සකද්දහා

මිත්‍යා හි එවං යාව අරභතො නෙතබ්බං. අරභා පන සසෙබ්බසං විතතං ජානාති, අසෙසුසු පි ට උපරිමො ගොඨිමිත්‍යා හි අයං විසෙසො වෙදි තබෙබ්බා.

යථාකමමුපහසුණුවනුත්ථං කාමාවචරකමමජානනකාලෙ පරිත්‍යා රමමණං ගොති, රුපාවචරාරුපාවචරකමමජානනකාලෙ මහග්ගතාරමමණං, දිබ්බවකුසුණුවනුත්ථං රුපාරමමණතා ඵකනතපරිත්‍යා රමමණමෙව. සුබෙබ්බිවාසසුණුවනුත්ථං පරිත්‍යාමහග්ගතඅපමාණ නවතතබ්බාරමමණං ගොති, කථං?, තං හි කාමාවචරකුසුණුසුරණ නාලෙ පරිත්‍යාරමමණං ගොති, රුපාවචරාරුපාවචරකුසුණුසුරණ නාලෙ මහග්ගතාරමමණං, අතීතෙ අතතතා වා පරෙති වා භාවිතමග්ගං සච්ඡිකතඵලසුච අනුසුරණකාලෙ අපමාණාරමමණං, අතීතෙ බුද්ධා මග්ගං භාවසිංසු ඵලං සච්ඡිකතංසු¹ තිබ්බාණධාතුයා පරිතිබ්බාසිංසු හි ජිත්තවට්ඨමකානුසුරණවසෙන මග්ගඵලතිබ්බාණපච්චවෙකකුණතො පි අපමාණාරමමණං. අතීතෙ විපස්සි නාම භගවා අගොසි, තස්ස බකු මතී නාම නගරං අගොසි, බකුමා නාම රුජා පිතා, බකුමතී නාම මාතා හි ආදිතා නයෙන නාමගොතතපථවිතිමිත්තාදිඅනුසුරණකාලෙ නවතතබ්බාරමමණං ගොති.

අනාගතසසුණුවනුත්ථං ඵසෙව නයො, තං හි අයං අනාගතෙ කාමාවචරෙ තිබ්බතතිස්සති හි ජානනකාලෙ පරිත්‍යාරමමණං ගොති. රුපාවචරෙ වා අරුපාවචරෙ වා තිබ්බතතිස්සති හි ජානනකාලෙ මහග්ගතාරමමණං, මග්ගං භාවෙසසති ඵලං සච්ඡිකරිස්සති තිබ්බාණ ධාතුයා පරිතිබ්බාසිස්සති හි ජානනකාලෙ අපමාණාරමමණං. අනා ගතෙ මෙතෙතයො නාම භගවා උපපජ්ජස්සති සුමුග්ගා නාමස්ස බ්‍රාහ්මණො පිතා භවිස්සති බ්‍රහ්මවතී නාම බ්‍රාහ්මණී මාතා භවිස්සති හි ආදිතා නයෙන නාමගොතතජානනකාලෙ නවතතබ්බාරමමණං ගොති. අරුපාවචරවනුත්ථං පන අසවානං බයවනුත්ථසුච පාළියා ආගතාගතචරිතො යෙව නවිතති.² කිරියාගෙකුකමනොවිසුසුණධාතු උපෙකකාසභගතා සසෙබ්බසමපි එතෙසං කුසලාකුසලකිරියවිතතානං සුරෙවාරිකා, තස්සා තෙසු චුත්තනගෙනෙව අරමමණගෙසු වෙදි තබෙබ්බා. පසුච්ඡායෙ පන වොත්ථනවසෙන පච්චතතියං ඵකනත පරිත්‍යාරමමණංව ගොති. රුපාවචරතිකවකුකකජ්ඣානාදීති පරිත්‍යාදි භාවෙන නවතතබ්බාසමමං ආරබ්භ පච්චතතීතො නවතතබ්බාරමමණාති. එත්ථ හි රුපාවචරති පථවිකසිණාදිසු පච්චතතනති. අනාසානසුචායත නං උග්ගාරිමානාසෙ ආකිසුචසුසුයතනං විසුසුණංපගමෙ තී.

මග්ගාරමමණතනිතො ආදිවති චුත්තා අධිසුණුණමපසුත්තවිත්තු පපාදි සෙකකාසෙකකානං අතතතා පටිවිද්ධමග්ගානං පච්චවෙකකුණ කාලෙ මග්ගාරමමණං, මග්ගෙන පන අසභජානතතා ත මග්ගගෙකුකා, අතතතා පටිවිද්ධං මග්ගං ගරුං කතා පච්චවෙකකුණකාලෙ අරමමණාධි

පතිවසෙන මග්ගාධිපතිනො, අඤ්ඤාබලමාරම්මණකරණකාලෙ න වත්තබ්බා මග්ගාරම්මණාති පි මග්ගාධිපතිනොති පි, වත්තාඤ අරිය මග්ගා මග්ගාභිබ්බාතස්ස මග්ගාසම්පසුත්තස්ස වා හෙතුනො අත්තිතාය එකත්තනො මග්ගහෙතුකා ව, විරියං පන වීමංසං වා ඡෙට්ඨිකං කත්වා මග්ගභාවනාකාලෙ සහජාතාධිපතිතා සියා මග්ගාධිපති, නො ඡන්ද විත්තානං අඤ්ඤාතරඡෙට්ඨිකාලෙ සියා න වත්තබ්බා මග්ගාධිපති නො ති, ආදසභිවෙ රූපාවචරවතුත්ථිකානෙ සබ්බත්ථාදකවතුත්ථා දිති නව ක්ෂාතාති තෙව මග්ගාරම්මණාති න මග්ගහෙතුකාති න මග්ගාධිපති ති.

වෙතොපරියඤ්ඤාණ පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණ අනාගතසංඤ්ඤාණවතුත්ථාති පන අරියානං මග්ගවිත්තජාතනකාලෙ මග්ගාරම්මණාති හොනති, මග්ගෙන පන අසහජාතතතා න මග්ගහෙතුකාති, මග්ගං ගරුං කත්වා අපචතතිතො න මග්ගාධිපති ති. කසමා පනෙතාති න මග්ගං ගරුං කරෙන්නි?ති, අත්තනො මග්ගහතතාය. යථා හි රූජානං සබ්බො ලොකො ගරුං කරෙති, මාතාපිතඤ පන න කරෙන්නි, න හි තෙ රූජානං දිස්වා ආසනා වුට්ඨනති න අඤ්ජලිකමාදිති කරෙන්නි, දහරකාලෙ වොහරිත්තනෙවෙව වොහරන්නි, එවමෙතාති පි අත්තනො මග්ගහතතාය න මග්ගං ගරුං කරෙන්නි. කිරියාහෙතුක මනොවිඤ්ඤාණධාතු පි අරියානං මග්ගපච්චවෙකඛණකාලෙ පච්ච වෙකඛණ පුරෙවාරිකත්තා මග්ගාරම්මණා හොති. මග්ගෙන අසහජා තතතා පන න මග්ගහෙතුකා, මග්ගං¹ ගරුං කත්වා අපචතතිතො න මග්ගාධිපති, කසමා ගරුං න කරෙන්නි?ති, අත්තනො අහෙතුකතාය භීතතාය ජලිතාය, යථා හි රූජානං සබ්බො ලොකො ගරුං කරෙති, අත්තනො පරිජනා පන බුජ්ජවාමනකවෙට්ඨකාදයො අත්තනො අඤ්ඤා ණතාය පණ්ඨිතමනුස්සා විය නාතිගරුං කරෙන්නි. එවමෙව ඉදමපි විත්තං අත්තනො අහෙතුකතාය භීතතාය ජලිතාය මග්ගං ගරුං න කරෙති, ඤ්ඤාණවිපසුත්තකුසලාදිති ඤ්ඤාණාවෙන වෙච ලොකීය බලාරම්මණතාය ව මග්ගාරම්මණාදිභාවං න ලහනති, න වත්තබ්බා රම්මණානෙව හොනති ති වෙදිතබ්බාති ති.

අතිතාරම්මණතතිකෙ විඤ්ඤාණඤ්ඤායත්තනෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා යත්තබලමා හෙට්ඨා අතිතසමාපතතිං ආරබ්භ පචත්තිතො එකනෙත්ත අතිතාරම්මණාව, තියොගා අනාගතාරම්මණා නත්ති ති තියමෙන පාටි සෙක්කං විත්තං අනාගතාරම්මණං නාම නත්ති, න ඤු ව අනාගතං සඤ්ඤා ණං එකනෙත්ත අනාගතාරම්මණං වෙතොපරියඤ්ඤාණමපි අනාගතං ආරබ්භ පචත්තති?ති, නො න පචත්තති, පාටිසෙක්කං පන එවා එකං විත්තං නාම නත්ති. රූපාවචරවතුත්ථිකානෙත සබ්බගතිත්තතා² අඤ්ඤාති මග්ගහතවිතෙතති මග්ගකං හොති. තෙන වුත්තං “තියොගා අනාගතා රම්මණා නත්ති”ති. අභිසංචාරිඤ්ඤාණාති තියෙසා ව මත්තාධාතුයො පච්චුප්පනෙත්ත රූපාදිසු පචත්තිතො පච්චුප්පනාරම්මණා නාම.

පවත්තියං අතීතානාගතපච්චුප්පන්න නවත්තබ්බාරම්මණා, කිරියතො අට්ඨසහෙතුකචිත්තුප්පාදා කුසලචිත්තුප්පාදගතිකා එව, කිරියාහෙතුක මනෝවිඤ්ඤාණධාතු උපෙක්කාසගගතා පඤ්චආරෙ වොත්ථපතවසෙන පවත්තියං පච්චුප්පන්නාරම්මණා ව, මනෝආරෙ අතීතානාගතපච්චුප්පන්නාරම්මණානඤ්චව පණ්ණත්තිආරම්මණානඤ්ච ජවිතානං පුරෙ වාරිකකාලෙ අතීතානාගතපච්චුප්පන්න නවත්තබ්බාරම්මණා, තථා¹ චුත්තප්පහෙදෙ රූපාවචරජ්ඣානෙ සබ්බත්ථපාදකවතුන්ට ආකාස කසිණවතුන්ට ආලොකකසිණවතුන්ට චූගමවිහාරවතුන්ට ආනාපාන වතුන්ටත් ඉමානි පඤ්ච නවත්තබ්බාරම්මණානෙව, ඉද්ධිවිධවතුන්ට කායවසෙන විතතං පරිණාමෙනාස්ස අතීතපාදකජ්ඣානවිතතං ආරබ්භ පවත්තනතො අතීතාරම්මණං.

මහාධාතුනිධානෙ මහාකායස්සපණේරුද්දිනං විස අනාගතං අබ්ධිං ගන්නානං අනාගතාරම්මණං හොති, මහාකායස්සපණේරු කීර මහාධාතු නිධානං කරුණෙනා අනාගතො අට්ඨාරසවස්සාධිකානි ඤේ වස්සසතානි ඉමෙ ගඤ්ඤා මා සුඤ්ඤා පුප්ථානි මා මිලාසිංසු දීපා මා නිබ්බාසිංසු ති අබ්ධිංසි සබ්බං තපේව අහොසි. අස්සගුත්තපණේරු වත්තනියසෙනා සතෙ භික්ඛුසඤ්ඤා සුත්තභවතං භුඤ්ජමානං දිස්වා උදකසොණානි දිවසෙ දිවසෙ පුරෙහත්තං දධිරසා හොතු ති අබ්ධිංසි. පුරෙහත්තං [ගතිතං] දධිරසං හොති, පථ්ථාගත්තෙ පාකතිකමෙව. කායං පන විතත සත්තිසසිතං කත්වා අදිස්සමානෙන කායෙන ගමනකාලෙ [අඤ්ඤාස්ස වා පාටිභාරියස්ස කර්ණකාලෙ] කායං ආරබ්භ පවත්තත්තා පච්චුප්ප න්නාරම්මණං හොති.

දිබ්බසොකවතුන්ට විජ්ජමානසද්දමෙව ආරබ්භ පවත්තීතො පච්චුප්පන්නාරම්මණං වෙතොපරියඤ්ඤාණවතුන්ට අතීතෙ සත්තදිවසබ්බ නතරෙ අනාගතෙ සත්තදිවසබ්බනතරෙ පරෙසං විතතං ජානත්තස්ස අතීතාරම්මණං අනාගතාරම්මණඤ්ච හොති. සත්තදිවසාතිකකමෙ පන තං ජානිතුං න සකෙකානි. අතීතානාගතසඤ්ඤාණානං හි එස විසෙසො. න එතස්ස පච්චුප්පන්නජානනකාලෙ පන පච්චුප්පන්නාරම්මණං හොති.

පච්චුප්පන්නඤ්ච නාමෙතං තිවිධං බණ්පච්චුප්පන්නං සත්තතිපච්චුප්පන්නං අභාපච්චුප්පන්නඤ්ච, තත් උප්පාදවිසිතිහභවප්පත්තං බණ්පච්චුප්පන්නං, එකද්විසත්තතිවාරපරියාපන්නං සත්තතිපච්චුප්පන්නං, තත් අකිකාරෙ තිසිදිත්වා ආලොකට්ඨානං ගතස්ස න නාව ආරම්මණං පාකටං හොති, යාව පන තං පාකටං හොති, එත්තනතරෙ එකද්විසත්තතිවාර වෙදිතබ්බා. ආලොකට්ඨානෙ විවරිත්වා ඔවරතං පට්ඨාස්සාපි න නාව සහසා රූපං පාකටං හොති, යාව තං පාකටං හොති, එත්තනතරෙ එකද්විසත්තතිවාර වෙදිතබ්බා. දුරෙ රුත්වා පන රජකානං

හදව්විකාරය. ගණිතමයවිද්‍යාදිශාකොටනවිකාරයට දිවිය පි ති තාව සඳහා සුභාසි, යාව පන තං සුභාසි, එතෙමිටි අනතරෙ එක දිවියනනතිවාර වෙදිතබ්බා. එවං තාව මජ්ඣමනිකා.

සංසුත්තනාණකා පන රූපසනති අරූපසනති ති දො සනත තියො වනා උදකං අකකමිනා ගතස්ස යාව තිරෙ අකකනනඋදක ලොබා න විපසිදති, අභ්‍යන්තරා ආගතස්ස යාව නාසෙ උසුමිභාවො න වූපසමමති, ආතපා ආගතත්වා ගබ්බං පවිට්ඨස්ස යාව අකිකාරභාවො න විගමති, අනෙතා ගබ්බෙ භූමිමට්ඨානං මහසිඤ්ඤා දිවා වාත පානං විවරිත්වා මලොකෙනාස්ස යාව අකිකං එකදනභාවො න වූප සමමති, අයං රූපසනති නාම, දො තයො ජවනවාර අරූපසනති නාමාති වත්තා තදුගයමි සනතතිපවුපසනතං නාමාති වදනති.

එකභවපරිවර්තනං පන අභ්‍යන්තරවූපසනතං නාම, යං සකියාස හදෙකරතසුතෙහි “යො වාට්ඨසො! මනො යෙ ව ධම්මා සමපසුත්තා උභයමෙතං පවුපසනතං, තස්මිං පවුපසනතෙ ඡදරුගපට්ඨිකං ගොති විඤ්ඤාණං, ඡදරුගපට්ඨිකතා විඤ්ඤාණස්ස තදතිනදති, තදතිනදනෙතා පවුපසනතෙසු ධම්මෙසු සංගරති”ති වුත්තං. සනතති පවුපසනතයෙට්ඨ අධීක්ෂකාසු ආගතං අභ්‍යන්තරවූපසනතං සුතෙහි, තත් කෙවි බණ්ඩපවුපසනතං විත්තං ඵෙණොපරිසංඝාණස්ස ආරම්භං ගොති ති වදනති. කිං කාරණං?, යස්මා ඉද්ධිමස්ස ව පරස්ස ව එකකවණෙ විත්තං උපපජ්ජති ති ඉද්ධිකෙසං ඔපමමං.

යථා ආකාසෙ ඛිතෙහි පුපඵමුට්ඨිමි අවස්සං එතං පුපඵං එකස්ස වණ්ණං පට්ඨිකිති වණ්ණෙන වණ්ණං පට්ඨිකිති, එවං පරස්ස විත්තං ජාතිස්සාමි ති රුසිවණෙන මහාජනස්ස පිතෙහි ආවජ්ජතෙ අවස්සං එකස්ස විත්තං එතෙන පිතෙන උපපාදකවණෙ වා [සිතිකවණෙ වා] හඬකවණෙ වා පට්ඨිකිති ති, තං පන වස්සසතමි වස්සසතස්සමි ආවජ්ජනෙතා යෙන පිතෙන ආවජ්ජති, යෙන ව ජානාති, තෙසං දවිත්තං සහට්ඨානාභාවතො ආවජ්ජනජවනානුකූල අතිට්ඨො ධාතෙ නානාරම්භණභාවපතතිදෙසතො අසුත්තතතා;¹ අධීක්ෂකාසු පටිකිති තතං. සනතතිපවුපසනතං පන අභ්‍යන්තරවූපසනතයෙට්ඨ ආරම්භං ගොති ති වෙදිතබ්බං. තත් යං වත්තමානජවනවිපිතො අතිතානාගත වණෙන දවිති²ජවනවිපිපරිමාණකාලෙ පරස්ස විත්තං තං සබ්බමි සනතතිපවුපසනතං නාම, අභ්‍යන්තරවූපසනතං පන ජවනආරෙන දිපෙතබ්බනති යං අධීක්ෂකායං වුත්තං, තං සුට්ඨි වුත්තං.

තත්‍රායං දිපතා, ඉද්ධිමා පරස්ස විත්තං ජාතිකුතාමො ආවජ්ජති, ආවජ්ජනං බණ්ඩපවුපසනතං ආරම්භං කත්වා තෙනෙව සහ තිරු ජ්ඣති, තතො වතකාර පසුට්ඨි ජවනාති, යෙසං පට්ඨිමං ඉද්ධිවිත්තං, යෙසාති කාමාවචරති, තෙසං සබ්බසමි තදෙව තිරුභිං විත්තමො

රමමණං හොති. න ච තාති නානාරමමණාති හොනති. අභිපච්චුප්පානාවසෙක පච්චුප්පානාරමමණතො එකාරමමණාති, එකාරමමණතෙති ව ඉද්ධිවිත්තමෙව පරස්ස විත්තං පජානාති, න ඉතරුති, යථා වක්ඛුආරෙ වක්ඛුමිඤ්ඤාණමෙව රූපං පස්සති න ඉතරුති ති, ඉති ඉදං සන්නතිපච්චුප්පානස්ස වෙව අභිපච්චුප්පානස්ස ව වසෙක පච්චුප්පානාරමමණං හොති, යසමා වා සන්නතිපච්චුප්පානමපි අභිපච්චුප්පානො යෙව පතති, තස්මා අභිපච්චුප්පානාවසෙකෙනං පච්චුප්පානාරමමණනි වෙදිතබ්බං.

පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාවතුත්ථං නාම ගොතනානුස්සරණෙ නිබ්බාණනිමිත්තපච්චවෙකවණෙ ව නව්වත්තබ්බාරමමණං, සෙසකාලෙ අතීතාරමමණමෙව. යථාකම්මුපගඤ්ඤාවතුත්ථමපි අතීතාරමමණමෙව, තත්තිඤ්ඤාපි පුබ්බෙතිවාසවෙතොපරියඤ්ඤානි පි අතීතාරමමණාති හොනති. අප්ඨො තෙසං පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණස්ස අතීතකවකිඤ්ඤා පටිබ්බාදො තිඤ්ඤා අනාරමමණං නාම නත්ථි, තං¹ හි අතීතකවකිඤ්ඤා පතිබ්බොසු බමමෙසු සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණසමගතිකං හොති, තිඤ්ඤාපි වෙතොපරියඤ්ඤාණස්ස ව සත්තදිවසබ්බන්තරුතිතං විත්තමෙව ආරමමණං, තං හි අඤ්ඤං බකිං වා බකිපටිබ්බං වා න ජානාති, මග්ගසමප්පුත්තවිත්තාරමමණතො පන පරියායතො මග්ගාරමමණනි වුත්තං, යථාකම්මුපගඤ්ඤාණස්ස අතීතං වෙනනාමග්ගමෙවාරමමණනි අයං විසෙසො වෙදිතබ්බං.

අගමෙත්ථ අට්ඨකථානායො, යසමා පන “අකුසලා බකිං ඉද්ධිවිධඤ්ඤාණස්ස වෙතොපරියඤ්ඤාණස්ස පුබ්බෙතිවාසානුස්සතිඤ්ඤාණස්ස යථාකම්මුපගඤ්ඤාණස්ස අනාගතසඤ්ඤාණස්ස ආරමමණපච්චයෙන පච්චයො”ති පටිථානෙ වුත්තං, තස්මා වත්තාරොව බකිං වෙතොපරියඤ්ඤාණ යථාකම්මුපගඤ්ඤාණං ආරමමණං හොනති, තත්ථාපි යථාකම්මුපගඤ්ඤාණස්ස කුසලාකුසලා ඵලා ති. දිබ්බවක්ඛුඤ්ඤාවතුත්ථං විජ්ජමාන වණ්ණාරමමණතො පච්චුප්පානාරමමණමෙව, අනාගතසඤ්ඤාණ වතුත්ථං අනාගතාරමමණමෙව. තං හි අනාගතකවකිඤ්ඤාපතිබ්බොසු බමමෙසු පුබ්බෙතිවාසඤ්ඤාණං විය සබ්බඤ්ඤාතඤ්ඤාණං සමගතිකං හොති, තත්තිඤ්ඤාපි වෙතොපරියඤ්ඤාණමපි අනාගතාරමමණං හොති, තං පන සත්තදිවසබ්බන්තරෙ උපපජ්ජනකවිත්තමෙව ආරමමණං කරෙති, ඉදං අනාගතෙ කප්පසතසහස්සෙ උපපජ්ජනකවිත්තමපි බකිමපි බකුපතිබ්බමපි.²

රූපාවචරතිකවතුක්කජ්ඣානාදීති අතීතානාගතපච්චුප්පානොසු එකබමමපි ආරබ්භ අපච්චතතිතො³ එකත්තනවත්තබ්බාරමමණෙන වා ති වෙදිතබ්බාති.

අජ්ඣත්තතතිකෙ අතින්ද්‍රියබ්බරූපඤ්ඤා නිබ්බාණඤ්ඤා බහිඤ්ඤා හි ඉදං යථා ඉන්ද්‍රියබ්බං පරපුග්ගලස්සනානෙ බහිඤ්ඤා ති වුච්චමානමපි

තස්ස අත්තනො සත්තානපරියාපනතත්තා නියසාඤ්ඤානමපි හොති, එවං ත කෙනපි පරියායෙන අඤ්ඤාතං [හොති ති] නියසාඤ්ඤාතපරියායස්ස අභාවෙන බහිඤ්ඤා ති වුත්තං. ත නියසාඤ්ඤාතමත්තස්ස අසම්මතවනො නියසාඤ්ඤාතමත්තස්ස පත අසම්මතවමත්තං සක්කිය අඤ්ඤාතාරමමණන්තිකෙ බහිඤ්ඤාරමමණතා වුත්තා. අඤ්ඤාතමත්තපගමමත්තතොව ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතාරමමණස්ස අඤ්ඤාතතාවමපි බහිඤ්ඤාතාවමපි අඤ්ඤාතබහිඤ්ඤාතාවමපි අනනුජාතිභි ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනං නවත්තබ්බං අඤ්ඤාතාරමමණන්ති පි ති ආදි වුත්තං. තත්ත කෙවලං තදෙව නවත්තබ්බාරමමණං, තස්ස පත ආවජ්ජනමපි උපවාර විතානි පි තස්සාරමමණස්ස පච්චෙක්ඛණවිතානි පි තස්සෙව අස්සාදනාදිවසෙන පවත්තාති අකුසලවිතානි පි නවත්තබ්බාරමමණතෙව. තාති පි තස්මිං වුත්තෙ වුත්තානෙව හොන්ති ති වුත්තං න වුත්තාති.

කථං වුත්තානෙව හොන්ති? ති, එතං හි ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනං යඤ්ඤාතස්ස පුරෙවාරිකං ආවජ්ජනඋපවාරදිවසෙන පවත්තං තෙන සහ එකාරමමණං හවෙය්‍ය, තං සබ්බං අනිතාරමමණන්තිකෙ කාමාවචර කුසලං අකුසලං කිරියතො නව විතතුපපාද, රූපාවචරවතුත්ඤ්ඤාතන්ති එවං වුත්තානං එතෙසං විතතුපපාදතං සියා නවත්තබ්බං අනිතාරමමණං පි ති ආදිතා තෙසෙ නවත්තබ්බාරමමණංභාවස්ස අනුඤ්ඤාතතා, ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනස්ස ව ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනං වත්තාරෙ මය්‍යා අපරියාපනතා වත්තාරි ව සාමඤ්ඤාඵලාති ඉමෙ ධර්මා නවත්තබ්බං අනිතාරමමණං පි ති එවං එකතෙන නවත්තබ්බාරමමණතවචනතො නවත්තබ්බාරමමණන්ති වුත්තං.

ඉදං තං අඤ්ඤාතාරමමණන්තිකෙ එකමපි වුච්චමානං යස්මා හෙට්ඨා තෙන සහ එකාරමමණංභාවමපි සක්කිය කාමාවචරකුසලාදිතං නවත්තබ්බාරමමණතා වුත්තා, තස්මා ඉධාපි තෙසං නවත්තබ්බාරමමණංභාවං දීපෙති, හො හි තෙන සහ එකාරමමණං නවත්තබ්බාරමමණංභාවෙ අත්තරයො ති, එවං තස්මිං¹ වුත්තෙ වුත්තානෙව හොන්ති ති වෙදිහබ්බාති. සෙසමෙත්ථ අඤ්ඤාතාරමමණන්තිකෙ පාළිතො උත්තානමෙව. ආරමමණවිහංගෙ පත විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං නෙවසඤ්ඤාතාසඤ්ඤායතනන්ති ඉමෙසං තාව කුසලවිපාකකිරියවසෙන ජන්තං විතතුපපාදතං අත්තනො සත්තානසමබ්බං හෙට්ඨිමසමාපත්තිං ආරබ්භ පටිත්තිතො අඤ්ඤාතාරමමණතා වෙදිහබ්බා.

එත්ථ ව කිරියං ආකාශානඤ්ඤායතනං කිරියවිඤ්ඤාණඤ්ඤායතන සෙසව ආරමමණං හොති, ත ඉත්තරස්ස, කස්මා? ආකාශානඤ්ඤායතන කිරියසමබ්බන්තො කුසලස්ස වා විපාකස්ස වා විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනස්ස අභාවතො, කුසලං පත කුසලවිපාකකිරියානං තිණ්ණමපි ආරමමණං හොති, කස්මා? ආකාශානඤ්ඤායතනකුසලං තිබ්බතෙත්ථා සිතස්ස

තනො උද්ධං තිව්ඛස්සාපි විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනස්ස උපපත්තිසම්භවතො,
 විපාකං පන න කස්සපි ආරම්භං භොගි, කස්සා? විපාකතො
 වුට්ඨිතිඤ්ඤා විභවස්ස අභිනිභාරසම්භවතො. තෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා
 යතනස්ස ආරම්භාකාරණෙ පි එසෙව නයො. රූපාවචරතතිකාවතුක්ක
 ජ්‍යොතාදීනං සබ්බෙසම්පි නියකාජ්ඣත්තතො ඛිද්ධාභාවෙන ඛිද්ධා
 භූතාති පඨවිකසිණාදීති ආරම්භ පවත්තතො ඛිද්ධාරම්භතො වෙදි
 තබ්බා.

සබ්බෙව කාමාවචරකුසලාකුසලාබ්‍යාකතා ධම්මා රූපාවචරවතුන්
 ජ්‍යොතනති එන් කුසලතො භාව වත්තායෙ ඤ්ඤාණසම්පයුත්තවිත්තුපාද
 අත්තතො ඛිද්ධාදීති පච්චෙකතින්තස්ස අජ්ඣත්තාරම්භං, පරෙසං
 ඛිද්ධාදිපච්චෙකතිණෙ පණ්ණත්තතිබ්බාණපච්චෙකතිණෙ ව ඛිද්ධා
 රම්භං, නදුභයවසෙන අජ්ඣත්තඛිද්ධාරම්භං ඤ්ඤාණවිපසයුත්තෙකසු
 පි එසෙව නයො, කෙවලං [තෙසා] තිබ්බාණපච්චෙකතිණං නැති.
 අකුසලතො වත්තායෙ දිට්ඨිසම්පයුත්තවිත්තුපාද අත්තතො ඛිද්ධාදීනං
 අස්සාදනාභිනන්දනපරමාසය්‍යහණනාලෙ අජ්ඣත්තාරම්භං. පරස්ස
 ඛිද්ධාදීසු වෙව අතිත්ථුයබ්බරූපකපිණාදීසු ව තෙව පවත්තිකාලෙ
 ඛිද්ධාරම්භං. නදුභයවසෙන [පවත්තිකා] අජ්ඣත්තඛිද්ධාරම්භං,
 දිට්ඨිවිපසයුත්තෙකසු පි එසෙව නයො, කෙවලාභි තෙසං පරමාසය්‍යහ
 ණං නැති, ඥේ පි පටිසම්පයුත්තා අත්තතො ඛිද්ධාදීසු දෙමතස්සි
 තස්ස අජ්ඣත්තාරම්භං, පරස්ස ඛිද්ධාදීසු වෙව අතිත්ථුයබ්බරූප
 පණ්ණත්තතිසු ව ඛිද්ධාරම්භං, තථා උභයවසෙන අජ්ඣත්තඛිද්ධා
 රම්භං, විචිකිච්ඡුද්ධවසපයුත්තානම්පි වුත්තප්පායෙරසු ධම්මෙසු
 විචිකිච්ඡනඵ්ඤ්ඤා¹භාවවසෙන පවත්තිකං අජ්ඣත්තාදිආරම්භතො
 වෙදිතබ්බා.

ඥේ පඤ්චවිඤ්ඤාණාති තිස්සො ව මනොධාතුයො ති ඉමෙ තෙරස
 විත්තුපාද අත්තතො රූපාදීති ආරම්භ පවත්තිකං අජ්ඣත්තාරම්භං,
 පරස්ස රූපාදීසු පවත්තා ඛිද්ධාරම්භං, නදුභයවසෙන අජ්ඣත්ත
 ඛිද්ධාරම්භං, සොමනස්සසගගතඅගෙතුභාවිපාකමනොවිඤ්ඤාණධාතු
 පඤ්චාදරෙ සන්තීරණතදාරම්භවසෙන අත්තතො පඤ්චරූපාදි
 ධම්මෙ මනොථායෙ තදාරම්භවසෙනෙව අඤ්ඤා පි අජ්ඣත්තිකො
 කාමාවචරධම්මෙ ආරම්භ පවත්තිකං අජ්ඣත්තාරම්භං. පරෙසං
 ධම්මෙසු පවත්තමානා ඛිද්ධාරම්භං, උභයවසෙන අජ්ඣත්තඛිද්ධා
 රම්භං, උපෙකකාසගගතවිපාකාගෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතුවායෙ පි
 එසෙව නයො, කෙවලං පනෙතා සුගතියං දුගතියඤ්ඤා පටිසන්ති
 භවබ්බවුත්තිවසෙනා පි අජ්ඣත්තාදිගෙදෙසු කම්මාදීසු පවත්තනති. අධි
 මහාවිපාකවිත්තාති පි තාසං යෙව ද්විත්තං සමාගතතිකාති. කෙවලං
 පනෙතාති සන්තීරණවසෙන [න] පවත්තනති. පටිසන්තිභවබ්බවුති
 වසෙනෙව එතාති² සුගතියං යෙව පවත්තනති.

[] 1, 3, 5 නැති	[] 1, 3, 5 නැති	1-1, 2, 3, 4 විචිකිච්ඡනප්‍රිකා
[] 2, 3, 4 නැති		2-1, 2, 3, 4 තෙසා.

හෙතුගොව්ජකතිදොසෙ නයො යුසලහෙතු ති ආදිනා නයෙන හෙතුං දසෙසනා පුත තෙ යෙව උපපතතිධානතො දසෙසනං වතුසු යුමිසු යුසලෙසු උපපජ්ජනති ති ආදි වුත්තං. ඉමිනා උපායෙන සෙස ගොව්ජකෙසු පි දෙසනානංයො වෙදිතබ්බො. සත්ථ දෙව නයො ආසවා එකතො උපපජ්ජනති ති එත්ති විමෙත ආසවානං එකතො උපපතති වෙදිතබ්බො. තත්ථ වතුසු දිට්ඨිවපසුත්තෙසු අවිජ්ජාසවෙන දිට්ඨිසම්පත්තෙසු දිට්ඨාසවඅවිජ්ජාසවෙති සද්ධිනති කාමාසාවා දුච්ඡෙධෙත එකතො උපපජ්ජති හවාසවො වතුසු දිට්ඨිවපසුත්තෙසු අවිජ්ජාසවෙන සද්ධිනති එකධාව එකතො උපපජ්ජති, යථා වෙත්ථ එවං යත්ථ දො තිණි සංයොජනාති එකතො උපපජ්ජනති ති එත්ති සංයොජනානං උපපතති එකතො දසධා හවෙ.

එත්ථ¹ කාමරුගො වතුසා එකතො උපපජ්ජති, පටිඝො තිධා, මානො එකධා, තථා විචිතච්ඡා වෙච භවරුගො ව, කථං?, කාමරුගො භාව මානසංයොජනඅවිජ්ජාසංයොජනෙති වෙච දිට්ඨිසංයොජන අවිජ්ජාසංයොජනෙති ව සිලබ්බතපරමාසඅවිජ්ජාසංයොජනෙති ව අවිජ්ජාසංයොජනමත්තෙතො ව සද්ධිනති එවං වතුසා එකතො උපපජ්ජති. පටිඝො පත ඉසාසංයොජනඅවිජ්ජාසංයොජනෙති වෙච මච්ඡරිසංයොජනඅවිජ්ජාසංයොජනෙති ව අවිජ්ජාසංයොජනමත්තෙතො ව සද්ධිනති එවං තිධා එකතො උපපජ්ජති. මානො හවරුගා විජ්ජාසංයොජනෙති සද්ධිං එකධා එකතො උපපජ්ජති. තථා විචිතච්ඡා, කා ති අවිජ්ජාසංයොජනෙති සද්ධිං එකධා උපපජ්ජති. හවරුගෙ පි එසෙව නයො ති එවමෙත්ථ දො තිණි සංයොජනාති එකතො [එකතො] උපපජ්ජනති.

යවෙපතං නිවරණගොව්ජකෙසු යත්ථ දො තිණි නිවරණාති එකතො උපපජ්ජනති ති වුත්තං, තත්ථා පි අරුධා නිවරණානං එකතො උපපතති වෙදිතබ්බො. එතෙසු ති කාමච්ඡන්දෙ දුට්ඨා එකතො උපපජ්ජති. ව්‍යාපාදො වතුසා, උද්ධවං එකධා, තථා විචිතච්ඡා, කථං?, කාමච්ඡන්දෙ භාව අසඬ්ඛාරිකවිත්තෙසු උද්ධවනිවරණඅවිජ්ජානිවරණෙති සසඬ්ඛාරිකෙසු පිතමිද්ධඋද්ධවඅවිජ්ජානිවරණෙති සද්ධිං ද්විධා එකතො උපපජ්ජති.

යං පනෙතං දො තිණි ති වුත්තං, තං හෙට්ඨිමපරිවෙජ්දවසෙන වුත්තං. තසවා වතුත්තවපි එකතො උපපජ්ජති ති වචනං යුජ්ජති, එවං ව්‍යාපාදො පත අසඬ්ඛාරිකවිත්තෙසු උද්ධවනිවරණඅවිජ්ජානිවරණෙති සසඬ්ඛාරිකෙ පිතමිද්ධඋද්ධවඅවිජ්ජානිවරණෙති අසඬ්ඛාරිකෙ යෙව උද්ධවකුසකුච්චඅවිජ්ජානිවරණෙති සසඬ්ඛාරිකෙ යෙව පිතමිද්ධ උද්ධවකුසකුච්චඅවිජ්ජානිවරණෙති සද්ධිනති වතුසා එකතො උපපජ්ජති. උද්ධවං පත අවිජ්ජානිවරණමත්තෙත සද්ධිං එකධාව එකතො උපපජ්ජති, විචිතච්ඡා, උද්ධවඅවිජ්ජානිවරණෙති සද්ධිං එකධාව එකතො උපපජ්ජති.

යම්දිං කිලෙසගොච්ඡකෙ යත්ත දෙව නසො කිල්ලො එකතො උපාජ්ජනති ති වුත්තං, තත්ත දෙව කිලෙසො අසෙසෙති තයො වා කිලෙසො අසෙසෙති කිලෙසෙති සද්ධිං උපාජ්ජනති ති එවමනෙථා වෙදි තබෙබ්බා. කසමා? ද්විතනං තිණ්ණං යෙව වා එකතො උපාජ්ජනියා අසමනවතො. තත්ත දසමා කිලෙසානං එකතො උපාජ්ජනි කොති. එත්ත ති ලොභො ඡධා එකතො උපාජ්ජති. පටිසො ද්විධා, තථා මොහො ති වෙදිතබෙබ්බා. කථං? ලොභො නාව අසඬාරිකො¹ දිට්ඨිවිපසුත්තො² මොහඋද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති. සසඬාරිකො³ යෙව මොහ ජිනඋද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති. සසඬාරිකො¹ යෙව මොහමානුද්ධ ව්චාතිරිකානොත්තපෙපති. සසඬාරිකො³ යෙව ව මොහමානජින උද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති. දිට්ඨිවිපසුත්තො⁴ පන අසඬාරිකො¹ මොහඋද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති. සසඬාරිකො³ මොහදිට්ඨ ජිනඋද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති සද්ධිනති ඡධා එකතො උපාජ්ජති, පටිසො පන අසඬාරිකො¹මොහඋද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති. සසඬාරිකො³ මොහජිනඋද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති සද්ධිනති ද්විධා එකතො උපාජ්ජති. මොහො පන විවික්ච්ඡාසමපසුත්තො⁶ විවික්ච්ඡාසමපසුත්තො⁵ උද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති. උද්ධවච්ඡාතිරිකානොත්තපෙපති සද්ධිනති එවං ද්විධා එකතො උපාජ්ජති. සෙසං සබ්බත්ථ උපාජ්ජනත්තමෙවා ති.

අත්සාලිතිසා බමමසඬානවිකල්පාන

අවිකල්පාන භූතවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එතතාවතා ව

චිත්තං රූපඤ්ච තිකෙබ්බං අනුද්ධාරං මනොරමං,
යං ලොකානාමො භාජෙත්තො දෙසෙසි බමමසඬානං.

අභිබමමසා සඬානා බමම අනවසෙසතො,
සීතාය තසාං ආරථා යා මයා අත්ථණ්ණනා.

අනාකුලානමත්තං සමනවා අත්සාලිති,
ඉති නාමෙන සා එසා⁶ සනතිට්ඨානමුපාගතා.

එකුතවත්තාප්පියාය පාප්පියා භාණ්ඩාරතො,
විරවසිත්තත්තං බමමසා නිට්ඨිපෙත්තෙන තං මයා.

යං පතතං කුසලං තසාං ආනුභාවෙන පාණිතො,
සබ්බෙ සද්ධාමරුජ්ජසා ඤාතො බමමං සුබාවතං.

1-5 අසඬාරිකො	2-5 දිට්ඨිවිපසුත්තො	3-5 සසඬාරිකො
4-5 දිට්ඨිවිපසුත්තො	5-5 සමපසුත්තො	6-2 3 ඉති නාමෙන භාසනාති
		4 ඉති නාමෙන සා දති

පාසුණ්ණතු විසුඛාය පුබාය පටිපතතිශා,
අසොකමහුපායාසං තිබ්බාණ්ණපුබ්බතමං.

චිරං තිට්ඨතු සඤ්චෙමා ධම්මෙ ගොනතු සගාරවා,
සබ්බෙ පි සත්ථා භාලෙන සමමා දෙවො පටිස්සතු.

යථා රක්ඛිංසු පොරුණා පුරුරානො තපේවිමං,
රුරා රක්ඛතු ධම්මො අත්තනො ව පජර පජන්ති.

පරමවිසුඛසඤ්චාලුද්ධිවිරියපතිමණ්ඩිතෙන සිලාචාරජ්ඣමග්ගවාදී
ගුණසමුදයසමුදිනෙන සකසමයසමයන්තරගතණ්ණේකාගාගණ්ණසම
තේන පඤ්ඤවෙශ්‍යතතිස්සමන්තාගතෙන භිජිට්ඨකපරියතතිපසහෙදෙ
සාධකපේ සඤ්ඤාසනෙ අපට්ඨානකඤ්ඤාපහාවෙන මහාවෙශ්‍යා
කරණෙන කරුණසමපතතිතිතසුඛවිනිශ්චතමධුරේදුරවචනලාවණ්ණ
සුතෙන සුතනමුත්තවාදිනා වාදීවරෙන මහාකවිනා පතින්නපටිපමතිද
පරිවාරජලතිඤ්ඤපටිසමතිදදිපසහෙදගුණපතිමණ්ඩිතෙ උත්තරිමනුස්ස
ධම්මෙ පුප්පතිට්ඨිතබුද්ධිනං ථෙරවංසපාදිපානං ථෙරුනං මහාවිහාර
වාසීනං වංසාලකාරහුතෙන චුළලවිසුඛබුද්ධිනා බුද්ධිකොසො ති ගරු
ගතිතනාමධෙශ්‍යෙන ථෙරෙන කතා අයං අත්ථසාලිති නාම ධම්මසංඝ
ගධයිකථා.

තාව තිට්ඨතු ලොකකම් ලොකතිත්ථරණේසිනං,
දෙස්සන්ති භුලුප්පතානං නයං පඤ්ඤවිසුඛයා.
යාව බුද්ධො ති නාමමපි සුඛවිතතස්ස තාදිනො,
ලොකමහි ලොකජෙට්ඨස්ස පවත්තති මහෙසිනො ති.

අත්ථසාලිති නාම ධම්මසංඝගධයිකථා
නිග්ගා.

අක්ෂරලිපි

නා ම

ධම්මසංඛ්‍යාණීපපකරණධර්මාංග.

වණ්ණිතපදනුකූලකමණිකා.

INDEX.

පිටිමිකා.		පිටිමිකා.	
අනන්තලතා	149	අඤ්ඤාතා විජ්ජියං	255
අකාසිකතා	149	අඤ්ඤාතා විතං	255
අනප්පියෙ කාප්පියසඤ්ඤාතා	321	අඤ්ඤානං අදස්සනං	227
අනමමඤ්ඤාතා	317	අඤ්ඤා විජ්ජියං	216
අකාරණං	202	අඤ්ඤාන හත්ථං අඤ්ඤාන පාදං	
අකල්ලතා අනමමඤ්ඤාතා	317	අඤ්ඤාන සිසං	185
අකිරියං	202	අධ්‍යාන කුසලතා	73
අකුපිලතා	149	අධ්‍යානෙ වා පන ආසානො	309
අකුසලමූලං	227	අධිකං	185
අකුසලානං ධම්මානං	148	අධික කිරියතා	338
අශාරවතා	328	අධි විජ්ජියාති හොනති	151
අග්ගතිතතතං විතතස්ස	316	අණ්ණං	274
අභගතං	281	අණ්ණිකා	330
අභං	281	අතපතියං	72
අවණ්ණිකකං	330	අතිතං සෙන සංඛතිතා	305
අජ්ඣතා	149	අතීතා	68, 305
අජ්ජවො	73	අතීතාරම්මණං	68
අජ්ඣතතං	90	අතීතෙ ධම්මෙ ආරබ්භ	306
අජ්ඣතතං අරූපසඤ්ඤා	177	අතතති වා රූපං	300
අජ්ඣතතං පච්චතතං	306	අතතභාව පරියාපනො	268
අජ්ඣතතං රූපසඤ්ඤා		අතතමනතා විතතස්ස	143, 330
අරූපසඤ්ඤා	178	අතතවාදුපාදතං	322
අජ්ඣතතා	68	අත්ථිකතා	305
අජ්ඣතතිකා	71	අත්ථි උපාද අත්ථිනොපාද	264
අජ්ජාසානං	307	අත්ථි වක්ඛුසම්මස්සස්ස න වක්ඛු	263
අඤ්ඤා	255		
අඤ්ඤාතානං	201		

පිටිබ්බතා.		පිටිබ්බතා.	
අභි න ඉ ඡ්‍යයං යං තං රූපං		අනවසෙසපභාණං	217
අපට්ඨං තමපභි ඉ ඡ්‍යයං		අනාගතා	68
අභි න ඉ ඡ්‍යයං	264	අනාදරතා	328
අභිරූපං උපාදු	263	අනාදරියං	328
අභිරූපං කායවිඤ්ඤානති	263	අනාරම්භං	71
අභිරූපං වක්කායතනං	263	අනාසවා	70
අභිරූපං වක්කුධාතු	263	අතිකම්මතත්ඤ්ජා	338
අභිරූපං වක්කු ඡ්‍යයං	263	අතිකම්මතත්ඤ්ජා අතිකම්මත	
අභිරූපං වක්කුසම්මසංසාර		ධුරතා	145
අරම්භං	263	අතිකම්මතධුරතා	338
අභිරූපං වක්කුසම්මසංසාර		අතිවම්මතා	293
වජ්ඣ	263	අතිවම්මතා	283
අභිරූපං නොපාදු	263	අතිදස්සනාපට්ඨං	68
අභිරූපං සපට්ඨං	264	අතිදස්සනා	68
අදකුතතා	149	අතිදස්සනො	268
අදිට්ඨානං	201	අතිස්සනා	67, 71
අදුක්ඛමසුඛං	170	අතිස්සනාතිකා	71
අදුක්ඛමසුඛා	65	අනුකම්මතා	306
අදුක්ඛං	170	අනුකම්මතා	71
අදුස්සනා	148	අනුදස්සනා	306
අදුස්සනාතිකා	148	අනුදස්සනා	306
අදොසො	148	අනුදස්සනාතිකා	306
අදොසො කුසලමුලං	148	අනුදස්සනා	306
අධම්මරුහො	309	අනුපට්ඨකම්මතො	71
අධිපතිං කරිකා	304	අනුපට්ඨකම්මතො	289
අධිමොක්ඛො	135	අනුපට්ඨකම්මතො	143
අධිවචනපට්ඨං	72	අනුපට්ඨකම්මතො	68
අධිවචනා	72	අනුපට්ඨකම්මතො පාපකානං	337
අධිවාසනා	330	අනුපට්ඨකම්මතො සද්ධං	74
අනායාසනා	202	අනුබ්බසද්ධාතිකා	332
අනායාසනාමො	202	අනුබ්බසද්ධා	306
අනායාසනාතිකා	230	අනුබ්බසද්ධා	143
අනායාසනාමො	309	අනුබ්බසද්ධා	228, 309
අනායාසනාමො	227	අනුබ්බසද්ධා	146
අනායාසනාමො අපට්ඨකම්මතා	336	අනෙකංසො	231
අනායාසනාමො අපට්ඨකම්මතා	73	අනෙකංසො	73
අනායාසනාමො	132, 148	අනෙකංසො	223
අනායාසනාමො	227	අනෙකංසො	338
අනායාසනාමො	336	අනෙකංසො	283

පිටිබ්බකා.		පිටිබ්බකා.	
අනතවා	312	අභිකතමනාසය වා	279
අනතවාදිට්ඨි	73	අභිජ්ඣා	224, 227
අනෙතාකරිකා	324	අභිනිබ්බතා	304
අනෙතාසමොඥෙධො	317	අභිනිවෙසො	227
අපවය ගාමිනො	67	අභිප්පසාදො	144
අපවයගාමිං	198	අභිලාපො	327
අපවසො	67	අමතකඤ්ඤානා	333
අපච්චකඛ කම්මං	227	අමනුස්ස සද්දො	276
අපච්චවෙකඛණං	227	අමොහො	147
අපමමුස්සනතා	146	අමබ්බතුරවණණං	274
අපරන්තං ආරබ්භ	328	අමබ්බිලං	276
අපරන්තානු දිට්ඨි	73	අයං තසමිං සමයෙ ඵසෙසා	
අපරන්තෙ	306	හොති	140
අපරන්තෙ කඛඛති	301	අයං වුච්චති	312, 328, 333
අපරියාපනතා	71	අයං වුච්චති දොසො	310
අපරියොගාහණං	227, 231	අයොතිසො	333
අපිලාපනතා	146	අරණං	72
අපෙකඛා	308	අරියධම්මස්ස අකොච්ඡෙදො	298
අප්පච්චයා	69	අරියධම්මෙ අචිනිතො	298
අප්පට්ඨානිතාව පඛානසමිං	74, 337	අරියමග්ගං ආරබ්භ	304
අප්පට්චෙධො	227	අරියානං අදස්සාවි	297, 298
අප්පට්ඨඛා	333	අරුප තණතා	309
අප්පණං	143	අරුපරුහො	217
අප්පණ්ණිතිතං	204	අරුපාවචරු	71
අප්පතිස්සවතා	328	අරුපිනො	69
අප්පතතානං	201	අරුපුප්පතතියා	187
අප්පමාණං	175	අලුබ්භතා	148
අප්පමාණං	67	අලුබ්භිතතතං	148
අප්පමාණාති	178	අලොහො	131, 148
අප්පමාණාරම්භං	175	අලොහො අදොසො අමොහො	294
අප්පමාණාරම්භං	303, 340	අලොහො අබ්බාසකනමුලං	235
අප්පසුතා	328	අලොහො කුසල මූලං	148
අථරුසවාවතා	330	අවබ්භතා	149
අබ්භථම්භතා	305	අවට්ඨිති	143
අබ්භා	275	අවසෙසා අකුසලා	303
අබ්භාමගිනා	275	අවසෙසො ලොහො	303
අබ්බාසතා ධම්මා	259	අච්ඡා	72, 228
අබ්බාස ජෙක්ඛා	148	අච්ඡාගාතිනො	72
අබ්බාසාදො	132, 148		

	පිටිමිකා.		පිටිමිකා.
අභිජ්ජාසමො	311, 312	අභිරිකමිලං අනෙතාතතපපබලං	223
අභිතක්කඅභිවාරු	66	අභිරිකං	73
අභිතක්කභිවාරමතතා	66	අභෙතුකා	69
අභිතක්කං අභිවාරං	164	අකපො	277
අභිත්තතා	149	අකාසගතං	281
අභිදිතානං	201	අකාසධාතු	281, 293
අභිසානට්ඨානතා	144	අකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤ	
අභිසානට්ඨානසතා	226	සහගතං	190
අභිසාහාරෙණ	144, 226	අකාසානඤ්චායතනං	
අභිචිතිරයං	324	සමිතිකකමම	191
අච්ඡපසමො	232	අකාසානඤ්චායතනුපගෙ	324
අසඛිතා	69	අකාසො	281
අසඛිතා ව ධාතු	259	අකිඤ්චඤ්ඤායතන සඤ්ඤ	
අසඛිතාහණා	227	සහගතං	192
අසංයෝජනීයා	70	අකිඤ්චඤ්ඤායතනං	
අසච්ඡිකතානං	201	සමිතිකකමම	192
අසති	336	අචයගාමිනො	67
අසනතුට්ඨිතා ව කුසලෙසු		අචයො	66, 282
ධමමෙසු	74, 337	අද්දසමණකිලං	275
අසමාධිසංවතතනිකා	330	අනන්තරිකාති	304
අසමපඤ්ඤං	73	අපතති කුසලතා	73, 329
අසමුද්ධං වතුති මහාභුතෙති	281	අපතතිචුට්ඨාන කුසලතා	73, 329
අසමමාධො	227	අපාඨගතතතා ධමමානං	249
අසරණතා	336	අපො	287
අසත්තනො	312	අපොගතං	287
අත්තඤා	328	අපොධාතු	285
අතානං	230	අපොසනතිසසිතං	249
අසාදු	277	අමක ගණිතා	276
අසාරජ්ජතා	148	අමිසපට්ඨසන්ථාරෙත වා	
අසාරජ්ජිතතං	148	බමමපට්ඨසන්ථාරෙත වා	331
අසාරුගො	148	අමිස පට්ඨසන්ථාරෙණ	331
අසිපිලපරකකමතා	145	අමොදතා	143
අසුඛං	170	අයතන කුසලතා	73, 329
අසුරෙපො	230	අයතනානං	282
අසෙකකා	67	අසු	147
අසුතවා පුපුප්පතො	297	අසුතො සංභාති	283
අභිරිකමිලං	223	අසුතො සංභාති ඉන්ද්‍රියානං	
		පට්ඨානො	282

	පිටියිකා.		පිටියිකා.
ආයුහති	307	ඉමෙ ධම්මා කුසලා	839
ආරති	201	ඉමෙ ධම්මා දස්සනෙන	
ආරක්ක	303	පහානබ්බහෙතු	303
ආලොකෙනත්තස්ස	279	ඉමෙ ධම්මා දස්සනෙන	
ආලොකො අකුකාරෙ	275	පහානබ්බා	302
ආවරණං	309	ඉමෙ ධම්මා භාවනා පඤ්ඤා	
ආවාස මච්ඡරියං	314	තබ්බහෙතු	303
ආසප්පනා	231	ඉමෙ ධම්මා සතිද්දසනා	310
ආසවා	70	ඉරියනා	148
ආසවානං ඛයෙ ඤාණං	338	ඉස්සා	230, 314
ආසා	308	ඉස්සායනා	314
ආසිංසනා	308	ඉස්සාසිත්තනං	314
ආසිංසිත්තන	308	උච්ඡේදදිට්ඨි	73
ආසෙවනා	336	උජ්ජිකතා	149
ආහාරං	333	උට්ඨිතා	304
ආහාරු	150	උත්තරු	71
ආහාරෙති	333	උදකසද්දො	276
ආහාරෙ	284	උදිරණං	280
ඉච්ඡා	307	උද්ධමසම්පත්තනං	232
ඉච්ඡිතං ඉච්ඡිතාවෝ	277	උද්ධමං	232
ඉච්ඡිත්ථියං	278	උද්ධමාච්ඡිත්තං	217
ඉදප්පච්චයනාපටිච්චසමුප්පන්නොසු		උද්ධමානක සඤ්ඤා	185
ධම්මෙසු කඛ්ඛති	301	උද්ධමානකං	185
ඉදප්පච්චයනා පටිච්චසමුප්පන්නොසු		උත්තමො	313
ධම්මෙසු ඤාණං	306	උපකක්ඛලෙසො	309
ඉදං තං රූපං ඉච්ඡිත්ථියං	278	උපවයො	293
ඉදං තං රූපං චක්ඛායත්තනං	268	උපචිත්තනා	233
ඉදං වුච්චති චිත්තමිදං		උපපත්ති	158
නීවරණං	317	උපපරික්ඛා	146
ඉදං වුච්චති සබ්බං රූපං	262	උපරිතො	324
ඉදං වුච්චති සොරචං	330	උපලක්ඛණං පච්චුපලක්ඛණං	146
ඉධ	296	උපචිචාරෙ	143
ඉධෙකාවෙවා	333	උපසම්පජ්ජ	162
ඉත්ථියං	124, 125, 126, 127, 128, 146	උපාදා	71, 266
ඉත්ථියානං පරිපාකො	283	උපාදානා	71
ඉත්ථියෙසු අගුත්තථාරනා	73	උපාදානීයා	65
ඉමස්ස කායස්ස භීතියා	334	උපාදිත්තං	290
ඉමෙ ධම්මා ආසවා	313	උපාදිත්තා	65, 306
		උපාදිත්තපාදානීයා	65

පිටිමිකා.		පිටිමිකා.	
කාමව්‍යේද	312	කාලකං	274
කාමජේඛාසානං	312	කිරියා	256, 257
කාමතණ්හා	309, 312	කිලෙස වංචුති	323
කාමනාදි	312	කුකකුච්චං	230
කාමපරිලාභො	312	කුකකුච්චායනා	321
කාමමුච්ඡා	312	කුකකුච්චාසිතතතං	321
කාමරුගව්‍යාපාදනං		කුච්ඡිවිත්ථවනනං	284
පතනුභාවාය	216	කුජකිනා	310
කාමරුගො	312	කුජකිතතතං	310
කාමාවචර කුසලං	314	කුන්තං	277
කාමාවචරස්ස කුසලස්ස		කුමමග්ගො	227
කාමස්ස කතතතා	233	කුසල විතතස්ස වා	279
කාමාවචරං	80	කුසල මුලං	148
කාමාවචරං කුසලං විතතං		කුසල මුලාති	294
උපපන්නං භොති-පෙ-	114	කුසලං	80, 339
කාමාවචර	71, 79, 259	කුසලාකුසලානං ධම්මානං	
කාමාවචරේ	295	විපාකා	259
කාමාවචරේ	80	කුසලා ධම්මා	61, 62, 64, 76
කාමුපාදනං	322	කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මා	
කාමෙසු	312	අඛ්‍යාතතා ධම්මා	13, 61
කාමො	80	කුසලානං ධම්මානං	336
කායකාමඤ්ඤතා	133	කෙතුකාමසතා	313
කායගතේවා	316	කෙතුකාමසතා විතතස්ස	313
කායදුච්චරිතවිරතී	135	කෙනවි න විඤ්ඤාය්‍යා	69, 310
කායදුච්චරිතෙති	202	කෙනවි විඤ්ඤාය්‍යා	69, 310
කායපස්සද්ධි	133	කොධසාමනතා	330
කායපාභුඤ්ඤතා	133	කොධො	310
කායමුද්දතා	133	කොපො	310
කායලුහුතා	133	කොසලං	146
කායවිඤ්ඤතතී	279, 293	බනති	73, 329
කායවිඤ්ඤතතී චචි		බකිනං	309
විඤ්ඤතතී	289	බකිරසො	276
කායස්ස	279, 317	බකිං	324
කායස්ස අකලලතා		බමනතා	329
අකමමඤ්ඤතා	318	බගෙ ඤ්ඤං	74
කායස්ස ථමනතා	279	බගො	283
කාසිකාවාචසිකො	330	බරගතං	290
කාසිකො අවිතීක්කමො	330	බාරිකං	277
කායුඤ්ජනතා	133	බෙහතමෙපතං	288

	පිටිබිඹයා		පිටිබිඹයා.
ගැටිනියා	70	වෘත	143
ගැටියා	70	විභාත කමමඤ්ඤානා	133
ගැටියා රමමණා	87	විභාත පාඤ්ඤානා	133
ගරුකා	286	විභාතපසාදිය	133
ගලපේඛාගරණියං	284	විභාතමුද්‍රතා	133
ගාමො	227	විභාතවිසංසට්ඨා	71
ගිරු	280	විභාතසමුට්ඨානා	71
ගීතසද්දො	276	විභාතසහතුනො	71
ගෙයො	307	විභාතසංසට්ඨා	71
සංඝං	269	විභාතසංසට්ඨා	230, 232
සංඝසකමමං	280	විභාතසංසට්ඨා අකලලානා	317
වකකායභාතමෙවහං	268	විභාතසංසට්ඨා අනුසංඝාතනා	143
වකකායතනං	266	විභාතසංසට්ඨා අභිමුක්ති	
වකකුට්ඨානුපෙසා	268	තිබ්බාණ්ඩු	338
වකකුතා	334	විභාතසංසට්ඨා අකාමො	310
වකකුතා රූපං දිස්වා	332	විභාතසංසට්ඨා ඛණ්ඩානා	310
වකකුත්ථිගමෙවහං	268	විභාතසංසට්ඨා සාරාගො	307
වකකුත්ථාසාදො	329	විභාත සංසට්ඨාසමුට්ඨානා	
වකකුමෙවහං-පෙ-සුඤ්ඤා		සහතුනො	71
ගාමො පෙසො	268	විභාතසංසට්ඨාසමුට්ඨානා	71
වකකුච්ඤ්ඤාණං	233	විභාතසංසට්ඨාසමුට්ඨානානු	
වකකුච්ඤ්ඤායනා	310	පරිවත්තනො	71
වකකුං නිසාය	269	විභාතං	71, 81, 119, 141
වණ්ඩිතකං	230	විභාතං උපානං ගොති	84
වතුණ්ණඤ්ඤා මහාභුතානං		විභාලනුභා	133
උපාදාය රූපං	262	විභාතසංසට්ඨා කායනා	124
වතුණ්ණං මහාභුතානං		විභාතසංසට්ඨා කායනා ගොති	223
උපාදාය පසාදො	268	විභාතානුපරිවත්තනො	71
වතුහං	170	විභාතානුපරිවත්තනො	133
වතුරසං	271	විභාතා	146
වතුපු භූමිපු කුසලෙපු		වුතුපපාහෙ ඤ්ඤාණං	338
උපාදාය නති	351	වෙතනා	118, 151
වතුපු භූමිපු විපාකො	339	වෙතනිකං	140
වතුති වජ්ජිවවරිතෙති	201	වෙතනිකං සුඛං	140
වතාපරො	259	වෙතනිකා	71
වතාපරො ඛණ්ඩා	156	වෙතනිකො	144
වතාපරො මහාභුතා	259	වෙතනො	163
වතුමණ්ඩලයා වණ්ණනිකා	275	වෙතනො අතිතිරෙපණං	143

පිටස්ඛකා.		පිටස්ඛකා.	
වෙතසො එකකාදිභාවං	163	තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණධාතු	112
වෙතසො විකේඛපො	232	තජ්ජා මනොවිඤ්ඤාණ	
වෙතසො විපපට්ඨායෙ	321	ධාතු සමප්පය්	140
වෙතොසමප්පය්	140	තණ්හාගද්දුලං	309
ජන්දුපිපතෙය්	196, 216	තණ්හාජාලං	309
ජන්දු	135	තණ්හානද්දි	309
ජන්දු අධිමොකේඛා මනසි		තණ්හාසමුද්දො	309
කායෙ තත්ත්වජ්ඣානතා		තතියං	168
කරුණා මුදිතා කායදුච්ච		තත්ත කතමං සබ්බං රූපං	259
ජිතවිරතී චිද්දුච්චජිත		තත්ත කතමො ලොභො	
විරතී මිච්ජාජීව විරතී	134	යො රුගො ස රුගො	323
ජලංසො	274	තත්ත්වජ්ඣානතා	135
ජාදනං	309	තථාරූපිං වාචං පතාය	330
ජායා ආතපො	275	තදුගයං	306
ජනිකා	307	තදෙකධා	302, 303
ජප්පනා	308	තදෙකධා ච කිලෙසා	295
ජප්පා	308	තපනීයා	72
ජප්පිතයං	309	තයො	150, 151
ජරතා	293	තසමිං ඛො පත සමයෙ	
ජරු	282	චග්ගායෙ ඛකා හොනති	150
ජාතරූපං	275	තසමිං ඛො පත සමයෙ	
ජාතා	304	ධම්මා හොනති	152
ජාතිගයං	337	තසමිං සමයෙ	115, 162
ජාතාමි පසාමි	178	භස්ස සංවරය න පටිපජ්ජති	333
ජාලිනී	307	තං ජීවං තං සරීරං	312
ජීවනා	269	තං තතියජ්ඣානං උප	
ජීරණතා	282	සමපජ්ජ විහරති	168
ජීවිතං	128, 148	තං සමුච්චානං	294, 302
ජීවිතින්ද්‍රියං	128, 148	තං සමපුත්තනා	294, 296, 302
කුන්තං	161	තං සමපවකිකතා	328
කුන්තං භාවෙති	198	තානි අභිභූය්	177
ඤ්ඤා විපසුත්තං	153	තිත්තකං	277
ඤ්ඤා සමපුත්තං	86	තිත්තායතනං	227
අපෙඤ්ඤා සිලබ්බතපරමාසං	317	තිණ්ණි	294
අනතුසලතා	73	තිණ්ණි සංයොජනානි	303
සීති	143, 147	තෙජොගතං	290
තසෙකකා	142	තෙජොධාතු	285
තජ්ජා	140	තෙ ධම්මෙ අපෙඤ්ඤා	322
		තෙසං තෙසං	306

පිටිමක.		පිටිමක.	
තෙසං බමමානං	201	දුක්ඛමූලං	309
තෙති බමමෙති (සෙ බමමා)		දුක්ඛසමුදයෙ	306
සහෙතුනා	310	දුක්ඛසමථයං	286
ඵලනා	279	දුක්ඛසමථයො	290
ඵලිනතතං	231, 290	දුක්ඛා	66
ඵලං	274	දුක්ඛාපටිපදං	173
ඵලො	145	දුක්ඛාපටිපදං ඛිට්ඨාතිඤ්ඤං	173
පිනමිඳං	228	දුක්ඛෙ ඤාණං	306
පිනං	317	දුක්ඛෙකා	276
පියනා	317	දුක්ඛිං	164
පිඨිතතං	317	දුක්ඛියා	307
පුලං	274	දුක්ඛියාය	216
දනතවිබාදනං	284	දුමමෙජ්ඣං	227
දකාතිඤ්ඤං	173	දුක්ඛනා	230
දසවිනතුපපාද	344	දුක්ඛිතතං	230
දසසනෙත	66	දුක්ඛිලා	328
දසසනෙත පභාතබ්බසෙතුනා	66	දුරෙ	289
දිට්ඨිබමමසුබවිසාරං	258	දෙමනස්සසගගනා	229
දිට්ඨං	289	දෙවච්ඡානා	73
දිට්ඨාසමො	311, 312	දෙවච්ඡාං	73
දිට්ඨිතනනායෙ	226	දෙවච්ඡායං	328
දිට්ඨිකිලෙසො විවිකිට්ඨ		දෙසෙත.සරණො	324
කිලෙසො	302	දෙසො	229, 230, 310
දිට්ඨිතකසමපසුතං	222, 223	දෙසො දුක්ඛනා	310
දිට්ඨිතං	226	ආදස අතුසලවිනතුපපාද	339
දිට්ඨිතනානං පභාණං	198	ආරුපෙසා	268
දිට්ඨිතතං	226	අවිබාපමො	231
දිට්ඨිරුගො	309	අච අයතනානි	150
දිට්ඨිවිපතති	74	අච තිණි	351
දිට්ඨිවිපථඤ්ඤං	226	අච ධාතුගො	150
දිට්ඨිවිසුද්ධි	74	අච ප්‍රභංගං	231
දිට්ඨිවිසුද්ධි ඛො පත	337	බජො	313
දිට්ඨිවිසුකාසිකං	226	බමමධාතු	152
දිට්ඨිසමපද	74	බමමට්ඨිසත්ථාරෙ	331
දිට්ඨිසංයොජනං	227	බමමට්ඨිජිතං	315
දිට්ඨිපාදනං	322	බමමවිට්ඨො	146
දිසං	274	බමමා කුසලා	76
දුක්ඛභිදානං	309	බමමානං	255
දුක්ඛපභාසො	309	බමමායතනං	152

	පිටස්ඛිකා.		පිටස්ඛිකා.
ධම්මාරම්මණං	87, 115	තිබ්බාණං	338
ධම්මාරම්මණං වා	114	තිමිත්තං	277
ධම්මා භොනති	152	තියකා	306
ධාතුකුසලතා	73, 329	තියතා	67, 71
ධාරණතා	146	තියතාතිකං	198
ධිති	145	තියතාතිකා	71
ධුරස්මපයාහො	146	තිරුතති	72, 327
න කම්මස්ස ජාතතා	289	තිරුතතිපපා	72
නත්ති අයං ලොකො	323	තිරුඥා	305
නත්ති දින්නං	322	තිරෙධිතණ්ණා	309
නත්ති පරලොකො	323	තිවෙසනා	328
නත්ති මාතා නත්ති පිතා	323	තිවචිතතතා	329
නත්ති සිට්ඨං	322	තිලනිදස්සනාති	179
නත්ති සත්තං මි පපාතිකා	323	තිලනිසාසාති	179
න තිමිත්තයාහි භොති	334	තිලවණ්ණාති	179
නන්දිරගො	306, 307	තිලං	274
න මණ්ඩනාය	334	තිලාති	179
න මදය	334	තිවරණා	70
නගනමෙත්තං	268	තිවරණියා	70
නවස්සව වෙදනං න උප්පා		නෙත්තමෙත්තං	268
දෙස්සාමි	335	නෙත්තමෙත්තං නයනමෙත්තං	270
න වත්තබ්බාරම්මණං	340	නෙපුස්සද්දං	146
න විභුසණාය	334	නෙව අකුසලා	257
න සමපසිද්ධි	301	නෙව කම්මවිපාකා	257
න හෙතු	69	නෙවකුසලා නාකුසලා	257
න හෙතු න පච්චයා	329	නෙව දවාය	334
න හෙතුමෙව	264, 265	නෙව දස්සනෙන න භාවනාය	303
න භොති	312	නෙව දස්සනෙන න භාවනාය	
නාඛිමුච්චති	301	පභාතබ්බහෙතුකා	66
නානාත්තසංද්දනං		නෙවස්සද්දනාස්සද්දයත්තන	
අමනසිකාරු	189	සද්දස්සසගතං	192
නාමකම්මං	326	නෙව භොති න න භොති	313
නාමධේයං	327	නෙලා	330
නාමි.	72, 326	නොආසවා	70
නිකනති	319	නොඋපාදා	71, 285
නිකාමිනා	309	නොඋපාදානා	71
නිකමමො	145	නොගන්තා	70
නිත්තං	274	නොසංගොථතා	70
නිබ්බතතා	304	පකොපො සමපකොපො	310

	පිටුවකි.		පිටුවකි.
පරිශෝධනයෝ	317	පුරිසිඤ්ඤා	278
පරිසප්පතා	231	පුරිසිඤ්ඤා	278
පලිගෙයො	307	පුළුවන	185
පසාපෙරනනායක	279	පෙමනියා	330
පසාදා	148	පොට්ඨබ්බං	285
පසාලනා	148	පොරි	330
පහාණං	198	ඵරුසං	286
පහාසො	143	ඵලසමබ්බිසා සද්දං	338
පානට්ඨනා	304	ඵසො	116, 138, 151, 223
පාටිපුග්ගලිකා	306	ඵසො හොති-පෙ-	
පාණිසද්දො	276	අවිකෙබ්බො හොති	74, 162
පාපකානං	148	ඵාසු විහාරෙ ව	335
පාපමිත්තනා	73	පුසනා	138
පාපමිත්තනා	73	පොට්ඨබ්බංගනං	285
පාමොජ්ජං	143	පොට්ඨබ්බංගරමං	87
පාලනා	148	බලාති	151
පාලිවං	282	බභිඤ්ඤා	68, 290
පාසො	309	බභිඤ්ඤා රූපාති පසාති	177
පිලාපනනා	336	බහුජනකනා	330
පිහායනා	309	බහුජනමනාපා	330
පිතකං	274	බහුලිකමං	336
පිතාති	179	බලිසං	309
පිති	122	බාලා	72
පිතියා ව විරුගා	164	බාලාං	227
පිතිසමොජ්ඣමෙහා	200, 201	බාහිර	71
පිතිසහගතා	66	බ්‍යප්පපො	280
පිතිසුඛං	161, 164	බ්‍යාපනති	230
පුළුප්පතා	308	බ්‍යාපජ්ජනා	230
පුබ්බනාං ආරබ්භ	328	බ්‍යාපාදො	229
පුබ්බනාං හුද්ධි	73	බ්‍රහ්මවරියානුග්ගහං	335
පුබ්බනාං පරනෙත	306	බ්‍රහ්මලොකං	324
පුබ්බනාං පරනෙත කබ්බිති	301	හජනා	328
පුබ්බනෙත	306	හතති	328
පුබ්බනෙත කබ්බිති	301	හවජ්ජො	312
පුබ්බ නිවාසානුසාති සද්දං	338	හවනණා	72, 309
පුබ්බ නිවාසානුසාති		හවද්ධි	73
සද්දං විජ්ජා	338	හවනෙතති	307
පුබ්බව	168	හවාසවො	311, 312
පුරුණසුඛ වෙදනං		හවසාති අනතා ව ලොකො ව	327
පටිහඛාමි	335		

පිටිමිකා		පිටිමිකා.	
හවෙසු හවුන්දෙ	312	මනසිකාරකුසලතා	73
හාවනා	336	මනසිකාරගෙහුකා	249
හාවනාබලං	74	මනසිකාරෙ	135
හාවනාය	66	මනායතනං	151
හාවෙති	158	මනිජ්ඣං	128, 141, 151
භියෙසාහමසතා	337	මනුසසදෙ	276
භුතා	304	මනො	128, 141, 249
භුමියා	198	මනොධාතු	234
භුමියා පතතියා	216	මනොධාතු විඤ්ඤායං	290
භුරි	146	මනොපදෙසො	310
භෙදො	283	මනො මනායතනං	141
භෙරිසදෙ	276	මනො විඤ්ඤාණධාතු	140, 151
භොජනෙ අවතඤ්ඤානා	73	මනොවිඤ්ඤාණධාතු	
මග්ගමිකං	200	උපතතා භොති=පෙ=	
මග්ගමිකං මග්ගපරියං		සොමනස්සසහගතා	257
පතනං	200, 255	මනොවිඤ්ඤායං	290
මග්ගපරියංපතනං	200	මග්ගතා	67
මග්ගසමඛිතිස්ස ඤ්ඤං	338	මග්ගතාරමමණං	303, 340
මග්ගසමඛිතිස්ස ඤ්ඤං		මහිකා	275
ඵලසමඛිතිස්ස ඤ්ඤං	337	මානසං	141
මග්ගහෙතු	68	මානො	217, 228, 313
මග්ගහෙතුකා	67, 68	මාරපාසො	309
මග්ගං හාවෙති	187	මාරබලිසං	309
මග්ගාධිපත්තො	68	මාරවිසයො	309
මග්ගාරමමණං	67	මායා	307
මග්ගො	67, 158	මිච්ඡතතනියතා	67
මච්ඡරුයනා	316	මිච්ඡතනං	227
මච්ඡරුසිතතනං	316	මිච්ඡාදිට්ඨි	223
මච්ඡරිනො දුපපඤ්ඤා	328	මිච්ඡාපථො	227
මච්ඡරියං	230	මිච්ඡාසමකපෙසා	223
මච්ඡරං	316	මිඤ්ඤං	317
මජ්ඣිමං	67, 196	මුඛාසියං	284
මඤ්ඤාධිකං	274	මුච්ඡා	307
මඤ්ඤානා මඤ්ඤාචාරතනං	313	මුච්ඡාසමමං	73
මණි	275	මුතං	290
මග්ගවතා	140	මුතතා	275
මග්ගවො	73	මුද්ධිකසංඝාපණවසදා	276
මග්ගරං	276	මුද්ධිතා	181
මනසා විඤ්ඤානං	290	මුද්ධං	286

	පිටිබිකා.		පිටිබිකා.
මුද්‍රා	149, 293	යං තං රූපං සප්තවිංසං තං	
මුලගණකා	276	අපි ඉන්ද්‍රියං	264
මුලරසො	276	යං තං රූපං සතිදස්සනං	
මේතනා	181	තං අපි සප්තවිංසං අපි	
මේතනායනා	306	අප්පට්ඨං	264
මේතනාසිතතනං	306	යං තස්මිං සමයෙ	140, 148
මේතනාසගගතං	180	යං ඵොට්ඨබ්බං අතිදස්සනං	
මේතනී	306	සප්තවිංසං	286
මේධා	146	යං යං වා පනාරබ්බං	114, 115
මොහො	224, 228	යං වා පන	289
යත් දො තයො ආසවා		යං වා පනඤ්ඤාපි	275
එකතො උප්පජ්ජනති	351	යස්මිං	76
යත් දො තයො කිලෙසා		යස්මිං සමයෙ	79
එකතො උප්පජ්ජනති	352	යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං	
යතොධිකරණමේතං	332	කුසලං	77
යථාදිට්ඨස්ස ව පඨානං	337	යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං	
යපනා	147	කුසලං විතතං	76
යමනි වතනුමනි	268	යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං	
යමනි යමනි ජනපදෙ	284	කුසලං විතතං උප්පන්නං	
යං	277	හොති	74
යං එතස්මිං අනතරෙ	324	යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං	
යං තං අරියං ආවිකක්කනති		-පෙ-කස්මිං සමයෙ	74
උප්පක්කකො සතිමා		යා ඉමෙසං	333
සුඛවිහාරී	167	යා ව මිච්ඡාදිට්ඨී තිග්ගා	304
යං තං රූපං අජකිත්තිකං		යා තත් අභ්‍යන්තරිකා	333
තං අපි වකුචු		යා තාය වාචාය වීඤ්ඤානති	260
සමථස්සස්ස වජ්ඣ	263	යා භෙදසං තෙසං ධම්මානං	326
යං තං රූපං අජකිත්තිකං		යාත්‍රා ව මෙ භවිස්සති	335
තං උපාදා	263	යා පඤ්ඤා පජානනා	337
යං තං රූපං උපාදා තං		යාපනා	147
අපි උපාදිතං අපි		යාපනාය	334
අනුපාදිතං	263	යා පරලාභසක්කාරගරු	
යං තං රූපං ඛාතිරං තං අපි		කාරමානනව්‍යනසුජ්	
උපාදා අපි නොපාදා	263	නාසු ඉත්තා	314
යං තං රූපං ඛාතිරං තං වකුචු		යාය ඔජාය සත්තා යාපෙනති	284
සමථස්සස්ස න වජ්ඣ	263	යාව්‍යදව	334
යං තං රූපං නොපාදා තං		යෙ ඉමඤ්ඤා ලොකං පරඤ්ඤා	
අපි සතිදස්සනං අපි		ලොකං සයං අභිඤ්ඤා	
අතිදස්සනං	264	සමිතිකතා පච්චෙදෙනති	323

පිටිපිටිය.		පිටිපිටිය.	
යෙ ව බම්මා කිරියා	259	රූපවිනායක වා අත්තානං	300
යෙත	268	රූපවේදනා සංකෘතිය	
යෙත වක්කුතා අතිදක්කතෙත		විකෘතිය	305
සප්පිසෙත රූපං සති		රූපසංකෘතිය	187
දක්කනං සප්පිසං පසි		රූපසම්මං වා අත්තානං	300
නිමා වක්කුලෙපතං=පප=		රූපස්ස උපවයො රූපස්ස	
සුඤ්ඤා ගාමො පෙසො	268	සත්තති	291
යෙ යෙ බම්මා	329	රූපස්ස කම්මඤ්ඤාතා	281
යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ	152, 225	රූපස්ස මුද්දතා	281
යෙ වා පන තස්මිං සමයෙ		රූපස්ස ලුහුතා	281
අඤ්ඤාපි අති පටිච්ච		රූපං	72, 264, 268
සමුප්පන්නා අරුපිනො		රූපං අත්තනො-වේදනං-	
බම්මා, ඉමෙ බම්මා		සංකෘතිය-සංකාරං-	
කුසලා	74, 134	විකෘතියං අත්තනො	
යෙසං යෙසං	329	සම්මුප්පත්තිය	300
යො එවරූපො විතක්ක		රූපං අත්තනො සම්මුප්පත්තිය	300
ආසානො-පෙ-කුප්පි		රූපං අරබ්භ	269
තත්තං	310	රූපානි පස්සති	179
යොගා යොගනීයා	70	රූපායතනං දිට්ඨං සද්ද	
යො වෙතසිනො විජිතාරමො	337	යතනං සුතං	289
යො තස්මිං සමයෙ එසො	138	රූපාරම්භං	87, 115
යො තෙසං අරුපිනං බම්මානං	279	රූපාරම්භං වා	87, 114
යො තෙසං අරුපිනං		රූපාච්චරං	71
බම්මානං ආසු	147	රූපාසං	308
යො තෙසං රුපිනං බම්මානං	279	රුපිනො	69
යො රුපො සාරුපො	317	රුපි	179
යො රුපස්ස උපවයො සා		රුප්පට්ඨතියා මිශ්ණං	
රූපස්ස සත්තති	282	ගාමෙති	158, 159
රජ්ජං	276	ලඞ්ඞි	228
රජ්ජං	71	ලඞ්ඞං	277
රජ්ජං	87	ලුහුතං	286
රජ්ජං	274	ලුහුතා	148, 293
රුපො	306	ලුහුපට්ඨතාමිශ්ණං	149
රූපතණ්ණං	309	ලිඞ්ඞං	277
රූපමෙව	265	ලිඞ්ඞං	317
රූපරූප අරුපරූප මාන		ලුහුතා	227
උද්ධම අවිජ්ජාය අනම්		ලුහුතිතත්තං	227
සෙසප්පානං	217	ලොකියා	69
රූපරූපො	217	ලොකියා බම්මා	69

පිටිබිකා.		පිටිබිකා.	
ලොකුතතරං	198	විවාරමනනා	66
ලොකුතතරු	69	විවිකිව්ඡති	301
ලොකොපෙභො	268	විවිකිව්ඡා	231
ලොණිකා	277	විවිකිව්ඡාසමප්පකතං	231
ලොහෙන සරණො	324	විවිඤ්ඤා	165
ලොහො	224, 227	විජ්ජා	74, 338
ලොලුපො	308	විජ්ජාභාගිනො	72
ලොලුපාං	308	විජ්ජාභාගිනො ධම්මා	
ලොලුපායනා	308	අවිජ්ජාභාගිනො ධම්මා	62
ලොලුපායිතතතං	308	විජ්ජිපමා	72
ලොහිතකං	185, 274	විඤ්ඤානති	280
වවිහෙදො	280	විඤ්ඤාණකකිකො	141, 151
වවිවිඤ්ඤානති	280, 293	විඤ්ඤාණඤ්ඤායතන	
වජ්ජුපමා	72	සඤ්ඤාසහගතං	191
වට්ඨං	274	විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං	
වණණතිහා	274	සමතිකකමම	191
වතෙන	301	විඤ්ඤාණං	141
වතතනා	148	විඤ්ඤාපතා	280
වජ්ජුපෙතං	268	විඤ්ඤාපිතතතං	280
වජ්ජුසනතිසසිතං	249	විතකකවිවාරනං චූපසමා	163
වතපො	308	විතකෙකා	121, 142
වතං	308	විතති	143
වයො	283	විනිලකසඤ්ඤාසහගතා	185
වලිතතවතා	282	විනිලකං	185
වාවසිකො අවිතිකකමො	330	විපට්ඨතිකසාතනා	328
වාවා	280	විපට්ඨතා	305
වාවා වවිහෙදො	280	විපට්ඨෙයසගාභො	227
වාවසදො	276	විපසානා	74, 134, 146
වාවිතසදො	276	විපාකධම්මධම්මා	65
වායාමො	145	විපාකා	65
වායො	290	විප්පබ්බතං	185
වායොගතං	290	විප්පට්ඨකුලගාහිතා	328
වායොධාතු	286	විප්පට්ඨසාරො	321
වායොසනතිසසිතං	249	විහවතණ්ඨා	309
විකකාසිතකං	185	විහවදිට්ඨි	73
විකකිතතකං	185	විමති	231
විගතා	305	විමුතති	74
වි වයො	146	විරතී	201
විවාථරු	121, 143	විරියබලං	128, 146

පිටිකමනා.		පිටිකමනා.	
විජයං	125	සංඛිලිවිකසංඛිලිකො	65
විජයාරමො	145	සංඛිලිවිකා	65
විජිකිකියං	125, 146	සංඛිලිකො	65
විජෙයො	230	සංඛිතා	69
විජ්‍යානොනායකං	279	සංඛිතා	326
විවරගතං	281	සංඛිතාරකකිකො	151
විවරො	281	සංඛිතා	275
විවිධං	199	සංඛිතා	307
විවිධං අකුසලෙහි බවෙමිති	160	සංඛිතා කංඛිති	301
විවිධෙව කාමෙහි	159	සංඛිතානුලොමිකසංඛිතං	337
විවිධෙව	316	සංඛිතකිරියං	201
විවෙකරං පිතිසුඛං	161	සංඛිතනති	307
විසවා	307	සංඛිතා	304
විසතතිකා	307	සංඛිතානා	140
විසමලොභො	309	සංඛිතානිතනා	140
විසංගතො	276	සංඛිතං-සංඛිතං-විසංඛිතං-	
විහරති	162	අනාගතො සමනුපයාති	300
විහිංසුපරතිකා	335	සංඛිතං	118, 140, 151
විමංසාධිපතෙයොන	304	සංඛිතකිකො	151
වෙදනං අනාගතො සමනු		සංඛිතති	143
පයාති	300	සංඛිතති අවධිති	226
වෙදනා 65, 151, 117, 170, 223		සංඛිතවාචනා	330
වෙදනාකකිකං	148	සංඛිතං	286
වෙදනාකකිකො	151	සති 73, 126, 133, 146	
වෙදනාවනං වා අනාගතං		සතිකියං	126, 146
අනාගතී වා වෙදනං		සතිබලං	128, 146
වෙදනාස වා අනාගතං	300	සතිමා	168
වෙහවිසා	146	සතො	167
වෙරමණි	201	සතො ව සමප්පානො	167
වෙලාඅනතිකකමො	202	සතොනං නිග්ගොසසදො	276
වෙවිච්ඡං	309, 316	සතොපි අපතතිකකිකා	329
වෙච්චියො	275	සතොන	151
වොහායො	326	සතරි කංඛිති	301
ව්‍යාපාණං	143	සදිසො සමසමිති මානො	313
සඋතතරං	71	සද්දනණං	309
සකකවකිරියතා	338	සද්දනා	144
සකකාසදිවිති	296	සද්දරමණං	87
සබ්බවාචනා	330	සද්දරමණං වා	114
සබ්බපො	142	සද්ධා	124, 144

	පිට්ඨකය.		පිට්ඨකය.
සඤ්චලං	128, 144	සමාපනතියා	148
සඤ්චිත්‍රියං	124, 144	සමාපනනාසා	324
සනිදස්සනසප්පට්ඨා	68	සමුට්ඨානං	71
සනිදස්සනං	274	සමුට්ඨිතා	305
සනිදස්සනා	68	සමුද්දෙපෙනො	268
සනනති	293	සමුප්පානනා	304
සනතිකෙ	289	සමුස්සනනා	336
සන්මනනා	279	සම්පය්‍යාහො	313
සන්මතිතතතං	279	සමපජ්ඣං	73, 133, 147
සන්මො	308	සමපජානො	167
සප්පට්ඨයමෙව	265	සමපජානා	309
සප්පට්ඨයා	69	සමපයුතනා	65
සප්පට්ඨයා ධම්මා අප්පට්ඨයා		සමපසාදනං	163
ධම්මා	61	සමථස්සජං	140
සප්පට්ඨං	274	සමුප්පානනා	138
සප්පට්ඨා	68	සමුප්පිතිතතතං	138
සප්පට්ඨො	268	සමහජනා	328
සබ්බස්සා	187	සමහතති	328
සබ්බෙව ධම්මා අධිවචනපථා	327	සමමය්‍යනා සමමාපට්ඨනනා	323
සබ්බොකාමාවචරස්සවිපාකො	339	සමමය්‍යනතියතා	67
සබ්බොපි සීලසංවරෙ	330	සමමතනා	67
සබ්බසුච රූපං	259	සමමසද්දො	276
සබ්බසුචරූපං අසබ්බතාවධාතු	259	සමමාආජ්චො	200
සබ්බං	264	සමමානමමනො	200
සබ්බං රූපං	263, 290	සමමාදිට්ඨි	128, 133, 147
සබ්බං රූපං න හෙතු	263	සමමාවාචා	200
සබ්බං රූපං න හෙභුමෙව	264	සමමාවායාමො	128, 146
සමද්දො	326	සමමාසබ්බකපො	128, 143
සමතිකකමා	188	සමමාසති	128, 146
සමථනිමිතතං	74	සමමාසමාධි	128, 144
සමථො	74, 134, 144, 224	සමමිසෙඤ්ඤානාසා	279
සමථො හොති	224	සමෙමොහො	228
සමගෙ	76	සරණතා	146
සමාධි	127	සරණං	72
සමාධිජං	164	සරණං සරජො	324
සමාධිඤ්ඤියං	127, 144	සරිතා	307
සමාධිචලං	128, 144, 226	සලලකකිණං	146
සමාපනතිට්ඨානකුසලතා	73, 329	සවිචාර	66
සමාපනතිකුසලතා	73, 329		

පිටිකිකියා.		පිටිකිකියා.	
සම්පත් සම්පාදන	66	සිලසම්පාද	74
සම්පත් සම්පාදන	161	සිලෙන	301
සම්පත්	66	සුනටුකකවාන	323
සංඛ්‍යාලේඛන	152, 153, 228	සුනකා	72
සංඛ්‍යාදිප්ති	73	සුබලාභිය	295
සංඛ්‍යාලේඛන	312	සුබලේඛන උපදෙස්	295
සංඛ්‍යාලේඛන වා	312	සුබසම්පාද	286
සහතිකයන් වූ විවිධාකාර	328	සුබසම්පාදය	290
සහන	71	සුබසම්පාද කාලය පරිසර	
සහන	69	වෙදෙහි	167
සංභාජන	70	සුබසම්පාද පාලන දුකසුන	
සංභාජනිය	70	පාලන	168
සංවිග්‍රහය ව යොදාගෙන		සුබ	123
පරිසර	74	සුබ	65
සංවේග	74	සුබය වෙදනාය සම්පාදන	64
සංවේජනිය වර්ධනය	74	සුබය වෙදනාය සම්පාදන	
සංසය	231	බලමා දුකසුන වෙදනාය	
සංසය	328	සම්පාදන බලමා අද	
සාමාන්‍ය	73	කඩමසුබය වෙදනාය	
සානවිකිරිත	338	සම්පාදන බලමා	61
සාන සුබ වෙදන	110	සුබම	289
සාද	277	සුබකා	276
සාධකය	308	සුබකා	254
සාරාංශය	276	සුබකා	203
සාරාංශය	227	සුබකා සුබකා මො පෙසෙ	268
සාරාංශය	227	සුබ	289
සාරාංශය	71	සුබ	307
සාරාංශය බලමා	62	සුබකා සුබකා	317
සාරාංශය	227, 306	සුබ	180
සිතියම කඩකි	301	සුබකා සුබකා	178
සිතියමය බලකා		සුබකා	67
රූපය	287	සුබකා	202
සිතියම	287, 308	සුබකා හමුකි මාන	313
සිතියම	307	සුබකා	328
සිලබිතපරිසරය	296	සුබකා සුබකා	329
සිලබිතපරිසරය	322	සුබකා	269
සිලබිතපරිසර	301	සුබකා සුබකා	333, 334
සිලබිතපරිසර	74	සුබකා	317
සිලබිතපරිසර	74	සුබකා පවරාගිකා	318

පිටස්ඛකා.		පිටස්ඛකා.	
සොපං පවලාසිකා සුපනා		තිරිබලං	128
සුපිතනනං	318	තිරිසිතබෙබන	148
සොමනස්සදොමනස්සානං		තිනං	175, 196
අත්ථඛගමා	168	තිනා	67
සොමනස්සසහගතං	85, 86	තිනො ගමස්මිති මානො	313
සොමනස්සං	128	ත්‍රතං	323
සොමනස්සිත්‍රියං	128	හෙට්ඨනො	324
සොරච්චං	73	හෙතු	151
සො රූපස්ස උපවයො	282	හෙතුධම්මං	69
ගතවිකම්පනකං	185	හෙතුධම්මං න හෙතුධම්මං	61
ගදගඛගමා	330	හෙතුපච්චයා	329
ගදගං	141	හෙතුවිපපසුතතා	69
ගර්වණණං	274	හෙතුසම්පසුතතා	69
භාසො	143	හොති ච න හොති	313
භිතෙසිතා	306	හොති තථාගතො	
තිරි	73, 129	(පරමවරණො)	312

TRIPITAKA PUBLICATIONS

Vol. No.	NAME OF BOOK.	EDITED BY.
1.	Petavatthu Aṭṭhakathā, Second Edition	Siri Dhammaramatissa Nayaka Thero & Acarya Pandit Mapalagama Candajoti Thero Welivitiye Pandit Sorata Thero
2.	Thera-Gāthāṭṭhakathā, 1st Part	Suriyagoda Sumangala Thero & Weboda Sangharatana Thero
3.	Theri-Gāthāṭṭhakathā,	Biharpola Siri Dewarakkhita Nayaka Thero
4.	Digha Nikāyaṭṭhakathā 1st Part	Heyyantuduwe Dhammakitti Siri Dewa- mitta Nayaka Maha Thero
5.	Dhammapadaṭṭhakathā 1st Part	K. Siri Sumangala Ratanasara Nayaka Maha Thero
6.	Udānaṭṭhakathā Second Edition	Biharpola Siri Dewarakhita Nayaka Thero. Welivitiye Pandit Sorata Thero & Pandit Palannoruwe Vimaladhamma Thero
7.	Suttanipātaṭṭhakathā Second Edition	Suriyagoda Sumangala Thero & Pandit Mapalagama Candajoti Thero Acharya Baddegama Siri Piyaṛatana Maha Thero
8.	Visuddhimaggaṭṭha- kathā	Pamunuwe Buddhadatta Maha Thero
9.	Nettipakaraṇaṭṭha- kathā	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
10.	Mahāniddesaṭṭhakathā	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
11.	Khuddakapāṭhaṭṭha- kathā	Acarya Pandit Welipitiye Dewananda Nayaka Thero
12.	Buddhawamsaṭṭhakathā	Pandit Yagirala Paññananda Nayaka Maha Thero
13.	Dhammapadaṭṭhakathā* 2nd Part	K. Siri Sumangala Ratanasara Nayaka Maha Thero
14.	Cūlaniddesaṭṭhakathā	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero
15.	Anguttara Nikāyaṭṭha- kathā, 1st Part	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
16.	Samyuttanikāyaṭṭha- kathā, 1st Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
17.	Vimānavatthu Aṭṭha- kathā	M. Siri Siddhattha Nayaka Maha Thero & Acarya Morontuduwe Siri Dhamma- nanda Nayaka Thero
18.	Thera-Gāthāṭṭhakathā 2nd Part	Rerukane Ariyañāna Thero
19.	Digha Nikāyaṭṭhakathā 2nd Part	Boruggamuwe Siri Rewata Maha Thero

(TRIPITAKA PUBLICATIONS.)

Vol. No.	NAME OF BOOK.	EDITED BY
20.	Jātakatthakathā 1st Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
21.	Paṭisambhidā Magga- tthakathā	M. Dhammakitti Siri Jinaratana Nayaka Maha Thero, M. Siri Anomadassi Nayaka Thero & Welivitiye Pandit Sorata Thero
22.	Samyutta Nikāyatthakathā, 2nd Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
23.	Itivuttakatthakathā	Acarya Morontuduwe Siri Dhammananda Nayaka Thero
24.	Jātakatthakathā 2nd Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
25.	Sutta Sangahatthakathā	Acarya Baddegama Siri Piyaratana Maha Thero
26.	Cariyāpiṭakatthakathā	Acarya Kukulnape Siri Dewarakkhita Thero
27.	Catubhānawāratthakathā	Pandit Doranegoda Nanasena Thero
28.	Samantapāsādikā Vināyatthakathā, 1st Part.	Acarya Baddegama Siri Piyaratana Thero & Welivitiye Pandit Sorata Thero
29.	Apadānatthakathā,	Welivitiye Pandit Sorata Thero
30.	Mātikatthakathā	Siri Saddhammakitti Karandana Jinaratana Maha Thero
31.	Samyutta Nikāyatthakathā, 3rd Part, "	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
32.	Jātakatthakathā, 3rd Part,	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
33.	Anguttara Nikāyatthakathā, 2nd Part,	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
34.	Vibhangatthakathā	Pandit Yagirala Siri Paññananda Nayaka Maha Thero
35.	Majjhima Nikāyatthakathā, 1st Part,	Dhammakitti Siri Dhammananda Nayaka Maha Thero
36.	Jātakatthakathā 4th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
37.	Jātakatthakathā, 5th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
38.	Pācappakaraṇatthakathā 1st Part	Rerukane Ariyañāna Thero
39.	Jātakatthakathā 6th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
40.	Pācappakaraṇatthakathā 2nd Part,	Acarya Rerukane Candavimala Thero.
41.	Jātakatthakathā 7th Part	Pandit Widurupola Piyatissa Nayaka Maha Thero
42.	Dhammasaṅganiṭṭha- karaṇatthakathā	Pandit Yagirala Paññananda Nayaka Maha Thero,